

LEKSIKON

PODUNAVSKIH HRVATA – BUNJEVACA I ŠOKACA

16

Malj – Mu

HRVATSKO AKADEMSKO DRUŠTVO

Subotica, 2023.

UREDNIŠTVO

Slaven Bačić, Mario Bara, Ladislav Heka,
Eduard Hemar, Stevan Mačković, Petar Vuković

GLAVNI UREDNIK

Slaven Bačić

LEKTURA

Petar Vuković

KOREKTURA

Mirko Kopunović, Márta Mačković-Papp

GRAFIČKA PRIPREMA

Darko Ružinski

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske, Novi Sad

929(=163.42)(497.113)(031)
930.85(=163.42)(497.113)(031)

LEKSIKON podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca. [Knj.] 16,
Malj-Mu / [glavni urednik Slaven Bačić]. - Subotica : Hrvatsko
akademsko društvo, 2023 (Subotica : Printex). - IV, 308 str. : ilustr. ; 24 cm

Tekst štampan dvostubačno. – Tiraž 500.

ISBN 978-86-85103-33-9 (broš.)
ISBN 978-86-85103-03-2 (za izdavačku celinu)

a) Bunjevci – Leksikoni b) Šokci – Leksikoni

COBISS.SR-ID 116008457

ISBN 978-86-85103-33-9

SURADNICI NA ŠESNAESTOME SVESKU

- Armanda, dr. sc. Ivan, leksikograf, Leksikografski zavod *Miroslav Krleža* u Zagrebu
- Bačić, dr. sc. Iva, znanstvena suradnica, Institut za fiziku u Beogradu
- Bačić, dr. sc. Slaven, odvjetnik, Subotica
- Bačlija, Grgo, odvjetnik u mirovini, Subotica
- Bara, dr. sc. Mario, izv. prof., Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
- Bašić Palković, Davor, novinar, *Hrvatska riječ*, Subotica
- Bažant, Eva, knjižničarka u mirovini, Subotica
- Beretić, mons. Stjepan, župnik Katedralne župe sv. Trezije Avilske, Subotica
- Bošnjak, dr. sc. Milan, savjetnik s posebnim položajem za pitanja hrvatske nacionalne manjine u inozemstvu, Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Zagreb
- Bušić, dr. sc. Krešimir, znanstveni suradnik, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
- Cindrić, dr. sc. Petar, *professor emeritus*, Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu
- Cvetanović, Milovan, arhivski savjetnik, Povijesni arhiv grada Novoga Sada, Novi Sad
- Černelić, dr. sc. Milana, red. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
- Čota, Zoran, dipl. iur., Sombor
- Dumendžić, Josip, Bođani
- Đanić, mr. sc. Matija, prof. geografije, Sombor
- Firanj, Alojzije, Sombor
- Grlica, Mirko, prof. povijesti, muzejski savjetnik, Gradski muzej Subotica
- Gutman, dr. sc. Ivan, *professor emeritus*, Prirodoslovno-matematički fakultet u Kragujevcu
- Heka, dr. sc. Ladislav, izv. prof., Pravni fakultet, Institut za komparativno pravo i pravnu teoriju, Segedin
- Hemar, Eduard, publicist i nakladnik, Pula
- Jaramazović Čurković, Biserka, dipl. etnologinja i prof. engleskog, OŠ Ksavera Sandora Gjalskoga, Zagreb
- Kostalić, Saša, prof. geografije, Sombor
- Kovač, Ivan, učitelj u mirovini, Sombor
- Kovačev Ninkov, dr. sc. Olga, povjesničarka umjetnosti, muzejska savjetnica, Gradski muzej Subotica
- Kukavica, Vesna, prof. komparativne književnosti i fonetike, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb
- Libman, dr. Emil, liječnik u mirovini, Subotica

Mačković, Stevan, prof. povijesti, ravnatelj Povijesnog arhiva Subotica
Mandić, Živko, prof. hrvatskoga, ruskoga i bugarskoga jezika u mirovini, Budimpešta
Marcikić Horvat, dr. sc. Aleksandra, izv. prof., Ekonomski fakultet, Subotica
Matarić, ing. Mata, Sombor
Miklošević Muhr, dr. sc. Paula, interdisciplinarna znanstvenica, Humboldtovo
sveučilište u Berlinu
Miloš, mr. sc. Mato, OCD, Zagreb
Nagel, Zoran, prof. geografije, Gimnazija *Svetozar Marković*, Subotica
Nimčević, Vladimir, prof. povijesti, Subotica
Pelajić, Zvonimir, nastavnik glazbene nastave u mirovini, Plavna
Piuković, Marinko, Subotica
Poljak, vlč. Luka, Dušobrižništvo Hrvata u inozemstvu, Hrvatska katolička
misija u Parizu
Rudinski, mr. sc. Ante, arhitekt u mirovini, Subotica
Sarić, Zvonko, novinar, *Hrvatska riječ*, Subotica
Sente, prim. dr. Marko, otorinolaringolog, Subotica
Skenderović, Dražen, bilježnik i arhivar Subotičke biskupije, Subotica
Skenderović, Petar, Subotica
Skenderović, dr. sc. Robert, znanstveni savjetnik, Hrvatski institut za povijest,
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
Stantić, Stipan, prof. geografije, OŠ Ivana Milutinovića, Subotica
Takács, Anett, rođ. Marjanović, predškolska pedagoginja, Segedin
Tucakov, Marko, dipl. biolog, Novi Sad
Vujković Lamić, Ljudevit, službenik u mirovini, Subotica
Vuković, dr. sc. Petar, red. prof, Filozofski fakultet, Zagreb
Vuković, Tomislav, novinar, *Glas koncila*, Zagreb
Vuković Dulić, Ljubica, prof. povijesti i povijesti umjetnosti, viša kustosica,
Gradski muzej Subotica
Zelić, Naco, dipl. iur. u mirovini, Zagreb

MALJICA, mali drveni malj rebraste glave koji je služio za nabijanje rezane trske prilikom obnavljanja trščanoga krova. Trska se u prošlosti koristila kao glavni krovni pokrivač na kućama na salašima, u selu i u gradu. No zahtijevala stalno održavanje jer, iako je dobar termički i zvučni izolator, s vremenom je propadala i trunula. Prilikom saniranja trščanoga krova oštećena trska vadila se iz snopa trske uvezane na krovu te su se umjesto nje ubacivali manji snopovi zdrave trske, čiji je promjer ovisio o veličini oštećenoga dijela koji je trebalo zamijeniti (najčešće 7–10 cm). Ubačeni snopić zdrave trske zatim se ugurivao pod snop koji se nalazi iznad praznog mjesta izvađene trske. Umetanje se u početku obavlja ručno, no nakon određene dužine sve je teže snopiće ručno ugurivati, a pri kraju i nemoguće, jer je trska na donjem kraju, gdje je rezana, veoma oštra. Tada se uzima maljica, koja služi za daljnje nabijanje trske, dok se ne izravna s ostalim dijelom trščanoga krovnooga pokrivača.

Maljica

Izrađuje se od komada drva pravokutnoga oblika, najčešće dimenzija 10 x 9 x 18 cm, koji se razreže po dijagonali te se na dijagonalnom dijelu izrežu tri ili četiri rebra, a na donjem širem dijelu probuši se rupa. U nju se umetne komad okrugloga drveta duljine tridesetak cm, koje služi kao *sapište* (drška).

Lit.: A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001; *Klasje naših ravni*, 7-8/2013, Subotica; M. Peić, G. Bačlija, J. Bajić, S. Kujundžić Ostojić, D. Petrović, *Rečnik bačkih Bunjevaca iliti Ričnik bački Bunjevaca*, Novi Sad – Subotica, 2018.

P. Skenderović

MAMUSICH, Mihály (Mamuzsich) (Subotica, 28. IX. 1888. – Budimpešta, 26. XI. 1956.), novinar, publicist, sportski rukovodilac. Sin je Benedeka i Márije, rođ. Schätz. Bratić je veslača Tibora. Nakon završetka gimnazije upisani studij prava prekinuo je kako bi se posvetio novinarstvu. Postao je suradnik glasila kršćanskih socijalista *Bácskai Napló* 1909.-11., ali je na pritisak obitelji napustio te novine i otišao u Peštu, gdje je nakon Prvoga svjetskoga rata završio studij prava. Odvjetnički ispit položio je 1920. i temeljem toga stekao titulu doktora prava. U međuvremenu je bio zaposlen u Upravi javnih zaklada. Iako je položio odvjetnički ispit, nije se zaposlio u struci, nego je od 1919. opet počeo raditi u novinarstvu. Postao je suradnik obnovljenoga športskoga lista *Nemzeti sport* (prvotno je izlazio 1903.-12., danas su to najčitanije i najutjecajnije športske novine u Mađarskoj). Bio je desna ruka vlasnika lista dr. Gyule Vadasa i imao je velike zasluge za

to što je *Nemzeti sport* postao list međunarodne razine i reputacije. Kao urednik nogometne rubrike pripadao je rukovodećoj garnituri lista. Nogomet ga je sasvim okupirao, i sâm je bio nogometaš, a nakon završetka aktivne nogometne karijere položio je ispit za nogometnoga suca. Izvještavao je s triju Olimpijskih igara (Pariz, 1924., Amsterdam, 1928. i Berlin 1936.). Zajedno s kolegom iz *Nemzeti Sporta* Istvánom Pluhárom 1930. prvi je stao pred mikrofon Madžarskoga radija i prenosio nogometnu utakmicu – bilo je to u Ženevi na Turniru prvaka – Kupu nacija (*Coupe des Nations*), na kojem je prenosio utakmice pobjednika *Újpesta*. Kao športski rukovodilac, među ostalim, u Madžarskom nogometnom savezu bio je član izborničke komisije 1921.-22., a 1927. dopredsjednik saveza.

Aktivno je sudjelovao u pripremama za osnivanje međunarodne strukovne udruge 1923.-24. predstavljajući madžarske športske novinare, što je rezultiralo osnivanjem Međunarodnoga udruženja športskih novinara (AIPS) za vrijeme Olimpijskih igara u Parizu 1924. u sjedištu *Sporting Club de Francea*. Poslije toga osnovano je Madžarsko društvo športskih novinara 1927., na poticaj *Nemzeti sporta* i *Újsága*. God. 1935. postao je predsjednik Društva nakon što je prvi predsjednik Gyula Vadas podnio ostavku. Također je 1936. postao dopredsjednik AIPS-a umjesto Gyule Vadasa, koji je odstupio nakon Olimpijskih igara u Berlinu.

S Ödönöm Holitsem (reprezentativnim vratarom i poslije izbornikom madžarske izabrane vrste) napisao je knjigu o teoriji i praksi modernoga nogometa *Hogyan futballozzunk? A modern football elmélete és gyakorlata* (Kako igrati nogomet? Teorija i praksa modernoga nogometa, 1936), a u rukopisu mu je ostala knjiga *A magyar labdarúgás útja a pesti grundtól a Wembleyig* (Put madžarskoga nogometa od peštanskih gruntova do Wembleya). Kada je *Nemzeti sport* nakratko prestao izlaziti ratne 1944. godine, to je ujedno bio i kraj njegove novinarske karijere, jer u obnovljenom listu

1945. godine više nije pisao, nego je radio kao pravnik u poduzeću.

Djela: *Labdarúgás*, Budapest, 1926; *Hogyan futballozzunk. A modern football elmélete és gyakorlata* (suautor s Ö. Holits), Budapest, 1936.

Lit.: Á. Kenyeres (ur.), *Magyar életrajzi lexikon*, 2, Budapest, 1969; L. Nádori, *Sportlexikon*, 2, Budapest 1986; <http://sportujsagirok.hu/tortenet/> (pristupljeno 9. VII. 2022).

L. Heka

MAMUSICH, Tibor (Magosi) (Subotica, 11. XI. 1911. – Baja, 22. X. 1999.), veslač. Sin je odvjetnika i novinskog urednika Józsefa (Jose) i Ilone, rođ. Gulácsy. Njegov bratić bio je nogometni športski novinar Mihály Mamusich. Kako se obitelj nakon Prvoga svjetskoga rata preselila u Baju, maturirao je 1930. na tamošnjoj gimnaziji koju su vodili *cisterciti*. Titulu doktora prava stekao je na Madžarskom kraljevskom sveučilištu *Pázmány Péter* 1937. Trenersku diplomu na Institutu za odgoj športskih stručnjaka i trenera dobio je 1960.

Tijekom iznimno uspješne veslačke karijere nastupao je za klubove *Bajai Hajós Egylet* 1928.-33. i *Hungária Evezős Egylet* iz Budimpešte 1933.-45. Prvak Madžarske bio je ukupno deset puta kao član posade dvojca sa kormilarom 1933., 1934. i 1936., dvojca bez kormilara 1935., 1936. i 1938., četverca s kormilarom 1939. te osmerca 1934., 1939. i 1941. Partner u dvojcu s kormilarom i bez kormilara bio mu je Károly Győri, a naslove je osvajao s kormilarima Lászlóm Goreczkym 1933. i 1934. te s Lászlóm Molnárom 1936. Sve navedene uspjehe postigao je pod vodstvom trenera Lajosa Harsányija. Za reprezentaciju Madžarske nastupao je 1933.-39. Sudjelovao je na Olimpijskim igrama 1936. u Berlinu (4. mjesto u dvojcu bez kormilara i 11. mjesto u dvojcu s kormilarom), Europskom prvenstvu 1933. u Budimpešti (zlatu u dvojcu s kormilarom), 1934. u Luzernu (zlatu u dvojcu s kormilarom i osmercu s kormilarom), 1935. u Berlinu (zlatu u dvojcu bez kormilara) i 1938. u Milanu (4. mjesto u dvojcu bez kormilara). U godini

Olimpijskih igara 1936. jedno vrijeme koristio se prezimenom Magosi.

Kada je 1941. Subotica ponovno ušla u sastav Mađarske, s cijelom obitelji se vratio u rodni grad i otvorio odvjetnički ured. Za vrijeme rata služio je kao vojnik, a uoči dolaska partizana i sovjetske vojske u Suboticu, opet je izbjegao u Mađarsku i trajno se nastanio u Baji. No, obitelji je oduzet sav imetak, a dugo vremena bilo mu je zabranjeno raditi u struci.

Lit.: Z. Antal, T. Sass, *A magyar sport kézikönyve*, Budapest, 1984; *Sportlexikon*, 2, Budapest, 1986; P. Kozák (ur.), *Ki kicsoda a magyar sportéletben?*, 2, Szekszárd, 1995.

E. Hemar i L. Heka

MAMUZA (*tur.* mahmuz < *arap.* mihmāz, mihmez: metalna naprava na obući jahača kojom podbada konja) **1.** metalna naprava koja se kopča na čizme jahača i služi za podbadaње konja pri jahanju; **ostruga. 2.** naprava za rezanje tijesta. Naziv se koristi u subotičkih Bunjevaca, koji rabe još i izraz *radla* (od mađarske riječi za ovu napravu *rádli*), dok se somborski Bunjevci koriste nazivom *derviš/derviš*, jednako kao i vojvođanskih Šokci, pod utjecajem srpskoga jezika. Santovački su je Šokci tradicionalno nazivali *rizred*, a u novije vrijeme *radlica*. Obično se sastoji od dva

Mamuza

dijela. Na donjem, metalnom dijelu, koji je obično izrađen od bronce, nalazi se kotačić s vitičastim rubom, dok je gornji dio rukohvat, obično načinjen od drva. Na donjem dijelu rukohvata nalazi se mesingana vilica, pri čemu je razmak između krakova malo veći od debljine kotačića, tako da se kotačić lako umetne i nesmetano okreće prilikom korištenja. Kotačić je obično promjera oko 30 mm i ima malu rupicu u sredini te oštar

vitičasti brid, kojim se reže tijesto. Drveni je rukohvat dužine 12–15 cm i različite je obrade. Postoje i naprave koje su cijele izrađene od mesinga, pa su i rukohvat i vilice izliveni u jednom komadu. Naprava služi za rezanje tijesta, poglavito kada se pravi tijesto punjeno pekmezom – *baratfile* (*fratrove uši*; tašci) ili *mamuzom rizanci*. **3.** subotički Bunjevci ovom riječju označavaju i rožnatu izraslinu na nozi kod mužjaka nekih ptica.

Izvor: kazivanje Živka Mandića iz Santova i Josipa Dumendžića iz Bođana.

Lit.: G. Vuković, *Terminologija kuće i pokućstva u Vojvodini*, Novi Sad, 1988; A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1989°; M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica, 1990; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; A. Stantić, *Rječnik manje poznatih riječi i izraza, Klasje naših ravni*, 7-8/2013, Subotica; K. Firanj, *Garavi salaši*, Subotica, 2016.

P. Skenderović

MAMUŽIĆ, plemićka porodica. Poslije tatarske najezde 1242., pod kraljem Belom IV. više tisuća dalmatinskih obitelji naselilo je opustošenu Mađarsku, među kojima i Mamužići. Podrijetlom iz Sinja, kao kraljevi ratnici naselili su prostor oko Dunava kod Višegrada. Među njima je bio i Matija Mamužić, posjednik u Nógradskoj županiji, koji je zajedno sa sestrom Anom i šogorom Ilijom Racom iz Jankovca (*mađ.* Jánoshalma) 19. V. 1678. dobio plemstvo od kralja Leopolda I. Prijepis plemićkoga pisma, na kojem se nalazi i opis porodičnoga grba, izdan je 29. X. 1737. u Tarnóczu (danas: Ipolytarnóc, *slovač.* Ipeľský Trnovec), u Nógradskoj županiji. U prijepisu se navodi József Rácz, alias Mamužić. U razdoblju 1737.-40. članovi plemićke porodice naselili su se u Bačkoj županiji, najprije u Čavolju, a zatim u Bikiću (*mađ.* Bácsbokod) i Baji, te u Subotici nakon njezina razvojačenja (ukidanja vojnoga šanca). Inače, bunjevački rodovi toga prezimena zabilježeni su već i prije u Segedinu (1682.), Subotici (1687.) i drugim mjestima u današnjem Bajskom trokutu.

U Subotici su se od člana plemićke porodice najprije istaknuli pravnici Franjo i Josip, potonji je ubrzo postao senator (član magistrata) te prvi čovjek grada – sudac trgovišta Szent Mária 1773.-74. i 1778.-79., a senatorom je postao i Martin, Josipov bratić. O ugledu članova porodice svjedoči da su prigodom instauracije (svečano-ga uvođenja u dužnost, izbora i uređenja gradske uprave) slobodnoga kraljevskoga grada Maria-Theresiopolis (Subotice) 1779. po brojnosti članova porodice (15) uvrštenih među 727 građana (*cives*) bili drugi po redu, iza porodice Vojnić. U prvom magistratu slobodnoga kraljevskoga grada među trinaest senatora ostali su Josip i Martin Mamužić. Iz te porodice bili su i kasniji gradonačelnik Lazar Mamužić, svećenik Matija Mamužić i odvjetnik Ago Mamužić. U subotičkom povijesnom arhivu nalazi se genealoško stablo porodice, koje su sastavili Lazar i Matija Mamužić.

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 1–2, Szabadka, 1888-1892; J. Erdeljanić, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; Ž. Mandić, *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1987; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Grlica, Lazar Mamužić, uspon, uspeh i pad, *Rukovet*, br. 4-5-6-7/2003, Subotica; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017.

S. Bačić

MAMUŽIĆ, Augustin – Ago (Subotica, 27. IV. 1844. – Subotica, 21. III. 1902.), odvjetnik, društveni djelatnik, političar, virilist. Rođen je u bogatoj zemljoradničkoj obitelji Ivana i Marije, rođ. Štefković. Nećak je Laze Mamužića, a šogor Josipa Vojnića Hajduka. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, a na Pravnom fakultetu u Pešti diplomirao je 1869., gdje je sljedeće godine položio i pravosudni ispit.

Nakon što je János Mukić iz Stranke '48 (*48-as Párt*), koja je bila nastavljач radikalne nacionalne politike izbjegloga Lajosa Kossutha, postao gradonačelnik 1872., Mamužić je obnašao dužnost glavnog gradskog odvjetnika 1872.-78. Vlastiti odvjetnički ured otvorio je 1878. Bio je

kandidat Liberalne stranke (*Szabadelvű Párt*) na izborima za gradonačelnika Subotice u lipnju 1878., ali nije uspio pobijediti dotadašnjega gradonačelnika Mukića. Od samoga početka pridružio se preporodnom pokretu južnougarskih Hrvata koji je vodio Ivan Antunović. Suradivao je u *Subotičkom/Subotičkom glasniku* Kalora Milodanovića i u Antunovićevim *Bunjevačkim i šokačkim novinama*, u kojima je u 2. i 3. broju objavio uvodni članak »Iskrene riči učenim Bunjevcama i šokcama«. Njegov je odvjetnički ured bio okupljalište nacionalno svjesnih Bunjevaca. Na preporodnom djelovanju usko je suradivao s Bozom Šarčevićem, Kalorom Milodanovićem, Barišom Matkovićem, Pajom Kujundžićem, Mijom Mandićem...

Jedan je od utemeljitelja *Bunjevačke kassine* u proljeće 1878. – osnivački sastanak održan je u njegovu odvjetničkom uredu. Nakon problema s registriranjem bio je na čelu izaslanstva kod predsjednika vla-

Ago Mamužić

de i ministra unutarnjih poslova Kálmána Tisze te ga je uvjeravao u lojalnost Bunjevaca Mađarskoj. Ministar je odobrio osnivanje udruge uz formalni uvjet da se pridjev bunjevački briše iz njezina naziva. Istodobno je dogovorena buduća izborna suradnja subotičkih Bunjevaca i vladajuće Liberalne stranke u rušenju gradske vlasti, koju je vodila na državnoj razini

oporbena Stranka neovisnosti (*Függelel-segi Párt*) slijedeći politiku Stranke '48. Nakon što je *Pučka kasina* i formalno osnovana potkraj 1878., izabran je za njezina odvjetnika. U okviru Pučke kasine s rođakom Lazom Mamužićem politički je organizirao subotičke Bunjevce, koji su se okupili oko liste («stranke») »Antunović-Mamužić«, čiju su okosnicu uz njega činili još Lazo Mamužić i Mate Antunović, a neformalno je nazivana Bunjevačkom strankom. Za potporu političkoj borbi s novinarom Károlyem Sztotzekom početkom 1881. pokrenuo je tjednik *Bácskai Ellenőr*, u kojem je i objavljivao mnoge članke.

Zahvaljujući njihovoj političkomu djelovanju Lazo Mamužić izabran je 1881. za zastupnika u Ugarskom saboru, a 1884. za gradonačelnika Subotice, čime je Liberalna stranka postala vladajuća u Subotici. Nakon toga nastavio je blisko surađivati s Lazom Mamužićem, bio je stožer političkoga djelovanja i s Matom Antunovićem siva eminencija vlasti u gradu, ali se 1892. s njime politički razišao. Virilni član subotičke gradske skupštine bio je od 1889. do smrti. Kao član gradske *Škulske stolice* (Školskog odbora) otvoreno je podržavao Paju Kujundžića u njegovu neuspješnom zauzimanju za bunjevačka jezična prava u gradskim školama 1896. Bio je pokrovitelj mladih bunjevačkih intelektualaca okupljenih oko *Kola mladeži*, u njegovoj se kući bunjevačka mladež okupljala uz pjesmu. Brat njegove supruge bio je Josip Vojnić Hajduk, aktivan u *Kolu mladeži*, koji je kod njega bio odvjetnički vježbenik. Neven navodi da je 1899. postavio »prvi osvišćeni bunjevački natpis« u Subotici i da su ga u tome slijedili odvjetnici Stipan Matijević i Josip Vojnić Hajduk te liječnik Vranje Sudarević. *Subotička Danica* u nekrologu piše kako je »njegova bunjevština ures njegove političke dilatnosti postala tek onda kada se je oženio sa krasoticom gijicom Amaliom Vojnić Hajduk« 1889., koja je potjecala iz imućne veleposjedničke obitelji. U borbi protiv Laze Mamužića pred parlamentarne izbore u listopadu 1901. politički se zbližio s kossuthovcem Simo-

nom Mukićem, koji je u Subotici pobijedio liberalnoga protukandidata.

Književnim priložima iz školske dobi zastupljen je u brošuri *Bimbók a Szabadka felsőbb ostályu tanuló ifjuságtól* (1863). Vjerojatni je autor tiskanoga *Ustava subotičke Pučke kasine* (1882). Njemu i Bozi Šarčeviću pripisuje se stvarno autorstvo rasprave o potrebi da Bunjevci u Subotici uče materinski jezik u osnovnim školama *A »Bácskai hiraó« és a Bunyevác elemi tanügy*, koja je 1874. izdana pod imenom Laze Mamužića. Anonimno je 1895. napisao političku brošuru *Je li vira ili nevira naš gradonačelnik?*, uperenu protiv Laze Mamužića, koji je iznevjerio bunjevačka očekivanja.

Nakon njegove iznenadne smrti Neven svjedoči: »Kad je 22. u subotu u jutro puko glas smrti velikoga Age kuća mu je postala crkvom, kamo je silni narod zalazio, da se bar donikle oduži Agi... Tužni ali veličanstven ukop je obavljen 23. ožujka... More pučanstva se nijalo sokacima i po opširnom dvoru pokojnika.« Pokopan je na subotičkom Bajskom groblju.

Posjedovao je veliku knjižnicu s oko 1200 knjiga, koju je njegova posvojena kći 1950-ih darovala zavičajnoj zbirici subotičke Gradske knjižnice. Ulica u najužem središtu Subotice u kojoj je živio i gdje mu je bio odvjetnički ured nosi njegovo ime.

Djela: *Ustav subotičke Pučke kasine*, Subotica, 1882; *Je li vira ili nevira naš gradonačelnik*, Subotica, 1895.

Lit.: *Bunjevačke i šokačke novine*, 2-3/1870, Kalača; Neven, 5/1899, 1/1895, 7/1897, 11/1899, 5,11/1901, 4,5/1902, Subotica; *Subotička Danica : Kalendar za 1903. god.*, Subotica, b. g.; J. Šokčić, *Život i rad Age Mamužića, Glasnik Istoriskog društva u Novom Sadu*, 3-4/1939, Novi Sad; B. Hajduk Vojnić, *Moj grad u davniini*, Subotica, 1971; M. Grlica, »Toplo gnjizdo, ugodni razgovor...«, *Hrvatska revija*, 3/2005, Zagreb; M. Evertović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; L. Vojnić Hajduk, *Ago Mamužić i nacionalni pokret bačkih bunjevačkih Hrvata*, Subotica, 2012; L. Vojnić Hajduk, *Kamen sjećanja*, Subotica, 2013; M. Evertović, *Život i rad Paje Kujundžića 1859–1915*, Subotica, 1940–2019.

S. Bačić

MAMUŽIĆ, Aleksandar (Hrvatski Majur, 23. XII. 1940.– Žednik, 8. II. 2019.), gospodarstvenik. Najstarije je od sedmero djece zemljoradničke obitelji Marijana i Jelene, rođ. Buljovčić. Obitelj se 1943. preselila u Žednik. Tu je završio osnovnu školu, a srednju ekonomsku školu u Subotici 1960. Nakon završene škole zaposlio se u Zemljoradničkoj zadruzi (ZZ) u Žedniku na komercijalnim poslovima. Kao izvanredni student diplomirao je na agroekonomskom smjeru Ekonomskoga fakulteta u Subotici 1980. Kada je u to vrijeme ZZ *Stari Žednik* integrirana u Agrokombinat *Subotica*, radio je na poslovima komercijale i marketinga. Uskoro prelazi u tvrtku *Agro-se-me-Panoniya* u Subotici, jednu od najvećih sjemenarskih tvrtki u bivšoj Jugoslaviji. Tu je radio poslove u komercijali počevši

Aleksandar
Mamužić

od referenta do direktora komercijalnoga sektora i pomoćnika direktora. U mirovinu odlazi 1996., ali nastavlja raditi do 2013. u privatnoj tvrtki *Zrno-mag* na poslovima stručnoga savjetnika iz područja sjemenarstva i suradnje s poljoprivrednim proizvođačima. No i nakon toga nastavlja neformalnu suradnju sa sjemenarskim institutima i poljoprivrednim proizvođačima.

Od 1960. aktivan je član Narodne omladine Jugoslavije, Socijalističkoga saveza radnoga naroda Jugoslavije i SKJ u Žedniku. Obnašajući rukovodeće i druge dužnosti u Mjesnoj zajednici, pridonio je izgradnji komunalne infrastrukture u Žedniku – asfaltiranju svih ulica i pločnika itd. Bio je član organizacijskoga odbora javnih žetelačkih svečanosti *Dužijanca* u Subotici 1968.-72. i član žirija za ocjenjivanje otkosa žita. U jednom mandatu bio je član općinskoga Izvršnoga odbora SSRNJ. God.

1988. izlazi iz SKJ, nakon čega se više nije politički angažirao.

Ukazom Predsjedništva SFRJ odlikovan je Ordenom zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom.

G. Bačlija

MAMUŽIĆ, Beno (Mamuzsich, Benedek, Benco) (Subotica, 8. III. 1852. – Subotica, 9. VII. 1919.), gimnazijski profesor, društveni djelatnik. Rođen je u dobrostojećoj zemljoposjedničkoj obitelji Kaje (Kajetana) i Roze, rođ. Mamužić. Brat je svećenika Matije – Maće. Na vjenčanju s profesoricom Márijom Achátz 1885. kumovi su mu bili brat Matija i gradonačelnik Lazar Mamužić. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, srednju učiteljsku školu u Budimpešti. U ženskoj građanskoj školi u Subotici radio je 1882./83. Za ravnatelja svih subotičkih pučkih škola izabran je 1884. Subotički list *Szabadkai Hirlap* 1886. neutemeljeno ga je optužio da »namirava sve subotičke pučke škole pobunjevčiti i poziva kr. školsko nadzorništvo, da bude na oprezu, i da širenje bunjevštine u škole preduprudi«, iako je Mamužić tek predložio uvođenje knjige za lakše svladavanje mađarskoga jezika u nemadžarskim školama koju je odobrilo Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu. Tu je dužnost obnašao do 1888., kada ga je zamijenio Antun Budanović. Od 1888. u subotičkoj gimnaziji predavao je prirodopis, geografiju i povijest. U sjećanju učenika ostao je kao uzoran obiteljski čovjek i dobar pedagog. Bio je predsjednik Pokopnoga društva *Szabadka* od njegova osnivanja 3. II. 1895. Sa starijim bratom Matijom pokrenuo je lokalni katolički tjednik *Szabadka és vidéke* 1893., koji je izlazio do 1905. Bio je član Katoličkoga kruga u Subotici, u kojem je 1902. izabran za blagajnika. S brojnomo obitelji živio je u neorenesansnoj ugaonoj kući na današnjoj adresi Somborski put br. 17 (na uglu s današnjom ulicom biskupa Lajče Budanovića), koju je dogradio 1901. prema projektu inženjera Paje Mamužića, proširujući je u sporednu ulicu (danas biskupa Lajče Budanovića br. 2). Kuća je prije više

desetljeća devastirana, a u najnovije je vrijeme i potpuno promijenila izgled.

Njegov sin Ivan poginuo je kao poručnik 1915. na ruskoj bojišnici kraj Worobijowke (*ukr.* Vorobiiwka) u Galiciji. Kći Matilda bila je prva supruga optanta Radivoja Lungulova, rodom iz Batanje (*madž.* Battonya), učitelja po struci, kontradiktorne osobe u međuratnom razdoblju u Subotici, koji je više puta mijenjao razne državne službe.

Beno Mamužić

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 2, Szabadka, 1892; *Neven*, 6/1886, 5/1888, 2/1903, Sombor, Subotica; T. Kolozsi, *Szabadkai satjő (1848-1919)*, Szabadka, 1973; V. Aladžić, Kuća Benedeka Mamužića – Somborski put 17, *Hrvatska riječ*, br. 458, Subotica, 30. XIII. 2011; S. Mačković, Upisi u matičnu knjigu umrlih (1914.-1919.) subotičkog matičnog ureda poginulih vojnika bunjevačkih Hrvata (od Katancsics Andrása, do N[M], *Klasje naših ravni*, 1-4/2015, Subotica; O. Ninkov K[ovačev], A naplóirő Mamuzsich Rózsa és tantos János Szabadkai rajztanár, *Museion*, 16, Subotica, 2018; <https://historysubotica.wordpress.com/radivoj-rade-lungulov-crtice-i-hronologija/> (pristupljeno: 30.IX.2022).

M. Grlica i S. Bačić

MAMUŽIĆ, Daniela (Subotica, 11. I. 1975.), akademska kiparica, restauratorica, kulturna djelatnica. Rođena je u obitelji Ivana i Judit, rođ. Szabó. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Subotici. Diplomirala je 2000. na Akademiji umjetnosti u Novom Sadu, smjer kiparstvo.

Radila je kao kiparica restauratorica pri subotičkom Međuopćinskom zavodu za zaštitu spomenika kulture 2000.-01. U Zakladi za omladinsku kulturu i stvaralaštvo

Danilo Kiš u Subotici bila je menadžerica u kulturi i umjetnička ravnateljica 2007.-17. Nakon toga angažirana je u udruzi *Klara i Rosa*, a od 2019. i u vlastitoj Agenciji za scenografske usluge *Kinopraktika*.

Autorica je bistâ Ferenc Raichlea i Martina Luthera na javnim površinama u Subotici, a rekonstruirala je biste Józsefa-Halásza i Kálmána Bakosa u Adi. Kao suradnica kiparice Vere Gabrić Počuča bila je angažirana na izradi statua Lajoša Vermeša na Paliću i cara Dušana ispred zgrade suda u Subotici te na izradi modela dekorativne skulpture Panonka u *Denis gastro Temple* u Subotica.

Kao restauratorica gipsanih i dekorativnih elemenata radila je na više zgrada u Subotici: knjižnici na Paliću, Bordo dvorani u Narodnom kazalištu, najamnoj palači Ferenc Raichlea (danas: zgrada banke NLB), palače Mikse Dömötöra (danas zgrada Gradskoga muzeja), zgradi Učiteljskoga fakulteta na mađarskom nastavnom jeziku (tzv. Žuta kuća) itd., kao i na restauraciju skulptura Danila Kiša i Dvije muze u zgradi Narodnoga kazališta i rekonstruiranju Atlasa na zgradi Gradske knjižnice.

U kulturno-propagandnom časopisu *Karton* bila je likovna urednica te članica redakcije literarno-vizualnoga časopisa *Symposion*.

Bavi se i dizajnom i prijelomom knjiga, leksikona (*Pola veka subotičke popularne muzike* autora Tihomira Mišića), likovnih monografija (István Szajkó), naslovnica, plakata, časopisa, programskih knjižica, kalendara, logoa. Autorica je idejnih rješenja i izrade nagrada za Festival europskog filma na Paliću (*Zlatni toranj*, *Underground Spirit*, *Paralele i sudari*), kao i nagrade *Prix Luna* za filmski festival *L'Europe Autour de l'Europe* u Parizu.

Djeluje i na polju filmskoga stvaralaštva: kao fikserica za filmove *Az a szép Sivan Levy* i *Fortress Europe* Geryja Haddena, kao asistentica scenografa za film *Vožnja bicikle sa Zolijem Turčinom* Szabolcsa Tolnaja te kao suradnica za mapiranje lokacija i *local scout* za seriju *Kljun*

producentske kuće *Delirium* iz Beograda. Za potrebe animiranoga filma po motivima bajke Balinta Vujkova *Čukundidno zrno ora* u organizaciji Hrvatske čitaonice iz Subotice animirala je crteže. Povremeno je angažirana i u subotičkom kazalištu *Dezső Kosztolányi* za izradu rekvizita za predstavu redatelja Andrása Urbána, Szabolcsa Tolnaja, Zlatka Pakovića, Boruta Šeparovića, Kokana Mladenovića, Dine Mustafića, Selme Spahić, Andreja Boke... Scenografkinja je i kostimografkinja predstave *Subotička secesija* u režiji Zlatka Pakovića.

Članica i jedna od osnivača subotičke Udruge građana *Klara i Rosa*, Centra za savremenu kulturu i umjetnost u Subotici te Građanske inicijative *Priroda i društvo* u Subotici.

Bila je klavijaturistica i prateći vokal subotičkog rock sastava *Pionir 10*.

Daniela Mamužić, *Panonka* (2018.)

Lit.: <http://www.croinfo.rs/sucultus-news/arhitektura/ferenc-rajhl-bista>; <https://www.heritage-su.org.rs/wp-content/uploads/2018/03/Katalog-Ulica-Brace-Radic-SRB-HU-Finall-.pdf>; <https://www.subotica.info/2012/04/19/karton-8-broj>; <https://www.subotica.info/2021/11/22/99-godina-suboticke-avangarde>; <https://www.maglocistac.rs/kultura/daniela-mamuzic-clanica-udruzenja-gradjana-klara-i-rosa-subotici-nedostaje-kulturni-centar-za-savremeno-stvaralastvo>; https://pozorje.org.rs/r_lat/poetika-gledanja-2/ (pristupljeno 16. II. 2022).

D. Bašić Palković i Lj. Vuković Dulić

MAMUŽIĆ, Giza (Subotica, ? – Subotica, ?), prevoditeljica. U razdoblju 1931.–33. prevela je s mađarskoga na hrvatski djela više mađarskih pisaca i objavila ih

u Zagrebu, uglavnom u ediciji *Zabavna biblioteka*, koju je uređivao Nikola Andrić. Samostalno je prevela romane Dezsőa Kosztolányija *Nero, a véres költő*, Lajosa Zilahyja *Valamit visz a víz* i Jenőa Heltaija *A III-es*, a s Marijom Neorčić i roman Renée Erdős (Regine Ehrenthal) *Teano Amaryll egyszerű élete* (treći svezak *A mez-telen táncos* samostalno, prvi svezak *A Harfás* s M. Neorčić, dok je drugi svezak *A herceg* prevela M. Neorčić). Prevela je i jednu novelu avangardista Lajosa Kassáka, objavljenu u ediciji *1000 najljepših novela*, koju je uređivao Ljubo Wiesner. U sv. br. 7–9/1934 časopisa *Bunjevačko kolo* navodi se među uspješnim bunjevačkim međuratnim prevoditeljima, uz Petra Pekića i Josu Šokčića.

Prijevodi: D. Kosztolányi, *Krvavi pjesnik : historijski roman*, Zabavna biblioteka, kolo 42, knj. 498, Zagreb, 1931; L. Zilahy, *Voda nosi nešto... roman jedne nerazumljene žene*, Zabavna biblioteka, kolo 42, knj. 514, Zagreb, 1931; *Soba III – avanturistički roman iz velegradskoga života*, Zabavna biblioteka, kolo 44, knj. 532, Zagreb, 1931; L. Kassák, *Tragedija*, u: *1000 najljepših novela (1000 svjetskih pisaca)*, sv. 29, Zagreb, 1931; *Amarylla Teano : roman jedne žene u tri knjige* (prvu i drugu knjigu *Harfaš i Goli plesač*), Zabavna biblioteka, kolo 45, knj. 546, 548, 549, Zagreb, 1933.

Lit.: T. L., Prikazi: novo djelo g. Petra Pekića : Prijevod 11 naših nar. pjesama na francuski, *Bunjevačko kolo*, 7-9/1934, Subotica.

S. Bačić

MAMUŽIĆ, Joso – Coco (Mamusich, Mamuzsich, József) (Subotica, 3. IV. 1879. – Baja, 29. VI. 1955.), odvjetnik, javni bilježnik, novinski urednik, društveni djelatnik. Sin je Stipana i Dominike, rođ. Budanović. Njegov je sin veslač Tibor. Gimnaziju je završio u Halašu (*madž.* Kiskunhalas). Pravo je studirao na Pravnom fakultetu u Budimpešti 1899.–1902. U Budimpešti je poslije neko vrijeme radio kao odvjetnički vježbenik. Bio je prvi odgovorni urednik *Naših novina*, subotičkoga glasila Zemaljske kršćansko-socijalne udruge, poslije stranke, od prvoga broja 15. IX. 1907. do 3. X. 1909. Nakon što je položio jednoobrazni ispit za suce i odvjet-

nike, *Neven* i *Naše novine* izvještavaju da je 1. VII. 1909. otvorio »odvjetničku pisarnu«, odnosno »odvjetničku kancelariju«, a *Naše novine* ujedno pišu da se »preporuča Bunjevcima da izvole potražiti usluge kancelarije«. Vjenčao se s Ilonom Gulácsy u Aradu 1910. *Neven* mu je u travnju 1911. čestitao na tom što je »promoviran za čast doktora prava«, a u kolovozu piše da su mu njegovi znanci radi toga priredili banket, na kojem su sudjelovali mladi odvjetnici dr. Stipan Vojnić Tunić, dr. Babijan Malagurski i dr. Stipan Matijević te Mijo Mandić i Staniša Neorčić. Za kraljevskoga javnoga bilježnika u Senti imenovan je 1912.

Međutim na naslovnici *Nevena* od 27. IX. 1913. objavili su se uredništvo i Blaško Rajić da su *Naše novine* »u nepreteljskim rukama« jer je Rajiću oduzeto uredništvo te predano »dr. J. Mamužiću, odvjetniku, koji bez uvride budi rečeno niti čitati, niti pisati našim jezikom nezna«. Tada je Mamužić, skupa s Bélom Mészárosom preuzeo uredništvo lista te je bio ponovno odgovorni urednik *Naših novina* 28. IX. 1913. – 26. IV. 1914., a urednik od 3. V. 1914. do zadnjega broja 29. IX. 1918. U tom razdoblju hrvatski svećenici više nisu surađivali u listu jer se prestao zauzimati za ostvarenje narodnosnih prava bunjevačkih Hrvata. Ubrzo nakon što je Mamužić ponovno preuzeo dužnost odgovornoga urednika, *Neven* je pisao da politiku gradonačelnika Károlya Bíróa, koji je dokinuo praksu prijašnjega gradonačelnika Laze Mamužića da se »svaka varoška objava, koja je bila narodu naminjena, i bunjevački izdavalac« i da se u bunjevačke krajeve postavljaju učitelji koji znaju bunjevački, podržavaju tek Coco Mamužić, Staniša Neorčić i još nekoliko Bunjevaca, dok na drugoj strani nabraja sve viđenije Bunjevce.

U Prvom svjetskom ratu ranjen je »u livu ruku u jednoj bitci u Srbiji« 1914. te se vratio u Suboticu. Poslije stvaranja jugoslavenske države izbjegao je u Mađarsku 1922. te je u Baji otvorio odvjetnički ured, a kasnije je radio kao javni bilježnik. U prvo vrijeme pružao je pravnu pomoć izbjeglicama iz Kraljevine SHS. Okupljao

je bunjevačke sunarodnjake, među ostalim je osnovao trgovačku tvrtku *Mi boltunk* (»Naš dućan«), koja je imala nekoliko vrlo popularnih trgovina u Baji, čiji je osnovni cilj bio potpora mađarskim kućnim obrtima. Za taj je cilj nastojao pridobiti i Bunjevce u Bajskom trokutu, i uopće je radio na njihovom povezivanju i društvenom organiziranju. Osnovao je dioničko društvo »Tiskara Novi život« (*Új Élet Nyomda Részvénytársaság*) čija je glavna zadaća bila izdavanje katoličkog lista *Bajai Újság*, kojeg je uređivao 1931.-35. Jedno vrijeme bio je na čelu Sportskoga društva *Bajai Turul* (*Bajai Turul Sport Egyesület*).

Nakon ponovnoga priključenja Bačke Mađarskoj u travnju 1941. odvjetnički ured preselio je u Suboticu, a zatim je tu bio kraljevski javni bilježnik 1942.-44. Bio je među organizatorima i potpisnicima proglasa na mađarskom i hrvatskom (ikavici) jeziku za veliku svečanu skupštinu u znak zahvalnosti subotičkih Bunjevaca za vraćanje u okvir »države sv. Stipana« 2. VI. 1941. u Domu levente (međuratni Sokolski dom, kasnija zgrada kina *Jadran*) u Subotici, na kojoj je bio i govornik. Za tu prigodu

Pečat kraljevskog
javnog bilježnika
dr. Jose Mamužića

izrađena je velika svilena zastava u bojama mađarske trobojnice na kojoj je izvezen grb Subotice i hrvatski (i mađarski) natpis: »U znak vjernosti i odanosti. Bunjevci«.

Pred dolazak jugoslavenskih partizana i sovjetske armije u jesen 1944. vraća se u Baju, gdje zatim ponovno otvara odvjetnički ured. Poslije rata postaje žrtvom montiranih procesa. Tako mu je najprije odlukom Narodnoga suda u Segedinu iz 1947. zabranjeno obavljanje odvjetničke prakse na dvije godine zbog djelovanja za vrijeme Horthyjeva režima. A onda ga je, nakon raskida Tita sa Staljinovim SSSR-om 1948. kada su brojni Bunjevci i Šokci

iz Bajskoga trokuta optuženi za suradnju s jugoslavenskim tajnim službama, Županijski sud Bačko-kiškunske županije osudio 1950. na zabranu obavljanja odvjetničke profesije te na lišenje političkih prava na pet godina, zbog rada na političkom organiziranju Bunjevaca u Subotici za vrijeme Drugog svjetskog rata, pri čemu mu su ga čak povezali i s djelovanjem Miše Jelića

U zavičajnoj hrvatskoj historiografiji ima izrazito negativno mjesto, iako se svoga bunjevačkog identiteta nije odricao. On ga je, zapravo, vidio u mađarskim okvirima i u suradnji s Mađžarima, za razliku od većine drugih bunjevačkih prvaka koju su prvih desetljeća XX. st. bunjevačku političku budućnost vidjeli u suradnji sa Srbima i u jugoslavenskim okvirima, a neki od njih čak i isključivo u okviru srpske nacije. U takvim stajalištima, prije svega, protivljenju okretanju Bunjevaca ka Balkanu i uopće jugoslavenskoj državi, nije bio usamljen među bačkim Bunjevcima, zapravo je bio načelno politički istovjetan s onim Bunjevcima (i Srbima) koji su bunjevačku nacionalnu pripadnost držali dijelom srpske nacije. Pri tomu, mnogi bački Bunjevci u međuratnoj Jugoslaviji doživjeli su razočarenje jer im nacionalnu integraciju u hrvatsku naciju nisu više priječile mađarske, već srpske vlasti, pa su ostali objektom asimilacijskih procesa ili propagiranja ideje o posebnoj naciji.

Pokopan je na bajskom groblju sv. Roka, ali se ne zna se gdje mu je grobnica.

Izvor: Matica umrlih Baje, god. 1955, red. br. upisa 287.

Lit.: *Neven*, 7/1897, 7/1909, 4,8/1911, 39,42/1913, Subotica; *Naše novine*, 11. VII. 1909, 21. IV. 1912, 15. XI. 1914, Subotica; M. Mandić, Uspomene iz prvih dana našeg oslobođenja i ujedinjenja, *Pravi bunjevački kalendar za prostu godinu 1935*, Subotica, b.g.; Magyarország felépítésén, s hü állampolgárai : A bunyevácok nem hullajtják könnyeiket Jugoszláviáért, *Pesti Hírlap*, 4. VI. 1941, Budapest; A. Lebl, *Gradsanske partije u Vojvodini 1887 – 1918*, Novi Sad, 1979; M. Grlića, Znamenja prošlosti : Četrnaest subotičkih zastava, *Museion*, 2, Subotica, 2002; G. Rokolya, Leszámolás a polgári közjegyzőkkel (1945–1956), *Forvm : Acta Juridica et Politica*, 1/2017, Szeged; G. Rokolya, *Ma-*

gyar közjegyzők a Délvidéken, Budapest, 2017; L. Stipić, *Sto godina štampe u Subotici 1848 – 1948* (rukopis u Gradskoj knjižnici Subotica); F. Molnár, *Bácskai lapok. Sajtótörténeti háttér a Forrásjegyzék 2. kötetéhez* (<https://docplayer.hu/4720031-Bacsikai-lapok-1-sajtotortenet-i-hatter-a-forrasjegyzek-2-kotetehhez.html> - pristupljeno 19. IV. 2022).

L. Heka, M. Grlića i V. Nimčević

MAMUŽIĆ, Ladislav (Subotica 22. VIII. 1960.), biciklist, biciklistički sudac, sportski djelatnik. Sin je Ivana i Györgyike, rođ. Burány. Osnovnu i srednju elektro-tehničku školu (tzv. MESSČ) završio je u Subotici. Pohađao je Fakultet tehničkih znanosti u Novom Sadu, ali nije diplomirao, no završio je Višu ekonomsku školu u Novom Sadu. Bio je novinar i urednik na Radio Subotici, zatim je radio u subotičkoj tvrtki *Azotara* te u jednom poduzeću u Budimpešti. Vlastito poduzeće *ADAM* otvara 1992. Sportsku karijeru počeo je kao hokejaš na ledu u subotičkom *Spartaku*. Budući da se zbog nepostojanja zatvorene ledene dvorane u Subotici hokej može igrati tek nekoliko mjeseci godišnje, a kako su za hokej i biciklizam isti treninzi za jačanje nogu i nožnih mišića, počeo je trenirati biciklizam u BK *Spartak* iz Subotice 1974. Prvi mu je trener bio Josip Engi. Prošao je sve selekcije kao kadet, junior i senior. Nije uspio postati vrhunski vozač, ali je dao doprinos kao kvalitetan klupski natjecatelj. Dvaput je bio prvak Vojvodine u kategoriji tzv. »kontraša« (bicikl bez prijenosnog mehanizma, kod kojega kao kočnica služi okretanje pedala unatrag) – 1979. u Novom Sadu i 1980. u Bečeju. Aktivnu natjecateljsku karijeru završio je odlaskom u vojsku 1986.

Položio je ispit za suca u biciklizmu 1984. te je postupno napredovao do ranga saveznoga suca. Nakon dva i pol desetljeća postao je prvi sudac iz Srbije i Crne Gore koji je 2004. dobio poziv Međunarodnoga biciklističkoga saveza (UCI) da polaže ispit za zvanje međunarodnog suca. Dva puta bio je glavni sudac na Balkanskom prvenstvu, u Banja Luci i Sofiji, šest puta na Utrci kroz Srbiju, četiri puta na Utrci kroz Mađarsku, na zadnjoj Utrci kroz

Jugoslaviju, četiri puta na utrci Beograd – Budimpešta – Bratislava – Beč i na brojnim domaćim utrkama. Usporedno je bio direktor BK *Spartak* 1992.–2009, potom je izabran za potpredsjednika kluba. Tijekom njegova dugogodišnjega sportskoga rada BK *Spartak* bio je jedan od najuspješnijih biciklističkih klubova u SR Jugoslaviji (poslije Srbije i Crnoj Gori, pa Srbiji) te je osvojio mnoge državne titule u svim dobnim skupinama. Afirmirani su brojni uspješni vozači i reprezentativci, među kojima su se posebno isticali *Zsolt Dér*, Josip Dulić i *Gábor Kasza*.

Izvor: osobni iskaz Ladislava Mamužića.

Lit.: D. Prčić, Ladislav Mamužić, direktor biciklističkog kluba *Spartak* : Za budućnost biciklizma ne treba strahovati, *Hrvatska riječ*, br. 188, Subotica, 22. IX. 2006; D. Prčić, Trojica subotičkih biciklista konkuriraju za jedno olimpijsko mjesto : Rezultati dugogodišnjeg rada, *Hrvatska riječ*, br. 259, 15. II. 2008; D. Prčić, Ladislav Mamužić, biciklistički sudac : Dvije uloge na dva kotača, *Hrvatska riječ*, br. 869, 13. XII. 2019.

P. Skenderović i E. Hemar

MAMUŽIĆ, Lajčo (Subotica, 26. IV. 1946.), mačevalac, plivački trener, društveni i sportski djelatnik. Sin je željezničara Franje i kućanice Đule, rođ. Vujković Lamić. Odrastao je gradskoj četvrti Gat. Završio je IV. osnovnu školu (»Golubova«, današnja OŠ Matka Vukovića) i Srednju tehničku školu u Subotici te stekao zvanje strojarski tehničar. Isprva je radio Tvornici bicikala *Partizan*, Tvornici vagona *Bratstvo* i gradskom poduzeću *Vodovod* (nakon zakonskoga preustroja u Komunalnu radnu organizaciju Subotice vodio je OOUR Mehanizacija, poslije OOUR Mehanizacija i transport 1977.–87.). Potom je bio voditelj predstavništva zagrebačkoga poduzeća *Geotehnika* 1987.–91. te rukovoditelj u poduzeću *Komont gams* 1991.–2007. Vlastitu tvrtku *GMP* (Gaus Pumpe Mamužić) vodio je od 2007. do umirovljenja 2010. Kao umirovljenik bavi se obradom drva i metala te oblikovanjem predmeta od njih. Od metala je napravio znak-simbol obnovljenoga Rotary kluba u Subotici, čiji je dugogodišnji član, a predsjednik je bio 2001.–

02. Kao član Demokratske stranke bio je predsjednik Skupštine Mjesne zajednice *Novi Grad* 2011.–15. Jedan je od inicijatora ponovnoga pokretanja te upravitelj Zaklade Lazara Mamužića, kao izravni potomak znamenitoga subotičkoga gradonačelnika.

Mačevanjem se počeo baviti 1961. u Školi za mačevanje jer tada u Subotici još nije bilo mačevalačkoga kluba. Od 1962. ta je škola djelovala u okviru Sportskoga društva željezničara *Spartak* te je potom nastupao za obnovljeni Mačevalački klub *Spartak*. U početku karijere pod vodstvom svojega dugogodišnjega trenera Eugena Jakobčića trenirao je sva tri oružja – sablju, floret i mač. Prvi službeni nastup imao je 1963. u Somboru, a od 1970. natjecao se samo s mačem. Mačevalački stil bazirao je na dugim rukama i brzini, zahvaljujući čemu je imao mogućnost poentiranja u protivnikovu ruku. Najveće uspjehe postigao

Lajčo Mamužić

je u ekipnoj konkurenciji. Sa *Spartakom* je postao prvak Vojvodine kao junior 1966. sa sabljom i 1967. s mačem te kao senior 1969. i 1977. s mačem. Prvak Jugoslavije sa seniorima *Spartaka* bio je 1973. u Skoplju te potom viceprvak 1975. u Skoplju i 1977. u Beogradu, kao i treći 1974. u Zagrebu i 1976. u Skoplju. U toj trofejnoj ekipi uz njega su nastupali Gábor Göncöl, Rudolf Tóth, Geza Bašić Palković i Vladimir Brajkov. Nastupao je na Martini kupu 1965. u Torinu (neslužbenom Europskom prvenstvu za juniore). Sa seniorskom reprezentacijom Jugoslavije sudjelovao je na

Svjetskom prvenstvu 1975. u Budimpešti. Na Balkanskom prvenstvu ekipno s mačem 1972. u Ankari bio je četvrti, a 1976. u Ateni osvojio je brončanu medalju. Nastupio je 1978. u Subotici na međudržavnom dvoboju protiv B reprezentacije Mađarske (višestrukih svjetskih prvaka). Aktivnu natjecateljsku karijeru završio je 1982. Stekao je zvanje saveznoga mačevalačkoga suca te je sudio na više domaćih i međunarodnih turnira. Bio je kraće vrijeme i član Upravnoga odbora MK *Spartak*.

U Plivačkom klubu *Spartak* bio je trener početnika 1987.-93. U više mandata bio je predsjednik Izvršnoga odbora i Skupštine PK *Spartak*, a proglašen je i za počasnoga predsjednika kluba.

Kao član MK *Spartak* u izboru *Subotičkih novina* i Saveza za fizičku kulturu Subotice dobitnik je priznanja za najbolju sportsku ekipu Subotice 1973.

Izvor: osobni iskaz Lajče Mamužića iz Subotice.

Lit.: *Fizička kultura i sport u Vojvodini 1945–1975*, Novi Sad, 1975; *Almanah jugoslovenskog sporta 1973–1976*, Beograd, 1977; *Almanah jugoslovenskog sporta 1977*, Beograd, 1979; *Almanah jugoslovenskog sporta 1978*, Beograd, 1979; *Sport u Subotici 1944–1984*, Subotica, 1984; M. Brustulov (ur.), *Sportsko društvo železničara »Jovan Mikić Spartak«*, Subotica, 1995; *Mačevanje u Jugoslaviji 1928–1998*, Beograd, 1999; D. P[ričić], (Ne)zaboravljeni : Lajčo Mamužić, *Hrvatska riječ*, br. 422, Subotica, 21. IV. 2011; K. Korponaić, Nije zaboravljena Lazina zaklada, *Hrvatska riječ*, br. 447, Subotica, 14. X. 2011; <https://gradsubotica.co.rs/priprema-za-izbore-5-juna/>, www.rotarysubotica.rs/rcsubotica.html, <http://www.croinfo.rs/sjednica-upravnog-odbora-zaklade-lazara-mamuzica/> (pristupljeno 21. X. 2022).

P. Skenderović i E. Hemar

MAMUŽIĆ, Lazar (Lazo) (Subotica, 1. III. 1847. – Subotica, 25. VII. 1916.), odvjetnik, političar, gradonačelnik, saborski zastupnik. Najstariji je od četvero djece Paje i Kolete, rođ. Malagurski. Nećak je Age Mamužića. Osnovnu školu i gimnaziju polazio je u rodnom gradu. Pravo je studirao u Grazu, Beču i Pešti, gdje je diplomirao 1873. Iste godine, nakon povratka u Suboticu, ulazi u politički život kao član gradske skupštine i usko surađuje

s Agom Mamužićem. Prva je osoba koja je javno, u subotičkoj skupštini, postavila pitanje školovanja bunjevačke djece na materinskom jeziku, što je izazvalo buru u lokalnim mađarskim krugovima. Reagirao je u knjižici *A »Bácskai hiradó« és a Bunyevác elemi tanúgy*, premda su njezini vjerojatni autori Ago Mamužić i Ambrozije Šarčević, ali je ocijenjeno da će veći politički efekt postići ako bude objavljena pod imenom mladoga perspektivnoga po-

L. Mamusich, *A »Bácskai hiradó« és a Bunyevác elemi tanúgy*, Szabadka, 1874.

litičara i vještoga govornika. Neki kasniji pisci pripisuju mu brošuru *Nyílt levél Mocsáry képviselőhöz* s istom temom i iz iste godine, premda je vjerojatniji autor Ambrozije Šarčević. Na tome valu ušao je u red vođa bunjevačkoga preporoda, koji su ranije započeli Ambrozije Šarčević, Ivan Antunović, Kalor Milodanović i Ago Mamužić. Odvjetnički ured otvorio je 1876. Te se godine oženio Elizabetom (Erzsébet) Jakobčić, kćeri zamjenika direktora Subotičke štedionice i narodne banke d.d. Imrea (Mirka) Jakobčića, a njezin miraz omogućio mu je bolji položaj na društvenoj ljestvici. Početkom 1878. među inicijatorima je Bunjevačke kasine, koja je potkraj godine formalno osnovana kao Pučka kasi- na. Tada je izabran u njezin upravni odbor. Ujesen 1878. kao austro-ugarski poručnik tri je mjeseca sudjelovao u okupaciji Bosne i Hercegovine.

Uz Agu Mamužića i Matu Antunovića bio je član neformalnoga trijumvirata Li-

beralne stranke (*Szabadelvű Párt*) koji je u Subotici trebao prekinuti dugogodišnju dominaciju na državnoj razini oporbene Stranke neovisnosti (*Függetlenségi Párt*, lijeva stranka), sljednice nacionalne politike izbjegloga Lajosa Kossutha. Planirano je da svojim autoritetom, uz Agu Mamužića, privuče bunjevačke glasače u gradskoj skupštini. Njegova popularnost urodila je plodom te je na izborima za Ugarski sabor 1881. s *Mórom Horváthom* izabran za zastupnika Subotice, umjesto kossuthovaca Ernőa Mukića i Károlya Varge, koji su od 1869. predstavljali grad u Ugarskom saboru. Član parlamenta ostao je do sredine 1884.

Na sjednici gradske skupštine u lipnju 1884. premoćno je izabran za gradonačelnika, čime je započelo razdoblje potpune vladavine Liberalne stranke u Subotici, koja je u gradu nazivana i »Antunović-Mamužić vlada«. U novu gradsku upravu tada ulaze mnogi Bunjevci: Miško Prčić kao predsjednik Siročadskog stola, Josip Kujundžić kao gradski bilježnik, Josip Antunović kao glavni gradski liječnik, Titus Mačković kao gradski inženjer itd. Komotna većina u gradskoj skupštini i vlada stranačkih kolega u Ugarskom saboru omogućili su mu velik broj protokolarnih aktivnosti te poluprivatnih i privatnih putovanja. Za gradonačelnika je ponovno izabran u prosincu 1890. Od Bunjevaca u gradske *zvanije* tada su izabrani Mate Vojnić ml. kao gradski odvjetnik, Miško Prčić ostao je predsjednik Siročadskog stola itd. Do 1891. živio je u skromnoj kući na Somborskom putu br. 16., kada je po projektu Titusa Mačkovića izgradio palaču na obodu Parka Marije Terezije (danas ugao parka Ferenc Reichlea i ulice Đure Đakovića). Kapital stečen od zemljoposjeda i gradonačelničke plaće uložio je u jedan od najvažnijih industrijskih objekata u gradu – Subotički električni tramvaj i rasvjetu d. d., u čijem je upravnom odboru sjedio od 1899. do smrti. Imao je bogatu privatnu biblioteku, a bio je i pretplatnik bečkih, pariških i londonskih novina.

Međutim namjera Liberalne vlade Sándora Wekerlea da uvede obvezni građanski brak i državne matice rođenih i umrlih

te jamči slobodu vjeroispovijedi (napose judaizma) dovela ga je u sukob sa stajalištem većine konzervativnoga rimokatoličkoga subotičkoga glasačkoga tijela. Tako se najprije gradska skupština na sjednici 1893. usprotivila vladinu prijedlogu zakona, a na jesenjem zasjedanju Ago Mamužić, aludirajući na neracionalno trošenje novca, dovikivao je »Lazo, Lazo, gdi su naše hiljade?«, zbog čega je veliki župan Šandor Vojnić ukorio Agu »zbog bunjevačkog govora«. *Neven* je tada počeo pisati protiv Laze Mamužića, osobito zato što na planu školskoga pitanja ništa nije promijenjeno još od vremena kada je gradonačelnik bio János Mukić (1872.-84.), kojega je svojedobno zbog toga i napadao. Na protivljenje je naišao i u Pučkoj kasini, čiji bio član, a do političkog razmimoilaženja došlo je kada su mnogi subotički Bunjevci prišli novoj Katoličkog pučkoj stranci, koju je u Subotici vodio župnik sv. Terezije Matija Mamužić. Posebno su zaoštreni odnosi s bunjevačkim biračkim tijelom kada *Škulska stolica* (Školski odbor) 1895.-96. nije pozitivno riješila pitanje nastave na jeziku narodnosti u onim školama u kojima su Bunjevci činili većinu, pri čemu na ključnu sjednicu nije došao Lazo Mamužić. Nije podržao organiziranje mladih bunjevačkih intelektualaca okupljenih u *Kolo mladeži* zabranjujući činovnicima gradske administracije da sudjeluju na njihovim zabavama. Uglednog Bajmočanina Tadiju Bešlića bezuspješno je tužio 1900. zbog njegove izjave u Pučkoj kasini da će mu ruke biti vezane kada više ne bude gradonačelnik, a osuđen je i izdržao je kratku zatvorsku kaznu zbog sudjelovanja u dvoboju.

U proljeće 1901. Ago Mamužić, kao predstavnik konzervativnih srednjih bunjevačkih posjednika, politički se udružio s kossuthovcem Simonom Mukićem, optužujući gradonačelnika za zloupotrebe, te su intervenirali kod predsjednika vlade Kálmána Szélla iz Liberalne stranke. Mirko Grlica ističe značaj ovog događaja: »Od ovog vremena seže raspolućenost bunjevačkog (hrvatskog) stanovništva u gradu, koja je imala tragične posljedice na planu

definiranja nacionalnog identiteta, ali i u drugim oblastima kod tada većinskog dije- la subotičkog stanovništva.« Iako osnova- na još 1892., na subotičkoj političkoj sceni pojavila se Nacionalna stranka (*Nemzeti Párt*) s agrarnim programom, koju je u Su- botici predvodio Károly Bíró, uz *oporbenu* Stranku neovisnosti sa Simonom Mukićem na čelu. Iako se Nacionalna stranka sjedi- nila s Liberalnom strankom 1900. godine pred parlamentarne izbore, to nije značilo suradnju Bíróa i Laze Mamužića, već je rezultiralo predizbornim sporazumom Age Mamužića i Bíróa. Oni su se dogovorili o rušenju Laze Mamužića, tako da Mukić dobije mjesto parlamentu, a Bíró bude iza- bran za gradonačelnika.

Na parlamentarnim izborima u listo- padu 1901. zastupnička mjesta iz Suboti- ce tijesno su osvojili Simon Mukić ispred liberala Béle Vermesa te liberal Šandor Vojnić ml. ispred oporbenoga Károlya Bíróa. Nakon izbora za gradsku skupštinu u prosincu 1901., koji su održani u na- elektriziranoj atmosferi, pristaše Károlya Bíróa i Lazara Lipozenčića u Budimpešti su se žalili predsjedniku vlade Kálmánu Széllu, a iz prijestolnice su stigla dva mi- nistarska povjerenika da pregledaju ruko- vođenje gradom. Rezultat je to činjenice da su nekadašnji članovi Nacionalne stranke sa svojim agrarnim programom prevladali u Liberalnoj stranci, pa se predsjednik vla- de Kálmán Széll priklonio Károlyu Bíróu kako bi sačuvao svoj položaj, a pristaše Bíróa iznudile su suspenziju Mamužića pod izlikom porezne pronevjere. Opovrga- vajući optužbe, Mamužić se javnosti obra- tio brošuram *Obrana (Védelem)*. U prosin- cu 1902., bez pravoga protukandidata, za novoga gradonačelnika izabran je Károly Bíró. Sljedeće godine Lazo Mamužić bio je u upravnom odboru Subotičke trgovačke industrijske banke d.d. Bezuspješno se po- kušao vratiti u lokalnu politiku osnivajući s najbližim suradnicima Miškom Prčićem, Stipanom Matijevićem i Lukom Pleskovi- ćem »Demokratsku općinsku stranka« u jesen 1904., pred lokalne izbore. Tek 1907. iz Budimpešte je službeno objavljeno da

su optužbe protiv Laze Mamužića bile ne- utemeljene.

Vješt političar i dobar organizator, gra- donaćelnik je s najdužim stažem u povijesti Subotice. U njegovo vrijeme Subotica se počinje urbanistički i arhitektonski moder- nizirati, među ostalim, rekonstruirana je crkva iznutra i župni dvor u župi sv. Tere- zije (dio današnje zgrade Subotičke bisku- pije), izgrađene su nova kapela sv. Roka te crkve sv. Jurja u Senti i sv. Roka u Keru, zgrada Nacionalne kasine (Nemzeti Kas- zinó, današnja zgrada Gradske knjižnice), 5 osnovnih škola (dvije u središtu grada te u II., III. i IV. kvartu), 7 vrtića i 7 trošari- na, kompleks bolničkih objekata i zgrade sirotišta, dvije vojarnje (honvedska/domo- branska na današnjem Trgu Lazara Nešića, srušena u bombardiranju 1944., i konjička kraj »segedinskog drvoreda«, poslije tzv. prva vojarna na Palićkom putu), gradska gimnazija i Učiteljska škola (današnja Ke-

Lazar Mamužić

mijsko-tehnološka srednja škola), zgrada Sudbenog stola (danas poznata i kao zgra- da Panonija), otvorena je poljoprivredna škola na Paliću... Grad je značajno preu- ređen: izgrađen je trg Marije Terezije i Te- rezijin park (danas park Ferenc Raichlea), sađeni su drvoredi po ulicama, izbušena su 24 arteška bunara, pločnici su u centru grada asfaltirani, a na periferiji popločeni

ciglama, mnoge su ulice regulirane i popločene, reguliran je i izgrađen park na Paliću, bagremom je zasađeno 3000 jutara pješčare i podignuto je 2200 jutara vinograda. Grad je dobio električni tramvaj i električnu struju, plinsku rasvjetu, vatrogasnu vojarnu (u današnjoj ulici Sándora Petőfija, na uglu s Preradovićevom ulicom), izgrađene su gradska klaonica, mrtvačnice na grobljima sv. Roka i sv. Đurđa (danas Kersko i Senčansko groblje). Rodonačelnik je ideje o rušenju stare »varoške kuće« i podizanju nove gradske kuće, koju je poslije realizirao Károly Bíró. Sudjelovanje u upravnim odborima subotičkih poduzeća, omiljeni način stjecanja kapitala kod subotičkoga građanstva, nije smatrao dostojnim svojega ugleda i mjesta u društvu.

Ocjena je njegova nacionalnoga angažmana složena. Na vlast je došao na valu bunjevačkih glasova i kritici neprimjenjivanja manjinskoga zakona u školstvu za bunjevačku djecu. Iako je omogućio sudjelovanje mnogih Bunjevaca u gradskoj upravi, na školskom planu nije mogao učiniti ništa zbog posvemašnje mađarizacijske politike ugarske vlade, kojoj se kao čelnik gradske uprave oklijevao otvoreno usprotiviti, zbog čega je bio izložen ostrim kritikama *Nevena*. Petar Pekić ocjenjuje njegov rad i položaj: »Lazar Mamužić kao gradonačelnik je uvijek činio za svoje pleme sve što je mogao. Oni su tražili od njega da po svaku cijenu uvede hrvatski jezik u osnovne škole... to je on i pokušao, ali nije uspio, jer je bezakonje vršila sama mađarska vlada. Po tome se vidi koliko je nepravедno bilo zahtijevati da se on sa uspjehom bori protiv vlade koja ga drži na vlasti. Ipak je svakom prilikom od srca nastojao da pomogne Bunjencima. On je ponamještao gotovo sve bunjevačke činovnike i gledao da svakom svom sunarodniku iziđe u susret. Ali je po nalogu vlade, ponekada, i ako teškim srcem, strožije morao postupati sa svojom braćom... kao rodoljub više puta rekao je svojim prijateljima: Ako mene smijene, Bunjencima će biti gore. Ali to Bunjevci nisu htjeli razumjeti. Oni su zahtijevali da im on učini ono što u ono vrijeme nitko

nije mogao učiniti.« Njegov odlazak s vlasti, iako je pozdravljen iz nekih bunjevačkih krugova, nije označio poboljšanje položaja Bunjevaca u gradu, dapače, kako ističe Pekić: »Čim je Biro [novi gradonačelnik] otpočeo svoje djelovanje, obistine se riječi Lazara Mamužića, jer Bunjevci, govoreći o novome načelniku, doista rekoše: Lazar je bolji bio!« Došlo je do radikalnih promjena u gradskoj upravi, koja je, kada je riječ o procesu mađarizacije, bila još silovitija. Mnogi su bunjevački kadrovi u gradskoj upravi smijenjeni, a prema školskim zahtjevima Bunjevaca nove gradske vlasti bile su otvoreno nenaklonjene. I nakon prestanka obnašanja gradonačelničke dužnosti ostao je član Pučke kasine, pa je 1908. izabran za člana upravnoga odbora.

Svojih 186 jutara zemlje ostavio je kao zakladu za pomaganje bunjevačkih učenika i sirotinje, koja je počela djelovati nakon što je njegova supruga preminula 1930. u Budimpešti. Supruga je naložila izdvajanje dijela novca iz zaklade te uložila dio svog novca za podizanje nove crkve kraj gradske Kalvarije, čija je gradnja započeta 1931. Njihovi posmrtni ostaci preneseni su 1933. u tu crkvu (današnju crkvu Isusova Uskrsnuća, znana u narodu i kao »Mala crkva« i »Mamužićeva crkva«). Pomoć iz zaklade dijeljena je do Drugoga svjetskoga rata obiteljima slabijega imovnoga stanja, siromašnijim gradskim činovnicima i uspješnim đacima na spomendan sv. Lazara 17. prosinca. Imovinu zaklade poslijeratne su komunističke vlasti oduzele. Po njemu je u međuratnom razdoblju nazvana salašarska škola kraj nekadašnje subotičke tvornice *Zorka*. Ulica u Subotici koja nosi njegovo ime nalazi se iza bloka kuća u kojem je bio dom Mamužićevih na Somborskom putu br. 16 (gdje je do 1973. bio župni ured Župe Isusova Uskrsnuća). U ulici je sjedište Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Djela: *A »Bácskai hirádo« és a Bunyevác elemi tanügy*, Szabadka, 1874; *Mamusich Lázár Szabadka Szab. Kir. Város polgármesterének védelme*, Szabadka, 1902.

Lit.: Poruke uredništva, *Neven*, 1/1895, Subotica; Josin [Š. Rajčić], Pučka kasina u Subotici, *Subo-*

tička Danica ili Bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1909., Subotica, b.g.; K. Petrović, *Kr. slob. grad Subotica i kupalište Palić*, Subotica, 1928; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; Prijenos posmrtnih ostataka Dr. Laze Mamužića i njegove žene, *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1934.*, Subotica, b.g.; B. H. Vojnić, *Moj grad u davniini*, Subotica, 1971; L. Magyar, *Iratvallató : egy levéltáros írásai*, Szabadka, 1999; V. Aladžić, Dva gradonačelnika graditelja Subotice na prekretnici vekova, *Rukovet*, 9-10-11-12/2000, Subotica; M. Grlica, Lazar Mamužić, uspon, uspeh i pad, *Rukovet*, 4-5-6-7/2003, Subotica; G. Prčić Vujnović, V. Aladžić, M. Grlica, *Gradotvorci : Városteremtők*, 1, Subotica, 2004; M. Grlica, Izranjanje iz zaborava. Članovi Pučke kasine na fotografiji iz 1903. godine, *Museion*, 5, Subotica, 2006; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; K. Korponaić, Nije zaboravljena Lazina zaklada, *Hrvatska riječ*, br. 447, Subotica, 14. X. 2011; *Gradska kuća Subotica : Városháza Szabadka 1912 - 2012*, Subotica, 2012; Lazo Mamužić gradotvorac i starešina grada, *Glasnik Pučke kasine 1878*, br. 123-124, Subotica, 2014; M. Evetović, *Život i rad Paje Kujundžića 1859 - 1915*, Subotica, 1940 - 2019; K. Korponaić, Priča na fotografiji, *Hrvatska riječ*, br. 822, Subotica, 18. I. 2019.

S. Bačić

MAMUŽIĆ, Magda (Mamuzsics, Mamuzsity, Mamužić-Petrović, Magdolna) (Kačmar, 4. VI. 1907. - ?, 1993.), slikarica. Rođena je u maloposjedničkoj obitelji Zene (Zenona, *madž.* Zénó, Zenób) i Ane, rođ. Jerković. Odrastala je bez oca. Školovala se i u Grazu. Željla za slikanjem u njoj se probudila u ateljeu subotičkoga slikara Sándora Oláha, koji je otkrio njezin talent. Od Oláha je dobila prvu pouku u slikarstvu, ali je i za vrijeme umjetničkoga studija ljeta provodila učeći u njegovom ateljeu. Umjetničku školu u Beogradu upisuje 1931., gdje postaje učenica Petra Dobrovića. Sljedeće godine izlaže jedanaest mrtvih priroda i jedan portret na *Izložbi bačkih umjetnika* u predvorju subotičke Gradske kuće u organizaciji kolekcionara dr. Jovana Milekića (1932.). Povodom toga njezina prvog izlaganja grafičarka Klara Geréb u svojem članku zamjećuje predispozicije za daljnji razvoj. U pismu dr. Jovanu Milekiću od 5. X. 1933., piše da je slikar portreta i fugura te da je u posljednje dvije godine izlagala u Bečkereku i Subotici, a

da u proljeće namjerava izlagati u Beogradu, Novom Sadu i Zagrebu. Također iznosi da se uspjela osloboditi Oláhovoga utjecaja i da slika impresionistički s čistim bojama, a bavi se i skulpturom. Izlaže nekoliko mrtvih priroda i studiju akta na kolektivnoj izložbi umjetnika u subotičkoj Građanskoj kasini povodom Trgovačkog tjedna, nakon čega u novinama ističu njezin snažni talent (1935.). Uspjeh postiže i na izložbi beogradske Umjetničke škole, gdje se ističe školskim radovima: dvije uljane slike – *Portret starog Srbina* i *Muški akt* – te radovima na području primijenjene umjetnosti: nakit, tekstil za žensku garderobu, plakat za izložbu cvijeća (1936.). Nakon

Magda Mamužić

udaje za Branka Petrovića seli se u Novi Sad, gdje potkraj rujna i početkom listopada 1939. izlaže svoje tri uljane slike skupa s Milanom Konjovićem, Savom Ipićem, Milivojem Nikolajevićem i dr. na izložbi suvremenoga vojvođanskoga slikarstva u povodu otkrivanja Meštrovićeva spomenika Svetozaru Miletiću. Novosadski list *Dan* bilježi da slikarica, koja se sve rjeđe javlja, izlaže tri uspješna platna. Boravi na studijskom putovanju u Parizu i Njemačkoj. Njezin lik utkan je u roman subotičkoga liječnika i pisca Arthúra Munka *Bačvanska svadba (Bácskai lakodalom)*, objavljen 1961. Pretpostavlja se da se roman temelji na priči o subotičkom slikaru Béli Farkasu (1894.–1941.) i njegovoj neuzvraćenoj ljubavi prema njoj, o čemu svjedoči i dio njihove sačuvane prepiske.

Poslije je otišla u Budimpeštu (Blaško Vojnić Hajduk piše 1952. da »živi van naše domovine«) i zanemarila slikanje, a posvetila se ukrašavanju tkanina. Farbanjem tekstila bavila se u salonu poznate modistice Kláre Rotschild u Budimpešti, koja je šivala i za Jovanku Broz. Na Svjetskoj izložbi u Bruxellesu 1958. tkanina koju je Magda Mamužić farbala i dizajnirala dobila je drugu nagradu, ali pod imenom navedenoga salona. Kada ju je u Budimpešti 1972. intervjuirala književnica Leona Szalkai Kanyó, počela je ponovno stvarati, nakon 20 godina stanke. Većina slika u njezinu vlasništvu bila je čuvana u Baji, kod njezine majke, ali ih je potom odnijela u Budimpeštu (Petar Konjović, Petar Dobrović, Milivoj Uzelac, Milenko Šerban, Bogdan Šuput itd.). Njezini crteži, portreti i pejzaži čuvaju se u privatnim zbirkama u Novom Sadu i Subotici te u umjetničkoj zbirci Gradskoga muzeja Subotica, u kojem su dva njezina rada u tehnici ulja na platnu: *Mrtva priroda (šalica i kolač)* (1931.) i *Mrtva priroda s figurom gejše* (oko 1923.–1931.), od kojih je prvi dospio u zbirku s radovima bunjevačkih slikara iz kolekcije dr. Jovana Milekića (1961.) i bio je izložen na stalnom likovnom postavu Gradskoga muzeja Subotica 1984.–87., a drugi pokazuje elemente japonizma. Radila je u ulju portrete i pejzaže, originale i kopije pod imenom Lehotski, prema ranijem prezimenu njezine majke (Lehoczky, Lehoczki).

Izvori: pismo Magde Mamužić dr. Jovanu Milekiću. Muzej Vojvodine, Historijski odjel, inv. br. 5582; Matica rođenih za matični okrug Kačmar, god. 1907, red. br. upisa 85.

Lit.: K. Geréb, Bácskai festők és szobrászok kiállítása, *Bácsmegyei Napló*, Szubotica, 14. X. 1932; K. Havas, Oláh Sándor, Balázs G. Árpád, Rajkovics Sz. Száva, Mamuzsics Magda, Demeter Erzs, Hangya Bandi képkiállítása, *Napló*, Szubotica 13. X. 1935; (Cs.), A beográdi művészeti főiskola évvégi kiállítása, *Napló*, 17. VI. 1936; Izložba savremenih vojvodanskih slikara, *Dan*, Novi Sad, 5. X 1939; B. H[ajduk]. Vojnić, Podaci o likovnim umjetnicima i amaterima u Subotici, *Kalendar Hrvatska riječ za prestupnu 1952 godinu*, Subotica, b.g.; L. Sz. Kanyó, A művész talán újra hazatalál, *Magyar Képes Újság*, 4. VI. 1972,

Zágráb; Z. Baranyi Markov, A képeket szeretni is kell, *Úzenet*, 6-7/1976, Szabadka; T. Gajdos, *Képzőművészeti élet Szabadkán a két világháború között*, Szabadka, 1977; T. Gajdos, *Szabadka Képzőművészete*, Szabadka, 1995; A. Sekulić, *Umjetnost i graditeljstvo bačkih Hrvata*, Zagreb, 1998; O. Kovačev Ninkov, Dela iz Bačkog muzeja dr Jovana – Joce Milekića u fondu umetničkog odeljenja Gradskog muzeja Subotica, u: *Bačka galerija dr Jovana Milekića*, Subotica, 2007.

O. Kovačev Ninkov

MAMUŽIĆ, Matija – Maća (Subotica, 22. X. 1847. – Palić, 28. IX. 1900.), župnik, prepozit. Sin je Kaje (Kajetana) i Roze, rođ. Mamužić. Brat je gimnazijskoga profesora Bene. Nakon pučke škole bio je đak subotičke, pa kalačke gimnazije. Na kalačku bogosloviju primio ga je nadbiskup Lajos Haynald. Za svećenika je zaređen 1872. u Kalači. Prvo mu je kapelansko mjesto bio Monoštor (*srp.* Bački Monoštor) 1873.–75. Zatim je došao u subotičku župu sv. Terezije, gdje je bio kapelan 1876.–85. Posljednje dvije kapelanske godine je bio kateheta u pučkoj i građanskoj školi sestara Naše Gospe te državnoj učiteljskoj školi. U to je vrijeme stupio u jednu radničku socijalistički orijentiranu udругu, ali je u njoj bio samo mjesec dana. Nakon smrti župnika Ive Probojčevića subotičko gradsko poglavarstvo izabralo ga je 1885. za župnika župe sv. Terezije, koja je pred kraj XIX. st. imala oko 60 000 vjernika (druga po veličini u Ugarskoj). Time je stekao velik utjecaj na društveni život u Subotici. Dobio je naslov prepozita od Réva kraj Budima 1887. Obnovio je crkvu sv. Terezije, današnju katedralu, izvana i iznutra, a 1895. organizirao je pučke misije na mađarskom i hrvatskom za duhovnu obnovu grada. Misionari su bili isusovci iz Kalače, Szatmára (*rum.* Satu Mare), Travnika i Sarajeva (hrvatski su propovijedali Petar Pančić i Matija Kulunčić). O uspjehu misija govori podatak da su ljudi za ispovijed čekali po cijeli dan. Zauzimao se za osnivanje salašarskih župa i gradnju novih crkava za njih, ali nije naišao na naklonost gradskih vlasti. O njegovu ugledu u Crkvi svjedoči i podatak da je nakon smrti zagrebačkoga nadbiskupa Josipa Mihalovića 1891. bio jedan od kandidata za nadbiskupa Zagre-

bačke nadbiskupije. Njegovim zalaganjem i velikom ustrajnošću Prvoga ženskoga društva došle su u Suboticu časne Družbe sestara Naše Gospe kako bi otvorile škole za žensku mladež, gdje je bio i kateheta. Uz nadbiskupa Haynalda, dao je velik dar za njihov samostan, internat, školu, dječji vrtić i sirotište. Učenice su bile različitih vjera i narodnosti. Za katoličku obrtničku mladež osnovao je 1885. Katoličko momačko društvo, a Dobrotvorno društvo svetog Vinka osnovao je 1888. Rado je hodočastio i vodio Subotičane na Jud (*madž.* Mária Gyűd kraj Pečuha), u Mariju Radnu (danas u Rumunjskoj, istočno od grada Arada) i Loretto (u Italiji). Organizirao je i hodočašća u Rim. Osnovao je i narodnu katoličku kuhinju sv. Antuna te Oltarsko društvo.

Uvođenje Zakona o građanskom braku 1895. dovelo je u Ugarskoj do velikog pokreta političkog organiziranja katolika, a u Subotici je Maća Mamužić bio njegova središnja osoba. Djelovao je u Katoličkoj pučkoj stranci, koja je osnovana iste godine (u narodu je bila poznata kao „pučka partaja“). Utemeljio je njezin ogranak u Subotici te je nastojao pridobiti i mađarske i hrvatske vjernike. U tome je cilju na njegov prijedlog 1895. osnovan Katolički krug u Subotici, u čemu su mu pomogli i svećenici Pajo i Ilija Kujundžić, a napisao je i *Pravila katoličkog Subotičkog kruga* (Subotica, 1896). Bio je njegov prvi predsjednik. Kada su gostovali predavači koji nisu znali hrvatski jezik, prevodio je predavanje. Pokrenuo je lokalni katolički tjednik *Szabadka és vidéke* 1893. Tražio je da se u školama vjeronauk predaje na hrvatskom jeziku. Svake je nedjelje propovijedao i mađarski i hrvatski, što inače nije bila odlika gradskih župnika. Na sjednici gradskoga školskoga odbora 1896. bio je jedan od osam njegovih članova (uz svećenike Paju Kujundžića i Vecu Mamužića, odvjetnika Agu Mamužića i dr.) koji su podržali inicijativu Paje Kujundžića da u pučkim školama u III. i IV. kvartu (Ker i Gat), u kojima su Bunjevci bili u većini, nastavni jezik bude hrvatski, ali prijedlog nije usvojen jer ga nisu podržali ostali bunjevački

članovi odbora. U međunacionalnim trvenjima nastojao je naći mudru sredinu. Iako nije dopuštao pjevanje mađarske himne u crkvi, neki su ga u njegovo vrijeme držali previše odanim državi, a s druge strane Mađžari su ga optuživali za panslavizam. No njegovo je političko djelovanje bilo usmjereno u prvom redu protiv vladajuće Liberalne stranke i liberalnog gradonačelnika Lazara Mamužića te je bio kandidat Katoličke pučke stranke na izborima za Ugarski sabor 1896., ali nije pobijedio je je Liberalna stranka tada imala čvrsta uporišta u gradu.

Matija Mamužić

Posljednje godine svoga župnikovanja konačno dovršio potpunu obnovu katedrale: katedrala je dobila sjevernu kapelu Presvetoga Srca Isusova i današnju župnu sakristiju, kao i južnu kapelu Lurdske Gospe s današnjom biskupskom sakristijom. Tom je prigodom katedrala potpuno obnovljena i izvana, osim što pukotine nisu zacijeljene.

Preminuo je nesretnim slučajem utopivši se u Paličkom jezeru. Pokopan je na Bajskom groblju u Subotici.

Lit.: *Neven*, 10/1885, 4,9/1890, 1/1895, 11/1900, 3/1901, 48/1912, Zombor, Subotica; *Szabadka és Vidéke*, 24/1901, Szabadka; I. Lukácsy István, Mamuzsich Mátyás emlékezete, u: *A Miasszonyunkról nevezett iskolánénék vezetése alatt álló szabadkai kath. polgári és elemi leánysikola értesítője az 1900/1901. iskolai évről*, Szabadka, 1901; A. Lebl, *Građanske partije u Vojvodini 1887-1918*, Novi Sad, 1979; T. Vereš, Matija Mamužić – naš prvi kršćanski socijalist?, *Marulić*, 1/1985, Zagreb; T. Vererš, O prvom „Bunjevačkoj Summi“,

Marulić, 4/1990, Zagreb; T. Vereš, Prilog istini o bačkim Bunjevcima, *Marulić*, 1/1991, Zagreb; S. Beretić, U spomen župniku Matiji Mamužiću (1857. – 1900.), *Subotička Danica (nova) : Kalendar za 1995. godinu*, Subotica, 1994; L. Magyar, Egy falpedés történelmének avagy hogyan mentették meg a Teréz-templomot már a múlt században is?, u: *Iratváltató : egy levéltáros írásaiból*, Szabadka 1999; S. Beretić, Prije 100 godina umro je ugledni subotički župnik Matija Mamužić [feljton], *Zvonik*, 2-5/2000, Subotica; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti szemiatizmusa 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidieocesis Colocensis et Bacsensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; S. Beretić, *Johannes Clausen : Kako je oslikana subotička katedrala : A szabadkai Szent Teréz-templom Clausen mester díszében : Wem sind die Gemälde in der Kathedrale von Subotica zuzuschreiben*, Subotica, 2022.

S. Beretić i R. Skenderović

MAMUŽIĆ, Pavao (Pajo) (Subotica, 16. V. 1923. – Zagreb, 13. X. 2006.), geolog. Rođen je u poljodjelskoj obitelji Antuna Salamuna Mamužića i Perke, rođ. Vukov. Pučku školu i realnu gimnaziju završio je u Subotici. Na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu studirao je IX. grupu predmeta 1946.–53. U Institutu za geološka istraživanja u Zagrebu radio je 1953.–87. Magistarski rad *Biostratigrafske i facijalne karakteristike gornje krede Hrvatskog primorja i sjeverne Dalmacije* obranio je na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu 1974. Samostalno i u suautorstvu objavio je četrdesetak znanstvenih i stručnih radova u stručnim časopisima (*Bulletin scientifique : Conseil des academies de la RPF /RSF/ de Yougoslavie*, Zagreb; *Geološki vjesnik*, Zagreb, *Acta Geologica*, Zagreb) i zbornicima s međunarodnih znanstvenih skupova i kongresa. U okviru izrade Osnovne geološke karte Jugoslavije samostalno ili u suautorstvu izradio je osnovne geološke karte više hrvatskih otoka i predjela te vodiče za geološke karte.

Lit.: A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996.

N. Zelić

MAMUŽIĆ, Veco (Felix) (Subotica, 30. IV. 1847. – Subotica, 8. X. 1910.), svećenik. Sin je Bode i Marte, rođ. Šarčević. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, a bogosloviju u Kalači. Jedan je od 21 potpisnika (kao „Mamužić Feliks kaločki klerik“) Pouzdanice subotičke omladine od 23. IX. 1869. upućene Ivanu Antunoviću o potpori subotičkim *Dalmatincima* radi prava naobrazbe „svojim narodnim jezikom“. Za svećenika je zaređen 1874. Bio je kapelan najprije u Lemešu (*srp.* Svetozar Miletić) 1875.-78., a zatim u subotičkim župama sv. Rok 1878., sv. Juraj 1879.-83. te sv. Terezija 1884.-90. Župnik subotičke župe sv. Jurja bio je 1891.-1901. Na sjednici gradskog školskog odbora 26. I. 1896. bio je jedan od osam njegovih članova (svećenici Pajo Kujundžić i Matija Mamužić, odvjetnici Ago Mamužić i Veco Mamužić i dr.) koji su podržali inicijativu Paje Kujundžića da u subotičkim osnovnim školama u III. i IV. kvartu (Ker i Gat), u kojima su Bunjevci bili u većini, nastavni jezik bude hrvatski. Kako drugi bunjevački članovi toga tijela nisu glasovali (osam) ili nisu došli na sjednicu (dva, uz još četiri Srbina), prijedlog je odbijen s 19 glasova protiv.

Nakon što je Matija Mamužić, župnik subotičke župe sv. Terezije, nesretno preminuo u rujnu 1900., javio se na natječaj za izbor novoga župnika kao kandidat u gradu vladajuće Liberalne stranke. Gradska ga je skupština potkraj prosinca 1900. izabrala većinom glasova (dobio je 126 glasova, dok je glavni protukandidat Pajo Kujundžić dobio 66 glasova) te je tu ostao župnikom do svoje smrti. Njegov izbor pratile su kontroverze, što je izazvalo nezadovoljstvo kod subotičkih Bunjevaca, ali i konzervativnih Mađžara pristaša Katoličke pučke stranke, koji su podržavali Paju Kujundžića. Iako je kalački nadbiskup György Császka potvrdio njegov izbor, odraz bunjevačkoga i uopće raspoloženja subotičkih katolika bio je izbor novog predsjednika Katoličkog kruga u Subotici (umjesto preminuloga Matije Mamužića) u siječnju 1901., kada je Pajo Kujundžić izabran s 92 glasa, dok je Veco Mamužić dobio tek jedan glas.

Bio je član Društva sv. Jeronima iz Zagreba. Kada je na Ocu 1908. u Tavankutu postavljen križ na novu crkvu (današnja crkva Presvetog Srca Isusova), blagoslovio ga je Veco Mamužić, dok je misu služio Ivan Petreš. Začasnim kanonikom imenovan je 1899. Obnašao je dužnost dekana Subotičkoga dekanata i nadzornika katoličkih škola. Naslov prepozita Gajdobre (*madž.* Gajdobrai vagy Géderi, *lat.* de Gajdel seu Gedir) nosio je 1907.-08.

Naše novine izvijestile su da je preminuo nakon što je dugo bolovao od „udarca vitra“ (moždanog udara), a *Neven* da je pokopan „uz veliko saučešće općinstva“.

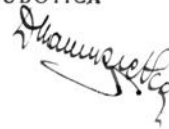
Lit.: *Neven*, 4/1888, 7/1890, 1/1901, 11/1910, Subotica; *Naše novine*, 20. XII. 1908, 16. X. 1910, Subotica; G. Kikić, Podrška subotičke omladine nacionalnom preporodu, *Rukovet*, 11/1970, Subotica; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti sematizmusa 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; R. Skenderović, Kolo mladeži, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 3, Subotica, 2011; M. Evetović, *Život i rad Paje Kujundžića 1859 – 1915*, Subotica, 1940-2019.

D. Skenderović i M. Grlica

MAMUŽIĆ, Veco (Mamusich, Bódog) (Subotica, 4. VIII. 1855. – Subotica, 8. XII. 1935.), odvjetnik, društveni djelatnik. Sin je Remije i Julije, rođ. Bašić Palković. Studij prava završio je u Budimpešti 1888. Kao odvjetnik je radio 1891.–1935. *Neven* u srpanjskom broju 1895. piše kako je »Dr. Veco Mamužić obljubljeni odvjetnik u Subotici tužen i odsugjen kod subotičkog suda... bez razloga... iz puke osobne mržnje i navidnosti«, ali ga je drugostupanjski sud u Segedinu oslobodio. Bio je član Školskog odbora (*Škulske stolice*) grada Subotice u vrijeme kada je Pajo Kujundžić 1895. pokrenuo pitanje da se u salašarskim i gradskim pučkim školama gdje su Bunjevci u većini nastava održava na materinjem jeziku. Bio je u skupini od nedostatnih 8 članova Školskog odbora koji su 1896. glasovali za ovaj prijedlog (uz Agu i Matiju Mamužića, župnika Vecu Mamužića i još

4 Bunjevca). Zato prilikom izbora novoga sastava *Škulske stolice* koncem godine nije izabran za njezina člana. S Pajom Kujundžićem i dr. Dušanom Petrovićem podnio je žalbu na odluku Školskog odbora Mladostu prosvjete i vjerskih poslova Gyuli Wlassicsu, koja je nakon godinu dana odbijena. *Neven* ga ubraja među bunjevačke uglednike goste subotičkog Velikog prela. Bio je tajnik *Subotičkog sportskog društva*, u kojem je trener bio Nikola Matković. Prilikom izbora za upražnjeno mjesto župnika u središnjoj subotičkoj župi sv. Terezije

Dr. VECO MAMUŽIĆ
ODVJETNIK
SUBOTICA

Odvjetnički pečat i potpis
dr. Veca Mamužića

1900. god., s ostalim bunjevačkim prvacima podržao je kandidaturu Paje Kujundžića, ali je Gradska skupština izabrala kandidata u gradu vladajuće Liberalne stranke Vecu Mamužića, dotadašnjeg župnika subotičke župe sv. Jurja. U vrijeme sukoba bunjevačkih prvaka s gradonačelnikom Lazom Mamužićem, napisao je polemičku brošuru *Ki a hazafiatlan: a Bunyevácok vagy polgármesterük? (Tko nije domoljub: Bunjevci ili njihov gradonačelnik?)*. *Naše novine* i *Neven* objavile su da je u njegovoj kući u Bercsényijevoj ulici (danas Sime Matavulja), gdje je imao i odvjetnički ured, Mirko (»Imra«) Ivković Ivandekić otvorio svoj odvjetnički ured 1911. god. Poslije Prvog svjetskog rata povukao se iz politike. U jugoslavenskom razdoblju u odvjetničkoj korespondenciji dosljedno se koristio ikavicom.

Djelo: *Ki a hazafiatlan: a Bunyevácok vagy polgármesterük?*, Szabadka, 1902.

Lit.: *Neven*, 2/1888, 7/1895, 1,3,8/1897, 1/1903, 2/1910, 7,8/1911, 26/1913, 11/1935, Subotica; *Naše novine*, 7/1910, Subotica; M. Evetović, *Život i rad Paje Kujundžića 1859 – 1915*, Subotica, 1940-

2019; S. Beljanski (ur.), *75 godina Advokatske komore Vojvodine (1921 – 1996)*, Novi Sad, 1996; <https://stevanmackovic.wordpress.com/dr-veco-mamuzic-odvtnik/> (pristupljeno 30. XII. 2022).

V. Nimčević i M. Grlica

MANDIĆ, plemićka porodica. Kralj Leopold I. dodijelio je plemstvo I. II. 1688. Ivanu. Plemstvo je proglašeno u Virovitičkoj županiji 1747. Članovi porodice naselili su se u Lemešu poslije 1773. U Bačkoj županiji armalno plemstvo proglašeno je Lovri, Antunu, Bonaventuri, Franji, Matiji, Paji, Miji, Luki i Marku 1798., a 1803. dobili su i darovnicu na posjede u Lemešu. Potvrdu o plemstvu Bačke županije dobili su Ivan 1801., Gajo 1811., Nikola 1813. i Jakov 1821. U Peštanskoj županiji proglašeno je plemstvo Andriji, Josipu i Đuri 1814., a Andriji ml. i njegovu sinu Miji 1845. U Bačkoj županiji na popisu plemića 1841. iz ove porodice popisani su članovi u više mjesta: u Lemešu (danas *srp.* Svetozar Miletić) 18, Bajmoku 16, Subotici 11, Kaćmaru 9, Aljmašu (*madž.* Bácsalmás) 4 te po 1 član u Monoštorliji (*madž.* Bátmonostor), Bajši i Deszptszentivánu (danas *madž.* Torzsa, *srp.* Savino Selo).

Lit.: Gy. Dudás, Bácskai nemes családok, *A Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat évkönyve*, 2-3/1893, Zombor; E. Reiszig, Bács-Bodrog vármegye nemes családai, *Bács-Bodrog vármegye*, 2, Budapest, [1909]; M. Mandić, Bunjevačko plemstvo, *Subotička Danica ili Bunjevačko-Šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1927*, Subotica, b. g.; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002; M. Stepanović, *Plemićke porodice u Somboru do kraja XVIII veka*, Sombor, 2018.

S. Bačić

MANDIĆ, plemićka porodica. Kralj Karlo II. dodijelio je 29. IV. 1720. u Beču plemićki naslov i darovnicu vojnom graničaru Matiji iz Sombora. Plemstvo je proglašeno na skupštini Bačke županije u Baji 3. X. 1720. Matija je 1725. dao podići kapelu Sv. Križa na groblju, a preminuo je 1732. Pri likom razvojačenja somborskoga vojnoga šanca popisani su plemići Jerko i Matko, koji su imali posjede na pustari Gradina. Na zemaljskom popisu plemića 1754./55. u

Bačkoj županiji zabilježeni su Tomo, Jerko i Marko, koji su 1755. već svi živjeli u Lemešu (*srp.* Svetozar Miletić). Plemstvo je potvrđeno stanovnicima Lemeša Marku i Antunu 1771. te Tomi i Josipu 1773. Članovima porodice plemićki je naslov potvrđen u Beču 13. VIII. 1801. Na županijskom popisu plemića 1841. iz ove je porodice u Čavolju popisani 41 član, u Subotici pet, Stanišiću dva i u Kaćmaru jedan. Prema nekim autorima, iz ove grane porodice je zagrebački kanonik i bosanski ili đakovačko-srijemski biskup Antun Mandić.

Opis grba: na plavom polju štita nalazi se konjanik u crvenoj dolami i sa sabljom u desnoj ruci, na bijelom konju koji galopira na zelenom tlu. Ispred njega, leđima okrenut, bježi turski janjičar s visokom crnom kapom, u zlatnoj dolami i crvenim hlačama. Kaciga: zlatna kruna iznad koje se nalazi ruka u oklopu koja drži buzdovan. Plašt: zlatno-plav s lijeve i srebrno-crven s desne strane.

Grb plemićke porodice Mandić

Lit.: I. Nagy, *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal*, 7, Pest, 1860; Gy. Dudás, Bácskai nemes családok, *A Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat évkönyve*, 2-3/1893, Zombor; J. Illésy, B. Pettkó, *A Királyi könyvek. Jegyzéke a bennünk foglalt nemesség czim, czimer, előnév és honosság adományozásoknak 1527 – 1867*, Budapest, 1895; I. Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg, 1899; E. Reiszig, Bács-Bodrog vármegye nemes családai, *Bács-Bodrog vármegye*, 2, Budapest, [1909]; M. Mandić, Bunjevačko plemstvo, *Subotička Danica ili Bunjevačko-Šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1927*, Subotica, b. g.; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog*

MANDIĆ

vármegye nemes családjai, Budapest, 2002; M. Stepanović, *Plemićke porodice u Somboru do kraja XVIII veka*, Sombor, 2018.

S. Bačić

MANDIĆ, Antun (Požega, Slavonija, 16. VIII. 1750. – Đakovo, 11. I. 1815.), biskup. Rođen je u obitelji sabljara Petra i Mande, koja je prema nekoliko autora (Ivan Nagy, Ivan Bojničić, Ante Sekulić i dr.) grana plemenitaške obitelji Mandić koja je dobila armalno plemstvo 1720. Gimnaziju je polazio u Požegi, retoriku u zagrebačkom sjemeništu, filozofiju i teologiju studirao je 1757.-59 i 1761.-63 u Beču te Bologni 1759.-61. Za svećenika je zaređen 1763. Nakon ređenja bio je prvi rektor požeškoga sjemeništa 1763.-65, a zatim je bio upravitelj župe i župnik u Kobašu 1765.-61. te župnik Lipovljanima 1771.-75. Začasni je kanonik čazmanskoga kaptola od 1775., vicerektor Hrvatskoga kolegija u Beču 1775.-78., zagrebački kanonik od 1778. Doktorat iz teologije položio je 1777. u Beču. Bio je savjetnik Ugarskoga namjesničkoga vijeća u Beču 1782.-85. i 1790.-1806. Kao nadzorник škola za Hrvatsku i Slavoniju od 1776. velike zasluge stekao je provodeći reforme školstva glasovitoga zakona *Ratio educationis* iz 1777. Bio je 1783. na čelu tročlanoga povjerenstva koje je trebalo riješiti pitanje zajedničkoga hrvatskoga pravopisa, u kojem su uz njega bili Dubrovčanin Joakim Stulli i Slavonac fra Marijan Lanosović.

Naslovnim biskupom prištinskim imenovan je 1782., a biskupom bosanskim ili đakovačkim i srijemskim 1806. U biskupiji je proveo ponovno razgraničenje župa i osnovao nove, u Đakovu otvorio bogoslovno sjemenište 1806. i uz njega dvogodišnji filozofski studiji te učinio da sva župna središta u biskupiji dobiju pučku školu. Napravio je puno na organizaciji i uređenju đakovačkoga biskupskoga vlastelinstva. Blizak franjevcima, pomogao im je da se vrate i obnove samostane u Požegi 1796. i Brodu na Savi (danas Slavonki Brod) 1806. Novčano je podupirao i zauzimao se za tiskanje više knjiga. Potičući župnike da mu šalju arheološke nalaze, prikupio je vrijednu numizmatičku zbrku, koju je odbio daro-

vati Ugarskomu narodnomu muzeju (danas Madžarski nacionalni muzej), no taj ju je muzej ipak dobio od đakovačkoga kaptola nakon njegove smrti. Naročito se iskazao u teškim vremenima protufrancuskih ratova: bio je carski i kraljevski tajni savjetnik od 1808. za Pete koalicije protufrancuskih ratova 1809. te mu je car Franjo II. povjerio utvrđivanje gradova Osijeka, Slavonskoga Broda i Gradiške, za što je dobio visoko odličje Srednji križ Reda sv. Stjepana 1810.

Lit.: I. Nagy, *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal*, 7, Pest, 1860; I. Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg, 1899; J. Kempf, *Požega : Zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. kr. grada Požege i Požeške županije*, Požega, 1910; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002; M. Srakić, *Biskup Antun Mandić – osnivač Bogoslovnog sjemeništa i filozofsko-teološkog studija u Đakovu : Lik i djelo, Diacovensia*, 2/2006, Đakovo; *Hrvatski biografski leksikon*, 9, Zagreb, 2021.

R. Skenderović

MANDIĆ, Bariša (Santovo, 28. X. 1920. – ?, 1944.), kulturni djelatnik, prevoditelj. Sin je Živka i Marije, rođ. Bartulov. Osnovnu je školu pohađao u rodnom selu, a srednju u Kalači. Tijekom školovanja slovio je kao iznimno nadaren učenik. Unatoč tomu u domovini se nije mogao zaposliti. Rano je ostao bez oca, a samohrana majka, koja je imala šestero djece, nije ga mogla podupirati. U međuraću, kada su pučki igračkari i u Santovu prerasli u pravo narodno i

Bariša Mandić

kulturno gibanje, ističe se kao priređivač, prevoditelj, glumac i pjevač. Na svoj zavičajni govor preveo je onodobne omiljene madžarske i srpske kazališne komade Viktora Knappa, Edea Szigligetija, Istvána Géczija i Ferenc Csepreghyja, odnosno

Koste Trifkovića i Jovana Sterije Popovića. Zaslužan je za unapređenje kazališne kulture u Santovu te su, među ostalim i zahvaljujući njemu, santovački »kazalištarci« zorno dokazali da im je mjesni govor itekako bogat, da ne zaostaje za jezikom većinskoga naroda. Za vrijeme Drugoga svjetskoga rata živi u Njemačkoj (Hannover), radi kao kondukter, pomorac i prevoditelj (položio je ispit iz pet stranih jezika). U ratnom vihoru 1944. gubi mu se trag.

Djelo: *Naša kazališna dila* (šapirograf), Santovo, 1942.

Izvor: iskaz brata Marina Mandića.

Ž. Mandić

MANDIĆ, Barnaba (Nimčević) (Subotica, 10. VI. 1909. – Subotica 5. XI. 1985.), kulturni i prosvjetni djelatnik. Sin je Mije Mandića, znamenitoga narodnoga prepoditelja, i Pavke (Pauline) Nimčević. Otac je Mije Mandića ml. Osnovnu školu pohađao je u Subotici. Svršivši četiri razreda srednje škole i preparandiju, postao je učitelj. Najprije je radio u bunjevačkim salašarskim školama, i to u Tavankutu u tzv. Zlatnoj škuli i u Žedniku.

U međuratnom razdoblju u Subotici među osnivačima je Bunjevačkoga omladinskoga društva 1928. i Jugoslovenskoga nacionalnoga društva *Biskup Ivan Antunović* 1933. te podružnice za XI. krug (danas Mjesna zajednica Novi grad) Prve bunjevačke čitaonice u II. krugu 1938., kada je izabran za predsjednika. Kao projugoslavenski nastrojen, surađivao je u *Pravom bunjevačkom kalendaru*, koji je izdavalo Bunjevačko omladinsko društvo 1934.-36, a vlasnik je bio njegov otac Mijo Mandić. Zaslužan je kao sakupljač narodnih pripovijedaka i pjesama, a pisao je i tekstove o povijesti, narodnim običajima, folkloru, narodnim pripovijetkama, sportskom životu, kratke kazališne komade i dr. Objavljivao je i u subotičkom časopisu *Bunjevačko kolo*, koji je izlazio 1933.-36. Jedno je vrijeme surađivao u listu *Naše slovo* Lazara Stipića, u kojem je 1936. objavio i članak »Gde i koliko ima Jugoslovena koji se zovu 'Bunjevci'«. Bio je i član uprave Jugoslaven-

skoga športskoga kluba *Zrinjski*, osnovanoga 1932. u Subotici, koji se natjecao u Subotičkom nogometnom podsavezu do Drugoga svjetskoga rata.

Nakon Drugoga svjetskoga rata za upravitelja, tj. ravnatelja OŠ *Đuro Salaj* i tzv. Bajske škole (danas dio OŠ *Đuro Salaj*, tzv. Mali Salaj) postavljen je 1948. Predavao je glazbeni odgoj, a istovremeno je bio ravnatelj škole i učitelj. Svirao je više glazbenih instrumenata: tamburicu, harmoniku, klavir i frulu. Osnivao je i uspješno vodio folklorne grupe. God. 1951. prelazi u OŠ *Matko Vuković*, tzv. Golubovu škulu, u kojoj je jedno vrijeme također bio ravnatelj. U toj je školi tada radio i Mihajlo Bačlija kao nastavnik glazbenoga odgoja, s kojim je usko surađivao. Osmislio je i na scenu postavio komad *Ženidba kapetana Vidačka*, a glumci su mu bili učenici. Komad je izveden i u maloj dvorani Gradskoga kazališta. U obje te škole, koje su bile u tada još dominantno bunjevačkim gradskim četvrtima, kod bunjevačke je djece nedostatak nastave na materinskom jeziku nadomještao folklorom i igrokazom u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima. Iz OŠ *Matko Vuković* premješten je u OŠ *Žarko Zrenjanin*, gdje je ravnatelj bio Remija Kurbanović, a nastavnik tjelesnoga odgoja Antun Katančić. Iz te je škole otišao u mirovinu.

Nakon umirovljenja postao je tajnik Mjesne zajednice Novi Grad, gdje je utemeljio dramsku i folklornu sekciju, koja je nastupala i izvan Subotice. Član te sekcije bio je i Mirko Gulka. Bio je vrstan organizator kulturno-umjetničkih događaja i priredaba u Subotici, kao što su prela, Dužijanica i sportska natjecanja. Sudjelovao je u radu KUD-a *Matija Gubec* u Tavankutu u drugoj polovici 1960-ih, a također i u radu organizacijskoga odbora Dužijance 1968.-72., kada je, skupa s Matijom Poljakovićem, s kojim je prijateljvao dugi niz godina, sugestijama i savjetima pridonio osmišljavanju sadržaja povorke Dužijance. Tijekom 1969. sudjelovao je u radu širega sastava Upravnoga odbora subotičkoga FK *Zvezda*, kada je klubu vraćeno staro ime *Bačka*.

MANDIĆ

Među osnivačima je HKUD-a *Bunjevačko kolo* 1970. u Subotici, u kojem je bio član istraživačke sekcije, koja je prva javno reagirala i negativno ocijenila knjigu Albe

Barnaba Mandić

Kuntića *Počeci borbe za preporod bačkih Bunjevaca*. Bio je i član organizacijskoga odbora Velikoga prela, koje je 1971. i 1972. održano u Hali sportova u Subotici. Tom je prigodom sastavio scenarij te je sudjelovao u sastavljanju kulturnoga programa i postavljanja tzv. žive slike na Velikom prelu. Kako je u organizaciji Dužijance surađivao s Nacom Zelićem, tijekom priprema za osnivanje ogranka Matice hrvatske u Subotici 1969. kao umirovljeni nastavnik primljen je među »članove radnike«. Zbog toga su ga poslije sloma Hrvatskoga proljeća potkraj 1971. sigurnosne službe okarakterizirale kao »maspokovca« te više nije mogao biti ni tajnik mjesne zajednice, a isključen je i iz rezervnoga sastava vojske te mu je oduzet čin kapetana.

Pokopan je na Bajskom groblju u Subotici, a sprovod su vodili svećenici Andrija Kopilović i Bela Stantić na bunjevačkoj ikavici, na inzistiranje njegova sina Mije Mandića ml. Prilikom polaganja lijesa u grob tamburaši su svirali pjesme *Kolo igra tamburica svira* i *Ej salaši na severu Bačke*.

Služio se pseudonimima Zlatko Pripodač, Stipan Vidaković, M. B. M.

Izvor: osobni iskaz Mije Mandića ml.

Lit.: G. Bačlija, Mandić Barnaba (rođen 03.06.1909. god. umro 55(sic!).11.1985. god.), *Rič Bunjevačke matice*, br. 13-14, Subotica, 2007; N. Zelić, *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*, Subotica, 2009; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; T. B., *Znameniti Bunjevci – Barnaba Mandić*, *Bunjevačke novine*, br. 158, Subotica, 2018; <https://suistorija-blog.wordpress.com/barnaba-nimcevic-sin-mije-mandica> (pristupljeno 12. IV. 2022); <http://www.croinfo.rs/objedinjena-kulturna-produkcija-hrvata-u-subotici/hkpd-matija-gubec-tavankut/folklorno-muzicka-sekcija-hkpd-matija-gubec> (pristupljeno 12. IV. 2022).

P. Skenderović

MANDIĆ, Dominik (Andrija) (Lise kraj Širokoga Brijega, Hercegovina, 2. XII. 1889. – Chicago, 23. VIII. 1973.), franjevac, povjesničar. U hercegovačku franjevačku provinciju Uznesenja Marijina stupio je 1906., a za svećenika je zaređen 1912. Pohađao je filozofski studij na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru istodobno završavajući dva posljednja razreda u mostarskoj državnoj gimnaziji. Na Katoličko sveučilište u Fribourgu (Švicarska) odlazi 1910., gdje je završio studij teologije i napisao doktorsku radnju 1914. (zbog rata obranio ju je 1921.). Nakon izbivanja rata vratio se u Hercegovinu te s Didakom Buntićem djelovao na opismenjavanju puka i spašavanja gladne djece. Između dva svjetska rata pokrenuo je tjednik *Narodna sloboda*, ediciju *Savremena pitanja* te povijesni niz *Monumenta franciscana*. Bio je aktivni sudionik političkih i kulturnih zbivanja i zauzimao se za rješavanje hrvatskoga pitanja u Kraljevini SHS/Jugoslaviji, najprije kao član Hrvatske pučke stranke, a poslije Hrvatske seljačke stranke. Bio je provincijal hercegovačkih franjevaca 1928.-34., a potom ravnatelj Franjevačke gimnazije u Širokom Brijegu do 1939. Iste godine odlazi u Rim, gdje je član vrhovne uprave (generalni defnitor kapitula) i ekoenom franjevačkoga reda do 1951. U Rimu je vodio izgradnju nove monumentalne zgrade Generalne kurije i crkve sv. Marije posrednice, koju, među ostalim, krasi i mozaici s hrvatskim motivima i radovi Ivana Meštrovića. Od 1951. boravi u SAD-u, gdje je 1952.-55. vizitator Hercegovačkoga

franjevačkog komesarijata u SAD-u. Više godina bio je predsjednik Saveza hrvatskih svećenika u Sjevernoj Americi i osnovao je Hrvatski povijesni institut i izdavačku kuću Croatia. Zadnjih dvadesetak godina života posvetio se znanstvenom radu te je u inozemstvu objavio više knjiga iz povijesti BiH, bosansko-hercegovačkih franjevaca i Hrvata te povijesno-znanstvene rasprave. Zbog kritičkoga odnosa prema poslijeratnomu komunističkomu uređenju jugoslavenske vlasti smatrale su ga »narodnim neprijateljem«, a posjedovanje njegovih djela smatralo se kažnjivim djelom, pa mu se djela objavljuju u Hrvatskoj i BiH tek od početka 1990-ih. Do smrti je živio u samostanu sv. Ante u Chicagu. Pokopan je na groblju Holy Sepulchre u Chicagu. Današnja gimnazija u Širokom Brijegu nosi njegovo ime.

Prvi izravni dodir s bačkim Hrvatima imao je na znamenitom pohodu Bunjevaca u staru postojbinu, koji je organiziralo Hrvatsko pjevačko društvo *Neven* 1933. godine. Tako je kao franjevački provincijal 3. listopada u crkvi u Blagaju služio sv. misu, tijekom koje govorio i o važnosti posjeta bačkih Bunjevaca rijeci Buni, a nakon mise svečano je otkrivena znamenita spomen-ploča na zidu blagajske crkve. Predvečer je s Matejom Jankačem i Josipom Vukovićem – Đidom u Mostaru posjetio mostarsko-duvanjskoga biskupa fra Alojzija Mišića, nakon čega je vodio posjet izaslanstva bačkih Hrvata franjevačkomu samostanu u Mostaru. Nakon toga uz fra Alojzija Mišića bio je na čelu velikoga izaslanstva hercegovačkih Hrvata koji su sudjelovali na velebnj višednevnoj proslavi doseljenja 250. godina jedne skupine Bunjevaca u Bačku, koje je održano u Subotici sredinom kolovoza 1936. godine. Po dolasku vlaka u Suboticu 12. kolovoza, odgovarajući na dobrodošlicu koju je izrekao Lajčo Dulić na samoj željezničkoj stanici, u ime gostiju se mnoštvu naroda obratio Dominik Mandić prisjećajući se zajedničke prošlosti hercegovačkih i bunjevačkih Hrvata. Tijekom boravka u Subotici nazočio je i prvoj redovitoj skupštini netom osno-

vane Hrvatske kulturne zajednice, koja je održana 15. kolovoza u velikoj dvorani Subotičke matice, gdje je govorio u ime hercegovačkih Hrvata.

Odabrana djela: *Crvena Hrvatska u svijetlu povjeshnih izvora*, Chicago, 1957. (Roma, 1972², Chicago-Rim, 1973³); *Bosna i Hercegovina: povjeshno-kritička istraživanja*, 1-3, Chicago, 1960-62 (Chicago, 1978-1982²); *Rasprave i prilozii iz stare hrvatske povijesti*, Rim, 1963. (prettisak: Samobor, 2009; Mostar, 2013²); *Etnička povijest Bosne i Hercegovine*, Rim, 1967; *Franjevačka Bosna*, Rim, 1968; *Hrvati i Srbi dva stara različita naroda*, München-Barcelona, 1971. (Chicago, 1980², Zagreb, 1990³; njem. izdanje 1989); *Hrvatske zemlje u prošlosti i sadašnjosti*, Rim, 1972 (Chicago, 1973²). Potpuna bibliografija u: B. S. Pandžić, *Životopis fra Dominika Mandića*, Chicago, 1994.

Lit.: P. Pekić, *Spomenica pohoda Bunjevaca u svoju staru postojbinu*, Subotica, 1933; *Klasje naših ravni*, br. 4, Subotica, 1936; *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1937.*, Subotica, b.g.; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; K. Bušić, *Doticaji hercegovačkih franjevaca s bačkim Hrvatima*, od fra Didaka Buntića do fra Dominika Mandića te bosanskog franjevca i mostarsko-duvanjskog biskupa fra Alojzija Mišića, u: *Fra Didak Buntić – Čovjek i djelo*, Zagreb, 2009; *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010; *Hrvatski biografski leksikon*, 9, Zagreb, 2021.

S. Bačić

MANDIĆ, Franjo (Čantavir 30. I. 1948.), biciklist. Sin je Josipa i Margite, rođ. Ladányi. Osnovnu školu završava u Subotici, kao i Školu učenika u privredi (ŠUP) – smjer strojobravar. Za vrijeme školovanja radio je kao učenik u Kemijskoj industriji *Zorka* u Subotici, gdje i završava zanat, a potom nastavlja raditi do 1970., kada odlazi na rad u SR Njemačku. Biciklizmom se počeo baviti 1964. u BK *Spartak* u Subotici kao junior, a od 1968. nastupao je kao senior. Trener mu je bio Gustav Franzer. Kao junior postao je prvak Vojvodine 1965. i viceprvak SR Srbije 1966. te ekipno prvak Srbije 1966. i 1967. Kao juniorski državni reprezentativac sudjelovao je na Utrci kroz Jugoslaviju 1967., gdje je na etapi Banja Luka – Sarajevo bio deseti. Kao senior 1968. osvaja Kup Srbije. Iste godine kao junior član je državne reprezentacije i sudjeluje na višednevnoj etapnoj utrci Bor-

deaux – San Sebastián. Kao odličan brdski vozač ističe se i na utrci »Alpe – Adria«. U kolovozu 1968. otišao je na služenje vojnog roka, a nakon povratka, zbog loših uvjeta rada i nesporazuma s klubom, pokušao je prijeći u BK *Partizan* iz Beograda. Kako je *Spartak* tražio veliku odštetu, prelazak nije realiziran. Zbog toga je sredinom 1970. prestao trenirati te je završio sportsku karijeru.

Iz SR Njemačke vratio se 1981. i zaposlio se u tvornici *Sever* u Subotici, gdje radi do početka 1990-ih, a zatim zbog ekonomske krize prelazi kod privatnika, gdje je radio do odlaska u mirovinu.

Izvor: osobni iskaz Franje Mandića iz Subotice.

Lit.: *SDŽ Spartak 25 : 1945 – 1970*, b.m., b.g.; *Sport u Subotici 1944 – 1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, 1984.

P. Skenderović

MANDIĆ, Marin (Ankin) (Santovo, 22. IX. 1927. – Čadavica, kraj Slatine, Slavonija, 26. I. 1945.), obrtnik, partizanski borac. Sin je zidara Marina (Ankini) i majke Marije, rođ. Velin. Majka mu je rođena sestra djeda Marina i Živka Mandića. Njegova sestra Anica udala se u Bereg. U pučkoj školi, u kojoj su predavale časne sestre, bio je među najboljim učenicima, pa su učiteljice htjele da postane svećenik, ali mu roditelji nisu dopustili. Po završetku pučke škole radi tako uz oca. Bio je svjestan Hrvat i načitan, ponajprije zahvaljujući majci, koja je učila u kalačkoj gimnaziji i htjela biti časna sestra, ali u tom nije uspjela. Potkraj Drugoga svjetskoga rata sovjetske postrojbe ušle su u Santovo 23. X. 1944., a nekoliko dana poslije i jedinice Jugoslavenske armije. Nakon dva desetljeća intenzivnoga prisilnog odnarođivanja mnogi Santovci rado su slušali moskovske i londonske radijske emisije, a najviše sovjetsku »Slobodnu Jugoslaviju«. U selu je uspostavljen Narodnooslobodilački odbor i Narodna straža. Nedvojbeno je i to utjecalo na santovačku mladež te se 37 njih dragovoljno javilo u jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Marin Mandić prijavio se u XII. vojvođansku udarnu brigadu u prosincu

1944. Borio se u Baranji i Slavoniji. Bio je među devetoricom santovačkih dragovoljaca koji se nisu vratili kućama iz rata. Ime mu je na mađarskom jeziku uklesano na spomen-ploču postavljenu na stražnjem zidu mrtvačnice na santovačkom groblju, s imenima svih 119 stradalih Santovaca u Drugom svjetskom ratu, među kojima je 26 Hrvata.

Lit.: Ž. Mandić, *Crtice iz povijesti sela Santova*, Budimpešta, 2022.

Ž. Mandić

MANDIĆ, Marin (Santovo, 12. VIII. 1943. – Budimpešta, 29. III. 2005.), kulturni, prosvjetni i politički djelatnik. Sin je Marina i Marte, rođ. Velin. Brat je Živka Mandića. Osnovnu školu završio je u Santovu 1957., Hrvatsko-srpsku gimnaziju u Budimpešti 1961. Studirao je hrvatski jezik, književnost i povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Loránda Eötvösa u Budimpešti. Diplomirao 1967. Bio je učitelj osnovne škole u Kačmaru 1967.-69. Rad nastavlja u Budimpešti kao referent za školstvo Demokratskoga saveza Južnih Slavena (DSJS). Polaznik je Zagrebačke slavističke škole 1973. Doktorirao 1979. na spomenutome sveučilištu na temu *Ivan Petreš, istaknuti predstavnik hrvatske književnosti u Bačkoj*. Od 1979. radi kao odgovorni urednik u Nakladnom poduzeću za udžbenike (Tankönyvkiadó Vállalat) u Budimpešti. Obnaša dužnost glavnoga tajnika DSJS-a 1983.-90. Bio je narodni zastupnik Mađarskoga parlamenta i član Prezidija NR Mađarske 1985.-89. Ostavku na dužnost glavnoga tajnika DSJS-a podnio je 1990., u vrijeme demokratskih promjena u Mađarskoj i osnivanja hrvatskih manjinskih organizacija. Član Saveza Hrvata u Mađarskoj od 1990. Od osnutka Hrvatske manjinske samouprave 1995. sudjeluje u njezinu radu za XIV. okrug grada Budimpešte. Nakon 1990. radio je kao ravnatelj Đačkoga doma za hrvatske učenike u Budimpešti do umirovljenja 2003.

Kao član Znanstvenoga zavoda Hrvata u Mađarskoj proučavao je razvoj hrvatskoga manjinskoga školstva. Na tu temu obja-

vio je niz studija. Suradivao je u budimpeštanskim *Narodnim novinama*, *Narodnom kalendaru*, *Hrvatskom glasniku*, *Hrvatskom kalendaru*. Autor je većega broja člana, studija i knjiga o povijesti, kulturi i prosvjeti Hrvata u Mađarskoj. Radovi su mu objavljeni u više časopisa (*Istraživanja*, Novi Sad; *Hrvatski znanstveni zbornik*, Pečuh i dr.) i zbornika (*Prilozi kulturnoj i književnoj povijesti Srba i Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1982; *Podravski Hrvati*, Budimpešta, 1988; *IV. Međunarodni kroatistički znanstveni skup*, Pečuh, 2000;

Marin Mandić

Hrvati u Budimu i Pešti, Budimpešta, 2001; *Hrvatski književni jezik : Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa povodom 500. obljetnice nastanka Judite Marka Marulića*, Budimpešta, 2003. i dr.). Bio je dugogodišnji odgovorni urednik budimpeštanskog *Narodnog kalendara* (1982.-90.). S Mišom Mandićem bio je urednik kratkotrajnoga časopisa *Iz naše prošlosti* (1979.-81.), u kojemu je također objavljivao. Uredio je nekoliko knjiga (*Antologija srpske i hrvatske književnosti*, Budimpešta, 1982; *Prilozi kulturnoj i književnoj povijesti Srba i Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1982. i dr.). U seriji *Hrvatski književnici u Mađarskoj* za tisak je priredio kapitalne knjige sabranih djela Ivana Petreša i sabranih pjesama Ante Evetovića Miroljuba. Dobitnik je Odličja »Ivan Antunović« Hrvatske državne samouprave (2000.) zbog osobito-

ga doprinosa razvoju društvenoga života budimpeštanskih Hrvata. Preveo je dvadesetak udžbenika na hrvatski jezik. Nedovršeni su mu rukopisi o školstvu Hrvata u Mađarskoj i bibliografija svih hrvatskih izdanja u Mađarskoj.

Pokopan je na Rákospalotanskome groblju u Budimpešti.

Djela: (ur.) *Prilozi kulturnoj i književnoj povijesti Srba i Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1982; *Naša gimnazija*, Budimpešta, 1996; *Santovačka hrvatska škola*, Budimpešta, 1997; (prir.) *Ivan Petreš : Sabrana djela*, Budimpešta, 1999; (prir.) *Ante Evetović Miroljub : Sabrane pjesme*, Budimpešta, 2001.

Lit.: A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; G. Mišetin, U spomen – Dr. Marin Mandić (1943. – 2005.), *Hrvatski kalendar 2006*, Budimpešta, b. g; *Leksikon hrvatskog iseljeničtva i manjina*, Zagreb, 2020; *Hrvatski biografski leksikon*, 9, Zagreb, 2021.

Ž. Mandić

MANDIĆ, Mijo (Kaćmar, 12. IX. 1857. – Subotica, 9. I. 1945.), učitelj, publicist, novinski urednik, narodni preporoditelj. Rođen je u siromašnoj obitelji Zakarija i Franke, rođ. Petreš. Njegov je sin Barnaba Mandić, a unuk Mijo Mandić mlađi. Osnovnu školu u »bunjevačkoj školi senčanskoj« svršio je s odličnim uspjehom u rodnom mjestu 1868., a građansku (1868.-72.) i učiteljsku školu (1872.-76.) u Kalači. Poput mnogih drugih mladih Bunjevaca, i on se školovao uz potporu Ivana Antunovića. Učiteljski ispit položio je 1876. te je stekao diplomu za predavanje u mađarskim, bunjevačko-šokačkim i njemačkim osnovnim školama.

Najprije je bio kratko učitelj u Bođanima 1876. te u Madarašu 1876.-77, zatim u bunjevačkoj školi u Gari (1877.-83.), gdje se 1881. oženio Pavkom Karagić. Iste godine položio je ispit i za seoskoga bilježnika. Supruga mu je međutim umrla nakon godinu dana, kao i prvorodeni sin Augustin. Zbog toga je zatražio premještaj u rodni Kaćmar (na njegovo mjesto u Gari došao je Marijan Matković), gdje počinje raditi kao učitelj 1883. Tu je uz potporu Ivana Antunovića počeo izdavati preporodno glasilo *Neven*

1884. U Gari i Kaćmaru osnovao je bunjevačke čitaonice. U Gari je imao problema kada mu je prosvjetni inspektor pronašao da čita zagrebački *Obzor*. Za učitelja u Subotici izabran je 1892., ali pod uvjetom da se odrekne uredništva *Nevena*. Ipak, i dalje ga je jedno vrijeme uređivao u potaji, a nastavio je pisati pod raznim pseudonimima sve do izbijanja Prvoga svjetskoga rata. Da

M. Mandić, *Prirodopis, prirodoslovlje i slovnica za bunjevačke i šokačke dicu*, Gara, 1880.

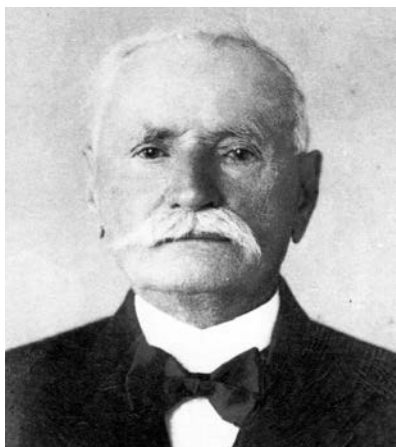
je s pravom oprezno postupao, potvrđuje i slučaj njegova anonimnoga članka *Narodnosno pitanje na zemaljskom saboru*, objavljenoga u *Nevenu* 1902., zbog kojega je na zatvorsku kaznu od šest mjeseci osuđen Pajo Bačić, koji je preuzeo autorstvo da bi ga zaštitio. U subotičkoj »Golubovoj škuli« (danas OŠ *Matko Vuković*), u tada čisto bunjevačkom IV. kvartu (Gat), bio je učitelj 1892.-95. Od 1893. na sjednici gradske Škulske stolice (Školskoga odbora) izabran za jednoga od četvorice upravitelja osnovnih škola, a iz »Golubove škole« premješten je za upravitelja centralne osnovne škole (današnja zgrada OŠ *Ivana Gorana Kovačića*) u razdoblju 1899.–1914. u kojoj se predavalo samo na madžarskom. Član gradske Škulske stolice bio je 1908.-12. Za dopredsjednika Okružnoga zbora učitelja izabran je 1909. U subotičkom listu *Szabadka és Vidéke*, koji je 1893. pokrenuo Matija Mamužić, bio je član uredništva i suradnik. Jedan je od osnivača bunjevačkoga Pokopnoga društva sv. Ivana 1895., u kojemu je više godina bio tajnik i član upravnoga odbora. Bio je i član upravnoga odbora Katoličkoga kruga u Subotici i

Pučke gazdačke banke te član Pučke kasi-ne. Podržavao je bunjevačku udrugu *Kolo mladeži*. Među osnivačima je Zemljodilske štedionice 1904. U nacionalnom radu usko je surađivao s Pajom Kujundžićem, među ostalim sudjelujući u pokretanju njegova kalendara *Subotička Danica* i surađujući u njemu. Kao borac za narodni jezik u školama odmah je podržao akciju Paje Kujundžića za osnivanje Prve školske zadruge u Subotici 1913. – bio je među njezinim osnivačima i član osnivačkoga privremenog odbora. Poslije je odlučeno da se nazove Bunjevačka školska zadruga u Subotici, ali Pravila donesena na osnivačkoj skupštini u ožujku 1914. zbog izbijanja rata nisu odobrena. S Paulinom Nimčević dobio je 1909. sina Barnabu, a 1919. kćer Julijanu (građanski brak sklopili su tek 1934.). Za vrijeme Prvoga svjetskoga rata bio je u kućnom pritvoru.

Nakon određivanja demarkacijske crte snaga Antante prema Madžarskoj u studenome 1918. i dolaska srpske vojske u Suboticu vojni zapovjednik grada Krupežević postavio je novu gradsku upravu, među ostalim i Miju Mandića za školskoga nadzornika i prosvjetnoga referenta, što mu je »bila zadovoljština za sva dotadašnja progonstva« (Matija Evetović). Koordinirao je organizaciju osnovnih i srednjih škola u Subotici aktivno zatirući ostatke madžarske vlasti i ideologije u prosvjeti i kulturi, a na njegov prijedlog zatvorene su i madžarske srednje škole u ljeto 1920. U to je vrijeme uređivao i *Neven* te je objavljivao u njemu. Od novih vlasti uvažavan je kao neosporni autoritet na polju prosvjete i kulture te je tu funkciju obnašao do smjene bunjevačkih gradskih dužnosnika početkom 1921., kada je umirovljen. Na osnivačkoj skupštini Prosvjetnoga društva *Neven* (poslije Hrvatsko prosvjetno društvo *Neven*) 1920. izabran je za odbornika. Odkavši se mirovine, izabran je za upravnika subotičke Gradske knjižnice 1921. i tu je funkciju obnašao do konačnoga umirovljenja 1932. U međuratnom razdoblju bio je jedan je od inicijatora postavljanja spomenika samozvanom caru Jovanu Nenadu u

središtu Subotice i član odbora za njegovo postavljanje 1927. Surađivao je s Vasom Stajićem i Jovanom Erdeljanovićem, koji su se bavili poviješću Bunjevaca. Bio je član Književnoga odbora Matice srpske. Pokrenuo je *Pravi bunjevački kalendar* 1934., koji je do 1936. izdavalo Bunjevačko omladinsko društvo. Odlikovan je Ordenom sv. Save III. i V. reda i Ordenom jugoslavenske krune III. i IV. reda. U nekoliko navrata (1925.-34.) imenovan je za gradskog odbornika. Za počasnoga građanina Subotice proglašen je 1938.

Uz Paju Kujundžića, najdosljedniji je učenik i nastavljatelj djela Ivana Antunovića, zbog čega mu je najznačajnije i najplodnije razdoblje njegovo preporodno djelovanje do 1914. Dok je bio učitelj u Gari, po uputama naslovnoga biskupa Knina i kalačkoga

Mijo Mandić

kanonika Mihály Kubinszoga, glavnoga školskoga nadglednika katoličkih škola u Bačkoj, napisao je i o svojem trošku tiskao 1880. dva udžbenika »za bunjevačku i šokačku dicu po hrvatsko-ugarski izvori« – *Zemljopis, povistnicu i ustavosvoljbe te Prirodopis, prirodoslovlje i slovnici*. Molitvenik *Nebesko Janješce* objavio je 1885., a doživio je i još jedno izdanje. Priredio je treće izdanje spjeva Grgura Peštalića *Dostojna plemenite Bačke starih uspomena* 1890. u izdanju *Nevena*, ali ono nije sačuvano. Na mađarskome jeziku objavio je

1899. polemičku brošuru *Odgovor*, koja nije sačuvana, te na temelju ranije održanoga stručnoga predavanja raspravu *Tjelesna kazna u osnovnoj školi* 1902. U povodu 50. obljetnice osnivanja Pučke kasine napisao je brošuru o njezinoj povijesti. Najznačajnije je njegovo djelovanje u *Nevenu*, koji je, iako nije prvi, nedvojbeno najvažniji list u povijesti novinstva Bunjevaca i Šokaca, iznimno svjedočanstvo borbe južnougarskih Hrvata za očuvanje nacionalne samobitnosti. Osim što je bio osnivač i urednik, u njemu je neumorno radio objavljujući veliki broj uglavnom kraćih priloga, rodoljubive pjesme, pripovijesti, odgojne, povijesne i rodoljubive članke, životopise i nekrologe, članke o školstvu i prosvjeti, gospodarstvu, politici, književnosti, običajima itd. U raspravi o književnom jeziku u bunjevačkim glasilima zastupao je gledište o ikavštini. U razdoblju do Prvoga svjetskoga rata, osim u *Nevenu* i kalendaru *Subotička Danica*, surađivao je i u somborskim novinama *Bunjevac i Bácska* te u subotičkim listovima *Subotičke novine*, *Szabadka és Vidéke* i *Bácskai Hírlap*.

U međuratnom razdoblju objavljivao je i u *Subotičkoj Danici* do 1931. te u subotičkim listovima, časopisima i kalendarima *Bačvanin*, *Bácskai Napló*, *Naša severna pošta*, *Subotički glasnik*, *Vojvodina i Srbija*, *Naše slovo*, *Dnevnik/Jugoslovenski dnevnik*, *Književni sever*, *Sloga*, *Pravi bunjevački kalendar*, *Bunjevačko kolo*, *Bunjevačke novine*, *Bunjevački kalendar* te beogradskom *Glasniku Jugoslovenskog profesorskog društva*, a zastupljen je i u *Spomenici Vasi Stajiću* iz 1938.

Pseudonimi: Seljanin, M. Seljaninin, Slji, Kaćmarac, -ić, -in, M., S., urednik i dr.

U međuratnom razdoblju salašarska osnovna škola na Donjem Verušiću dobila je ime po njemu. Jedna subotička ulica u blizini »Golubove škole« nosi njegovo ime, kao i ulice u Tavankutu i u Bajmoku. Geza Kikić u svojoj *Antologiji proze bunjevačkih Hrvata* uvrstio ga je u preporodne književnike. U čitaonici subotičke Gradske knjižnice nalazi se i njegovo poprsje.

Pokopan je na Bajskom groblju, uz visoke gradske počasti.

Djela: *Prirodopis, prirodoslovlje i slovnica za bunjevačku i šokačku dicu*, Gara, 1880; *Zemljopis, povistnica i ustavoslovlje za bunjevačku i šokačku dicu*, Gara 1880; *Nebesko janješće*, Kačmar, 1885 (Subotica, 1894²); *Felelet*, Szabadka, 1899; *Testi fenyiték az elemi népiskolában*, Szabadka 1902; *Pedesetgodišnica subotičke Pučke kasine (1878 – 1928.)*, Subotica, 1928; Potpuna bibliografija u: I. Szentgyörgyi, N. Bašić Palković, E. Bažant, *Bibliografija Mije Mandića*, Subotica, 1987.

Lit.: *Neven*, 11/1892, 3,6/1895, 3/1897, 1,8/1899, 6/1902, 2,3/1903, 3/1905, 1,11/1908, 2/1909, 5/1912, 37/1913, 26/1914, Subotica; K. Petrović, *Subotica i kupalište Palić*, Subotica, 1928; J. Šokčić, *Mijo Mandić : momenti iz njegovog života i rada*, Subotica, 1934; S. Velin, Tri značajna kulturna radnika iz druge polovine 19. stoljeća, *Narodni kalendar 1971*, Budimpešta, b.g.; S. Velin, Mijo Mandić – zaslužni nacionalno-prosvjetni radnik bačkih Bunjevaca i Šokaca, *Narodni kalendar 1975*, Budimpešta, b.g.; I. Szentgyörgyi, N. Bašić Palković, E. Bažant, *Bibliografija Mije Mandića*, Subotica, 1987; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994; B. Gabrić, *Pedeseta obljetnica smrti Mije Mandića, Subotička Danica (nova) : Kalendar za 1996. godinu*, Subotica, 1995; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; *Srpski biografski rečnik*, 5, Novi Sad, 2011; N. Bašić Palković, *Mijo Mandić (1857 – 1945) Počasni građanin Subotice*, Subotica, 2015; M. Mandić ml., *S virom u svoj rod*, Subotica, 2015; *Hrvatski biografski leksikon*, 9, Zagreb, 2021.

M. Grlica i S. Mačković

MANDIĆ, Mijo (Subotica 5. IV. 1949.), arhitekt, kulturni djelatnik, publicist. Sin je Barnabe i Otilije, rođ. Suturović. Unuk je narodnoga preporoditelja Mije Mandića. Osnovnu školu završio je u Subotici, kao i srednju građevinsko-tehničku školu – odsjek arhitektura. Studij arhitekture započeo je u Sarajevu, a nastavio i završio na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu 1975. Instruktor i majstor hatha joge postao je 1975. kod Jasmine Puljo. Dvije godine bio je profesor u Građevinsko-tehničkoj školi u Subotici. Poslije je radio u Tajništvu za građevinarstvo, urbanizam i stambeno-komunalne poslove Grada Subotice, gdje je bio predsjednik Komisije za tehničke preglede objekata. Privatno poduzeće za pro-

jektiranje *Arh Veda* osnovao je 1995. Stekao je licencu za izvođenje i projektiranje te je bio projektant, odgovorni izvođač i nadzorni organ. Svoju tvrtku zatvorio je 2000. i prešao je u tvrtku *Rem i Remington*, gdje obavlja poslove projektanta, nadzora i odgovornog izvođača. U okviru inženjerske komore priredio je tribinu iz područja organske, tj. ambijentalne arhitekture. U alternativnom centru pri Otvorenom sveučilištu u Subotici držao je tečajeve joge i bioenergetske tretmane.

Još kao student zainteresirao se za istraživanje povijesti i kulture bačkih Bunjevaca. Obišao je neka naselja primorskih i ličkih Bunjevaca (Krmpote, Vratnik itd.). Bio je član istraživačke sekcije KUD-a *Bunjevačko kolo* u Subotici, koju je vodio Marko Peić. God. 1991. među osnivačima je Bunjevačke i šokačke stranke (od 2003. Bunjevačka stranka) i Bunjevačkoga kulturnoga centra. Pokretač je *Bunjevačkih i šokačkih novina*, koje su izlazile u Subotici 1993.-95. Od osnivanja Obnoviteljske bunjevačke matice 1995. (od 1999. Bunjevačka matica) član je Glavnoga odbora, a u novije vrijeme i predsjednik njezina Odbora za povijest. Bio je član Bunjevačkoga nacionalnoga vijeća (Nacionalnoga vijeća bunjevačke nacionalne manjine) 2003.-10., u kojem je sudjelovao u izradi grba i zastave samosvojne bunjevačke nacionalne manjine u Republici Srbiji. Bio je član Upravnoga odbora Bunjevačkoga informativnoga centra. Član uredništva prvoga tečaja *Bunjevačkih novina* bio je 1999.–2003., a u uredništvu je *Riči Bunjevačke matice* od njezina pokretanja 2006.

Kraće priloge i članke iz bunjevačke povijesti i kulture objavljivao je u *Bunjevačkim i šokačkim novinama*, *Bunjevačkom kalendaru*, *Bunjevačkim novinama*, *Riči Bunjevačke matice*, tri zbornika radova sa simpozija o Bunjencima (2007., 2008., 2017.) te raznim kraćim publikacijama Bunjevačke matice, KUD-a *Bunjevka* iz Subotice i sl. Pod pseudonimom Bunjevac izdao je 1991. brošuru *Bunjevci*. Autor je knjige *Buni, Bunievci, Bunjevci* (2009.), u kojoj bunjevačku etnogenezu temelji na u znano-

sti prevladanoj teoriji o dačkom podrijetlu Bunjevaca. Prema njegovu scenariju snimljen je etnofilm *Bunjevački svatovi* 2021.

Živi kao umirovljenik u Subotici.

Djela: *Bunjevci*, Subotica, 1991; *Buni, Bunievci, Bunjevci*, Subotica, 2009.

Izvor: osobni iskaz Mije Mandića.

Lit.: D. Rokvić, *Ko je ko u Subotici*, Subotica, 2006; S. Mačković, *Prikazi* : Mijo Mandić : Buni, Bunievci, Bunjevci, *Ex Pannonia*, 15, Subotica, 2011; R. Skenderović, O dačkome podrijetlu Bunjevaca: dva neuspjela pokušaja oživljavanja napuštene paradigme, u: M. Bara, A. Vukić (ur.), *Hrvati u Vojvodini : identitet(i), procesi i društvene aktivnosti*, Zagreb-Subotica, 2012.

P. Skenderović

MANDIĆ, Mišo (Mándics, Mihály) (Čavolj, 4. IX. 1928. – Baja, 9. IX. 2020.), učitelj, ravnatelj škole, društveni, kulturni i politički djelatnik, etnograf, zavičajni povjesničar. Sin je poljodjelca Martina i krojačice Pole (Apolonije), rođ. Vidović. Pučku školu završio je u rodnom selu, četiri razreda tzv. građanske škole u Baji, a poslije trogodišnje nadbiskupske Učiteljske škole u Kalači i nakon završetka Drugoga svjetskoga rata na Državnoj učiteljskoj školi u Baji stekao je učiteljsku diplomu 1948. Svoju je karijeru započeo u salašarskoj školi u čavoljskome zaseoku Jelaš (*madž.* Józsefháza) kao hrvatski narodnosni učitelj, nastavnik zemljopisa i poljodjelstva. Od rujna 1949. do srpnja 1955. obnaša dužnost ravnatelja Južnoslavenske škole (»Bunjevačke škole«), koja je ukinuta 1958. Usporedno je na izvandrednim studijima stekao diplomu stručnoga učitelja hrvatskosrpskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Loránda Eötvösa u Budimpešti 1953., a diplomu srednjoškolskoga profesora na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Józsefa Attile u Segedinu 1970. Ravnatelj je čavoljske mađarske osnovne škole bio 1957.-74. te 1982.-88. Glavni je tajnik Demokratskoga saveza Južnih Slavena bio 1973.-81. U vrijeme dok je obnašao ovu dužnost pokrenut je časopis *Etnografija južnih Slavena u Mađarskoj*. Kao zastupnik bajske kotara u

četiri mandata bio je zastupnik u mađarskome parlamentu 1963.-88. Doktorirao je na segedinskome sveučilištu 1987. temom »Povijest bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj (1686. – 1986.)«. Umirovljen je 1988. Nakon demokratskih promjena i organiziranja manjinskih samouprava u Mađarskoj bio je predsjednik Hrvatske samouprave u Čavolju.

Tijekom 1950-ih razvio je živu kulturnu djelatnost u Čavolju organizirajući lutkarske režije za djecu, pučke igrokaze i književne večeri, a na njegov poticaj utemeljen je KUD *Čavoljski bunjevački kul-*

Mišo Mandić

turni klub 1952. Zavičajni Seoski muzej (*Falumúzeum*) ustrojio je u Čavolju 1964., a Krug prijatelja za upoznavanje domovine (*Honismereti Baráti Kör*) 1968. Zaslužan je i za utemeljenje Bunjevačke zavičajne kuće (*Bunyevec Tájház*) na bajskej Fancagi 1979. Od 1973. član je Mađarskoga etnografskoga društva (*Magyar Néprajzi Társaság*). Brižno je istraživao prošlost bunjevačkih Hrvata i rodnoga sela te je napisao dvadesetak knjiga (mnoge dvojezične), uglavnom u posebnoj ediciji Čavoljske mjestopisne knjižice (*Csávolyi helytörténeti füzetek*), čiji je bio pokretač, urednik i izdavač. Pisao je kroniku sela te objavljivao znanstvene i stručne radove s pedagoškim, prosvjetnim, etnografskim i društveno-političkim temama. Člancima i

studijama surađivao je u južnoslavenskim, hrvatskim i srpskim časopisima u Mađarskoj (*Iz naše prošlosti, Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj, Etnografija Hrvata u Mađarskoj, Zornica, Pogledi, Etnografija Srba u Mađarskoj...*). Mnogi su mu radovi tiskani i u mađarskim časopisima (*Honismeret, Élet és Tudomány, Népfront, Barátság, Pedagógiai Szemle, Bács-Kiskun megye múltjából, Bács-Kiskun megyei honismereti közlemények, Cumania, Köznevelés, Bajai Honpolgár* itd.) i zbornicima. Nekoliko članaka objavljeno mu je i u subotičkom časopisu *Bácsország*. Bio je urednik *Priručnika za južnoslovenske kulturne grupe* pod naslovom *Kulturni radnik 1975.-83.*, odgovorni urednik godišnjaka *Narodni kalendar 1975.-81.*, a s Marinom Mandićem bio je urednik časopisa *Iz naše prošlosti 1979.-81.*

Kao istaknuti učitelj i pedagog nagrađen je najvišim odličjem za pedagošku djelatnost »Apáczai Csere János« 1974. Dohabio je odličja »Za nacionalne manjine« Bačko-kiškunske županije 2002. te odličja »Za životno djelo« Hrvatske državne samouprave 2008. U mađarskome parlamentu predsjednik Mađarske László Sólyom uručio mu je »Orden viteškoga križa Republike Mađarske« 2008. Kao priznanje za višedesetljetni istaknuti rad na polju školstva i za razvoj sela 2009. dodijeljeno mu je odličje Seoske samouprave »Počasni građanin sela Čavolja«. U povodu 65. obljetnice stjecanja učiteljske spreme dodijeljena mu je »Željezna diploma«.

Pokopan je na čavoljskome groblju.

Djela: *Fejezetek Csávoly község krónikájából 1941 – 1964*, Csávoly, 1969; *A csávolyi iskola*, Budapest, 1975; *Iz osamstoljetne kronike Čavolja*, Budimpešta, 1984; *A magyarországi bunyevác-horvátok története : Povijest bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Kecskemét, 1989; (ur.) *Milassin Miklós, a csávolyi születésű püspök életútja*, Csávoly, 1996; (ur.) *Petres János : csávolyi esperes plébános : író és költő életútja*, Csávoly, 1997; *A csávolyi bunyevácok : Iz baštine čavoljskih Hrvata Bunjevaca*, Csávoly, 1998; *Csávolyi emlékhelyek*, Csávoly, 2000; *Csávolyi parasztok*, Csávoly, 2000; *Csávoly az évezredben*, Csávoly, 2000; *Vjerski život katolika u Čavolju*, Budimpešta, 2002; *Az emberélet fordulói : Prekretnice u čovjekovu živo-*

tu, Csávoly, 2002; *Bunyevácok és a tambura : Bunjevci i tambura*, Csávoly, 2010; *Priče sa bunjevački' salaša*, Čavolj, 2011; *Hol van a hon? : Csallóközből a Bácskába*, Csávoly, 2011; *Csávolyi urbárium 1772.*, Csávoly, 2013; *Csávoly honismerete*, Csávoly, 2014; *A jubiláló csávolyi bunyevác táncscsoport és nemzetközi szimpózium*, Csávoly, 2014.

Lit.: *Tko je tko u Hrvatskoj : Who is who in Croatia*, Zagreb, 1993; A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; Dr. *Mándics Mihály munkássága*, Csávoly, 2003; E. Eperjessy, »Učinio sam što sam mogao«, *Etnografija Hrvata u Mađarskoj*, 11, Pečuh, 2004; Ž. Gorjanac, Crtice iz života dr. Miše Mandića, *Hrvatski glasnik*, 4/2016, Budimpešta; *Kilenc évtized szolgálata : A 90 éves dr. Mándics Mihály tudományos munkáinak, elismeréseinek mutatója*, Baja, 2018; S. Balatinac, In memoriam : Dr. Mišo Mandić (1928.-2020.), *Hrvatski glasnik*, 38/2020, Budimpešta; *Leksikon hrvatskog iseljeničtva i manjina*, Zagreb, 2020; *Hrvatski biografski leksikon*, 9, Zagreb, 2021.

Ž. Mandić

MANDIĆ, Stipan (Čavolj, 22. VIII. 1939. – Čavolj, 5. III. 2023.), kulturni, sportski i društveni djelatnik. Sin je Loze i Kate, rođ. Vujić. Po završetku mjesne osnovne škole (1953.) zidarski zanat počeo je učiti u obrtničkoj školi u Budimpešti. Uz rad je maturirao u Baji (1957.), a 1981. postaje zidarskim majstorom. Kao referent za građevinarstvo radio u Seoskom vijeću, potom u uredu mjesne poljoprivredne zadruge, od 1990. do umirovljenja u Seoskoj samoupravi. Pod njegovim su vodstvom ostvareni

Stipan Mandić

brojni radovi koji su unaprijedili život njegova rodnoga sela (uređenje jezera i parka na Bari, obnova župne crkve itd.).

Kao talentirani nogometaš već je s 13 godina nastupio za seniorsku čavoljsku nogometnu momčad. Karijeru je nastavio u Budimpešti, kada je bio najbolji strijelac omladinskog prvenstva nacionalne lige. Bio je nogometni trener pionira i omladinaca 20 godina u Čavolju, a osam godina bio je i predsjednik seoskoga nogometnoga, rukometnoga i stolnoteniskoga kluba.

Istodobno se bavio i društvenim i kulturnim radom. U tri mandata bio je član Zemaljskog vijeća Demokratskog saveza Južnih Slavena. Od 2002. obnaša dužnost predsjednika čavoljske Hrvatske samouprave, a od 2004. predsjednik je Odbora za financije Hrvatske samouprave Bačko-kiškunske županije. Od rane mladosti bio je član KUD-a *Čavoljski bunjevački kulturni krug* i njegove plesne skupine i kazališne družine. Na njegov poticaj rad je društva obnovljen 2002. te je zaslužan za njegovo održavanje i uopće njegovanje i prijenos bunjevačke folklorne tradicije na pripadnike mlađih naraštaja. Kao nacionalno svjestan bunjevački Hrvat organizirao je brojne televizijske i radijske nastupe na nacionalnoj i lokalnoj razini. Savez Hrvata u Mađarskoj dodijelio mu je 2007. Odličje za osobit doprinos razvitku hrvatske kulture u Mađarskoj. God 2019. dodijeljeno mu je odličje »Počasni građanin sela Čavolja«.

Lit.: M. Mandić, *Priče sa bunjevački' salaša*, Čavolj, 2011; S. B[alatinac], Stipan Mandić – »Počasni građanin sela Čavolja«, *Hrvatski glasnik*, 31/2019, Budimpešta.

Ž. Mandić

MANDIĆ, Živko (Santovo, 8. VI. 1948.), profesor, znanstvenik, kulturni djelatnik. Rođen je u ratarskoj obitelji Marina i Marte, rođ. Velin, gdje se pisana riječ, napose ona na hrvatskom jeziku, visoko cijenila. Brat je Marina Mandića. Osnovnu školu pohađao je u rodnom selu (1954.-62.), a maturirao je u budimpeštanskoj Hrvatsko-srpskoj gimnaziji (1966.). Diplomom profesora hrvatsko-srpskoga, ruskoga i bugarskoga jezika stekao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Loránda Eötvösa u Budimpešti (1973.). Fakultativno studira slovenski jezik. Tema je njegova diplom-

skoga rada *Fonetika govora santovačkih Hrvata*. U mohačkoj školi radio je kao učitelj hrvatsko-srpskoga i ruskoga jezika 1973.-83., a od 1983. do umirovljenja 2008. u budimpeštanskome nacionalnom nakladnom poduzeću za udžbenike (Tankönyvkiadó Vállalat, poslije: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt). U prvim godinama bio je odgovorni urednik svekolikih zavodskih hrvatskih, srpskih i slovenskih udžbenika, a poslije je bio urednik isključivo hrvatskih školskih knjiga. Uredio je pedesetak književnih, povijesnih i etnoloških izdanja.

Već za studentskih dana počinje se baviti arhivskim istraživanjima. Zbog spoznaje o brzom iščezavanju hrvatske baštine radi na spašavanju od zaborava pučkoga blaga i govora Hrvata u okolici Budimpešte. Za svojega učiteljavanja u Mohaču, među inim, sustavno se bavi i skupljanjem onomastičke i toponomastičke te druge baštine Hrvata u Baranjskoj i Bačkoj županiji. U te dvije županije te u hrvatskim naseljima Peštanske i Bile (Fejerske) županije bilježi nadgrobne natpise. Suradujući sa zagrebačkim Zavodom za jezik Instituta za folkloristiku (danas: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje), radi na projektu Hrvatski dijalektološki (od 2000. – jezični) atlas. Radi i za zagrebačko Središte za pripremu etnološkoga atlasa. Vanjski je suradnik Bačko-kiškunskoga odbora za skupljanje mikrotoponima. U mohačkome Prosvjetnom središtu poučava hrvatski jezik. Iznimno su plodne i godine njegova života provedene u Budimpešti: uključen je u rad za proučavanje opće hrvatske onomastičke građe te istražuje rukopise hrvatskih književnika rođenih u XIX. st. na području današnje Mađarske.

Od 1973. surađivao je člancima, napisima i studijama u ondašnjim za sve južnoslavenske manjine zajedničkim budimpeštanskim *Narodnim novinama*, *Narodnom kalendaru* i *Etnografiji Južnih Slavena u Mađarskoj*, a od 1991. u *Hrvatskome glasniku* i *Hrvatskom kalendaru*. Rezultate svojih znanstvenih istraživanja objavljivao je u časopisima u Hrvatskoj i Mađarskoj (*Radovi Centra za znanstve-*

ni rad Vinkovci, Vinkovci; *Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja*, Vinkovci; *Folia onomastica Croatica*, Zagreb; *Hrvatski znanstveni zbornik*, Pečuh; *Radovi Znanstvenog zavoda Hrvata u Mađarskoj*, Pečuh; *Pasijska baština*, Zagreb-Sombor i dr.) i zbornicima (*IV. Međunarodni kroatistički znanstveni skup*, Pečuh, 2000; *Hrvati u Budimu i Pešti*, Budimpešta, 2001; *Hrvatski književni jezik : Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa povodom 500. obljetnice nastanka Judite Marka Marulića*, Budimpešta, 2003. i dr.). Nakon umirovljenja nastavlja plodni rad na očuvanju od zaborava ugrožene hrvatske baštine objavljujući u više knjiga rezultate dugogodišnjih istraživanja i skupljanja jezičnoga blaga, pučkih umotvorina i povijesti rodnoga sela.

Bio je savjetnik za jezik *Narodnoga kalendara* 1980.-90. Osobitu je pozornost posvećivao čistoći i očuvanju hrvatskoga jezika u Mađarskoj. God. 1990. na stranicama *Narodnih novinama* prvi je javno

Živko Mandić

progovorio i pokrenuo polemiku o drastičnoj podzastupljenosti hrvatskoga jezika u budimpeštanskoj Hrvatsko-srpskoj osnovnoj školi i udžbenicima iz kojih djeca uče, koji su gotovo svi bili na srpskom jeziku i ćirilici, iako su velika većina učenika bili Hrvati. Nakon razdvajanja škole na hrvatsku i srpsku 1993. i ustanovljenja školstva

na hrvatskome jeziku u Mađarskoj na hrvatski je preveo četrdesetak raznoraznih hrvatskim školama prijeko potrebnih udžbenika. Jezični je lektor mnogih školskih knjiga, književnih izdanja, godišnjaka te tjednika *Hrvatskoga glasnika* i *Hrvatskoga kalendara*. Dobitnik je odličja Demokratskoga saveza Južnih Slavena »Za socijalističku kulturu« (1986.), Hrvatske državne samouprave »Za budimpeštanske Hrvate« (1998.) i Državnoga tajništva za crkvene i narodnosne odnose Predsjedništva Vlade »Za narodnosti« (2021.). Od 2018. počasni je građanin naselja Santova.

Djela: *Latice ivančice : Narodne pripovijetke šokačkih Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1984; *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1987; *Riječ hrvatska : Slikovnica za učenje hrvatskoga jezika*, Budimpešta, 1996; *Osobna imena bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj. Korabljica : Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*, 6, Zagreb, 2000; (prir.) *Mišo Jelić : Sabrana djela*, Budimpešta, 2000; *Antroponimija i toponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Pečuh, 2005; *Šokica sam i bit ću dovika : Santovački bečarci*, Budimpešta, 2009; *Pismu piva prilipa divojka : Ostvaraji uma i duha santovačkih Hrvata*, Budimpešta, 2012; *Biser po biser – ogrlica : Kraći oblici pučkih umotvorina u santovačkih Hrvata*, Budimpešta, 2013; *Na izvoru bistrom : Antroponimija i toponimija Hrvata u nekadašnjoj Santovačkoj župi (Santovo, Bereg, Kolut)*, Budimpešta, 2013; *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016; *Misec sjajni razastro srminu : Pučke pjesme Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 2018; *Od Ogulina do Budima : Studije o Hrvatima u Mađarskoj*, Budimpešta, 2021; *Crstice iz povijesti sela Santova*, Budimpešta, 2022.

Izvor: osobni iskaz Živka Mandića.

Lit.: N. Rašić, Živko Mandić : *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj* [prikaz], *Migracijske teme*, 3/1988, Zagreb; *Tko je tko u Hrvatskoj : Who is who in Croatia*, Zagreb, 1993; A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; J. Gazivoda, Živko Mandić – borba za očuvanje hrvatskoga jezika kroz javna glasila, u: *Bunjevci u Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*, Zagreb, 2014; S. B[alatinac], Predstavljeno životno djelo Živka Mandića: Rječnik govora santovačkih Hrvata, Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, Pečuh, 2016., *Hrvatski glasnik*, 13/2017, Budimpešta; S. B[alatinac], Svečano uručena odličja »Počasni građanin Santovak«, *Hrvatski glasnik*, 31/2018, Budimpešta.

S. Bačić

MANIĆ, plemićka porodica. Leopold I. dodijelio je u Beču 1. VI. 1690. plemstvo kapetanu Đuri Vidakoviću i njegovoj obitelji, kao i Blašku Maniću (po kojemu je jedna grana porodice poslije nazvana Balaž), njegovoj supruzi i sinovima Đuri i Marku. Plemstvo je proglašeno na skupštini Bačke županije 1718. Na državnom popisu plemića 1754./55. zabilježen je Marko. Na županijskom popisu 1841. ubilježeno je u Subotici 39 članova porodice. Plemstvo Antunu Balažu (zapravo Maniću) potvrđeno je u Beču 28. XII. 1843. Odvjetnik Petar bio je među najznačajnijim ličnostima političkoga života u Subotici drugoj polovini XIX. st.

Opis grba: u plavoj boji, vitez u crvenom plaštu u šeširu s perjem, koji raste iz dna štita, drži zakrivljeni mač u desnoj i odsječenu tursku glavu u lijevoj ruci. Kaciga: štiti koji raste. Plaštevi: plavo-zlatni, crveno-srebrni.

Lit.: I. Iványi, Bunyevác nemességük, *A Bács-Bodrogh Vármegyeyi Történelmi Társulat Évkönyve*, 1/1896, Zombor; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrogh vármegyey nemes családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

MANIĆ, Josip → Jukić Manić, Josip

MANIĆ, Petar (Mánich, Péter) (Subotica, 26. VI. 1824. – Subotica, 4. III. 1892.), odvjetnik. Rođen je u siromašnoj seljačkoj obitelji Blaška i Barbare, rođ. Vukmanov. Školu i pravni fakultet završio je uz velike žrtve. Na političku pozornicu stupio je u vrijeme revolucionarnih događaja 1848./49., kada je izabran za zastupnika u Ugarskom saboru u staromoravičkome okrugu (u Krnjaji, danas: Kljajćevo), ali kako je bio mlađi od 24 godine, nije mogao zadržati mandat. Politički je bio pristaša kossuthovca Ivana (Jánosa) Mukića, gradonačelnika Subotice 1872.-84. Na skupštinskoj sjednici potkraj 1873., kada je Lazo Mamužić iz oporbe doveo u vezu slab odziv bunjevačke djece u osnovne škole s nepostojanjem škola na bunjevačkom, *Subatički glasnik* navodi da se u obrani postojećega stanja školovanja na mađarskom javio jedino

Pere Manić, koji je inače bio i protivnik ovoga tada jedinoga lista na bunjevačkom. Iako nikada nije sasvim dobro naučio mađarski, jer je stalno govorio bunjevačkim akcentom, bio je odličan odvjetnik i omiljen u društvu. Kao odvjetnik radio je pretežito kaznene predmete. Nekrolog u *Szabadkai Hírlapu* navodi da je bio jedna od najznačajnijih ličnosti gradskoga političkoga života više od 40 godina, omiljen u društvu zbog svojega širokoga znanja, visoke pismenosti i slobodnoga razmišljanja te posvećenosti razvoju svojega rodnoga grada. U lokalnoj politici aktivno je sudjelovao u rješavanju pitanja građanske kasine, gimnazije, kazališta, školstva, crkvenih poslova, štedionica te željeznice. Bio je predsjednik Društva za pomaganje siromašnih učenika subotičke gimnazije te ekonom u župi sv. Terezije. Njegova supruga Magdolna, rođ. Tolnai, bila je predsjednica Subotičkoga ženskoga društva *Ljubav*, čiji je cilj bio odgoj i pružanje pomoći siročadi nakon navršene šeste godine, osobito djevojčicama.

Preminuo je poslije duže bolesti i pokopan je u nazočnosti velikoga broja poštovaatelja u Bajskom groblju.

Lit.: *Subatički glasnik*, 1/1874, Subatica; *Szabadkai Hírlap*, 10/1892, Szabadka; F. Fenyves, *Mégegyszer elmondom*, Subotica, 1938; I. Pančić, *Kolera u Subotici 1873. godine*, Subotica, 1991; O. K[ovačev]. Ninkov, *Lica vremena I : Portreti iz umetničke zbirke Gradskog muzeja u Subotici*, Subotica, 2013; L. Merković, M. Miković, *Kronologija od 17. do 23. siječnja, Hrvatska riječ*, br. 563, Subotica, 17. I. 2014.

S. Bačić i V. Nimčević

MANJINA, skupina unutar društva ili neke cjeline koja se po svojim obilježjima razlikuje od ostaloga dijela društva, društvene većine ili druge cjeline. Pripadnost manjini obično se određuje prema jeziku, nacionalnosti, rasnoj i vjerskoj pripadnosti, a u novije doba i prema fizičkim i mentalnim nedostacima (osobe s posebnim potrebama, ranije zvane hendikepiranim osobama), mišljenjima, uvjerenjima ili stilovima ponašanja, uključujući seksualne sklonosti (npr. homoseksualci) itd. Dugo vremena i

sâm spol bio je manjinsko obilježje – žene su bile smatrane inferiornima, a zbog svojega »nižega« položaja i manjeg utjecaja u društvu i »manjinom« u odnosu na muškarce. Zato manjina ne označava samo brojnost, nego i društvenu moć. Tako je u Južnoafričkoj Republici za vrijeme rasne segregacije (aparthejd) većinsko crnačko stanovništvo činilo političku manjinu, kojoj su uz to bila osporavana mnoga ljudska i građanska prava, dok je najbogatija i najutjecajnija, ujedno i najpovlaštenija skupina u društvu po svojoj brojnosti bila manjinska. Katkada se pojam rabi i u čisto političkoj sferi, pri čemu se pod njime podrazumijevaju političke manjine kao suprotstavljene većinskoj grupaciji u biračkom tijelu (parlamentarna oporba, frakcije unutar političkih stranaka i sl.). Kako su manjine često predmet društvene diskriminacije, ključna su pitanja ustanovljenja manjinskih prava radi očuvanja različitosti i samobitnosti manjina, kao i zaštite tih prava te zaštite od ugnjetavanja, neravnopravnosti i drugih oblika nasilja.

Danas se pod manjinama najčešće podrazumijevaju nacionalne manjine, među kojima novija europska praksa razlikuje nacionalne manjine trajno nastanjene u jednoj zemlji koje tvore većinu u drugoj zemlji (npr. Mađari, Hrvati ili Slovaci u Srbiji ili Nijemci, Hrvati i Srbi u Mađarskoj), etničke manjine koje ne tvore većinu u nekoj drugoj zemlji ili uopće nemaju svoju (titularnu, matičnu) državu drugdje (npr. Romi, Kurdi, Bretonci, Katalonci, Baski, Lužički Srbi) i jezične manjine koje se jezično razlikuju od većinskoga stanovništva zemlje u kojoj su trajno nastanjene (npr. Švicarci francuskog jezičnog izraza). Pri tome u Europi se najčešće pravi razlika između tzv. autohtonih (tradicionalnih, starijih) manjina i tzv. alohtonih (imigracijskih, doseljeničkih) manjina. Iako se tek nedavno počelo govoriti o »novim (etničkim) manjinama« nastalima iz nekađasnih kontingenata radnika migranata i njihovih potomaka, pri čemu rasprave i prijepori o njihovom statusu još traju, manjinska prava po pravilu se odnose samo na

autohtone manjine (Njemačka, Slovenija, Mađarska, Austrija), premda ima i izuzetaka (Hrvatska, Srbija). U SAD-u i drugim tradicionalnim imigracijskim zemljama pojam »manjinska skupina« (*minority group*) protegnuo se na različite domorodačke skupine, a u novije vrijeme i na rasne (Afroamerikanci) te etničke (Hispanoamerikanci, Latinoamerikanci) skupine.

Ostavljajući po strani BiH, u kojoj su Hrvati konstitutivni narod, u hrvatskoj se znanstvenoj i stručnoj terminologiji te u politici odnosa prema Hrvatima izvan Republike Hrvatske pravi razlika između hrvatskoga iseljenštva i hrvatskih manjina. Dok se prva skupina odnosi na hrvatsku emigraciju u prekooceanske te gospodarski razvijene zemlje zapadne Europe iz ekonomskih i političkih razloga potkraj XIX. i tijekom XX. stoljeća, hrvatskim se manjinama smatraju pripadnici hrvatskoga naroda u 12 zemalja, od kojih pet s područja bivše Jugoslavije (Srbija, Crna Gora, Kosovo, Sjeverna Makedonija i Slovenija) te još u Mađarskoj, Austriji, Češkoj, Slovačkoj, Rumunjskoj, Bugarskoj i Italiji. U svakoj od njih pripadnici hrvatske manjine uživaju različita manjinska prava, što ovisi o više razloga: brojnosti, manjinske politike domicilne države (npr. Slovenija Hrvatima kao alohtonom narodu ne priznaje status nacionalne manjine, za razliku od Sjeverne Makedonije) itd.

Lit.: *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; D. Nohlen, *Politološki rječnik*, Osijek-Zagreb-Split, 2001; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; Lj. Dobrović, I. Žebec Šilj (ur.), *Nacionalne manjine u Hrvatskoj i Hrvati kao manjina – europski izazovi*, Zagreb, 2015; <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/83> (pristupljeno 1. VII. 2021).

S. Bačić

MANJINSKA POLITIKA, opće usmjerenje i stajalište prema manjinskim zajednicama i manjinskome pitanju u višenacionalnoj zajednici. Ovisno o povijesnim i suvremenim političkim, gospodarskim i drugim okolnostima države mogu voditi različitu nacionalnu i kulturnu politiku prema nacionalnim i etničkim zajednicama.

Neke zemlje niječu postojanje manjina, pa prema tome izostaje i bilo kakva afirmativna manjinska politika, drugim riječima vode »negativnu« manjinsku politiku kroz nijekanje postojanja etničkih sadržaja ili uskraćivanje bilo kojih prava manjinskim zajednicama s ciljem njihove asimilacije. One zemlje koje prihvaćaju postojanje manjinskih zajednica mogu različito prilaziti tom pitanju. Poznati su slučajevi ekstremnih odnosa prema manjinama, koji za cilj imaju etnocid ili u krajnjoj liniji završavaju genocidom. Neke se zemlje ograničavaju tek na osiguranje primjene načela nediskriminacije pojedinaca i njihove jednakosti. Česti su slučajevi da države formalno vode proaktivnu manjinsku politiku načelno ustanovljavajući manjinska prava, ali u praksi ne osiguravaju ili pak priječe primjenu proklamiranih prava. Postoje i slučajevi državnoga obesmišljanja manjinskih prava (u suvremenima slučajevima s pozivom na liberalni princip slobode nacionalnog izjašnjavanja) kroz politiku dijeljenja pojedinih nacionalnih manjina te formalnoga priznanja i favoriziranja od njih stvorenih etničkih skupina, najčešće u cilju slabljenja pojedinih nacionalnih manjina. Pozitivnu manjinsku politiku vode one zemlje koje uvode mjere »afirmativne akcije« (»pozitivne diskriminacije«), kojima se poticajno djeluje prema manjinama i usvajaju se posebne mjere za osiguranje ravnopravnosti manjina kako bi im se omogućila stvarna, a ne samo formalnopravna ravnopravnost.

Lit.: *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998.

S. Bačić

MANJINSKA PRAVA, sustav pravnih normi i posebnih mjera koje manjinskim skupinama i njihovi pripadnicima omogućuju da izraze, sačuvaju i razvijaju svoj identitet. Najčešće se vezuju za nacionalne/etničke, kulturne, jezične i vjerske skupine, premda se u novije vrijeme nastoje uključiti i druge manjinske skupine koje mogu biti predmet predrasuda, diskriminacije ili podređenosti, poput osoba s invaliditetom (»osobe s posebnim potrebama«) i sl.

Manjinska prava koja su se odnosila na vjerske manjine postupno su nastajala u okviru međunarodnih sporazuma od sredine XVII. st., a intenzivnije se razvijaju u XIX. st. s nastankom nacionalnih država. Daljnji razvoj doživljavaju tijekom XX. st., a do osobite ekspanzije dolazi od posljednjeg desetljeća XX. st. sve do danas. Iako su iz međunarodnih dokumenata inkorporirana i u unutarnje pravne poretke država, danas nema općeg suglasja o poredbenopravnim i međunarodnim standardima što ulazi u krug manjinskih prava budući da u najvećoj mjeri ovisi o samim državama. Najšire prihvaćenim pravima smatraju se ona koja su prihvatile države ratificirajući međunarodne multilateralne sporazume.

Manjinska se prava mogu klasificirati prema različitim kriterijima: ovisno o tome je li adresat prava pojedinac ili skupina, razlikuju se individualna i kolektivna prava (iako mnogi smatraju da prava pojedincu »pripadaju« samo u zajedništvu s drugim članovima skupine); ovisno o tome uređuju

Višejezični naziv naseljenog mjesta

li pitanje definiranja samih prava manjina ili mehanizme njihove zaštite razlikuju se pravne norme materijalne prirode (tzv. katalog konkretnih manjinskih prava) od pravnih normi procesne prirode (mehanizmi za ostvarivanje zajamčenih prava); također se mogu razlikovati opća prava (pripadaju manjinama s naslova temeljnih prava čovjeka, npr. pravo na jednakost i nediskriminaciju), negativna prava (pripadaju samo pripadnicima manjina, npr. pravo na

upotrebu manjinskog jezika) i posebna prava, koja zahtijevaju »pozitivno« djelovanje ili »aktivnu suradnju« države jer se inače uz samo angažiranje manjina ne bi mogla ostvariti (npr. osiguranje uvjeta za školsku nastavu na manjinskom jeziku); također se mogu razlikovati prava na temelju teritorijalne autonomije koja se ostvaruju samo na određenom dijelu državnog teritorija (primjerice Ålandski otoci u Finskoj) ili pak na temelju personalne autonomije, kada se prava ostvaruju preko manjine kao zajednice putem njezinih demokratski organiziranih tijela; mogu se razlikovati klasična manjinska prava (npr. pravo na uporabu jezika, pravo na očuvanje i razvijanje kulture) od prava novije generacije (npr. pravo na međunarodne kontakte i suradnju). Također se u okviru osnovnih prava (npr. pravo na uporabu manjinskoga jezika) može dalje razlikovati niz posebnih prava (izdavanje osobnih isprava, vođenje školske evidencije i izdavanje školskih svjedodžbi, pisanje naziva mjesta, ulica i državnih tijela itd.). Pri ocjeni manjinskih prava treba obratiti pozornost i na učinkovitost mehanizama provođenja zakona u praksi, odnosno na to jesu li manjinska prava samo proklamacijske naravi (tzv. *nudum ius* – golo pravo) ili postoje i provedbeni propisi kojima se osiguravaju uvjeti za uživanje tih prava, drugim riječima, u kojoj se mjeri ona stvarno primjenjuju.

Prvi propis koji se tiče manjinskih prava Hrvata u ugarskom Podunavlju bio je Zakon o narodnostima iz 1868. Međutim primjena toga, za ono vrijeme formalno liberalnoga, zakona prema nemadžarskim narodima bila je vrlo slaba, a osobito se to odnosilo na podunavske Bunjevce i Šokce, koji su uz mnogo napora i zapreka uspjeli ostvariti tek jezična prava u izdavanju nekoliko novina i časopisa. U međuratnom razdoblju manjinska prava Hrvata (kao i ostalih manjinskih naroda) u Mađarskoj ostvarivala su se vrlo skromno, pod snažnom državnom kontrolom, uvjetovanom, s mađarskoga motrišta, »trianonskom tragedijom«. Nakon Drugoga svjetskoga rata Hrvati u Mađarskoj manjinska su prava ostvarivali u okviru jedinstvene organi-

zacije skupa s drugim Južnim Slavena, ali uz snažnu kontrolu vlasti. Poslije raspada sovjetskog bloka i obnove mađarske neovisnosti Mađarska je ostvarivanje manjinskih prava regulirala Zakonom o nacionalnim i etničkim manjinama iz 1993. (izmijenjen i dopunjen 2005.), odnosno novim Zakonom o pravima narodnosti iz 2011.

U vojvođanskom dijelu Bačke u socijalističkom razdoblju afirmativno je primjenjivana široka paleta manjinskih prava prema nacionalnim manjinama (»narodnostima«) u Vojvodini, osobito nakon donošenja Ustava SFRJ i Ustava SAP Vojvodine 1974. godine. No taj je koncept razoren od strane nacionalističkoga Miloševićeva režima koncem 1980-ih, a Hrvati, koji su bili konstitutivni narod jugoslavenske države, došli su faktički u položaj nacionalne manjine njezinim raspadom u jesen 1991. godine. Tijekom 1990-ih, osim skromnog nakladništva na hrvatskom jeziku, nekoliko kulturnih društava i mogućnosti političkog organiziranja, druga manjinska prava Hrvati u Vojvodini nisu ostvarivali, dapače, negiralo se uopće postojanje Hrvata kao manjine. Tek nakon pada režima Slobodana Miloševića u jesen 2000. godine stvoreni su politički uvjeti za donošenje Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002., kojim su iznova načelno regulirana manjinska prava te je i formalno priznato postojanje hrvatske manjine i prava koja joj pripadaju. Nakon toga doneseno je više propisa kojima se reguliraju manjinska prava, prije svega Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama iz 2003., Ustav Republike Srbije iz 2006. te Zakon o nacionalnim vijećima nacionalnih manjina iz 2009. (izmijenjen i dopunjen 2014. i 2018.), uz odgovarajuće odredbe tzv. sektorskih zakona (obrazovanje, službena uporaba jezika itd.).

Lit.: M. Lučić, *Položaj i prava manjina u Vojvodini*, Novi Sad, 1993; *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; D. Nohlen, *Politološki rječnik*, Osijek-Zagreb-Split, 2001; B. Krivokapić, *Zaštita manjina u međunarodnom i uporednom pravu*, 1, Beograd, 2004; *Pravni lek-*

sikon, Zagreb, 2007; N. Mazur Kumrić, *Europski sustav zaštite prava manjina*, Zagreb, 2017.

S. Bačić

MARAMA KAJAČICA → kajačica

MARCIKIĆ, Josip – Kazimir (Stjepan) (Subotica, 21. X. 1928. – Pleterje, Slovenija, 19. XI. 1989.), kartuzijanac, slikar. Sin je znamenitoga nogometaša Remije Marcikića – Kapetana i Jelisavete, rođ. Ivanić. Rođen je i kršten u subotičkoj župi sv. Roka krsnim imenom Josip. Studij teologije završio je u Ljubljani i bio je član redovničke zajednice kartuzijanaca u Pleterju. Za svećenika je zaređen 1967. u Beogradu i inkardiniran u Beogradsku nadbiskupiju. Bio je na službi u Kraljevu, Vrnjačkoj Banji (kao kućni kapelan milosrdnih sestara sv. Križa, koje su tu djelovale 1957.-91.) i Nišu. U Ljubljansku nadbiskupiju inkardiniran je 1983. i otada je živio u kartuzijanskom samostanu Pleterje, gdje je služio u vanjskoj kapeli samostana. Bavio se slikarstvom, ostavio je velik broj portreta i slika, među ostalim i sliku svetišta na Bunariću, koja se čuvala u župnom uredu u Lovasu u Hrvatskoj. Stradao je u prometnoj nesreći između Šentjerneja i Pleterja. Pokopan je u Pleterju.

Lit.: *Okružnice Beogradske nadbiskupije*, 11–12/1989, Beograd; *Bačko klasje*, br. 54, Subotica, 1989.

D. Skenderović

MARCIKIĆ, Miroslav (Subotica, 12. II. 1978.), jezikoslovac, voditelj IT-projekata. Sin je Petra i Mire, rođ. Ivković Ivandekić. Osnovnu i srednju medicinsku školu završio je u Subotici. Studirao je filozofiju i teologiju na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu te njemački i latinski jezik na Filozofskom fakultetu u Zadru. Diplomirao je na Sveučilištu južne Ute (*engl.* Southern Utah University) njemački jezik i političke znanosti, a magistrirao slavensku lingvistiku na Sveučilištu u Chicagu (*engl.* University of Chicago). Tri je godine radio kao asistent za hrvatski jezik na Sveučilištu u Chicagu, gdje je bio glavni suradnik pri izradi digitalnoga rječnika vidskih glagolskih parova u hrvatskom.

God. 2002. iselio se u SAD. Profesionalno se bavi vođenjem projekata u informacijsko-tehnološkom sektoru već više od deset godina. Certificirani je voditelj projekata i član američkoga Instituta za vođenje projekata (*engl.* Project Management Institute). Radi i kao nastavnik hrvatskoga kao drugoga jezika u Hrvatskoj školi *Kardinal Alojzije Stepinac* u Chicagu. Od 2016. član je Udruženja američkih stručnjaka hrvatskoga podrijetla (*engl.* Association of Croatian American Professionals), a trenutno je i predsjednik Školskoga odbora Hrvatske škole *Kardinal Alojzije Stepinac* te Radne skupine za obrazovanje pri Udruženju američkih stručnjaka hrvatskoga podrijetla (ACAP Education Task Force). Živi s obitelji u Chicagu.

Lit.: O. Perušić, Miro Marcikić, asistent na Sveučilištu u Chicagu, *Hrvatska riječ*, br. 410, Subotica, 2. III. 2007; Z. Sarić, Miroslav Marcikić, Subotičanin u Chicagu, *Hrvatska riječ*, br. 541, 16. VIII. 2013; M. Marcikić, Jezikoslovni osvrt na »Gramatički i pravopisni priručnik bunjevačkog jezika«, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata*, br. 12, Subotica, 2020.

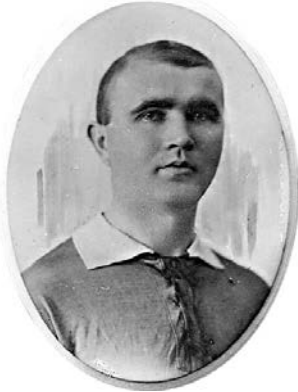
G. Bačlija

MARCIKIĆ, Remija – Kapetan (Subotica, 31. III. 1893. – Subotica, 20. VII. 1941.), nogometaš, činovnik. Sin je Tome i Terezije, rođ. Ilovčević. Osnovnu školu i četiri razreda gimnazije završio je u Subotici 1909. U Prvom svjetskom ratu sudjelovao je u austro-ugarskoj vojsci kao narednik u VI. domobranskom puku 1914.-18. Od 1919. radio je kao pisar u gradskoj bolnici, od 1920. radi u gradskoj upravi najprije kao pisar, a od 1923. kao kancelist.

Rođen je i odrastao je Rundovu, dijelu IV. kvarta (Gata), u blizini igrališta *Bačke (Bácska Szabadkai Athletikai Club)* te je često posjećivao utakmice. Za juniore *Bačke* počeo je igrati s 15 godina 1908., a već iduće godine postao je član prve momčadi. Razvio se u odličnoga navalnoga igrača. Bio je vrlo pokretljiv i inventivan, dobar tehničar i odličan šuter s obje noge. Kao standardni prvotimac vrlo je mlad izabran za kapetana seniorske ekipe pa je zbog toga

MARCIKIĆ

dobio i istovjetni nadimak. S ekipom *Bačke* prije rata osvojio je tri puta regionalno Prvenstvo Južne Mađarske (1908./09., 1911./12., 1912./13.), a zadnji naslov klub je stekao 1919., nakon stvaranja Kraljevine SHS.

Remija Marcikić – Kapetan

U Kraljevini SHS nastavio je nastupati kao kapetan za klub pod novim nazivom Jugoslavensko atletičko društvo *Bačka*. Od 1920. igrao je na prvenstvu novoosnovanoga Subotičkoga nogometnoga podsaveza (SNP). S ekipom *Bačke* osvojio je Prvenstvo SNP-a šest puta: 1920., 1920./21., 1921./22., 1922./23., 1924./25. i 1925./26. Kao igrač podsaveznoga prvaka sudjelovao je na premijernom Državnom prvenstvu, odigranom 1923. turnirskim sustavom, a najveći uspjeh ostvario je 1925., kada je *Bačka* došla do polufinala i izgubila od *Građanskoga* iz Zagreba. Bio je gotovo dva desetljeća standardni igrač prve ekipe i nije nastupao jedino zbog bolesti. Kao jedan od najuspješnijih igrača u povijesti *Bačke* odigrao je ukupno 565 utakmica i postigao 538 zgoditaka. Kao iznimno efikasan strijelac na utakmici protiv Somborskoga sportskoga udruženja *Sport 1912.* postigao je 10 zgoditaka (rezultat 21:0) i 1923. protiv BSK-a svih šest zgoditaka za svoj klub (rezultat 6:3). U prvenstvu SNP-a 1920/21. od Bačkina 44 zgoditka Marcikić je postigao 25. Jedinu utakmicu za reprezentaciju Kraljevine SHS odigrao je 20. X. 1921. u Pragu protiv Čehoslovačke (1:6), kada je

nastupilo šest debitanta. Bio je 16 puta član i kapetan tada vrlo kvalitetne gradske reprezentacije Subotice (SNP-a). Aktivnu igračku karijeru završio je 1926., kada je klub slavio 25. obljetnicu osnivanja.

Nakon završetka natjecateljske karijere s 33 godine ostao je aktivan u klubu kao tajnik i član uprave. Za svoje djelovanje u nogometu dobitnik je više priznanja na gradskoj i državnoj razini.

Lit.: P. Dulić (ur.), *Bačka 1901 – 1971*, Subotica 1971; Ž. Inić (ur.), *Fudbalski klub Bačka 1901 – 1991*, Subotica, 1991; *Jugoslavenske reprezentacije 1920–1974.*, Beograd, 1977; *Bačkista : Službeni list FK Bačka 1901 Subotica*, 1, Subotica, 2010; N. Jakovljević, *Fudbalska takmičenja Južnih Slovena : 1873–1941*, Subotica, 2018; <https://historysubotica.wordpress.com/2-x-remije-marcikica-oba-sluzbenika-jedan-nogometas-a-i-zlocinac> (pristupljeno 27. XII. 2021).

E. Hemar

MARCIKIĆ, Stipan (Subotica, 8. I. 1939. – Subotica, 21. X. 2017.), sveučilišni profesor. Sin je Josipa i Marije, rođ. Bogašić. Osnovnu i ekonomsku srednju školu završio je u Subotici, a diplomirao je na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. Na istom fakultetu obranio je magistarski rad *Upravljanje zalihama i organizacija materijalnog knjigovodstva (sa posebnom osvrtom na elektronsku obradu podataka u RO »Potisje«, Ada)* 1983. Doktorsku disertaciju *Poremećaji u cirkulaciji sredstava i njihove reperkusije na poslovanje u preduzeću* obranio je na Ekonomskom fakultetu u Subotici 1991.

Stipan
Marcikić

Od 1962. do umirovljenja radio je na Ekonomskom fakultetu u Subotici. Za docenta je izabran 1992., a za izvanrednog profesora 1997. za znanstveno područje

Računovodstvo, analiza i poslovne financije. Autor je više udžbenika iz računovodstva i upravljačkoga računovodstva.

Lit.: *40 godina Ekonomskog fakulteta u Subotici*, Subotica, 2000.

A. Marcikić

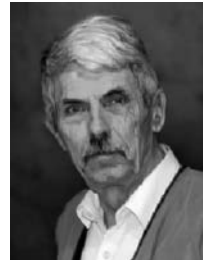
MARCIKIĆ, Tomislav (Subotica 1. I. 1948. – Subotica 20. I. 2014.), hokejaš na travi. Sin je Josipa i Marije, rođ. Bogešić. Osnovnu i srednju elektrotehničku školu završio je u Subotici i stekao zanimanje elektroinstalatera. Radni vijek počeo je u tvornici vagona *Bratstvo* u Subotici 1965., a 1971. prelazi u *Elektrovojvodinu*, gdje je radio kao elektromonter do umirovljenja 2005.

Još u *Bratstvu* počeo je igrati hokej na travi za HK *Elektrovojvodina* iz Subotice, koja ima najdužu tradiciju igranja hokeja na travi u Subotici. Kao mlad igrač s momčadi osvaja naslov juniorskoga prvaka Jugoslavije 1968. i 1969. Kako se od 1968. nacionalno prvenstvo igralo u dvije skupine – Savezna liga Istok (Vojvodina, Srbija) i Savezna liga Zapad (Hrvatska, Slovenija) te su po tri prvoplasirane momčadi sudjelovale na završnom turniru, u sezoni 1968./69. *Elektrovojvodina* osvaja naslov prvaka Savezne lige Istok. U sezoni 1969./70. seniorska momčad ponovno je prva na tablici Savezne lige Istok, a na završnom turniru osvaja 2. mjesto nakon slabijega izvođenja sedmeraca. U sezoni 1971./72. seniorska ekipa *Elektrovojvodine* zauzima 2. mjesto na tablici Savezne lige Istok, ali u finalu prvenstva osvaja titulu prvaka Jugoslavije 1972. s impozantnom razlikom u golovima (20 : 3). Te je godine *Elektrovojvodina* osvojila i Kup Jugoslavije te je proglašena za najbolji sportski klub u Subotici. U Kupu europskih prvaka 1973. plasirala se među 12 najboljih europskih klubova. Među najzaslužnijima za te uspjehe bio je Tomislav Marcikić.

Kao član seniorskoga tima bio je sudionik mnogih domaćih i međunarodnih turnira. U lokalnom kupu grada Subotice, koji se održavao svake jeseni pod nazivom Kup oslobođenja grada Subotice, s momčadi je osvajao četiri puta 1. mjesto. Na

Prvomajskom turniru na Paliću, koji je organizirala HK *Elektrovojvodina* 1963.–79., šest je puta osvojio 1. mjesto te po jedanput 2. i 3. mjesto. Na međunarodnom turniru u Bad Homburgu (SR Njemačka) momčad je osvojila 2. mjesto 1968. i 1. mjesto 1971. i 1973. Na turniru u Piešťanyama (Slovačka) 1971. igrali su neodlučeno s reprezentacijom Čehoslovačke. Prva mjesta momčad je osvajala na turnirima u Wittenbergu (DDR) 1970., u Jelenioj Góri (Poljska) 1971. i Szczecinu (Poljska) 1973. te tri puta u Novari (Italija). Na velikom međunarodnom turniru u La Baule-Escoublacu (Francuska) s momčadi je zauzeo 2. mjesto u skupini i 5. u ukupnom plasmanu.

Tomislav
Marcikić

Ima najveći broj odigranih utakmica za reprezentaciju Jugoslavije u povijesti *Elektrovojvodine* u razdoblju 1963.–84.: za omladinsku reprezentaciju nastupao je pet puta, a za seniorsku 61 put. Bio je član državnoga tima kada je Jugoslavija prvi put sudjelovala na europskom prvenstvu 1974. u Španjolskoj, a nastupao je i za reprezentaciju koja je 1979. osvojila zlatnu medalju na VIII. mediteranskim igrama u Splitu.

God. 1980. doživljava moždani udar, što ga na neko vrijeme udaljuje s terena. Poslije oporavka više nije aktivno igrao, već samo rekreativno. Trenersku ponudu odbio je zbog bolesti. Kada su veterani hokeja na travi formirali veteransku momčad *Old boys* u Subotici 2004., bio je među osnivačima i član kluba do smrti te je sudjelovao u organizaciji natjecanja. Ljubav prema hokeju prenio je i na unuke, pa ga starija Dóra Szentpéteri trenira od svoje 10. godine i bila je članica seniorske reprezentacije Srbije u hokeju na travi, a igra ga i mlađa unuka Réka.

Pokopan je na Bajskom groblju u Subotici.

Izvor: osobni iskaz supruge Edite Marcikić, rođ. Király, i kćeri Zorice, ud. Szentpéteri.

Lit.: M. Galer (ur.), *Elektrovojvodina 1896 – 1971*. : *Subotica-trans* 75, Subotica 1972; M. Vranić (odg. ur.), *Fizička kultura i sport u Vojvodini 1945 – 1975*, Novi Sad, 1975; B. Krstić (ur.), *Sport u Subotici 1944 – 1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, 1984; M. Brstulov (ur.), *Fudbalski klub „Elektrovojvodina“ 1925-1995*, Subotica, 1995; M. Marki (ur.), *Klub hokeja na travi »Elektrovojvodina« Subotica 1949 – 1999 50 godina postojanja*, Subotica, 1999.

P. Skenderović

MARDEŠIĆ, Luka (Komiža, otok Vis, 20. I. 1891. – Palić, 17. I. 1963.), liječnik. Osnovnu školu završio je u Komiži, a gimnaziju u Splitu 1911. Studirao je na medicinskim fakultetima u Beču i Grazu. Za vrijeme Prvoga svjetskoga rata služio je u austro-ugarskoj vojsci kao sanitetski pomoćnik. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Grazu 8. IV. 1922. Vježbenički staž obavio je od 15. VI. 1922. do 1. XI. 1923. u subotičkoj gradskoj bolnici, koja je u to vrijeme bila privlačna za mlade liječnike jer je grad u novonastaloj državi bio treći po veličini, s velikom modernom bolnicom i veoma iskusnim liječnicima. Opće pravo prakse stekao je od 6. XI. 1923. Član je Liječničke komore od 23. V. 1924.

Do 1941. radio je na Paliću kao liječnik socijalnoga osiguranja i honorarni prometni liječnik Direkcije Državnih željeznica, a ujedno je vodio i privatnu praksu. Rješenjem velikoga župana grada Subotice od 13. X. 1924. postavljen za zamjenika glavnoga okružnoga liječnika. Odlikovan je od Uprave bolesničkoga fonda Državnih željeznica u Subotici 1934. Za vrijeme Drugoga svjetskoga rata poslan je na prisilni rad u *Marosvásárhely* (rum. Târgu Mureș). Oslobođen je prilikom nadiranja Crvene armije preko Karpata. Od 14. X. 1944. u službi je Gradskoga narodnoga odbora u Subotici kao rejonski liječnik za Paliću i okolicu. U poslijeratnom razdoblju radio je u paličkoj sektorskoj ambulanti, koja je povremeno mijenjala svoj naziv u ovisnosti o društve-

nim tokovima, pokrivajući i ambulantu na Šupljaku. Bio je dobar stručnjak, omiljen kod pacijenata i savjestan u radu. Od strane vlasti okarakteriziran je da ima »izvjesnih

Luka Mardešić

nedostataka« jer »štedi za privatnu praksu«, u »političkom pogledu predstavlja sebe kao nepolitičko lice, a često se raskrinkava kao čovjek sasvim drugih nazora, koji je potpuno neizgrađen za sadašnjicu«. Poslije je postavljen za upravnika zdravstvene stanice na Paliću i tu je dužnost obnašao do odlaska u mirovinu. Živio je u obiteljskoj vili na Paliću, Horgoški put 71, u središtu mjesta, koja danas više ne postoji.

Pokopan je na Palićkom groblju u na-
zočnosti velikoga broja mještana. Jedna ulica na Paliću nosi njegovo ime.

Izvori: Arhiva Opće bolnice Subotica, Personalni dosje br. 35; Obiteljska arhiva dr. Marije Mardešić Höbl, Autobiografska sjećanja dr. Marije Mardešić Höbl.

Lit.: Dr. med Luka Mardešić liječnik opće prakse, *Klasje naših ravni*, 9-12/2020, Subotica; K. Korpouaić, *Tragom priče o liječniku...*, *Hrvatska riječ*, br. 945, Subotica, 28. V. 2021; M. Sente, *Otrgnuto od zaborava : Naši liječnici*, 1, Subotica, 2022.

M. Sente

MARDEŠIĆ, Šimun – Šime (Komiža, otok Vis, 5. IX. 1930. – Zagreb, 2. X. 2019.), operni pjevač. Završio je Ekonomsku školu u Splitu, a usporedno je polazio i Srednju glazbenu školu, u kojoj je učio solo pjevanje. Poslije toga radio je kao knjigovođa 1949.-59. Studirao je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, u klasi prof. Zlatka Šira. Pohađao je operni studio pri operi Hrvatskog narodnog kazališta (HNK) u Zagrebu pod

vodstvom Milana Sachsa te se tri godine usavršavao u Parmi.

Debitirao je 1959. u Narodnom kazalištu u Splitu u pjevački zahtjevnoj ulozi Adela na obnovi opere *Adela i Mare* Josipa Hatzea. U operi splitskog Narodnog kazališta pjevao je 1959.-60., zatim odlazi u Zagreb, gdje je nastupao u HNK 1960.-61., a nakon toga u kazalištu *Komedija* 1961.-71. Tu je tumačio dvadesetak glavnih uloga. Bio je sonoran, lijepo obojen tenor, koji se približavao *lirico-spinto* karakteru, krasili su ga muzikalnost i osjećaj za belkantističku frazu. Kako su tenorska solistička mjesta u Hrvatskoj bila popunjena, od 1. X. 1970. postao je stalni član Opere SNP-a u Novom Sadu. Tu je postigao punu umjet-

Šime Mardešić

ničku zrelost i ostvario širok i raznolik repertoar u rasponu od lirskog Fausta do dramskih Turiddua u *Cavalleriji rusticani* Pietra Mascagnija i Canija u *Pagliaccima* Ruggera Leoncavalla. Neki su ga kritičari smatrali najboljim jugoslavenskim tumačem tenorskih sekvenci u talijanskim operama. Nastupao je i na drugim operskim scenama te festivalima u Jugoslaviji, a gostovao je u Belgiji, Švicarskoj, Rumunjskoj, Mađarskoj, Italiji, Grčkoj i Egiptu. Snimao je za radio-televizijske studije u Novom Sadu, Beogradu i Zagrebu. Nakon umirovljenja 31. VIII. 1984. preselio se u Zagreb, gdje je povremeno nastupao.

Lit.: *Enciklopedija Novog Sada*, 14, Novi Sad, 1999; M. Barbieri, *Leksikon hrvatskih opernih pjevača* (www.opera.hr – pristupljeno 19. VII. 2021.).

M. Tucakov

MARDEŠIĆ HÖBL, Marija (Palić, 5. IV. 1930.), liječnica. Kći je dr. Luke Mardešića i Hanne, rođ. Torricelli. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Subotici. Studij medicine upisala je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu 1949., gdje je i diplomirala je 18. XI. 1955. Vježbenički staž obavila je u Gradskoj bolnici u Subotici 1. I. 1956. – 15. II. 1957. Nakon toga radila je kao liječnica opće prakse u Zdravstvenoj stanici Palić do 31. XII. 1960. Od 4. I. 1961. radi u Gradskoj bolnici u Subotici, a na specijalizaciji je iz otorinolaringologije od 1. II. 1961. na ORL klinici Medicinskoga fakulteta u Beogradu, koju je vodio znameniti prof. dr. Srećko Podvinec. Tu je položila specijalistički ispit 26. IV. 1966. Nakon položenoga specijalističkoga ispita vraća se na ORL odjel Gradske bolnice u Subotici, gdje je radila do 31. III. 1968., kada napušta Suboticu i s obitelji se seli u Švicarsku. Od 1968. živi u Churu, glavnom gradu kantona Graubünden. Na ORL odjelu tamošnje bolnice radila je do umirovljenja 1994. Vjenčala se na samom kraju studija s Ernestom Höblom, koji je također studirao u Zagrebu, a poslije je bio načelnik RTG odjela u Gradskoj bolnici u Subotici.

Izvori: Arhiva Opće bolnice Subotica, Personalni dosje br. 15/68; Obiteljska arhiva dr. Marije Mardešić Höbl, Autobiografska sjećanja dr. Marije Mardešić Höbl.

Lit.: Dr. med. Marija Mardešić Höbl liječnica specijalist za bolesti uha, grla i nosa, *Klasje naših ravni*, 9-12/2020, Subotica; K. Korponaić, Tragom priče o liječniku..., *Hrvatska riječ*, br. 945, Subotica, 28. V. 2021.

M. Sente

MARGALIĆ, Ede (Maragalits) (Zagreb, 17. III. 1849. – Sombor, 23. VI. 1940.), jezikoslovac, povjesničar književnosti, prevoditelj. Rođen je u obitelji Andrije Margalića i plemenite Dore Koós. Školovanje je počeo u rodnom gradu na njemačkom jeziku, koji je naučio jednako dobro kao i materinski hrvatski. Otac ga je 1859. poslao u Baju svojemu polubratu Antonu Đurđeku, koji je bio upravitelj osnovne škole u Baji. Tu je dobro naučio mađarski jezik te je 1860.-66. bio učenik bajske gimnazije, a nakon

toga upisao se u Kalačku bogosloviju kao sjemeništara. Imao je pismenu preporuku za biskupa Ivana Antunovića, pa je tako započelo njihovo poznanstvo. Školovanje je započeo u kalačkoj isusovačkoj gimnaziji, nastavio ga je na teološkom fakultetu Pazmaneum u Beču, no 1870. odustao je od svećeničkoga poziva. Kao vrstan poznavatelj čak osam jezika, uz posredovanje Miloša Dimitrijevića, kraljevskoga školskoga nadzornika Bačke županije, postao je redoviti profesor u bajsnoj Učiteljskoj školi. Usput je studirao na budimpeštanskom sveučilištu, gdje je 1875. stekao zvanje doktora mudroslovlja te profesorske diplome iz latinske i grčke filologije te iz njemačkoga, mađarskoga i slavenskih jezika. Nastavničku karijeru prekinuo je na tri godine jer ga je ministar prosvjete Agoston Trefort kao svojega pouzdanika 1876. odlučio poslati u Pariz kako bi na tamošnjem sveučilištu proučavao francuski obrazovni sustav. Polazio je *College de France* i *Ecole des langues vivantes orientales* na sveučilištu Sorbonne. Iz Francuske se vratio u bajsnu gimnaziju, koju su 1879. preuzeli cisterciti, no ministar Trefort imenovao ga je profesorom somborske gimnazije, čiji je ravnatelj postao 1885.

Na vlastitu zamolbu 1891. dobio je premještaj u Budimpeštu, gdje mu je povjerenostrojanje i vođenje Hrvatsko-slavonskoga internata, koji je utemeljio ministar bogoštovlja i javne prosvjete Albin Csáky radi školovanja hrvatsko-slavonske mladeži odličnije naobrazbe. Naime nakon sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. u svim su zajedničkim državnim i vladinim tijelima bili zastupljeni i Hrvati, pa im je spomenuti internat trebao omogućiti stjecanje potrebnih znanja kako bi mogli zauzeti visoke državne položaje. U Hrvatskoj je taj oblik školovanja smatran mađarizacijom, a u Mađarskoj je nacionalistička oporba smatrala da bi se Hrvati trebali školovati o svojem vlastitom trošku, a ne na teret poreznih obveznika. Jamačno je ta Margalićeva funkcija utjecala na to da su ga proglasili Mađarom, iako se o svo-

joj nacionalnoj pripadnosti nije eksplicitno izjašnjavao.

Kada je na sveučilištu u Budimpešti 1894. osnovana Katedra za hrvatski jezik, postao je prvim profesorom hrvatskoga jezika i književnosti (1895.–1914.). Nakon preuzimanja Katedre (od 1895. bio je izvanredni, od 1899. redoviti profesor) počeo je prevoditi brojna djela hrvatske i srpske književnosti na mađarski jezik, a prijevodi su mu objavljivani u časopisu *Budapesti Szemle*. S tim u svezi često se spominje događaj koji ga je dodatno motivirao na rad. Naime bivši ministar prosvjete barun Loránd Eötvös, čije ime nosi današnje najpoznatije mađarsko sveučilište ELTE (*Eötvös Loránd Tudományegyetem*), nakon objavljenoga prvoga prijevoda hrvatske

Ede Margalić

zbirke novela s čuđenjem je zapitao: »Pa zar postoji hrvatska književnost?« No ta njegova primjedba nije izrečena u pejorativnom smislu, jer je nastavio: »I zar u njoj ima tako lijepih stvari?« Margalić je bio neugodno iznenađen činjenicom da jedan bivši ministar prosvjete nije informiran o književnostima u Ugarskoj.

U Budimpešti je stanovao u VII. okrugu (Erzsébetváros) u Husarskoj ulici (Huszár utca). Nakon rata povukao se iz javnoga života. Životopisci spominju da je nakon odlaska u mirovinu 1915. godine živio u Somboru, neki drugi bilježe da je već

i prije toga živio u Somboru, jer mu se kao ministarskomu nadzorniku srpskih škola u južnoj Ugarskoj (od 1895.) nije dalo često putovati od Bačke do Budimpešte i natrag. Stoga se nastanio u Somboru, a jednom tjedno na tri je dana otputovao u Budimpeštu održati predavanja na fakultetu.

Cijeloga života prevodio je i publicirao radove iz hrvatske i srpske književnosti, povijesti umjetnosti i povijesti. Na mađarski jezik preveo je brojne hrvatske i srpske narodne pjesme, prozna djela, a najpoznatiji su prijevodi Mažuranićeva poema *Smrt Smail age Čengića* (1896.) te zbirka pjesama *Kraljević Marko* (1896.). Objavio je hrvatsko-mađarski i mađarsko-hrvatski džepni rječnik (1898., doživio je deset izdanja), opsežni dvosveščani *Hrvatski povijesni repertorij* u izdanju Mađarske akademije znanosti (1900.–1902.) te prvi svezak *Srpskoga povijesnoga repertorija* (1918.). Kao vrstan latinist napisao je tri zbirke latinskih poslovice i sentencija. Sakupio je i zbirku poslovice i izreka iz Bačke (1877.). Bio je autor oko tisuću natuknica za poznati leksikon Pallas (*A Pallas Nagy Lexikon*), suradnik časopisa Mađarskoga povijesnoga društva *Századok*, suradnik listova *Bajai Közlöny* i *Bácska*, a zajedno s Istvánom Iványijem urednik *Godišnjaka Povijesnoga društva Bačko-bodroške županije* (*A Bács-Bodrog Megyei Történelmi Társulat Évkönyve*). Bio je počasni član Matice srpske, predsjednik Zemaljskoga udruženja katoličkih pisaca i novinara *Pázmány* i drugih udruga. Odlikovali su ga papa Pio X. Viteškim križem svetoga Grgura 1912., car i kralj Franjo Josip I. zlatnom medaljom s krunom 1884., srpski kralj Petar I. Karađorđević Ordenom sv. Save drugoga stupnja sa zvijezdom 1912. i Viteškim križem željezne krune 1914., a odlikovan je i Trećim stupnjem jugoslavenske krune kralja Petra II. Karađorđevića 1939.

Podupirao je ideju Istvána Iványija o osnivanju Povijesnoga društva Bačko-bodroške županije te je postao njegovim prvim tajnikom. Jednako je pristupio i pitanju ustrojavanja muzeja toga društva, za što je darovao jedan bakreni novčić iz vremena

kralja Bele IV. Zoltán Kalapis tvrdi da je bio uključen i u izradu dvosveščane *Opće monografije Bačko-bodroške županije* iz 1896., koju je uredio Gyula Dudás.

János Herceg u nekrologu objavljenom u *Kalangyi* piše da je Margalić pedeset godina neumorno radio objavljujući prijevode, knjige, studije iz područja književnosti, prava i jezikoslovlja (ukupno 42 sveska), a nakon Prvoga svjetskoga rata sasvim se povukao, pa je zato nakon dva desetljeća šutnje pred smrt bio skoro zaboravljen. Po njemu se Margalić, »rođen od hrvatskih roditelja, ali se čutio Mađarom«, povukao u osamu iz razočaranja. Ističe da je radio na upoznavanju Mađžara s hrvatskom i srpskom kulturom, da je njegovim zauzimanjem mađžarska vlada otvorila više srpskih škola, a aktivno je radio na unapređenju položaja Srpske pravoslavne velike gimnazije u Novom Sadu i izgradnji nove zgrade 1900. (današnja Gimnazija *Jovan Jovanović Zmaj*). Zbog toga ga je srpski kralj Petar I. nagradio Redom svetoga Save. Borio se za pomirbu Mađžara i južnih Slavena i vjerovao je u opstanak Dvojne monarhije.

O njemu su napisani brojni radovi, u kojima se gdjekad pojavljuju oprečne tvrdnje o njegovu životu. Cijeloga života zauzimao se za tješnje povezivanje Hrvata i Mađžara, a neskrivene simpatije gajio je i prema Srbima nastojeći popularizirati povijest, književnost i umjetnost tih triju naroda. U tom cilju ne samo što je objavljivao brojne radove nego je u svojoj plodnoj karijeri ostavio i mnoge prijevode. Somborska Gradska knjižnica objavila je 2004. cjelovitu Margalićevu *Autobiografiju*, koju je priredio Radivoj Stokanov.

Odabrani prijevodi: *Csengics Smail aga halála*, Budapest, 1896; *Márk királyfi : délszláv népballadák a XIV. és XV-ik századból*, Budapest, 1896; *A rigómezei ütközet : szerb népdal a XIV. századból*, Budapest, 1898.

Odabrana djela: *Bácskai közmondások és szólásmódok*, Baja, 1877; *Florilegium proverbiorum universae latinitatis*, Budapest, 1895; *Horvát-magyar és magyar-horvát zsebszótár*, Budapest, 1898; *Horvát történelmi repertorium*, 1-2, Budapest, 1900, 1902; *Kapisztráni szent János*

iloki templomának restaurálása, Palánka, 1905; *Sententiae in classicis Latinis*, 1-3, Budapest, 1911-1913; *Deus in universa Latinitate*, Budapest, 1914; *Szerb történelmi repertorium*, 1, Budapest, 1918.

Lit.: *A Budapesti Kiályi Magyar Tudomány-Egyetem Alamanchja : MDCCCXCVI-XCVII. tanéevre*, Budapest, 1897; J. Herceg, Dr. Margalits Ede 1849-1940, *Kalangya*, 7-8-9/1940, Novi Sad; Anonim, Margalits Ede, *Irodalomtörténet*, 5-6/1940, Budapest; A. Ijjas, Egy behavazott sírra, *Nemzeti Újság*, Budapest, 14. II. 1941; M. Veselinović-Andelić, Margalits Ede, a horvát és a szerb irodalom magyar tolmácsolója, *Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, 1, Novi Sad, 1969; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; Z. Kalapis, *Életrajzi kalauz*, 2, Ujvidék, 2003; E. Margalić, *Autobiografija* (prir. R. Stokanov), Sombor, 2004; F. Nemet, E. Ferenc - Berbić-Kolar, Hrvatsko-mađarske kulturne veze u svjetlu jezikoslovnog, etnološkog, historioografskog i prevoditeljskog rada doktora Ede Margalića (1849-1940), *Lingua Montenegrina*, 1/2020, Cetinje; A. Bene, Margalits Ede frazeológiai gyűjteményéről, *Magyar Nyelv*, 2/2004 Budapest; P. Kozák, *Margalits Ede* (<https://www.nevpont.hu/palyakep/margalits-ed-3f8b2> - pristupljeno 30. VI. 2022).

L. Heka

MARGARETA UGARSKA (Sv. Margareta, Szent Margit) (Klis, Dalmacija, 27. I. 1242. – Margit-sziget, 18. I. 1270.), mađarska princeza. Kada su Tatari (Monogoli) pod vodstvom Batu-kana 1241. provalili u Ugarsku, kralj Bela IV. Arpadović s obitelji i najužom pratnjom bio je primoran pobjeći te se najprije sklonio se u Zagrebu (Gradeću). Zagrepčani ga nisu htjeli predati osvajačima, zbog čega je Gradec (Grič) srušen zajedno s tada novosagrađenom crkvom svetoga Stjepana. Prinuđen na bijeg iz tadašnje Slavonije (područja između Drave i Save), kralj je obitelj sklonio u Split, ali su mu savjetovali da je sigurnije biti u utvrđi Klis, iznad Splita. Tu je rođena Margareta (Margit) ml., no na putu za Split umrle su mu dvije kćeri Margita st. i Katalin. Njihova su tijela u malom sarkofagu položili iznad ulaza u splitsku katedralu, gdje se i danas nalazi. Margareta ml. ime je dobila po kršćanskoj mučenici sv. Margreti Antiohijskoj, jednoj od najštovanijih svetica u srednjem vijeku, čije je relikvije Belin otac Andrija II. donio iz Svete Zemlje. Iz Klisa se kralj sklonio u Trogir, a na otoku Čiovu

čekao ga je brod da ga preveze dalje. U to je vrijeme građena trogirski katedrala te su sa zidina katedrale bili vidljivi osvajači koji su se spremali provaliti u grad. Kralj Bela IV. i supruga bizantska princeza Marija Laskaris zavjetovali su se da će svoju kćer posvetiti Bogu ako se dogodi čudo i uspiju se spasiti od mongolske pogibelji. Kada je u tabor osvajača stigla je vijest da je u Aziji umro veliki kan Ugedaj, Batu-kan je požurio natrag u domovinu boriti se za vlast ostavivši sve što je u Europi osvojio. Kralj Bela IV. na povratku je u znak zahvalnosti za odanost Zagrebu 16. XI. 1242. Zlatnom bulom dodijelio status slobodnoga kraljevskoga grada (taj je dan obilježavan kao dan grada Zagreba 1992.-99.). Kralj i kraljica ostali su vjerni zavjetu te je u dobi od tri godine Margita povjerena dominikanskomu samostanu u Vesprimu (*mađ.* Veszprém). U njezinoj desetoj godini Bela IV. dominikankama je darovao otok na sredini Dunava između Budima i Pešte Nyulak-sziget (Zečji otok), gdje je sagrađen samostan za nju kao kraljevsku kćer. Tu je u dvanaestoj godini 1254. položila privremene redovničke zavjete. Otok je poslije prozvan Margitinim otokom (Margit-sziget).

Odbijala je bračne ponude (češkoga kralja Otokara II., poljskoga vojvode Boleslava V. i kralja Obiju Sicilija Karla I. Anžuvina – brata francuskoga kralja sv. Louisa IX. /sv. Ljudevita/) te je, umjesto da bude kraljica, ostala vjerna redovničkoj zajednici i položila vječne zavjete 1261. Živjela je asketski služeći bolesnima i potrebitima. Nećakinja je sv. Elizabete Ugarske i sestra sv. Kinge Poljske i blažene Jolande Poljske. Istraživanje u pogledu njezine beatifikacije slijedom čudesa i ozdravljenja na njezin zagovor provedeno je 1276. te je iste godine proglašena blaženom. Nakon ukidanja redovničkih zajednica njezine relikvije nestale su iz dominikanskoga samostana u Požunu, a nakon 1782. dospjele su u posjed erdeljskoga biskupa grofa Ignáca Batthyánya. On je 1789. od pape Pija VI. dobio odobrenje za štovanje blažene Margarete na području Sedmogradске biskupije. Svetom ju je proglasio papa Pio XII. na blag-

dan njezine tete svete Elizabete Ugarske 19. XI. 1943. Njezin je spomendan 8. siječnja. Zaštitnica je mađarske mladeži, institucija za odgoj i ustanova za njegu bolesnih, promicateljica mira te zaštite od poplava.

Dvije budimpeštanske crkve (u XIII. i XVIII. okrugu) posvećene su svetici u čast, a njezino ime nose i budimpeštanski most, otok, bolnica, gimnazija (Margit híd, Margit sziget, szent Margit Korhaz). O njoj su napisane brojne knjige, napravljene kazališne predstave, snimljen je film, izvršila je golem utjecaj na nacionalnu svijest, religioznost, kulturu, nadahnula je brojne umjetnike (slikare, kipare). Štovana je naročito u Italiji, a u Hrvatskoj uglavnom u Zagrebu i Zagorju. Crkve sv. Margarete postoje u Subotici Podravskoj, u Loboru, Gornjem Dubovcu, Donjoj Dubravi, Margečanu (ime je dobio po svetici), u zagrebačkoj Dubravi. U središtu je Zagreba Margaretska ulica, u kojoj je nekada bila crkva sv. Margarete. U bačkih Hrvata pojavljivalo se i ime Margita, ali češće su bile njegove tradicionalne izvedenice Marga i Margica.

Mađarska je vlada u prigodi 980. godišnjice njezina rođenja namjeravala u Klisu postaviti kip Svete Margarete. Međutim lokalne vlasti njezina rodnoga grada nisu dopustile postavljanje kipa (rad akademskog slikara Pétera Raaba), pa je tako on trenutačno u Vesprimu, gdje već postoji jedan njezin spomenik.

Lit.: A. Ipolyi, *Középkori szobrászat Magyarországon*, Pest, 1863; D. Dümmerth, *Az Árpádok nyomában*, Budapest, 1977; N. Klaić, *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*, Zagreb, 1990; J. Török, *A magyar föld szentjei*, Budapest, 1991; I. Bellus, *Zs. Szabó (prijev.)*, *Árpád-házi Szent Margit legrégebb legendája és szentté avatási pere*, Budapest, 1999; S. Beretić, *Božji prijatelji s nama na putu*, Subotica, 2002; Sz. Bérczi, *Magyarország szent királylányok emlékezete*, Budapest, 2008.

L. Heka

MARGETIĆ, Ivana (Subotica, 26. VII. 1985.), karatistica. Kći je Stipana i Ljubice, rođ. Tatalović. Osnovnu školu *Sonja Marinković* i Gimnaziju *Svetozar Marković* završava u Subotici, a na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Novom Sadu – odsjek za geografiju, stekla je zvanje di-

plomirane menadžerice u turizmu. U struci je malo radila, već obavlja različite druge poslove u Subotici.

Karateom se počela baviti 1992. u Karate-klubu *Tao* u Subotici, u kojem ostaje do 1995. Poslije nastupa za KK *Palić* 1995.-97. i KK *Kompas sport* iz Subotice 1997.-99. U novoosnovani KK *Enpi* iz Subotice prelazi 1999. i za njega je nastupala do 2012. Za vrijeme studija u Novom Sadu nastupala je za KK *Naftagas* iz Novoga Sada 2004.-08. Nositeljica je zvanja crnoga pojasa 3. dan. Najveće uspjehe ostvarila je nastupajući pod okriljem Srpske karate unije (osn. 1998.) do 2010. i Štokan karate saveza Srbije (osn. 2004.) 2011.-12. Bila je višestruka prvakinja Vojvodine, Srbije i SR Jugoslavije u mladim dobnim kategorijama do 1998., višestruka seniorska prvakinja Vojvodine i Srbije u katama i borbama do 2003. Bila je osvajačica lige Srbije u borbama 2004. i 2008. Kao seniorka sudjelovala je u Svjetskoj karate konfederaciji (WKC) na Svjetskom prvenstvu 2009. u Fort Lauderdaleu (zlatno pojedinačno borbe do 55 kg i ekipno borbe) i na Europskom prvenstvu 2010. u Beogradu (srebro pojedinačno borbe do 60 kg, bronca kate pojedinačno i ekipno) te u Štokan karate-do organizaciji ujedinjenih naroda (SKUND) na Europskom prvenstvu 2011. u Székesfehérváru (bronca pojedinačno borbe do 60 kg) i 2012. u Bukureštu (srebro pojedinačno borbe do 60 kg, zlatno u borbama ekipno mješoviti tim, bronca kate pojedinačno i srebro kate ekipno mješoviti tim) i na Svjetskom prvenstvu 2012. u Milanu (srebro borbe ekipno i kate ekipno, bronca kate ekipno mješoviti tim). Prestala se natjecati 2012. te je karijeru nastavila kao trenerica u KK *Enpi* i reprezentaciji Srbije za mlađe uzrasne kategorije 2009.-16. Ostvarila je uspjehe i kao trenerica. Njezini učenici postali su višestruki prvaci Srbije u katama i borbama te osvajači medalja na europskim i svjetskim natjecanjima.

Izvor : osobni iskaz Ivane Margetić.

Lit.: L. Tričko-Stantić, Uskoro u »obećanoj zemlji«, *Bunjevačke novine*, br. 47, Subotica, 2009; D. Prčić, Borba u znaku lastavičinog repa, *Hrvatska*

riječ, br. 474, Subotica, 27. IV. 2012; <https://www.wkc-org.net> i <http://www.shotokanss.org.rs> (pri-
stupljeno 12. XII. 2022).

P. Skenderović i E. Hemar

MARGITAI, József (Majhon, Majhen, Jožef, Margitaj, Magdalenić, Josip) (Črenšovci /*madž. Cserencsóc, Cserföld*/, Prekomurje, 9. III. 1854. – Turbal /*madž. Törökbálint*/ kraj Budimpešte, 6. VI. 1934.), prosvjetni djelatnik, urednik novina i kalendara, utemeljitelj ideje o »međimur-
skom jeziku«, pisac nastavnih pomagala, savjetnik za manjine ureda predsjednika vlade, cenzor publikacija. Odrastao u obitelji seoskoga učitelja međimurskoga Hrvata Franca Majhona, koji je iz Međimurja došao među Slovence u Črenšovcima, gdje je predavao u pučkoj školi. Obitelj mu se 1857. vratila u Međimurje, u Sveti Martin na Muri (*madž. Muraszentmárton*), gdje mu je otac predavao do 1898. Tu je završio i pučku školu, gimnaziju u Kaniži (*madž. Nagykanizsa*), učiteljske škole u Čurguju (*madž. Csurgó*) i Budimpešti, te privatno tečaj za učitelje glazbe. Državne kvalifikacije za nastavnika u pučkim školama stekao je 1874., za građanske škole 1875. i za glazbenu nastavu 1879.

Počeo je raditi kao pučki učitelj u međimurskoj Selnici (*madž. Szelence*) 1873. Prezime mijenja u Margitai 1878. Postao je učitelj Mađžarskoga kraljevskoga državnoga zavoda za obrazovanje učitelja (*madž. A magyar király állami tanítóképzőintézet*) 1879. u Čakovcu, potom i ravnatelj 1890. Iako u hrvatskom govornom području, prema osnivačkom ugovoru, nastavnici je jezik trebao biti »bezuovjetno i zauvijek mađžarski«. Od 1880. javno promovira mađžarsku nacionalnu misao u Međimurju, koje je upravno pripadalo Zalskoj županiji, a crkvenopravno Zagrebačkoj nadbiskupiji. Razvio je i promovirao ideju »međimurskoga jezika«, temeljenoga na mjesnome međimursko-kajkavskom dijalektu, koja nije imala jezične vjerodostojnosti. Pokrenuo je novine za »međimurski puk« *Međimurje/Muraköz* 1884., dijelom na jednom izmijenjenom obliku međimurske kajkavštine, a dijelom na mađžarskom knji-

ževnom jeziku. Novine su postale glavno sredstvo mađžarske propagande. Iste je godine počeo izdavati i *Međimurski kalendar*. Slijedile su čitanke za državne škole, katekizmi, mađžarsko-hrvatski i hrvatsko-mađžarski rječnik, sve s namjerom da

J. Margitai, *Međimurski kalendar za prestupno leto 1884.*, Čakovec, 1883.

Međimurce postupno i potpuno udalji od hrvatskoga jezika. Ivan Evetović u *Nevenu* 1889. piše da im je »pripislat« Margitajev »Kratki magjarsko-hrvatski i hrvatsko-magjarski žepnik Rečnik, za porabu školi i na putu«, te da se može nabaviti kod Nevena tiskara Bittermana u Subotici, iako »se ne slažemo u svačemu sa pravcem ove knjige, ipak kao jedino u ovoj struci dilo natoplije priporučujemo g. učiteljem, koji po širokoj Bački bunjevačku mladež zvani su podučavati a ne razume dičiji jezik«. Glorificirao je mađžarsku kulturu i povijest. Vlada je 1905. nagradila njegovo djelovanje Ordenom Franje Josipa. Umirovljen je 1908. kao direktor škole u Čakovcu. Prosvjetni savjetnik u predsjedničkom uredu Julijanskoga saveza, udruga koja je podupirala školstvo i kulturu Mađžara u rubnim dijelovima Ugarske, bio je 1909.-13. Nakon Prvoga svjetskoga rata živi u Mađžarskoj. Imenovan 1922. za glavnog vladina savjetnika i posebnoga izvjestitelja za pitanja Južnih Slavena u Mađžarskoj.

Nakon utvrđenja novih državnih granica Trianonskim mirovnim ugovorom

ured madžarskoga premijera delegirao ga je da posjeti južnoslavenske zajednice diljem zemlje radi procjene situacije među manjinama. Obišao je 38 manjinskih sela (većinom hrvatskih skupina Šokaca i Bošnjaka) u Baranji 1922., 1923. i 1925. godine. U više naselja mještani su tražili više prava za učenje na materinskom jeziku, ali nisu bili dovoljno organizirani, pa ih je uspio uvjeriti da je ipak dovoljno naučiti pisati, čitati i moliti na svom jeziku. Nastojao je smanjiti nacionalnu samosvijest stanovnika hrvatskih sela i buditi u njima madžarsku nacionalnu ideju.

U putovanjima 1924. posjetio je podunavska naselja Andzabeg (*madž.* Erd), Erčin (*madž.* Ercsi) i Batu (*madž.* Százhalombatta), gdje je planirao procijeniti prilike među Hrvatima i Srbima kako bi vidio koliko je rašireno raspoloženje za iseljavanje u Kraljevinu SHS. U Andzabegu je utvrdio da su se Hrvati (na koje se referirao i kao Bunjevci i Iliri) nazivali Racima, govorili bunjevački i činili 28 % stanovništva (45 % Madžari, 27 % Nijemci). Našao je da su među mještanima samo dvije obitelji odlučile optirati za Kraljevinu SHS te da je južnoslavenska agitacija među mještanima bila praktički nepostojeća. Svaku drugu nedjelju mise su bile na hrvatskom. Predlagao je da se mještane primiri uvođenjem vjeronauka na vlastitom jeziku te da vlasti pričekaju s uvođenjem toga tipa obrazovanja dok ne splasne nezadovoljstvo »Ilira« novim kantorom koji je govorio samo madžarski. Zaključuje da se nastava iz »ilirskoga pisma« i vjeronauka mogla nuditi na materinskom jeziku jer su mještani Andzabega pokazali spremnost da postanu Madžari, što svjedoči i veliki broj brakova s Madžarima. U Erčinu je od 8477 stanovnika bilo 704 »Bunjevaca« koji su željeli obrazovanje na materinskom jeziku. Njih 41 uputilo je takvu peticiju ministru obrazovanja. Postojala je određena napestost s madžarskim katolicima jer su u procesijama Madžari bili na drugom mjestu iza Bunjevaca. Za razliku od Andzabega, u Erčinu je vladala agitacija za preseljenje u Kraljevinu SHS. Osam obitelji prešlo je

na pravoslavlje i preselilo se, ali »većina je bila razočarana i vratila se«. Zabilježio je slučaj ugledne obitelji u kojoj je otac priječio da će »sломiti vrat« sinu ako se usudi oženiti Madžaricom. Mimo ovih slučajeva njegova je procjena bila da su Bunjevci bili na dobrom putu stapanja s Madžarima. Sugerirao je da davanje nekoliko sati obrazovanja na vlastitom jeziku nije moglo škoditi jer su Bunjevci pokazivali znakove asimilacije. Obratno, ako bi se zahtjevi za obrazovanjem u materinskom jeziku odbijali, pretpostavljao je da bi se javio bunt i otpor asimilaciji. Smatrao je da su Bunjevci vjerni Madžarskoj i dobri domoljubi. S druge strane srpsku zajednicu u Bati smatrao je izvorom napetosti i nije joj bio sklon.

U Bačkoj je posjetio Sentivan (*madž.* Felsőszentiván) 1925., koji je bio u srpskoj okupacijskoj zoni 1918.-21., gdje nije naišao na namjeru mještana da se isele u Kraljevinu SHS »iako se nisu najbolje držali tijekom okupacije«. Nailazio je i na otpore. Mještani Tukulje (*madž.* Tököl) poslali su prijeteće pismo premijeru Istvánu Bethlenu nakon što im je uskraćeno obrazovanje na materinskom jeziku. Obeshrabrujuća su mu bila i izvješća o agitaciji i peticijama za nastavu na materinskom jeziku iz Dušnoka, gdje je od 3172 stanovnika »raciki« govorilo 2648 mještana. Nastava se u naselju u to vrijeme odvijala isključivo na madžarskom zadnjih 38 godina. Ipak, naveo je da su mještani bili vjerni domovini. Zaključio je za Dušnok da su tri mise na mjesec i propovijedi na materinskom jeziku dovoljne. Smatrao je da Bunjevce treba zadržati po svaku cijenu i prihvatiti i one koji su se vratili nakon optiranja za Kraljevinu SHS jer je bio uvjeren u izvjesnost njihove asimilacije.

Izvještaji su mu vrijedan izvor o stanju u obrazovanju i korištenju materinskoga jezika u školama i crkvama s pripadajućim statistikama i društvenim prilikama naselja koje je posjećivao.

Provodeći državni nadzor nad hrvatskim organizacijama i cenzuru hrvatskoga tiska u trianonskoj Madžarskoj, pod

pseudonimom Josip Magdalenić jedno je vrijeme bio član Bunjevačkoga i šokačkoga narodnoga odbora koji je djelovao u Budimpešti 1924.-39. te urednik njegova mjesečnika *Bunjevačke i šokačke novine*, koje su izlazile 1924. Također je do smrti anonimno uređivao budimpeštanski kalendar *Danicu* od njegova pokretanja 1923., a od 1926. do smrti je bio urednik budimpeštanskoga lista *Topol*, namijenjenog kajkavskim Hrvatima u Mađarskoj.

Lit.: K-i [I. Evetović], Književnost, *Neven*, 7/1889, Subotica; J. Szinnyi, *Magyar irók élete és munkái*, 8, Budapest, 1902; I. Malek, Margitai József 1854–1933, *Topol*, julius 1933, Budapest; F. Tegzes, A miniszterelnökség délszláv szakreferensének jelentései a baranyai délszlávokról az 1920-as évek első felében, u: *Baranyai helytörténetírás*, 1/1978, K. Voit, *A budapesti sajtó adattára 1873-1950*, Budapest, 2000; Pécs; E. Beckett Weaver, Hungarian Views of the Bunjevci in Habsburg Times and the Inter-war Period, *Balkanica*, 42, Belgrade, 2011; B. Bunjac, M. Stevanović, I. Vegh, Gramatika »međimurskoga« jezika iz 1942. godine, *Filologija*, 61, Zagreb, 2013; A. A. Dončec, Neverjetna usoda međimurskega »jezika«, *Arhivi*, 1/2016, Ljubljana; I. Zvonar, Dvije donjodubrovske rukopisne pjesmarice iz pera Matije Feletara, *Podravina*, 33, Koprivnica, 2018; A. A. Dončec, Nevjerojatna sudbina »međimurskoga jezika« (1. dio), *Kaj*, 1-2/2018, Zagreb; S. Balić, *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015.*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021; *Hrvatski biografski leksikon*, 9, Zagreb, 2021.

M. Bara

MARIJA BISTRICA, naselje te katoličko marijansko svetište i hodočasničko mjesto u Hrvatskom zagorju, oko 40 km sjeveroistočno od Zagreba. Posjed i naselje Bistrica prvi se put spominju 1209. u jednoj povelji kralja Andrije II. Kroz srednjovjekovnu povijest više je puta mijenjalo gospodare. U popisu župa Zagrebačke biskupije 1362. spominje se župa s crkvom sv. Petra. Prema popisu stanovništva iz 2011. u mjestu živi 1071 st.

U svetištu se štuje čudotvorni kip Majke Božje s Djetetom u naručju. Kip je kroz svoju povijest nekoliko puta bio skrivan od opasnosti koje su mu prijetile, posljednji put 1545. u zid bistričke crkve radi zaštite od turskih pustošenja. Kada je otkriven

1684., postavljen je na oltar bistričke crkve, od kada i počinju hodočašća u to svetište. Zapisana su i mnoga milosna uslišanja Majci Božjoj kroz povijest Svetišta već od 1688. pa sve do danas. Svetište u Mariji Bistrici postalo je nacionalno svetište 1715., kada je Hrvatski sabor podigao veliki zavjetni oltar. Time je Hrvatski sabor odobrio pobožnost hrvatskoga naroda prema Majci Božjoj Bistričkoj. U XVIII. st. promijenjen je titular župne crkve, koja je otada posvećena Blaženoj Djevici Mariji, a mjesto se naziva Marija Bistrica. Porastom marijanske pobožnosti i zbog mnogih milosnih uslišanja po zagovoru Majke Božje Bistričke postala je svetišna crkva prema. Stoga je bistrički župnik dr. Juraj Žerjavić (1875.–1911.), prema nacrtima arhitekta Friedricha von Schmidta i njegova učenika Hermanna Bolléa, proširio i preuredio crkvu u stilu neorenesanse. Papa Pio XI. podijelio je 1923. svetištu Majke Božje Bistričke naslov Manje Bazilike.

Svoje prvo najveće slavlje doživjela je Marija Bistrica 15. VIII. 1971. godine, kada je u njoj održan XIII. međunarodni marijanski kongres. Biskupi su te godine svetište proglasili Hrvatskim nacionalnim svetištem Majke Božje Bistričke. Najveći povijesni, crkveni i svenarodni događaj bio je posjet svetoga pape Ivana Pavla II., koji je 1998. u Mariji Bistrici proglasio blaženim zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija kardinala Stepinca.

Od 1935. do 1985. godine u Mariju Bistricu hodočastilo je 7 723 000 hodočasnika. Najpoznatije je hrvatsko Marijino svetište, u koje se već stoljećima slijevaju vjernička mnoštva iz svih hrvatskih krajeva i inozemstva, ali i pojedinci koji ovamo dolaze u tišini osobnoga hodočašća tražeći i nalazeći svoj duhovni mir.

Bački hodočasnici u Mariji Bistrici.

U Subotičkoj biskupiji čuva se odljev milosnog kipa u subotičkoj katedrali, ali i u subotičkoj župnoj crkvi Blažene Djevice Marije Majke Crkve. Na XIII. međunarodnom marijanskom kongresu u Mariji Bistri-

ci 1971., među 150 000 hodočasnika iz svih katoličkih biskupija u Jugoslaviji, bili su i hodočasnici iz Subotičke biskupije. Samo je 1978. hodočastilo iz Bačke 400 vjernika. Od 1979. za hodočašće bačkih Hrvata određena je posljednja subota i nedjelja u mjesecu rujnu. U božićnom broju *Bačkoga klasja* 1980. župnik Antun Gabrić navodi da je u Bistricu hodočastilo više od 550 vjernika. Sljedeće godine u *Bačkom klasju* piše da je u Bistrici bilo više od 800 bačkih hodočasnika na čelu s biskupom Matijom Zvekanovićem. S nadbiskupom i biskupom bilo je 14 koncelebranata iz Subotičke biskupije. Bačke je hodočasnike tada dočekaao nadbiskup Franjo Kuharić, koji je istakao da se ispunilo 200 godina od prvoga poznatoga bačkoga hodočašća u Bistricu.

Naime kao prvi bački hodočasnik u bistričkoj spomen knjizi čudesnih uslišanja spominje se 1781. hodočasnik Andrija Palković iz Sombora. Njegove su riječi zapisane doslovce: »Blaženoj Divici Mariji u kipu bistričkom – svega života moga s poniznim prikazanjem – evo zavit želim ovi iz Bačke daleke prikazat zemlje«. Osam je dana pješao iz Sombora do Bistrice da kod Gospe isprosi zdravlje za svoju bolesnu djevojčicu. Kad ju je našao zdravu, vratio se zahvalnim srcem u Mariju Bistricu. Više od 1500 bačkih hodočasnika bilo je u Mariji Bistrici 8. IX. 1984. na Nacionalnom euharistijskom kongresu.

Zbor ratnih prilika tijekom 1990-ih godina bivalo je teže organizirati tradicionalna hodočašća bačkih Hrvata u Mariju Bistricu. Od 2002. organizator je hodočašća vlč. Željko Šipek.

Lit.: Hodočašće u Mariju Bistricu, *Bačko klasje*, br. 1, Bačka Palanka, 1978; A. Gabrić, Hodočašće u Mariju Bistricu, *Bačko klasje*, br. 11, Bačka Palanka, 1981; A. Gabrić, Hodočašće u Mariju Bistricu, *Bačko Klasje*, br. 25-26, 1983; A. Sekulić, *Marijanske pobožnosti podunavskih Hrvata*, Zagreb 1983; J. Lončarević, *Marija Bistrica : hodočasnički i župni vodič*, Zagreb-Marija Bistrica, 1987; *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002; *Hrvatska opća enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005.

S. Beretić

MARIJA TEREZIJA (Beč, 13. V. 1717. – Beč, 29. XI. 1780.), rimsko-njemačka carica, ugarska, češka i hrvatska kraljica, austrijska nadvojvotkinja. Rodila je pet sinova i 11 kćeri, od kojih je 10 preživjelo – Josip II. i Leopold II. bili su njezini nasljednici na carskom prijestolju, a Marija Antoaneta udala se za francuskoga kralja Luja XVI., svrgnutoga u Francuskoj revoluciji. Bila je najstarije dijete svojega oca cara Karla VI. (kralj Karlo III.) Habsburgovca, koji je bio posljednji muški potomak habsburške dinastije. Kako nije imao muške djece, a ona je bila najstarija kći, donio je 1711. Pragmatičku sankciju, kojom je utvrdio pravo ženske primogeniture, tj. mogućnost da prijestolje naslijede kćeri u slučaju izumrća muške loze. Zatim je poduzeo diplomatske aktivnosti na njezinu prihvaćanju, pa je Pragmatičku sankciju Hrvatski sabor potvrdio 1712., Ugarski sabor 1723. te drugi europski vladari. Udala se 1736. za lotariškoga vojvodu i toskanskoga nadvojvodu Franju I. Stjepana, pa se od tada dinastija Habsburg u toj liniji zove Habsburg-Lothringen i do danas postoji. Smrću njezina oca 1740. izumrla je austrijska grana dinastije. Bila je jedina žena koja je vladala Habsburškom Monarhijom.

Nakon što je stupila na prijestolje 1740., neki su europski vladari osporili Pragmatičku sankciju pretendirajući na habsburške krune te je s 23 godine uvučena u Austrijski nasljedni rat (1740.–1748.), u kojem joj je glavni i za života najveći protivnik bio pruski kralj Friedrich II. Veliki. No pokazala se veoma sposobnom te se uspješno obranila, među ostalim i zahvaljujući ugarskim i hrvatskim staležima, kojima je zauzvrat obećala poštivanje njihovih staleških prava. Tako su europske države Aachenskim mirom 1748. priznale Pragmatičku sankciju, a najveći habsburški teritorijalni gubitak bio je gubitak većega dijela Sleske, koju je osvojila Pruska. Usto je uspjela Habsburgovcima vratiti krunu Rimsko-Njemačkoga Carstva, kada je 1745. njome okrunjen njezin suprug, kojemu su njemački knezovi izbornici 1742. povjeroili carsku krunu nakon smrti bavarskoga

kneza Karla Alberta. Šlesku je neuspješno pokušala povratiti u Sedmogodišnjem ratu (Treći šleski rat, 1756.–1763.). Iako nevoljno, sudjelovala je u prvoj diobi Poljske i proširila habsburšku vlast na Galiciju i Lodomeriju (1772.). Od Osmanlija je, zahvaljujući mirovnome posredovanju na kraju Rusko-turskoga rata 1768.–1774., dobila Bukovinu (1775.), a nakon kratkotrajnoga Bavarskoga nasljednoga rata (zbog izostanka većih borba nazivan je *Krumpirskim ratom* i *Ratom košticama šljive*, 1778.–1779.) stekla je dio Bavarske jugoistočno od rijeke Inn.

Uz vanjskopolitičku konsolidaciju provela je i značajne unutarnje reforme, koje su uz znatno skromnije uspjehe počeli provoditi njezini prethodnici. Potaknuta borbom protiv Friedricha II. Velikoga, preko svojih znamenitih suradnika koji su djelovali na načelima prosvijećenoga apsolutizma (osobito grof Haugwitz, zatim grof, kasnije knez Kaunitz-Rietenberg, barun Sonnenfels te liječnik van Swieten) energično je provodila reforme u mnogim područjima društvenoga i državnoga života, kojima je cilj bio moderniziranje države, osobito kroz izgradnju čvršće središnje vlasti sa službenim njemačkim jezikom. Za četrdeset godina njezine vladavine učvršćen je državni birokratski sustav, unaprijeđena centralna administracija i modernizirana vojska. U gospodarskom pogledu, liberalne i fiziokratske ideje uspješno su recipirane u okviru merkantilističke politike kroz poticanje razvoja industrije (manufakture) i trgovine (merkantilizam). U odnosu na plemstvo, ograničene su financijske povlastice svjetovnoga i crkvenoga plemstva te ograničene ovlasti feudalaca prema kmetovima, a obveze su seljaka precizirane (donošenje urbara). Premda je njezino poimanje svijeta oblikovao barokni katolicizam te iako je bila vrlo pobožna, iz političkih je razloga (smanjenje rimskoga utjecaja na svećenstvo) suzila povlastice Rimokatoličke crkve u državi. U kulturno-prosvjetnom pogledu unaprijedila je svjetovno školstvo. Reformiran je i zdravstveni sustav, među ostalim i do-

nošenjem Sanitarnoga zakonika (*Normativum sanitatis*) 1770., koji je primjenjivan u cijeloj državi. Značajne su bile i reforme u unificiranju prava: pored urbarijarnoga prava modernizirala je kazneno pravo donoseći *Constitutio criminalis Theresiana* 1768. (iako su srednjovjekovna tortura i progoni vještica ukinuti tek 1776.), razvoj trgovine i zanatstva pratio je početak rada na kodificiranju privatnoga prava itd. Sva ta nastojanja izazvala su otpore, ponajprije protiv centralizacije i germanizacije, te je većina rezultata terezijanskih reformi bila ograničena na austrijski dio Monarhije, gdje se apsolutizam trajno učvrstio, dok je u ugarskim zemljama domašaj njezinih reformi (kao i reformi njezinih prethodnika) bio znatno ograničen. Nakon muževe smrti (1765.) uzela je za suvladara svojega najstarijega sina Josipa II., koji je još 1764. bio okrunjen za rimsko-njemačkoga cara te je vodio financijske i vojne poslove.

Tijekom vladavine nastojala je skršiti povlastice ugarskoga plemstva, koje je svoje staleške privilegije uspjelo djelomično sačuvati u ranijim stoljećima, oličene prije svega u djelovanju Ugarskoga sabora i županijskom sustavu, što je omogućilo poseban razvoj ugarskih zemalja u odnosu na ostale habsburške zemlje. No ta njezina nastojanja nisu bila odviše uspješna. Već na samom početku svoje vladavine, pritisnuta neophodnošću vojne podrške u Austrijskom nasljednom ratu, sklopila je na Ugarskom saboru 1741. kompromis s mađarskim plemstvom ponovno potvrdivši ugarska staleška prava te je, među ostalim, u tom okviru obećala obnavljanje županijskoga sustava na područjima koja su bila u okviru Vojne granice. Zbog konstantnoga otpora ugarskoga plemstva prema bečkim reformama rijetko je sazivala Ugarski sabor i uspjela je ograničiti prava mađarskih vlastelina prema kmetovima donošenjem Urbara za Ugarsku 1767. (Urbar za Slavoniju i Srijem donijela je 1756., a Hrvatski urbar 1780.). Nakon što joj je Ugarski sabor 1764. uskratio zatraženo povišenje porea radi saniranja teških gospodarskih i financijskih prilika,

više ga nije sazivala, nego je vladala apsolutistički. Carinskom politikom između ugarskih i austrijskih zemalja nastojala je kompenzirati gubitke nastale uslijed neplaćanja poreza od strane ugarskoga plemstva. Kada se Ugarski sabor (kao i Hrvatski sabor) ogradio od Općega školskoga reda iz 1774. zbog njegova germanizatorskoga utjecaja, za Ugarsku (uključujući i hrvatske zemlje) donijela je posebnu uredbu o organizaciji školstva (*Ratio educationis*) 1777. No uspjela je privući mnoge krupne plemiće na raskošni bečki dvor i tako ih lišiti utjecaja u provincijama te ih je postupno

Poprsje Marije Terezije u Panteonu s arkadama na katedralnome trgu (Dóm tér) u Segedinu

germanizirala, dok je srednje i sitno plemstvo uglavnom uspjelo sačuvati svoju samostalnost, oličenu u županijskoj samoupravi. Na područjima Ugarske opustošenima od osmanskih vremena provodila je nekoliko valova kolonizacije u cilju gospodarske obnove. Ujedno je uspjela provesti djelomičnu centralizaciju nadležnosti bečkih tijela na račun ugarskih i hrvatskih zemalja te djelomičnim podvrgavanjem hrvatskih zemalja Ugarskoj.

Važnost za podunavske Hrvate. Područja Hrvatske i ugarskoga Podunavlja (tzv. *neoaquisita*) koja su za Velikoga bečkoga rata 1683.–1699. oslobođana od turske vlasti nisu odmah vraćana i uključivana županijski sustav, već su ulazila u okvir Vojne

granice (u Hrvatskoj poznata kao Vojna krajina) sve do vraćanja pod jurisdikciju ugarskih i hrvatskih staleških tijela. S teritorijalnim promjenama nakon povlačenja Turaka i Karlovačkoga mira (1699.) na području Bačke djelomično su obnovljene Bačka, Bodroška i Čanadska županija, ali su na nekim njihovim ranijim dijelovima, duž Save, Dunava, Tise i Moriša, 1702.–03. godine konstituirana nova vojnograničarska područja, među ostalim i Podunavska, Potiska i Pomoriška vojna granica, koja je obuhvaćala čak i područja u unutrašnjosti Bačke (vojni šančevi Sombor i Subotica). Naime iako je izvorni smisao Vojne granice, kao teritorija sa specifičnim vojnim poretkom na granici s Turskom, bio zaštitna od Turaka, ona je poslije postala izvor habsburške vojske i za druge europske bojišnice, a istodobno se njome Beč koristio i u slabljenju utjecaja lokalnoga plemstva jer je cjelokupan sustav vlasti u Vojnoj granici bio pod izravnom ingerencijom bečkoga Dvorskoga ratnoga vijeća. Pomicanjem granice između habsburške i turske države nakon Požarevačkoga (1718.) i poslije Beogradskoga mira (1739.) mađarsko je plemstvo zahtijevalo i pomicanje vojnograničarskih teritorija na stvarnu državnu granicu te reinkorporaciju vojnograničarskih područja u ugarski sustav vlasti. Tako je jedna od prvih posljedica Austrijskoga nasljednoga rata bilo i pitanje teritorijalnoga preuređenja Vojne granice i ponovne uspostave županijskoga sustava u južnoj Ugarskoj (kao i u Hrvatskoj). Tako je za potporu ugarskoga plemstva u Austrijskom nasljednom ratu Marija Terezija pristala na zakonski članak Ugarskoga sabora XVIII. iz 1741., kojim je, među ostalim, predviđeno razvojačenje dotadašnjega graničarskoga teritorija u Bačkoj, Bodroškoj i Čongradskoj županiji i njihovo pomicanje istočnije, na stvarnu austrijsko-tursku granicu. Kao i u Hrvatskoj (organiziranje Virovitičke, Požeške i Srijemske županije te priključenje slavonske Posavine Vojnoj krajini), u Bačkoj je reinkorporacija graničarskoga teritorija u civilni županijski sustav provedena 1741.–51.

No prije razvojačenja Podunavske i Potoske vojne granice, među njima i vojnih šanaca Sombora i Subotice, vojni graničari iz ta dva šanca – Hrvati («Dalmatini») i Srbi, kao i Srbi iz Petrovaradinskoga šanca (današnjega Novoga Sada), sudjelovali su na više europskih bojišnica u Prvom i Drugom šleskom ratu (1740.-42. i 1744.-45.), kao dijelovima Austrijskoga nasljednoga rata, koji je bio zadnji vojni sukob u kojem su sudjelovali somborski i subotički vojni graničari. U kasnije donesenim eliberacijskim poveljama tih triju gradova navedene su i ranije vojne zasluge njihovih stanovnika te sudjelovanje u raznim ratovima u vrijeme kada su bili u sastavu Vojne granice.

Na području Petrovaradinskoga Šanca, osnovanoga 1694. na lijevoj obali Dunava nasuprot Petrovaradinu, u civilnom dije-lu naselja (*oppidum*), živjela je i hrvatska zajednica (Šokci), uz Mađzare i Nijemce. Njemačko stanovništvo, koje se uglavnom bavilo zanatstvom, znatno je uvećano dolaskom novih stanovnika iz Beograda 1738.-39. i izborilo je 1741. da civilni dio naselja dobije status privilegiranoga komorskoga trgovišta te da na šest godina budu oslobođeni od plaćanja poreza. Te su povlastice privukle većinu srpskih graničara iz vojnoga šanca (*fossatum*), ukinutoga 1746. (koji su se isprva protivili razvojačenju) te su pokrenuli postupak za dobivanje statusa slobodnoga kraljevskoga grada, dok se drugi dio graničara iselio u druge vojno-graničarske oblasti. S uzdizanjem u rang slobodnoga kraljevskoga rada složila se i županijska skupština (slobodni kraljevski gradovi bili su izuzeti iz jurisdikcije županija), a sklopljen je i sporazum o ravnopravnom sudjelovanju katolika i pravoslavaca u gradskoj vlasti. Prevladavajući tako komorski i graničarski sustav, koji su sputavali gospodarski razvoj grada, Marija Terezija donijela je 23. II. 1748. Povelju kojom je naselje uzdignuto u rang slobodnih kraljevskih gradova i dobilo novi naziv, koji je simbolizirao očekivani prosperitet nakon ratova s Turskom – *lat.* Neo-Planta, *mađ.* Uj-Videgh i *njem.* Nay-Satz, koje su

Srbi preveli kao Novi Sad, što su prihvatili i tamošnji Hrvati.

Većina vojnih graničara Dalmatina u Subotici složila se s razvojačenjem te je 1743. na temelju Povelje o privilegiranom komorskom trgovištu, koju je donijela Marija Terezija, te ugovora između grada i Ugarske dvorske komore naselje dobilo status privilegiranoga komorskoga trgovišta (*privilegiatum oppidum cameralis*) i novo ime – Szent Mária, a konačnim ukidanjem vojnoga šanca (*fossatum*) 1745. cijeli je gradski teritorij uključen u područje trgovišta. Graničari (većinom pravoslavni te manji broj katolika) koji su se odlučili za nastavak vojničkoga života odselili su iz grada (u druge dijelove Vojne granice ili Rusiju), kao i dio plemstva koji je htio zadržati plemićke povlastice, napose odbijajući plaćati porez (u Lemeš). Tako je osnovna etničko-konfesionalne strukture do ukidanja Vojne granice, koju je činilo 2/3 katolika Dalmatina i 1/3 pravoslavaca Srba, promijenjena te je naselje postalo pretežito katoličko, na što su se nastavila i kasnija doseljavanja drugih naroda (Mađžara, Nijemaca i Slovaka).

Donošenje zakonskoga članka XVIII. iz 1741. somborski katolici – Dalmatini, koji su činili oko 1/3 stanovništva, isprva su prihvatili, za razliku od pravoslavnih Srba, kojih je bilo oko 2/3 u naselju. I Sombor je u to vrijeme bio podijeljen na civilni dio (*oppidum*) i vojni dio (*fossatum*), ali je to razgraničenje bilo više personalno – jurisdiksijsko (podložnost vlasti Ugarske komore ili vojnograničarskim vlastima), a tek djelomično teritorijalno. Nakon što je somborski vojni šanac ukinut listopada 1745., izbili su sukobi između županije i graničara, pa je na zboru graničara sljedećega mjeseca iznesen je i prijedlog da Sombor dobije status slobodnoga kraljevskoga grada. Zamolbu je izaslanstvo na čelu s Martinom Parčetićem odnijelo u Beč. Za to su se vrijeme sukobi somborskih graničara sa županijskim vlastima nastavljali, dok je izaslanstvo u međuvremenu radilo na dobivanju statusa slobodnoga kraljevskoga grada, čemu se Bačka županija pro-

tivila jer je ranije odlučeno da će Novi Sad biti uzdignut na taj status, a dio graničara koji se odlučio za nastavak vojničkoga života odselio se u druga područja. Nakon što je Marija Terezija 1747. odlučila da Sombor bude uzdignut u rang slobodnih kraljevskih gradova, rješavana su preostala pitanja (među ostalim, pribavljanje novca za otkupninu te sklapanje sporazuma o ravnopravnom sudjelovanju pravoslavnih i katolika u upravljanju gradom) te je 17. II. 1749. napokon i donesena Povelja kojom je Sombor postao slobodni kraljevski grad.

Subotici (Szent-Márii) status privilegiranoga komorskoga trgovišta značio i podređenost Bačko-bodroškoj županiji, zbog čega su često izbjicali sukobi između njih još od druge polovice 1740-ih. Ideja za dobivanje statusa slobodnoga kraljevskoga grada prvi je put iznesena 1758., ali nekoliko kasnijih pokušaja nije dalo rezultate, među ostalim i zbog protivljenja županije jer su u njoj bila već dva slobodna kraljevska grada. Tek će aktivnosti započete 1776. dati rezultate. Prema gradskom historičaru Istvánu Iványiju, ključnu ulogu imao je gradski senator Petar Josić, koji je 1777. na audijenciji kod Marije Terezije uspio caricu zainteresirati za grad te je ona na njegov opis grada navodno rekla: *Das ist schön, dass Szent-Mária als in einem Paradies liegt. Ob auch da schöne Häuser sind?* (Lijepo je to što Szent Mária kao da leži u raju. Ima li tamo i lijepih kuća?). Nakon rješavanja preduvjeta pod kojima je trgovište trebalo postati slobodni kraljevski grad, kao što su procjena atara, traženje zajmova itd., Marija Terezija donijela je 22. I. 1779. Povelju kojom je dotadašnje trgovište uzdignuto u rang slobodnih kraljevskih gradova, a osobitom milošću grad je po njoj dobio novo ime: *Maria Theresiopolis* – Grad Marije Terezije. Ono će ostati zadržano kao njemački naziv za grad, za razliku od hrvatskoga i srpskoga (Subatica/Subotica), odnosno mađarskoga imena grada (Szabadka).

Povlastice slobodnoga kraljevskoga grada koje je dodijelila Marija Terezija bile su od velike važnosti za kasniji razvoj triju

gradova. U suvremeno doba to je i formalno priznato tako da se od 1990-ih datumi izdavanja eliberacijskih povelja proglašeni kao službeni dan grada: u Subotici od 1996., u Novom Sadu od 1998. i u Somboru od 2002. (obilježava se od 2003.). Tada su kao službeni gradski grbovi ponovno utvrđeni oni iz eliberacijskih povelja.

Grb Subotice

Lit.: A. Armeth, *Geschichte Maria Theresia's*, 1-10, Wien, 1863-1879; I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 1, Szabadka, 1886; M. Erdújhelji, *Istoriya Novog Sada*, Novi Sad, 1894; J. Muhi, *Zombor története*, Zombor, 1944; V. Stajić, *Grada za političku istoriju Novog Sada*, Novi Sad, 1951; D. Živojinović, *Uspom Evrope 1450 – 1789*, Novi Sad, 1989; W. Oppenheim, *Habsburgs and Hohenzollerns 1713-1786*, London, 1993; S. Bačić, *Povelje slobodnih kraljevskih gradova Novog Sada, Sombora i Subotice*, Subotica, 1995; E. Zöllner, Th. Schüssel, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997; S. Bačić, *Iz prošlosti gradskog prava Novog Sada, Sombora i Subotice*, Subotica, 1998; *Slobodan i kraljevski grad Sombor : zbornik dokumenta o elibertaciji 1745/1749*, Sombor, 1999; P. Rokai i dr., *Istoriya Mađara*, Beograd, 2002; N. Budak, M. Strecha, Ž. Krušelj, *Habsburzi i Hrvati*, Zagreb, 2003; L. Kontler, *Povijest Mađarske*, Zagreb 2007; M. Stepanović (prir.), *Povelja slobodnog i kraljevskog grada Sombora*, Sombor, 2008; S. Čirković (red.), *Istoriya Sombora : grad kroz vekove*, Sombor, 2017.

S. Bačić

MARIJINE SESTRE ČUDOTVORNE MEDALJICE, rimokatolička ženska redovnička zajednica otvorenog tipa. Utemeljila ju je s. Leopoldina Brandis 1878. u Ljubljani (Slovenija). Temeljno poslanje

družbe sadržano je u tjelesnoj i duhovnoj njezi bolesnika. Duhovna je karizma sadržana u marijanskoj pobožnosti, nadahnutoj ukazanjima Blažene Djevice Marije sv. Katarini Labouré 1830. u Parizu, koja joj je povjerila izradu i širenje Čudotvorne medaljice. Ovo je prva crkvena družba koja je dobila dozvolu za privatnu i cjelodnevnu njegu bolesnika. Širenjem djelovanja 1972. družba se dijeli na slovensku i hrvatsku provinciju. U Hrvatsku dolaze 1881., kada u Osijeku otvaraju svoju prvu kuću, gdje se danas nalazi uprava hrvatske provincije.

Na područje Bačke Marijine sestre dolaze 1920. u Sombor, gdje započinju rad u sanatoriju dr. Killa. Nakon Drugog svjetskog rata nastavljaju djelovanje u somborskom domu umirovljenika, a od 1973. djeluju u somborskoj općoj bolnici te vrše privatnu njegu bolesnika. U Apatin Marijine sestre dolaze 1934., gdje preuzimaju vodstvo mjesne ambulante i privatnu skrb o bolesnicima. Od 1943. sestre upravljaju apatinskim domom umirovljenika. Nakon Drugog svjetskog rata dom je umirovljenika nacionaliziran, a sestre dobivaju državnu službu. U vrijeme progona podunavskih Nijemaca sestre su zbrinjavale prognane, siromašne i bolesne apatinske Nijemce. Zbog ratnih prilika u vrijeme raspada Jugoslavije sestre napuštaju Apatin 1992., a Sombor 1993. god.

Lit.: L. Poljak, Sjaj Čudotvorne medaljice u Bačkoj, *Zvonik*, 12/2022, Subotica.

L. Poljak

MARIN (Marindan), pučki naziv bačkih Hrvata za blagdan Prikazanja Gospodnjega ili Svijećnice – dana kada su Josip i Marija donijeli Isusa na četrdeseti dan po njegovu rođenju u Hram kako bi izvršili židovske propise da kao roditelji otkupe muško prvorodenče te da žena poslije porođaja za svoje očišćenje prinese u Hramu žrtvu. Slavi se 2. veljače. Car Justinijan ustanovio je tu svetkovinu u grčkoj liturgiji za Carigrad i Bizantsko Carstvo 542. god. U Rimu i na Zapadu uopće slavi se u rimskoj liturgiji od 650. god. Od X. st. u zapadnoj se liturgiji slavila svetkovina Marijina očišćenja te se

uvodi ophod sa svijećama, pri čemu se svijeće blagoslivljaju. Od liturgijske reforme 1960. postaje Gospodnjim blagdanom.

Kako se blagdan vezuje za Mariju, pučki naziv bačkih Hrvata nastao je kraćenjem riječi Marijin (dan). Bunjevci iz Subotice i okolice nazivaju ga Marin, dok ga Bunjevci iz Lemeša, Čonoplje i Sombora te Šokci nazivaju Marindan. Otuda i muško ime Marin, koje je osobito često u bačkih Šokaca (i kao Maruš, Marinko i sl.), a rjeđe su ga davali djeci bački Bunjevci. U novije vrijeme i u Bunjevaca se javlja u osnovnom ili izvedenom obliku (Marijan, Marinko, Mario, Marijana, Marina...), dok je osnovni oblik ženskoga imena Marija tradicionalno čest u svih bačkih Hrvata. U Dalmaciji za taj se blagdan koristi talijanizam Kandelora, u Slavoniji se zove Svitlomarinja, a također se rabi i naziv Marinja. U pravoslavnoj terminologiji naziva se Sretenje.

Na taj blagdan bački su Hrvati na misu nosili posebno odabranu svijeću, koja se na misi blagoslovi i posveti te se naziva *marinskom (marijanskom) svićom*. Nakon povratka kući izdvojeno se čuvala od ostalih svijeća korištenih za osvjetljenje u kući. *Marinska svića* koristila se samo u osobitim prilikama, kada se zazivala pomoć od Svevišnjega u teškim trenucima, primjerice nju su zapalili i molili Boga da se smiri *ampa* (veliko nevrijeme), da padne kiša ako je bila dugotrajna suša i sl. Svaka osoba u kućanstvu imala je svoju blagoslovljenu *marinsku sviću*, koja se čuvala u kući, a zapalila bi se kada bi dotična osoba umirala ili kada je već preminula. Stoga su tu svijeću zvali i *mrtvačka svića*. Osim blagoslova svijeća u nekim je mjestima zabilježena i dioba blagoslovljene jabuke među ukućanima, a ponegdje i bacanje jabuke u bunar kako bi voda bila zdrava.

Budući da je Svijećnica u pokladno doba, na taj su se dan u Bačkoj tradicionalno održavala okupljanja i zabave – kućna prela, a od 1879. i javna prela u organizaciji vjerskih i kulturnih društava. U Santovu i Lemešu te se zabave tradicionalno zovu balovi (naziv se od 2009. koristi i

u Tavankutu za Gupčev bal). U Santovu se *Marijindanski bal*, na poticaj župnika Karla Jerkovića, prvi put održao 1881., u »šokačkoj mijani«, tj. u Fischerovoj krčmi, a početkom XX. st. u Katoličkom krugu. Na njemu sudjeluju isključivo mladi bračni parovi. Ranih 1930-ih, kao *Marindanski bal*, s kraćim kulturnim programom, priređuje se u krčmi Đuke Grošića, tada već i uz sudjelovanje starijih osoba. Od 1950-ih ta najveća veselica ustrojava se u Patarićevoj dvorani, odnosno u domu kulture. Bal se i u današnje vrijeme priređuje redovito. U Lemešu (*srp.* Svetozar Miletić) *Marinbal* ili *Marinski bal* od 1875. organizirala je Lemeška kasina. Ispočetka je održavan u mjesnim kavanama uz sudjelovanje uglednijih bunjevačkih plemića. Poslije Drugoga svjetskoga rata tradicija njegovanja prenesena je na novoosnovani mjesni konjički klub, ali je s vremenom izgubila bunjevački karakter i svela se na pučku zabavu. Od 2001. organizaciju je preuzeo HKUD *Stipan Knezi – Šimeta*, a nakon nekoliko godina (H)BKUD *Lemeš*. Održava se u mjesnom domu kulture.

Lit.: A. Sekulić, *Marijanske pobožnosti podunavskih Hrvata*, Zagreb, 1985; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001; *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002; Z. Gorjanac, Održan Marijanski bal u Santovu, *Hrvatska riječ*, br. 3, Subotica, 14. II. 2003; *Enciklopedija živih religija*,² Beograd, 2004; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; D. B. P., U Svetozar Miletiću održan »Marinbal« : Preljska zabava u srcu Lemeša, *Hrvatska riječ*, br. 207, Subotica, 9. II. 2007; A. Čota Rekettye, Lemeš u osimu plemenitog ravničarskog drača, *Klasje naših ravni*, 1-2/2010, Subotica; A. Stantić, Rječnik manje poznatih riječi i izraza, *Klasje naših ravni*, 7-8/2013; M. Šeremešić, *Bile riče : rječnik govora Monoštora*, Subotica, 2016; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

P. Skenderović i Ž. Mandić

MARJANOVIĆ, Dušan – Duško (Čantavir, 22. XI. 1960. – Segedin, 18. III. 2019.), geodet, kulturni djelatnik. Sin je Dušana i Kláre, rođ. Mihály. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a srednju građevinsku školu u Subotici. Studij geodezije započeo je na Građevinskom fakultetu u Beogradu,

a nastavio ga je i završio na Geodetskom fakultetu u Zagrebu. Kao beogradski student sudjelovao je u izgradnji »Titova mosta« (današnji Krčki most) na otoku Krku. Za vrijeme četverogodišnjega studija u Zagrebu djelovao je u hrvatsko-madžarskim kulturnim krugovima. Nakon odsluženja vojnog roka zaposlio se kao profesor geodezije u Građevinskoj školi u Subotici. U vrijeme rata u bivšoj Jugoslaviji tri je puta dobivao poziv za mobilizaciju. Kada mu je nakon održanog sata jedan učenik na stol položio metak i poručio kako i za njega čuvaju jedan, odlučio je napustiti Suboticu i s obitelji se preselio u Segedin 1993. god.

U kulturni i manjinski život uključio se 2002., kada je grupa entuzijasta osnovala Hrvatsku manjinsku samoupravu u Segedinu. Ona je okupljala mahom doseljeni-

Dušan
Marjanović – Duško

ke iz Bačke 1990-ih, uz nekoliko Hrvata podrijetlom iz Baje, Dušnoka i drugih bunjevačkih i šokačkih naselja u Mađarskoj. Nakon lokalnih izbora u listopadu 2002. postao je prvim predsjednikom novoosnovane hrvatske samouprave i dužnost je obnašao do kraja života. U prvom rukovodstvu još su bili dopredsjednik Saša Žuvela te manjinski zastupnici Eugen Hitri, Ljudevit Ivanković i Vladimir Đurović. Dvije godine poslije sa suradnicima utemeljio je i Hrvatsko-madžarsku kulturnu udrugu *Andrija Dugonić* (Dugonics András Horvát-Magyar Kulturális Egyesület), čiji je predsjednik bio također do kraja života. Uz obveze na radnom mjestu (isprva kod jednog privatnog geodeta, poslije Déltáv Rt) iznimno se zalagao za njegovanje hrvatske kulture, jezika, hrvatsko-madžarskih kulturnih i inih veza. Svojm je agilnim radom, organiziranjem izložaba, izleta, plesova,

ljetnih tabora, prigodnih kulturnih programa, promocija knjiga, nakladništvom okupljao hrvatsku zajednicu u gradu, ali i domaće mađarsko pučanstvo. Objavio je nekoliko članaka o manjinskim pravima (City of Szeged, Hungary. Minorities and participation at local level, *Essays on Intercultural Governance at local level* : Collection of Written Contributions, Subotica, 2011.; Egy konferencia üzenete. Szegeďröl a Horvát Tudományos Akadémia kiadványában, *Szeged : A Város folyóirata*, 3/2011, Szeged).

Unutar svoje geodetske struke s prof. dr. Miljenkom Lapajneom bio je suurednik knjige *Elementa Geometriae Practicae – Zemljomirje. Uvod u praktičnu geometriju – zemljomjerstvo*, koja je 2010. izašla u izdanju Geodetskog fakulteta u Zagrebu i Hrvatskog geodetskog društva. Bavio se i umjetničkom fotografijom te je imao više izložaba, na kojima je ovjekovječio pejsaže i ljude, napose s hrvatskoga Jadrana. Fotografije su mu objavljene i u budimpeštanske Hrvatskom kalendaru za 2010.

Posljednje godine svojega kratkog životnoga vijeka opet se posvetio profesorskoj karijeri u Tehnickumu i učeničkom domu *Márton Varga* (Varga Márton Kertészeti és Földmérési Technikum és Kollégium) u Budimpešti.

Bio je član Državne geodetske komore. Iznenada je preminuo u Segedinu. Pokopan je na Velikom groblju u Čantaviru, pokraj svoje majke.

Lit.: S. B[alatinac]., Narodnosni dani, planovi i programi hrvatske samouprave te udruge »Andrija Dugonić« u Segedinu. *Hrvatski glasnik*, 22/2007, Budimpešta; B. P[avić]. B[lažetin]., Hrvati u Segedinu. *Hrvatski glasnik*, 50/2007; M. Tóth, Marjanović: A horvát emberek nem akarnak rossz viszonyt a magyarokkal, *Szegedma*, 14. XI. 2015, Szeged.

A. Takács i L. Heka

MARJANUŠIĆ, Darko (Subotica 14. II. 1982.), hokejaš na travi i trener hokeja na travi. Sin je Zdravka i Vesne, rođ. Dojkić. Osnovnu i srednju građevinsku školu završava u Subotici. Po struci je stolar. Bio je

uposlen u više poduzeća, a sada radi kao poduzetnik u Subotici.

Hokejom na travi počeo se baviti 1994. u HK *Zorka – Slavica* sa starijim bratom Draganom. Prošao je sve selekcije od pionira, preko juniora do seniora. Kao pionir na Prvenstvu SR Jugoslavije 1995./96. osvaja prvo mjesto (s bratom Draganom). Kao junior u HK *Zorka* 1998. postaje državni prvak, a iduće godine momčad osvaja treće mjesto na državnom prvenstvu. Kao senior sa *Zorkom* osvaja više puta duplu krunu – Prvenstvo i Kup SRJ (klub je neprekidno bio državni prvak i osvajač kupa 1992.–2001.). Kao član momčadi HK *Zorka* nastupao je u Kupu europskih prvaka (KEP) više puta, a najveći uspjeh ostvario je na dvoranskom KEP-u C divizije u Subotici osvojivši treće mjesto. Nakon prestantka postojanja tvornice *Zorka* 2002. te njezina kluba hokeja na travi prelazi 2003. u HK *Trikoteks* iz Subotice, s kojim osvaja Prvenstvo Srbije i Crne Gore 2004. Potom prelazi u HK *Elektrovodinu* iz Subotice, s kojom je najveći uspjeh ostvario osvajanjem prvog mjesta na KEP-u C2 divizije u dvoranskom hokeju održanom Subotici 2007. Nastupao je za reprezentaciju Srbije na Europskom prvenstvu C divizije 2007. u Murskoj Soboti, kada je reprezentacija osvojila brončanu medalju. Završio je tečaj za trenera hokeja na travi 2010. Dva je puta vodio žensku reprezentaciju Srbije u hokeju na travi u Grčkoj i Bugarskoj na Europskom prvenstvu C divizije, kada je reprezentacija osvojila četvrto mjesto.

Izvor: osobni iskaz Darka Marjanušića iz Subotice.

P. Skenderović

MARJANUŠIĆ, Dragan (Subotica, 15. II. 1981.), hokejaš na travi. Sin je Zdravka i Vesne, rođ. Dojkić. Osnovnu i srednju građevinsku školu završava u Subotici. Radio je kao stolar u subotičkoj tvrtki *Subozan*, a poslije u tvrtki *Simens Flender Trent*.

Hokej na travi počeo je trenirati 1994. s mlađim bratom Darkom u HK *Zorka – Slavica* (nastao spajanjem dvaju klubova nakon spajanja Kemijske industrije *Zorka*

– tvornice umjetnoga gnojiva i Kemijske industrije *Slavica* – tvornice sapuna i šampona). U početku je igrao za HK *Slavica*, a potom za HK *Zorka*. Na pionirskom prvenstvu SR Jugoslavije 1995./96. s HK *Zorka* osvojio je prvo mjesto. Kao junior 1998. s klubom je postao prvak SR Jugoslavije, a iduće godine zauzeo je treće mjesto. Kao senior sa *Zorkom* osvaja u više navrata dvostruku krunu – Prvenstvo i Kup SRJ (klub je bio stalni državni prvak i osvajač kupa 1992.–2001.). Za vrijeme igranja u HK *Zorka* nastupao je više puta u Kupu europskih prvaka (KEP), a najveći uspjeh ostvario je na KEP-u C divizije u dvoranskom hokeju, održanom u Subotici, osvojivši treće mjesto. Nakon prestanka postojanja tvornice *Zorka* 2002. prestaje postojati i klub hokeja na travi te Marjanušić prelazi 2003. u HK *Trikoteks* iz Subotice, s kojim osvaja Prvenstvo Srbije i Crne Gore 2004. Potom prelazi u HK *Elektrovojvodina* iz Subotice, s kojom je osvojio prvo mjesto na KEP-u C2 divizije u dvoranskom hokeju, održanom Subotici 2007. Natjecateljsku karijeru završio je 2009. nakon nastupa na KEP-u u Bratislavi. Igrao je na poziciji u srednjem redu i kao srednji napadač. Član je veteranskoga kluba hokejaša na ledu *Old boys* u Subotici, za koji i nastupa.

Izvor: osobni iskaz Dragana Marjanušića iz Subotice.

P. Skenderović

MARJANUŠIĆ, Marko (Subotica, 16. I. 1927. – Subotica, 6. XI. 1983.), gospodarstvenik. Rođen je u siromašnoj obitelji zemljoradnika bezemljaša Petra i kućanice Kriste, rođ. Omerović. Četiri razreda osnovne škole završio je u salašarskoj školi u Naumovićevu 1934.-38, a peti i šesti razred 1943.-44. Za vrijeme Drugoga svjetskoga rata polazio je i nižu trogodišnju trgovačku školu, koju je završio 1944. Ujedno je radio u jednoj trgovačkoj radnji. Za vrijeme služena vojnoga roka 1945.-48. primljen je u SKOJ.

God. 1948. zapošljava se u subotičkoj Tvornici čokolade i bombona *Pionir*, prethodno nacionaliziranoj tvornici *Brača Ruff*.

Ujedno se politički aktivira u omladinskoj organizaciji na području stanovanja u III. krugu (današnje područje MZ Bajnat), gdje 1948. biva primljen u KPJ. U *Pioniru* je karijeru započeo kao službenik, a postupnim napredovanjem 1966. postaje prvi izabrani direktor od strane tvorničkih organa. Tu je funkciju obnašao u sedam mandata sve do smrti. Bio je jedan od inicijatora dislociranja tvornice 1965. iz starih pogona u središtu grada iz ul. Maksima Gorkog 13 (na području današnjega stambenoga naselja Tokio) na periferiju grada na današnji Senčanski put br. 83–85. u nove objekte i pogone, čiju je izgradnju inicirao. Novi pogoni omogućili su znatno povećanje proizvodnje, čemu je pridonijelo i daljnje proširenje proizvodnih kapaciteta za vrijeme njegova upravljanja tvornicom. U vrijeme dok je obnašao funkciju direktora, zahvaljujući razvojno-istraživačkim kadrovima, stvoreni su mnogi proizvodi, među kojima i do danas jedan od najkvalitetnijih i najprepoznatljivijih – *Medeno srce* 1978. Poduzetničkoga duha, raširio je mrežu prodavaonica širom Jugoslavije te je *Pionir* postao vodeći konditorski proizvođač u Vojvodini, a uz zagrebački *Kraš*, beogradski *Soko* – *Nada Stark*, *Takovo* iz Gornjega Milanovca i osječku *Slobodu* ušao u krug vodećih jugoslavenskih konditorskih tvrtki osvajajući mnoga priznanja za kvalitetu proizvoda na sajmovima u zemlji i inozemstvu. Bio je iznimno aktivan i na planu tvorničkoga sporta te je među osnivačima i prvi predsjednik tvorničkoga Sportskoga društva *Pionir* 1974, koje je imalo veći broj sportskih sekcija, a među najuspješnijima je bio Kuglaški klub *Pionir*.

Bio je član uprave subotičkoga FK *Zvezda* i jedan od inicijatora vraćanja izvornoga imena klubu *Bačka* 1969. Među osnivačima je HKUD-a *Bunjevačko kolo* u Subotici 1970.

Pokopan je na Senčanskom groblju u Subotici.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, Sreski Komitet SKS Subotica F:88.269.

Lit.: P. Dulić (ur.), *Bačka 1901 – 1971*, Subotica 1971; *65 godina »Pionira« (1917–1982)*, Novi Sad, 1982.

G. Bačlija

MARJANUŠIĆ, Marko (Subotica, 29. XII. 1942.), koreograf folklor, kulturni i sportski djelatnik. Sin je Bele i Lize, rođ. Vojnić Tunić. Osnovnu i srednju grafičku školu završio je u Subotici, a Višu školu zaštite na radu u grafičkoj industriji u Nišu. Najveći dio radnoga vijeka proveo je u Grafičkom zavodu (GZ) *Panonija*, gdje je radio od 1974. do umirovljenja 2007.

Kao dječak, na nagovor nastavnika tjelesnog odgoja Antuna Katančića, počeo je trenirati gimnastiku. Usporedno je pohađao folklor u subotičkoj četvrti Ker, koji je vodio Marko Gabrić. Nakon šest godina trajno se opredjeljuje za folklor te prelazi u Železničko kulturno-umjetničko društvo (ŽKUD) *Bratstvo*. Kao dobar plesač nastupao je u prvoj ekipi već kao srednjoškolac. Poslije prelazi u Omladinsko kulturno umjetničko društvo (OKUD) *Mladost*, gdje 1965. postaje koreograf zamijenivši Grgu Grunčića, koji je preselio u Švedsku. Tada počinje njegova intenzivna i plodna koreografska karijera duga 50 godina. Polazio je više seminara za koreografe (kod Olge Skovran u Novom Sadu 1967.-68., školu folklor na otoku Badiji kod dr. Ivana Ivančana itd.). Sudjelovao je na mnogim turnejama u zemlji i inozemstvu, a s folklornom skupinom i u masovnim scenama u kazališnim predstavama u Narodnom kazalištu u Subotici (*Pečalbari* i dr.), gdje je ujedno glumio i sporedne uloge u desetak predstava. Iz *Mladosti* odlazi 1971. te u sljedećim godinama vodi folklorne skupine u desetak društava i pet škola, kroz koje je prošlo više od tisuću mladih: u Staroj Moravici, Bajmoku, Aleksi Šantiću, Tavan kutu (KUD *Matija Gubec*), Subotici (KUD *Bunjevačko kolo*, AKUD *Ivo Lola Ribar*), Đurđinu, Nišu (KUD Mašinske industrije Niš), Kuli (KUD Tvornice štofova *Sloboda*). Osobito je bio uspješan u radu s gluho-nijemima te je s njima na saveznim natjecanjima više puta osvajao prva mjesta. Od obnavljanja Kulturno-prosvjetne zajednice

(KPZ) u Subotici stalni je član Predsjedništva, a jedno vrijeme i dopredsjednik. Deset godina bio je član Festivalškoga odbora za kulturu Vojvodine te predstavnik Subotice u KPZ-u Vojvodine i Srbije.

U GZ *Panonija* organizirao je sudjelovanje na Sportskim igrama grafičara (SIGRAF) 1974., a bio je predsjednik Organizacijskoga odbora II. SIGRAF-a, održanoga u Subotici 1975. Aktivan je u organizaciji raznih sportskih natjecanja na razini Vojvodine, Srbije i Jugoslavije. U sportskoj rekreaciji obnašao je razne dužnosti: bio je predsjednik Saveza za sportsku rekreaciju *Partizan* iz Subotice, predsjednik skupštine Saveza za rekreativni sport Vojvodine (danas: Savez sport za sve Vojvodine), član upravnoga odbora Saveza za rekreativni sport Vojvodine i upravnoga odbora Saveza za rekreativni sport Srbije, predsjednik gradskoga Saveza sport za sve Subotice i dr. Aktivni je član Planinarskoga sportskoga kluba *Spartak*, a bio je i njegov predsjednik i dopredsjednik u jednom mandatu.

U jednom mandatu bio je delegat u Skupštini Općine Subotica i odbornik u Skupštini Općine Subotica. Član je Bunjevačke matice iz Subotice od 1999., u kojoj je član Glavnoga odbora od 2005. i dopredsjednik od 2008. Bio je član Nacionalnoga vijeća bunjevačke manjine u Srbiji 2010.-13. i 2014.-18.

Dobitnik je više nagrada i priznanja: *Iskre kulture*, koju dodjeljuje Kulturno-prosvjetna zajednica Vojvodine, zlatne plakete Jugoslavenskoga saveza gluho-nijemih za razvoj kulturno-umjetničkoga stvaralaštva gluhih osoba, zlatne plakete Saveza za rekreativni sport Srbije itd.

Izvor: osobni iskaz Marka Marjanušića.

Lit.: D. Rokvić, *Ko je ko u Subotici*, Subotica, 2006; A. Jančikin, *Moj život u Mladosti*, Subotica, 2007.

P. Skenderović

MARKOV (Markovo), blagdan sv. Marka evanđelista, koji se slavi 25. travnja. Od 589. god. na taj dan Crkva drži procesiju s blagoslovom polja, kao »pokršteni« poľ

ganski običaj, kojim su Rimljani u proljeće toga dana priređivali praznik Robigalija, agrarni ophod u čast staroitalskoga boga Robigusa i božice Robigo, radi zaštite od bolesti žitarica. Tako se od kraja VI. st. u mnogim katoličkim krajevima počelo blagoslivljati žito. Stoga se u Katoličkoj crkvi sv. Marko u prvom redu slavi kao zaštitnik usjeva, žitnica i drugih rodnih polja.

Blagoslov polja na Markovo nekada je bio posebno značajan i u mnogim hrvatskim krajevima, kada se zemljoradnjom bavio veći broj ljudi. Tako se i u bačkih Bunjevacu na spomendan sv. Marka tradicionalno obavlja blagoslov žita i ratarskih polja. Iako blagdan nije zapovjedni, među poljodjalcima mu je pridavana velika važnost, pa se toga dana do svečanoga ophoda i blagoslova nisu obavljali veliki poslovi, već se najprije išlo u procesiju na blagoslov žita i polja. Blagoslov se obavljao po svim župama u kojima ima vjernika zemljoradnika, propisanim vjerskim obrednikom i lokalnim običajima. Puk je dolazio u crkvu na misu, u kojoj je svećenik propovijedao o žitu, kruhu i u hostiji utjelovljenom Isusu. Poslije mise vjernici iz crkve u *prošijunu* (vjerskom ophodu) odlaze na obližnju njivu zasijanu žitom, na kojoj se obavlja blagoslov. Na čelu *prošijuna* križ su nosili momci, sa strane okruženi djevojkama koje nose crkvene barjake, a za njima ide svećenik i predvodi molitvu Litanije svih svetih, koja se najčešće pjeva. Kako je sv. Marko zaštitnik ne samo žitnih već i drugih rodnih polja (vinograda i voćnjaka), u ophodu su sudjelovali i pudari i vinciliri (čuvari vinograda). Na odabranoj njivi *prošijun* se zaustavi, svi zagaze u njivu ozelenjenoga žita, a svećenik obavlja obred blagoslova. Nakon prigodne molitve svećenik blagoslovi žito, s tim i sva žitna i druga polja. Običaj je da svaki od vjernika ubere po nekoliko strukova blagoslovljenoga žita te ga odnese kući i čuva dok ga ne zamijene zrelim vlatima žita s *dužijance*. Matija Evetović ističe da Bunjevci s osobitim pijetetom prate crkvene obrede blagoslova žita moleći Svevišnjega za dobar rod. Tako *Neven* iz 1890. bilježi da je »od nkih 10-12

hiljada duša u sprovodu na Markovo, kada se po crkvenom običaju moljaše za blagoslov na njive«, te da su jedne mađarske noe vine napisale kako je »suvišno i spomenuti, da je veliku većinu sprovoda narod bunjevački sačinjavao«. Slično piše *Neven* i sljedeće godine: »Silno mnoštvo naroda izidje sprovodom na blagoslov usivah. Ozbiljnu većinu svakako je bunjevština zastupala. Ta nije čudo, jer bunjevci su malom iznimkom poljodilci.« Pošto su se nekada vjerski obredi i molitve obavljali na latinskom jeziku, da bi i vjernici mogli sudjelovati u zajedničkoj molitvi, u subotičkoj tiskari Vinka Blesića tiskana je 1897. knjižica na ikavici *Blagoslov polja na dan Svetoga Marka sa Litanijom »Svui Svetih«*, u kojoj su obuhvaćene obredne molitve blagoslova i Litanije svih svetih, koje su moljene ili pjevane u *prošijunu* od crkve do žitne njive. Blagoslov polja na dan sv. Marka odgađa se samo ako pada na prvi dan Uskrsa, kada se obavi na drugi dan Uskrsa. Nakon obavljenoga blagoslova ljudi bi požurili na salaš ili svojim kućama, jer je običaj da toga dana posade dinje, lubenice i krastavce vjerujući da će ono što je tada posađeno onoliko roditi koliko je bilo ljudi u *prošijunu*. Nakon svega mladež sa salaša i sela odlazila je u grad, a mnoge su se djevojke »ponavljale«, tj. kupovale novu odjeću, pa su u »novom ruvu« išle u procesiju i kasniju šetnju gradom. U novije vrijeme u Subotici, Somboru i okolnim bunjevačkim selima blagoslovom žitnih polja na Markov počinje proslava Dužijance/Dužionice, koja završava u kolovozu.

Blagoslov žita, Đurđin, 2022.

Običaj blagoslova polja zabilježen je i kod Šokaca. Tako se u Santovu, nedaleko od zapadnoga ruba sela, pokraj Budžakanskoga puta, gdje se nalazi Jašin križ, k njemu izlazilo ponajviše na Markovo s crkvenom ophodnjom »na žita« radi blagoslova Božjega za plodove i usjeve. Pod ophodnjom su se pjevale Litanije svih svetih. Na njivi je svećenik posvetio mlado žito i molio Svevišnjega da nas mimoiđe suša i nerodica te kasni mrazovi, da dade kišu u pravo vrijeme i da pusti sunčeve zrake po milosti svojoj. Puk često izgovara: »Dostoj se, Gospodine, plodove zemlje dati i uzdržati. Molimo te, usliši nas!« Taj običaj u svojem izvornom obliku i funkciji postojao je sve do Drugoga svjetskoga rata.

Lit.: *Neven*, 5/1890, 5/1891, 5/1899, 5/1910, Subotica; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001; S. Beretić, *Božji prijatelji s nama na putu*, Subotica, 2002; A. Sekulić, *Rječnik bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica 2010.

P. Skenderović i Ž. Mandić

MARKOVIĆ, plemićka porodica. Zbog vojnih zasluga u ratu s Turcima Leopold I. dodijelio je plemstvo 29. V. 1690. kapetanu somborskoga vojnoga šanca Duji, njegovoj supruzi Petroneli, rođ. Vukelić, njihovoj djeci Juri, Matiji, Kati i Martinu, njegovoj braći Grguru, Franji i Bartulu te Grgurovim sinovima Stipanu, Franji i Nikoli. Zbog nesređenih prilika na području Bačke plemićka diploma proglašena je na skupštini Bačke županije tek 13. VI. 1713. Kapetani cijeloga somborskoga vojnoga šanca bili su, osim Duje, i njegov stariji sin Jure (Đuro) 1691.–1717., i unuk Marko od 1734. do njegova ukidanja 1745.

Marko je 1753. u Slavonskoj vojnoj granici kupio imanje Cernik kraj Požege u Slavoniji. Naime od Marije Terezije zamolio je darovnicu za somborske pustare Gradinu i Malu Kulu, ali dobio je tek desetogodišnji zakup nekadašnje vojničke pustare Pačir. Tu su se doselili plemići Marko, Nikola i Mihajlo Marković. Na zemaljskom popisu plemića 1754./55. u Bačkoj su županiji popisani iz te porodice dva Marka, Nikola

i Mihajlo. Kako je Pačir 1759. postao posjed Ugarske dvorske komore, Ivan i Marko Marković zamolili su dopuštenje da se nasele u novoosnovano susjedno plemićko selo Nemes-Militics (*hrv.* Lemeš), u kojem su već živjeli Markovići. Marija Terezija potvrdila je vlastelinstvo Cernik 1758. nasljednim posjedom Stipana, Markova sina, koji je nakon očeve smrti 1756. preuzeo upravljanje imanjem te je stekao pridjevak Cernički. Stipan (Sombor, 1738. – Pečuh, 1798.) bio je glavni bilježnik Požeške i Baranjske županije, a zatim i podžupan Požeške županije. Njegov sin Andrija (Pečuh, 1766. – Sárkóz, Tolnanska županija, 1853.) bio je veliki župan Požeške županije, njezin predstavnik u Hrvatskom i Ugarskom saboru, hrvatski podban i kraljevski savjetnik. Iz cerničke grane obitelji visoku karijeru ostvarili su Stipanovi unuci Gustav (Cernik, 1812. – Felsőbük, danas dio Büka, Željezna županija, 1874.), koji je bio županijski bilježnik i podžupan Požeške županije, i Adolf (Cernik, 1816. – Graz, 1889.), madžarski husarski kapetan, domobranski potpukovnik i pukovnik. Obiteljski posjed Cernik Markovići su prodali 1848. i preselili u Madžarsku, gdje su se brzo asimilirali u Madžare.

Iz odvjетка somborskoga kapetana Jure Markovića znameniti mu je potomak unuk Adalbert (Sombor, 1749. – Apatin, 1819.). Plemstvo mu je priznato u Nemes-Militicsu 1786., a 1803. dobio je darovnicu za tamošnja imanja, od kada ta grana nosi plemićki pridjevak »de Nemesmilitics«. Bio je odvjetnik dobara Ugarske komore u Bačkoj (*lat.* Cameralis Fiscalis), glavni bilježnik grada Subotice, prisjednik županijskoga Sudbenoga stola i voditelj pravnih poslova (*lat.* Iurium Director) Ugarskoga plovidbenoga društva. Njegov sin Šandor (Apatin, 1793. – Subotica, 1860.) bio je subotički senator.

Izravni potomak Josipa Markovića, somborskoga senatora i gradskog suca iz XVIII. st., bili su austro-ugarski podmaršal (*njem.* Feldmarschalleutnant, skr. FML) Koloman (Kálmán) Marković (Bezdan, 1862. – ?, 1945.) i njegov sin speleolog

Adalbert (Béla) Marković (Nyíregyháza, 1897. – sjeverna Grčka, 1941.).

Opis grba: na plavom polju ovalnoga štita nalazi se konjanik u crvenoj dolami i kapi ukrašenoj perima držeći u desnoj ruci buzdovan, a u lijevoj sablju s odrubljenom turskom glavom. Jaše na bijelom konju u trku po zelenom tlu. Iznad štita nalazi se kaciga sa zlatnom krunom, a plašt je oko štita zlatno-plave boje na lijevoj i srebrno-crvene boje na desnoj strani.

Grb plemićke porodice Marković

Lit.: I. Nagy, *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal*, 7, Pest, 1860; S. Gavrilović, Sombor u borbi za elibertaciju 1745-1749, *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 37, Novi Sad, 1988; S. Gavrilović, Sombor – graničarski šanac (1687–1745), *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 46, Novi Sad, 1992; S. Gavrilović, Podaci o bunjevačkoj oficirskoj porodici Marković, *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 61-62, Novi Sad, 2000; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; V. Nimčević, Plemenita obitelj Marković u 17. i 18. stoljeću, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojskovođa Hrvata*, br. 10, Subotica, 2018.

L. Heka

MARKOVIĆ, plemićka porodica. Osnivač peštanske grane porodice Marković, koja se u Ugarsku doselila iz Bosne, a podrijetlom je iz dalmatinske grofovske porodice, jest Matija Antun (Pešta, 4. IX. 1751. – Pešta, 23. VII. 1832.), profesor prava, kraljevski savjetnik, kojemu je Leopold II. dodijelio plemićki naslov 24. II. 1791. u Požunu (Bratislavi). Studirao je u Pešti, Beču i Trnavi. Nakon završetka studija mudroslovlja

i prava bio je profesor crkvenoga prava na sveučilištu u Budimu. Osam puta biran je za dekana toga fakulteta, a u dva navrata za rektora sveučilišta. Kralj Franjo II. uzdigao ga je 1802. u čast kraljevskoga savjetnika. Bio je član odbora za obrazovanje Ugarskoga namjesničkoga vijeća (od 1806. do smrti) i direktor Mađarske kraljevske sveučilišne tiskare (do 1830.). Autor je dva djela: *Dissertatio inauguralis de fontibus juris Hungarici* (Tyrnavia, 1776) i *Principia juris ecclesiastici Regni Hungariae* (Buda, 1786). Imao je osmero djece. Njegova kći Terezija udala se za Antala Paulera i bila je majka akademika Tivadara Paulera (1816.–1886.), ugarskoga ministra bogoštovlja i prosvjete (1871.-72.) i ministra pravosuđa (1872.-78.). Sin Ivan Nepomuk (1785.–1834.) bio je sudac Kraljevskoga sudbenoga stola, autor više knjiga, među njima i udžbenika za studente prava *Epitome institutionum iuris Hungarici privati* (Buda, 1819, 1822²) i *Adumbratio Historiae juris Hungarici privati* (Buda, 1826, 1829²). Njegov sin Ladislav (rođen 1818.) također je ostvario karijeru u visokoj upravi – nosio je naslov kraljevskoga savjetnika i bio je tajnik Ugarske dvorske kraljevske kancelarije. Drugi sin Matije Antuna Karlo Marković (1790.–1829.) odabrao je svećenički poziv i bio je župnik, profesor u Trnavi i školski nadzornik središnjega sjemeništa, a treći sin Franjo (1793.–1846.) opredijelio se za vojničku karijeru i umirovljen je kao husarski bojnik. I najmlađi sin Matije Antuna Josip Marković (rođen 1804.) radio je u upravi: kao savjetnik prvo u vojnom ministarstvu, a zatim u Zemaljskoj upravi za financije.

Stariji brat Matije Antuna bio je Josip Marković iz Subotice. Imao je dva sina: Pavla i Matiju, koji su 28. V. 1795. dobili u Beču plemićki naslov od kralja Franje II., na temelju odluke Leopolda II. od 23. II. 1791., kao i grb identičan onomu koji je imala grana Matije Antuna. Plemstvo je proglašeno na skupštini Bačke županije 1795. Pavao Marković (1758.–1832.) bio je opći doktor prava (*Juris Universi Doctor*), držao je repetitorij i ujedno bio redoviti

profesor iz prirodnoga, općega javnoga i međunarodnoga prava (*Juris Naturalis, et Publici Universalis ac Gentium*) na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu (1784.–1811.), insurekcijski vojni sudac u Hrvatskoj i Slavoniji (1797.), profesor ugarskoga javnoga prava na Peštanskom sveučilištu (1811.–29.), rektor toga sveučilišta (1824./5.). Nosio je i naslov kraljevskoga savjetnika. Matija Marković (1765.–1827.) bio je član magistrata (senator) Subotice, obnašao je dužnosti gradskoga odvjetnika, gradskoga kapetana i ravnatelja osnovnih škola, bio je zastupnik grada na Ugarskom saboru 1811. Od trojice njegovih sinova Ivan je bio husar, Daniel husarski poručnik, a Ladislav gradski senator i gradski odvjetnik. Na popisu plemića Bačko-bodroške županije 1841. uz njih su u Subotici popisani još i Zsigmond, Šandor i Stanislav.

Iz ove obitelji potječe i Antun Marković (1790.–1858.), bački prepozit i kalački kanonik, poznat po dobročinstvima i zakladama za pomoć potrebitima u cijeloj Ugarskoj.

Opis grba: štit je podijeljen zelenom i srebrnom bojom na četiri polja. U prvom i četvrtom polju, koja su zelene boje, stoji ždral na zlatnoj kruni držeći kamenčić desnom podignutom nogom. U drugom i trećem polju bijele boje nalaze se tri kose plave grede s desna na lijevo. Kaciga: srebrno-zeleni i plavo-srebrni par raširenih orlovih krila između kojih stoji opisani ždral. Plaštev: zeleno-srebrni i plavo-srebrni.

Grb plemićke porodice Marković

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F: 272 pol 15-A-6/1791; F: 451. Zbirka crkvenih matičnih knjiga, knjiga 61., str. 424–425, upis 641.

Lit.: I. Nagy, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, 7, Pest, 1860; I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 2, Szabadka 1892; I. Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg, 1899; G. Ulmer, *Spjaci u Subotici*, Subotica, 1994; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

L. Heka

MARKOVIĆ, plemićka porodica. Grofovski naslov i pridjevak »de Spizza« (»od Spiča«) dobila je dalmatinska grana Markovića, koja se nakon Napoleonovih osvajanja i Mira u Campo Formiju 1797., kada je prestala postojati Mletačka Republika (u čijem se sastavu nalazila Dalmacija), naselila u južnoj Ugarskoj. Potječu iz naselja Spič (*lat.* Spizza; danas dio sutomora u Crnoj Gori). Robert Elsie, pozivajući se na biskupa Pjetera Budia (1566.–1622.), navodi da je to nekoć bio teritorij plemena Kellmendi, a da su im Markovići bili susjedi na prostoru između Bara i Ulcinja. Po njemu je pleme Markovića moglo naoružati do 1500 muškaraca. Spič je bio katoličko mjesto u zaljevu u kojem je prije pada pod tursku vlast 1571. bilo 120 katoličkih domova, a nakon oslobođanja od Turaka ostalo je još samo dvadesetak. Iako su ga Crnogorci zauzeli 1877., odlukom Berlinskoga kongresa 1878. ponovno je ušao u sastav Dalmacije.

Car Karlo V. (1500.–1558.) pomorskom je časniku Stjepanu Markoviću (Stefan Marcovich) zbog njegovih ratnih zasluga u pomorskoj bici protiv turske flote Hajrudin-paše Barbarose kod Malorce i Alžira 6. X. 1541. dodijelio naslov grof od Spiča (*Conte di Spizza*) – plemićki pridjevak dobili su po svojem posjedu tvrđavi Nehaj u Spiču (*castello di Spizza*). No s obzirom na to da su tri desetljeća poslije Turci zauzeli taj kraj, grofovi Markovići preselili su se 1612. u Istru. To potvrđuje odluka mletačkoga Senata od 23. XII. 1728. kojom se mletačkome pukovniku Nikoli Markoviću (*Nicolaus Marcovich*) i njegovim potomcima zbog osobnih zasluga i staroga plemstva priznaje naslov *Conti di Spizza*.

U ispravi se kaže da su njegovi preci došli u Istru iz Budve 1612. i da su spomenutu titulu nosili i prije.

Vjerojatno su iz iste obitelji i »Markus Markowiz«, carski pukovnik, i njegov brat Nikola, carski kapetan »iz Dalmacije«, koji su od cara Ferdinanda III. u Beču 8. XII. 1643. stekli carsko plemstvo, zajedno s carskom zaštitom.

Nikola Marković (Nicolaus Marcovich, rođ. 5. XII. 1751.) dobio je potvrdu grofovskoga naslova (*conte*) od mletačkoga Senata 25. VIII. 1794. te je ta činjenica unesena u popis plemića i grofova. No on je već prije sloma Mletačke Republike došao u Austriju te je od kralja Franje I. dobio 1796. austrijski indigenat i potvrdu grofovskoga naslova, a zatim 23. IX. 1796. i ugarski indigenat zajedno sa suprugom Mariom Annom Öffner von Grünenthal i sinom Josipom. Nakon dobivanja ugarskoga indigenata prezime se najčešće spominje u obliku Markovits (Spizzai). Nikola je naturaliziran na sjednici Ugarskoga sabora 1820. Grofovski naslov potvrđen je u Schönbrunnu 1831. Nikoli, njegovu nećaku Johannu Georgu (rođ. 1774.) te sinovima pokojnoga Marka (Marcus, rođ. 1750.) Antonu Johannu (rođ. 1792.) i Matiji Stjepanu (Matthias Stefan, rođ. 1802.). Nasljedni grofovski naslov dobili su samo muški članovi obitelji. Johann Georgovi sinovi bili su Marko (rođ. 1802.), Perito (*sic!*) i Peter (rođ. 1804., liječnik). Grof Nikola više je puta obavljao po napatku bečkoga dvora poslove u Banatu, a 1786. dobio je od Ugarske komore darovnicu za naselje Vizezd (*rum.* Vizejdia) u Torontalskoj županiji s ciljem da se u njemu uzgajaju mazge. To napušteno mjesto tada su planski oživili i u njemu se nastanili Srbi, Bugari, Nijemci i Mađžari. No stanovništvo se okrenulo proizvodnji duhana, pa uzgoj mazgi nije uspio. Grof je u selu podigao dvorac, jedinu važniju zgradu u mjestu

Više saznanja o grofu Nikoli dobiva se iz mađžarske povijesti književnosti zahvaljujući sačuvanoj intenzivnoj prepisci njegove supruge s mnogim uglednicima. Iz njezine prepiske s piscem Józsefom Kár-

mánom, koja je poslužila i za Kármánova djela, saznaje se da je Nikola bio »dalmatinski plemić« kojemu je »materinski jezik hrvatski«, da je bio sudac Sudbenoga stola Torontalske županije, koji je »na čelu Crnogoraca ratovao protiv Turaka«, zatim je »službovao na mletačkim brodovima i godinama bio časnik ruske flote«, a potkraj vladanja Marije Terezije stupio je u službu Austrije. Bio je hrabar ratnik i sklon avanturama. Svi književni povjesničari potvrđuju da je bio podrijetlom iz Dalmacije, a po nacionalnosti Hrvat. Navode nadalje da se 1780. oženio 17-godišnjom kćeri carskoga pukovnika Josepha Öffnera, ali su ga preokupirali vojnički poslovi, »planovi o organiziranju južnih Slavena«. Zbog toga su njegova žena i dva djeteta s punicom živjeli u Budimu i Bečkom Novom Mjestu (*njem.* Wiener Neustadt). Starija kći rano je preminula, a u životu je ostao sin i nasljednik Josip Marković. Svi se slažu da je morao biti izniman čovjek jer mu je car Josip II. darovao posjed od tisuću jutara u južnoj Ugarskoj, pa je uz sve druge obveze trebao urediti i svoj banatski posjed, što mu je također oduzimalo puno vremena. Navode i da je bio principijelan čovjek, koji se borio za svoje ideale. Iako je studirao na sveučilištu u Padovi, napustio je studij i već se kao sedamnaestogodišnjak priključio ruskoj vojsci i borio u rusko-turskom ratu 1768.-74. Nakon njegova završetka ostao je u ruskoj vojsci još šest godina. Navode kako se u susjedstvu njegove domovine Hrvatske nalazi Crna Gora i da je puno vremena proveo po tamošnjim brdima i dobro ih poznaje, kao i Crnogorce, koji također vole njega, kao što i on ljubi njih. S 1600 regrutiranih Crnogoraca želio je sudjelovati na strani Marije Terezije u Bavarskom nasljednom ratu 1778.-1779., ali kada su stigli u Češku, već je sklopljen mir. Bio je autoritet gdje god se pojavio: i u Rimu i u Ugarskoj. Dalmaciju i Crnu Goru smatrao je Ugarskoj pripadajućim dijelovima te se riječju i u pisanom obliku zauzimao za njihovo pripajanje. Želio je na austrijskoj strani, kojoj je Rusija bila saveznica, sudjelovati u Austro-turskom ratu 1787.-1791., ali car Josip II. nije prihvatio njegovu ponudu

jer nije imao povjerenja u čovjeka koji je prije toga služio na ruskoj strani. Tvrdnje mađžarskih književnih krugova nesklonih grofici Marković, ali i grofu, koji već dva stoljeća ponavljaju da je Nikola zapostavio suprugu, opovrgava informacija da supruga, odrasla u austrijskim planinama, nije mogla podnijeti ravničarsku klimu, gdje je pobolijevala kada bi tu dolazila sa suprugom. Zbog toga ju je poslao u Theresienfeld, na stari posjed obitelji Öffner, gdje je upravljanje imanjem vodio Nikolin otac grof Rafael Marković (de Spizza), a Nikola je otišao u Banat kako bi organizirao poslove na svojem posjedu. Za vrijeme dok je bio odsutan suprugu je povjerio svomemu dobromu prijatelju Mártonu György Kovačichu, mađžarskomu pravnomu povjesničaru hrvatskoga podrijetla, utemeljitelju istraživanja mađžarske države i prava, u kojem je jamačno vidio svoga zemljaka i hrvatskoga domoljuba. Kovačić je doista postupao kao njezin zaštitnik, a kako je i sam bio sklon prosvjetiteljskim idejama, to je Maria Anna dospjela u budimski hrvatski kružok blizak prosvjetiteljstvu.

Prema Béli Kempelenu grofovsko je grana obitelji izumrla.

Grb plemićke porodice Marković

Opis grba: u zlatnom dvorištu štita stoji dvorac s dva tornja. Na dva njihova ugla su propeta dva lava prirodne boje smještena jedan nasuprot drugoga, koji prednjim nogama drže crnog orla raširenih krila okrenutih ulijevo. Iznad dvorca je crveni križ. Štit pokriva grofovsko kruna, na kojoj stoje tri okrunjene kacige, u sredini je opisani crni orao, a na dva kraja se dižu

dva lava. Nakit je u sredini zlatno-crni, a na dvije strane srebrno-crveni. Štit s desne strane drži jednoglavi orao, a s lijeve strane medvjed.

Lit.: I. Nagy, *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal*, 7, Pest, 1860; *Wappenbuch des Adels von Ungarn*, J. Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch, Nürnberg, 1885-1894; I. Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg, 1899; J. Pintér, *Magyar irdalomtörténete*, 4, Budapest, 1931; B. Kempelen, *Magyar nemes családok*, 7, Budapest, 1913; R. Elsie, *Early Albania: A Reader of Historical Texts 11th-17th Centuries*, Wiesbaden, 2003.

L. Heka

MARKOVIĆ, Adalbert (Markovits, Béla) (Nyíregyháza, Szabolcska županija, 29. VI. 1897. – sjeverna Grčka, 28. X. 1941.), speleolog, prapovjesničar. Sin je austro-ugarskoga podmaršala Kálmána. Izravni je potomak Josipa Markovića, somborskoga senatora i glavnoga suca Sombora u XVIII. st. Djetinjstvo je proveo u Austriji, gdje je dijelom polazio osnovnu i srednju školu, a drugim dijelom u Mađžarskoj. Studirao je medicinu u Budimpešti i Grazu (1915.-19.), ali je studij morao prekinuti jer je unovačen tijekom Prvoga svjetskoga rata te je kao vojnik služio u sanitetu. Nakon rata nije nastavio studij medicine, nego je postao speleolog.

Do kraja života bavio se istraživanjem špilja, ali to bavljenje njegovim najdražim poslom nije mogao obavljati nesmetano jer je u teškim poslijeratnim godinama trebao skrbiti i za egzistenciju. U Grazu je bio voditelj jedne banke i jedne pilane 1920.-27., usto je organizirao večeri komorne glazbe, a radio je i za osiguravajuće društvo *Phoenix*, bavio se reklamom za pučke svečanosti u Salzburgu itd. Osnovao je Austrijsko društvo za speleologiju 1926. u Beču, čiji je predsjednik bio do 1938. Prvu speleološku ekspediciju u Italiju i Grčku organizirao je 1927. uz financijsku pomoć Odjela za osiguranje Bečke obrtničke udruge. Potom se u Grčkoj zaposlio u firmi *Adler*, a upoznao se i s grčkim premijerom i poslije predsjednikom Aleksandrosom *Zaimisem*, koji je obnašao i dužnosti ministra unutarnjih poslova, ministra pravosuđa te povjerenika za

otok Kretu. To poznanstvo omogućilo mu je da se posveti prehistorijskome istraživanju grčkih špilja, ali i onih po okolnim otocima u Egejskom moru. Posebno su važna njegova istraživanja špilje Kaki-Skali pokraj Megare, koju je u čast svoga zaštitnika prozvao Zaimisova špilja. Glavni rezultat njegovih iskapanja bilo je otkriće mikrolitske kamene strukture, koja odgovara lokalnoj mezolitskoj kamenoj strukturi. To je bila i tema njegove doktorske disertacije, koju je obranio na Filozofskom fakultetu u Beču 1931. Njegov burni život, s jedne strane borba za egzistenciju, a s druge strane posvećenost speleologiji, nije mu ostavio dovoljno vremena da rezultate svojih vrlo vrijednih istraživanja sistematizira i publicira. Međutim suvremenici tvrde da je bio vrstan govornik, koji je slušateljstvu znao prenijeti zanos i oduševljenje speleologijom. Oswald Menghin navodi da je u razdoblju 1922.-38. održao oko 1080 predavanja diljem Europe, kao i da je kroz to vrijeme organizirao i vodio 15 istraživačkih putovanja u južnoj Europi. Madžarsko društvo speleologa izabralo ga je 1927. za svoga dopisnoga člana priznajući njegove rezultate ostvarene na polju speleologije.

Potkraj života od oca je doznao da je obitelj grofovskoga podrijetla. Naime Kálmán Marković slučajno je uoči izbijanja Drugoga svjetskoga rata doznao za grofovsko podrijetlo, a zatim je, ulažući nemali napor, uspio prikupiti i svu dokumentaciju o vraćanju grofovskoga naslova obitelji. Béla je grofovski naslov nosio samo kratko vrijeme. Naime nakon puno životnih nedaća konačno je imao stalan posao, međunarodno priznanje za svoj znanstveno-istraživački rad i tomu odgovarajući rang. Zastupnik Madžarskoga turističkoga ureda u Ateni postao je 1940., a 1941. dospio je u budimpeštansku središnjicu. Iz Budimpešte je 1941. poletio za Solun kako bi vrijedan materijal koji je prikupio u Grčkoj donio u Madžarsku i tu ga sistematizirao i obradio, ali je na tom letu poginuo u zrakoplovnoj nesreći.

Lit.: O. Menghin, Adalbert Markovich (1897-1941), *Wiener Prähistorische Zeitschrift*, 1/1942, Wien; O. Kadic: Megemlékezés gróf Markovich Béláról.

(1897-1941) / Nachruf auf Graf Béla V. Markovich. (1897 — 1941), *Barlangvilág (Höhlenwelt)*, 3-4/1943. Budapest; *Österreichische Biographische Lexikon 1815-1950*, 6, Wien, 1974; V. Nimčević, Plemenita obitelj Marković u 17. i 18. stoljeću, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata*, br. 10, Subotica, 2018.

L. Heka

MARKOVIĆ, Blaško (Sombor, 1. II. 1877. – Przemysl, Galicija, danas u jugoistočnoj Poljskoj, 1915.), sindikalist, glazbenik. Rođen u obitelji Leopolda i Magdalene, rođ. Kulić, u somborskom naselju Selenča. Pučku školu i zidarski zanat izučio u Somboru. Početkom 1900-ih snažnije se aktivirao u sindikalnom organiziranju radnika, predvodio je organizacije prvosvibanjskih proslava, pisao tekstove socijalne tematike. Osnovao je sa suradnicima 12. VI. 1904., u dvorištu kavane *Tri zeca*, sindikalnu organizaciju zidarskih i građevinskih radnika u Somboru (u to vrijeme većinom Bunjevac), koja će postati uporište socijaldemokratskih ideja. Podružnica je pripadala Općemu sindikalnomu savezu Ugarske (Általános Munkássegylet). Uz Markovića kao predsjednika upravu podružnice činili su Stipan Parčetić, tajnik, Mihajlo Ivančević, Ivan Savić i Grgo Anđal kao rukovodstvo. Djelatnost se odvijala na hrvatskom jeziku, pa je uz političke ideje sindikalni pokret imao širi značaj za razvoj nacionalne svijesti radnika. Glazbeno je bio aktivan kao prim-tamburaš u nekoliko mjesnih tamburaških zborova. Skladao je, pisao pjesme radničke tematike, kraće kazališne komade iz života radnika. Početkom Prvoga svjetskoga rata mobiliziran je u austrougarsku vojsku i poslan na bojišnicu u Galiciju, gdje je poginuo kraj Przemysla (*ukr.* Peremyśl).

Njegove kazališne komade prikazivale su radničke amaterske grupe u Somboru. Djela *Šime mlinara ženidba* i *Iscrpljene radnice* uprizorena su nakon njegove smrti u međuratnom razdoblju u Domu somborskih građevinskih radnika (kolokvijalno do suvremenosti mjesni toponim Zidarski dom). Najpoznatiji je ostao po pjesmi *U tom Somboru*, za koju je napisao tekst i glazbu u godinama prije Prvoga svjet-

skoga rata. Tekst opisuje Sombor, njegove simbole i ljude toga vremena. Prvi notni zapis zabilježio je 1928. Vinko Žganec (1890.–1976.) na temelju izvedbe Stipana Dulića i Đule Šmita. Ostala je lokalnoga značaja do 1967., kada ju je Somborac Pero Grepo snimio na maksimilijanskoj gramofonskoj ploči za zagrebački *Jugoton*. Još veći odjek doživjela je nakon objave drugoga albuma Zvonka Bogdana 1972., snimljenoga za PGP RTB. U kasnijim izvedbama drugih autora mijenjani su elementi naslova, pjesme i dodavani stihovi. Njegovo ime nosi somborska ulica u Mjesnoj zajednici Gornja Varoš.

Blaško
Marković

Lit.: M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870–1945)*, Sombor, 1971; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Novi Sad, 1989; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; <https://www.ravnoplov.rs/u-tom-somboru-pesma-koju-je-napisao-zidar/> (pristupljeno 16. XII. 2021).

M. Bara

MARKOVIĆ, Duje (Dominik, Dujo) (? – Slankamen, 19. VIII. 1691.), jedan od predvodnika posljednje seobe Bunjevaca Dalmatinaca u Podunavlje, prvi kapetan somborskoga vojnoga šanca. U povijesnim izvorima zapisivan je latiniziranim imenom Dominik (*Dominicus*) i narodnim imenom Duje (*Dujae, Duiā*). S Đurom Vidakovićem bio je predvodnik zadnje migracije Bunjevaca Dalmatinaca iz Dalmacije, u vrijeme Velikoga bečkoga rata (1683.–1699.). Njih dvojica pojavila su se u srpnju 1687. u vojnom logoru kraj *Sizara/Sithara* (*madž.* Szekcső, danas Dunaszekcső, *srp.* Sečuj) pred bavarskim knezom izbornikom Maksimilijanom II. Emanuelom kao predvodnici oko 5000 Bunjevaca Dalmatinaca (u austrijskim izvorima lapidarno: »katoličkih Raca«), od kojih 1500

pod oružjem, koji su prešli »iz Turske« i izrazili spremnost da pomognu habsburškoj vojsci u borbi protiv Osmanlija. Kao protuuslugu tražili su osiguranje prebivališta za svojih 5000 sunarodnjaka, koji su dolazili iz Bosne. Maksimilijan II. u pismu je preporučio Dvorskomu ratnomu vijeću u Beču da ih se uzme u zaštitu i da im se dopusti naseljavanje i obnova triju palanač – Segedina, Subotice i Baje. Preporuku su Marković i Vidaković vjerojatno i osobno odnijeli u Beč. U kolovozu je Dvorsko ratno vijeće prihvatilo Maksimilijanovu preporuku i naložilo generalu Antoniju Caraffi, vojnomu zapovjedniku za Ugarsku, da Dalmatince smjesti u Segedin, Suboticu i Baju. Osim u tri tražena naselja, dio njih naselio se i u Somboru, gdje je i prije bilo njihovih sunarodnjaka, kao i Srba.

U listopadu 1687. general Caraffa imenovao je Duju za prvoga zapovjednika – kapetana somborskoga vojnoga šanca. Za zasluge u borbama protiv Turaka dobio je 1690. plemićku titulu od cara Leopolda I., a s njime i njegova supruga, djeca, braća i sinovci. Sljedeće je godine Leopold von Herberstein, tadašnji zapovjednik segedinskoga okruga, odao priznanje Duji i njegovoj široj i užoj obitelji za požrtvovnost u borbama protiv Turaka kako u obrani Sombora tako i na drugim bojištima. Poginuo je u znamenitoj bici protiv Osmanlija kraj Slankamena 1691., u kojoj je, prema kasnijoj izjavi njegovoga unuka Marka, upućenoj u molbi carici Mariji Tereziji 1748., zadobio teške rane i bio okružen Turcima. Nakon njega za zapovjednika Sombora imenovan je njegov sin Đuro. Potomci te loze Markovića, koje zovu Kapetani, i danas žive u Somboru i u salašima Gradina.

Iz dijela spomenute molbe Marka Markovića iz 1748. srpski povjesničari izvode zaključak kako je Duje bio pravoslavac, a posljedično i »pravoslavni Srbin«, odnosno da su svi Bunjevci pokatoličeni Srbi, što nema uporište u povijesnim izvorima i ne uzima u obzir više činjenica – ponajprije njegovo katoličko osobno ime, zatim činjenicu da se od prvoga pojavljivanja u povijesnim izvorima predstavlja kao predstavnik

katolika, i na kraju činjenicu da je pojam »šizme« (»raskolništva«) u to vrijeme imao mnogo šire značenje od pripadnosti pravoslavnoj crkvi.

Lit.: S. Gavrilović, Sombor – graničarski šanac (1687–1745), *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 46, Novi Sad, 1992; J. Z. Pekanović, Dujo Marković, *Miroljub*, 2/2011, Sombor; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; V. Nimčević, Plemenita obitelj Marković u 17. i 18. stoljeću, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, br. 10, Subotica, 2018.

R. Skenderović

MARKOVIĆ, Josip – Joza (Sombor, 1712.

– Sombor, 7. I. 1789.), senator somborskoga magistrata, gradski kapetan, glavni gradski sudac. Sin je Matije i Marije, rođ. Šajnović. Mlađi je brat kapetana Marka, unuk kapetana Duje Markovića. Rodbinski povezan s Požegom, u obnovljenoj Požeškoj županiji 1745. obnaša dužnost zamjenika kotarskoga načelnika (*lat.* vice-judex nobilium) u naselju Kula, istočno od Požege. Početkom 1749. god. podnio je ostavku te se iz Slavonije vratio u Sombor, koji je te godine postao slobodnim kraljevskim gradom. Prilikom instauracije prvoga gradskoga poglavarstva (*lat.* Magistratus) izabaran je za jednoga od 13 doživotnih članova – senatora, od kojih je bilo šest »Dalmatina«, a sedam Srba. Gradski kapetan bio je 1765.-69., a gradski sudac (*lat.* Iudex), čelnik magistrata, bio je od 1769. do 1787., kada se povukao iz javnoga života.

Autori zavičajne povijesti spominju ga kao jednu od najvažnijih ličnosti u povijesti grada, posebno ističući kako se sustav ulica i izgled današnjega grada vezuje uz njega. Usto je uredio i izgled pustara i salaša. Dao je postaviti drvorede uz ceste koje su vodile u grad, ali i ulice i trgove. Činjenica da se Sombor danas spominje kao najzeleniji grad ima se zahvaliti njemu. Najzaslužniji je za sadnju dvije velike hrastove šume u okolici Sombora (Bukovac i Šikara). Kao veliki inovator, predložio je nekoliko planova koji bi pridonijeli gospodarskomu razvitku Sombora (cesta

Sombor–Apatin, skela na pustari Aljmaš kod ušća Drave), ali oni nisu realizirani. U istom cilju inicirao je povezivanje Mostonge s Dunavom, ali je na kraju umjesto Mostonge s Dunavom povezana Tisa, a dio Mostonge kraj Sombora postao je tek dio Franjina/Franzova kanala (izgrađen 1793.–1801.). Potkraj 1770-ih bio je upravitelj osnovnih rimokatoličkih škola u Somboru. Za rad na prosvjetnom području odlikovan je pozlaćenom medaljom s likom Marije Terezije 1779. O vlastitom trošku podigao je 1781. kapelu Snježne Gospe na uzvišenijem dijelu salaškarkoga naselja Čičovi kraj Mostonge, u narodu zvana i Jozinom kapelom

Pokopan je u kripti somborske crkve Presvetoga Trojstva. Obred pokopa vodio je župnik Matija Slatković.

Lit.: J. Muhi, *Zombor története*, Zombor, 1944; T. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Sombor, 1989; S. Pekanović, Iz povijesti grada Sombora : Josip Marković, *Miroljub*, 1/1998, Sombor; Z. Kalapis, *Életrajzi kalauz : ezer magyar biográfia a délszláv országokból*, 2, Újvidék, 2003; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; V. Nimčević, Plemenita obitelj Marković u 17. i 18. stoljeću, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 10, Subotica, 2018; M. Stepanović, *Plemićke porodice u Somboru do kraja XVIII veka*, Sombor, 2018.

L. Heka

MARKOVIĆ, Josip – Josa (Subotica, 5. X. 1936. – Subotica, 22. XII. 2011.), sportski djelatnik. Sin je Petra i Justike, rođ. Skenderović. Otac je odbojkaša Lazara i Sonje, ud. Vidanović. U Subotici je završio osnovnu školu (danas OŠ *Ivan Goran Kovačić*) i gimnaziju. U odvojeničkom uredu Lazara Matijevića radio je 1956.-60. Nakon toga prelazi u Tvornicu čokolade i bombona *Pionir*, gdje je radio najprije kao tajnik 12 godina, a zatim kao trgovački putnik do umirovljenja 2002. te kao umirovljenik još pet godina honorarno.

Sportsku karijeru započeo je kao nogometaš. U subotičkim klubovima *Metalac* i *Zvezda* (sadašnji FK *Bačka*) igrao je 1947.-53., ali je zbog povrede morao prestati ak-

tivno igrati. U *Zvezdi* je bio glavni tajnik 1962.-64. te član Izvršnog odbora 1964.-66. Potom je dvije godine djelovao u Boksakom klubu *Spartak*, a od 1968. aktivan je u Odbojkaškom klubu *Spartak* iz Subotice. Tijekom više od četiri desetljeća aktivnosti u odbojkaškom sportu obnašao je brojne dužnosti. Bio je član Upravnoga odbora kada je muška seniorska ekipa *Spartaka* postala prvak Jugoslavije 1974./75. i potom osvojila 3. mjesto u Kupu europskih prvaka 1976. Od 1976. bio je predsjednik ženske sekcije kluba. Nakon formalnoga razdvajanja kluba na muški i ženski 1990. god. ostao je djelovati u Ženskom odbojkaškom klubu *Spartak*, u kojem je bio predsjednik 1990.-98. Potom je na nagovor članova djelovao kao predsjednik Skupštine ŽOK *Spartaka* do kraja života. Pod njegovim vodstvom najveći uspjeh ostvaren je u sezoni 1996./97., kada je osvojeno 4. mjesto u 1. saveznoj ligi i plasman u finale Kupa SR Jugoslavije.

Obnašao je brojne dužnosti u odbojkaškom sportu: u dva mandata bio je predsjednik Odbojkaškoga saveza Vojvodine, u dva mandata glavni tajnik Odbojkaškoga sa-

Josip
Marković

veza Srbije, član predsjedništva Odbojkaškoga saveza Jugoslavije 12 godina, u dva mandata predsjednik Udruženja odbojkaških klubova prvih saveznih liga (UOKPL) Srbije i Crne Gore te do smrti predsjednik Skupštine UOKPL Srbije. Usto je bio i član predsjedništva Sportskoga saveza Subotice te glavni tajnik, član predsjedništva i predsjednik Sportskoga društva željezničara *Spartak* iz Subotice. U više od pola stoljeća aktivnoga rada jedan je od najzaslužnijih subotičkih sportskih djelatnika u povijesti sporta.

Zbog svojih velikih zasluga proglašen je za doživotnoga počasnoga predsjednika ŽOK *Spartak*. Za svoj rad dobitnik je brojnih priznanja: Nagrade Odbojkaškoga saveza Jugoslavije i Vojvodine za uspješnu organizaciju Kupa republika i pokrajina, Nagrade Odbojkaškoga saveza Vojvodine za unapređenje odbojkaškoga sporta 2005., Nagrade za životno djelo *Jovan Mikić – Spartak* Sportskoga saveza Vojvodine 2006. i Zlatne plakete Odbojkaškoga saveza Srbije 2007. Dobio je i Trofej Jovan Mikić *Spartak* i Ključ Grada 1995. od Sportskoga društva *Spartak* te druga priznanja Sportskoga saveza Subotice i Grada Subotice.

U njegovu čast od 2013. u Subotici se održava tradicionalni Memorijalni turnir u ženskoj odbojci *Josip Marković – Josa*.

Izvor: iskaz Lazara Markovića.

Lit.: *Sport u Subotici 1944 – 1984*, Subotica, 1984; M. Brustulov (ur.), *Sportsko društvo željezničara »Jovan Mikić Spartak«*, Subotica, 1995; *Ženski odbojkaški klub Spartak : 60 godina ženske odbojke u Subotici 1945-2005.*, Subotica, 2005; D. Prčić, Josip Marković, dobitnik Nagrade »Jovan Mikić Spartak« : Sport kao životno djelo, *Hrvatska riječ*, br. 201, Subotica, 22. XII. 2006; L. Tričko - Stantić, Josip Marković je puno doprineo našoj odbojci, a to se i nagrađuje : Priznanje za životno delo!, *Bunjevačke novine*, br. 19, Subotica, 2007; Sportska karijera koja i dalje traje, *Subotičke*, br. 53, Novi Sad, 6. VII. 2007; www.subotica.info/2022/09/13/prvi-dan-memorijalnog-turnira-josip-markovic (pristupljeno 27. X. 2022).

P. Skenderović i E. Hemar

MARKOVIĆ, Jure (Đuro) (? – ?. prije VIII. 1717.), potkapetan i kapetan somborskoga vojnoga šanca. Sin je kapetana somborskoga vojnoga šanca Duje i Petronele, rođ. Vukelić. Stariji je brat Matije. Latinski izvori nazivaju ga Jure, dok ga se u kasnijoj literaturi naziva i Đurom. Za života oca bio je potkapetan somborskoga šanca. Nakon pogibije oca Duje u bici kod Slankamena 19. VIII. 1691. zapovjednik carske vojske Ludwig Badenski imenovao ga je 28. VIII. 1691. za kapetana somborskoga šanca, a njegova mlađega brata Matiju za potkapetana. Od tada pa sve do 1717. predvodio je somborske graničare u brojnim bitkama

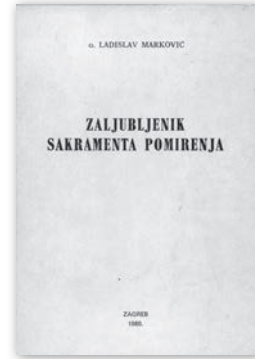
koje su vodili za kuću Habsburga. U borba nije zaostajao za očevim ratničkim vrlinama, što potvrđuju sačuvani vojni i crkveni izvori. Prema nekim autorima predvodio je somborske vojne graničare i u znamenitoj bici kod Sente 1697., a kao somborski kapetan svakako je sudjelovao u zadnjim godinama Velikoga bečkoga rata do Mira u Srijemskim Karlovcima 1699. Na strani labanaca, pristaša bečkoga dvora, iskazao se u borbi protiv mađarskih ustanika kuruca pod vodstvom Ferenc Rakočczyja 1703.-11. na više bojišta, uključujući i Erdelj i Gornju Ugarsku. Sudjelovao je i u prvim godinama Austro-turskoga rata 1716.–1718., uključujući i znamenitu bitku kod Petrovaradina 1716.

Lit.: S. Gavrilović, Sombor – graničarski šanac (1687–1745), *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 46, Novi Sad, 1992; J. Z. Pekanović, Dujo Marković, *Miroljub*, 2/2011, Sombor; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; V. Nimčević, Plemenita obitelj Marković u 17. i 18. stoljeću, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata*, br. 10, Subotica, 2018.

R. Skenderović

MARKOVIĆ, Ladislav (Marin) (Monoštor, 24. II. 1916. – Sombor, 1. VIII. 1997.), karmelićanin. Rođen je u obitelji Aleksandra i Eve, rođ. Pejak. Osnovnu školu pohađao je u rodnom mjestu. Kao srednjoškolac stupio je u karmelićanski red te je polazio gimnaziju u Somboru kao karmelićanski sjemeništarac. Novicijat je završio u Czerni (Poljska), gdje je 1934. položio prve zavjete. Filozofski studij završava u Poljskoj (Krakow i Wilno /danas Vilnius u Litvi/). Teologiju je studirao na papinskom teološkom sveučilištu *Teresianum* u Rimu, gdje je i doktorirao iz teologije 1942. Za svećenika je zaređen u Rimu 1939. Na Papinskome sveučilištu sv. Tome Akvinskoga (*Angelicum*) doktorirao je i iz crkvenog prava 1948. Na Karmelićanskom rimskom sveučilištu *Teresianum* bio je profesor moralnog bogoslovlja 11 godina, šest godina obnašao je službu ekonomata, a četiri godine vicerektora.

Poslije smrti Gerarda Tome Stantića 1956. vraća se u Sombor 1957. te radi na osnutku karmelskog samostana u Zagrebu, što je i ostvareno u Remetama 1959. Dugogodišnji je prior karmelskoga samostana u

L. Marković, *Zaljubljenik sakramenta pomirenja*, Zagreb, 1980.

Somboru, učitelj novaka i bogoslova, provincijal. Dugi niz godina bio je član Prezbiterialnog vijeća Subotičke biskupije i peritus (službeni stručnjak) kanonskog prava, asistent redovnica Subotičke biskupije i peritus za pravna pitanja Unije viših poglavara i poglavarica bivše Jugoslavije. Autor je brojnih članaka duhovnog i mističnog sadržaja u raznim crkvenim časopisima i glasilima. Bio je ispovjednik i duhovni savjetnik fra Anti Antiću (1893.–1965.), za kojega se od 1984. vodi postupak za proglašenje blaženim i svetim. O njegovoj je duhovnosti napisao djelo *Sakramenti pomirenja* (1980). Zaslužan je za donošenje Gospina kipa iz Fatime u Monoštor, gdje se u crkvi sv. apostola Petra i Pavla od 1945. obilježava Zavitni dan u čast Gospe Fatimske. Uz hrvatski jezik, poznao je klasične jezike – latinski, grčki i hebrejski. Tečno je govorio talijanski, španjolski, francuski, njemački, poljski i mađarski.

Pokopan je u kriпти kapele Braće Karmelićana na Velikom katoličkom groblju u Somboru.

Djela: *Doctrina patrum latinorum de ventibus finem mundi spectantibus*, Roma, 1943; *Subiectum cui applicationis misse secundum CIC*, Roma, 1948; *Zaljubljenik sakramenta pomirenja*, Zagreb, 1980.

Lit.: M. Miloš, Proslava 50. godišnjice misništva karmelićanina o. Ladislava Markovića, *Subotička Danica kalendar za 1990. god.*, Subotica, 1989; Naši pokojnici : O. Ladislav Marković OCD (1916-1997), *Subotička Danica (nova) Kalendar za 1998. godinu*, Subotica, 1997; M. Miloš, Značajni likovi Karmela u Somboru, u: *Baština za budućnost : Karmel Somboru 1904.-2004.*, Zagreb-Sombor, 2005.

M. Miloš

MARKOVIĆ, Lazar (Subotica, 1. I. 1958.), odbojkaš, društveni i sportski djelatnik, gospodarstvenik. Sin je sportskoga djelatnika Josipa i Marije, rođ. Jurčak. U Subotici je završio osnovnu školu i gimnaziju te diplomirao na Građevinskom fakultetu 1981. Potekao je iz izrazito sportske obitelji: otac je bio uspješni sportski djelatnik, majka se bavila hokejom na travi, a sestra Sonja bila je državna reprezentativka u odbojci.

Još u osnovnoj školi počeo se baviti raznim sportovima, među ostalim igrao je hokej na ledu tri godine, a paralelno je trenirao u Odbojkaškom klubu *Spartak*. Kada je krenuo u gimnaziju 1973., kao najbolji igrač u juniorskoj ekipi bio je priključen seniorskoj ekipi OK *Spartaka* te je od sezone 1973./74. nastupao u 1. saveznoj ligi. Najveći uspjeh u karijeri ostvario je kada je sa *Spartakom*, koji je predvodio Miodrag Gvozdenović – Skale, osvojio naslov prvaka Jugoslavije u sezoni 1974./75. U sezoni 1975./76. sa *Spartakom* je igrao u Kupu europskih prvaka i osvojio 3. mjesto nakon finalnoga turnira u Charleroiu (Belgija), što je ostao najbolji međunarodni rezultat u klupskoj povijesti. Već sljedeće sezone *Spartak* je ispaao iz 1. savezne lige, ali potom sljedeću sezonu osvaja 2. saveznu ligu Sjever i nakon kvalifikacijskoga turnira u Beogradu vraća se u 1. saveznu ligu 1979./80. S klubom je ponovno ispaao iz prvotligaškoga natjecanja te je nastupao u novoosnovanoj 1.B saveznoj ligi Istok od sezone 1980./81. Pri kraju natjecateljske karijere u sezoni 1984./85. sa *Spartakom* je osvojio 2. saveznu ligu Istok. Potom je 1986., nastupajući ponovno u 1. saveznoj ligi nakon pet sezona, s navršениh 28 godi-

na prestao aktivno igrati. Bio je višegodišnji kapetan *Spartaka*.

Po završetku studija zaposlio se 1981. u Institutu građevinarstva Vojvodine (IGV) u Subotici, gdje je radio kao projektant staričar. God. 1990. osniva privatno poduzeće *NORTH Engineering* d.o.o. u Subotici, u kojem je vlasnik i generalni direktor. Bavi se projektiranjem, inženjerstvom, istraživačko-razvojnim radom i obradom podataka u području građevinarstva. Tijekom tri desetljeća poduzeće je postalo jedna od najvećih i najcjenjenijih projektnih kuća u Republici Srbiji. Član je predsjedništva i potpredsjednik Društva građevinskih konstruktora Srbije (DGKS).

Nakon prestanka aktivne natjecateljske karijere ostao je djelovati u upravi današnjega Muškoga odbojkaškoga kluba *Spartak*. Član je Upravnoga odbora u više saziva, a od 2009. potpredsjednik je kluba. U tom razdoblju ekipa *Spartaka* ostvarila je najveće uspjehe u Superligi Srbije osvajanjem 2. mjesta u sezoni 2021./22. te 3. mjesta 2017./18. i 2018./19. Poduzeće *NORTH Engineering* generalni je sponzor kluba. Dugi niz godina član je predsjedništva Sportskoga društva *Spartak*. Osim u sportu donator je mnogim humanitarnim i kulturnim organizacijama te školskim ustanovama. Član je Rotary kluba Subotica od njegova ponovnoga pokretanja 1997., a predsjednik je bio 2004./05.

Za svoje djelovanje dobitnik je Plakete SD *Spartaka* i Sportskoga saveza Subotice.

Izvor: osobni iskaz Lazara Markovića iz Subotice; Rukopis knjige o muškoj odbojci u Jugoslaviji autora Zorana Blagojevića iz Požarevca.

Lit.: *Sport u Subotici 1944–1984*, Subotica, 1984; M. Brustulov (ur.), *Sportsko društvo železničara »Jovan Mikić Spartak«*, Subotica, 1995; M. Pavlović, *Rotari klub Subotica 1929 – 1941, 1997 – 2008*, Subotica, 2008.

P. Skenderović i E. Hemar

MARKOVIĆ, Marko (? – ?, 1. XI. 1756.), vojnograničarski časnik, kapetan somborskoga vojnoga šanca. Sin je Matije i Marije, rođ. Šajnović. Stariji je brat somborskoga senatora Josipa, unuk Duje, jednoga od

predvodnika seobe Bunjevaca u Podunavlje, a pradjed husarskoga kapetana i domobranskoga pukovnika Adolfa. Od djetinjstva je u vojnograničarskoj službi. Čin natporučnika (Oberleutenant) imao je 1718.

Nakon smrti dotadašnjega zapovjednika somborskoga vojnoga šanca kapetana grofa Jovana Brankovića potkraj listopada ili početkom studenoga 1734. Dvorsko ratno vijeće postavilo ga je 28. prosinca iste godine za novoga kapetana somborskoga vojnoga šanca. Unatoč prvotnomu protivljenju somborskih graničara, ostao je za povjednik somborskoga vojnoga šanca do njegova ukidanja 1745. U vrijeme imenovanja za zapovjednika somborskoga šanca nalazio se na bojištu u Šleskoj u Ratu za poljsku baštinu (1733.-35.). Nakon toga sudjelovao je u Bosni u austro-turskom ratu 1737.-39. predvodeći somborske konjanike. Također je 1744.-45. na čelu somborskih husara u Bavarskoj u Ratu za austrijsku baštinu (1741.-48.). Za zasluge, hrabrost i iskustvo u toku toga rata unaprijeđen je u čin husarskoga bojnika (Obristwachtmeister) 1745.

U procesu ukidanja Potiske i Pomoriške vojne granice i uključenja njihovih teritorija u sastav županija, što je Marija Terezija obećala Ugarskomu saboru 1741., prilikom razvojačenja Sombora 1745. opredijelio se za ostanak u vojnograničarskom statusu i premješten je u vojne šančeve u Senti, a poslije u Ostrovi (danas: Ada), koji su se nalazili u preostalom dijelu Potiske vojne granice. Mariji Tereziji uputio je 1748. zamolbu da mu zbog njegovih vlastitih te vojnih zasluga njegovih predaka Duje, Đure i Matije izda darovnicu na pustare Gradina i Mala Kula, koje su nedavno uključene u sastav Bačke županije, iako ih je njegovim precima dao u posjed njezin otac Karlo VI. (III.). Međutim dobio je samo u desetogodišnji zakup nekadašnju vojničku pustaru Pačir.

Nakon što je Potiska vojna granica konačno ukinuta 1750., kao potpukovnik (Oberstleutenant) u Slavonskoj vojnoj granici od početka 1750-ih kupio je 1753. od obitelji pokojnoga generala Maximiliana

Petrascha vlastelinstvo Cernik kraj Požege, na kojem se nalazio franjevački samostan. Uspostavio je dobre odnose s franjevcima, zbog čega su ga oni proglasili apostolskim sindikom svojega samostana. Nakon njegove smrti posjed je naslijedio njegov sin Stipan, koji je stekao plemićki pridjevak Cernički (Markovich de Csernek). Postoji više zapisa da je Marko Marković dao u Somboru kraj Mostonge podignuti veliki kameni križ poznat kao »Markov križ«, koji danas nije sačuvan, a o njegovu nekadašnjem položaju još se vode rasprave.

Lit.: J. Jančula, *Franjevci u Cerniku*, Slavonska Požega, 1980; S. Gavrilović, Sombor u borbi za elibertaciju 1745-1749, *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 37, Novi Sad, 1988; S. Gavrilović, Sombor – graničarski šanac (1687–1745), *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 46, Novi Sad, 1992; S. Gavrilović, Podaci o bunjevačkoj oficirskoj porodici Marković, *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 61-62, Novi Sad, 2000; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; V. Nimčević, Plemenita obitelj Marković u 17. i 18. stoljeću, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojskovođačkih Hrvata*, 10, Subotica, 2018.

R. Skenderović

MARKOVIĆ, Matija (? , 1679. – Sombor, 15. V. 1740.), potkapetan somborskoga vojnoga šanca. Sin je Duje i Petronele, rođ. Vukelić. Mlađi je brat kapetana somborskoga šanca Jure, a otac somborskoga kapetana Marka. Nakon pogibije oca Duje u bici kod Slankamena 1691. imenovan je za potkapetana somborskoga vojnoga šanca, a Jure za kapetana. Iako Slavko Gavrilović misli da je bio u sjeni starijega brata, svjedočenja suvremenika (austrijski vojskovođa knez Ernest Gundacker von Herberstein) ističu da se u vojnograničarskoj službi u mnogim bitkama istaknuo vojničkim vrlinama te da odanošću nije zaostajao za starijim bratom. Neki autori (Nikola Vukićević, Károly Trencsény) drže da je nakon smrti kapetana somborskoga vojnoga šanca grofa Jovana Brankovića 1734. u Somboru bilo dva kapetana – na čelu Dalmatina Matija Marković, a na čelu Srba

Jovan Damjanović, međutim izvori koje je koristio Slavko Gavrilović potvrđuju da je kapetan svih somborskih graničara od 1734. do 1745. bio jedino Matijin sin Marko Marković.

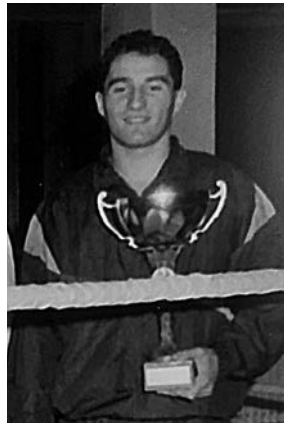
Lit.: S. Gavrilović, Sombor – graničarski šanac (1687–1745), *Zbornik Matice srpske za istoriju*, br. 46, Novi Sad, 1992; M. Szluha, *Bács-Bodrog vár-megye nemes családjai*, Budapest, 2002; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; V. Nimčević, Plemenita obitelj Marković u 17. i 18. stoljeću, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 10, Subotica, 2018.

S. Bačić

MARKOVIĆ, Nikola (Subotica, 30. X. 1974.), boksač. Rođen je u radničkoj obitelji Nikole i Kristine, rođ. Bohucki. Roditelji su mu bili zaposleni u subotičkoj tvornici slatkiša *Pionir*. Osnovnu i srednju školu strojarskoga smjera (tzv. MESSČ, današnja Tehnička škola) završio je u rodnom mjestu.

Boksom se počeo baviti na nagovor prijatelja u BK *Spartak* iz Subotice 1987. pod vodstvom trenera Miloša Međanina. U početku je nastupao u lakoj (60 kg) i poluvelter-kategoriji (63,5 kg), kao senior u velter-kategoriji (do 67 kg) 1993.–2000., a na kraju karijere u polusrednjoj (do 71 kg). Bio je juniorski prvak Vojvodine 1990., 1991. i 1992. u poluvelter kategoriji. Kao juniorski prvak Vojvodine 1991., nastupao je na prvenstvu SFRJ i osvojio zlatnu medalju. Iste godine na *Omladinskoj zlatnoj rukavici* u Beogradu u svojoj je kategoriji osvojio zlatnu medalju te je kao najbolji junior na turniru dobitnik toga prestižnoga trofeja proglašen i za najmlađega pobjednika. Uz to je osvojio turnir *Oslobođenje Beograda* i turnir lista *Magyar Szó* u Novom Sadu. Tijekom 1991. na 22 juniorska meča nije poražen. Nakon što je osvojio sve turnire kao najperspektivniji mladi boksač u državi na poziv Tadije Kačara prelazi 1992. u BK *Vojvodina* iz Novoga Sada. Te je godine ponovno juniorski državni prvak (natjecanjem su zbog rata i raspada SFRJ još bile obuhvaćene bivše jugoslavenske republike osim Slovenije i Hrvatske). Počet-

kom 1993. vraća se u BK *Spartak*. Krajem 1993. prelazi u BK *Radnički* iz Kragujevca (najprije na posudbu), za koji je nastupao do kraja karijere 2003., gdje je zadnjih nekoliko godina bio i kapetan momčadi. Seniorski prvak Savezne Republike Jugoslavije (stvorene u travnju 1992.) u velter-kategoriji bio je 1995. u Valjevu i 1996. u Loznici te viceprvak 1994. Na prvenstvu SRJ 1995. proglašen je za najboljega natjecatelja. Jedan od posljednjih pojedinačnih uspjeha ostvario je osvajanjem Prvenstva Republike Srbije 2000. u Loznici, kada je ponovno proglašen za najboljega natjecatelja. Ostvario je i značajne ekipne uspjehe: nastupajući za BK *Radnički* iz Kragujevca u Jedinstvenoj boksačkoj ligi, s momčadi je postao viceprvak SRJ u sezoni 1993./94., a potom je bio dva puta državni prvak u istoj ligi 1997. i u sezoni 2002./03.

Nikola Marković

Za državnu juniorsku reprezentaciju nastupao je 1990.-93., a za seniorsku reprezentaciju SRJ 1993.-98. Sudjelovao je na Svjetskom prvenstvu 1995. u Berlinu i osvojio 5. mjesto plasmanom u četvrtfinale. Na Europskom prvenstvu 1996. u Vejlu (Danska) u osmini finala izgubio je sporom odlukom sudaca i tako je propustio mogućnost sudjelovanja na Olimpijskim igrama u Atlanti. Na Mediteranskim igrama 1997. u Bariju plasirao se u četvrtfinale, ali je izgubio sudačkom odlukom od domaćega natjecatelja. Osvojio je mnoge meda-

Ije na turnirima međunarodnoga ranga u zemlji i inozemstvu. Na *Kupu Akropolis* u Ateni osvojio je brončanu medalju 1993. Na jednom od najjačih međunarodnih turnira – *Strandžat-kupu* u Sofiji – osvojio je srebrnu medalju 1994., a potom zlatnu medalju 1995. pobijedivši prije toga u četvrtfinalu budućega dvostrukoga olimpijskoga pobjednika te svjetskoga i europskoga prvaka Olega Saitova iz Rusije prekidom u drugoj rundi (prije njega taj su turnir kao zadnji iz SFR Jugoslavije osvojili Memet Bogujevci i Dragomir Vujković 1977.). Na turniru 1995. u Málagi osvojio je brončanu medalju. Pobijedio je u svojoj kategoriji na turniru *Zlatni gong* u Skoplju 1995. i 1996. Najkvalitetniji međunarodni boksački turnir u Jugoslaviji *Meč šampiona* osvojio je u svojoj kategoriji 1994., 1995. i 1996. a za najboljega natjecatelja proglašen je 1995. u Pančevu (samo najbolji natjecatelj cijeloga turnira dobiva *Zlatnu rukavicu*). Poznati turnir *Beogradski pobjednik* također je osvajao tri puta u svojoj kategoriji 1994.-96. Uza sve navedeno boksao je na dva međudržavna dvoboja protiv reprezentacije Bugarske u Nikšiću i Loznici.

Kao ljevoruki boksač s 1,76 m visine bio je odličan tehničar s kontragardom, uz jak kontraljevi direkt, često je spušenim rukama izazivao protivnika. Imao je oko 300 mečeva u cijeloj karijeri. U vrijeme aktivnoga nastupanja bio je jedan od najbolje ocijenjenih i prema postignutim uspjesima među najuspješnijim boksačima u tadašnjoj SRJ. Tijekom boksačke karijere praktički se profesionalno bavio boksom jer nije nigdje bio zaposlen.

Nakon prestanka sportske karijere zaposlio se kao radnik osiguranja u subotičkoj tvrtki *Sinalco*. Godine 2006. doselio se u Hrvatsku i nastanio trajno u Splitu, gdje je zasnovao obitelj. Isprva je radio kod privatnoga poduzetnika i uz rad se prekvalificirao u Solinu za hidroizolatera. Od 2018. zaposlen je kao instruktor ugradnje za hidroizolaciju u tvrtki *Draco* d.o.o. iz Solina, jednoj od najznačajnijih u tom području u široj regiji bivše Jugoslavije.

Prema ostvarenim rezultatima u natjecateljskoj karijeri jedan je od najuspješnijih sportaša hrvatske nacionalnosti rodom iz Vojvodine tijekom postojanja SRJ 1992.–2003.

Izvor: kazivanje Nikole Markovića iz Splita.

Lit.: Omladinska bokserska revija u Beogradu : Zlatna rukavica Nikoli Markoviću, *Politika*, Beograd, 21. X. 1991; Ž. Ilić, Nikola Marković mladi subotički bokser sjajne budućnosti : Udarac s ružom, *Sportski žurnal*, Beograd, 13. II. 1992; S. Lazić, Nikola Marković bez premca, *Gard*, br. 8/1994, Novi Sad; L. Dedić, Uspeh plavih na turniru Strandžat u Sofiji : Marković se pozlatio, *Sportski žurnal*, Beograd, 20. II. 1995; Finale 49. seniorskog prvenstva u Valjevu : Marković šampionska pesnica, *Sportski žurnal*, Beograd, 10. IV. 1995; M. Perunović, Osmo svetsko prvenstvo Berlin (6-14 maja) : Častan oproštaj Markovića, *Sportski žurnal*, Beograd, 11. V. 1995; V. Šustran, Predstavljamo : Nikola Marković, najbolji jugoslovenski bokser - Put do šampionskog trona, *Dani : nedeljnik najboljih namera*, 30/1995, Subotica; D. Vasiljević, Finale 39. Meča šampiona : Markoviću rukavica, *Sportski žurnal*, Beograd, 19. XI. 1995; D. Vasiljević, Na 31. Prvenstvu Evrope u Vajleu počele mahinacije : Sudije pokrale Markovića!, *Sportski žurnal*, Beograd, 2. IV. 1996; Z. Janković, Pojedinačno prvenstvo Srbije : Marković prva pesnica, *Sportski žurnal*, Beograd, 20. III. 2000; M. Ranković, *70 godina boksa u Kragujevcu : 1940-2010*, Kragujevac, 2013.

E. Hemar

MARKOVIĆ, Saša (Džigolj kraj Prokuplja, 25. XI. 1968.), povjesničar. Obitelj mu se preselila u Ratkovo (ranije: Parabuć), gdje je završio osnovnu školu, a gimnaziju u Srijemskim Karlovcima. Na odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta u Novom Sadu diplomirao je 1993., magistarski rad *Građanske opozicione stranke u Vojvodini od 1929. do 1941. godine* obranio je 2005., a doktorsku disertaciju *Ustavno i nacionalno pitanje u delatnosti stranaka u Vojvodini 1929.–1941. godine* 2007. Nakon diplomiranja najprije je profesor u gimnaziji u Odžacima do 1999., zatim je savjetnik za područje društvenih i humanističkih znanosti u Pokrajinskom tajništvu za znanost i tehnološki razvoj u Novom Sadu do 2009., kada je izabran za docenta na Pedagoškom fakultetu u Somboru. Kao redoviti profesor iz područja povijesnih znanosti preda-

je više predmeta, među kojima i izborni predmet Etnokulturna historija Bunjevaca. Pretežiti interes pokazao je za političku povijest Vojvodine između dva svjetska rata, povijest vojvođanskih Srba, a djelomično i za međuratnu povijest bačkih Bunjevaca.

Izdvaja se od ostalih suvremenih srpskih autora koji pišu o Bunjencima, a koji su se ovom tematikom bavili tek fragmentarno ili ponavljaju ideje starijih srpskih autora, jer je u svojim člancima objavio i novije rezultate vlastitih istraživanja, napose međuratnog bunjevačkog unitarnog i srpskog tiska: *Prilog proučavanju bunjevačkog pitanja u kontekstu političkih prilika u Vojvodini u periodu od 1929-1941. godine* (u: Zbornik radova sa simpozijuma »O Bunjencima« u Subotici 7-9. decembra 2006., godine, Novi Sad, 2007.), *Vasa Stajić i bunjevačko pitanje* (u: Zbornik radova VANU sa naučnog skupa Vasa Stajić – misao i delo, Novi Sad, 2008), *Vojvođanski Bunjevci u Kraljevini SHS u svetlu srpsko-hrvatskih odnosa* (u: Serbo-Croat Relations in the 20th Century – The Past and the Perspectives, Novi Sad – Zagreb, 2008), *Prilog proučavanju bunjevačkog pitanja u kontekstu političkih prilika u Vojvodini u periodu od 1929-1941. godine* (suautor s A. Kasaš, u: Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjencima, Novi Sad, 2008), *Poslanici Bunjevačko-šokačke i Zemljodilske stranke u radu Ustavotvorne skupštine 1920-1921. godine* (u: Istraživanja, br. 22, Novi Sad, 2011), *Diskurs o položaju Bunjevaca u Austrougarskoj monarhiji* (u: Pravo i politika, 2/2011, Novi Sad), *Bunjevci i Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena u Banatu, Bačkoj i Baranji 25.11.1918.* (u: Kultura i identitet Bunjevaca, Novi Sad, 2017) te *Narodni pokret Bunjevaca i prisajedinjenje 1918.* (u: Srbi u Ugarskoj 1848 – 1918 : od Majske do Velike narodne skupštine : Zbornik radova, Novi Sad, 2019). Najambiciozniji je pokušaj bavljenja Bunjencima knjiga *Politički život Bunjevaca Vojvodine u Kraljevini SHS – Jugoslaviji 1918-1941. godine.*, koja predstavlja objedinjene i dopunjene njegove ranije uratke, dok se knjiga *Bunjevci u*

procepu stvaranja nacionalnog identiteta nije uspjela izdići iznad razine politikanstva.

U razmatranju bunjevačkih tema preuzima metodološka stajališta starijih srpskih pisaca i samih Bunjevaca koji niječu bunjevačku pripadnost hrvatskom narodu, pre naglašava važnost izražavanja samosvojnosti međuratnih Bunjevaca, uz istodobno zanemarivanje i prešućivanje bunjevačkih veza s Hrvatskom i uopće bunjevačkoga hrvatstva. Unatoč drukčijoj povijesnoj zbilji, a zbog neistraživanja hrvatski orijentirane bunjevačke periodike i uopće hrvatske literature, sklon je jednostranom tumačenju povijesnih događaja. Političko i nacionalno opredjeljenje Bunjevaca u međuratnom razdoblju prikazuje kao navodno podijeljeno između jugoslovenstva i hrvatstva, ili pak u procjepu između srpskih i hrvatskih aspiracija, premda su u stvarnosti pristaše unitarnoga jugoslovenstva i prosrpske orijentacije među Bunjencima bili rijetki, za razliku od hrvatskog nacionalnog osjećaja, koji je, zahvaljujući utjecaju Katoličke crkve i djelovanju Hrvatske seljačke stranke, gotovo u cijelosti prevladao među bačkim Bunjencima. Pri tome katkada pokazuje elementarne faktografske pogreške i nepoznavanje antroponimije subotičkih Bunjevaca. Djela su mu u funkciji ideološkoga opravdanja bunjevačke nacionalne samosvojnosti i negiranja pripadnosti Bunjevaca hrvatskome narodu.

Djela: *Građanske opozicione stranke u Vojvodini 1929-1941.*, Novi Sad, 2006; *Politički život Bunjevaca Vojvodine u Kraljevini SHS-Jugoslaviji*, Subotica, 2010; *Politička biografija Jovana Joce Laloševića*, Sombor, 2011; *Nacionalno bez odijuma : pogled bez pretenzija*, 1-3, Sombor, 2015-2020; *Vasa Stajić*, Novi Sad, 2016; *Srpski učitelj u Ugarskoj 1778-1918.*, Sombor, 2016; *Vojvođanski demokrati Tihomir Ostojić i Jovan Joca Lalošević*, Novi Sad, 2017; *Sombor 1918. : ostvarena nada i neuskraćena prava*, Sombor, 1918; *Fragmenti o »sprskom svetu«*, Novi Sad-Sombor, 2021; *Od prisajedinjenja do prekraranja : Vojvodina u Kraljevini SHS/Jugoslaviji 1918 – 1941.*, Novi Sad, 2021; *Bunjevci u procepu stvaranja nacionalnog identiteta*, Subotica-Novu Sad, 2021.

Lit.: *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*, Zagreb, 2014; S. Bačić, Saša Marković, *Poli-*

tički život Bunjevaca Vojvodine u Kraljevini SHS-Jugoslaviji, Subotica, 2010. [prikaz], *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 6, Subotica, 2014.

S. Bačić

MARKOVIĆ CERNIČKI, Adolf (Markovich Cserneki) (Cernik, Slavonija, 11. I. 1816. – Graz, Austrija, 25. VII. 1889.), husarski kapetan, domobranski potpukovnik i pukovnik, borac za mađarsku neovisnost u revoluciji 1848.-49. Rođen je na obiteljskom posjedu u Cerniku kraj Požege od oca Ignaca i majke grofice Antonije Hadeck. Školovao se u Kaniži (*mađ.* Nagykanizsa) i Pečuhu. Već kao trinaestogodišnjak uključio se u vojne postrojbe, pa je 1847. bio satnik u Devetoj husarskoj pukovniji. U revoluciji 1848–49. pristao je na mađarsku stranu te je u rujnu i listopadu 1848. ratovao protiv carskih postrojbi bana Josipa Jelačića. U listopadu te godine i službeno je postao član mađarskoga domobranstva (*honvéda*), u kojem je dobio čin bojnika, u svibnju 1849. čin potpukovnika, a od lipnja je bio zapovjednik cijele pukovnije. U tom je činu u Aradu i on položio oružje

Adolf
Marković Cernički

četiri dana nakon sloma mađarskoga rata za neovisnost poslije poraza od združene austro-ruske vojske 13. VIII. 1849. u bici kraj Világosa (*rum.* Şiria) 13. VIII. 1849. Osuđen je 27. II. 1850. na pet godina tamnice, ali ga je zapovjednik carske vojske u Ugarskoj general Julius Haynau ubrzo pomilovao. Ipak, činovi su mu oduzeti. Kada je nakon Austro-ugarske nagodbe 1867. opet ustrojeno Ugarsko kraljevsko domobranstvo, reaktiviran je 1869. u činu potpukovnika. Dvije godine poslije promaknut je u čin pukovnika. Nakon umirovljenja 1876. do smrti živio je u Grazu.

Lit.: G. Bona, *Tábornokok és tőrszisztek a szabadságharcban 1848-49*, Budapest, 1983.

L. Heka

MARKOVINOVIĆ, Josip (Gornji Lapac, Lika, 1. IX. 1919. – Sombor, 15. XI. 2014.), društveni djelatnik. Rođen u pretežito hrvatskom malom seoskom naselju raštrkanih kuća, koje nije imalo svoju crkvu, kršten je u susjednom Boričevcu, nekadšnjem žarištu ličkih Bunjevaca. Kako se stanovništvo iz tih krajeva često iseljavalo, i on se 1933. doselio u Sombor posredovanjem *Hrvatskoga radiše*, uz čiju je pomoć u međuratnom razdoblju u Bačku došlo oko 70 mladića iz Hrvatske. (Istu zadaću obavljao je *Privrednik* iz Beograda u odnosu na srpsku mladež.) Hrvatski i srpski doseljenici najčešće su postajali obrtnici, a on je kod Emila *Kecskésa* 1933.-37. izučio kolarski obrt. Niz godina poslije radio je i imao zajedničku tvrtku sa svojim ranijim majstorum, a 1951. godine osnovao je vlastitu samostalnu kolarsku radionu. U mirovinu je otišao 1985.

Nakon dolaska u Sombor odmah se uključio u rad Križarskoga društva, a član HKD-a *Miroljub* bio je od osnutka 1936. U Društvu je obavljao poslove blagajnika, domaćina, pročelnika folklorne sekcije, a u kasnijim je godinama, skupa s Josipom Dorotićem i Stipanom Ivanovićem, proglašen doživotnim počasnim članom Upravnoga odbora HKUD-a *Vladimir Nazor*. Sa suprugom Katicom, rođ. Zidarević, koja potječe iz stare i poznate somborske obitelji, ima dva sina: Zvonka – Mimija, odvjetnika, koji je usto i predsjednik Somborskoga tamburaškoga društva, a ranije i član ansambla *Ravangrad*, i Tomislava, ekonomista.

Lit.: M. Danić, Najstariji i doživotni počasni član Upravnog odbora Društva Josip Markovinović, *Miroljub*, 3/2007, Sombor; Z. Vasiljević, Odvjetnik s tamburicom, *Hrvatska riječ*, br. 603, Subotica, 23. X. 2014.

A. Firanj

MARKOVITS, Kálmán (Budimpešta, 26. VIII. 1931. – Budimpešta, 5. XII. 2009.), vaterpolist. Sin je grofa Lászla iz Velikoga Varadina (*mađ.* Nagyvárad, *rum.* Oradea)

i Magdolne Sántha, rodom iz Subotice. Iako je po Béli Kempelenu grofovski grana porodice Marković izumrla, Markovići »de Spizza et Kisterpes« i Markovići »de Progarsk« plemstvo su dobili preko Andrije Markovića, podžupana Križevačke županije 26. IX. 1884., te su Kálmán i njegov sin László koristili, odnosno koriste grofovski naslov i pridjevnik »de Spizza« (od Spiča, zaljev kraj Sutomora u tadašnjoj Dalmaciji, danas u Crnoj Gori) i »de Kisterpes« (mjesto u nekadašnjoj Čanadskoj županiji). Naime već ratne 1940. godine njegov je otac zatražio da mu se izda potvrda plemstva budući da su u Mađarskoj mnogi Markovići Židovi. Prema potvrđenomu plemstvu proizlazi da su Markovići potomci Hrvata iz Dalmacije, čiji grofovski naslov datira još iz Mletačke Republike. Prva supruga bila mu je dvostruka olimpijska pobjednica u plivanju Katalin Szóke Kató, a druga supruga Márta Balogh, svjetska prvakinja u rukometu.

Kao vaterpolist bio je ljevoruk, smatra se najboljim svjetskim razigravačem u razdoblju u kojem se bavio vaterpolom. Odrastao je u budimpeštanskom kvartu Terézváros, gdje je nakon treniranja plivanja prebačen u vaterpolsku sekciju. Poslije omladinske karijere u klubu *Neményi MADISZ* prešao je u *Ferencvárosi Torna Clubhoz* (1947.-50.), a odatle 1950. u *Vasas SC*. Nakon ondje provedenih dvanaest godina u sezoni 1963./64. pristupio je momčadi *Budapesti Spartacus*. S klubom je 1963. osvojio naslov državnoga prvaka, a 1964. i nacionalni kup. Za reprezentaciju je nastupao 137 puta u razdoblju 1949.-62. Na Svjetskim igrama omladine i studenata u organizaciji prosovjetske Međunarodne unije studenata (*fr.* Union Internationale des Étudiants, UIE), održanima u Istočnom Berlinu 1951., s reprezentacijom je osvojio 1. mjesto. Na Olimpijskim igrama u Helsinkiju 1952. i Melbourneu 1956. s reprezentacijom je osvojio zlatnu medalju, a na Olimpijskim igrama u Rimu 1960. brončanu. Europski prvak s reprezentacijom bio je 1954. u Torinu, 1958. u Budimpešti i 1962. u Leipzigu.

Na državnoj višoj školi za tjelesnu kulturu stekao je trenersku diplomu 1963., a zatim je završio i višu školu za strane jezike. Izvršni direktor *Budapesti Spartacusa* bio 1963.-66, trener i igrač momčadi 1963.-64. Aktivno je prestao igrati 1966., a iste je godine izbornik mađarske reprezentacije 1966.-68. Potom je bio izbornik Meksika 1968.-75., trener *Budapesti Honvéda* 1976.-78, a momčadi *Club Natacion Barcelona* 1979.-85. Zbog srčanih problema prestao je 1985. s trenerskim pozivom te se vratio u domovinu, gdje je bio savjetnik u *Vasasu* do odlaska u mirovinu 1989. Nakon toga još je nakratko bio savjetnik Olimpijskoga odbora Meksika (1991.-92.).

Za *Vasas* se odlučio igrati zato što su mu jamčili da neće imati negativnih posljedica činjenica da je grofovskoga podrijetla, na što je bio toliko ponosan da je nakon pada komunizma na dvije mramorne ploče na Margitinu otoku (Margitsziget) na kojima su ovjekovječena imena olimpijskih pobjednika (1952. i 1956.) ispred njegova imena ugraviran i grofovski naslov.

Iako je već 1948. postao reprezentativac, ipak mu nisu dopustili da nastupa na nekim inozemnim turnirima bojeći se da će emigrirati jer su mu roditelji 1949. morali napustiti Mađarsku. Najupečatljivija utakmica u kojoj je nastupio jest finalna utakmica na Olimpijskim igrama 1956. protiv SSSR-a, koja se održavala neposredno po oružanom gušenju mađarske revolucije i sovjetske intervencije. Na toj je utakmici predložio novi element u vaterpolskoj igri, koji se danas naziva zonskom obranom. Kao trener s reprezentacijom Mađarske na Europskom prvenstvu u Utrechtu 1966. osvojio je šesto mjesto, a na Olimpijskim igrama u Meksiku 1968. brončanu medalju. S meksičkom reprezentacijom osvojio je Panameričke igre 1975. te je izbio sudjelovanje na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. Kao trener *Barcelone* osvojio je jedan naslov europskih prvaka (1982.) i jedan Superkup iste godine (u finalu je *Barcelona* pobijedila POŠK Split s 12 : 11).

Dobitnik je mnogih nagrada i priznanja: Istaknuti sportaš Narodne Republike Mađarske (1951., 1962.), Zaslužni sportaš NR Mađarske (1954.), najbolji sportaš NR Mađarske (1963.), trener majstor (1994.), član Međunarodne kuće slavnih vodenih sportova (*engl.* International Swimming Hall of Fame, ISHOF) (1994.), Srednji križ Ordena za zasluge Republike Mađarske (1996.), Nagrada za životno djelo Nacionalnoga sportskoga saveza (2005.), Spomenica Aladár Gerevich (2009.).

Lit.: E. Kahlich, L. Gy. Papp, Z. Subert, *Olimpiai játékok 1896–1976*, Budapest, 1977; L. Lukács, Gy. Szepesi, *112. A magyar olimpiai aranyérmek története*, Budapest, 1980; L. Havas, *A magyar sport aranykönyve*, Budapest, 1982; *Ki Kicsoda* 2004, Budapest, 2003; *Révai új lexikona*, 16, Budapest, 2004.

L. Heka

MARKOVITS, László (Ciudad de México, 4. IV. 1970.), tenisač, sportski djelatnik. Sin je vaterpolista Kálmána i svjetske prvakinja u rukometu Márte Balogh. Nosi grofovski naslov »de Spizza et Kisterpes«. S obzirom na to da mu je otac bio izbornik meksičke vaterpolske reprezentacije, rođen je u meksičkoj prijestolnici.

Nakon povratka u Budimpeštu 1976. počeo je trenirati tenis, za koji je pokazao iznimnu nadarenost. No otac je 1979. ponovno dobio posao u inozemstvu te su narednih osam godina živjeli u Barceloni, a u Mađarsku su se vratili 1985. Na prvom seniorskom turniru pojavio se 1986. i postao je najmlađi tenisač koji je osvojio državno prvenstvo Mađarske, a uspjeh je ponovio 1990. (oba puta u pojedinačnoj konkurenciji). Potom je dobio stipendiju za studij u SAD-u, gdje je bio 1990.-95. Nakon povratka u Mađarsku pokušao je obnoviti prekinutu karijeru te je postao profesionalni tenisač. Uglavnom je nastupao u parovima. Najveći uspjeh u karijeri ostvario je na ATP turniru Croatia Open u Umagu 1995., kada je u paru sa Šveđaninom Davidom Ekerottalom dospio do finala, gdje su izgubili od para Luis Lobo-Javier Sanchez (6 : 4, 6 : 0). Na Challenger-turnirima, također u paru, osam je puta nastupio u finalu. Od toga je četiri puta pobijedio i osvojio na-

slov prvaka, a četiri je puta poražen. Na Grand Slam turnirima također je nastupao u parovima – na Roland Garrosu i na Wimbledonu 1996., ali su ispali u prvom kolu. Nastupao je za državnu reprezentaciju na Olimpijskim igrama 1988. u Seulu i 1996. u Atlanti. S prekidima je bio reprezentativac Mađarske u Davisovu kupu 1987.-97. Profesionalnu karijeru završio je 1997., a iz tenisa se povukao 1999.

Izvršni predsjednik Sportskoga društva Vasas (*Vasas SC*) postao je 2002., a ponovno je izabran na petogodišnje mandate 2006., 2011., 2016. i 2021. Od 2006. član je Predsjedništva Mađarskoga olimpijskoga odbora, od 2015. dopredsjednik je Mađarskoga odbojkaškoga saveza, a od 2020. dopredsjednik Mađarskoga teniskoga saveza.

L. Heka

MARKULIN, plemićka porodica. Jedna grana porodice u XVIII. st. s područja plemenite općine Turopolje preselila se u Bačku. Na temelju potvrde iz Turopolja u Bačkoj je županiji proglašeno plemstvo stanovnikâ Subotice Ivana 1776. te njegove djece Tome, Matije i Mije 1811. Bačka županija potvrdu o plemstvu izdala je Tomi, Josipu, Matiji i Miji 1808., a Sebastijanu 1818. Na županijskom popisu plemića 1841. u Sentivanu zabilježeni su Josip stariji i mlađi, Bonaventura, Andrija, Stipan, Luka i Mijo (tu je svoj posjed imao Ivan), dok je u Subotici zabilježen Šime, koji je u vrijeme revolucionarnih događaja 1848./49. postavljen za suca subotičkoga sudbenoga stola 1848., a nakon sloma revolucije 1849. za gradskoga senatora (člana magistrata).

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 1, Szabadka, 1888; Gy. Dudás, *Bácskai nemes családok, A Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat évkönyve*, 2-3/1893, Zombor; I. Iványi, *Bunjevac nemességünk, A Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat évkönyve*, 2/1896; E. Reiszig, *Bács-Bodrog vármegye nemes családai, Bács-Bodrog vármegye*, 1, Budapest, [1909]; M. Mandić, *Bunjevačko plemstvo, Subotička Danica ili Bunjevačko-Šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1927*, Subotica, b. g.; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

MARKULIN, Marko (Bikić /*madž.* Bácsbokod/, 23. I. 1928. – Bička /*madž.* Bicske/, Bila županija, 21. II. 2005.), učitelj, društveni i kulturni djelatnik. Sin je Stipana i Viktorije, rođ. Pjuković. Nakon završene mjesne pučke škole, premda je bio jedan od najboljih učenika, zbog ondašnjih nepovoljnih prilika i imovnoga stanja svojih roditelja školovanje nije mogao nastaviti. Na poziv Antifašističkog fronta Slavena, onodobne narodnosne krovne organizacije, sudjeluje na višemjesečnome učiteljskom tečaju u Pečuhu, koji, s još 40-ak polaznika, završava 1946. Kao početni pedagog, učitelj, zapošljava se ondje kamo ga spomenu ta organizacija šalje: u obližnjem Sentivanu (*madž.* *Felsőszentiván*), Kačmaru, a zatim u Brlobašu (Szentborbás) u Šomođskoj županiji. U Aljmašu (*madž.* Bácsalmás) se nastanjuje 1958. te ondje desetljećima radi u gradskome odgojnom domu.

Od utemeljenja Demokratskog saveza Južnih Slavena (1946.–1990.) ubraja se među njegove najdjelatnije aktiviste, na čelu je kulturnog života aljmaških Hrvata Bunjevaca, zalaže se za očuvanje hrvatske materinske riječi, radi toga s djecom i mladeži uvježbava i priređuje onodobne omiljene igrokaze, jezične tečajeve, skuplja pučke umotvorine svojih sunarodnjaka u mjestu i okolici. Utemeljitelj je i dugogodišnji predsjednik aljmaškog Divan-kluba, kulturno-prosvjetne udruge osnovane 1972. Godišnje organizira bunjevačke prelijske zabave, razne kulturne večeri, među inim susrete hrvatskih književnika i čitatelja. Radi boljeg upoznavanja i njegovanja povijesne i kulturne baštine bunjevačkih Hrvata priređuje klupska predavanja. Djeluje na zbližavanju hrvatskog i madžarskog naroda. Među organizatorima je glasovite proslave 300. obljetnice doseobe bunjevačkih Hrvata (1987.), godišnjih Antunovićeveih i Miroljubovih spomendana te Hrvatskog dana i Dana hrvatskoga jezika. Pokrenuo je tamburaški kružok i utemeljio plesnu skupinu. Poticatelj je prijateljskih i kulturnih veza s bačkim Hrvatima s obje strane granice, zbratimljenja s Tavankutom (1994.) i Bizovcem (Osječko-baranjska županija).

Prvi je predsjednik Hrvatske manjinske samouprave grada Aljmaša, utemeljene 1992., a 1995. izabran je za zastupnika Skupštine Hrvatske državne samouprave. Ustrojio je brojne izložbe i putovanja u Hrvatsku. Sve vrijeme neumorno zastupa interese bunjevačkih Hrvata u Aljmašu. Sudjeluje u ostvarivanju odluka Gradske i Hrvatske manjinske samouprave. Za istaknuti doprinos na kulturnom i prosvjetnom polju dobitnik je priznanja Hrvatske državne samouprave (1997.), priznanja Grada Aljmaša (1999.) te odličja Za nacionalne manjine Bačko-kiškunske županije (2000.). Zbog zdravstvenih razloga 2001. preselio se u grad Bičku (*madž.* Bicske), ali do kraja života nije prekinuo radne i prijateljske odnose sa svojim sunarodnjacima.

Lit.: S. Balatinac, U spomen: Marko Markulin (1928 – 1905), *Hrvatski glasnik*, 8/2005, Budimpešta.

Ž. Mandić

MARTINČIĆ, Fedy (Sinj, 22. VI. 1902. – Zagreb, 28. III. 1982.), književnica. Osnovnu i srednju školu završila je u Sinju. Nakon udaje 1920. živjela je u Subotici, a od 1934. u Zagrebu. U vlastitoj nakladi objavila je tri romana. U prvom romanu *Njezina sudbina* (1928.) bavi se sukobom među spolovima, pri čemu u prvi plan dolazi njezin feministički pristup. Glavna su tema drugoga romana *Igra života* (1930.) moralne aberacije suvremenoga društva, a radnja je protkana filozofijom schopenhauerovskoga pesimizma. Za treći roman *Zmijski skot* (1936.), koji obrađuje mučan život radnika u velikim gradovima, dobila je nagradu Društva hrvatskih književnika za najbolji roman godine. Nagrada je međutim izazvala prosvjede istaknutih književnika i kritičara, koji su je smatrali nezasluženom te su isticali površnost psihološke obrade likova i nevjesto upletene filozofske ideje o patnji. Polemika je imala negativan utjecaj na sudbinu njezinih kasnijih tekstova, pa su joj u rukopisu ostala dva romana *Kroz tamu* i *Opsjena i varka* te drama *Kuća na uglu*.

Djela: *Njezina sudbina*, Subotica, 1928; *Igra života*, Subotica, 1930. (1931²); *Zmijski skot*, Zagreb, 1936.

Lit.: S. Korać, *Hrvatski roman između dva rata*, Zagreb, 1974; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; D. Detoni Dujmić, *Ljepša polovica književnosti*, Zagreb, 1998; M. Tatarin, *Što žene žele ili ponešto o feminizmu dvadesetih godina prošlog stoljeća*, *Dani Hvarškoga kazališta*, 1/2004, Split.

P. Vuković

MARTINKOVIĆ, plemićka porodica. Kralj Ferdinand III. dodijelio je 17. V. 1640. u Beču plemićki naslov Đuri i sinu Ivanu. Plemstvo je proglašeno u Požunskoj županiji 1646. Na državnom popisu plemića 1754./55. u Njitranskoj županiji ubilježen je Ignac. Na temelju svjedodžbe Požunske županije Franji je proglašeno plemstvo u Bačkoj županiji 1778.

Opis grba: bijela golubica raširenih krila na zelenom trostrukom humku plave boje drži u kljunu zelenu maslinovu grančicu. Kaciga: Rastući vitez u crvenoj halji, u desnoj ruci drži zakrivljeni mač, a lijevicu je naslonio na bok. Plašt: plavo-zlatan, crveno-srebrn.

Grb plemićke porodice Martinković

Lit.: Gy. Dudás, *Bácskai nemes családok, A Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat évkönyve*, 2-3/1893, Zombor; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

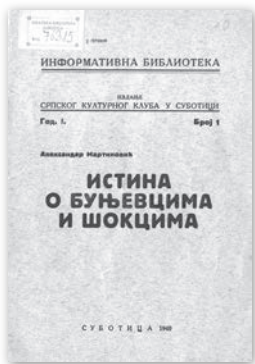
S. Bačić

MARTINOVIĆ, Aleksandar (Bare Kraljske, kraj Kolašina, Crna Gora, ? . XI. 1904. – ?), profesor, publicist, književnik.

Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, gimnaziju u Beranama i Podgorici, a jugoslavensku književnost diplomirao je na Filološkom fakultetu u Beogradu 1927. Bio je suplent i gimnazijski profesor u Sarajevu, Novoj Varoši, Užicu, Pirotu i Subotici (1929.-40.). Književne priloge, članke, rasprave i prikaze objavljivao je u više jugoslavenskih književnih i političkih listova i časopisa, među ostalim i dvije pjesme u subotičkom *Književnom severu* (1925., 1928.). Bio je prominentan član subotičkog ogranka Srpskog kulturnog kluba, koji se protivio političkoj emancipaciji bačkih Hrvata, a osobito težnjama za priključenje Banovini Hrvatskoj. U Drugom svjetskom ratu borio se na strani četničkog pokreta, kada je i nestao. Prema nekim svjedočenjima poginuo je tek kasnije kao legionar u Korejskom ratu.

Pjesničku zbirku *Snovi* i povijesnu brošuru *Bare Kraljske* posvetio je zavičaju. U okviru svojega nacionalno-političkoga djelovanja, kao profesor srpsko-hrvatskog jezika u subotičkoj Državnoj muškoj gimnaziji, nakon stvaranja Banovine Hrvatske u izdanju Srpskog kulturnog kluba u Subotici objavio je 1940. dva politička pamfleta o bačkim Hrvatima: *Istina o Bunjevcima* i *Šokcima* te *Hrvatskom pevačkom društvu »Kolu«*. One su naišle na osudu subotičkog hrvatskog tiska, pa je, među ostalim, Ivan Kujundžić u vrijeme izlaska prve Martinovićeve knjižice napisao da predstavlja veliku žrtvu uzeti je u ruke, a autora je nazvao historiografom koji nije pročitao nijedno historijsko djelo o predmetu o kojem je pisao. Kasnije, u *Izvorima za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata* (1968.), napisao je kako »ove dvije brošure Srpskog kulturnog kluba u Subotici sadrže mnoštvo uvreda na račun Bunjevaca«. Obje su knjižice imale političku funkciju opravdanja sprječavanja uključivanja Baranje i dijelova Bačke naseljenih Bunjevcima i Šokcima u novostvorenu Banovinu Hrvatsku. Prva brošura temelji se na osnovnim tezama srpske znanosti o Bunjevcima: svi štokavci, pa i ikavci, jesu Srbi; Bunjevci su pokatoličeni Srbi; Bačka i Baranja srpske

su zemlje; bački Bunjevci i Šokci nisu znali za hrvatsko ime niti su imali veze s Hrvatskom za vrijeme Austro-Ugarske itd. Ove i druge politikantske teze i danas su raširene u srpskim kulturnim i znanstvenim krugovima i javnome diskursu. Druga brošura politička je reakcija na gostovanje Hrvatskog pjevačkog društva *Kolo* u Gradskom kazalištu u Subotici 11. XI. 1940., u okviru turneje, u kojoj su prije toga gostovali u Novome Sadu, a poslije u Osijeku. U njoj autor iznosi, po njegovu mišljenju, razli-

A. Martinović, *Istina o Bunjencima i Šokcima*, Subotica, 1940.

čite povijesne i političke dokaze kako je Subotica srpski grad, međutim, povijesne činjenice izložene su krajnje jednostrano i nepotpuno, tako da je knjižica svedena na politikantske tvrdnje.

Djela: *Snovi*, Beograd, 1932; *Bare Kraljske*, Pirot, 1936; *Istina o Bunjencima i Šokcima*, Subotica, 1940; *Hrvatskom pjevačkom društvu »Kolu«*, Subotica, 1940.

Lit.: *Subotičke novine*, 15/1940, 2,5/1941, Subotica; *Hrvatski dnevnik*, br. 1643, Zagreb, 1940; V. Rem, *Tko su Šokci?*, Vinkovci, 1993; M. Černelić, *Nastojanja da se bačkim Bunjencima ospori pripadnost hrvatskome narodu*, *Studia ethnologica Croatica*, 1/1994, Zagreb; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; *Srpski biografski rečnik*, 6, Novi Sad, 2014.

S. Bačić i V. Nimčević

MARTINOVIĆ, Đuro (Pešta, 21. XI. 1739. – Miletić /*madž.* Militics, Rác-Militics, *srp.* Srpski Miletić/, 7. XII. 1797.), franjevac, filozofski pisac. Bio je član Provincije sv. Ivana Kapistrana. Teološko obrazovanje stekao je u Budimu 1761.-65.

U Somboru je 1766. položio ispit za profesora filozofije, a provincijal Josip Blagoje postavio ga je za profesora filozofije na franjevačkom Filozofskom učilištu u Našicama, gdje je predavao 1766.-69. Ondje su nastala njegova predavanja iz svih filozofskih predmeta: *Logica* (1767.), *Metaphysica* (1768.) i *Physica* (1768./69.). Nije nastavio učiteljsku službu, već je bio župnik u hrvatskoj župi u budimskom predgrađu Tabanu 1773., gvardijan u Budimu 1774.-77. i u Požegi 1780-83. te definator za provincijala Josipa Jakošića 1780.-83. Provincijal Josip Pavišević povjerio mu je dužnost odgojitelja studenata teologije dok su boravili u generalnom sjemeništu (državnoj ustanovi za odgoj i obrazovanje budućih svećenika) u Jegri (*madž.* Eger) 1785.-88. Od 1789. do smrti bio je župnik u novoj župi Uznesenja sv. Križa u Miletiću, osnovanoj 1787., koja je dana na upravu franjevcima. U to je vrijeme u mjestu živjelo nedavno kolonizirano njemačko stanovništvo, uz ranije doseljene Srbe iz Turske.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 4, Szabadka, 1906; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti sematizmusa 1777-1923*: *Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010.

S. Bačić

MARTINOVIĆ, Ignacije (Ignac, Dominik Ignac, Ignjat, Martinovics, Domonkos, Ignác) (Pešta, 23. VII. 1755. – Krvava poljana /*Vérmező*/ kraj Pešte, 20. V. 1795.), franjevac, teolog, filozof, matematičar, fizičar, znanstvenik, vođa jakobinskoga pokreta u Ugarskoj. Prema matičnim knjigama peštanske župe sin je trgovca Matije, rođenoga u Pešti (»mercator, nata in Pest«) i Marije, rođ. Ciprović, porodičnoga nadimka Bopics (Popics, Pappin, Poppin), također podrijetlom iz Pešte (»oriunda Pest«). Otac je bio ugledan i imućan trgovac, pripadnik peštanskoga građanskoga staleža (*cives*), kojemu su svjedoci na vjenčanju bili glavni gradski sudac (*judex*) Casparus Portl i gradski senator Josephus Wuda. U obitelji je rođeno 11 djece, odrasla su petorica sino-

va i dvije kćeri. Oca izvori redovito bilježe kao trgovca, a preminuo je 1751. Ignacije je niže razrede gimnazije završio u Pešti, a sa 17 godina pristupio je franjevačkomu redu u samostanu u Baču. Školovanje je nastavio u Baji, bogoslovni fakultet završio je u Budimu 1778., a tu je postigao i doktorat iz teologije i filozofije te postao profesorom matematike i filozofije. Zaređen je 1773. za redovnika, a 1778. i za svećenika.

Imao je više sukoba s pretpostavljenima, pa je nakon provincijskoga kapitula 1780. premješten s cijelom svojom klasom u franjevački samostan u Brodu na Savi (danas Slavonski Brod) kako bi predavao na tamošnjem franjevačkom filozofskom učilištu. Tijekom akademske godine 1780./81. u Osijeku je tiskao *Systema universae philosophiae* (1781.), djelo između ispitnoga tezarija i filozofske rasprave. U Brodu je bio zaokupljen istraživanjima na polju kemije i fizike, koja je poslije nastavio i u Lavovu (*njem.* Lemberg, *polj.* Lwów, *ukr.* L'viv). Njihov je rezultat uradak *Praelectiones physicae experimentalis* (1787.–1788.). Iz franjevačkoga reda izišao je 1781. te je postao svjetovnim svećenikom. U Osijeku su ga njegov brat doporučnik i ujak bojniki Ivan Popini (poslije general) 1781. pozvali da pođe s njima u rat u Bukovinu. Uz ujakovu potporu dobio je službu vojnoga svećenika u Černivcima (*njem.* Czernowitz). U Bukovini upoznaje grofa Ignaca Potockoga (1750.–1809.), koji je 1794., za vrijeme ustanka Tadeusza Kościuszka, bio ministar vanjskih poslova Poljske. Grof ga je pozvao sa sobom na put u Švicarsku, Francusku, Nizozemsku, Belgiju, Njemačku, Rusiju i Englesku, gdje se Martinović upoznao s mnogim pristašama liberalnih ideja, kojima je bio sklon. U Parizu je stupio u masonski red, a potom je i u Lavovu postao član tamošnje masonske lože. Rimsko-njemački car i ugarski (i hrvatski) kralj Josip II. imenovao ga je 1783. profesorom prirodnih znanosti na akademiji u Lavovu, a kad je 1784. ona prerasla u sveučilište, u dobi od 29 godina postao je prvi dekan Filozofskoga fakulteta. Objavljivao je radove iz matematike i fizike u najodličnijim znanstvenim časopisima u Europi te su ga

mnogi fakulteti imenovali svojim članom (Hessen-Hamburg, München, Stockholm, Sankt Peterburg). Kao znanstvenik bio je pod utjecajem Isaaca Newtona i Josipa Rugjera Boškovića, čiju je teoriju silâ poučavao i među hrvatskim franjevcima. Ostavio je iza sebe neke izume (mikrometar, stroj za rezanje duhana). Bio je vrlo obrazovan te je govorio devet jezika (uz materinski hrvatski/srpski, mađarski i njemački još i engleski, francuski, talijanski i latinski).

Osim radova iz prirodoslovnih znanosti objavljivao je i filozofske i političke spise. Nakon navedenoga spisa *Systema universae philosophiae* objavio je i prvi svezak *Mémoires philosophiques ou la nature dévoilée* (1788.), navodno tiskan u Londonu. Djelo je ostalo nedovršeno jer drugi svezak, koji je trebao raspravljati o politici, nikad nije napisan. Optužio je plemstvo i aristokraciju za zaostalost u Ugarskoj. Svojim stajalištima suprotstavio se vlastima, vladajućim krugovima i Katoličkoj crkvi, pa njegov pokušaj da 1791. bude izabran za profesora fizike na peštanskom sveučilištu nije uspio. Nakon toga iste je godine napustio Lavov, a car Leopold II., mlađi brat Josipa II. (koji je preminuo 1790.), imenovao ga je dvorskim savjetnikom i poslije dvorskim kemičarom. U skladu s vladarovom politikom predlagao je dvodomnu reorganizaciju ugarskoga sabora. Međutim nakon nenadane Leopoldove smrti 1792. njegov najstariji sin i nasljednik Franjo II. nije bio sklon Martinovićevim idejama te mu se sljedeće godine zahvalio na uslugama. U to je vrijeme Martinović anonimno napisao nekoliko brošura: *Oratio ad Proceres et Nobiles Regni Hungariae* (1790.) i *Oratio pro Leopoldo II.* (1792.), kao i napad na cenzuru zbog zabrane tih dvaju spisa (*Discussio oratoria in eos, qui in librorum censuram invehuntur*).

Tada se Martinović, zastupajući ideje građanske preobrazbe društva (osobito izražene u spisu *Status regni Hungariae* iz 1792.), suprotstavio i kralju. Osnovao je dva tajna društva: umjerenije Društvo reformatora (1793.) pod vodstvom Jakaba

Sigraya (zauzimalo se za proširivanje kruga ljudi koji su zastupljeni u zemaljskom saboru, za nacionalnu neovisnost i za sekularizaciju crkvenih posjeda) te radikalnije Društvo slobode i jednakosti (1794.). Potonje je, pod vodstvom Józsefa Hajnóczyja, Ferenc Szentmarjaya i Ivana Lackovića, za cilj imalo ostvariti ideje francuske revolucije u Ugarskoj i stvaranje republike. U programu tajnoga društva hrvatskim je graničarima bila namijenjena zadaća da zaposjednu granicu sa Štajerskom, pa bi nakon toga revolucionari sklopili savez s Turcima, Poljacima i Francuzima. Pokretu su se priključili mahom mlađi, obrazovani pripadnici građanskoga staleža, čiji broj neki procjenjuju na samo stotinjak pristaša, dok drugi tvrde da je nezadovoljnika bilo dvije do tri tisuće. Tajno organiziranje počelo je u proljeće 1794., ali je bečka tajna policija vrlo brzo razotkrila cijeli pokret te je 23. VII. 1794. u Beču uhićen vođa pokreta zajedno s više bečkih članova.

Na zahtjev Ugarskoga sabora istraga je iz Beča prebačena u Budim. Prilikom saslušanja Martinović je priznao optužbe. Međutim izjavom tijekom istrage o navodnoj časničkoj prošlosti i plemićkom rodu svojega oca zacijelo je nastojao izbjeći smrtnu kaznu, zbog čega su nastale kasnije zablude o njegovu podrijetlu. Naime očevi roditelji bili su Marko Martinović i Anica, rođ. Kmetović, a članovi porodice od 1695. ubilježeni su u budimskom Tabanu, odnosno Vodenom Gradu, poslije u Pešti. Majčini roditelji Petar Ciprović i Susana, rođ. Ivanović, jednako su tako pripadnici tada još brojne hrvatske zajednice u Pešti. Obitelj Ciprović (Ciprovac, Ziproviz, Cziprovacz, Csyprovics, Cziprovcsanin) u Peštu se preselila 1705. iz Tabana, kamo je početkom 1690-ih došla iz Osijeka. Prezime im kazuje da su podrijetlom iz bugarskoga grada Ciprova (*bug.* Čiprovci, nedaleko od današnje granice sa Srbijom), gdje je stoljećima postojala značajna dubrovačka trgovačka kolonija. I sami članovi porodice Martinović vjerojatno su bili dubrovački ili bosanski trgovci, koji su živjeli na Ko-

sovu i u Albaniji, odakle su pred Turcima izbjegli na ugarski prostor. Stoga stajališta u historiografiji o srpskom, pokatoličnom ili albanskom podrijetlu Ignacijeva oca nisu utemeljena.

Suđenje se odvijalo bez prisutnosti javnosti te je presuda donesena u travnju 1795. Od 42 uhićena optuženika za veleizdaju njih 18 osuđeno je na smrt. Međutim jedanaestorica su pomilovana, među kojima i slavni mađžarski jezikoslovac, reformator mađžarskoga jezika te pisac i pjesnik Ferenc Kazincy. Tako su na kraju na budimskoj Krvavoj poljani (Vérmező) smaknuta sedmorica (uz vođe Martinovića, Szentmarjaya, Hajnóczyja, Lackovića i grofa Sigraya, koji su pogubljeni 20. svibnja, naknadno su 3. lipnja dekapitirani i Pál Őz i Sándor Szolárcsik), a dvojica su počinila samoubojstvo (Josip Kralj i

Ignacije Martinović

József Fodor). U zatvoru su umrli pjesnik László Szentjóbi Szabó, Sámuel Verhovszky, János Aszalai te Gábor Ambrózy. Pogubljeni jakobinci pokopani su tajno, a njihova grobnica na bivšem vojnom groblju pronađena je 1914. U Martinovićevu jakobinskom pokretu od Hrvata je pogubljen Ivan Lacković, Josip Kralj kao organizator pokreta u Hrvatskoj počinio je samoubojstvo, a smaknut je i srijemski dožupan József Hajnóczy, koji je bio u bliskim kontaktima sa Srijemom i Hrvatskom, dok je Martinovićev bratić Antal Szén pomilovan (bio je zatočen do 1803.)

Eva Kowalská i Karol Kantek iz današnje perspektive zaključuju da se pokušaji razjašnjavanja ličnosti Ignacija Martinovića svode na dva stajališta: jedno negativističko, koje postoji u mađžarskoj historiografiji, napose na tragu istraživanja i radova Vilmosa Fraknóija, te drugo stajalište hrvatskih i srpskih povjesničara, utemeljeno na istraživanjima Vase Bogdanova (*Jakobinska zavjera Ignjata Martinovića*, 1960.), koji Martinovića predstavlja kao borca za nacionalnu neovisnost »Ilira« i drugih naroda i žrtvu carskoga dvora. Naime Martinović se u radu *Oratio ad proceros et nobiles Regni Hungariae* (Govor običnim ljudima i plemstvu Kraljevine Ugarske) zauzeo za teritorijalni preustroj Ugarske po nacionalnom ključu: osim Mađžarske drugu teritorijalnu jedinicu trebala je činiti Ilirija, u čijem bi sastavu bile Dalmacija, Hrvatska i Slavonija, treća zemlja bila bi Slovačka, četvrta Vlaška (Banat i dio Sedmogradske), a svaka od tih zemalja trebala je imati svoj sabor, na kojem bi se rasprave vodile na domaćem jeziku. Bogdanov priopćava hrvatsku profrancusku revolucionarnu pjesmu anonimnoga autora iz 1794. iz ostavine Józsefa Hajnóczyja, koja počinje stihovima: *Zakaj issli bi Horvati Prot Franczuzu vojuvati ki vasz nigdar ni zbantuval kak vasz vszaki bu valual. Nit je vasse chizse szpalil nit na polye kad navalil, Vassu marhu ni odgonil, Zzene vasse ni oskrunil...*

Francuska revolucija i njezini rezultati proizveli su konsternaciju u Beču, ali i u Ugarskoj i Hrvatskoj te među katoličkim pučanstvom, pa je Martinovićeve ideje o mađžarsko-hrvatskoj revoluciji na temeljima francuske revolucije dočekana uz veliku osudu. Uz to je Habsburška Monarhija 1794. bila u ratu s Francuskom, a stanje na bojnopolju nije bilo povoljno. U revoluciji 1848. osoba Ignacija Martinovića postala je zaštitni znak mađžarskih boraca za neovisnost, ali to u Mađžarskoj nije promijenilo opću percepciju o njemu.

Martinovićeve životne osnove je fabule romana *Odmjetnik* Ivana Antunovića (Zagreb, 1875.), pri čemu nisu strogo poštivane povijesne činjenice, jer je Antunovićeve cilj moralna pouka otpadništva od vjere.

Odabrana djela: *Systema universae philosophiae*. Essek, 1781; *Dissertatio de harmonia naturali inter bonitatem divinam et mala creata*, Leopoldis, 1783; *Dissertatio de Micrometro*, Pest, 1783; *Mémoires philosophiques ou la nature dévoilée*, 1, Londres, 1788; *Praelectiones physicae experimentales*, 1-2, Leopoldis, 1787-1788; *Oratio ad Proceres et Nobiles Regni Hungariae 1790*, Vindobona, 1790; *Testamenti politicique del'Empereur Joseph II. Roides Romains*, Vienna, 1791; *Oratio pro Leopoldo II...Ab Hungaris preoceribus et nobilibus accusato*, Germania, 1792; *Discussio oratoria in eos, qui in librorum censuram invehuntur*, b.g., b.m.; *Status regni Hungariae anno 1792.*, [Budapest], [1792].

Lit.: F. Pulszky, *A magyar jakobinusok*, Pest, 1861; V. Fraknói, *Martinovics és társainak összeesküvése*, Budapest, 1884; Gy. Krúdy, *A magyar jakobinusok*, Budapest, 1912; M. Evetović, *Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja*, Subotica, 1935; K. Benda, *A magyar jakobinusok iratai*, 1-3, Budapest, 1952-1957; B. Szénássy, *Martinovics Ignác matematikai munkássága, Matematikai Lapok*, 3-4/1956, Budapest; K. Benda, *A magyar jakobinus mozgalom története*, Budapest, 1957; V. Bogdanov, *Jakobinska zavjera Ignjata Martinovića*, Zagreb, 1960; V. Bogdanov, *Hrvatska revolucionarna pjesma iz godine 1794 i učešće Hrvata i Srba u zavjeri Martinovićeve jakobinaca, Starine JAZU*, 46, Zagreb, 1965; *Enciklopedija Jugoslavije*, 6, Zagreb, 1965; O. Šojat, *O dvjema kajkavskim revolucionarnim pjesmama s kraja osamnaestoga stoljeća, Croatica*, 1, Zagreb, 1970; A. Sekulić, *Filozofska baština hrvatskih podunavskih pisaca XVIII stoljeća, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 7-8/1978, Zagreb; S. Antoljak, *Odjeci i posljedice Francuske revolucije (1789) u hrvatskim zemljama, Radovi: Zavod za hrvatsku povijest: Filozofski fakultet Zagreb*, 22, Zagreb, 1989; Ž. Mandić, *Istina o podrijetlu Ignacija Martinovića, Hrvatski kalendar 2002*, Budimpešta, 2001; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; Ž. Dadić, *Egzaktne znanosti u Hrvata u posljednjem razdoblju (1789.-1835.)*, Zagreb, 2007; I. Martinović, *Boškovićeve na hrvatskim filozofskim učilištima od 1770. do 1834., Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 1-2/2008, Zagreb; E. Kowalská, K. Kantek, *Uhorská rapsódia alebo tragický príbeh osvietenca Jozefa Hajnóczyho*, Bratislava, 2008; M. Šimudvarac, *Dva stabla i otkinuta grana: prostor u romanu Odmjetnik Ivana Antunovića, Nova riječ*, 1-2/2016, Subotica; V. Stanković Pej-

nović, Zamke prosvijećenog apsolutizma: slučaj Ignjata Martinovića, *Filozofska istraživanja*, 3/2017, Zagreb.

L. Heka i Ž. Mandić

MARTINOVIĆ CVIJIN, Kata (Kaća) (Subotica, 16. XII. 1952.), povjesničarka umjetnosti. Kći je Ivana Geze Cvijina i Teze, rođ. Sekulić. Učiteljsku školu završila je 1972. u Subotici, a kao stipendistica grada Subotice studirala je povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Ljubljani 1972.-78. Diplomirala je temom *Arhitektura secesije u Subotici, s posebnim osvrtom na Gradsku kuću*. Poslijediplomski studij nastavlja 1978. na Sveučilištu *Justus-Liebig* u Giessenu (Njemačka), gdje doktorira 1981. temom *Arhitektura secesije u neka-dašnjoj Ugarskoj Monarhiji*.

Nakon povratka u Suboticu radi kao kustosica u galeriji Likovni susret 1981.-84., zatim u Međuopćinskom zavodu za zaštitu spomenika kulture kao dokumentaristica 1984.-87. God. 1987. otvara jednu od prvih privatnih suvremenih galerija na području tadašnje Jugoslavije, koja je u Subotici djelovala do 1995. Bila je predstavnica Jugoslavije na UNESCO-ovoj konferenciji

K. Martinović Cvičin, *Subotički opus Ferenc J. Rajhla*, Subotica, 1985.

o secesiji u organizaciji Njemačke komisije UNESCO-a 1989.-91. U Budimpeštu se seli 1993., gdje i danas živi. Ondje 1999. osniva galeriju Martino, koja djeluje do 2006. i u kojoj je bilo prezentirano suvremeno likov-

no stvaralaštvo. Od 2011. do umirovljenja 2020. vodi radnju *T&P antikvitás*, koja se bavi antikvitetima.

Od njezinih stručnih radova na temu secesije ističu se *Subotički opus Ferenc J. Rajhla* (1985.), *Subotički opus Komora i Jakaba* (1988.) te članci objavljeni u subotičkom časopisu *Létünk* (1977.), budimpeštanskom *Magyar Építőművészet* (1979.), subotičkoj *Rukoveti* (1988.), beogradskom *Zborniku radova Narodnog muzeja* (1985.) i zagrebačkom *Peristilu* (1988.-89.). Napisala je roman *Olujno ostrvo* (2011.), u kojem je opisala sudbinu umjetnika razorenu u vrijeme raspada Jugoslavije.

Izvor: kazivanje Kate Martinović Cvičin.

Djela: *Subotički opus Ferenc J. Rajhla*, Subotica, 1985; *Subotički opus Komora i Jakaba*, Subotica, 1988; *Olujno ostrvo*, Beograd, 2011.

Lj. Vuković Dulić

MARUŠIĆ, Stipan (Subotica, 29. VI. 1926. – Novi Sad, 22. II. 1974.), pravnik, političar, predsjednik vojvođanske vlade. Potječe iz zemljoradničke obitelji Marka i Marije, rođ. Lazić. U rodnom gradu završio je gimnaziju, a Pravni fakultet u Beogradu.

Odmah nakon rata uključio se u društveni i politički život novoga sustava te je kao član komunističke partije postupno napredovao. Najprije je u Subotici obnašao razne političke dužnosti u rejonskim, općinskim i gradskim partijskim komitetima. Bio je tajnik Rejonskoga narodnoga odbora u Bikovu i aktivan u organiziranju seljačke radne zadruge. Od 1947. bio je predsjednik Gradskoga komiteta Narodne omladine Jugoslavije, a poslije i organizacijski tajnik Gradskoga komiteta Komunističke partije u Subotici. Bio je ravnatelj novina *Hrvatska riječ* 1950.-54. Po ideološkoj liniji u *Hrvatskoj riječi* napao je biskupa Lajču Budanovića 1952. Predsjednik Gradskoga narodnoga odbora Subotice (pandan današnjoj funkciji gradonačelnika) bio je od ožujka 1954. do srpnja 1955. Nakon toga s gradskih dužnosti prelazi na višu razinu, u tadašnji Srez Subotice, koji je obuhva-

ćao velik dio sjeverne Bačke, te obnaša funkciju predsjednika Narodnoga odbora Sreza Subotice. U to je vrijeme tekla gradnja većega broj zgrada za nove institucije (današnja zgrada tzv. Nove općine, zgrada društvenih organizacija SKJ, SSRNJ i dr. – današnja zgrada banke pokraj Tehničke škole, nova zgrada suda i tužilaštva itd.).

Kao član Pokrajinskoga komiteta Saveza komunista postupno počinje obnašati funkcije na vojvođanskoj razini. U Novi Sad prelazi 1962., kada je izabran za člana Sekretarijata Pokrajinskoga komiteta te predsjednika Privredne komore Vojvodine, a od 1965. predsjednik je Pokrajinskoga odbora Saveza socijalističkoga radnoga naroda (SSRN). U procesu pomlađivanja

Stipan Marušić

vojvođanskoga partijskoga vodstva bio je član Izvršnoga vijeća Autonomne pokrajine (AP) Vojvodine (pokrajinske vlade) te predsjednik Vijeća 1967.-71., u vrijeme intenzivnoga privrednoga razvoja pokrajine i početka izgradnje autoceste Novi Sad – Beograd. Zauzimao se za snažniji gospodarski razvoj Vojvodine, koji je relativno zaostajao u odnosu na druge dijelove zemlje. Vodeći se službenom partijskom politikom, bio je protivnik osnivanja ogranka Matice Hrvatske u Subotici 1969. jer je bilo protivno ranijim dogovorima između partijskih rukovodstava Hrvatske i Srbije te rukovodstava Matice hrvatske i Matice srpske. Na dužnost dopredsjednika Skupštine AP Vojvodine izabran je 1971., ali je nedugo zatim preminuo.

Uz Gezu Tikvickoga bio je jedini predsjednik vojvođanske vlade iz reda hrvatskoga naroda.

Lit.: *Hrvatska riječ*, 46/1947, 12/1952, Subotica; *Enciklopedija Novog Sada*, 14, Novi Sad, 1999; N. Zelić, *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*, Subotica, 2009; R. Končar, D. Boarov, *Stevan Doronjski : Odbrana autonomije Vojvodine*, Novi Sad, 2011; *Gradska kuća u Subotici : Városháza Szabadkán 1912-2012*, Subotica, 2012; L. Merković, *Kronologija od 26. lipnja do 2. srpnja, Hrvatska riječ*, br. 637, Subotica, 26. VI. 2015; S. Bjelica, *Sporovi oko autonomije Vojvodine : Knjiga prva: 1961-1974.*, Beograd, 2015.

S. Mačković i V. Nimčević

MASKE, ophodni pokladni običaj mladih bajskih bunjevačkih Hrvata. Korijeni ova, kao i drugih pokladnih običaja pretrkšćanski su i magijskoga značaja: prerušavanjem, neobičnim odijevanjem, bukom i sl. tjera se zima i zle sile te se odbija njihovo djelovanje od ljudi, stoke, domova i usjeva. Kalendarski su smješteni u razdoblje neposredno prije korizme, kao razdoblje »toleriranoga« grijeha, na koje se odmah nastavlja razdoblje pokore i pokajanja. Ophodi s pokladnim maskama imaju različite oblike u svijetu (najpoznatiji je karneval u Rio de Janeiru) i raznim hrvatskim krajevima (npr. bušari u Slavoniji, buše u Baranji, didi u Dalmatinskoj zagori i okolici Sinja, didiči u Lici itd.) te kod drugih slavenskih naroda.

Maske u Baji prolazile su ulicama od nedjelje do utorka navečer, pred Čistu srijedu (Peplnicu), kojom počinje korizma. Glavne su osobe »medvid« i »didak«. »Medvid« ima na sebi *opakliju*, na koju su pričvršćeni rukavi, a na njihovim krajevima nezgrapne rukavice. Na glavi mu je *zobnica* (torbica za zob) s otvorima za oči i nos. Obrve su namaljane na *zobnici*, »nos« mu je velika crvena paprika, »jezik« odulja crvena krpa, a »uš« dva vezana kraja torbice. O pojasu ima remen, klompe i lanac dug 2–3 m. Na nogama su mu velike čizme, u ruci drži staro rešetko. Jedan momak vodi »medvida«. Momak ima na glavi »turban«, obučen je u crveni *prusluk*, gaće su mu *ukljukane* u čizme, u ruci drži veliku batinu, lice mu je umazano crvenom, a obrve crnom bojom. On ulicama

vodi »medvida«, koji za novac pleše narodu. Kada mu momak naredi: »Igraj malo, medo!«, »medvid« počne igrati. Zatim se naglo baci na zemlju i jedno vrijeme leži nepomično. To znači da je zima »umrla«. Druga osoba, »didak«, odjeven je u staru strunjaču ili džak. Na glavi ima istu masku kao i »medvid«. Na leđima ispod strunjače ima »kotaricu«, koju drži o pojasu privezani remen. Mladež zbiva šalu s njim i udara ga po leđima. »Didak« je personifikacija stare godine, koju mladež, kao personifikacija nove godine, goni iz svoje sredine.

Lit.: *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2006; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

P. Skenderović

MASTALUNDŽIJE (mustulundžije), svatovski časnici zaduženi za pozivanje svatova kod podunavskih Bunjevaca subotičkoga kraja. Svečano su opremljeni i svatove pozivaju jašući na konjima. Sporadičnih tragova ima i u drugim podunavskim područjima, tako trag ovom časniku u Erčinu (*madž.* Ercsi) u okolici Budimpešte prema starijem izvoru iz XIX. st., no ovdje se ne spominje njihova uloga pozivača, već se potvrđuju kao časnici koji najavljuju dolazak svatova u mladoženjin dom i imaju ulogu straže nevjestice koju prate u povorci, što je inače karakteristično i za *mastalundžije* u subotičkom kraju, također samo prema starijim izvorima, da bi je, prema dijelu izvora, zaštitili od napada i otmice nevjestice (ponekad se precizira da se radi o zaštititi od turskih nasrtaja), dok ih neki izvori opisuju kao naoružane konjanike koji jašu uz nevjestu. Ta pojava u novijim terenskim istraživanjima na dvama spomenutim područjima više nije potvrđena. Traga nazivu *mustulundžija* za pozivača svatova ima i u Bunjevaca na području južne Mađarske, gdje inače ulogu pozivača svatova ima svatovski časnik *čauš*, koji je u mjestima Matević (*madž.* Mátételke) i Aljmaš (*madž.* Bácsalmás) poistovjećen s *mastalundžijom*. Ponekad se naglašava da su *mastalundžija* i *diver* ista osoba, što je zabilježeno u Tavankutu i Bajmoku. Većinom ima više *mastalundžija*, premda poda-

ci o njihovu broju najčešće nisu precizni, u pojedinim starijim izvorima spominje se i veći broj (6–12, 10), dok je prema novijim istraživanjima njihov broj manji (Žednik, 2–4, Đurđin 1–2). Za ulogu *mastalundžije* biraju se mladoženjin brat, njegovi bratići prijatelji, a ponegdje se spominje da ih ima svaka svatovska strana (Tavankut, Žednik i Bajmok), te se u tom slučaju biraju isti srodnici s nevjestine strane.

Premda je njihova uloga pozivača svatova primarna, od mjesta do mjesta oni imaju i različite dužnosti i zadatke tijekom svadbe, što može značiti da su prema potrebi preuzimali pojedine dužnosti tijekom svadbe izvan glavnoga okvira svojih svatovskih uloga. Tako ponegdje ulaze u nevjestin dom, izvode je i vode u kolo, ili dočekuju goste zajedno s *diverom*, ponegdje su prema starijim izvorima, kad su se svatovi nakon vjenčanja razdvajali, obilazili nevjestu, a kasnije u mladoženjinom domu davali joj u krilo muško dijete. Ponegdje daju blagoslov nevjesti u ime njezinih roditelja ili drže oproštajni govor prije njezina odlaska iz roditeljskoga doma, skidaju nevjestu s kola po dolasku u mladoženjin dom, poslužuju goste jelom i pićem, pa čak i pomažu nevjesti pri umivanju svatova.

Mastalundžije kod podunavskih Bunjevaca subotičkoga kraja imaju specifičnu ulogu. Na područjima druga dva bunjevačka ogranka (primorsko-lički i dalmatinski) spominje se svatovski časnik srodnoga naziva *muštulugdžija*, uz rjeđe potvrđene slične suvrstice toga naziva, s ulogom najavljivanja dolaska svatovske povorke u mladoženjin dom, a za tu vijest obično dobiju nekakav dar, koji se naziva *muštuluk*, koji je očito odredio i naziv te svatovske uloge na širem dinarskom području, uključujući i jadransko zaleđe. Ta se uloga gubi u Primorju, rijetkih potvrda ima samo u velebitskom Podgorju. Premda se uloga *mastalundžije* u podunavskih Bunjevaca razlikuje od uloge *muštulugdžije*, ipak se i taj aspekt njegove uloge spominje u starijim izvorima za subotičke Bunjevce i u Erčinu (gdje je posve identična toj njegovoj primarnoj ulози), a prema novi-

jim istraživanjima potvrđena je jedino u Tavankutu, također kao starija pojava. Ti sačuvani elementi njegove izvorne uloge govore u prilog pretpostavci da je ta pojava morala u daljnjoj prošlosti doživjeti temeljite promjene, premda je zadržala neke elemente karakteristične za dinarsku svadbenu povorku, gdje je njihova uloga u skladu sa samim značenjem te riječi. Riječ *muštuluk* potječe od perzijske riječu *mūšde* u značenju 'povoljan glas, vesela vijest', uz dodatak turskoga sufiksa apstraktne imenice – *luk*: 'nagrada za dobar glas', te sufiksa – *džija*, koji označava 'glasnika koja donosi dobru vijest'.

Premda se ulozi *mastalundžije* u podunavskih Bunjevaca (i to na ograničenom području subotičkog kraja) zametnuo trag te njihove izvorne uloge, sačuvani su izvjesni elementi identični njihovoj primarnoj ulozi na širem dinarskom prostoru, što ide u prilog pretpostavci da su u ranijoj fazi njihova dolaska u Podunavlje ti elementi bili zastupljeni, da bi postupno ta svatovska uloga poprimila druga specifična obilježja. Zanimljiv je u tom kontekstu jedini trag nepromijenjene izvorne uloge *mustulundžije* u Erčinu, kojemu se nakon XIX. st. posve gubi trag na ovome području.

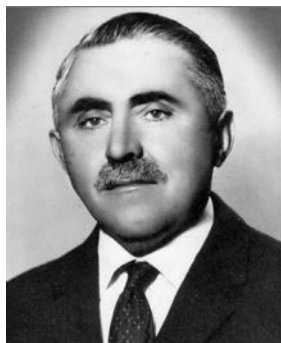
Lit.: M. Černelić, *Uloge i nazivi odabranih svatova u Bunjevaca*, Zagreb, 1991.

M. Černelić

MATARIĆ, Antun – Tuna (Sombor, 2. IX. 1899. – Sombor, 13. IX. 1984.), kulturni djelatnik, političar, poljodjelac. Sin je Gaše i Janje, rođ. Firanj. Njegova je unuka prim. dr. Terezija Matarić. Obitelj iz koje je potekao bila je siromašna, ali se poslije vrijednim radom njihovo materijalno stanje popravilo. Već je u mladosti, zahvaljujući ujaku, koji je bio svećenik u Aljmašu (na slavonskoj strani Dunava), čitao djela Josipa Jurja Strossmayera, Ivana Antunovića, Franje Račkoga i drugih hrvatskih autora te se susretao s ljudima iz Slavonije. Tako je već u mladosti formirao nacionalnih osjećaj da su bački Bunjevci i Šokci žive grane hrvatskoga nacionalnoga bića. Kao mladić mobiliziran je u austro-ugarsku voj-

sku i sudjelovao je u Prvom svjetskom ratu. Oženio se 1920. Terezom Zetović, s kojom je imao dijete, Antuna Matarića – Tunču.

Vojni rok služio je u Zagrebu 1920.-21, gdje se upoznao sa Stjepanom Radićem i ostalim vodstvom Hrvatske republikanske seljačke stranke (HRSS) te prihvatio ideje hrvatskoga seljačkoga pokreta. Snažan dojam na njega ostavio je susret s ranjenim seljacima u bjelovarskoj bolnici, koji su se opirali i sukobljavali sa srbijanskim vlastima zbog primjene srbijanskih vojnih zakona u Hrvatskoj i žigosanja stoke. Kada je 1921. u Somboru osnovano *Bunjevačko kolo*, jedina institucija kulture koja je okupljala somborske Bunjevce, uključuje se u njegov rad u nadi da će u njoj moći, zajedno sa svim ostalim članovima, raditi na uzdizanju kulture bunjevačkoga hrvatskoga naroda. Društvo je postalo političkom bazom Bunjevačko-šokačke stranke. Nakon povratka s odsluženja vojnoga roka širio je ideje hrvatskoga seljačkoga pokreta među somborskim Bunjevcima. Među

Antun Matarić – Tuna

pokretačima je mjesnih organizacija HRSS-a u Somboru i okolici 1923. te prvak somborske kotarske organizacije. Sljedeće je godine na njegovu salašu tajno boravio Stjepan Radić. Njegov prvi veći politički uspjeh bio je zbor HSS-a u Somboru 24. V. 1926. na najvećem gradskom trgu, Trgu Presvetoga Trojstva ispred Gradske kuće, a on je u automobilu, praćen velikim brojem konjanika u bunjevačkim narodnim nošnjama, s razvijenim hrvatskim zastavama,

na Bezdanskom putu dočeka Stjepana Rađića i suradnike iz Zagreba. Poslije zбора donesena je Somborska deklaracija, kojom je Bunjevačko-šokačka stranka pristupila Hrvatskoj seljačkoj stranci (HSS). *Bunjevačko kolo* u Somboru s vremenom je iznevjerilo nadanja mnogih svojih članova te je, među ostalim, došlo do socijalnoga i političkoga raslojavanja. Samo oni koji su imali velike posjede imali su i pravo glasa, dok siromašniji poljodjelci nisu bili uvažavani. Također, u Društvu je dolazilo je do neslaganja u pogledu podrijetla Bunjevaca jer su bogatiji seljaci zauzimali stav o autohtonom podrijetlu Bunjevaca, dok su Antun Matarić i dio manje imućnih poljodjelaca smatrali da su bunjevački narodni korijeni vezani za pripadnost hrvatskomu narodu. Takvo neslaganje bilo je povod da dio članova *Bunjevačkoga kola* istupi iz njega i formira novo društvo, jasne hrvatske orijentacije, čiji je inicijator i idejni začetnik bio Antun Matarić.

U ljeto 1935., u dogovoru sa somborskim župnikom Antunom Skenderovićem, organizirao je prvu Dužionicu u Somboru, koja je bila jedna od najbolje organiziranih u cijeloj povijesti proslava žetvenih svečanosti u Somboru. Iako je novo Hrvatsko kulturno društvo *Mirosljub* stvarno počelo djelovati 1935., za službeni početak drži se održavanje osnivačke skupštine 6. XII. 1936. Za predsjednika osnivačkoga odbora, poslije i prvoga predsjednika Društva, izabran je njegov utemeljitelj Antun Matarić, koji je postao jednim od najistaknutijih kulturnih i političkih predvodnika somborskih Hrvata u prvoj polovini XX. st. uspješno radeći na širenju hrvatskoga nacionalnoga osjećaja u somborskih Bunjevaca. Jedan je od osnivača Hrvatske kulturne zajednice, krovnoga saveza udruga bačkih i baranjskih Hrvata 1936. Djelovao i nakon 1941. u HKZ-u kao jedan od zamjenika predsjednika Blaška Rajića.

Početakom Drugoga svjetskoga rata za HKD *Mirosljub* nastupila su posebno teška vremena. Aktivnosti su svedene na minimum, a Antun Matarić priveden je i nekoliko je dana bio u zatvoru. Sudjelovao

na pregovorima predvodnika bačkih i baranjskih Hrvata s delegatima mađarske vlade, koji su ih nastojali pridobiti za ideju narodne posebnosti Bunjevaca i Šokaca. Nakon što su odbili i inzistirali na hrvatskom imenu, prijetilo im se zamjenom hrvatskoga stanovništva Bačke i Baranje s mađarskim stanovništvom iz Hrvatske. Na prelu 1942. nije htio pozdraviti nazočne na mađarskom jeziku te je umjesto njega to učinio Ivan Mironicki. Sa suradnicima je onemogućio osnutak promađarskoga Bunjevačko-šokačkoga kulturnoga saveza te je njegov zagovornik Grga Vuković izbačen iz Društva. Predsjednik Društva bio je do 1944., kada su mađarske vlasti raspustile Društvo. Pozvao je u lipnju 1944. članstvo raspuštenoga Društva na priključenje partizanima i pomaganje NOP-u.

Kada je poslije ponovne uspostave jugoslavenske vlasti 27. X. konstituiran gradski Narodnooslobodilački odbor (NOO), u kojem je od 42 člana bilo 12 Hrvata Bunjevaca, izabran je za njegova dopredsjednika. Priklonio se nekadašnjemu lijevomu krilu HSS-a, koje je od 1945. djelovalo sa starim republikanskim imenom stranke HRSS. Nakon što je Društvo 3. VI. 1945. obnovljeno pod imenom Hrvatski prosvjetni dom, izabran je za prvoga člana upravnoga odbora. S obnovom djelovanja Hrvatske kulturne zajednice bačkih i baranjskih Hrvata izabran je 1945. u upravu kao jedan od potpredsjednika. U odbor za izgradnju nove zgrade Društva izabran je 1946. te je, zbog povećanoga broja članova, 1947. predložio kupnju nove zgrade. Prijedlog je sljedeće godine rezultirao dobivanjem nove zgrade na Vijencu Radomira Putnika odlukom Gradskoga NOO-a u zamjenu za staru zgradu te je u sljedećim godinama nova zgrada adaptirana. I danas je znana kao Hrvatski dom. Zbog upletanja komunistu u rad Društva tražio je od IO-a HRSS-a zaštitu u slobodi djelovanja. Bio je osuđen na godinu dana zatvora zbog neispunjenja »obaveze« jer kao zemljoradnik nije predao vlastima količinu poljoprivrednih proizvoda propisanu obveznim otkupom. Bio je dugogodišnji član pastoralnoga vi-

jeća somborske župe Presvetoga Trojstva i blisko je surađivao sa župnicima Antunom Skenderovićem i Ivanom Jurigom, koji su bili na službi u toj župi 1927.-85.

Pokopan je na somborskom Velikom katoličkom groblju pred mnoštvom ljudi – rodbine, članova Društva, prijatelja i znanaca. Sprovod je predvodio o. Ladislav Marković, karmelićanin, a uz njega su bili svećenici Josip Temunović i Josip Pekanović. U ime KUD-a *Vladimir Nazor* oprostio se tadašnji predsjednik Franjo Krajninger.

Na 85. obljetnicu osnivanja HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Sombora, 6. XII. 2021. na katu Hrvatskoga doma u Somboru, otkrivena mu je spomen-ploča kao osnivaču i prvom predsjedniku HKD-a *Miroљub*.

Izvor: Povijesni arhiv Sombor, F: 97, Milenko Beljanski, »Dokumentacija korištena za pisanje knjige Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870–1945), Sombor, 1971.

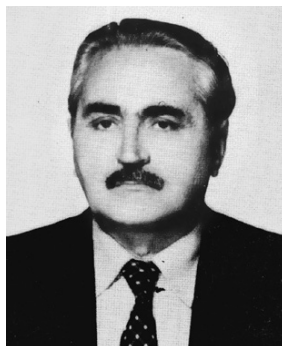
Lit.: M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870 – 1945)*, Sombor, 1971; M. Beljanski, *Prvi meseci narodne vlasti u Somboru i okolini 1944 – 1945. godine*, Sombor, 1974; F. Matarić, *Monografija društva*, Sombor 1986; F. Krajninger, Antun Matarić, Tuna, *Miroљub*, 1/2000, Sombor; M. Bara, Somborska deklaracija i njezino značenje za bačke Hrvate, *Časopis za suvremenu povijest*, 3/2006, Zagreb; M. Stepanović, *Sažeta povjesnica somborske porodice Matarić*, Sombor, 2007; A. Firanj (ur.), *HKUD »Vladimir Nazor« Sombor 1936. – 2011.*, Sombor, 2012; A. Firanj (ur.), *Moj Nenadić*, Sombor, 2018; M. Matarić, Antun Matarić – Tuna (1936. – 1944.), *Miroљub*, 3-4/2021; Z. V[asiljević], U čast osnivača Antuna Matarića, *Hrvatska riječ*, br. 973, Subotica, 10. XII. 2021; V. Nimčević, Povijest bačkih Hrvata od XVII. do XX. stoljeća, u: *Čuvari tradicije*, Tavan kut, 2021.

M. Matarić i M. Bara

MATARIĆ, Antun – Tunčika (Sombor, 1. VI. 1921. – Sombor, 1. I. 1996.), kulturni djelatnik. Rođen je u poljodjelskoj obitelji Antuna – Tune i Tereze, rođ. Zetović. Njihova je kći prim. dr. Terezija Matarić. U vrijeme osnutka HKD-a *Miroљub* u Somboru 1935.-36., čiji je prvi predsjednik bio njegov otac, uključio se u rad Društva te je bio najbliži suradnik Josipa Dorotića, predstavnik mladeži u osnivačkom upravnom odboru Društva. Skupa s njime radio je na

osnutku omladinskih sekcija – folklorne, tamburaške, diletantske i sportske. U posebnim prigodama, u pratnji nekoliko djevojaka u bijeloj svili, nosio je barjak, isprva Križarskoga bratstva, poslije samoga Društva. Kao mladić s nepunih 15 godina bio je prvi bandaš na velikoj proslavi prve Dužionice u Somboru 1935., dok je bandašica bila njegova sestrična Marija, koja je živjela zajedno s njima u obitelji jer je bila siročić. U Društvu je postao voditelj folklorne sekcije, koja je, osim u Somboru i po okolnim mjestima, gostovala i u Zagrebu. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata mobiliziran je, ali nije odveden na bojišnicu.

Nakon rata aktivno se uključuje u rad Društva, obnovljenoga pod imenom Hrvatski prosvjetni dom 1945. God. 1949. Društvo mijenja ime u HKPD *Vladimir Nazor* (atribut »hrvatski« iz imena Društva brisan je 1957., a 1964. ime je promijenjeno u KUD *Vladimir Nazor*). Od 1948. aktivan je član folklorne sekcije, poslije redoviti

Antun Matarić – Tunčika

član različitih upravnih tijela Društva. Za dopredsjednika Društva prvi je put izabran 1960., a sljedeći put 1963. S tadašnjom upravom na čelu s Matom Škrabalom, poslije Stipanom Periškićem, zaslužan je za obnavljanje rada sekcija društva, koje su odlukom gradskih vlasti potkraj 1950. bile pripojene raznim gradskim organizacijama i ustanovama (amaterskom kazalištu, pjevačkom društvu, sportskom društvu *Partizan* itd.). Obnašao je tu funkciju do

1969., kad je prvi izabran za predsjednika. Rad Društva ustrojio je tako da su najveći dio posla obavljali njegovi suradnici po pojedinim područjima, dok je Društvo zastupao samo na najvišim razinama. Svoj prvi mandat završio je 1982., kada je izabran za novoformiranu dužnost tehničkoga tajnika, a ponovno je obnašao funkciju predsjednika Društva 1984.-86. te od 1990. do smrti. U povijesti Društva najduže je bio predsjednik – ukupno 21 godinu. Posebnu pozornost posvetio je profesionalizaciji svih sekcija, zahvaljujući čemu su sekcije nagrađene mnogim priznanjima (Oktobarska nagrada Sombora 1977. i mnoge druge). Pod njegovim vodstvom Društvo je doživjelo najsvjetlije trenutke djelovanja sudjelujući na mnogobrojnim smotrama narodnoga stvaralaštva (Smotra folkloru u Zagrebu, Đakovački vezovi, Vinkovačke jeseni...). Za vrijeme mandata ostao je dosljedan svojim načelima rada Društva, nikada nije bio pristaša tadašnje vladajuće ideologije te je uspio sačuvati jasni kulturni smjer rada Društva. Dobitnik je Zlatne značke za amaterski rad u kulturi, koju mu je dodijelila Kulturno-prosvjetna zajednica SR Srbije 1978.

Bio je među osnivačima Demokratskoga saveza Hrvata u Vojvodini 1990. te njegove somborske podružnice, čiji je bio i prvi predsjednik.

Zasluzan je za razvoj salaškarskoga naselja Nenadić, bio je glavni inicijator njegove elektrifikacije, gradnje Doma kulture i obnove tamošnje kapele Imena Marijina.

Premинуo je nakon duže bolesti, a pokopan je na Velikom katoličkom groblju u Somboru. Uz njegov odar stajali su u počasnoj straži članovi predsjedništva i folklorne sekcije. Prigodni govor je održao Alojzije Firanj, dok je sprovodne obrede vodio vlč. Josip Pekanović.

Lit.: F. Matarić, *Monografija društva*, Sombor 1986; In memoriam Antun Matarić, *Glas ravnice*, br. 61, Subotica, 1996; F. Krajniger, Antun Matarić ml. Tunčika, *Miroљub*, 1/2001, Sombor; A. Firanj (ur.), *HKUD »Vladimir Nazor« Sombor 1936. – 2011.*, Sombor, 2012.

M. Matarić

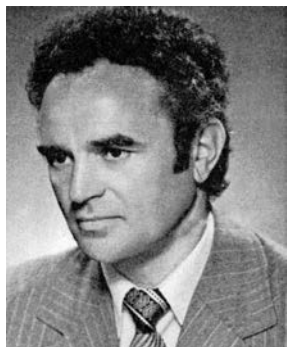
MATARIĆ, Franja (Gradina, 2. II. 1935. – Sombor, 11. IX. 1991.), profesor književnosti, kulturni djelatnik, pjesnik. Rođen je u hrvatsko-bunjevačkoj seljačkoj obitelji Stipana i Ane, rođ. Matarić. Osnovnu i srednju poljoprivrednu školu završio je u Somboru, ali kako se kao mlad nije mogao zaposliti, završio je i gimnaziju. Nakon toga završio je studij književnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a na Odsjeku za jugoslavensku književnost na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu obranio je 1985. magistrarsku radnju *Esejistika Veljka Petrovića*. Isprva je radio u OŠ *Nikola Vukićević* u Somboru, a ubrzo zatim prelazi u somborsku gimnaziju. Nekoliko godina predavao je i na somborskoj Pedagoškoj akademiji, a u večernjim satima držao je tečajeve i seminare u školi za obrazovanje odraslih.

U somborskoj gimnaziji bio je cijenjen kao odličan pedagog, a iznimno je angažiran na izvannastavnim aktivnostima: njegovim je zalaganjem uspješno radila školska knjižnica, vodio je dramsku sekciju, režirao kazališna djela i sudjelovao na susretima kazališnih amatera odraslih, vodio je sekciju recitatora i sudjelovao na mnogim priredbama i smotrama recitatora. Redovito je vodio učenike na Sajam knjiga, surađivao s gradskim ustanovama kulture vodeći učenike na predstave somborskoga Narodnoga kazališta te na odabrane filmove u kinima. Velik doprinos imao je u tiskanju godišnjih izvješća o radu somborske gimnazije. Bio je dugogodišnji član Vijeća Gradske knjižnice, Narodnoga kazališta i drugih ustanova kulture. Na više kongresa slavista držao je referate. U općinskoj Kulturno-prosvjetnoj zajednici bio je član Odbora za književni život i populariziranje knjige i čitanja, držao je književna predavanja u Somboru i drugim mjestima te je bio angažiran na promoviranju literarnih natječaja kao član žirija i u ocjenjivačkoj komisiji za izbor najboljih recitatora u općini.

Bio je član Zavičajnoga kluba pisaca *Veljko Petrović* u Somboru. Stihove je počeo pisati u mladosti, a prve pjesme objavio je u somborskom omladinskom listu *Po-*

kret. Poslije je objavljivao u *Somborskim novinama*, somborskom časopisu *Dometi* i drugdje. Nekoliko pjesama posmrtno mu je objavljeno u somborskom *Miroljubu*. Vlastite stihove čitao je na književnim večerima u Somboru i okolnim mjestima, Subotici, Osijeku i drugdje, te u Mađarskoj. U zborniku radova o Veljku Petroviću (*Delo Veljka Petrovića: zbornik*, Novi Sad, 1985) tiskan mu je rad »Od psalma do suvremene rodoljubive pjesme«. Za *Somborske novine* pisao je kazališne kritike i prikaze. U povodu 80. obljetnice rođenja Miroslava Krleže u somborskom KUD-u *Vladimir Nazor* održao je književno predavanje »O trajnosti i usmjerenosti Krležinog djela«.

U HKPD *Vladimir Nazor* u Somboru učlanio se još kao omladinac 1954., prvo u dramsku sekciju, a zatim je kao recitator uspješno kazivao poetske stihove pjesnika. Od 1963. do smrti neprekidno je bio tajnik Društva i sveukupni organizator i

Franja Matarić

animator kulturnih manifestacija. Često se člancima oglašavao u sredstvima javnoga informiranja, tisku i Radio Somboru, u kojima je pisao i govorio o ljepotama amaterskoga kulturno-umjetničkoga rada. Svaki »mjesec knjige« u Društvu obilježavao je književnim predavanjima i izložbama knjiga iz biblioteke Društva. Organizirao je i skupove drugih predavača (prof. dr. Tode Čolak, prof. dr. Đorđe Trifunović, putopisac Tibor Székely i dr.). Nekoliko godina bio je redatelj u dramskoj sekciji Društva, s kojom je sudjelovao na

smotrama i susretima kazališnih amatera odraslih. Zahvaljujući njemu održavani su brojni kulturni programi u oko petnaestak salašarskih naselja u okolici Sombora, još u vrijeme kada tamo nije bilo asfaltnih puteva i električne energije. Prilikom proslave 50. obljetnice KUD-a *Vladimir Nazor* iz Sombora organizirao je izložbu arhivske građe i drugih dokumenata i napisao monografiju Društva 1986. Osim povijesnih činjenica, u njoj je kao aktivni sudionik detaljno opisao djelovanje Društva u poslijeratnom razdoblju, izazove s kojima se u radu Društvo susretalo, te zabilježio dragocjene podatke o radu u tome razdoblju. Cijelo je vrijeme bio član šahovske sekcije Društva, koju je svojedobno utemeljio Petar Carev, te njezin dugogodišnji voditelj. Bio je sudionik svakog društvenog turnira, pa i posljednje godine života, kada se teško razbolio, a često je osvajao i prva mjesta. Njemu u čast u HKUD-u *Vladimir Nazor* od 1991. održava se zimski šahovski turnir Memorijal *prof. mr. Franja Matarić*, a njegova fotografija nalazi se u šahovskim prostorijama Društva.

Neumoran i savjestan u radu, jedan je od onih koji su mnogo doprinijeli razvoju HKUD-a *Vladimir Nazor* i kulturi u gradu Somboru, radeći s puno ljubavi i entuzijazma.

Pokopan je na Velikom katoličkom groblju u Somboru.

Djelo: *Monografija društva : Kulturno-umjetničko društvo »Vladimir Nazor« Sombor*, Sombor, 1986.

Lit.: I. Kovač, Mr. Franja Matarić, profesor, *Miroljub*, 4/2005, Sombor; A. Firanj (ur.), *HKUD »Vladimir Nazor« Sombor 1936. – 2011.*, Sombor, 2012; Z. V., *Memorijal prof. mr. Franja Matarić : Najjači šahovski turnir u Somboru, Hrvatska riječ*, br. 986, Subotica, 11. III. 2022.

I. Kovač

MATARIĆ, Ivan (Sombor, 14. V. 1909. – Sombor, 21. V. 1977.), bankarski službenik, politički radnik. Sin je Stipana i Jelisavete, rođ. Pletikosić. Na čelu je omladinske sekcije *Bunjevačkoga kola* u Somboru od 1926. Trgovačku akademiju u Somboru završio

je 1928. Igrao je nogomet u somborskom nogometnom klubu *Amater* na mjestu centarhafa. Nakon mature u Trgovačkoj akademiji s Vladislavom Beljanskim trebao je prijeći u beogradsku *Jugoslaviju*, ali su se zbog ponuđenih nepovoljnih uvjeta školovanja obojica vratili u Sombor. Nastavio je igrati u istom klubu, koji je tada već nosio ime *Slavija*, do 1932. Kao bankarski službenik radi od 1931., a 1930-ih postao je i član Komunističke partije Jugoslavije. Od 1936. više je puta biran za člana upravnoga odbora *Bunjevačkoga kola*. Sudjelovao je u neuspješnim pregovorima *Bunjevačkoga kola* i HKD-a *Miroljub* o pripajanju *Bunjevačkoga kola Miroljubu* 1939. U listopadu 1940. postavljen je za zamjenika predsjednika Gradskoga poglavarstva Sombora (faktički zamjenika gradonačelnika) budući da predsjednik poglavarstva, tj. gradonačelnik Radivoj Stojkov, nije mogao obnašati dužnost. U travanjskom ratu 1941. kao časnik jugoslavenske vojske dospio je u njemačko zarobljeništvo. Kada je stigla naredba da se svi Hrvati otpuste iz logora, on je to odbio tvrdeći da nije Hrvat, nego Bunjevac. Uprava logora tada je morala tražiti instrukcije od više komande, koja je dopustila da se i Bunjevci otpuste. Iz logora u Osnabrücku vratio se u Sombor 28. V. 1941. U ilegalni pokret otpora uključio se 1942. Bio je prvi suradnik suca Gliša Rakića te su po direktivi Kamenka Gagrčina počeli raditi na osnivanju ilegalnoga Narodnooslobodilačkoga odbora (NOO) u Somboru u listopadu 1942. Zbog pogibije Gagrčina sljedećega mjeseca te uhićenja koja su slijedila nije došlo do njegova osnivanja.

U lipnju 1944., po preporuci KPJ, kontaktirao je članove predratnog HSS-a iz raspuštenoga HKD-a *Miroljub* u Somboru u svezi s predstojećim događajima i oslobađanjem Sombora od mađarske vlasti i pozvao na agitaciju među bunjevačko-šokačkim Hrvatima radi potpore idejama narodnooslobodilačke borbe. Dio članova *Miroljuba* prihvatio je suradnju s komunističkim pokretom. Član je ilegalnoga NOO-a grada Sombora formiranoga u danima

pred povlačenje mađarskih vlasti iz Sombora 21. X. 1944. Kada je u novim uvjetima 27. X. konstituiran gradski NOO, bio je jedan od njegovih članova (od 42 člana bilo 12 članova iz reda Hrvata Bunjevaca) i obnašao dužnost referenta za prehranu. Bio je i član okružnoga NOO-a u Somboru, a na izborima u srpnju 1945. izabran je u gradski NOO. Poslije se uglavnom povukao iz politike, a obnašao je razne rukovodeće dužnosti u somborskom bankarstvu, najviše kao direktor banke.

Izvor: obiteljska kazivanja i osobna sjećanja.

Lit.: *Neven*, 11-12/1937, 12/1939, Subotica; M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870 – 1945.)*, Sombor, 1971; M. Beljanski, *Somborci u ratnom zarobljeništvu 1941 - 1945. godine*, Sombor, 1974; M. Beljanski, *Prvi meseci narodne vlasti u Somboru i okolini 1944 – 1945. godine*, Sombor, 1974; M. Beljanski, *Posljednjih sedam ratnih meseci partije i skoja u Somboru, 1944-1945*, Sombor, 1981; V. Beljanski, *Fudbal : ljubav duga sedam decenija*, Novi Sad, 1995; M. Matarić, Hrvatsko kulturno društvo »Miroljub« (2.), *Glas ravnice*, br. 76, Subotica, 1997; M. Matarić (ur.), *HKUD »Vladimir Nazor« Sombor 1936. – 2011.*, Sombor, 2012; A. Mijatović, Srpsko-bunjevački odnosi u Somboru – treći deo, *Rič Bunjevačke matice*, br. 133-134, Sombor, 2018.

I. Gutman, D. Skenderović i V. Nimčević

MATARIĆ, Ivan (Zagreb, 23. XII. 1952.), orguljaš, skladatelj, glazbeni pedagog. Sin je Ivana i Marije, rođ. Babić. Njegov djed Ivan i baka Ilonka, rođ. Dulić, u drugoj polovini 1920-ih iz Sombora su se preselili u Osijek, a nakon nekoliko godina obitelj odlazi u Zagreb, gdje se stalno nastanila. Zaljubljenik u orgulje postao je zahvaljujući roditeljima, koji su bili članovi Katedralnoga pjevačkoga zbora u Zagrebu, u kojem se kao dijete susreo sa zbornim pjevanjem i orguljskom glazbom. Prvu pouku u sviranju na orguljama primio je od isusovca o. Loranda Kilbertusa na Šalati u dobi od 12 godina. Nižu i srednju glazbenu školu završio je u Glazbenoj školi Pavao Markovac u Zagrebu u razredu prof. Zente Figenwald, gdje je učio klavir. Upisavši studij orgulja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u razredu prof. Vlaste Hranilović, diplomirao je 1979. u razredu prof. Žarka Dropulića. S

nepunih 15 godina, nakon prerane očeve smrti 1968., preuzeo je mjesto stalnoga orguljaša u crkvi sv. Klare u Svetoj Klari kraj Zagreba, gdje je bio orguljaš do 1979. Od 1968. pa sve do studenskih dana istodobno je bio i orguljaš bazilike Srca Isusova u Zagrebu.

Nakon završenoga studija djelovao je kao profesor klavira i korepetitor u Školi za klasični balet na Ilirskom trgu u Zagrebu. U jesen 1979. postao je stalni orguljaš crkve sv. Marije na Dolcu u Zagrebu, a 1984. postao je stalnim orguljašem zagrebačke katedrale. God. 1985. boravio je u Weimaru kao aktivni orguljaš na majstorskom tečaju u razredu Mathiasa Eisenberga. Predavao je orgulje na Institutu za crkvenu glazbu *Albe Vidaković* u Zagrebu 1985.-89., a 1986. svirao je u SAD-u kao gost *The Salon Orchestra Society* iz Rena u Nevadi. Svoju karijeru nastavio je graditi nastupajući kao solist ili član većih ili manjih ansambala u zemlji i u inozemstvu. Gubitkom radnoga mjesta u Školi za klasični balet 1992. godine u jesen iste godine dobio je mjesto nastavnika klavira i orgulja na *Rheintalische Musikschule* u Lustenauu, u zapadnoj Austriji, gdje radi do danas. Glavni orguljaš crkve St. Gallus – Triesen u Kneževini Lihtenštajn postao je 1995. Od 1998. orguljaš je u crkvi sv. Petra i Pavla u Lustenauu. Na saboru Hrvatske kulturne zajednice (HKZ) u Švicarskoj 1999. izabran je za predsjednika i tu dužnost obnaša do danas. Kao predsjednik HKZ-a pokrenuo je obnovu orgulja u franjevačkoj crkvi sv. Filipa i Jakova u Vukovaru uništenih u ratu 1991., koja je završena posvetom i kolaudacijom orgulja 13. III. 2005., kada je bio orguljaš i kolaudator.

Niz solističkih koncerata održao je u rodnom Zagrebu u zagrebačkoj katedrali, crkvi sv. Marije na Dolcu, franjevačkoj crkvi na Kaptolu, u crkvi na Ksaveru, u bazilici Srca Isusova, a čest je gost i u diljem Hrvatske (u Dubrovniku, Splitu, Zadrju, Sisku, Puntu na Krku, Varaždinu) te u inozemstvu (u Italiji, Austriji, Švicarskoj, SAD-u). Nastupao je u organizaciji Koncertne direkcije u Zagrebu u ciklusu Za-

grebačke ljetne večeri 1988., 1990., 1992. i 1993. godine. Održao je niz humanitarnih koncerata u Austriji i Švicarskoj pod geslom *Stop the war in Croatia* 1991. i 1992. U organizaciji Hrvatskoga veleposlanstva u Santiagu u Čileu na poziv hrvatskoga kluba *Sokol* iz Antofagaste i Čileanskoga orguljaškoga društva iz Santiaga održao je niz koncerata na glasoviru i orguljama

Ivan Mataric

2007. U bazilici Srca Isusova u Zagrebu 23. V. 2008. bila je koncertna misa u povodu 40 godina njegova djelovanja kao crkvenoga orguljaša i u povodu 25 godina koncertnoga orguljaša.

Skladao je suite, skladbe za mješoviti zbor (motete) i ostala djela: suite za orgulje *Vjera, ufanje, ljubav* (praižvedba 13. IV. 1994. u katedrali u Feldkirchu), dvije skladbe (moteti) za mješoviti zbor *Mislina uz križni put* i *Oče naš* (1995); niz obrada za orgulje i trombon (1998), glazbu na dramski tekst Bertolda Brechta *Mutter Courage* (1998), izabrao je i obradio za *Dowani International FL* hrvatske božićne pjesme (1998), misa *Salvum me fecit (Ti si me izbavio)* za mješoviti zbor, soliste i orgulje (praižvedba 22. V. 2005. u Lustenauu), *Ave Maria* za sopran solo, mješoviti zbor i orgulje (2005), uglazbio je misu na tekst o. Rudija Kopreka *Meša vuzmenog jutra* (2012). U suradnji s ograncima Matice hrvatske u Vinkovcima i Vukovaru te vukovarske podružnice Hrvatske matice iseljenika pokrenuo je Vinkovački orguljaški festival (*Organum Cibalae*) 2015.

U vlastitoj nakladi izdao je nekoliko nosača zvuka: god. 1994. objavio je CD s djelima C. Francka, Ch. M. Widora, L. Viernea, J. Alaina, J. Alaina i L. Böellmanna odsviranim na orguljama zagrebačke katedrale 1993., god. 2002. nosač zvuka snimljen na novim orguljama u župnoj crkvi u Lustenau 2002., 2005. s Vokalnim kolegijem iz Lustenau misu *Salvum me fecit*, a iste godine i nosač zvuka popularne glazbe *Glazba za sanjarenje (Musik zum Träumen)*, izvedene na klaviru.

Jedan je od najistaknutijih hrvatskih orguljaša. Priznanje pape Franje za 53 godine orguljaške službe dobio je 2018.

Sudionik je prvoga svjetskoga susreta Matarića na salašima Pavla Matarića na Gradini i Mate Matarića na Nenadiću 2007., koji je otvorio koncertom na orguljama somborske Karmelićanske crkve.

Diskografija: *Orgel*, 1994; *Glaube liebe Hoffnung : Pfarrkirche St. Peter un Paul Lustenau*, 2002; *Salvum me fecit (s Collegium Vocale Lustenau)*, 2005; *Musik zum Träumen*, 2005.

Lit.: M. Matarić, Održan prvi svjetski susret Matarića : Ja sam Matarić, *Hrvatska riječ*, br. 228, Subotica, 6. VII. 2007; Ž. Lešić, Čest sudionik humanitarnih akcija za domovinu, *Matica*, 10/2008, Zagreb; S. Kraljević, Maestro Ivan Matarić, glazbenik, skladatelj i glazbeni pedagog, *Glas koncila*, br. 43/2018, Zagreb, 28. X. 1018; http://www.hkz-kkv.ch/maestro_ivan_mataric.htm (pristupljeno 10. III. 2021).

S. Bačić

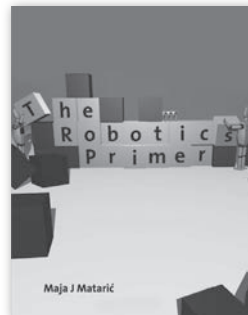
MATARIĆ, Maja (Beograd, 14. V. 1965.), informatičarka, robotičarka, istraživačica umjetne inteligencije, sveučilišna profesorica. Kći je Josipa – Jožike i Mirjane, rođ. Radovanov. Njezin je stric Franja Matarić. Diplomirala je informatiku na Sveučilištu u Kansasu 1987. Potom je na Tehnološkom institutu u Massachusettsu (MIT) magistrirala informatiku 1990., a zatim doktorirala na području informatike i umjetne inteligencije 1994. obranivši disertaciju pod naslovom *Interaction and Intelligent Behavior*.

Vodi *Interaction lab* pri Sveučilištu južne Kalifornije (USC), gdje proučava razvoj robotike u cilju društvene pomoći.

Sa svojom istraživačkom skupinom radi na algoritmima, modelima i metodama za personalizirane robotski potpomognute terapije namijenjene djeci s poremećajima iz spektra autističnih poremećaja, dojenčadi s rizikom od kašnjenja u motoričkom razvoju, preživjelima nakon moždanoga udara i traumatskih ozljeda mozga, osobama s Alzheimerovom bolesti i drugim oblicima demencije, kao i zdravim starijim osobama. Njezina je istraživačka skupina među prvima razvila takve sustave korištene izvan istraživačkih centara, u stvarnim okruženjima poput bolnica, terapijskih centara, škola i domova. Suosnivačica je tvrtke *Embodied, Inc.*, koja je 2020. razvila *Moxie*, komercijalnoga kućnoga robota za podršku razvoju djece.

Objavila je osamdesetak znanstvenih i stručnih radova te knjigu *The Robotics Primer* (Cambridge, Massachusetts – London, 2007). Članica je uredničkog odbora časopisa ACM-a (Association for Computing Machinery) *Transactions on Human-Robot Interaction*, brojnih savjetodavnih odbora te pomoćna urednica u tri znanstvena časopisa.

Stipendistica je Američke udruge za napredak znanosti (AAAS), Instituta inženjera elektrotehnike i elektronike (IEEE), Udruge za unapređenje umjetne inteligencije (AAAI) i Udruge za unapređenje

M. J. Mataric, *The Robotics Primer*. Cambridge, Massachusetts – London, 2007.

umjetne inteligencije (ACM). Dobitnica je Predsjedničke nagrade za izvrsnost u mentorstvu u znanosti, matematici i inženjerstvu (PAESMEM), nagrade Instituta

Anita Borg *Žene s vizijom* za inovaciju, nagrade Zaklade Okawa, nagrade američke Nacionalne zaklade za znanost za karijeru, nagrade MIT-a za inovatore mlađe od 35 godina te nagrade IEEE Društva za robotiku i automatizaciju za ranu karijeru. Na Sveučilištu Južne Kalifornije dobila je nagradu za dugogodišnji rad (Service Award) Fakulteta inženjerstva Viterbi i Nagradu za mlađe istraživače Rektorovu nagradu za mentorstvo i stipendiju Centra za interdisciplinarno istraživanje, nagradu Mellon za mentorstvo, nagradu Akademskoga senata za istaknute fakultetske usluge i nagradu za iznimnu ženu. Proglašena je *profesoricom emeritom (Distinguished Professor)* na Sveučilištu južne Kalifornije. Prikazana je u znanstveno-dokumentarnom filmu *Me and Isaac Newton* (1999), sudjelovala je jednoj epizodi znanstveno-dokumentarne serije *Prophets of science-fiction* (2011-12), a posvećena joj je i jedna epizoda u dokumentarnoj seriji *Luminaries* (2022). O njoj i njezinu radu je pisano u *The New Yorkeru* (*Robots that Care*, 2009), *Popular Scienceu* (*The New Face of Autism Therapy*, 2010), *IEEE Spectrumu* (*Caregiver Robots*, 2010), *The Wall Street Journalu* (*How to Build Robots People Can Relate To*, 2019) i dr. Odabrana je među vizionari(ca)ma *LA Times Magazine* 2010.

Izvor: kazivanje Mate Matarića iz Sombora.

Lit.: <https://maja-mataric.web.app/bio.html>; <https://maja-mataric.web.app/cv.html>; <https://scholar.google.com/citations?user=o5YQMkMAAAAJ&hl=en&oi=sra:imdb.com> (pristupljeno 31. X. 2022).

I. Bačić

MATARIĆ, Manda, rođ. **Karas** (Sombor, 24. IV. 1924. – Sombor, 15. IX. 1998.), društvena djelatnica, pučka pjesnikinja. Rođena je i odrasla u somborskim Nenadić Salašima, u srednjostojećoj zemljoradničkoj obitelji Šime Karasa i Roze, rođ. Firanj. Sestra je Karla Karasa, a majka Mate i Pavla Matarića. Kao djevojka postupno se uključivala u društvena kretanja svojega vremena. Njezin otac Šima bio je jedan od osnivača Hrvatske seljačke stranke i njezin aktivan član te jedan od organizatora

velikoga okružnoga Zbora HSS-a u Somboru 24. V. 1926., na kojem su sudjelovali Stjepan i Pavle Radić, Ivan Pernar i drugi čelnici stranke iz Zagreba. Za taj iznimno važan događaj njezina majka Roza izvezla je zastavu Hrvatske s oznakama HSS-a, koju je Manda sačuvala i poslije predala svojim potomcima kao obiteljsku dragocjenost na daljnje čuvanje. Otac joj je jedan od osnivača Hrvatskoga kulturnoga društva *Miroљub* (danas: Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo *Vladimir Nazor*) u Somboru 1936., a te je godine na proslavi sv. Trojstva bila jedna od dviju pratilja barjaktara Antuna Matarića. Na Dužionici 1943. bila je bandašica, uz Josu Anišića. U kasnu jesen 1944., kada je ponovno uspostavljena jugoslavenska vlast u Somboru, uključila se u akciju pružanja pomoći ranjenim borcima stradalima pri forsiranju Dunava kod Batine. Njezin budući životni suputnik Gašpar (Gašo) Matarić kao partizanski borac pri prelasku Dunava bio je zarobljen i transportiran u njemački logor. Po povratku iz logora 1946. njih je dvoje sklopilo brak.

Kada je nakon Drugoga svjetskoga rata obnovljen rad HKD-a *Miroљub* u Somboru, sada pod imenom Hrvatski prosvjetni dom u Somboru, na skupštini 3. VI. 1945. izabrana je za članicu Upravnoga odbora. Njezino zalaganje ovdje je posebno zapaženo u nastojanju da se očuvaju od zaborava običaji i tradicije predaka hrvatskoga naroda. Često je govorila: »Čuvajmo i volimo svoje običaje«. Kada je u jesen 1990. osnovana somborska podružnica Demokratskoga saveza Hrvata u Vojvodini, bila je među njezinim osnivačima i sudjelovala je u njezinu radu do kraja života.

Još kao mlada djevojka svoj je pjesnički talent izražavala pišući stihove »uvik našom lipom bunjevačkom ikavicom«. Objavljivala ih je u somborskim *Našim novinama*, poslije rata u *Subotičkoj Danici* i drugdje, te su poslije ponovno objavljeni u somborskom listu *Miroљub*. Na prelima, dužionicama ili na nekim drugim prigodnim svečanostima i skupovima redovito je recitirala svoje sastave. Za dugogodišnji doprinos u radu Društva, a u jubilarnoj

60. godišnjici, dobila je najveće priznanje – Plaketu Društva.

Lit.: M. Danić, Nekadašnji zaslužni članovi Društva : Manda Matarić r. Karas (1924.–1998.) Obitelj i narod ispred svega, *Miroљjub*, 1/2007, Sombor; A. Firanj (ur.), *Moj Nenadić*, Sombor, 2018.

M. Danić

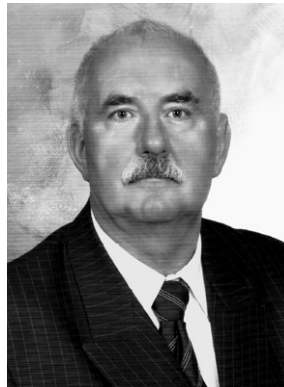
MATARIĆ, Martina, ud. **Gunjača** (Sombor, 4. X. 1970. – Zagreb, 22. VII. 2021.), rukometašica, privatna poduzetnica. Kći je Mate i Marije, rođ. Džinić. Osnovnu i srednju ekonomsku školu završila je u Somboru. Rukomet je počela trenirati u somborskom RK *Bane Sekulić*, u kojem je igrala za juniorsku i seniorsku momčad. Nastupala je i za omladinske reprezentacije Vojvodine i Jugoslavije. Na studij odlazi u Zagreb 1988., gdje završava višu upravnu školu. Tada počinje igrati za RK *Lokomotiva* iz Zagreba, s kojom je osvojila prvenstvo Jugoslavije 1991. te prvenstvo i kup Hrvatske 1992. Rukomet je morala prestati igrati zbog teže ozljede. Vodila je tvrtku za trgovinu na veliko tekstilnom robom. Njezin sin Mihovil Gunjača igra rukomet u RK *Metalac* u Zagrebu. Od djetinjstva je bila članica HKUD-a *Vladimir Nazor* u Somboru, poslije njegova donatorica. Pisala je za subotičko glasilo *Glas ravnice* i somborski *Miroљjub*. Bila je aktivna članica Društva vojvođanskih i podunavskih Hrvata u Zagrebu. Preminula je nakon dulje i teške bolesti. Pokopana je na Markovu polju u Zagrebu.

Lit.: Z. V[asiljević]., Maminim rukometnim stopama, *Hrvatska riječ*, br. 760, Subotica, 10. XI. 2017.

M. Matarić

MATARIĆ, Mata (Nenadić, 21. IX. 1947.), privrednik, kulturni i politički djelatnik. Sin je Gašpara i Mande, rođ. Karas. Brat je Pavla Matarića. Prva četiri razreda osnovne škole završio je u Nenadiću, gdje je u prva tri razreda kao predmet imao i hrvatski jezik. Osnovnu školu nastavio je u OŠ *Nikola Vukićević* u Somboru, gdje je završio i Srednju strojarsko-tehničku školu 1966. Višu školu organizacije rada izvanredno je završio u Novom Sadu 1979.

Radni vijek počeo je 1968. u *Brodoremon-tu* u Monoštoru, a zatim u *Panonija DTD*-u u Somboru, gdje je bio direktor 1976.–80. Nakon toga radio je u SOUR-u riječne privrede Vojvodine *Danubia-trans* u Novom Sadu na mjestu savjetnika generalnoga direktora za riječni promet. Istodobno je obnašao funkciju predsjednika Saveznoga odbora za međunarodnu suradnju u prometu Privredne komore Jugoslavije u Beogradu. Po povratku u Sombor bio je stečajni upravitelj 1984.–92, a bio je i generalni direktor tvrtke *Metalac* Sombor sve do početka 1992., kada ju je pod pritiscima zbog nacionalne pripadnosti morao napustiti. Zatim je osnovao vlastitu tvrtku u Somboru, koju je vodio 1992.–94. Nakon što nije poslušao anonimnu naredbu 1992. da u roku od tri sata napusti Sombor, na obiteljsku kuću dva mu je puta bačena bomba, ali grad nije napustio. No nakon što mu je sin

Mata Matarić

dobio poziv za odlazak u pričuvne snage Vojske Jugoslavije, odbijajući sudjelovati u ratu u Hrvatskoj, privremeno se s obitelji preselio u Mađarsku koncem 1994. Tu je u Mohaču osnovao obiteljsku tvrtku, u kojoj radio je od 1995. do umirovljenja 2007. Nakon umirovljenja živi na svojem salašu na Nenadiću.

Član je HKUD-a *Vladimir Nazor* u Somboru od 1961. Za aktivnosti na tom planu uzori su mu bili otac i majka, koja je od malih nogu bila u domu, te raniji predsjednici Društva Antun – Tuna, djedov brat,

te njegov sin Antun – Tunča. U nekoliko saziva bio je član Upravnoga odbora Društva te predsjednik 1987.-90. i od 2010. do danas. Pisao je za *Glas ravnice* i *Miroљjub*. Znatno je pridonio suradnji HKUD-a *Vladimir Nazor* s društvima ih Hrvatske te s hrvatskim društvima iz drugih zemalja (Mađarske, Njemačke, BiH), te osobito obnovi Hrvatskoga doma u Somboru, a i osobno je materijalno pomagao rad Društva. U povodu 60. obljetnice Društva dodijeljeno mu je najviše društveno priznanje plaketa *Vladimir Nazor* 1996.

Među osnivačima je somborske podružnice Demokratskoga saveza Hrvata u Vojvodini 4. XI. 1990. i njezin predsjednik 1993.–2000. te 2007.-15., kada je bio i dopredsjednik DSHV-a. Kao član DSHV-a na koalicijskoj listi okupljenoj oko Demokratske stranke bio je zastupnik u Skupštini Vojvodine 2012.-16., kada je bio i predsjednik skupštinskog Odbora za privatizaciju i dopredsjednik Programskog vijeća Radio televizije Vojvodine. U dva mandata bio je vijećnik (odbornik) u Skupštini grada Sombora 2008.-16. te u dva mandata vijećnik Hrvatskoga nacionalnoga vijeća (2010.-18.).

Izvor: osobno kazivanje Mate Matarica.

Lit.: M. Đanić, Predsjednik HKUD »Vladimir Nazor« : Mata Mataric, *Miroљjub*, 1-2/2005; A. Firanj (ur.), *HKUD »Vladimir Nazor« Sombor 1936. – 2011.*, Sombor, 2012; A. Firanj (ur.), *Moj Nenadić*, Sombor, 2018.

I. Gutman

MATARIĆ, Matija (Matiša) (Sombor, 24. I. 1822. – Sombor, 4. IX. 1871.), svećenik. Rođen je kao deseto dijete u obitelji Antuna i Katarine, rođ. Marijanović. Polazio je Licej prava Pečuške biskupije 1839.-40. Studirao je teologiju u Kalači 1841.-45. Za svećenika Kalačko-bačke nadbiskupije zaređen je 1845. u Ajošu (*madž.* Hajós). Kapelan u Dušniku bio je 1847.-48., u Somboru 1851.-59. Nakon toga bio je na bolovanju, no ipak djeluje kao kapelan u Somboru 1860.-71.

U vrijeme započetih preporodnih aktivnosti Ivana Antunovića i uskoga kruga njegovih suradnika jedan je od dopisni-

ka (Marko Peštalić, Marko Jozić učitelj u Nenadiću, »Šokac Bačvanin«, »Somborski pulger«, Ivan Palić i dr.) *Bunjevačkih i šokačkih novina* iz Sombora i okolnih salaških naselja. Zbog bolesti njegova je djelatnost bila ograničena na 1870. i 1871. Javlja se prvi put 1870. u br. 7 predbacujući nedovoljnu političku angažiranost i pasivnosti građana u izboru svojih zastupnika: »nismo zriili ustavna građanska prava uživati« u crkvenim i školskim pitanjima. Slične je teme njegov dopis u br. 13 iz iste godine. Bio je u stavovima protuteža skupini somborskih Bunjevaca u čije se ime oglasio svećenik Ivan Palić (1842.-85.), koji je napao list i Antunovića navodeći da on i njegovim istomišljenici »odbacuju duh u listu vašem vladajući i s njim i list«. Mataricev dopis u br. 26 iz 1871. upućuje na slabu zainteresiranost bunjevačkih roditelja za školovanje djece: »Ta to je baš poznato da imamo škula, pak opet mlogi, osobito naši Bunjevci ne šalju dicu u njih, već kažu da i njev otac, dida nije išo u škulu i štijo novine i opet je dobro živijo, sto i jače jutara imao«. Opominje na pogubnost takvih pogleda te traži od učitelja i svećenika da potiču puk na izobrazbu i čitanje *Novina*. U dopisima je potpisivan kao »Matiša Matarics«, »M. Matarich«, »Mataric«.

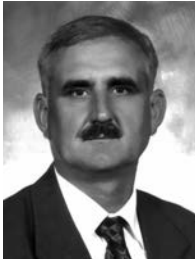
Izvor: Matica umrlih župe Presvetog trojstva u Somboru, upis br. 364 za 1871. godinu.

Lit.: *Bunjevačke i Šokačke novine*, 7/1870, 13/1870, 42/1870, 26/1871, Kalača; *Circulares Litterae ad venerabilem clerum archi-dioecesis Colocensis et Bacsinesis ab ordinariatu archi-episcopali dimissae anno domini 1858.*, Coloczae, 1858; *Circulares Litterae ad venerabilem clerum archi-dioecesis Colocensis et Bacsinesis ab ordinariatu archi-episcopali dimissae anno domini 1871.*, Coloczae, 1871; M. Šrepel, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, knj. 2, Zagreb, 1899; M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870–1945)*, Sombor, 1971; S. Kuzmanović, *O nacionalnom preporodu bunjevačkih Hrvata, Zbornik za istoriju*, 20, Novi Sad, 1979; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmege történeti sematiz-musa 1777-1923*, Kalocsa, 2002; L. Segi / L. Szögi, *Studenti sa današnje teritorije AP Vojvodine na univerzitetima i visokim školama Kraljevine Ugarske 1736–1850. / Vajdasági diákok a Magyar Királyság egyetemén és főiskoláin 1736–1850.*

Novi Sad / Újvidék, 2020; <https://archivum.asztrik.hu/?q=en/node/2374>; <http://www.mataric.com/index.php> (pristupljeno 14. XII. 2021).

M. Bara

MATARIĆ, Pavle (Nenadić, 12. X 1952. – Sombor, 20. VIII. 2022.), poljoprivredni tehničar, društveni djelatnik. Sin je Gašpara i Mande, rođ. Karas. Brat je Mate Matorića. Prva četiri razreda osnovne škole završio je u Nenadiću, a ostale u OŠ *Nikola Vukićević* u Somboru, gdje je završio i Srednju poljoprivrednu školu, ratarski smjer. Upisao je Poljoprivredni fakultet u Zemunu, koji napušta poslije dvije godine, te nakon odsluženja vojnoga roka na salašu na porodičnom imanju usavršava praktično znanje iz ratarske proizvodnje. U Zemljoradničkoj zadruzi *Sombor* zaposlio se 1978., gdje je kao referent za ratarsku proizvodnju u sektoru kooperacije s individualnim (privatnim) gazdinstvima radio do umirovljenja. Živio je i radio na svom salašu u Gradini kraj Sombora.

Pavle
Matorić

Aktivan je u KUD-u (danas: HKUD-u) *Vladimir Nazor* u Somboru od 1970. Član je upravnoga odbora od 1975., a izvršnog odbora od 1976. do smrti. Dopredsjednik društva bio je 2002.-10., a obnašao je i druge dužnosti: 10 godina bio je doimaćin Društva i kraće vrijeme pročelnik folklorne sekcije. Posebno je bio aktivan na području sporta, gdje je bio pročelnik stolnoteniske i šahovske sekcije, a 2010. formirao je i sekciju *Lađari salašari somborski*, kada su sve tri sekcije spojene u jedinstvenu Sportsku sekciju, koju je od onda vodio. Momčad *Lađara* redovito nastupa na tradicionalnom Maratonu lađa na Neretvi od 2011. (od Metkovića do Ploča), kao i na drugim natjecanjima, a ženska momčad natječe se od 2017. U Somboru

je svake godine organizirao *Noć lađara salašara somborskih*. Bio je među inicijatorima i drugih programa i manifestacija u Društvu: Likovna kolonija *Colorit*, Izložba božićnjaka, Božićni koncert Društva, Sportska večer za članove Društva. Bio je i član je uredništva časopisa *Miroљjub*, gdje je vodio sportsku stranu.

Izvor: osobno kazivanje Pavla Matorića.

Lit.: *Miroљjub*, 1,4/2011, 4/2012, 4/2013, 3,4/2022, Sombor; A. Firanj (ur.), *HKUD »Vladimir Nazor« Sombor 1936. – 2011.*, Sombor, 2012; A. Firanj (ur.), *Moj Nenadić*, Sombor, 2018; In memoriam : Pavle Matorić (1952. – 2022.), *Hrvatska riječ*, br. 1010, Subotica, 26. VIII. 2022; <http://maratonladja.hr/>

I. Gutman i M. Matorić

MATARIĆ, Periša (? , 1701. – Gradina, 1761.), vojni graničar, član vanjskoga senata Sombora, zemljoposjednik. Njegovo se ime prvi put susreće u izvorima u vrijeme razvojačenja somborskoga vojnoga šanca (*fossatum militare Zomboriensis*) zbog pomicanja vojnograničarskih teritorija na istok prema stvarnoj granici Habsburške Monarhije s Turskom. Nakon što je graničarima u Somboru početkom listopada 1745. priopćena odluka o ukidanju tamošnjega vojnoga šanca, njegovo ime nalazi se na popisu somborskih vojnih graničara koji su se u Sombor vratili iz borbi u Austrijskom nasljednom ratu i izjasnili se da žele ostati u vojnoj službi. Iste je godine među potpisnicima zapisnika s prosvjednoga zbora somborskih graničara 18. XI. zbog uključivanja Sombora u sastav Bačke županije, na kojem je od dvora zatraženo zadržavanje vojnograničarskih privilegija ili dobivanje novih, koji bi im omogućili sličan stupanj ranijih povlastica te negodovanje.

No kako to nije bilo moguće, donesena je naredba po kojoj se graničari koji žele nastaviti vojnički život moraju odseliti u druge dijelove Vojne granice, pa je odlučio ostati u Somboru te se njegovo ime nalazi na popisu razvojačenih somborskih graničara iz 28. VI. 1746. Tu je zabilježen kao kućni starešina u porodičnoj zadruzi, u kojoj su živjela još dva njegova oženjena

brata i njegov oženjen sin. Na poreznom popisu iz 1747. zabilježen je kao jedan od najvećih posjednika – zakupaca zemlje u vlasništvu Ugarske dvorske komore na području somborskoga atara. Podržao je borbu somborskih izaslanika na čelu s Martinom Parčetićem pred nadležnim tijelima u Beču za zadržavanje ranijih povlastica, odnosno kasnije dobivanje statusa slobodnoga kraljevskoga grada 1745.–48. Na ugovoru koji su 1. VII. 1748. sklopili somborski katolici i pravoslavci, kojim je uređeno ravnopravno sudjelovanje pripadnika dviju vjeroispovijedi u životu grada, paritetni sastav gradskoga magistrata i naizmjeničnost (tzv. alternativa) u izboru gradskoga suca (*iudex*), kao čelnika magistrata, nakon što Sombor dobije status slobodnog kraljevskog grada, bio je treći bunjevački potpisnik, odmah iza Martina i Nikole Parčetića (kasnijih gradskih sudaca). Kada su Somborci prikupljali 150 000 forinti koje je trebalo uplatiti u carsku blagajnu kao otкупninu za status slobodnoga kraljevskoga grada, priložio je 1000 forinti. Zauzvrat je, nakon eliberacije, u toj vrijednosti dobio u vlasništvo gradsku zemlju na pustari Gradina, gdje se otprije nalazio njegov salaš. Kada je povelja kojom se Sombor uzdiže u rang slobodnih kraljevskih gradova, koju je Marija Terezija potpisala 17. II. 1749., svečano uručena gradu tijekom instalacije između 22. i 30. IV. 1749., uvršten je u red građana te je bio među 13 Bunjevacu doživotno izabranih u vanjski senat slobodnoga kraljevskoga grada Sombora, koji je tada brojio 25 članova i u čijoj je nadležnosti bio izbor gradskoga magistrata (unutarnjega senata). Osim što je bio vlasnik zemlje, uzimao je u zakup dodatnu zemlju od Ugarske dvorske komore. Prilikom restauracije (izbora) gradskih tijela vlasti 1755. bio je prvi na popisu izabranih članova rimokatolika u vanjskom senatu.

Lit.: Đ. Antić, *Iz prošlosti Sombora*, Sombor, 1966; *Slobodan i kraljevski grad Sombor : Zbornik dokumenata o elibertaciji 1745/1749*, Sombor, 2001; M. Stepanović, *Sažeta povjesnica somborske porodice Matarić*, Sombor, 2007; S. Ćirković (red.), *Istorija Sombora : grad kroz vekove*, Sombor, 2017.

S. Bačić

MATARIĆ, Terezija (Nenadić, 11. X. 1951.), liječnica. Kći je kulturnoga djelatnika Antuna Matarića – Tunče i Kate, rođ. Matarić. Djetinjstvo, koje je obilježio »diduška« Antun Matarić – Tuna, osnivač i prvi predsjednik somborskoga HKD-a *Miroljub*, provela je na obiteljskom salašu. Prva četiri razreda osnovne škole završila je u salašarskoj školi na Nenadiću, a preostala četiri razreda u OŠ *21. oktobar* u Somboru, gdje je završila i Gimnaziju *Veljko Petrović*. Na poticaj gimnazijskoga profesora Franje Matarića upisala je 1970. Medicinski fakultet u Beogradu, na kojem je diplomirala 1976. Nakon završenoga obveznoga liječničkoga staža u somborskoj bolnici i položenoga državnoga ispita radila je kao seoski liječnik opće prakse – najprije kratko u Stanišiću, a zatim tri godine u Lemešu (*srp.* Svetozar Miletić), stječući dragocjena praktična znanja iz raznih područja medicine. Specijalizaciju iz socijalne medicine s organizacijom zdravstvene zaštite završila je na Medicinskom fakultetu u Novom Sadu obranivši 1984. specijalistički rad »Mogućnosti prevencije malignih bolesti na teritoriji Opštine Sombor«. Na istom fakultetu slušala je poslijediplomsku nastavu iz preventivne medicine. Užu specijalizaciju (subspecijalizaciju) internističke onkologije završila je na Onkološkom institutu u Srijemskoj Kamenici.

Kao prvi školovani onkolog u Somboru u tamošnjoj je bolnici, zahvaljujući potpori tadašnjega načelnika kirurškoga odjela

Terezija
Matarić

prim. dr. Franje Ambrošića, osnovala onkološki dispanzer 1981. i bila je njegova načelnica do odlaska u mirovinu 2013. Tijekom godina onkološka služba u njemu se

razvijala do dnevne bolnice, s četiri onkologa u četiri subspecijalističke ambulante, sukladno porastu obolijevanja od malignih bolesti i porastu složenosti liječenja. Usporedno je sa svojim timom liječnika i tehničara organizirala preventivne akcije radi podučavanja stanovništva o malignim bolestima i mogućnostima njihova liječenja uz rano otkrivanje. Dio tih aktivnosti odvijao se i kroz djelatnost Općinskoga društva za borbu protiv raka. Nakon usavršavanja na Onkološkom institutu u Ljubljani osnovala je Klub žena liječenih od raka dojke s ciljem fizičke, psihičke i socijalne rehabilitacije liječenih žena. Bila je član Kancero-loške sekcije Društva liječnika Vojvodine.

Tri školske godine predavala je predmete Anatomija i Patologija u Srednjoj medicinskoj školi u Somboru. Sa svojim stručnim radovima sudjelovala je na mnogim stručnim sastancima, simpozijima i tri kancero-loška kongresa (Skoplje, Novi Sad, Zagreb), koji su objavljeni u časopisima i zbornicima. Tako je stekla i zvanje primarijusa.

Kao umirovljenica živi u Somboru.

M. Matarić

MATARIĆI, nekadašnje salaško naselje kod Sombora. Nalazilo se u južnom dijelu današnjega atara Gradine, 1–2 km istočno od salaškoga naselja Žarkovca, 10–11 km jugoistočno od Sombora i 5 km sjeverno od Stapara. Prvi se put spominje 1543. pod imenom »Mate alias Matarics« (Mate, drugim imenom Matarić) u popisu naselja

koja su plaćala desetinu Kalačkoj nadbiskupiji. Stanovnici Matarića plaćali su 16 forinti, susjedne Gradine 14, a Sombora 40 forinti. Spominje se i u popisu 1650. s istim financijskim opterećenjem, što je neke autore uvjerilo da prvi spomen treba datirati u 1643.

Usmena predaja govori o doseljenu tri brata iz Bosne, koji su formirali buduće salaše. Beogradski biskup Marin Ibrišimović 1649. podijelio je sakramente potvrde navodeći da somborski katolici, kojih je bilo 30 kuća prošireni obitelji, nemaju unutar grada crkvu. Novi beogradski biskup Mato Benlić 1653. izvještava da se u župi Bačka, koja je prostorno pokrivala Sombor i okolicu i opsluživala su je četiri franjevca, nalazilo pet crkvi izvan grada i jedna kuća u gradu u kojoj su služene mise. Jedna od crkvi nalazila se na lokalitetu Klisa uz Matariče i Gradinu. Nakon potiskivanja Osmanlija s okolnim pustarama dio je vojnoga šanca Sombora. Stanovnici su uključeni u graničare, sudjeluju na europskim ratištima do razvojačenja i prelaska Sombora u status slobodnoga kraljevskoga grada 1749. Dominantna djelatnost bila je stočarstvo (ovčarstvo, govedarstvo i svinjogojstvo), zatim pčelarstvo i ratarstvo (pšenica, ječam i zob). Prokopavanjem Franjina kanala (danas Veliki bački kanal) 1802. salaši Matarić presječeni su na dva dijela. Stanovnici su tijekom mađarske revolucije 1848. od grada tražili oružje da se mogu obraniti od napada i pljački. Kratko vrijeme djelovala je škola. S vre-

Matarići salaši pred Prvi svjetski rat

menom su brojem rase obitelji te su se iz Matarića pojedini ogranci počeli seliti u Sombor, Gradinu i druga salaška naselja zbog loših uvjeta i udaljenosti Matarića od većih naselja. Između dviju grupa salaša koje je presijecao kanal postojao je most do 1941., kada je miniran. Obiteljske zadruge razdijeljene su početkom XX. st. i u međuratnom razdoblju. Na salašima je 1920-ih djelovao ogranak HSS-a. Prezime po kojem je naselje imenovano endemično je i tek se od XIX. st. zahvaljujući migracijama pojavljuje i u drugim područjima izvan Sombora. Grananjem obitelji formirani su nadimci kao oznaka prepoznavanja između brojnih istoimenih obitelji: Brdari, Cigaretlini, Kokicini, Lenkini, Nacini, Opštinari i Varnjačari ili Varnjačarovi. Posljednji salaši napušteni su početkom 1990-ih.

Lit.: HU MNL OLE E 156 - a. - Fasc. 103. - No. 047 (<https://archives.hungaricana.hu> pristupljeno 15. XII. 2021); K. Kostić, *Bunjevci u Somboru pod vođstvom franjevaca do 1787. godine*, Sombor, 1934; M. Beljanski, *Salaši Matarići i Raići*, Sombor, 1973; M. Beljanski, *Popina Čuprija, Klisa, Matarići*, Sombor, 1982; M. Beljanski, Mali somborski salaši, u: V. Lazić (ur.), *Ej salaši*, Novi Sad, 1994; M. Beljanski, *Katolici u Somboru*, Sombor, 1995; M. Černelić, *Bunjevačke studije*, Zagreb, 2006; M. Černelić, Velika kuća Ivana Opštinarina na salašima Matarići kod Sombora. Usporedni osvrt na zadruge na salašima na Bezdanskom putu, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 3, Subotica, 2011; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; http://www.mataric.com/istorija_pov.php (pristupljeno 15. XII. 2021).

M. Bara

MATAVULJ, Simo (Šibenik, 14. IX. 1852. – Beograd, 20. II. 1908.), srpski književnik. Rođen je i odrastao u obitelji trgovca Stevana Matavulja. U Šibeniku je završio osnovnu školu i nižu gimnaziju, nakon čega je otišao u pravoslavni manastir Krupa podno Velebita, u kojem je iguman bio njegov stric Serafim, kako bi se zamonasio. Odustavši od te namjere, završio je učiteljsku školu u Zadru 1871. Nakon toga najprije je radio kao učitelj u raznim dalmatinskim selima, a zatim kao nastavnik talijanskoga u pomorskoj školi u Her-

ceg Novom 1874.-81., koji je u to vrijeme još bio u sastavu austrijske Dalmacije. God. 1881. odlazi u Crnu Goru, gdje je radio kao gimnazijski nastavnik francuskoga, školski nadzornik, novinski urednik te odgojitelj kneževе djece. God. 1887. odlazi u Srbiju, najprije u Zaječar, a zatim u Beograd. Tu je radio kao gimnazijski nastavnik te tajnik ureda za tisak Ministarstva vanjskih poslova.

Jedan je od najistaknutijih srpskih književnika, koji je svojim tekstovima tematski i stilski naznačio početak realizma, a ujedno i reorijentaciju srpske književnosti prema romanskim utjecajima, u prvom redu francuskima. Autor je sedamdesetak pripovijedaka i novela iz crnogorskoga (zbirke *Iz Crne Gore i Primorja*, I-II, 1888.-89.; *Iz raznijeh krajeva*, 1893. i dr.) i dalmatinskoga života (zbirke *Iz primorskog života*, 1890.; *Sa Jadrana*, 1891. i dr.) te dvaju romana: *Uskok* (1892.) i *Bakonja fra Brne* (1892.). Pisao je i putopise (*Po Levantu, Boka i Bokelji*, 1893.) te autobiografiju (*Bilješke jednog pisca*, posmrtno 1923.), a pred kraj života i pripovijetke iz beogradskoga miljea (*Beogradske priče*, 1902.).

Njegovo je najvažnije djelo roman *Bakonja fra Brne*, u kojem je na humorističan način obradio život redovnika u franjevačkom samostanu u Dalmatinskoj zagori. U romanu su likovi i jezično karakterizirani uporabom novoštokavske ikavice, pa u tom smislu predstavlja svojevrsni dokument o jeziku dalmatinskih Bunjevaca u drugoj polovini XIX. st. Prema romanu je 1951. snimljen istoimeni film u režiji Fedora Hanžekovića.

Bački Hrvati s tim su se romanom upoznali nakon prvoga i drugoga izdanja, koje tiskala ćirilicom Srpska književna zadruge iz Beograda 1892. i 1893. Na temelju drugoga izdanja *Subotičke novine* Mladena Karanovića tiskale su latinično treće izdanje romana 1897., najprije u nastavcima kao (nedovršen) podlistak novina, a zatim i kao zasebno izdanje. To je izdanje izazvalo polemiku između Ilije Kujundžića i Mladena Karanovića na stranicama *Nevena* i *Subotičkih novina*. Kujundžić je ujedno

predbacio *Nevenu* što preporučuje knjigu jer roman »nije dobronamjerno pisan«, a njegov sadržaj »zbog nećudorednog pravca, nije za bunjevačko-šokački puk štivo«. *Neven* se pravdao da mu je temeljni cilj »jezik služiti i spasiti od propasti«.

Lit.: *Neven*, 10-12/1897, Subotica; *Subotičke novine*, 43,45,47/1897, Subotica; D. Vukićević, D. Ivanić (ur.), *Simo Matavulj – delo u vremenu: zbornik radova sa Međunarodnog skupa Književno delo Sime Matavulja (29. i 30. maj 2008)*, Beograd, 2011.

P. Vuković i S. Bačić

MATERICE, majčin dan, koji se u podunavskih Bunjevaca tradicionalno slavi na treću nedjelju Došašća (Adventa). Dio su godišnjega ciklusa običaja podunavskih Hrvata Bunjevaca. Osobito je svečan dan, na koji se svim majkama izražava zahvala, poštovanje, počast, predanost i ljubav za rođenje, odgoj i sav trud jer su *nositeljice kuće* i jer su, pučki rečeno, *tri čoška na kući držale*. Majka je u narodu bila prepoznata kao stup i moralna snaga obitelji, unatoč negdašnjemu patrijarhalnomu ustroju i odgoju.

Čestitaju se ženskoj čeljadi u nedjelju ujutro, čim se ustane. To čine djeca i svi ukućani svim ženama u kući (kojih je nekoć bilo više u jednom kućanstvu, u vrijeme dok se živjelo u obiteljskim zajednicama) – počev od najstarijih: prabaki (*pramajki*), baki (*majki*) te mami (*nani*), teti, strini, ujni – do sredine XX. st. nerijetko uz poljubac u ruku.

Slikovit je opis jutarnjega rituala jedne *nane* iz Tavankuta vezanoga uz tridesete godine XX. st: »Moja je nana išla u Tavankut na prvu misu na Materice. Obukla se lipo – svilu, imala je jedno tri svile – prvo obuče jednu deblju suknu; ‘ladno je bilo, a onda svilu atlesku i otunku. A imala je i plišavo ruvo... Maramu poveže. Obično je išla piš’ce, sama, otalegod dosta je to daleko... A kad dođe, onda nam brzo spravi ručak – klalo se dotle, pa nasiče divenice, jaja – ručak dicama. I onda mi dica čestitam Materice.«

Recitacija. Po rodbini i susjedstvu išlo se čestitati u paru ili u skupini od po nekoliko vršnjaka, najčešće djece iz rodbine, iz bližega susjedstva ili iz škole – to su bili mali čestitari, tzv. *mater(i)čari*. Katkad su djeca išla s ocem ili su išla samo braća i sestre skupa, najčešće samo po užoj rodbini i bližem susjedstvu. Opseg obilaženja susjeda, poznatih, pa i nepoznatih, razlikovao se od kuće do kuće. Praksa čestitanja Materica majkama i općenito ženskom dijelu rodbine zadržana je i danas, no u znatno užem opsegu – čestita se u kući i netko ide k najbližoj rodbini, najčešće baki.

Djeca su Materice često čestitala ustaljenom formulom ili recitacijom, koja je, premda je uglavnom svugdje slična, zabilježena u nekoliko različitih varijanti: »*Faljen Isus gazdarice,/ čestitam Vam Materice,/ Mi smo došli priko mora,/ da nam date malo ora,/ Vidili smo i ovaca,/ da nam date i novaca,/ Snašla nas je i strašna muka,/ da nam date i jabuka,/ Napolju je zdravo zima,/ dajte jednu čašu vina,/ Prišli smo i priko kapije,/ dajte nam i malo rakije.*« (Tavankut); »*Faljen Isus gazdarice,/ čestitam Vam Materice,/ Mi smo došli priko mora,/ da nam date malo ora,/ Vidili smo tušta svinja,/ da nam date malo i vina,/ Vidili smo i ovaca,/ da nam date malo i novaca...*« (Žednik); »*Faljen Isus gazdarice,/ čestitam Vam Materice,/ Mi smo došli priko mora,/ da nam date malo ora,/ Trpili smo tušta muka,/ da nam date i jabuka,/ Išli smo i priko kapije/ da nam date i rakije,/ Napolju je zdravo zima,/ molim jednu čašu vina.*« (Bikovo); »*Falj’nis’ gazdarice,/ čestitam ti Materice,/ Ja sam doš’o priko mora/ da mi dadeš šaku ora,/ Suvi’ šljiva i jabučica/ i nikol’ko dinarčića,/ Napolju je zdravo zima,/ da mi date čašu vina.*« (Bikovo); »*Faljen Isus mamice,/ Čestitam Vam Materice!/ Mi smo došli priko mora,/ Da nam date pet-šest ora,/ Molimo koju jabukicu/ I još koju pengovicu.*« (Aljmaš, madž. Bácsalmás); »*Faljen Isus, gazdarice,/ čestitam vam Materice./ Mi smo došli priko mora,/ da nam date šaku ora,/ da nam date pogačice,/ čestitam vam Materice.*« (Čavolj).

Spomenute recitacije i njihove inačice bile su uvriježene u XX. st. među djecom koja su išla čestitati rodbini i susjedima, dok se uglavnom nisu izgovarale doma. U vojvođanskom dijelu Bačke recitacije su prenesene na nova pokoljenja, tako da se i danas izgovaraju prigodom čestitanja Materica od strane unuka. No u južnoj Mađarskoj recitacije i sjećanja na njih do danas su uglavnom izbljednuli.

Nakon recitacije uslijedio bi manje-više također uvriježeni odgovor od strane domaćice kuće: »Živ i zdrav bio i velik narasto!«, ili pak: »Navike faljen bio; živi i zdravi bili!«, slično i: »Živ i zdrav bio i nagodinu čestitao!« A djevojci ponekad i: »Živa i zdrava bila – i sritno se udala!«

Darovi. Čestitare potom domaćica dariva. Osnova darova ista je na većini lokaliteta. Daruje se najprije ono što je podarila priroda (osobito na selu) – orasi, suho voće i jabuke, nerijetko sa zabodenim kovanica, te katkad i maramice, posebno dječje, ženske, muške. Osim djece često se daruju i odrasli čestitari. Za razliku od okolice Subotice, u Somboru i okolici (s iznimkom Lemeša, *srp.* Svetozar Miletić) nema potvrde da je u jabuci bio zaboden sitan novac. No u posljednjih par desetljeća ta

I. Ivković Ivandekić

Tipičan dar za Materice:
jabuka, novci i orasi

se praksa većinom napušta, uglavnom iz higijenskih i praktičnih razloga. U južnoj Mađarskoj zabilježeni su isti darovi: jabuke, orasi, suhe šljive, smokve, *tunje* (dunje), u novije vrijeme naranče, čokolada, *šećer* (bomboni), rjeđe i novac. Nekoć se u jabuku zabadao i zlatnik (Aljmaš) ili novčić

flir (mađ. fillér) – stoti dio forinte (Gara), premda su u Hrvata u južnoj Mađarskoj rjeđe u jabuke zabodene kovanice. Zabilježeni su i darovi kao što su čarape (so-kne), maramice, novo ruho, šal, rukavice i sl. (Kačmar, Bikić /mađ. Bácsbokod). Na svim lokalitetima zabilježeno je da su se od mame ili bake dobivali još i pojedini odjevni predmeti: kaput, čarape, cipele, sobne ili *rađene* papučice za djevojčice i djevojke, pa čak i školska torba, kad je što trebalo. Među praktičnim darovima koji su se dobivali bilo je i donje rublje, tj. negdašnje šivane *košulje*, gaće, ili pak spavaćica.

Pojedinci su posebnu pozornost poklanjali dobivenoj jabuci, tako da bi je čuvali za Božić, kada se ona stavljala pod *granu* (božićno drveće). Na stvarnu (kao i simboličku) vrijednost dobivene jabuke upućuje i ovaj iskaz: »To je štogod bilo, jer ti priko cile godine nisi po'io čitavu jabuku, samo na Materice dobiješ čitavu jabuku. Onda jabuku podilimo na nas četvero, a jedan zalogaj se i baći ostavi, a onda bačo kaže – 'ajd' podilite onda i taj jedan zalogaj – onda i nj' podilimo na čet'ri.« (Žednik).

U iznimne slučajeve ubraja se zgoda kada Materice padnu na sv. Luciju (13. prosinca), jer je tada običaj bio ne darivati čestitare kako, prema vjerovanju, ne bi odnijeli sreću iz kuće. Oni bi jedino bili počašćeni, ali ništa ne bi smjeli ponijeti sa sobom.

Najčešće su negdašnji tradicionalni darovi za Materice – jabuka (uglavnom bez kovanica) i orasi – i danas sačuvani, ali im je dodana i suvremena, nerijetko izdašnja varijanta dara – od voća naranče (kao tradicijski netipično voće za podunavske krajeve), preko igračaka i razne odjeće, do konkretnije svote novca. Kod suvremenih darova više i nema pravila – svatko daruje ono što želi.

Značenje darivanja u zimskim božićno-novogodišnjim običajima općenito, pa tako i ovoga za Materice, često se tumači kao želja za blagostanjem, koje se i na taj način priziva. Korijeni darivanja trasiraju se u pretkršćansko rimsko doba, kada su

MATERICE

se boginji Strenui o Novoj godini darovale borove grančice, a poslije slatkiši, bakren ili katkad zlatan novac i sl. s nakanom da cijela naredna godina bude izdašna i obilata kao i njezin prvi dan.

Način spremanja darova. Do sredine 20. st. dobiveni su se darovi (jabuke, orasi i sl.) ponegdje (okolica Sombora i Subotice) nosili u platnenim torbama – tkanim i šivanim, a ponegdje u većim *tilorskim* maramicama dijagonalno vezanih uglova na sredini ili pak oko ruke. Potonje su pake-

Maramice – dar za Materice

tiće još nazivali *bućur* ili *bućor*. Od kraja XX. st. tradicija spremanja dobivenih darova u maramice biva istisnuta uporabom plastičnih vrećica.

Čašćenje. O danu Materica trpeza je obvezno bila svečana, a kolači, koji su nekad bili rijetkost, nikako nisu smjeli izostati. Najčešće su se pred goste iznosili tradicionalni kolači s makom ili orasima – savijače od dizanoga tijesta, tzv. *pogača u kiselu*, i drugi sitni kolači – *slatko tisto*, *gurablice* i slično. U novije vrijeme tome se pridodaju i torte te oblatne. Kako do sredine XX. st. industrijski sokovi najčešće nisu bili zastupljeni kao danas, djeci bi često skuhalo čaj ili im dali mošta (*masta*) ako bi ga još tko imao, a odrasle se počastilo (*zamedljanom*) rakijom i vinom. Katkad bi se muškom djetetu čestitaru iz šale davala čaša s vinom u koju bi se ubacila kovanica, a zaradio bi je na način da popije naliveno vino. Ponegdje bi se pak novčić stavljao ispod čaše s vinom ili bi djeci u čašu s kovanicom nalijevali mošt umjesto vina. Danas je taj običaj napušten.

Prve materice. Majku se na Materice obvezno posjećivalo i nakon udaje – obično samo ženinu, jer se nekada najčešće živjelo patrilokalno – u široj obiteljskoj zajednici s muževljevim roditeljima. Čak i nakon što se u novije vrijeme uvela praksa neovisnoga neolokalnoga življenja vjenčanih parova, običaj se zadržao te se i danas najčešće ide na ručak ili makar na kolače k ženinim roditeljima.

Osobito važna prigoda za novi bračni par bile su njihove *prve Materice* – posjet mladoga bračnoga para ženinoj majci u prvoj godini nakon vjenčanja. Tada bi najčešće i ostala (udana i oženjena) djeca došla kod svoje majke kako bi svi skupa dočekali nevjestu i novoga zeta. Osim što se tim činom uvažava majka, tj. punica, i zet biva integriran u ženinu obitelj te afirmiran kao njezin ravnopravan član. Uobičavao bi se dolazak na svečani ručak, tj. *už'nu*: »To je bila svečana už'na (čorba i s' čorbe meso i pečenice...), najveća što mož'; napraviš i za Božić, al' za prve Materice posebno« (Žednik). Za tu prigodu posebno se obraćala pozornost na izgled mlade žene – *novalje* – te na ukupan dojam mladoga para: »Dođu na užnu, to su lipi konji i am-sersan (oglavnik); lipo se obuče mlada – to je bilo kadgod da se novalja lipo obuče za Materice i za Božić i dođe u crkvu da se vidi lipo obučena, povezana u svilenu maramu.« (Žednik).

Za prve Materice darivanje je bilo iznimno izdašno. Zet bi obvezno dobio košulju, ponekad i kravatu (*pošu*) i maramicu, a kći *ruvo*, tj. haljinu, odnosno tkaninu za nju, bluzu – *leveš*, ili pak suknju. Dar za žene nerijetko je bio raznolikiji: *delinska* ili debela marama (za glavu ili preko ramena), *rađene* papučice ili ručnik, *pregača* ili kuhinjska krpa i sl. Često je kod ženskih darova naglasak bio na praktičnosti pa su kćeri dobivale od majke ono što im treba: peglu, suđe, sandale i slično (posebno u novije vrijeme). Zet je pak po nepisanom pravilu morao dobiti košulju. U starije vrijeme to su bile šivane bijele *postavske* košulje, koje su bile poznate pod nazivom *uzimać(n)a*. To je obično bila zimska, deblja – fla-

nelska, *puplinska* ili *parketska* košulja, dok je po nekim drugim izvorima to bila fina *sefiriska* ili *konofasta* košulja na prugice. U Hrvata Bunjevaca u južnoj Mađarskoj običaju prvih Materica nije bila poklanjana tako velika pozornost.

Javno obilježavanje Materica danas.

Materice kao živeći običaj nisu uspjele odoljeti mijenama uslijed promjene načina i tempa življenja, (obiteljskih) odnosa i kulturnoga okruženja. Iako je *Neven* izveštavao krajem XIX. i početkom XX. st. o javnom obilježavanju Materica u Subotici (Pučka kasina, Kolo mladeži, Katoličko divojačko društvo), u novije vrijeme dolazi do izdizanja običaja Materica na novu kolektivnu razinu javnoga obilježavanja unutar bunjevačke zajednice. Izvorni običaj nužno je izmijenjen i nadopunjen prilikom njegove rekonstrukcije i imitacije, odnosno revitalizacije. U određenim slučajevima to se dogodilo usporedno s postupnim nestajanjem izvornoga načina obilježavanja običaja unutar obitelji, kao odraz napora da se zaustavi njegovo odumiranje, a ponegdje je to poslužilo kao dodatno sredstvo osnaživanja hrvatskoga identiteta subetnika Bunjevac te u svrhu zajedničke vokalizacije i afirmacije njihova podrijetla u multietničkoj sredini u kojoj Hrvati Bunjevci žive usred trajnih političkih i nacionalnih previranja.

Primjerice uveden je specifičan javni način proslavljanja običaja Materica u Bačkoj pod okriljem crkve, koja je integrirala taj običaj na vlastiti liturgijski način. U lokalnim župama čestitaju se i obilježavaju Materice pod sv. misom, a ponegdje se organiziraju i popratne priredbe – recitacije i igrokazi u izvedbi djece u čast svim majkama, kao i zajedničko čašćenje u vjeronaučnoj dvorani. Paralelno s nadraštanjem kapaciteta vjeronaučnih dvorana, prigodni sve bogatiji i posjećeniji kulturni program u povodu Materica počinje se organizirati u sportskoj ili školskoj dvorani te u HKUD-u *Bunjevačko kolo* u Subotici.

Također, bački Hrvati Bunjevci koji su migrirali u Hrvatsku u posljednjih par desetljeća njeguju običaj Materica na izmije-

njen način: jedino unutar okvira zavičajne zadruge. Izvan svog domicilnoga prostora *presade*ni običaj ubrzo napušta obiteljske okvire proslave pod utjecajem globalizacije te kulturne asimilacije u većim gradovima. S obiteljskoga plana običaj se seli na javni: pojedinci ga i dalje proslavljaju zajednički unutar Društva vojvodanskih i podunavskih Hrvata u Zagrebu, gdje se prisjećaju svojih korijena.

Kod Hrvata Bunjevaca u južnoj Mađarskoj, uslijed preseljenja mlađih generacija i jezične i kulturne asimilacije s mađarskom sredinom, običaj proslave Materica također je napustio okvire obitelji. U Gari primjerice hrvatska samouprava organizira okupljanje i zajedničku proslavu Materica uz prigodni kulturno-glazbeni program. U Kačmaru se također javno obilježava taj dan u organizaciji mjesne hrvatske manjinske samouprave – svetom misom na hrvatskom jeziku, polaganjem vijenca kod spomenika u čast Ivanu Petrešu, nekadašnjem kačmarskom župniku i istaknutom kulturnom djelatniku, te proslavom u lokalnoj gostionici uz prigodni kulturni program (igrokaz, nastup zborova, recitatora i sl.). Žitelji Kačmara na taj dan često citiraju Ivana Petreša recitirajući njegovu pjesmu *Čestitamo Materice*:

*Ima l' takvog bunjevačkog srca
Koje danas radosno ne kuca?
Kad nam svanu slavne Materice
Mogu l' štitit srca glasne žice?*

*Svako danas svojoj Majci hrli;
Da ju ljubi, da ju slatko grli!
A majčice mehko ruke šire,
Grle dicu i darove dile.*

*Da ste zdrave mile Materice
Koj' radate sokolove ptice:
Kršne momke, krasne divojčice,
Čestitamo svima Materice!*

I udruga Hrvatski kulturni centar *Bunjevačka čitaonica* u Baji javno obilježava dan majki. Okupe se u klupskoj prostoriji gdje djeca čestitaju Materice svim nazočnim majkama. Tada članice udruge prire-

MATERICE

de domaće kolače i pogačice, uz obvezan dar za mlade čestitare – jabuke i orahe. Događaj nerijetko uveličaju i KUD-ovi izvedbom bunjevačkih plesova i božićnih pjesama te lokalni orkestar. U Čavolju, pod okriljem čavoljske hrvatske manjinske samouprave, tamošnji Bunjevci skupljaju se u klupskim prostorijama, gdje zajedno svetkuju predbožićne i božićne blagdane, a među njima i Materice, uz uzajamno čestitanje i prigodno darivanje.

Proslava Materica u prostorijama Društva vojvođanskih i podunavskih Hrvata u Zagrebu 2011.

Običaj Materica kod drugih hrvatskih subetničkih i etničkih skupina. Podunavski Hrvati Bunjevci diče se običajem Materica i s posebnim se ponosom diferenciraju od ostatka hrvatskoga življa i ostalih etnika, naglašavajući tako svoj (sub)etnički predznak, jer subjektivno doživljavaju običaj kao svoju vlastitu specifičnost, još od pamtivijeka. Naime podunavski Hrvati Bunjevci običaj Materica prisvajaju i drže za nj da je jedan od izraza i markera njihova identiteta spram drugih etničkih i subetničkih skupina u multietničkom okruženju (bilo u Vojvodini, Mađarskoj ili izvan zavičaja) te da opstoji kao protuteža asimilaciji u sredini koju dijele s drugim narodima i napose većinskim narodom. No suživot različitih etnika, tipičan za širi podunavski prostor, neminovno dovodi do međusobnoga prožimanja kulture, pa tako i običaja.

Kod bačkih Hrvata Šokaca jedino je u Santovu potvrđeno obilježavanje prastaroga običaja Materica, koji se ušćevao do 1914. Živko Mandić navodi da su određena prosinačkoga dana djeca i unuci pro-

slavljali su svoje mame i bake, recitali im prigodnu pjesmicu, a zauzvrat dobili jabuku, oraha, a katkad i malo novca. Pjesmica je glasila: »*Nosimo ti ovaj cvit da ti bude lipši vik. / Mi smo došli iza briga di imade mlogo sniga. / Došli smo ti srca blaga, ostat ćeš nam uvik draga. / Budi zdrava i vesela – nama što god dara dala.*«

Pojedini Hrvati Bunjevci u Vojvodini koji su češće bili u interakciji s pravoslavnim stanovnicima (u susjedstvu ili široj obitelji) nerijetko i sami potvrđuju da i Srbi obilježavaju Materice. Na to upućuje i objavljena literatura koja se bavi narodnim običajima Srba u Vojvodini, kako ona iz druge polovice XIX. st tako i novija (Vuk Stefanović Karadžić, Ivan Ivanić, Mila Bošić, Mile Nedeljković, Dobrivoj Nikolić i dr.).

Materice kod Srba. Slično kao i kod Hrvata Bunjevaca, i kod Srba u Vojvodini – napose u Bačkoj, Srijemu i sjevernom Banatu, Materice su se obilježavale druge nedjelje uoči Božića, no na način da djeca vezuju noge majci u rano nedjeljno jutro konopom, ponekad za noge od stola ili stolice (vezivanje majke radi darivanja za Materice zabilježeno je u redovima Hrvata Bunjevaca u somborskom kraju); potom čestitaju majci Materice i traže *otkup* u vidu darova (jabuka, oraha, smokava, lješnjaka, slatkiša, novoga ruha, lutaka i sl.). Nakon otkupa, tj. nakon što ih je darivala, djeca odvezuju majku. Osim vlastite majke djeca su obilazila i ostale žene u susjedstvu i rodbini, koje su također vezali za otkup. Pojedini izvori pak navode večer uoči nedjelje kad su Materice kao vrijeme vezivanja i otkupa majke. Ponegdje je zabilježen i ophod djece koja su išla čestitati i *korindati* od kuće do kuće ženama pod prozore tražeći poklone. Tom prigodom su izgovarali pjesmice u nekoliko varijacija: »*Dobro veče, gazdarice, / Čestitam ti Materice, / Ako ne daš Materice, / Vrag te odn'o, gazdarice.*« (Donji Tovarnik); »*Dobro veče, gazdarice, / Čestitam ti Materice, / Isto k'o i lane, / Ako je kolač, da čekam, / Ako j' žarač, da begam.*« (Kovilj); »*Dobro jutro, gazdarice, / Čestitam ti Materice, / Nama ora i šljivi-*

ca./ Vama lepe rakijice./ Daj nam ora, to biti mora./ Sad ćeš tvoje znati./ Ako nećeš dati.« (Bačko Petrovo Selo); »Korinđala konđa./ Spala babi konđa./ Ja sam došo na taljige./ Da mi date mamaljuge./ Mi vama žarač./ A vi nama kolač./ Ja sam don'o praznu kesu./ Da mi date punu kesu./ Dobro večer, gazdarice./ Čestitam vam Materice.« (Šandor/Aleksandrovo).

Žene su još ponegdje pekle posebne kolače za tu prigodu, tzv. *Materice*, tj. *mace*. Potonji su se katkad nosili i na grobove umrle djece. Novoudanoj mladoj ženi donosili su se darovi za Materice. Njezina bi joj majka donijela pogaču (kolač), a zetu bi darovala košulju.

Običaj Materica u Srba u Vojvodini počeo se gubiti nakon Drugoga svjetskoga rata. Do tada su uglavnom obdržavani u gradu, dok na selu srpski živalj već početkom XX. st. nije znao za običaj Materica. Rezultat je to više međukulturalnoga miješanja u gradu i međuetničkoga preuzimanja običaja.

Premda se time nacionalna specifičnost običaja Materica, kojom bi se taj običaj identificiralo kao autohton i isključivo svojstven podunavskim Hrvatima Bunjevcima, dovodi u pitanje, objašnjenje bi moglo ležati u lokalnom transferu, tj. preuzimanju običaja. Naime pojedini stariji autori (Ivan Ivanić, Mijo Mandić) čak navode da su i Madžari u Subotici iznimno preuzeli običaj Materica od lokalnih Hrvata Bunjevaca, što također govori u prilog tezi o međusobnom preuzimanju običaja kao rezultatu stoljetnog suživota. S obzirom na nacionalnu heterogenost stanovništva Vojvodine, na taj se način može objasniti pojava sličnih, tj. istih običaja kod dvaju ili više naroda (Hrvata, Srba i potencijalno Madžara, ranije Nijemaca) na istim prostorima.

Materice u Dalmaciji i Hercegovini.

Kod tumačenja etničke specifičnosti običaja Materica također valja razmotriti i složeni proces koji se potencijalno krije u pozadini običaja, a koji ujedno može poslužiti i kao važan trag etnogeneze podunavskih Hrvata Bunjevaca: *presadivanje* prastaroga

običaja prilikom doseljavanja u panonsku ravnicu s prvotnih domicilnih prostora Hercegovine i južne Dalmacije. U prilog potonjoj tezi govori i prežitak običaja Materica, tj. sjećanja na nj, kod hercegovačkih i dalmatinskih Hrvata, koji se navodi i u etnografskoj i etnološkoj literaturi (Tomo Marković, Milana Černelić, Marijan Ričković, Vesna Rapo). Naime i kod potonjih se o nedjelji dva tjedna uoči Božića obilježavao majčin dan, tj. Materice, na način da su djeca čestitala blagdan majkama i tražila *otkup* u darovima od nje zauzvrat. Sastav *otkupnine* činili su orasi, lješnjaci, voće, slatkiši i sl.

U tim dinarskim krajevima ponegdje je uz Materice zabilježen još i sinonimni naziv *Majke nebeske* ili *Svete majke*, ili tzv. *prvo čelo Božića*, a majkama se čestitalo riječima: »Sretne ti Materice!« ili: »Dobro došle Majke nebeske!«. Odrasli bi nazdravljali u to ime uz rakiju: »Dobro ti došle Svete majke! Živila puno godina u zdravlju i upravljala kućom i dosta se godina otkupljivala«. Ako se majka ne bi mogla *otkupiti*, slijedilo bi tzv. *vješanje/višanje*. Istina, drugdje pak (i u dijelovima Bosne i Hercegovine oko Jajca, Brčkog, Travnika te Kupresa i Livna, a i kod bačkih Hrvata) *prvim čelom Božića* smatra se Bezgrešno (Gospino) začecje (8. XII.). U Vinici (Duvno) i Mišima (Livno) *prvim čelom Božića* umjesto Materica smatraju blagdan *Očića*, premda u većini drugih krajeva Hercegovine Očiče (dan očeva) smatraju tzv. *drugim čelom Božića*.

U Hercegovini (u selima kraj Prozora) djeca, čestitari, pohode susjedstvo i skupljaju darove od žena recitirajući: »*Danas su Materice./ Znaš šta je tvoje./ Otkupivaj se/ Ja ćemo višat!*« U pojedinim krajevima u Hercegovini postoji spomen da su se i djevojke morale otkupljivati momcima, a ponegdje su se seoski momci, čestitari, običavali maskirati, ponijeti kante, zvona i lonce te ići od kuće do kuće bučeći i skupljajući darove u lonce – mast, sir i sl.

Geneza. Običaj Materica dinarski je specifikum (veći dio teritorija Bosne i Hercego-

MATERICE

vine, Dalmatinska zagora, Sinjska krajina) karakterističan samo za određene regije. Sasvim je izgledno da je običaj Materica tamošnji živalj, bježeći pred Turcima prije više stoljeća, ponio sa sobom iz svoje prvotne postojbine i *preselio* ga, tj. *presadio* na novi teritorij dolaskom u podunavsko područje. Na novom teritoriju običaj je njegovan i uspješno je opstao kao donekle rijedak i dragocjen trag i veza s prvotnom postojbinom, koji se i dan danas nerijetko naglašava, uz isticanje (sub)etničkoga identiteta i afilijacije zajednice Hrvata Bunjevaca. Običaj Materica stoga je ujedno i važna kockica u mozaiku njihovih godišnjih običaja za stvaranje kolektivnoga osjećaja pripadnosti istoimenoj regionalnoj subetničkoj skupini.

Izvor: kazivanje Živka Mandića iz Santova.

Lit.: S. [M. Mandić], Narodni život kod Bunjevaca, *Subotička Danica : Bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1894.*, Subotica, 1893; I. Ivanić, *O Bunjevcima : Povesničko-narodopisna rasprava*, Subotica, 1894; -vić. [M. Mandić], Materice u Pučkoj kasini, *Neven*, 1/1894, Subotica; M. Mandić, Materice i oci, *Neven*, 1/1898; S. Grbić, *Običaji naroda srpskoga*, 2, Beograd, 1909; Proslava Materica, *Neven*, 52/1912; I. P. Jablanović [I. Prčić], Naši običaji na Božić, *Neven*, 33/1918; p. B. [B. Rajčić], Subotica, *Danica : Bunjevačko-šokački kalendar za pristupnu godinu 1920.*, Subotica, 1919; G. Sekelj, Bunjevački običaji (Iz Subotice), *Književni Sever*, 3/1925, Subotica; M. Đorđević, *Bunjevački običaji u slikama (Materice, Badnje večer, Prelje, Raki-jare, Polivači, Kraljice, Svatovi)*, Subotica, 1927; ***; O bunjevačkim narodnim običajima; K. Prčić, Stari božićni običaji kod subotičkih Bunjevaca, *Književni sever*, 7-10/1930; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; I. Prčić, *Bunjevački narodni običaji*, Subotica, 1937; Lj. Vujković Lamić, Bunjevački narodni običaji, *Subotičke novine*, 28-31/1938, Subotica; M. Čović, A. Kokić, *Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1939; M. Evetović, Iz kulturne prošlosti Bunjevačkih i Šokačkih Hrvata, *Subotičke novine*, 2/1940; M. Evetović, Hrvati u Mađarskoj, *Subotičke novine*, 3/1941; S. Bartolović, Božićni običaji kod Hrvata u Baču, *Klasje naših ravni*, 1/1942, Zagreb; T. Marković, Hrvatski božićni običaji, *Croatia Sacra : arhiv za crkvenu povijest Hrvata*, br. 20/21, Zagreb, 1943; B. Drobñjaković, *Etnologija naroda Jugoslavije : Deo I*, Beograd, 1960; V. Stefanović Karadžić, *Prvi i Drugi srpski ustanak : Život i običaji naroda srpskog*, Novi Sad-Beograd, 1960; M. Vuković, *Narodni običaji, verovanja i poslovice kod Srba*,

Beograd, 1972; M. Mandić, *Iz osamstoljetne kronike Čavolja*, Budimpešta, 1984; M. Černelić, Božićni običaji Hrvata; M. Ričković, Dajem ti dara..., *Hrvatska božićnica*, Zagreb, 1990; A. Sekulić, *Bački Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1990; P. Vlahović, Neke osobnosti bunjevačke etničke zajednice, *Rukovet*, 6-7/1991, Subotica; *Narodni običaji bačkih Hrvata*, 2. Materice, ur. L. I. Krmpotić, Subotica, 1991; Z. Kubatov, Narodni običaji Bunjevaca u Aljmašu (u Mađarskoj), *Subotička Danica kalendar za 1992.*, Subotica, 1992; V. Rapo, Božićevanje Hrvata u Bosni i Hercegovini, u: *Božićnica*, Zagreb, 1993; M. Bosić, *Godišnji običaji Srba u Vojvodini*, Novi Sad, 1996; M. Mandić, Običaji i vjerovanja vezani za zimu u bunjevačkih Hrvata u Čavolju, *Etnografija Hrvata u Mađarskoj* 4, Budimpešta, 1997; I. Ljazić, Materice u Bajmoku, *Zvonik*, 12/1999, Subotica; K. Kuntić, Zimski običaji, u: Đ. Skenderović (ur.), *Bunjevački običaji kroz literaturu i narodna sićanja kraj 19. i 20. vik.* Subotica, 2005; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb-Subotica, 2005; T. Zigmanov, *Hrvati u Vojvodini danas : traganje za identitetom*, Zagreb, 2006; A. A[nišić], Materice u HKC 'Bunjevačko kolo'; Z. Gorjanac, Materice u Somboru, *Zvonik*, 12/2007; Čavolj, *Hrvatski glasnik*, 2/2007, Budimpešta; I. Tumbas, Materice i oci, *Glasnik Pučke kasine 1878*, br. 11/2009, Subotica; S. B[alatinac], Kaćmar : Materice i oci proslavljeni prigodnim programom, *Hrvatski glasnik*, 52/2009; L. Kiralj, Materice – pravi pučki ugođaj u bajskej Čitaonici, *Hrvatski glasnik*, 1/2010; S. B[alatinac], Kaćmar : Čestitamo svima materice!, *Hrvatski glasnik*, 51/2010; V. Huska, Priredba za Materice i Oce; Ž. Augustinov, Dani Ivana Petreša, svećenika i pjesnika, *Zvonik*, 12/2011; Baja, *Hrvatski glasnik*, 52/2011; T. Vujkov Balačić, Kaćmar : Proslavljene Materice i Oci, *Hrvatski glasnik*, 51/2011; Trenutak za pjesmu, *Hrvatski glasnik*, 50/2012; S. B[alatinac], Proslavljene bunjevačke Materice i Oci, *Hrvatski glasnik*, 52/2012; S. Gašparović László, Svečanost u Čavolju : od Svetog Nikole do Božića, *Hrvatski glasnik*, 2/2013; B. Ivanković, Od Danice do Danice, *Subotička Danica Kalendar za 2013. godinu*, Subotica, 2012; B. Jaramazović Ćurković, Materice i Oce kod Hrvata Bunjevaca. Etnološko istraživanje na području Subotice i Sombora s okolikom, *Hrvati u Vojvodini : identitet(i), procesi i društvene aktivnosti*, Zagreb-Subotica, 2012; B. Jaramazović-Ćurković, Običaji Materica i Oca, u: M. Černelić, *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*, Zagreb, 2014; M. Nedeljković, *Godišnji običaji u Srba*, Beograd, 2014; Z. Pelajić, Očuvanje hrvatskog identiteta bačkih Bunjevaca i Šokaca, u: *Panonski kontekst šokačke i bunjevačke kulture i tradicije / Kako se to može biti Europljanin i živjeti u Šokadiji, Međunarodni okrugli stol Urbani Šokci 8/9*, Osijek-Subotica, 2014; D. Nikolić, *Srbi u Banatu u prošlosti i sadašnjosti*, Novo Miloševo, 2019.

B. Jaramazović Ćurković

MATERINSKI JEZIK (*lat.* lingua materna), idiom koji dijete stječe u najranijoj dobi, bez svjesna učenja, u obitelji, najčešće od majke. Izraz vjerojatno potječe iz XIII. st. iz konteksta učenja latinskoga kao drugoga jezika. Zato se nekada materinski jezik naziva i prvim jezikom. Ranije je u prvom redu označavao »prirodni« govor, usvojen prije formalnoga obrazovanja, koji nije morao biti standardni ili književni jezik, dok se danas, prije svega u urbanim europskim sredinama, radi o književnom ili standardnom jeziku, na kojem su roditelji stekli obrazovanje ili ga rabe u svakodnevnoj komunikaciji i tako ga prenose djeci. Iz određenih razloga može doći do slabljenja znanja materinskoga jezika, kada njegovi govornici postupno napuštaju i zaboravljaju materinski jezik (primjerice pripadnici manjina kroz obrazovni sustav na većinskom jeziku, migracije i sl.), što za rezultat ima jezičnu asimilaciju. UNESCO je 1999. godine proglasio Međunarodni dan materinskog jezika, koji se od 2000. godine obilježava svake godine 21. veljače, s ciljem unapređivanja, učenja i razvoja materinskoga jezika te njegovanja jezične i kulturne različitosti i višejezičnosti. Pitanje materinskog jezika može biti od važnosti u statističkim popisima stanovništva.

Podunavski Hrvati i materinski jezik u popisima stanovništva. I prije uvođenja metodološki naprednijih popisa od sredine XIX. st. materinski se jezik koristio kao referentni okvir za državnu i crkvenu administraciju. Ona je u Habsburškoj Monarhiji već nakon potiskivanja Osmanlija potkraj XVIII. st. počela pratiti jezičnu, vjersku, etničku i druge strukture stanovništva. No ti popisi nisu bili metodološki ujednačeni, redoviti ni sveobuhvatni. Među ostalim, popisivači su bivali u nedoumici kako odrediti kamo su pojedine slavenske skupine u ugarskom Podunavlju narodnosno pripadale, pa su u njihovu popisivanju nerijetko bili nedosljedni brkajući pritom jezične, etničke i lokalne nazive. Tako se od različitih administracija za hrvatsko stanovništvo paralelno koristilo široko imenovanje njegova jezika, npr. ilirski, dalmatinski, bunjevački, šokački, hrvatski, racki/

srpski jezik. Tomu je doprinosilo nekoliko čimbenika: blisko dijalektalno i antropološko srodstvo, kako među pojedinim hrvatskim skupinama tako i između Hrvata i Srbi, koji su često živjeli pomiješano ili jedni u blizini drugih; nizak stupanj pismenosti stanovništva, koje je imalo usku identifikaciju, tj. lokalnu ili regionalnu svijest bez izgrađene nacionalne svijesti; višeslojnost identiteta s različitim kategorijama poistovjećivanja; nejednak hijerarhijski odnos materinskog jezika i javnog ili komunikacijskog jezika; proizvoljno tumačenje i unos odgovora stanovništva od strane popisivača. U praksi se pokazalo da velik dio stanovništva u Habsburškoj Monarhiji u popisima 1846. i 1851. nije znao odgovoriti na pitanje kojim jezikom govori, temeljem čega se određivalo kojoj narodnosti pripadaju. Tako su zbog niza manjkavosti pitanja o materinskom jeziku i narodnosti izostavljena u popisu 1857. Takva metodološka praksa ostala je na snazi do 1880., kada se u opći popis uvodi rubrika »materinski jezik«, a korištena je u popisima do kraja postojanja Monarhije. Najslikovitiji primjer klasifikacijske konfuzije temeljem materinskog jezika daju popisi iz 1900. i 1910., gdje su u unutar nekih naselja stanovnici, nesumnjivo istoga etničkoga podrijetla, temeljem materinskog jezika dijeljeni na Dalmate i Bunjevce (npr. u Aljmašu, Čavolju, Baškutu), odnosno Dalmate i Hrvate (Matević), Bunjevce i Hrvate (Kačmar) ili Bunjevce i Šokce (Monoštor) itd. Popisivači su u praksi poznavanje službenoga većinskoga i komunikacijskoga jezika unosili često pod materinski jezik i na temelju tako iskrivljenih podataka prikazivala se netočna narodnosna struktura. Ona je poslije korištena od mađarske strane i na Pariškoj mirovnoj konferenciji u Versaillesu 1919.-20. prilikom određivanja novih državnih granica Mađarske i susjednih država, a na nju se do danas nekritički pozivaju mnogi mađarski i politički krugovi.

U prvom službenom popisu koji su provele vlasti Kraljevine SHS 1921. pitanje narodnosti nije bilo postavljeno, već samo pitanje materinskog jezika i vjeroispovijesti. Dva najbrojnija naroda u državi, Srbi i

Hrvati, u objavljenim su rezultatima klasi-
ficirana zajedno, što je posljedica vladajuće
državne ideologije. Popisna metodologija
nije poznavala materinske jezike iz raz-
doblja ugarske vlasti: dalmatinski, bunje-
vački ili šokački. U popisu stanovništva iz
1931. uvedene su odvojene rubrike za na-
rodnost i materinski jezik. Nakon Drugoga
svjetskog rata popisi su do suvremenosti
zadržali odvojenost narodnosti i materin-
skog jezika.

U suvremenim popisima stanovništva u
Srbiji i Mađarskoj materinski je jezik tek
jedna od popisnih stavki, na temelju kojih
se više ne određuje nacionalna pripadnost,
ali je od važnosti za određivanje stupnja
asimilacije pripadnika manjina kada se us-
poređuje s podacima o nacionalnoj pripad-
nosti. U tom smislu, kada riječ o Hrvatima
i u Mađarskoj i u Republici Srbiji, ta uspo-
redba pokazuje poodmakli stupanj jezične
asimilacije, koja u sljedećoj fazi rezultira i
asimilacijom u većinski narod.

Lit.: E. Fényes, *A magyar birodalom nemzetiségei és ezek száma vármegyék és járások szerint*, Pest, 1867; E. Heršak (ur), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; B. Vranješ Soljan, Prvi opći popis stanovništva u Habsburškoj Monarhiji iz 1857: Konceptija, metodologija i klasifikacija popisnih obilježja, *Časopis za suvremenu povijest*, 2/2008, Zagreb; P. Korunić, Početak etnografske statistike u Habsburškoj monarhiji i Hrvatskoj: Etnička identifikacija i etničke strukture stanovništva, *Historijski zbornik*, 1/2010, Zagreb; A. Vukić, M. Bara, The Importance of Observation, Classification and Description in the Construction of the Ethnic Identity of Bunjevci from Bačka (1851–1910), *Dve domovini*, 37, Ljubljana, 2013.

S. Bačić i M. Bara

MÁTÉTELKE →Matević

MATEVIĆ (Mateović, *mađ.* Mátételke),
selo 28 km jugoistočno od Baje, nedaleko
od Aljmaša (*mađ.* Bácsalmás), 483 stanov-
nika (2018.). Naziv mjesta vjerojatno potje-
če od osobnog imena Mate. Povijest ga prvi
put spominje 1651. kao pustaru Matheovity,
1767. ga bilježe u obliku Matejovics, 1783.
Matiovity, 1825. Matheovics. U općem
procesu pomadžarivanja imena naseljenih
mjesta starodrevno hrvatsko ime službeno
je promijejeno u Mátételke 1904. Tijekom
XVII. st. uvijek je bilo hrvatsko mjesto. I
1712. ubraja se među hrvatska naselja. God.
1726. pripada posjedu velikaške obitelji
Czobor, od 1744. u posjedu je podžupana
Pála Csejteya. Plemić Ivan Pijuković, po-
drijelom iz hrvatskoga Turopolja, upisao
je istočni dio matevičkog kraja u svoja
vlastelinstva 1747. God. 1783. svi su mu
stanovnici bili Hrvati. Od 1805. zapadni
dio matevičkog kraja posjeduju Grašalko-
vići. Po popisu stanovništva iz 1857. selo je
imalo 606 st., od čega 601 Hrvata (»Srba«)
i 5 Židova, a po vjerskoj strukturi 601 ri-
mokatolik i 5 židovske vjeroispovijesti. Isti
brojčani podaci za stanovništvo ponavljaju
se u popisu iz 1860., koji je dalo izraditi
*Carsko-kraljevsko namjesništvo u Temišva-
ru, s time da je ono izričito imenovalo tih
601 kao »Hrvate«.*

U svojim *Bunjevačkim i šokačkim no-
vinama* javio se 1871. i 1872. dopisima iz
Matevića/Mateovića Ivan Antunović pod
pseudonomom »Stari rodoljub«. Apelira
na članove ugledne veleposjedničke po-
rodice Pijuković iz Matevića da potječu

Matević (Mátételke)

školanje seoske djece te na izgradnju crkve. Aljmaški barun Josip Rudić dao je u selu sagraditi školu 1877., gdje se podučavalo na »dalmatinskom« i mađarskom jeziku. Nakon tri godine nastava na hrvatskom jeziku ukinuta je. Ivan Antunović u svojoj *Razpravi* (1882.) za *Mateović* kratko kaže: »Svi Bunjevci«. Prema popisu iz 1890. od 791 stanovnika po materinskom jeziku evidentirano je Mađara 422, Hrvata (»Srba«) – 322, a Nijemaca – 56, dok su po vjeroispovijesti 444 rimokatolici, a 14 židovske vjeroispovijesti. Ivan Ivanić u studiji »O Bunjevcima« (1893.) tvrdio je da je naselje »čisto bunjevačko selo (800 duša)«. Po popisu iz 1900. od 806 stanovnika po materinskom jeziku ima 440 Mađara, 334 »Dalmatinca«, 25 Nijemaca i 7 Srba, a po vjeroispovijesti 766 rimokatolika, 14 protestanata, 19 Židova i 7 pravoslavnih. Prema popisu iz 1910. od 758 stanovnika po materinskom jeziku 614 Mađara, 31 Nijemac te 131 Hrvat (»ostali«), a po vjeroispovijesti 753 katolika i 5 židova. God. 1960. popisano je 179 Hrvata (ukupno stanovnika 1192), a 1980. 60 (ukupno stanovnika 871). Prema službenoj brojidbi 2011. Hrvati čine samo 1 % stanovnika. Katolička crkva sv. Mihovila izgrađena je tek 1935.-36. novcem pok. Ilije Mije Piukovića i supruge Stipana Koletića. Iako danas posve odnarođeni, o dubokoj ukorijenosti Hrvata u ovom selu, svjedoče i brojni hrvatski mikrotoponimi, koje jednako tako zovu i tamošnji Mađari: *Jelinjak*, *Šimunićev sokak*, *Poljanka*, *Grudenac*, *Ripnjak*, *Badnjevište*, *Potkrižje*, *Mokrica*. Veći dio matevičkih Hrvata Bunjevaca preziva se Pijuković, a ima i Andrešovića, Berberovića, Đukića, Gašparovića, Lovrića, Pančića, Vujkovića.

Lit.: *Letopis Matice srpske*, 2/1863, Budim, 3/1894, Novi Sad; *Bunjevačke i šokačke novine*, 25/1871, 23/1872, Kalača; Gy. Dudás, *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája*, 1-2, Zombor, 1896; S. Borovszky (ur.), *Bács-Bodrog vármegye*, 1, Budapest, [1909]; J. Rapcsányi, *Magyar városok monográfiája : Baja és Bács-Bodrog vármegye községei*, Budapest, 1934; *Schematismus Cleri Archidioecesis Colocensis et Bacsiensis ad Annum Christi 1942.*, Coloczae (Kalocsa), b.g.; A. Hegeđiš, K. Čobanović, *Demografska i agrarna statistika Vojvodine 1767-1867*, Novi Sad, 1991; A.

Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, *Antroponimija i toponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Pečuh, 2005; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

Ž. Mandić

MATICA, mjesečni časopis Hrvatske matice iseljenika iz Zagreba. Prvi se broj pojavio u prosincu 1951., ubrzo nakon osnivanja Matice iseljenika Hrvatske (danas: Hrvatska matica iseljenika), koja je započela s radom u veljači iste godine, te časopis kontinuirano izlazi do danas. Kao najstarije hrvatsko periodično neprofitno glasilo namijenjeno dijaspori distribuirano se na svim kontinentima – danas u 47 zemalja u kojima višestoljetno žive Hrvati i građani hrvatskih korijena, uključujući 12 zemalja srednje i jugoistočne Europe u kojima žive pripadnici hrvatske manjine. Informativnim prilozima u riječi i slici (reportaže, razgovori, prikazi, izvješća, ogledi...), sadržajem i bogatom fotografskom građom prati kulturne i društvene prakse hrvatskih zajednica/udruga diljem svijeta donoseći pritom i reprezentativne uzorke nacionalne kulture i aktualnih umjetničkih te društvenih zbivanja iz Republike Hrvatske, vodeći računa o ravnomjernoj zastupljenosti suvremenih i tradicijskih vrijednosti, jezičnih programa, povijesti, ali i reportaža iz područja gospodarstva vezanih uz održivi povratak iseljenih građana. Od 2007. svi članci imaju kratak sažetak na engleskome jeziku.

Od 1990. do 1993. izlazila je pod imenom *Nova matica*, a nakon toga ponovno nosi naziv *Matica*. Urednici su bili Dinko Foretić (1951.-53.), Šime Balen (1953.-59.), Ivan Kroló (1959.-61.), Danilo Čović (1962.-72.), Sonja Matošec (1972.-73.), Ivo Smoljan (1973.-90.), Boris Maruna (1990.-91., 1992.-95.), Nenad Goll (1991.-92, 1995.-2001.), Tihomir Dujmović (2002.-03.), Stjepo Martinović (2003.-04.), Nenad Zakarija (2004.-09.), Hrvoje Salopek (2009.-18.), Ljerka Galic (2018.-20.), Željko Rupić (2020.-22.), a od 2023. urednica je Jelena Badovinac.

Od 1992. u časopisu se redovito objavljuju tekstovi o Hrvatima iz Vojvodine i Mađarske, čiji su autori novinari i književnici iz Vojvodine (Ante Sekulić, Naco Zelić, Tomislav Žigmanov, Jasna Ivančić, Katarina Čeliković...), Mađarske (Branka Pavić Blažetin, Ernest Barić, Đuro Frančević i dr.) i Hrvatske (Sanja Vulić, Đuro Vidmarović, Vesna Kukavica, Denis Derk, Marko Samardžija, Srećko Lipovčan, Boris Bek, Vladan Čutura i dr.).

Elektronička inačica časopisa na internetu obuhvaća brojeve od 2006. godišta. Digitalni repozitorij nalazi se na poveznici <https://matis.hr/casopis-matica/>.

Matica, br. 1-2/2012, Zagreb.

Lit.: B. Hanž, *Plodna i raznovrsna izdavačka djelatnost, Matica*, 6/2001, Zagreb; *Hrvatska književna enciklopedija*, 3, Zagreb, 2011.

V. Kukavica

MATICA (deminutiv od *prasl.* mati: ženka koja nosi jaja kod mrava, osa, pčela; glavna struja u rijeci; glavni ili središnji dio, sabiralište, okupljalište), naziv za društva i institucije pod nacionalnim ili regionalnim imenima, koja su kroz različite oblike kulturno-prosvjetnoga rada (izdavanje knjiga i časopisa, tiskanje udžbenika, organiziranje škola i jezičnih tečajeva, istraživanja itd.) promovirala jezik, povijest, kulturni i nacionalni identitet svojega naroda u doba nacionalnoprporodnih pokreta slavenskih naroda u srednjoj Europi u XIX. st. Ime metaforički simbolizira nesebičan i plodan rad u zajedništvu. Uglavnom su formirane

na području Habsburške Monarhije (Austro-Ugarske), ali i na teritorijima drugih velikih carstava (Rusije, Njemačke, Turske). Na području Habsburške Monarhije isprva su osnivane središnje matice, a poslije i regionalne matice. Nakon raspada Austro-Ugarske, velikih promjena državnih granica nakon Prvoga svjetskoga rata i nastanka novih nacionalno nekompaktnih država također se osnivaju matice u cilju očuvanja nacionalne svijesti kulturnim radom. Daljnji povijesni razvoj, napose Drugi svjetski rat i totalitarni sustavi nacizma i socijalizma, represivno su djelovali prema tim ustanovama. Nakon obnove demokracije u srednjoj Europi od kraja 1980-ih njihovo se djelovanje obnavlja, ali u drukčijim uvjetima.

Prva takva institucija bila je *Matica srpska*, osnovana u Pešti 1826. (u Novi Sad preseljena 1864.). Zatim je 1831. u Pragu osnovana *Matica češka (Matice česká)*. *Matica ilirska* osnovana je u Zagrebu 1842. (promijenila je ime u *Matica hrvatska* 1874.). *Matica lužičkosrpska (Maćica Serbska)* osnovana je 1847. u Budissinu (danas gornjolужиčkosrpski: Budyšin, *njem.* Bautzen), nije djelovala 1941.–1945. te 1950.–1990., kada je obnovljena. *Galicijsko-rusinska matica* osnovana je 1848. u Lavovu (*ukr.* Lviv, *polj.* Lwów, *njem.* Lemberg, središtu etnički heterogene Galicije, danas u Ukrajini) i djelovala je do 1939. *Matica moravska (Matice moravská)* osnovana je 1852. u Brnu radi širenja češke literature, ukinuta je 1950-ih, od 1967. djeluje u okviru Čehoslovačkoga povijesnoga društva, a samostalno od 1990. *Matica dalmatinska* osnovana je u Zadru 1862., od 1911. djeluje u okviru *Matice hrvatske*, a prestala je djelovati 1920-ih nakon što je Zadar ušao u sastav Italije. *Matica slovačka (Matica slovenská)* osnovana je 1863. u malome kulturnom središtu Turčiansky Svätý Martin (danas: Martin, *mađž.* Turócszentmárton), ukinule su je mađarske vlasti 1875., ponovno je djelovala 1919.–1950. i 1968.–1974. te je konačno obnovljena 1990. *Matica slovenska* (od 1894. i *Slovenska matica*) osnovana je 1864. u Ljubljani. Radi njegovanja češkoga jezika u području gdje su

Česi bili manjina osnovana je *Matica opavska (Matice opavská)* u Opavi 1877. (njem. Troppau, u etnički složenoj austrijskoj Šleskoj, danas češka Šleska), nije djelovala 1939.–1945., obnavljana je 1945.–1948. i 1968.–1972., kada je sjedinjena s *Maticom šleskom*, konačno je obnovljena kao *Matica šleska* 1989. U Pragu je osnovana i *Središnja matica školska (Ústřední Matice Školská)* 1880. *Matica za narodnu prosvjetu u Tješinskom vojvodstvu (Matice osvęty lidové pro knižectvi Těšinské)* osnovana je 1898., kojoj je sjedište od 1908. u Šleskoj Ostravi (nakon Prvoga svjetskoga rata preimenovana je u *Maticu šlesku /Matice slezská/*, koja djeluje u češkoj Šleskoj). *Matica donjolužička (Maćica Serbska)* osnovana je 1880. u donjolužičkome središtu Chósebuz (njem. Cottbus) i djelovala je do kraja 1930-ih. *Matica poljska (Macierz Polska)* osnovana je 1882. u Lavovu i djelovala je u Galiciji do 1918, a u austrijskoj je Šleskoj radi njegovanja poljskoga jezika 1885. osnovana *Školska matica u Tješinskom vojvodstvu (Macierz Szkolna Księstvwia Cieszyńskiego)*. Djelovala je sve do 1938. u južnom dijelu grada Tješina, koji je nakon Prvoga svjetskoga rata pripao Čehoslovačkoj. U Varšavi, tada u Ruskom Carstvu, *Poljska školska matica (Polska Macierz Szkolna)* djelovala je 1905.–1907., a obnovljena je pod njemačkom okupacijom 1916.–1918. Nastavila je raditi u obnovljenoj poljskoj državi 1918.–1940. Potkraj Prvoga svjetskoga rata, nakon Veljačke revolucije u Rusiji, u Minsku je djelovala *Poljska školska matica u regiji Minska (Polska Macierz Szkolna Ziemi Mińskiej)* 1917.–1918. U međuratnom razdoblju izvan poljske države djelovala je *Školska matica u Gdańsku (Macierz Szkolna w Gdańsku)* u slobodnom gradu Danzigu (polj. Gdańsk) 1921.–1939. U drugoj polovini XX. st. osnovane su poljske školske matice u zapadnim zemljama s većim brojem poljskih iseljenika (Velika Britanija, Njemačka, Belgija...), a od 1990-ih i za poljsku manjinu u susjednim zemljama (u Češkoj, Bjelorusiji, Litvi). *Bugarška matica (Българска матица)* sa sjedištem u Istanbulu djelovala je među Bugarima u Turskoj 1909.–1912.

Nakon raspada Jugoslavije osnovano je više matica. Najvažnija je *Matica crnogorska*, utemeljena 1993. u Podgorici radi očuvanja i promicanja nacionalnoga i kulturnoga identiteta crnogorskoga naroda i naroda koji žive u Crnoj Gori; tu djeluje i *Matica muslimanska Crne Gore*, osnovana 2008. u Podgorici s ciljem proučavanja podrijetla, povijesti, kulture, običaja i tradicije muslimanskoga naroda u Crnoj Gori. Na području Republike Srbije postoji više udruga manjinskih naroda koje u svojem nazivu nose ime matica, važnije su *Matica slovačka* u Bačkom Petrovcu obnovljena 1990. (djelovala 1932.–41. i 1945.–48.), *Matica rusinska* u Ruskom Krsturu obnovljena 1990. (djelovala 1945.–48.) i *Matica Bošnjaka Sandžaka – Društvo za kulturu, znanost i umjetnost*, osnovana 2016. u Novome Pazaru. Formalno postoji još jedan broj nominalnih matica, uglavnom bez važnijih aktivnosti (Matica Egipćana, Matica Goranaca, Matica Aškalija, Matica Turaka, Matica Vlaha, Matica romska, Matica Rusa, Matica češka).

Matice u podunavskih Hrvata. U vrijeme Austro-Ugarske Monarhije Matica hrvatska djeluje u Bačkoj među južnougarskim Hrvatima preko svojih povjerenika još od kraja 1860-ih. Nakon stvaranja južnoslavenske države skupina oko profesora Pravnoga fakulteta u Subotici Ive Milića, tada člana Demokratske stranke, i prof. Marka Jakovljevića, upravitelja Učiteljske škole, osnovala je *Subotičku maticu* radi prosvjećivanja stanovništva Subotice i okoline putem predavanja u jugoslavenskome duhu, ali je ona prestala djelovati već 1921., nakon nekoliko predavanja. Uz potporu vlasti u Subotici je 1924. osnovana *Bunjevačka prosvetna matica*, čiji je cilj bio »poraditi na zbližavanju Bunjevaca i Srba, odnosno na posrbljavanju Bunjevaca« (Josip Temunović), ali je ona početkom 1930-ih već praktično zamrla. U kupljenoj zgradi *Bunjevačke prosvetne matice* od 1934. počela je djelovati nova *Matica subotička* (poslije se javlja i pod imenom *Subotička matica*), koju su vodili svećenici Lajčo Budanović, Blaško Rajić i Ivan Kujundžić,

koja je imala jasnu katoličku i hrvatsku orijentaciju, okupljajući elitu bunjevačkih i šokačkih Hrvata iz Bačke i Baranje. Za vrijeme mađarske vlasti 1941.–44. nije formalno ukinuta, ali je prestala djelovati. Prvih godina nakon povratka jugoslavenskih vlasti obnavlja rad, ali je faktički ukinuta 1948.

Nakon Drugoga svjetskoga rata *Matica hrvatska* pokušala je osnovati ogranak u Subotici 1969. godine, ali vlasti to nisu dopustile, pa je više od stotinu članova *Matice hrvatske* stradalo nakon sloma Hrvatskoga proljeća potkraj 1971. Nakon raspada Jugoslavije u Subotici je potkraj 1995. osnovana *Bunjevačka matica* jasne hrvatske orijentacije, koja je 1998. promijenila ime u *Matica hrvatska Subotica*. *Obnoviteljska bunjevačka matica* osnovana je 1995. u Subotici s ciljem kulturnoga organiziranja Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima, a 1999. promijenila je ime u *Bunjevačka matica*.

Lit.: G. S[ekelj], Društva i ustanove, *Književni sever*, 3–4/1930, Subotica; *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; *Klasje naših ravni*, 1/1996, 1/1998, Subotica; J. Temunović, *Subotička matica*, Subotica, 2002; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; S. Mačković, Tri subotičke matice : Subotička matica, Bunjevačka prosvetna matica, Matica subotička, *Klasje naših ravni*, 3–4/2006, Subotica; N. Zelić, *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*, Subotica, 2009; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; A. Žukovski, O. Subteljni, *Kratka istorija Ukrajine*, Beograd, 2018; *The Matica and Beyond : Cultural Associations and Nationalism in Europe*, Leiden–Boston, 2020; <http://www.maticeslezska-opava.cz/text/15-historie.html> (priступljeno 26. XI. 2021).

S. Bačić

MATICA HRVATSKA, književno i kulturno društvo. Utemeljili su je 1842. pristaše Ilirskoga pokreta. Ideju osnivanja takva društva iznio je još 1829. Ljudevit Gaj, a ponovno je o tome pisao 1836. u *Danici ilirskoj*. Iako je te godine Sabor Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije donio zakonski članak o osnivanju društva za »uzgajanje narodnoga jezika i literature u Zagrebu«, članak nije dobio potvrdu (odobrenje) cara. Zato su 1838. osnovali Ilirsku

čitaonicu u Zagrebu, s odobrenjem gradskoga poglavarstva, koja je preuzela na sebe inicijativu osnivanja društva za izdavanje knjiga na hrvatskom jeziku. Konačno je Matica ilirska utemeljena 1842. kao izdavačka kuća unutar Ilirske čitaonice radi promicanja ideja hrvatskoga narodnoga preporoda, odnosno razvijanja nacionalne svijesti i kulturnoga prosvjećivanja. Njezin prvi predsjednik bio je grof Janko Drašković. Iste godine pokrenut je i Matičin časopis *Kolo*. Kada su bečke vlasti 1843. zabranile uporabu ilirskoga imena, nekoliko godina dvije su institucije djelovale kao Čitaonica i Matica. Prva knjiga koju je Matica izdala bio je spjev Ivana Gundulića *Osman*, s dopunama XIV. i XV. pjevanja koje je napisao Ivan Mažuranić (1844.), čime je počela plodna izdavačka djelatnost. Ona će Maticu poslije učiniti najplodnijim i najuglednijim hrvatskim nakladnikom, istina, različitoga intenziteta zbog promjenljivih kulturnih i političkih okolnosti. Iako je Ilirska čitaonica zabranjena 1850., Matica se uspjela održati za vrijeme Bachova apsolutizma (1851.–59.) te je posala samostalnom ustanovom uspostavljajući odnose sa srodnim društvima drugih slavenskih naroda. U to je vrijeme predsjednik Ambroz Vranyczany, a poslije njega Ivan Mažuranić 1858.–72., ali je radom stvarno upravljao potpredsjednik Ivan Kukuljević Sakcinski. List *Vienac*, središnji hrvatski književni časopis toga doba, izdavala je 1869.–1903.

Na skupštini 1874. društvo je temeljno reformirano: napušteno je prevladano ilirsko ime i promijenjeno ime u Matica hrvatska, za predsjednika je izabran Ivan Kukuljević Sakcinski, koji je zamijenio Matiju Mesića (koji je bio predsjednik od 1872.), a uveden je i sustav povjerenika. Do kraja XIX. st. imala je intenzivnu izdavačku djelatnost ne samo djela hrvatskih autora – književnika (August Šenoa, Eugen Kumičić, Ksaver Šandor Gjalski, Vjenceslav Novak i dr.) i znanstvenopopularnih pisaca (Vjekoslav Klaić, Bogoslav Šulek) – nego i prijevoda, napose grčkih i rimskih klasika. Oko Matice i u njezinoj upravi okupljeni su bili najznačajniji hrvatski književnici. Neki

članovi ostavljali su zaklade za izdavanje i nagrađivanje knjiga. U to je vrijeme izgrađena i današnja palača Matice hrvatske na Strossmayerovu trgu (1886.-87.). Zajedno s Društvom hrvatskih umjetnika osnovala je Društvo hrvatskih književnika 1900. Od

Palača Matice hrvatske u Zagrebu

1912. u okviru nje djeluje Matica Dalmatinska (književno društvo osnovano u Zadru 1862., po uzoru na Maticu ilirsku, a prestala je djelovati 1920-ih nakon što je Zadar ušao u sastav Italije). Do rata su predsjednici bili još i Tadija Smičiklas, Ivan Trnski, Gjuro Arnold i Oton Kučera. Iako joj je s izbijanjem Prvoga svjetskoga rata bio zabranjen rad, svake je ratne godine uspjela izdati nekoliko knjiga. Obnavlja rad 1917. s predsjednikom Krstom Pavletićem.

Nakon uspostave Kraljevine SHS 1918. od nove države očekivalo se poboljšanje Maticina položaja, ali je predsjednik Fran Tućan, izabran 1919., zbog preslaba otpora pritiscima beogradskih vlasti već sljedeće godine morao odstupiti. Zamijenio ga je potpredsjednik Dragutin Domjanić, koji je dužnost obnašao do 1926. Od 1924. u organizacijsku strukturu uvode se pododbori. Matica hrvatska u međuratnom se razdoblju odupirala stalnim državnim pritiscima za stapanjem svih kulturnih društava u jedno, posebice otkako je 1928. za predsjednika izabran Filip Lukas, nakon ostavke godinu dana prije izabranoga Alberta Bazale. Pokrenut je časopis Hrvatska revija (1928.-45.). Za vrijeme Šestosiječanjske diktature postala je središtem

hrvatske kulturne, ali i političke oporbe, a do sredine 1930-ih izdavala je i knjige lijevo orijentiranih autora (August Cesarec, Miroslav Krleža). Zbog jačanja utjecaja nacionalističke oporbe vlasti u Matici početkom 1941. u nju je uveden komesarijat, koji je raspušten nakon proglašenja NDH. Za vrijeme Drugoga svjetskoga rata imala je pojačanu nakladničku djelatnost.

Matica hrvatska nastavila je djelovati i u socijalističkoj Jugoslaviji (u razdoblju 1945.-72. predsjednici su bili Mihovil Nikolić, Gustav Krklec, Jakša Ravlić, Hrvoje Iveković, Ljudevit Jonke), uglavnom u izdavaštvu. Od 1953. obnavlja se organiziranje pododbori, ali samo unutar Hrvatske. Nakon sastanka s predstavnicima Matice srpske 1954. pokreće se *Rječnik/Rečnik hrvatskosrpskoga/srpskohrvatskoga književnog jezika* kao izdanje dviju matica, a 1960. objavljen je zajednički i Pravopis, kao plod Novosadskoga dogovora iz 1954. o jedinstvenom jeziku Hrvata i Srba. Nakladnička djelatnost posebice je intenzivirana nakon osnivanja Nakladnoga zavoda Matice hrvatske 1960. na čelu s Vlatkom Pavletićem, kada je ujedno pokrenut monumentalni niz *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. No kada se pokazalo da Novosadski dogovor te zajednički Pravopis i Rječnik vode dominaciji ekavštine i srpske terminologije i na hrvatskom jezičnom prostoru, Matica hrvatska potaknula je 1967. donošenje *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* te je, među ostalim, prekinut rad na jedinstvenom Rječniku. Otada su članovi Matice hrvatske bili među glavnim nositeljima političkih ideja Hrvatskoga proljeća, unatoč pritiscima komunističkih vlasti. Razgranata mreža lokalnih pododbori (od 1970. ogranci) razvila je široko djelovanje na području kulture i politike. Tada Matica stječe najveći politički utjecaj, koji je trajao do sloma Hrvatskoga proljeća. Te je godine Matica pokrenula *Hrvatski tjednik*, koji je ubrzo dosegao nakladu od 132 000 primjeraka i koji je izlazio do kraja 1971. (33 broja). Među njegovim urednicima i suradnicima bili su Stjepan Babić, Tomislav Ladan, Petar Selem, Ivo

Škrabalo, Hrvoje Šošić, Igor Zidić, Srećko Lipovčan i Franjo Tuđman. U suradnji s Društvom književnika Hrvatske izdavala je i časopis *Kritika* (1968.-71). Gušenje Hrvatskoga proljeća početkom prosinca 1971. dovelo je do policijskoga progona članova Matice hrvatske i prestanka njezina djelovanja 1972. Cjelokupnu arhivu zaplijenila je policija, pokretnine velike vrijednosti dijelom su otuđene, a dijelom predane na čuvanje JAZU-u.

Nakladni zavod Matice hrvatske uspio se održati kao samostalni nakladnik i na tom je polju obavljao funkciju Matice hrvatske. Inicijativa za njezinu obnovu pokrenuta je 1989., na čelu prijelazne uprave bio je Petar Šegedin, a nakon što su Hrvatsku zahvatile demokratske promjene, 8. XII. 1990. održana je obnoviteljska skupština, na kojoj je za predsjednika Matice hrvatske izabran Vlado Gotovac. Od tada djeluje kontinuirano (ostali predsjednici: Josip Bratulić, Igor Zidić, Stjepan Damjanović, Stipe Botica i Miro Gavran) i danas je organizirana u 22 odbora (za arheologiju i etnologiju, za demografiju, za filozofiju, za glazbu, za gospodarstvo, za jezikoslovlje, za kazalište i film, za književnost, za likovne umjetnosti itd.). Unatoč razvijenoj konkurenciji, i dalje je jedan od najvažnijih hrvatskih nakladnika knjiga. Uz ponovno pokrenute časopise *Kolo* i *Hrvatsku reviju* te novine *Vijenac* i obnovljenu mrežu od više od stotinu ogranaka u lokalnim zajednicama u Hrvatskoj, BiH i u drugim zemljama, Matica hrvatska djeluje u promijenjenim okolnostima, u kojima su ciljevi

Današnji logotip
Matice hrvatske

njezina osnivanja i prvotnoga djelovanja (razvijanje nacionalne svijesti i kulturno prosvjećivanje) dijelom već ostvareni, a dijelom su ih preuzele druge institucije.

Matica hrvatska i bački Hrvati. Poput Društva sv. Jeronima iz Zagreba i Ma-

tica Hrvatska je u preporodnom razdoblju širila svoja izdanja među bačkim Hrvatima. Njezino djelovanje u Bačkoj može se pratiti od 1880-ih godina, što pokazuje čvrste veze bačkih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) s hrvatskom metropolom Zagrebom već u to doba. Prvi poznati povjerenik (»pouzdanik«) Matice hrvatske u Subotici bio je Vranje Sudarević (1868.–1924.), kasniji ugledni liječnik i političar. Povjerenik Matice hrvatske bio je još kao subotički gimnazijalac od 1885., a zbog toga što mu je za kućne premetačine nađena jedna knjiga Matice hrvatske, morao je napustiti zadnje razrede subotičke gimnazije i maturirati u Máramarosszigetu (*rum.* Sighetu Marmatići) 1890. U Baji je povjerenik bio bogoslov fra Makarije Križan 1886.-88. Nikola Matković iz Subotice bio je povjerenik 1895. i to je isticao i na stranicama subotičkoga lista *Neven*, kojega je bio urednik 1895.–1902. Njihovim je posredovanjem zagrebački je *Vienac* 1890-ih povremeno pratio prilike bačkih Hrvata te je 1896. pozivao čitatelje u Hrvatskoj na pretplatu *Nevena*, »rad naše hrvatske braće u Ugarskoj«, kako je napisano. I samo uredništvo *Nevena* 1897. isticalo je da je »povireništvo Matice«. S druge strane i *Neven* je pisao o Matici hrvatskoj, među ostalim, godišnje je objavljivao koje je naslove izdala i dostavljala u Bačku, pozivajući na pretplatu i članstvo te ističući kako »Maticu hrvatsku toplo priporučamo svakom prijatelju i ljubitelju naših knjiga, bez koji nebi tribala da bude ni jedna otmenija bunjevačka i šokačka kuća«. Pojedini bački Hrvati objavljivani su u izdanjima Matice hrvatske: Ante Evetović Miroljub objavljivao je u *Viencu* i *Kolu*, s pjesmom *Pop Ive*, posvećenom Ivanu Antunoviću, zastupljen je u Matičinoj spomen-knjizi o Strossmayeru *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih dubrava* iz 1900., a Rudolfo Franjin Magjer u *Glasu Matice hrvatske* 1909. pisao je o Miroljubovu pjesništvu.

U razdoblju Kraljevine SHS/Jugoslavije, zabilježeno je da je prof. Ivan Vojnić Tunić bio povjerenik Matice hrvatske u Subotici 1928. Matica hrvatska izdala je 1930. u Zagrebu knjigu Petra Pekića *Povijest Hr-*

vata u Vojvodini od najstarijih vremena do 1929. godine, koja je izazvala kritiku srpskih autora prije svega s ideoloških pozicija jer uopće nisu prihvaćali postojanje Hrvata u Vojvodini (tada: Baranja, Bačka i Banat). Hrvatska kulturna zajednica iz Subotice organizirala je u siječnju 1939. Dane knjige Matice hrvatske u prostorijama Subotičke matice. Pododbor Matice hrvatske djelovao je i u Novom Sadu 1940., kada mu je gradsko poglavarstvo dodijelilo skromnu godišnju subvenciju od 300 dinara (za usporedbu, Ruska matica dobila je 1500 dinara), što su *Subotičke novine* kritizirale pišući da je u tom gradu tada živjelo oko 6000 Hrvata. U *Almanahu hrvatskih sveučilištaraca*, koji je izdao Sveučilišni pododbor Matice hrvatske u Zagrebu i koji je tiskan u Subotici 1938., objavljeni su radovi Alekse Kokića i Marka Čovića. Matica hrvatska izdala je 1939. knjigu Mladena Lorkovića *Narod i zemlja Hrvata*, u kojoj je autor pisao i o južnougarskim Hrvatima (Bunjevcima i Šokcima). Pred Drugi svjetski rat u Matici hrvatskoj postaje aktivniji Marko Čović: uredio je *Liriku hrvatskih sveučilištaraca* u izdanju Pododbora Matice hrvatske u Zagrebu 1939., Matica hrvatska objavila je zbirku njegovih novela *Žito zove* 1941., a bio je i urednik *Hrvatske revije* 1941.-43. U X. knjizi Matičine nakladničke edicije *Hrvatske narodne pjesme* pod nazivom *Haremske pričalice i bunjevačke groktalice*, koju je uredio Nikola Andrić (1942.), objavljeno je i tridesetak bunjevačkih groktalica koje je sakupio Ive Prčić.

Joso Šokčić piše Ivanu Meštroviću 1952. da je napisao monografiju o Ambroziju Šarčeviću te da se Matica hrvatska »primila da će je izdati«, ali do toga nije došlo. Izravno djelovanje Matice hrvatske u Vojvodini nije bilo moguće nakon Drugoga svjetskoga rata. Naime nova vodstva Matice hrvatske i Matice srpske i komunističkih partija Hrvatske i Srbije sporazumjela su se da Matica srpska neće djelovati u Narodnoj Republici Hrvatskoj, a Matica hrvatska na području Narodne Republike Srbije, zbog čega, prema poslijeratnim Pravilima Matice hrvatske, nije bilo dopušteno osnivanje

pododbora izvan Hrvatske. No labavljenjem partijskih stega 1960-ih dolazi do promjena. Tako Matica hrvatska 1967. izdaje knjigu Većeslava Holjevca *Hrvati izvan domovine*, prvu poslijeratnu monografiju o hrvatskom iseljeništvu, u kojoj je obrađena i povijest Hrvata u Ugarskoj i Mađarskoj. U vrijeme Hrvatskoga proljeća Matica hrvatska postupno svoje djelovanje širi i na bačke Hrvate. Tako 1968. objavljuje bibliografiju Ivana Kujundžića *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*. Izvan crkvenih krugova proskribiranomu Josipu Andriću odbor Matice hrvatske u Slavonskoj Požegi (danas: Požega) izdao je 1969. *Slavonske narodne pjesme Požeške doline*. Kao posebno izdanje časopisa *Kritika* objavljena je 1970. studija Ante Sekulića *Književnost bačkih Hrvata*. Matica hrvatska izdala je 1971. u ediciji Odabrana djela bačkih Hrvata tri knjige: *Cvjetovi mećave*, zbirku hrvatskih narodnih pripovijedaka iz Mađarske, Rumunjske, Austrije i Čeho-

B. Vujkov, *Cvjetovi mećave*, Zagreb, 1971.

slovačke koje je sakupio Balint Vujkov, te dvije antologije Geze Kikića – *Antologiju poezije bunjevačkih Hrvata* i *Antologiju proze bunjevačkih Hrvata*. Rukopis treće Kikićeve antologije – *Antologije eseja i kritike bunjevačkih Hrvata* zaplijenjen je u Nakladnom zavodu Matice hrvatske nakon sloma Hrvatskoga proljeća. Iz istog razloga u navedenoj ediciji nije uspjela biti objavljena etnografska studija Ilije Džinića *Bunjevačko-šokački Hrvati u Bačkoj* iz 1970. U *Hrvatskom tjedniku* Ante Sekulić bio je

član uredničkoga vijeća, nekoliko je bačkih Hrvata objavljivalo u njemu (Geza Kikić, Petar Šarčević, Matija Poljaković, Ivo Prčić ml.), a u više brojeva pisalo se o aktualnim temama Hrvata u Vojvodini: postavljana su pitanja drastičnoga pada broja Hrvata u Vojvodini na popisu stanovništva, analizirali su se razlozi osude Matice hrvatske od strane vojvodanskoga i srbijanskoga partijskoga rukovodstva zbog raspisanih stipendija za studente iz Subotice, tematizirala se obnova nastave na hrvatskom jeziku i uporaba udžbenika iz Hrvatske u osnovnim školama gdje su većina djece Hrvati, proslava 70. obljetnice nogometnog kluba *Bačka* iz Subotice, razlozi zbog kojih se na knjige i stipendije iz Zagreba gleda kao na urotu itd.

No istodobno se u to vrijeme pokušalo i institucionalno povezati Maticu hrvatsku s Hrvatima u Vojvodini. Osim manje poznatih kontakata s kulturnim društvima u Senti i Somboru te s Beregom i Monoštorom (u Srijemu s KUD-om *Stjepan Radić* iz Novog Slankamena te s Hrvatima iz Rume, Indije i Golubinaca), najpoznatiji je slučaj pokušaja osnivanja ogranka Matice hrvatske u Subotici 1968.-69., u koju se učlanilo više od 200 osoba. Matica hrvatska osnovala je Inicijativni odbor, a osnivačka skupština trebala se održati 22. III. 1969. Međutim vlasti su se tome usprotivile, a nakon što je i predsjednik Jugoslavije Josip Broz Tito u govoru održanom u Titogradu u svibnju 1969. osudio pokušaj osnutka ogranka u Subotici, vodstvo Matice hrvatske odustalo je od toga. Umjesto toga u Subotici je osnovano HKUD *Bunjevačko kolo* 1970., na čijoj su osnivačkoj skupštini nazočili predstavnici Matice hrvatske. Međutim nakon sloma Hrvatskoga proljeća na sjednici Predsjedništva CK SKJ u Karađorđevu 2. XII. 1971. (kao i liberalnih vodstava u drugim jugoslavenskim republikama i pokrajinama) članovi Matice hrvatske iz Subotice dijelili su sudbinu članova iz Hrvatske. Pod udarom komunističkoga režima dolazi do tragične »dekapitacije«, od koje se Hrvati u Subotici nisu uspjeli oporaviti: više od 110 sudaca, pravnika, profesora, liječnika,

inženjera, pisaca, novinara, bibliotekara, slikara, glumaca, glazbenika i drugih intelektualaca izgubilo je zaposlenje, prisilno su umirovljeni ili su se iselili, izlagani su žestokoj javnoj osudi, šikaniranjima na partijskim sastancima, a nekoliko ih je i osuđeno na zatvorske kazne. Komunistički dužnosnici posebno su zamjerali što su u HKUD-u *Bunjevačko kolo* aktivno djelovali članovi Matice hrvatske, a na partijskim sastancima u ustanovama, organizacijama i poduzećima članovi Matice hrvatske optuživani su za nacionalizam.

Nakon ponovnoga osnivanja Matice hrvatske 1990-ih veze bačkih Hrvata s Maticom hrvatskom isprva su teže uspostavljane zbog rata 1991.-95. No unatoč tomu Matica hrvatska u to vrijeme izdaje nekoliko knjiga o bačkim Hrvatima: *Zbornik Slavonija, Srijem, Baranja i Bačka* (1993), dvije knjige sabranih tekstova Ante Sekulića (*Rasprave o jeziku bačkih Hrvata*, 1997; *Umjetnost i graditeljstvo bačkih Hrvata*, 1998), *Umjetnost u tehničarima* Lazara Ivana Krmptića (2001.). Osnovan je ogranak u Subotici 1995. kao udruga *Bunjevačka matica*, koja 1998. mijenja u ime *Matica hrvatska Subotica*. U obnovljenom *Vijencu, Kolu i Hrvatskoj reviji*, osobito od 2000-ih godina, surađuju bački Hrvati ili pak drugi pišu o njima. *Hrvatska revija* posvetila je br. 3 iz 2005. bunjevačkim temama. Usto ogranci Matice hrvatske iz Hrvatske i BiH povremeno surađuju s hrvatskim udrugama i institucijama iz Vojvodine.

Lit.: T. Smičiklas, F. Marković; *Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892. : Spomen-knjiga*, Zagreb, 1892; *Neven*, 8/1893, 4/1895, 3/1896, 4/1897, 1/1898, 6/1899, 7/1901, 3/1903, 3/1904, 1/1905, 4/1906, 7,12/1909, 51/1912, 9/1918, Subotica; † Dr. Vranje Sudarević narodni poslanik, *Bunjevačke novine*, 2/1924, Subotica; K. Petrović, *Kr. slob. grad Subotica i kupalište Palić*, Subotica, 1928; *Subotičke novine*, 52/1938, 3/1939, 14/1940, Subotica; *Hrvatski tjednik*, 1,10,14,16,19,23,26/1971, Zagreb; B. Vujkov, U povodu otkrivanja biste Ambrozija Šarčevića, *Rukovet*, 5-6/1971, Subotica; *Subotičke novine*, 12,44/1973, Subotica; D. Jelčić, Sto pedeset godina Matice hrvatske, *Radovi Leksikografskoga zavoda »Miroslav Krleža«*, 2, Zagreb, 1992; *Hrvatski leksikon*, 2, Zagreb, 1997; M. Miković, *Iznad žita nebo*, Subotica-Zagreb, 2003; *Hrvatska enciklopedija*, 7,

Zagreb, 2005; V. Aralica, Matica hrvatska u političkom životu Hrvatske 1935. – 1945., *Časopis za suvremenu povijest*, 2/2009, Zagreb; N. Zelić, *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*, Subotica, 2009; *Hrvatska književna enciklopedija*, 3, Zagreb, 2009; T. Šarić, Matica hrvatska u prvim poslijeratnim godinama (1945-1948), *Arhivski vjesnik*, 54, Zagreb, 2011; S. Bačić, Iz zatomljene književne povijesti bunjevačkih Hrvata – korespondencija Geze Kikića o Antologiji eseja i kritike bunjevačkih Hrvata, *Nova riječ*, 2/2014, Subotica; S. Bjelica, *Sporovi oko autonomije Vojvodine : Knjiga prva: 1961-1974*, Beograd, 2015; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017; V. Nimčević, Plemenita obitelj Marković u 17. i 18. stoljeću, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata*, 10, Subotica, 2018; D. Bašić, Palković., Stipe Botica : Vojvodanski Hrvati važan segment hrvatskog naroda, *Hrvatska riječ*, br. 866, Subotica, 22. XI. 2019; Z. Sarić, Miro Gavran : Učiniti Maticu vidljivijom institucijom u javnosti, *Hrvatska riječ*, br. 982, 11. II. 2022; www.matica.hr

R. Skenderović, S. Stantić i V. Nimčević

MATICA HRVATSKA SUBOTICA, kulturna udruga. Utemeljena je 1995. kao Bunjevačka matica, a 1998. mijenja ime u Matica hrvatska Subotica te djeluje u sastavu Matice hrvatske kao ogranak. Udruga se u prvom redu bavi nakladničkom djelatnošću. Od 1996. obnovila je izdavanje časopisa *Klasje naših ravni*, a samostalno ili u sunakladništvu izdala je više od 20 knjiga različite tematike, od bibliografije (Lazar Merković) preko povijesti (Lazar Ivan Krmpotić, Naco Zelić, Marko Sente), crkvenih studija (Andrija Kopilović), književnih studija (Sanja Vulić, Ante Sekulić) do književnosti (Balint Vujkov, Branko Jević, Matija Poljaković, Antun Kovač, To-

koji se svake godine održavao u drugom gradu. Također je nekoliko puta organizirala Dane Matice hrvatske. Za izdavanje časopisa *Klasje naših ravni* udruga je dobila Srebrnu povelju Matice hrvatske 2008. te nagradu *Dušan Lopašić* za najbolji časopis u izdanju ogranaka *Matice hrvatske* za razdoblje 2007.-08.

Prva je predsjednica bila Vita Grunčić, a od 2004. predsjednik je Stipan Stantić.

Lit.: V. Grunčić, Izvješće o radu Matice hrvatske Subotica od 2002. do 2004., *Klasje naših ravni*, 3-4/2004, Subotica; S. Stantić, O djelovanju Matice hrvatske u Subotici, *Klasje naših ravni*, 4-7/2019; www.matica.hr

S. Stantić

MATICA SRPSKA, književno, kulturno i znanstveno društvo. Osnovano je 1826. u Pešti, gdje je tada živio znatan broj Srba trgovaca i intelektualaca. Ideja o osnutku seže u 1824., kad je na sastanku srpskih trgovaca organiziranom radi prikupljanja novca za izdavanje *Serbskoga ljetopisa*, pokrenutoga iste godine, dogovoreno osnivanje književnoga društva Matica srpska, koje bi se bavilo nakladništvom, u prvom redu *Ljetopisa* (današnji naziv: *Letopis Matice srpske*). Inicijator konačnoga osnivanja i prvi predsjednik Društva bio je pravnik i književnik Jovan Hadžić, kojemu je pomoglo šest bogatih srpskih trgovaca iz Pešte. Bilo je to prvo takvo društvo kod slavenskih naroda te je utjecalo na osnivanje matice u drugih naroda. Nastala u vrijeme pokušaja oslobođanja Srbije od turske vlasti i jačanja nacionalne svijesti, njezino je djelovanje bilo u prvom redu usmjereno na kulturno-prosvjetiteljski rad te tiskanje knjiga. Kada je predsjednik Društva 1838. postao aradski plemić Sava Popović Tekelija, prvi doktor prava među Srbima, osnovao je u Pešti zavod Tekelijanum, koji je postao i sjedište Društva. On širi djelovanje društva kroz stipendiranje učenika i studenata, a skromna knjižnica osnovana je 1840. Izdržavali su je članovi te veliki dobrotvori (srpski zemljoposjednici, bogati trgovci, svećenici...) preko zaklada. Njezini članovi bili su uglednici iz različitih društvenih slojeva i iz cijele Habsburške Mo-

mh maticahrvatska
subotica

Logotip Matice hrvatske Subotica

mislav Ketig, Vladimir Brguljan, Milovan Miković, Stjepan Bartoš, Nevena Mlinko), koje su promovirane na književnim večerima. Jedno je vrijeme u suradnji s ogranacima Matice hrvatske u Osijeku, Pečuhu i Tuzli organizirala Festival Matice hrvatske,

narhije. Iz Pešte se seli u Novi Sad 1864., u Platoneum, zakladu bačkoga vladike Platona Atanackovića (današnja zgrada novosadskoga ogranka SANU-a). Osim što je imala utjecaj na razvoj srpske književnosti (među ostalim je i raspisivala književne natječaje), njezino članstvo sudjelovalo je i u stvaranju Srpskog narodnog pozorišnog društva u Novom Sadu 1861. te formiranju Ujedinjene omladine srpske 1866. Imala je izniman utjecaj na očuvanje nacionalne svijesti Srba u Ugarskoj.

Tijekom Prvoga svjetskoga rata prestao je njezin kulturni rad, a u novoj jugoslavenskoj državi djeluje u promijenjenim uvjetima. Dugo godina opterećivali su je materijalni problemi, državne su subvencije izostajale, tek je grad Novi Sad davao godišnju pomoć za knjižnicu, a povremene dotacije davali su i neki drugi vojvođanski gradovi i općine koji su se upisali u članstvo Matice srpske. No iako su između dvaju svjetskih ratova mnogi poznati znanstvenici postali njezinim suradnicima (Jovan Cvijić, Mihailo Pupin, Milutin Milanković, Aleksa Ivić, Jovan Erdeljanović i dr.), ideja da se u okviru nje ostvaruje svestrano proučavanje Vojvodine nije znatnije realizirana. Nakon nekoliko promjena sjedišta od 1928. konačno je smještena u zgradu zaklade Marije Trandafil (koja je prvotno bila Zavod za srpsku pravoslavnu siročad u Novom Sadu, izgrađena 1912.), a ulica u kojoj se nalazi danas nosi ime Matice srpske. Važan uspjeh bilo je otvaranje Muzeja Matice srpske 1933. (od 1947. Vojvođanski muzej, danas Muzej Vojvodine). U među-

Zgrada Matice srpske u Novom Sadu

ratnom je razdoblju u njoj dominirala politika Demokratske stranke jer centralistička politika Narodne radikalne stranke i kasnijih režimskih stranaka nije bila široko prihvaćena.

Tijekom Drugoga svjetskoga rata kulturno-prosvjetni rad Matice srpske ponovno je utihnulo. Iako joj je nakon rata oduzeta gotovo sva imovina, zahvaljujući stalnim državnim proračunskim dotacijama ubrzano se razvijala kao znanstvena i književna ustanova realizirajući tako raniju ideju o znanstvenom proučavanju Vojvodine. Od 1950. postupno se osniva desetak znanstvenih časopisa (*Zbornik za društvene nauke*, *Zbornik za prirodne nauke*, *Zbornik za književnost i jezik*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, *Zbornik za istoriju* itd.). Bila je jedan od inicijatora Novosadskoga dogovora, kojim se 1954. pristupilo zbližavanju srpskoga i hrvatskoga jezika kroz jedinstveni naziv koji sadržava obje njegove sastavnice te kroz ravnopravnost dvaju izgovora (ekavskoga i ijekavskoga) i pisama (latinice i ćirilice). Zajedno s Maticom hrvatskom počela je rad na *Rječniku/Rečniku hrvatskosrpskoga/srpskohrvatskoga književnog jezika* te je 1960. objavila njegov *Pravopis*. Nakon što je Matica hrvatska 1967. donošenjem Deklaracije o hrvatskom književnom jeziku napustila taj projekt (iste godine u Zagrebu i Novom Sadu objavljena su prva dva sveska *Rječnika/Rečnika*), Matica srpska sama je završila šestosveščani *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* (1967.–76.). Iako je u prvome redu bila srpska kulturna ustanova, okrenuta osobito proučavanju Vojvodine, u jugoslavenskom razdoblju s njome su surađivali i autori iz svih dijelova Jugoslavije iz različitih područja.

Od sredine 1980-ih u njoj je postupno prevladala centralistička politička struja, koja podržava integralističku službenu politiku Srbije, što se do danas reflektira i na njezino javno kulturno i znanstveno djelovanje. Osim na području Republike Srbije nakon raspada Jugoslavije djeluje i u Crnoj Gori i BiH (Republici Srpskoj) preko svojih društava članova.

Danas u okviru nje djeluje sedam znanstvenih odjela (Odjel za književnost i jezik, Leksikografski odjel /prije Leksikografsko-bibliografski odjel/, Odjel za društvene znanosti, Odjel za prirodne znanosti, Odjel za likovne umjetnosti, Odjel za scenske umjetnosti i glazbu, Rukopisni odjel); njezina knjižnica, kao središnja i najveća u Vojvodini, razvija se nakon Drugoga svjetskoga rata i posjeduje više od 3 500 000 publikacija, a u Galeriji Matice srpske nalazi se bogata zbirka srpskoga slikarstva od XVIII. do XX. st. Središte je srpske leksikografije te je imala ključnu ulogu u nastanku *Leksikona jugoslovenskih pisaca, Srpskoga biografskoga rečnika, Srpske enciklopedije, Edicije bibliografije, Pravopisa srpskoga jezika, Leksikona pisaca srpske književnosti...* Bogatu nakladničku djelatnost danas ostvaruje preko Izdavačkoga centra (nakon Drugoga svjetskoga rata organiziran najprije kao izdavački odjel, a zatim kao izdavačko poduzeće), koji izdaje kapitalne edicije, poput novije *Deset vekova srpske književnosti* (u što je prijeporno uključena i starija dubrovačka književnost).

Veze s bačkim Hrvatima. Iako je djelatnost Matice srpske prirodno primarno okrenuta kulturno-prosvjetiteljskomu te poslije znanstvenomu i književnomu području koje se ticalo srpskoga naroda, ona se u raznim razdobljima manje ili više doticala i drugih naroda. Kada je o podunavskim Hrvatima riječ, konstanta je njezina pristupa negiranje pripadnosti bačkih Bunjevaca i Šokaca hrvatskome narodu te njihovo promatranje kao srpskih ili pak samostalnih etničkih skupina. Tako primjerice u *Letopisu Matice srpske iz 1863.*, u kojem su objavljeni rezultati popisa stanovništva iz 1860., iako su Hrvati registrirani u više mjesta u Banatu i Bačkoj, napomena uredništva bila je da to nisu Hrvati, nego Šokci i Bunjevci, a Hrvatima se priznaju jedino kajkavci u nekoliko banatskih sela. Matica je srpska 1878. raspisala nagradu za djelo o Bunjevcima, koju je dobio Laza Knežević (objavljeno je 1881. u *Letopisu*). Iako je u to vrijeme Ivan Antunović, koji je

bio u kontaktu i s Maticom srpskom, radio na svojoj *Razpravi o podunavskih i potisankih Bunjevcih i Šokcih*, nije se javio na pozive Matice srpske, već je djelo tiskao samostalno 1882. Matica srpska ponovno je 1886. raspisala nagradu od 100 dukata iz zaklade Jovana i Terezije Ostojić za raspravu o Bunjevcima, ali nije pristigao nijedan rad, pa ni na ponovljeni drugi poziv, već je tek na treći poziv 1889. stigla rasprava Ivana Ivanića 1893., koja je nagrađena s 80 forinti (tiskana je u *Letopisu* iste godine). *Neven* na vijest o pristigloj Ivanićevoj raspravi piše: »Nadamo se da će ovim dielom bunjevci virnije biti predstavljeni vansom svitu, nego kako nas nikoji magjarski pisci predstaviše.« No kako i Kostić i Ivanić u oba svoja rada Bunjevce drže Srbima, njihova djela praktično nisu imala širega odjeka među južnougarskim Hrvatima, što je vidljivo iz sadržaja *Subotičke Danice* i *Nevena*. Bez obzira na to, *Neven* je povremeno izvještavao o radu Matice srpske: pozdravio je izbor rođenoga Subotičanina književnika Antonija Hadžića za predsjednika Matice 1896., pozvao na pretplatu na izdanja Matice srpske i Matice hrvatske 1907., objavio poziv knjižnice Matice srpske za prikupljanje starih novina, knjiga i rukopisa 1912. itd. S druge strane i u *Letopisu Matice srpske* povremeno su objavljivi kraći tekstovi o Bunjevcima.

Između dvaju svjetskih ratova, u izmijenjenim uvjetima djelovanja, Matica srpska nije se puno bavila Bunjevcima. U *Letopisu Matice srpske* objavljeno je nekoliko radova ili kraćih tekstova srpskih autora, od kojih su najvažnije rasprave Fedora Nikića »Rumuni banatski i Bunjevci prema Srpskoj Vojvodini u god. 1848.–1849.« (1927.) i Vase Stajića »Mađarizacija i demađarizacija Bunjevaca« (1930.). Za njih, kao i za neke druge suradnike Matice srpske, poput Alekse Ivića, Bunjevci su poseban narod ili katolički Srbi. Među aktivnim članovima Matice srpske u to su vrijeme bili i neki unitarno orijentirani Bunjevci, poput Mije Mandića i Jose Šokčića, zatim neki srijemski Hrvati, poput Franje Malina

iz Petrovaradina, ili pak banatski Hrvati, prije svih Mihovil Tomandl.

Nakon Drugoga svjetskoga rata, u promijenjenom društvenom okviru proklamirane nacionalne ravnopravnosti te nove uloge Matice srpske (MS), u njezinim izdanjima počinju surađivati i bački Hrvati obrađujući razne teme, a surađuju i suradnici iz Hrvatske. Tako su bački Hrvati, Hrvati iz Hrvatske ili Srbi i pripadnici drugih naroda pisali u različitim Matičinim izdanjima o kraćim ili opsežnijim temama izravno vezanima za bačke Hrvate: Josip Smodlaka »Bunjevci i njihovo ime« i Joso Šokčić »Počeci srpske štampe u Subotici« (*Naučni zbornik MS Serija društvenih nauka* /danas: *Zbornik MS za društvene nauke*/ br. 1, 1950); Ivan Popović »O bačkim bunjevačkim govorima« (*Zbornik MS za književnost i jezik*, br. 1, 1953); Jovan Vukmanović »Običaji subotičkih Bunjevaca« (*Zbornik MS Serija društvenih nauka* / danas: *Zbornik MS za društvene nauke*/ br. 5, 1953); Milenko Filipović »O imenu 'Bunjevci'« i »Bunjevci u Bosni« (*Zbornik za društvene nauke* /danas: *Zbornik MS za društvene nauke*/, br. 40, 1965) te »O imenu 'Šokac' i 'Šokci'« (*Zbornik MS za društvene nauke*, br. 47, 1967); Aleksandar Mladenović i Pavle Ivić »Bunjevački govor u Subotici: vinčanje« (*Zbornik za filologiju i lingvistiku* /danas: *Zbornik MS za filologiju i lingvistiku*/ br. 8, 1960); Ištvan Sentđerđi »Pitanje prvog kalendara u 'Bunjevačko-šokačkoj bibliografiji' Ivana Kujundžića« te Lazar Čurčić, »Nova bunjevačko-šokačka bibliografija« i »Tobožnja unijatska stamparija u Trnavi« (*Zbornik MS za književnost i jezik*, 3/1971); Gašpar Ulmer »Porodične zadruge kod Bunjevaca i Srba« (*Zbornik za istoriju* /danas: *Zbornik MS za istoriju* /, br. 16, 1977); Slavko Kuzmanović »O nacionalnom preporodu bunjevačkih Hrvata« (*Zbornik za istoriju* /danas: *Zbornik MS za istoriju*/, br. 20, 1979); Stjepan Sekereš, »Govor Hrvata u zapadnoj Bačkoj« (*Zbornik za filologiju i lingvistiku* /danas: *Zbornik MS za filologiju i lingvistiku*/, br. 1/1980); Geza Tikvicki, »Tri ocene o NOR-u« (*Zbornik MS za*

istoriju, br. 35, 1987); Alba Kuntić »Jedan historiografski promašaj« (*Zbornik MS za istoriju*, br. 38, 1988); Dušan Berić, »Jedan nepoznati dokument o Bunjevcima u vreme velike istočne krize 1875–1878. godine« (*Zbornik MS za istoriju*, br. 44, 1991); Slavko Gavrilović »Podaci o bunjevačkoj oficirskoj porodici Marković (od kraja XVII do sredine XVIII veka)« (*Zbornik MS za istoriju*, br. 61–62, 2000); Predrag Stepanović »O govoru Bunjevaca u selu Čavolju u Mađarskoj« (*Zbornik MS za filologiju i lingvistiku*, br. 43, 2000) itd. Bački Hrvati surađivali su i u *Letopisu Matice srpske*, za koji su pisali Lazar Merković, Blaško Vojnić, Vladislav Kopunović, Petar Šarčević, Petko Vojnić Purčar i dr. No neki od pobrojenih, ali i drugi autori također su se u svojim radovima manje ili više neizravno doticali bačkih Hrvata: Branislav Bukurov, Branko Čupurdija, Slavko Gavrilović, Antal Hegediš itd.

Osim toga u raznim zbornicima surađivali su i bački Hrvati o temama koje nisu izravno vezane za bunjevačko-šokačke teme: Josip Rudić Vranić »Subotica i njeni salaši« (*Zbornik MS Serija za prirodne nauke* /danas: *Zbornik MS za prirodne nauke*/, br. 9, 1955) i »Morfologija Novog Sada« (*Zbornik za prirodne nauke* /danas: *Zbornik MS za prirodne nauke*/, br. 36, 1969); Ilija Džinić »Prilog poznavanju pravosuđa na selu u Bačkoj u XIX. stoljeću« (*Zbornik za društvene nauke* /danas: *Zbornik MS za društvene nauke*/, br. 40, 1965) i »Borba kmetova i plemića oko opštinskog pašnjaka u Čonoplji 1820–1848.« (*Zbornik MS za društvene nauke*, br. 47, 1967); Matija Đanić »Morfologija Sombora: topografija grada« (*Zbornik za prirodne nauke* /danas: *Zbornik MS za prirodne nauke*/, br. 30, 1966); Antun Rudinski, »Panonska kuća: pojavni oblici u severnoj Bačkoj« (*Zbornik MS za društvene nauke*, br. 79, 1985); Petar Cindrić »Interspecies hibridizacija kao metod stvaranja sorti vinove loze otpornih na niske temperature« i »Biological characteristics of new grapevine cultivars for white wine« (*Zbornik MS za prirodne nauke*, br. 75, 1989, br. 91, 1996), Bela Ble-

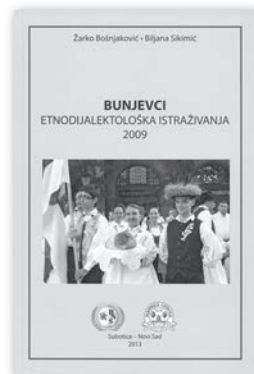
sić »Knowledge of Campodeidae (Diplura, Insecta) of Vojvodina«, »Investigations of protura and diplura of south Serbia« i »Investigation of Diplura and Protura in western Serbia« (*Zbornik MS za prirodne nauke*, br. 92, 1997, br. 94, 1998, br. 99, 2000) itd.

Rukopisni odjel Matice srpske sadržava ostavštinu nekih bačkih Hrvata (Blaško Vojnić Hajduk) te izvjesnu korespondenciju istaknutijih kulturnih djelatnika bačkih Hrvata (Josko Šokčić, Mijo Mandić) s Maticom.

Stajalište i uloga u nacionalno-identitetskim pitanjima. Kada je riječ o identitetskim pitanjima bačkih Hrvata, Matica srpska od samih početaka pa do suvremena doba dosljedno zastupa stajalište kako bački Bunjevci i Šokci nisu dio hrvatskoga naroda (iznimke su tek malobrojne), pri čemu je u raznim razdobljima to pitanje bilo manje ili više otvoreno vidljivo. Prvi je na tu problematiku pred kraj svojega života upozorio Geza Kikić u svojem životopisu 1993. pišući o *Zborniku dokumenata o preporodnom pokretu bunjevačkih Hrvata*, koji je tijekom tiskanja povučen iz rada, a već gotov slog rasturen je i uništen potkraj 1971.: »Ova knjiga bila je tiskana u Subotici u Grafičkom zavodu – Panonija dotacijom Pokrajinskog fonda, ali se nikada nije pustila u prodaju jer je kompletan tiraž uništen u vrijeme održavanja partijskog plenuma u Karađorđevu... Zbornik je uništen jer je u njemu prvi put dovedena u pitanje stopedesetgodišnja protuhrvatska tradicija i asimilatorska politika Matice srpske kao i čitav niz njenih proizvoljnih kompromitirajućih krivotvorina.« Sličnu tvrdnju ponovio je 1997. u zagrebačkim novinama *Hrvatsko slovo*: »U subotičkom časopisu 'Rukovet' (1971) u svom eseju ukratko sam se osvrnuo na tendencioznu zlouporabu etnocida Rac u posve kroatofobične svrhe i hegemonističke aspiracije Matice srpske i Srpske akademije, ali od tada moj pokušaj da objavim sve opsežne istraživačke rezultate u Hrvatskoj zauvijek propada.«

I doista, od kraja 1980-ih Matica srpska posvećuje veći stupanj pozornosti bunjevačkomu pitanju u Bačkoj. Kada je 1990.

pod uredništvom Dragoljuba Petrovića sudjelovala u izdavanju *Rečnika bačkih Bunjevaca* Marka Peića i Gрге Bačlije, isprva je rječnik predstavljen kao dijalekatski, no vrijeme je pokazalo da je to bio početak izravnoga javnoga upletanja Matice srpske u bunjevačko pitanje u Bačkoj te ne samo osporavanja pripadnosti Bunjevaca hrvatskome narodu već i uzimanje vrlo aktivne uloge na njihovoj dekroatizaciji. Sljedeći manji korak bilo je izdavanje *Imenoslova bačkih Bunjevaca* 1994., čija denacionalizacijska funkcija nije bila tako uočljiva. Do otvorenoga javnoga otkrivanja i jačanja uloge Matice srpske u kulturno-znanstvenom podupiranju Bunjevaca nehrvata dolazi nakon atentata na Zorana Đinđića 2003. i restauracije politike koju je prema bačkim Bunjevcima vodio Slobodan Milošević. Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002. u Srbiji je ustanovljena otvorena definicija manjina, što je omogućilo stvaranje pravnih uvjeta za promidžbu da vođovodanski Bunjevci nisu Hrvati, već samosvojna etnička skupina. Postupno se to počelo ogledati i u sudjelovanju Matice srpske u suorganizaciji kvaziznanstvenih skupova u Subotici 2008. i Novome Sadu 2017., na kojima su se srpski autori gotovo natjecali u dokazivanju toga da Bunjevci nisu Hrvati. U međuvremenu Matica srpska sudjeluje u izdavanju knjige *Bunjevci: etnodijalektološka istraživanja* 2009. Na mnogim manifestacijama zajednice Bunjevaca nehrvata gostuju ili održavaju

Ž. Bošnjaković, B. Sikimić, *Bunjevci: etnodijalektološka istraživanja* 2009, Subotica-Noví Sad, 2013.

predavanja članovi Matice srpske. Drugo izdanje Peić-Bačlijina rječnika iz 2018. sada je već u potpunosti u funkciji pokušaja stvaranja posebnoga bunjevačkoga jezika od ikavskoga dijalekta bačkih Bunjevaca. Naime Matica srpska kao državna institucija izravno vodi projekt pokušaja provedbe standardizacije bunjevačkoga govora do razine jezika budući da sami politički i kulturni predstavnici bačkih Bunjevaca nehrvata nemaju kadrovskih kapaciteta za provedbu toga, pri čemu je ključna uloga dijalektologa Dragoljuba Petrovića, koji inače negira postojanje hrvatskoga jezika, zbog čega je svojedobno (2009.) reagirao tadašnji pokrajinski ombudsman. Također, Matica je srpska sunakladnik knjige *Bunjevci – odabrani tekstovi iz mađarske stručne literature o istoriji, naseljavanju i etnologiji Bunjevaca od prve polovine 19. veka do 1918. godine* iz 2021., u kojoj su reproducirane teze mađarskih znanstvenika iz austro-ugarskoga razdoblja koji su Bunjevce držali posebnom etničkom skupinom. Matica srpska, zapravo skupa s drugim srpskim državnim institucijama (SANU, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru itd.), zadržava značajnu ulogu u arbitriranju u identitetskim pitanjima bačkih Bunjevaca.

No to nije jedini slučaj antihrvatskoga stajališta Matice srpske o hrvatskim etničkim skupinama izvan Hrvatske. Tako se u *Temišvarskom zborniku*, koji izdaje Matica srpska, Karaševcima (»Krašovanima«) negira pripadnost hrvatskomu narodu, bilo tako što ih se drži Srbima bilo samosvojom etničkom skupinom, unatoč dominantnom hrvatskomu nacionalnomu osjećaju samih Karaševaca.

Lit.: *Neven*, 10/1886, 7/1889, 4/1892, 2/1893, 12/1896, 12/1907, 3/1912, Subotica; *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatska-slovenačka*, 2, Zagreb, 1925; *Enciklopedija Jugoslavije*, 6, Zagreb, 1965; *Enciklopedija Novog Sada*, 14, Novi Sad, 1999; G. Kikić, Kroatofobične krivotvorine o kroatistici o etnocidnom pojmu Rac, *Hrvatsko slovo*, br. 90, Zagreb, 10. I. 1997. (također i u: *Klasje naših ravni*, 1-4/2020, Subotica); *Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima*, Novi Sad, 2008; S. Bačić, Jedna zabranjena knjiga o narodnom preporodu bunjevačkih i šokačkih Hrvata, *Godišnjak*

Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata, 9, Subotica, 2017; *Kultura i identitet Bunjevaca*, Novi Sad, 2017; www.maticasrpska.org.rs

S. Bačić

MATICA SUBOTIČKA → Subotička matica

MATIČNA DRŽAVA (*engl.* kin-state), zemlja u kojoj živi glavina naroda ili koja je glavni dio ili središnji etnički prostor naroda čiji pripadnici žive kao manjine u susjednim zemljama ili raspršeni u dijaspori (*engl.* kin-group, kin-minority). Države u kojima žive pripadnici manjina ili dijaspore nazivaju se domicilnim državama (*engl.* home-state).

Termin se rabi u znanstvenoj i političkoj sferi, ali ne i u međunarodnim sporazumima o zaštiti nacionalnih manjina. Katkad se susreće u unutrašnjim pravima nekih država, prije svega u zakonima u kojima se uređuju mjere i aktivnosti matičnih država radi održavanja aktivnoga odnosa prema dijelovima naroda koji žive u drugim državama. One podrazumijevaju politiku nastojanja očuvanja etno-kulturnih i etno-religijskih veza matične države s pripadnicima naroda koji žive u drugim državama i mogu biti vrlo različite: olakšana uvjeti školovanja i pristup zdravstvenom sustavu, povlašteni javni transport ili pristup nacionalnim knjižnicama ili muzejima u matičnoj državi; očuvanje jezika, identiteta i kulturnoga naslijeđa u domicilnim državama kroz materijalnu i političku potporu radu kulturnih, obrazovnih, ekonomskih, sportskih, humanitarnih, vjerskih i drugih organizacija; njihova suradnja s organizacijama u matičnoj zemlji; promoviranje useljavanja u matičnu državu kroz olakšano dobivanje radnih i boravišnih dozvola i stjecanje državljanstva prirodjenjem (naturalizacijom); povlašteni uvjeti za stjecanje vlasništva na nekretninama; stjecanje dvojnoga državljanstva prirodjenjem bez preseljenja u matičnu državu; pravo glasa na izborima u matičnoj državi bez prebivališta u njoj; sklapanje međudržavnih sporazuma o zaštiti manjina; potpora iredentističkim težnjama u cilju ujedinje-

nja s dijelovima susjednih država u kojima žive pripadnici manjina, što podrazumijeva teritorijalne aspiracije (koje nakon toga mogu pratiti ekstremne mjere poput protjerivanja stanovništva, etničkoga čišćenja i genocida) itd.

Lit.: *Leksikon migracijskoga i etničkog nazivlja*, Zagreb, 1998; *European commission for democracy through law : The protection of national minorities by their kin-state* ([https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-STD\(2002\)032-bil](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-STD(2002)032-bil) – pristupljeno 15. XI. 2021).

S. Bačić

MATIC, Martin (Nenadić, 6. XI. 1876. – Beograd, 27. I. 1945.), pravnik, politički i društveni djelatnik. Rođen je u imućnoj poljodjelskoj obitelji Stipana i Amalije, rođ. Radoš. Preci su mu generacijama stanovali u salaškom naselju Nenadić. Pučku školu polazio je u Nenadiću. Odluku roditelja da nastavi gimnazijsko školovanje potaknuo je somborski učitelj Ivan Kalčan (1870.–1939.). Gimnaziju je polazio u početku u Somboru, a završio je 1897. nadbiskupsku klasičnu isusovačku gimnaziju u Kalači. Na želju roditelja upisuje bogosloviju u istom gradu, no ubrzo je napušta. Pravo je studirao u Budimpešti. Nakon završetka studija do 1901. radio je u pisarnici jednog subotičkoga javnoga bilježnika, kada se vraća u Sombor te služi vojni rok. Ispit za odvjetničkoga vježbenika položio je 1903. na Pravnom fakultetu u Kolozsváru (*rum.* Cluj, danas Cluj-Napoca), nakon čega radi kao odvjetnički vježbenik u Somboru. Uključio se 1904. u sindikalni pokret u Somboru te je 1907. sudjelovao u osnivanju Okružnoga ureda za osiguranje radnika i namještenika, čiji pomoćni tajnik postaje 1908./09. te tada prestaje raditi kao odvjetnički vježbenik. U tom razdoblju postaje član masonske lože u Somboru. Autor je anonimnih uvodnih članaka u *Nevenu* »Naš pastir« (10/1910) i »Naši popovi« (11/1910), u kojima kritizira rad Kalačke biskupije i svećenika u vezi s korištenjem i očuvanjem materinskoga jezika, te vijesti pod naslovom »Čudesa« (2/1911), koji su izazvali reakciju *Naših novina*, subotičkoga glasila Zemaljske kršćansko-socijalne

stranke. Za »srpsko-hrvatskoga tumača« pri Sudbenom stolu u Somboru imenovan je 1913.

Snažno se politički angažira u vrijeme raspada Austro-Ugarske te postaje član Srpsko-bunjevačkoga narodnoga odbora (Narodnoga vijeća Srba i Bunjevaca) u Somboru. Sudjelovao je 3. XI. 1918. u pripremama narodnoga zbora somborskih Srba i Bunjevaca, koji je održan 5. XI. 1918. Na zboru je donesena odluka o usvajanju Wilsonova načela o samoodređenju naroda. Član je izaslanstva od 19 zastupnika (12 Srba i 7 Bunjevaca) koje je Srpsko-bunjevački narodni odbor poslao na samoproglašenu Veliku narodnu skupštinu u Novom Sadu 25. XI. 1918. Postao je članom Velikoga narodnoga savjeta i Narodne uprave. Jedan je od članova Odbora koji su sastavili poslovnik i ustrojstvo navedenih tijela. Savjetu je povjerena zakonodavna vlast,

Martin Matić

čije je izvršno tijelo organ bila Narodna uprava, koja je imala važnosti i karakter pokrajinske vlade za Banat, Bačku i Baranju. Po nalogu Narodne uprave obilazio je okružne blagajne za ispomoc radnika i predlagao zamjenu nepodobnih činovnika onima pouzdanima za nove vlasti u cilju preveniranja štrajkova.

Jedan je od autora Memoranduma (1919.), u kojem se u osam točaka obrazlagalo pravedno razgraničenje Kraljevstva SHS i Madžarske. Memorandum je tiskan u 30 primjeraka s ciljem utjecaja na velike

sile pri utvrđivanju granice, no mađžarska je strana uspjela doći do primjerka.

Velika narodna skupština, na prijedlog Velikoga narodnoga savjeta iz Novog Sada 27. II. 1919., delegirala ga je za zastupnika Privremenoga narodnoga predstavništva (narodne skupštine) Kraljevstva SHS, a za zamjenika mu je imenovan Vojislav Stanković, ravnatelj Hrvatske zemaljske banke iz Subotice. U Privremenom narodnom predstavništvu zastupao je interese Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) s područja Banata, Bačke i Baranje. Nastojao je osigurati priključenje područja Bajskog trokuta i drugih područja Bačke južnoslavenskoj državi. Za potrebe prikupljanja popisa stanovništva, koji je trebao pobijati mađžarsku statistiku, te pridobivanja podrške stanovništva osobno je sudjelovao na skupovima u Bajmoku, Lemešu (*srp.* Svetozar Miletić), Čonoplji, Baču, Vajskoj, Plavni, Baču, Baji, Fancagi (*mađž. Bajaszentistván*), Gari, Baškutu (*mađž. Vaskút*), Kaćmaru, Bikiću (*mađž. Bácsbokod*), Sentivanu (*mađž. Felsőszentiván*), Čavolju, Mateviću (*mađž. Mátételke*), Aljmašu (*mađž. Bácsalmás*) i Đuriću (*mađž. Bácsszentgyörgy*). Sudjelovao je 1919. na Mirovnoj konferenciji u Parizu. Zbog znanja francuskoga jezika osobno je vodio razgovore s francuskim diplomatima Édouardom Herriotom i Louisem Loucheurom u rujnu 1919. Pripremao je provedbu plebiscita za stanovništvo spornih krajeva, no nije dobio potporu međunarodnih čimbenika.

Imenovan je za velikoga župana i povjerenika vlade Kraljevstva SHS u Baji 12. IX. 1919. Tijekom svojega rada susretao se s opstrukcijom, pasivnim otporom činovnika starih organa vlasti, neprijateljskim držanjem prosvjetnih djelatnika i komunističkom propagandom. Dužnost je obnašao do 5. VI. 1921., kada je vlada za velikoga župana Baje i vladina povjerenika imenovala Vojislava Đurđevića, pred skorom evakuaciju srpske vojske iz Baje i Bajskog trokuta u kolovozu 1921. Uz postojeće obveze sudjelovao je u radu gradskog predstavništva (Magistrata) u Somboru. God. 1919. bio je među glavnim inicijatorima za utemelje-

nje Narodnoga udruženja u Subotici koje je trebalo okupljati sve viđenije Bunjevce u Bačkoj, ali do njegova osnutka nije došlo. Od 1920. član je Srpskoga geografskoga društva. Ravnatelj je somborskoga Okružnoga ureda za socijalno osiguranje radnika od 1921. U Somboru je potrebe toga ureda dao izgraditi novi veliki objekt, koji je završen 1931. te je i danas u istoj funkciji. U Suboticu je premješten 1936., gdje je do mirovine radio kao ravnatelj Okružnoga ureda za osiguranje radnika. Nakon umirovljenja sredinom 1938. vratio se u Sombor, gdje se uključio u rad *Bunjevačkoga kola*, u kojem je izabran za počasnoga predsjednika. Bio je suradnik listova *Neven* (Subotica, 1910.), *Napred* (Novi Sad, 1911), *Danica* (Sombor, 1934.), obnovljenoga tečaja *Nevena* (Subotica, 1937.-39.), *Bunjevačkoga kalendara* za 1939. (Subotica), *Bunjevačkih novina* (Subotica, 1940.) i dr. Potkraj 1939. i početkom 1940. sudjelovao u pregovorima o ujedinjenju somborskih društava *Bunjevačkoga kola* i HKD *Mirosljub*. Preselio se u Beograd u ožujku 1941., uoči početka rata. Za razdoblja života u Beogradu (1941.-45.) nije javno djelovao.

Pokopan je na Novom groblju u Beogradu.

Lit.: *Neven*, 7/1897, 6/1903, 10-12/1910, 3,4/1911, 2/1912, 5/1913, 105/1919, Subotica; *Spomenica oslobođenja Vojvodine 1918*, Novi Sad, 1929; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini: od najstarijih vremena do 1929. godine*, Zagreb, 1930; T. Iskrljev, *Raspeće srpskog naroda u Sremu 1914. godine i Mađžari. Sa mađžarske granice, Bajski trokut, Sent Andrija*, Novi Sad, 1936; M. Botić, Veliki narodni savet Banata, Bačke, Baranje, rad Narodne uprave u Novom Sadu i političke prilike u Vojvodini 1918. i 1919. god. (I-III), *Glasnik Advokatske komore A. P. Vojvodine*, 7,8,9/1969, Novi Sad; A. Sekulić, *Književnost bačkih Hrvata*, Zagreb, 1970; F. Gergely, M. Köhegyi, *A Pécs-Baránya-Baja háromszög történelmi problémái 1918-21 között*, Baja, 1974; A. Kuntić, Bački Bunjevci u Somboru iznačaj dela Martina Matica za njihovu istoriju, *Spomenik SANU*, CXXXII, Beograd, 1991; L. Knézy, *Baja a forradalom és a szerb megszállás alatt (1918-1921)*, Baja, 2009; K. Jerić, Sombor u Prvom svetskom ratu, *Spomenica Istarskog arhiva »Srem«*, Sremska Mitrovica, 2014; M. Bojanin, *Mala grana. O Bunjevcima u Somboru*, Sombor, 2014; *Srpski biografski rečnik*, 6, Novi Sad, 2014; *Zapisnici privremenih organa*

vlasti u Novom Sadu 1918–1919., Novi Sad, 2018; P. Donáth, »Kisemberek« helytállása: tanítóképzés Baján a szerb megszállás alatt és nyomán 1918–1923, Budapest, 2018.

M. Bara

MATIJEVIĆ, Lazar (Subotica, 26. IX. 1902. – Subotica, 30. IX. 1973.), kulturni djelatnik, odvjetnik. Sin je odvjetnika Stipana Matijevića iz njegova prvoga braka s Jozefom, rođ. Malagurski. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici. Studij prava započeo je u Budimpešti, a završio na Pravnom fakultetu u Zagrebu. U Subotici je odvjetnik 1931.–33., zatim javni bilježnik 1933.–41. te odvjetnik 1941.–73. Bio je predsjednik Jugoslavenskoga šport-kluba *Bunjevac* 1932.–33. te njegov počasni predsjednik od 1935. Bio je jedan od vodećih omladinaca okupljenih u Jugoslavenskom nacionalnom društvu *Biskup Ivan Antunović* iz Subotice. Prilikom osnivanja društva 1934. izabran je za njegova predsjednika, dok je za potpredsjednika izabran dr. Ivan Poljaković, kao tajnik Marko Peić, a kao bibliotekar Balint Vujkov. Društvo je podupiralo izdavanje časopisa *Bunjevačko kolo*, čiji je vlasnik jedno vrijeme bio Lazar Matijević.

Izvor: kazivanje Emilije Matijević Marjanov iz Subotice, kćerke Lazara Matijevića.

Lit.: *Danica*, 8/1934, Sombor; *Naše slovo*, 1/1934, Subotica; *Neven*, 3/1935, Subotica; *Subotičke novine*, 19/1939, Subotica; *Szabadka Palicsfürdő útmutatója*, b. m., 1943; S. Beljanski (ur.), *75 godina Advokatske komore Vojvodine (1921 – 1996)*, Novi Sad, 1996.

V. Nimčević

MATIJEVIĆ, Nera, ud. **Pletikosić** (Subotica, 24. XII. 1990.), slikarica. Kćerka je Nikole Poljaković Kovačev i Jasmine, rođ. Sivić. Osnovnu i srednju politehnički školu, smjer oblikovanje grafičkih proizvoda, završila je u Subotici. Na Akademiji umjetnosti u Novom Sadu pohađala je prijediplomski sveučilišni studij slikarstva 2010.–14. te diplomski sveučilišni studij crtanja 2014.–16. Pri istoj akademiji radila je kao suradnica u nastavi na Katedri za crtanje 2015.–16., a od 2017. zaposlena je kao na-

stavnica likovne kulture u OŠ *Ivan Milutinović* u Subotici.

Izražava se ponajviše crtežom i slikama većih formata. Bavi se i grafikom, skulpturom i fotografijom. Teme koje je zaokupljaju razlaže nekada do granica apstrakcije. Često tematizira ljudski lik u formi portreta, a upravo su oni svjedoci istraživanja na polju različitih fenomena, osobnog, psihološkog, svakodnevnog i njihovih relacija i pojavnosti u suvremenom kontekstu. Predstavljaju izraz unutarnjeg stanja svijesti kao odraz njezina opažanja ljudskoga lika i psihe, osluškivanja svijeta i pojava koje ga okružuju. Sliku gradi odnosima tamnih linija, mrlja, površina i bjeline podloge, dok ponekad sasvim diskretno dodaje naznake boje i svedenog kolorizma.

Prvu samostalnu izložbu imala je 2013. u Omladinskom klubu *Skladište* u Subotici, a od tada više samostalnih izložbi u Subotici, Nišu i Beogradu. Sudjeluje na kolektivnim izložbama u Subotici, Srbiji i inozemstvu. Dobitnica je više nagrada: godišnje nagrade Odsjeka likovnih umjetnosti za najuspješniji umjetnički rad iz umjetničke discipline Crtanje u školskoj 2013./14. godine i nagrade Sveučilišta u Novom Sadu za postignut uspjeh tijekom studija (2011., 2012., 2013. i 2014.).

Članica je Hrvatske likovne udruge *Cro art* u Subotici te sudjeluje na izložbama te udruge, a sudjelovala je i u radu Likovne kolonije *Stipan Šabić* u Subotici.

Lit.: *14. proljetna izložba, 21. ožujka 2014.*, Gradska knjižnica Subotica [katalog/leporelo]; *Umjetnička kolonija Stipan Šabić : Subotica, 25.-29. kolovoza 2015. godine*, Subotica, 2015. [katalog]; D. B[abić], P[alković], Nera Matijević, likovna umjetnica iz Subotice : Umjetnost izvlači najbolje iz mene, *Hrvatska riječ*, br. 717, Subotica, 13. I. 2017; http://www.artmagazin.info/index.php?option=com_content&task=view&id=3146&Itemid=336 (pristupljeno 14. X. 2022).

Lj. Vuković Dulić

MATIJEVIĆ, Stipan (Matiević) (Subotica, 19. VII. 1872. – Subotica, 31. V. 1939.), odvjetnik, javni bilježnik, političar. Rođen je u obitelji Mate i Kristine, rođ. Kopenović. Za prvu je suprugu imao Jozefu

Malagurski, s kojom 1902. dobiva sina Lazara, kasnijeg odvjetnika, te kćeri Suzanu i Magdalenu. Nakon smrti prve supruge oženio se Jelenom Pecić, s kojom je dobio kćeri Kristinu 1910. i Olgu 1912. Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u Subotici, pravo je diplomirao u Budimpešti 1896., gdje postigao i titulu doktora prava 1898. Nakon što je radio je kao odvjetnički vježbenik, u svojem je domu u »Gomboškom sokaku« 1899. otvorio odvjetnički ured.

Počinja djelovati na nacionalnom planu u vrijeme završetka fakulteta, *Neven* za njega tada piše da je »nadobudni mladić bunjevac«. Tako je jedan od inicijatora osnivanja *Kola mladeži* 1895., kojemu je dao ime, izradio Pravila i bio prvi predsjednik. Nakon što su 1896. gradske vlasti odbile zahtjev Paje Kujundžića za uvođenje bunjevačkoga jezika u četverogodišnje osnovne škole u pretežito bunjevačkim gradskim četvrtima i salašarskim školama, bio je među 1200 potpisnika »moljbenice« upućene ministru prosvjete i vjerskih poslova Gyuli Wlasicu, kojom se tražilo da se u školama uz mađarski uči i »materinski jezik«. Podržao je neuspješno političko organiziranje Bunjevaca okupljenih oko *Kola mladeži* na parlamentarnim izborima u II. i III. kvartu 1902. te na izborima 1906. Bio je član Pučke kasine, u kojoj je 1906. izabran za bilježnika. Pobornik je ideje nužnosti suradnje Bunjevaca i Srba, o čemu svjedoči epizoda koju prenosi *Neven*: kada se 20. VI. 1907. u Dudovoj šumi održavala ljetna zabava Srpske pevačke družine, nakon što je njezin predsjednik dr. Đoka Stojković zahvalio bunjevačkoj mladeži na nazočnosti, dr. Stipan Matijević odgovorio je: »brat je mio, koje vire bio«. U akciji koju je vodio Pajo Kujundžić radi podupiranja, podizanja i financiranja bunjevačkih škola u Subotici među članovima je privremenoga odbora za osnivanje Prve školske zadruge u Subotici 1913., kasnije preimenovane u Bunjevačku školsku zadruhu u Subotici, koja je ostala neostvarenom zbog izbijanja Prvoga svjetskoga rata. Tijekom rata unovačen je 1915. i poslan u okupirani Beograd, gdje je bio vojni sudac,

dok nije smijenjen zbog oslobađajućih presuda u slučajevima protiv Srba. Odvjetništvo je odjavio 1917. i prodao ljetnikovac na Paliću.

Stipan Matijević

U vrijeme raspada Austro-Ugarske ponovno se politički aktivira. Sudionik je sastanka u kući Albe Malagurskog 20. X. 1918. na kojem je određen politički cilj subotičkih Slavena – odcjepljenje od Mađarske te upućivanje Blaška Rajića na sjednicu Hrvatskoga sabora u Zagreb. Također je sudjelovao na sastanku u uredu odvjetnika Vladislava Manojlovića 5. XI. 1918. na kojem je odlučeno o osnivanju Bunjevačko-srpskoga narodnoga odbora i Bunjevačko-srpske narodne garde kao tijela vlasti u vrijeme raspada Austro-Ugarske. Otvorio je sjednicu izvanredne skupštine Pučke kasine (zapravo veliki zbor nekoliko tisuća subotičkih Bunjevaca i Srba) u dvorani kavane *Hungaria* (danas zgrada *Lifke*) 10. XI. 1918. izlaganjem Wilsonovih načela samoodređenja naroda, na kojoj su poslije izabrani Bunjevačko-srpski narodni odbor i Bunjevačko srpska narodna garda kao tijela vlasti, pored već prije formiranoga Mađarskoga narodnoga vijeća u Subotici. Nekoliko dana nakon dolaska srpske vojske u Suboticu zapovjednik grada Vladislav Krupežević postavio ga je za gradonačelnika 18. XI. 1918. Bio je među izaslanicima Subotice na zasjedanju samoproklamirane Velike narodne skupštine u Novom Sadu 25. XI. 1918., koja je donijela odluku da se Banat, Bačka i Baranja u granicama koje

odredi Antanta odvoje od Mađarske i pripoje nastajućoj državi južnih Slavena. Narodna uprava za Banat, Bačku i Baranju postavila ga je, kao gradonačelnika, da obnaša i dužnost Velikog župana Subotice 4. XII. 1918. Prvi je obnašao te dvije dužnosti u jugoslavenskoj državi do 3. V. 1920., kada se gotovo posve povlači iz političkoga života.

O važnosti njegove uloge i samoga razdoblja u kojem je bio gradonačelnik svjedoče riječi zahvale koje njemu osobno i suradnicima upućuje »Narodna uprava za Vojvodinu« na savjesnom i rodoljubivom radu koji su »omogućili da uspješno obavimo jedan od najvažnijih poslova u historiji naroda srbskog, posao odkidanja ovih bogatih pokrajina Ugarske i pripajanje istih Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca«. Velike zasluge imao je za osnivanje Pravnoga fakulteta u Subotici 1920. i prije nego što su Trianonskim mirovnim ugovorom regulirana teritorijalna pitanja između južnoslavenske države i Mađarske, o čemu je pisao: »A Pravni fakultet u Subotici – koja leži na granici – vršiti će jednu nacionalnu zadaću, te će biti stalni čuvar nacionalne svesti i suzbijati stranu propagandu, koja najlakše prodire u pograničnim mestima. A za suzbijanje ovakove propagande najpodesnija je studentska mladež, koja je puna idealizma i nacionalnog duha.«

Nakon odlaska s funkcija počeo je obavljati djelatnost kao javni bilježnik, za koju je imenovan 1919. (do tada ga je zamjenjivao dr. Ivo Milić) i obavljao ju je do smrti. U međuratnom razdoblju surađivao je u listovima *Dnevnik (Jugoslavenski dnevnik)*, Subotica, kasnije Novi Sad) i *Severna straža* (Velika Kikinda). Kao član Narodne radikalne stranke zastupao je gledište da Bunjevci nisu Hrvati, osobito nakon objave knjige Petra Pekića *Povijest Hrvata u Vojvodini* (1930). Unatoč tomu *Subotičke novine*, koje je uređivao Blaško Rajić, u vijesti o njegovoj smrti nazivaju ga »starim bunjevačkim nacionalnim borcem«, da je bio »čovjek, poštenjačina, iskren, vjeran prijatelj, ljubazan, sažalna srca, i spreman pomoći u nevolji«, da je »u

svojoj advokatskoj kancelariji, zatim kao javni bilježnik nastojao da pomogne svome narodu gdje se je god dalo pomoći«. Pokopan je uz velike počasti na Bajskom groblju i na trošak grada. Odlikovan je ordenom Svetog Save III. reda, ordenom Jugoslavenske krune IV. reda i ordenom Bijelog orla V. reda.

Djela: *Događaji koji su se odigrali u Subotici za vreme mojeg javnog delovanja od 10. nov. 1918. do 20. maja 1920. god.*, Subotica, 1928; *Argumenti za očuvanje i održanje Trijanonskog mirovnog ugovora*, Subotica, 1932.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F:47. Senat grada Subotice, I 68/1919; I 48/920; XII 327/1920; Inž. 175/1919.

Lit.: *Neven*, 4-7/1896, 8/1898, 10/1899, 12/1902, 8/1907, Subotica; M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1938; P. Pekić, *Povijest oslobođenja Vojvodine*, Subotica, 1939; S. Mačković, Stipan Matijević, prvi gradonačelnik Bunjevac, *Bunjevačke novine*, 4/1999, Subotica; L. I. Krmpotić, *125 godina osnutka Pučke casine : 1878 – 2003*, Subotica, 2003; R. Skenderović, Kolo mladeži, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 3, Subotica, 2011; *Srpski biografski rečnik*, 6, Novi Sad, 2014; K. Kuntić, *Pravni fakultet u Subotici 1920. – 1941.*, Subotica, 2016; M. Evetović, *Život i rad Paje Kujundžića 1859 – 1915*, Subotica, 1940–2019. S. Mačković i V. Nimčević

MATKOVIĆ (Matkovics), plemićka porodica. Franjo Josip dodijelio je plemstvo 20. IV. 1884. načelniku kotara Senta Lajosu (Baja, 1842. – Senta, 1895.) i plemićki pridjevak „de Mátéházi“ (posjed južno od pustare Jelaš /*mađ.* Józsefháza/, nedaleko od Čavolja). Njegova su djeca Béla (rođ. 1874.), posljednji veliki župan Novoga Sada u Austro-Ugarskoj (1910.-18.) te Ida, Anna i Leona, koji su svi rođeni u Senti.

Opis grba: na crvenom štitu stoji zlatni lav sa zelenom stabljikom i dva zelena lista držeći srebrnu ružu sa zlatnim kaležom na lijevoj strani. Kaciga: lav koji stoji na stražnjim šapama. Plašt: crveno-zlatni. Geslo: Virtute et Fortitudine.

Lit.: S. Borovszky (ur.), *Bács-Bodrog vármegye*, 2, Budapest, [1909]; B. Kempelen, *Magyar nemes családok*, 7, Budapest, 1913; Ž. Mandić, Hrvatska

imena nasljenih mjesta u Madžarskoj, *Folia onomastica Croatica*, 14, Zagreb, 2005. A. Ózer, *Volt egyszer egy Újvidék*, Újvidék, 2014².

S. Bačić

MATKOVIĆ, Aleksandar (Subotica 19. IV. 1961.), stolnotenisač, sportski djelatnik. Sin je Antuna i Teze, rođ. Orčić. Osnovnu i srednju ekonomsku školu završio je u rodnom gradu. Započeti studij ekonomije prekida 1985. i ulazi u poslovne vode te u Bajmoku otvara automat-klub za zabavu. Poduzeće *Aleksander I* osnovao je 1989., koje je u svome sastavu imalo hotel te više ugostiteljskih i trgovačkih objekata. Postao je 2006. većinski vlasnik konfekcije *Željezničar* iz Subotice.

Stolni tenis počeo je igrati 1970. u Stolnoteniskom klubu *Spartak* u Subotici. Postigao je zapažene rezultate u mlađoj dobnjoj kategoriji. S ekipom *Spartaka* osvojio je 1. mjesto na Prvenstvu Jugoslavije za pionire (kadete) 1973. u Zagrebu i 1974. u Subotici te za omladince (juniore) 1976. Bio je omladinski prvak Vojvodine u sezoni 1977./78. u konkurenciji pojedinaca, parova s Robertom Szántóm i ekipno sa *Spartakom*. Seniorski prvak Vojvodine postao je u sezoni 1979./80. u parovima sa R. Szántóm. Najveće uspjehe kao senior ostvario je u ekipnoj konkurenciji. Kao član najboljega sastava *Spartaka* osvojio je naslov prvaka 1. savezne lige Jugoslavije u sezoni 1980./81. Tada je igrao uz Zorana Kalinića, Bélu Mészárosa i Mirka Gavrilovića. Kada je *Spartak* osvojio Kup sajamskih gradova 1980./81., bio je pričuvni igrač. Bio je član kluba kada su osvojeni Kup sajamskih gradova 1976./77. i naslov prvaka u 1. saveznoj ligi 1977./78. i 1978./79., ali nije bio član najboljega sastava. Odlaskom u inozemstvo za TTC *Esslingen* iz SR Njemačke igrao je u 2. Bundesligi 1983.-85. Aktivno se prestaje natjecati 1985. Za pionirsku reprezentaciju Jugoslavije igrao je na Europskom prvenstvu 1974. u Göppingenu.

Karijeru sportskoga djelatnika započeo je u prvoj polovini 1990-ih godina, kada je njegovo poduzeće *Aleksander I* postalo generalni sponzor STK *Spartaka*. Na osnovu

toga izabran je za predsjednika STK *Spartaka* te potom 1994. za potpredsjednika Stolnoteniskoga saveza Jugoslavije. Zatim je obnašao niz visokih dužnosti. Bio je predsjednik Stolnoteniskoga saveza Jugoslavije 1995.-97. i 2002., Stolnoteniskog saveza Srbije i Crne Gore 2003.-06. i Stolnoteniskog saveza Srbije 2006.-09. U vrijeme dok je vodio Savez došlo je do promjene naziva države, a potom i do razdruživanja državne zajednice Srbije i Crne Gore. Od 2004. postali su prvi sport u državi koji je imao odvojene reprezentacije Srbije i Crne Gore, ali samo na natjecanjima u kompetenciji Svjetske i Europske stolnoteniske federacije, dok su na Olimpijskim i Balkanskim igrama nastupali zajedno do konačnoga razdvajanja 2006. Jedan je od najzaslužnijih za održavanje Europskoga prvenstva 2007. u Beogradu. Predsjednik Balkanske stolnoteniske unije bio je 2005.-06. Dopredsjednik Europske stolnoteniske unije (ETTU) bio je 2007.-14. te član Upravnoga odbora Svjetske stolnoteniske Federacije (ITTF) 2012.-14. Od 2017. ponovno je predsjednik Balkanske stolnoteniske unije. U Stolnoteniskom savezu Srbije bio je od 2017. zamjenik predsjednika, a od 2021. član je Izvršnoga odbora. Predsjednik Sportskoga društva *Spartak* iz Subotice bio je 1995.-97. i 2005.-09. Bio je i član Nadzornoga odbora Olimpijskoga komiteta Srbije 2005.-17., njegov predsjednik 2009.-17. te ponovno član toga tijela od 2021. Bio je član izaslanstva Olimpijskoga komiteta Srbije na Olimpijskim igrama u Pekingu 2008., u Londonu 2012. (tada je bio i nadglednik ETTU-a za stolni tenis) i Rio de Janeiru 2016. Kao predsjednik Stolnoteniskoga saveza Srbije inicirao je izgradnju Srpskoga stolnoteniskoga centra u Subotici 2008. Unatoč protivljenju stolnoteniskih krugova iz Beograda, koji su držali da on treba biti podignut u glavnom gradu, zahvaljujući njegovoj ustrajnosti centar je izgrađen u periodu 2009.-11. tako što je dograđen kat na krovu subotičke Hale sportova, s južne strane prema Dudovoj šumi, te služi za pripremu reprezentativaca, a koriste ga i stolnotenisači *Spartaka*.

S ekipom STK *Spartaka* dobitnik je priznanja za najbolji sportski kolektiv Subotice 1977., 1978. i 1981. Dobitnik je prestižnoga Priznanja za izniman doprinos radu Europske stolnoteniske stolnoteniske unije 2022.

Bio je član Bunjevačkoga nacionalnoga saveta 2010.-13. te predsjednik Bunjevačke stranke Vojvodine 2012.-13.

Izvor: osobni iskaz Aleksandra Matkovića.

Lit.: B. Krstić (ur.), *Sport u Subotici 1944 – 1984 Sportlet Szabadkán*, Subotica, 1984; Z. Uzorinac, *60 godina stolnog tenisa u Jugoslaviji*, Ljubljana, 1988; M. Brustulov (ur.), *Subotički stoni tenis*, Subotica, 1995; M. Brustulov (ur.), *Sportsko društvo železničara »Jovan Mikić Spartak«*, Subotica, 1995; D. Rokvić, *Ko je ko u Subotici*, Subotica, 2006.; N. Stantić, Aleksandar Matković odnedavno je potpredsednik Evropske stonoteniske unije : Cilj - dostići svetski vrh, *Subotičke*, br. 41/2007, Subotica; I. S., Aleksandar Matković se aktivirao i van sporta : Ponosan što je Bunjevac, *Bunjevačke novine*, br. 60, Subotica, 2010; <https://www.subotica.com/vesti/suboticanin-u-olimpijskom-komitetu-srbije-id3833.html> i <https://stonitenis.org/2022/08/aleksandar-matkovic-dobitnik-prestiznog-priznanja-ettu/> (pristupljeno 12. XII. 2022).

P. Skenderović i E. Hemar

MATKOVIĆ, Bartul (Bariša, Bartol, Bartolomej) (Subotica, 1. II. 1846. – Bajmoku, 16. VII. 1900.), svećenik, publicist, kulturni djelatnik. Sin je Jakova, iz pačirskog odvetka porodice, i Mande, rođ. Temunović. Brat je učitelja Marijana. Osnovnu školu i prvih šest razreda gimnazije završio je u Subotici, a 7. i 8. razred kod isusovaca u Kalači. Kao odličnoga učenika kalačko-bački nadbiskup Lajos Haynald poslao ga je na studij filozofije i teologije u Rim, koji je polazio u kolegiju *Germanicum et Hungaricum* 1868.-73. Studirao je skupa s Josipom Stadlerom, kasnijim vrhbosanskim nadbiskupom. Za vrijeme studija naučio je talijanski i njemački te usavršio hrvatski jezik. Za svećenika je zaređen 1872. u Rimu. Bio je kapelan u Somboru 1874.-75. U Subotici je bio profesor vjeronauka u gimnaziji 1875.-84. Nakon toga imenovan je župnikom u Bajmoku, gdje je ostao na službi do svoje smrti. U

Bajmoku je bio omiljeni svećenik, koji je tečno govorio jezike sva tri naroda: hrvatski, mađarski i njemački. Za svjetovnu dužnost bilježnika za subotički kotar imenovan je 1886. Obnovio je i uredio unutrašnjost bajmočke crkve sv. Petra i Pavla 1889. U vrijeme njegova župnikovanja otvorena su četiri nova razreda u bajmočkoj osnovnoj školi, u kojoj je, koristeći se zakonskom mogućnosti, odvojio nastavu prema materinskom jeziku za bunjevačke, njemačke i mađarske učenike.

Rano je pristupio Antunovićevu preporodnom djelovanju među južnougarskim Hrvatima te je još za studija bio suradnik Antunovićevih *Bunjevačko-šokačkih novina*. Bio je jedini subotički Bunjevac pretplatnik *Nevena* prije početka njegova izlaženja i ostao je pretplatnikom sve do kraja života. Suradivao je i u *Nevenu, Subotičkoj Danici*, somborskom *Bunjevcu* te *Danici* i *Glasniku sv. Josipa* iz Zagreba. Bio je među prvim subotičkim povjerenicima Društva sv. Jeronima iz Zagreba, koji je u zagrebačkoj *Danici* 1882. pisao da je učlanio 30 osoba u Društvo. Otvoreno je održavao veze s hrvatskim svećenicima u Zagrebu, Đakovu, Osijeku, Sarajevu i Travniku, među ostalim i s biskupom Strossmayerom i Franjom Račkim, te drugim hrvatskim uglednicima. Bio je član Generalnog zbora, neformalne udruge vodećih bunjevačkih intelektualaca (Mijo Mandić, Ivan Jesse, Pajo, Ilija i Nikola Kujundžić, Ivan i Ante Evetović i dr.) koja je okupljala suradnike *Nevena* i *Subotičke Danice* i radila na njihovu širenju. *Neven* u nekrologu navodi da je »savitom služio Bunjevce u nemilom pitanju jezika« u crkvi sv. Terezije u vrijeme župnika Ivana Probojčevića 1857.-85. Pajo Kujundžić u članku *Kaki jezik govorimo daklem?* u *Nevenu* iz 1914. pisao je da je »Bartul Matković bio prototip bunjevštine, ali druga mu je domovina bila uža Hrvatska. On je znao vatreno i dokazivati da smo mi Hrvati, te da bi i na očigled posvidočio stanovište svoje, počeo se zaskivati i reče: 'Poncija mu pa šta bi bilo drugo nego Hrvati, kad smo se tako volili Hrvati uvijek'.« Geza Kikić uvrstio ga

je u *Antologiju proze bunjevačkih Hrvata* ukazujući da kulturom književnog izraza i stilskom preciznošću prednjači u usporedbi s drugim pripovjedačima preporodne književnosti bunjevačkih Hrvata. Pisao je pripovijetke, crtice, novele i didaktičke članke, a prevodio je i s njemačkog i mađarskog jezika. Poznatija su mu djela pripovijest *Iz doba influence*, crtice iz narodnog života *Glavato dite* i *Krvavo uho* i šaljiva *Uprošnja*. Pisao je i pod pseudonimom Pačirski.

Premинуo je nakon iznenadne bolesti, a pokopan je »velikom saučešćem u gornje groblje bajmačko, silna svitina i priko 30 svećenika bilo mu je na pogrebu«.

Lit.: *Neven*, 10/1886, 9/1897, 8/1900, 1/1914, Sombor, Subotica; *Subotička Danica ili Bunjevačko-Šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1901.*, Subotica, 1900; M. Mandić, Kako su poslale bunjevačke novine i bunjevački kalendari?, *Pravi bunjevački kalendar za prostu godinu 1934. (sa slikama)*, Subotica, b.g.; A. Poljaković, Uloga Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima u narodnom preporodu bačkih Hrvata, *Klasje naših ravni*, 1/1943, Zagreb; G. Kikić, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti sematizmus 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; O. K[ovačević], Ninkov, *Lica vremena I : Portreti iz umetničke zbirke Gradskog muzeja u Subotici*, Subotica, 2013; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017.

D. Skenderović i V. Nimčević

MATKOVIĆ, Borgija (Sibila) (Subotica, 16. XI. 1880. – Đakovo, 19. VII. 1979.), časna sestra, poglavarica, bolničarka. Rođena je u obitelji Stipana i Julijane, rođ. Baić. Prve zavjete položila je 1903. kod Milosrdnih sestara Sv. Križa u Đakovu. Njegovala je bolesnike u sisačkoj bolnici 1903.-12. i u Domobranskoj bolnici (Sveti Duh) u Zagrebu, gdje je obavljala i službu poglavarice. Tijekom Prvog svjetskog rata djelovala je u lazaretu u Trstu 1917.-18. Nakon rata vratila se u Zagreb i nastavila obavljati poglavarску službu. Premještena je na kliniku u operativnu dvoranu 1921., gdje je radila kao instrumentarka. Tu je službu obavljala

u Pakracu, Novom Sadu te ponovno na ortopediji u zagrebačkoj Domobranskoj bolnici. Potom je djelovala u bolnicama u Somboru, po drugi put u Novom Sadu te u Vukovaru, a istodobno je sestrama bila poglavarica. Nakon što su sestre bile istjerane iz vlastite bolnice u Vukovaru poslije Drugog svjetskog rata, preuzela je brigu za sestre i obavljala službu sakristanke u franjevačkoj crkvi u Vukovaru. U kuću sestara u Đakovo došla je 1954. te još nekoliko godina obavljala službu sakristanke.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F: 451.30. 1880 br. 1581.

Lit.: *Teodozija*, Interno glasilo sestara sv. Križa, 3/1979, Đakovo; *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010.

S. Bačić

MATKOVIĆ, Gustav (Gušto) (Subotica, 12. IX. 1922. – Subotica, 25. VII. 1990.), slikar. Sin je Antuna i Anne, rođ. Katona. Osnovnu školu i nižu gimnaziju završio je u Subotici, a srednju ekonomsku školu u Somboru. Tokom Drugoga svjetskoga rata radi kod više subotičkih firmopisaca. Od 26. X. 1944. borac je VIII. vojvođanske udarne brigade do ranjavanja.

Slikarskom se počeo baviti na Kursu figuralnoga crtanja od 1948., grupa na srpskohrvatskom jeziku, koju tada vodi Stevan Jenovac. Na trećoj izložbi Kurasa figuralnoga crtanja u listopadu 1949. prvi su put poslije Drugoga svjetskoga rata dodjeljivane likovne nagrade u Subotici. Tada je dobio prvu nagradu u kategoriji slikarstva za sliku *Dvorište Hrvatskoga narodnoga kazališta*. Kao stipendist Saveza kulturno-prosvjetnih društava Subotice upisuje Akademiju likovnih umjetnosti u Beogradu 1952., no nakon godinu dana napušta studij i prelazi u privatnu školu, tj. atelje tada već ostarjeloga Jovana Bijelića, jednoga od najznačajnijih pripadnika međuratne avangardne jugoslavenske umjetnosti, kao njegov posljednji učenik, gdje boravi do 1958. Svoje je radove izlagao u Subotici u okviru skupnih izložaba, a prvu samostalnu izložbu održao je 1955. u Gradskom izložbenom salonu još kao Bijelićev učenik

te drugu 1956. godine u Novom Kneževcu. Nakon povratka u Suboticu nastavlja slikati po porudžbini, pretežito se tako izdržava-

Gustav Matković

jući. Realizira šest mozaika 1957.-58. za zgradu subotičke tiskare *Panonija* na trokatnici u Strossmayerovoj ulici br. 14 kao rani primjer sinteze likovne umjetnosti i arhitekture. Kao dizajner zaposlen je u subotičkoj tvornici *8. mart*, odakle odlazi u mirovinu 1976. Okušao se kao scenograf u Hrvatskom narodnom kazalištu (poslije: Narodnom pozorištu) u Subotici radeći scenografije za predstave Matije Poljakovića *Vašange* (1952.), *Ča Bonina razgala* (1961.) i *Jedna cura sto nevolja* (1969.). Dizajnirao je plakate, pa tako i plakat manifestacije *Dužijanca 1968.* Bio je likovni suradnik *Zenita*, udruženja subotičkih pisaca i likovnih umjetnika, te je 1960. u izdanju Biblioteke Zenit grafički opremio knjigu *Hrvatske narodne pripovijetke iz Vojvodine*, koje je sakupio i obradio Balint Vujkov. Likovni prilozii (crteži, monotipije, slike) objavljujivani su mu i u subotičkom *Časopisu* za književnost, umjetnost i društvena pitanja *Rukovet*. Jedan je od prvih članova Likovne sekcije HKUD-a *Bunjevačko kolo*, osnovane 1970., koja organizira njegovu treću samostalnu izložbu početkom prosinca 1971. u salonu Likovnoga susreta u Subotici, baš u vrijeme sjednice Predsjedništva CK SKJ u Karađorđevu, kada je slomljeno Hrvatsko proljeće. Poslije toga, kako je bio među osnivačima nesuđenoga subotičkoga ogranka Matice hrvatske, izopćen je iz javnosti te mu radovi nisu smjeli biti izloženi

na izložbi *Likovno stvaralaštvo u Subotici 1944.–1984.* Posthumne izložbe održane su mu u rujnu 1995. u Vestibulu subotičke Gradske kuće, u organizaciji HLU *CroArt* u Galeriji Otvorenoga sveučilišta u Subotici u rujnu 2015. te u Zavičajnoj galeriji *dr. Vinko Perčić* u Subotici 2022.

Bio je izraziti pejzažist i portretist. Slikarski mu radovi odišu impresionizmom i svježim koloritom. Djela mu se čuvaju u Gradskom muzeju Subotica, Gradskoj knjižnici u Subotici, Zavičajnoj galeriji *dr. Vinko Perčić* u Subotici, Galeriji Matice srpske u Novom Sadu te u privatnom vlasništvu.

Lit.: L. Merković, Bibliografija časopisa »Rukovet« maj 1955. – april 1990., *Rukovet*, 5/1990, Subotica; B. Duranci, Gustav Matković 1922–1990, *Rukovet*, 8/1990, Subotica; (b. r.), Izložba slika Gustava Matkovića : Tragovi na dohvat ruke, *Žig*, br. 32, Subotica, 23. IX. 1995; *Donacija dr. Vinka Perčić : Umjetnine zavičajne zbirke*, Subotica, 1996; M. Miković, Povratak izbrisano slikara Gustav Matković (1922.–1990.), *Klasje naših ravni*, 1-2/2003; G. Prčić Vujnović, V. Aladžić, M. Grlica, *Gradotvorci II : Városteremtők II*, Subotica, 2006; N. Zelić, *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*, Subotica, 2009; O. Kovačev Ninkov – Lj. Vuković Dulić, *Kurs figuralnog crtanja u Subotici – stvaralaštvo za vreme agitprop kulture : A szabadkai figurális rajztanfolyam – képzőművészeti az agitprop kultúra idején* [katalog], Subotica, 2012; K. Čeliković, *Bibliografija narodnih pripovjedaka i djela Balinta Vujkova*, Subotica, 2013; O. Kovačev Ninkov, *Lica vremena I : Portreti iz umetničke zbirke Gradskog muzeja u Subotici*, Subotica, 2013; L. Merković, Kronologija od 24. do 30. srpnja, *Hrvatska riječ*, br. 641, Subotica, 24. VII. 2015; D. B[ashić]. P[alković]., Izložba Gustavu Matkoviću u čast otvorena u Subotici : Slikar kolorističkog senzibiliteta, *Hrvatska riječ*, br. 650, Subotica, 25. IX. 2015; D. B[ashić]. P[alković]., Nezaobilazni zavičajni slikar, *Hrvatska riječ*, br. 1015, Subotica, 30. IX. 2022.

Lj. Vuković Dulić

MATKOVIĆ, Ivan (Požega, Slavonija, oko 1763. – Požega, 23. X. 1820.), pravnik. Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje iz humanističkih znanosti završio je u Požegi, a visokoškolsko obrazovanje u Budimu i Pešti, gdje je stekao stupanj doktora prava. Doktorska teza o rimskom građanskom pravu naspram ugarskoga tiskana mu je u Pešti 1790. Kada je Josip II. nastojao

poširiti kodificirano kazneno pravo i na područje Ugarske, na poziv Ugarskoga kraljevskoga namjesničkoga vijeća u Budimu preveo je na slavonsko ikavsko narječje hrvatskoga jezika («Illyrijsko-Slavinski» jezik) 1788. Kazneni zakonik *Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafung*, poznatiji kao *Constitutio Criminalis Josephina*, koji je tiskan u Budimu pod nazivom *Opchinska naredba od zločinah i njihovih pedepsah* [Opći zakon o zločinima i njihovom kažnjavanju] (*Jus Criminale Josephi II dd. 2. aprilis 1782.*). Priredio je jedno godište budimskoga *Kalendar iliričkoga* (*Novi i stari svetodanik iliti kalendar ilirički za pristupno godište 1792*), koji je dao tiskati u Osijeku. Duže vrijeme bio je odvjetnik komorskoga vlastelinstva u Mitrovici (od 1912.: Trenkovo) kraj Požege, kao i odvjetnik dobara Ugarske komore u Osijeku 1801.-09. Prilikom instalacije (svečanog uvođenja u status slobodnoga kraljevskoga grada) Osijeka i uručnja eliberacione povelje 1809. bio je predstavnik Ugarske komore, a na svečanoj sjednici održao je govor i čitao prisegu vjernosti na hrvatskom jeziku (*nativo illyrico idiomate*). Bio je blizak s biskupom Antunom Mandićem te je na njegovu biskupskom dvoru bio nadzornik đakovačkoga biskupskoga vlastelinstva. Fra Josip Pavišević u svojoj pjesničkoj zbirci *Fragmenta poetica* iz 1793. ispjevao je jedan latinski epigram u slavu Ivanu Matkoviću, »doktoru prava, državnom kraljevstva odvjetniku, kralj. kameralnom odvjetniku u Osijeku, te glavne i dviju seoskih škola osječkih mjesnom ravnatelju«. Osim doktorske disertacije u svezi s njime su sačuvane i teze iz kanonskoga prava koje su u Baji u franjevačkom samostanu pred njim i Alojzom Baumgaertlom branili Matija Šupuk, Andreas Hroszni i još neki kandidati, a tiskane su u Osijeku 1802.

Djelo: *Dissertatio philosophico-iuridica de habitu iuris civilis Romani ad forum Hungaricum, quam una cum positionibus ex universa iurisprudentia atque scientiis politicis ... in ... Universitate Pestiensis pro summis in iure honoribus, privilegiisque doctoralibus legitime consequendis publicae eruditorum disquisitioni submittit Ioannes*

Matkovich... , Pestinum, 1790; Propositiones ex universo iure canonico, quas sub ... Joanne Matkovich, juris utriusque doctoris ... e praelectionibus p. Aloysii Baumgaertl ... propugnandas susceperunt p. Matthaes Supuk, p. Andreas Hroszni / cet./ ... in conventu s. : Antonii Paduani Bajae anno 1802 in mense Augusto, Esse, 1802.

Lit.: M. J. Kempf, *Požega : Zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije*, Požega 1910; S. Sršan, *Osječki ljetopisi 1686.-1945*, Osijek, 1993; I. Mažuran, *Od turskog do suvremenog Osijeka*, Osijek, 1996; J. Miletić, *Povijesni razlozi terminoloških promjena u novom hrvatskom kaznenom zakonodavstvu, Croatica et Slaveica Iadertina*, 1, Zadar, 2005; M. Tatarin, *Jedan zaboravljeni slavonski kalendar iz 18. stoljeća*, u: N. Batašić i dr. (ur.), *Prešućeno, zabranjeno, izazovno u hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Zagreb-Split, 2007; M. Evtović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; I. Cvitanović, D. Pastović, *Opchinska naredba od zločinah i njihovih pedepsah iz 1788. kao kaznenopravni izvor u Hrvatskoj i Slavoniji: Sustav kazni i pravila o njihovom izricanju, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 2/2018, Rijeka.

R. Skenderović

MATKOVIĆ, Joso (Subotica, 25. I. 1875. – Subotica, 8. IV. 1894.), prvi bunjevački zakladnik. Sin je Josipa i Jele, rođ. Kujundžić. Sestrić je Ilije Kujundžića. Roditelji su mu rano preminuli, pa je skrb o njegovu školovanju preuzeo ondašnji dužnočki župnik ujak Ilija Kujundžić. »Još kao đak priključio se narodnom kolu. Ljubio je svoj rod svim srcem svojim«, zapisao je Matija Evtović. Uspješno je završio gimnaziju, »sve njegovo biće krasne nade pobugjivalo u starešinstvo«, pisao je *Neven*.

No preminuo je nakon dulje bolesti, a »sjajnim saučešćem izprati u vični grob mnogi narod.« *Neven* ga naziva prvim bunjevačkim zakladnikom ističući da su mnoge zaklade ustanovljene u Subotici, Baji i Somboru, ali da se nijedna nije ticala Bunjevaca. On je u oporuci, čiji je izvršitelj («ovrhovnik») bio Ilija Kujundžić, ostavio šest lanaca zemlje na Šupljaku kao osnovicu za ustrojenje jedne male zaklade, iz čijeg su se prihoda svake godine trebala pomagati dva Bunjevca iz VII. i VIII. razreda subotičke gimnazije koji najbolje govore bunjevački. Kada je ovo pitanje bilo pred

»naukovnim odborom Subotice Grada«, veliki bilježnik Veco Vojnić Zelić i ravnatelj gimnazije Mátyás Haverda osporili su zakladu jer se »u subotičkoj gymnasiji ne uči bunj. jezik i nema ko prosuditi veštinu u tom jeziku«. Međutim, gradonačelnik Lazo Mamužić »jim prisiče put« istaknuvši da »vištinu će prosuditi onaj koji znao bude i koga oporuka pokojnikova na to ovlašćuje« te je pitanje pozitivno riješeno. Staniša Neorčić mu je u *Nevenu* spjevao pjesmu, a 1895. iz njegove je ostavštine »nedaleko od njegovog krasnog spomenika dignut lip kamenit križ: znak spasenja, sa ukusnim bunjevačkim nadpisom« na Bajskom groblju, kojega je u nazočnosti mnoštva blagoslovio Ilija Kujundžić. Danas je poznat kao Matkovićev križ, na kojem je natpis na hrvatskom i mađarskom jeziku.

Matkovićev križ na subotičkom
Bajskom groblju

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F: 451.27.108.

Lit.: *Neven*, 5/1894, 1,7,9/1895, Subotica; *Subotičke novine*, 19/1894, Subotica; D. Csúszó, *Könyör-gésünk színhelyei I.*, Szabadka, 2003; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

M. Grlica

MATKOVIĆ, Lajčo (Ljudevit, Lajos Mihály) (Subotica, 21. VIII. 1913. – Kikinda, 14. V. 1982.), svećenik, arhivist. Rođen je u subotičkoj četvrti Senta, u obitelji službenika Ivana i odgojiteljice Roze, rođ. Merković Dželat. Gimnaziju je pohađao u Suboti-

ci i Travniku (1924.-32.), a studij teologije u Đakovu i Zagrebu (1932.-37.). Za svećenika Bačke apostolske administrature zaređen je 1937. Kao kapelan najprije je službovao u župi sv. Antuna Padovanskoga u Čantaviru 1937.-38. Tu je bio inicijator osnutka Hrvatske kulturne zajednice 6. II. 1938., u kojoj je bio tajnik. Potom je bio kapelan u župi sv. Marka u Žedniku 1938.-39., gdje je posebno radio s djecom. U to je vrijeme slao vijesti iz Žednika za *Subotičke novine*, koje je uređivao Blaško Rajjić. Zatim je bio kapelan u župi sv. Roka u Subotici 1939.-41, gdje je župnik bio Blaško Rajjić. Tu je također uspješno okupljao djecu, među ostalim, prikazujući filmove Charlieja Chaplina, organizirajući dramsku skupinu itd. Nakon ulaska mađarske vojske u Suboticu stradao je skupa s Blaškom Rajjićem. Nakon toga premješten je za kapelana u župu sv. Joakima u Milkutu (*mađ.* Mélykút) 1941.-42., a zatim je kapelan u župi Presvetog Trojstva Somboru 1942.-43. te župi Srca Isusova Tavankutu 1943.-44. Nakon nestanka tavankutskoga župnika Antona Bergera u studenom 1944. kao vikar zamjenik vodio je tavankutsku župu do svibnja 1945., kada je za župnika imenovan Ivan Lebović, dotadašnji samostalni vikar vikarije Presvetog Trojstva na Šebešiću (Mala Bosna), dok je Lajčo Matković imenovan za samostalnog vikara u Maloj Bosni, gdje je bio do 1948. Kapelan u novosadskoj župi Imena Marijina bio je 1948.-57.

U poslijeratnim godinama bio je član više svjetovnih tijela: odbornik Šebešića i gradski odbornik u Subotici 1945.-47., gradski odbornik u Novom Sadu 1948.-50, mađarski zastupnik za Suboticu u Skupštini AP Vojvodine 1948.-52., povjerenik za Vjersku komisiju pri Predsjedništvu Vlade NR Srbije 1951.-54., član Plenuma i Izvršnog odbora Jedinствene fronte 1945.-48. i član Plenuma svećeničkog udruženja 1953.-57.

Nakon što je 1957. napustio svećeničku službu, iste godine zaposlio se kao arhivist u Državnoj arhivi AP Vojvodine (danas: Arhiv Vojvodine), gdje je radio do umirovljenja 1978. Kako je odlično znao mađar-

ski i latinski, a služio se i njemačkim jezikom, bio je u skupini arhivista koja je 1960. počela sređivati spise iz fonda Bačko-bodroške županije za XVIII. st. Zabilježeno je da je prvih godina dobivao najbolje službene ocjene (A), osim za područje »postizanja rezultata na unaprjeđivanju službe«, za što je dobio ocjenu B. Do kraja radnog vijeka izradio je vrijedna regesta (prepričani kratki sadržaj dokumenta) latinskih izvora iz Arhivskoga Fonda Bačko-bodroške županije (1688.–1849.), jednoga od najvrjednijih arhivskih fondova u Arhivu Vojvodine. Devet knjiga odabranih regesta toga fonda objavljeno mu je posmrtno, neke od njih u suautorstvu.

L. Matković, *Bačko-bodroška županija (1688–1849). Katalog odabranih regesta (1756–1770)*, sv. 3, Novi Sad, 1992.

Pokopan je na Gradskom groblju u Novom Sadu.

Djela: *Bačko-bodroška županija, Sombor (1688–1849) : Analitički inventar (1688–1728)*, sv. 1, Sremski Karlovci, 1987. (2. izd: *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog odabranih sadržaja dokumenata (1688–1728)*, sv. 1, Novi Sad, 1999); *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog odabranih regesta (1729–1755)*, sv. 2 (suautor Milan Jakovljević), Novi Sad, 1991; *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog oda-*

branih regesta (1756–1770), sv. 3, Novi Sad, 1992; *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog odabranih regesta (1771–1779)*, sv. 4, Novi Sad, 1993; *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog odabranih regesta (1780–1784)*, sv. 5, Novi Sad, 1994; *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog odabranih regesta (1785–1787)*, sv. 6 (suautor Tadija Grosinger), Novi Sad, 1995; *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog odabranih sadržaja dokumenata (1788–1789)*, sv. 7, (suautor Tadija Grosinger), Novi Sad, 1996; *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog odabranih sadržaja dokumenata (1790–1793)*, sv. 8, Novi Sad, 1997; *Bačko-bodroška županija (1688–1849) : Katalog odabranih sadržaja dokumenata (1794–1800)*, sv. 9, Novi Sad, 1998.

Izvori: Arhiv Vojvodine, F 121, osobni fond Lajče Matkovića; Arhiv Subotičke biskupije, Osobni podatci o svećenicima; Kazivanje Nace Zelića iz Zagreba.

Lit.: *Subotičke novine*, 28/1937, Subotica; A. Sekulić, *Susret za spomen, Bogoslovska smotra*, 2-3/1999, Zagreb; A. Sekulić, *Selo na raskiržju putova : Stoljetnica žedničke župe*, Subotica, 2011.

D. Skenderović, M. Cvetanović i V. Nimčević

MATKOVIĆ, Marijan (Subotica, 30. VIII. 1858. – Tavankut, 9. III. 1892.), učitelj, pisac. Sin je Jakova i Mande, rođ. Temunović. Brat je svećenika Bartula. Poslije završene učiteljske škole bio je učitelj u bunjevačkim školama u Bikiću i Gari, a od 1889. i na salašarskim školama u okolici Subotice te je živio u Tavankutu. Od početka izlazenja *Nevena* bio je njegov redoviti čitatelj i suradnik. Objavljivao je i u somborskom listu *Bunjevac*. Napisao je jednu novelu, u člancima rodoljubivog sadržaja poticao je bunjevačke roditelje da šalju djecu u školu. Posmrtno mu je u *Nevenu* objavljeno i nekoliko pjesama. U kratkoj vijesti u *Nevenu* zabilježeno je: »U njemu opet izgubismo jednog valjanog bunjevačkog učitelja, koj svesrdno nastojao da bunjevačku omladinu tako da izobrazuje, a da se ne izneviri svomu rodu«. Pisao je pod pseudonimom Marijan-Bunjevac.

Lit.: *Neven*, 4/1892, Subotica; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; <https://arhivum.asztrik.hu/?q=oldal/szabadka-1876-1911> (pristupljeno 9. VII. 2022).

S. Bačić

MATKOVIĆ, Mijo (Miško) (Baja, 15. IX. 1858. – Bereg, 22. XI. 1935.), orguljaš i zbovovođa, pučki učitelj, branitelj nacionalnih prava bačkih Hrvata. Sin je Josipa i Marije, rođ. Bošnjak. Gimnaziju je završio u rodnome gradu, a učiteljsku je diplomu primio u Pečuhu 19. IV. 1884.

U Santovu je djelovao od kolovoza 1884. Iznimno se zalagao za očuvanje hrvatskog jezika i svijesti među santovačkom hrvatskom djecom organizirajući male igrokaze, učeci ih hrvatske pjesme, dijeleći im hrvatske knjige... Uočivši iznimni talent Miše Jelića (1881.–1961.), nagovorio je njegova oca da ga dade na daljnje školovanje poslije završene osnovne škole. U vrijeme najžešće mađarizacije prosvjeduje zbog ukinuća nastave na hrvatskom jeziku, zahtijeva da se hrvatski znatno više uči (a ne tjedno samo jedan sat). Hrabro se zalaže za doličan omjer crkvenih obreda na hrvatskom jeziku. Uz Mojsu Jelića, idejni vođa santovačkih Hrvata nedvojbeno je bio Mijo Matković, koji »nema tjedna da Šokce negdje ne okupi i potiče na ustrajnost«. Pred kalačko-bačkim nadbiskupom te ministrom prosvjete i vjere okrivljuju ga da je veleizdajnik, protumađar, da se bori za jednak omjer Hrvata u seoskom vodstvu, za ravnopravnost hrvatskoga jezika u školi, što zahtijeva materijalnu potporu za svekolike bezemljaše, a što se smatra opasnim širenjem socijalističkih nazora. Ne prešućuje se ni Matkovićev ugled: »Za njim Šokci idu kao jedan.« Misleći da će njegovim uklanjanjem nemiri u Santovu prestati, nadbiskup (komu ministar prepušta cijelu stvar) pokreće istragu protiv njega. Premda su mnogi santovački Hrvati svjedočili u njegovu korist, omiljeni im je učitelj lišen učiteljskog zvanja, a zatim je sa svojom brojnom obitelji 1. IX. 1898. i prognan iz Santova. U prilog slozi ondašnjega hrvatskog puka ide i činjenica da su ga za svojeg učitelja nekoliko godina poslije primili Berešci, gdje je bio učitelj 1903.–19. U tom razdoblju od Hrvata učitelji su u Beregu bili i Marko Fucin, Marija Vidaković i Mate Šibalin.

Izvor: Pismohrana Santovačke župe.

Lit.: *Neven*, 12/1898, 1/1899, Subotica; M. Beljanski, *Bački Breg i njegovi žitelji*, Sombor, 1976; Ž. Mandić, »Čuvaj jezik ko oko u glave!«, *Hrvatski kalendar 1998*, Budimpešta, b. g.; Ž. Mandić (prir.), *Mišo Jelić : Sabrana djela*, Budimpešta, 2000; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmege történeti sematizmusa 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

Ž. Mandić

MATKOVIĆ, Nikola – Pika (Matkovits, Matkovich, Miklós) (Subotica, 10. VII. 1864. – Subotica, 1. XI. 1945.), sportaš, sportski trener, nastavnik, publicist. Sin je Josipa i Teze, rođ. Prčić. Osnovnu i srednju školu završio je u Subotici. Poslije je, zahvaljujući financijskoj pomoći Lajosa Vermesa, u Budimpešti završio tečaj za pomoćnoga nastavnika tjelovježbe i kvalificiranoga atletskoga trenera 1892., a ispit za gimnazijskoga nastavnika tjelovježbe položio je 1902.

Od rane mladosti sport mu je bio preokupacija. Bio je svestrani sportaš, koji se, osim u nizu atletskih disciplina (trčanje na kraće i duge pruge, trčanje s preponama, bacanje diska i kugle, skok udalj, skok uvis...), natjecao i u biciklizmu, mačevanju, gimnastici i hrvanju. Osim na natjecanjima u Austro-Ugarskoj sudjelovao je i u inozemstvu – u Parizu, Stockholmu, Ateni i dr. Već kao mladić sudionik je prvih lakoatletskih natjecanja na Paliću 1878. te narednih godina, uključujući i Paličke sportske igre (poslije nazvane Malim paličkim olimpijadama, Paličkim olimpijadama, Paličkim predolimpijskim igrama i sl.) od njihovih početaka 1880. pa sve do 1905., osvajajući mnoga prva mjesta. Među osnivačima je Sportskoga društva *Achilles (Achilles Sport Egylet)* 1884., u kojem je od 1886. bio »održavatelj opreme«. Aktivno se natjecao do 1892., a manjim intenzitetom sve do 1905.

Prestankom intenzivnoga aktivnoga natjecanja počinje se baviti trenerskim pozivom. *Neven* 1893. piše da je otvorio za pripadnike oba spola lijepo opremljenu »privatnu školu tilovižbe« u novoj kući

Lajosa Vermesa. Nakon što se *Achilles* ugasio odlaskom Lajosa Vermesa u Kolozsvár (*rum.* Cluj-Napoca), *Neven* piše da Matković kao »strukovni vogja«, s veleposjednikom Josipom Piukovićem kao predsjednikom 1893. pokreće osnivanje »družine za tilovižbanje« te je sljedeće godine i osnovano *Subotičko sportsko društvo* (*Szabadkai Sport Egylet*), u kojem je bio trener. Umjesto Lajosa Vermesa, koji je podnio ostavku na mjesto nastavnika tjelovježbe u subotičkoj gimnaziji, izabran je 1893., gdje je predavao do 1924. Koncem XIX. st. u Društvu je osnovana i nogometna sekcija (koja je poslije prerasla u nogometni klub *Subotičko sportsko društvo Šport*). Kao odličan trener i sportski pedagog sa svojim učenicima osvajao je mnoge nagrade u školskim sportskim natjecanjima, među ostalim najviše osvojenih medalja na sportskom natjecanju srednjih škola Ugarske na velikoj Milenijskoj proslavi (1000 godina mađarske državnosti) u Budimpešti 1896. te prvo mjesto na Državnom prvenstvu učenika srednjih škola Ugarske u gimnastici 1901. Na gostovanju Društva 21. VII. 1900. u Beogradu, poslije natjecateljskog dijela, Lajos Vermes i Nikola Matković priredili su demonstracije u mačevanju, a Matković je u međuvremenu i organizirao prikazivanje Beograđanima još nepoznate igre »foot bel« između dvije selekcije Društva, koja im se veoma dopala, te je loptu poklonio domaćinima. *Neven* iz 1904. piše da je »Subotičko gombalačko društvo« izdalo statistiku svojih rezultata te da je za to zaslužan »poslovođa« Nikola Matković, koji od osnutka društvo vodi »sa najvećom marljivošću«. Zahvaljujući njemu Društvo se sa svojim brojnim sekcijama ubraja među najbolje u Ugarskoj. Od 1898. sudjelovao je i u organizaciji natjecanja na Paliću. Ostavku na mjesto trenera u Društvu dao je 1907., ali je ostao član. Njegovi najpoznatiji učenici, čije je talent prepoznao, bili su Đuro Stantić i Ivan Sarić. Na Međulimpijskim igrama u Ateni 1906. bio je gimnastički sudac. Za trenera u Društvu ponovno je izabran 1910. U Senti je 1910. prikazao novu japansku vještinu samoobrane džiju-džicu osposobljavajući

tamošnje policajce, a to je poslije rata radio i u Subotici. U listopadu 1911. s odvjjetnikom Gyulom Frankom pokrenuo je tjedni sportski list *Vidéki Sport*, koji je ubrzo promijenio naslov u *Szabadkai Sport Ujság*, te je 1912. postao službeno glasilo *Subotičkoga sportskoga društva*, ali je prestao izlaziti u prosincu iste godine.

Na sjednici 7 subotičkih sportskih udruga, kao predstavnik *Športa*, sudjelovao je na na osnivačkoj sjednici *Privremenog upravnog odbora subotičkih sportskih društava* u Subotici održanoj 5. VII. 1920. te kao dopredsjednik njome predsjedao. U njegovu prerastanju u *Subotički nogometni podsavez*, za privremenog predsjednika izabran je 16. IX. 1920., a na osnivačkoj skupštini 3. X. 1920. u Subotici, održao je uvodnu riječ te je izabran u poslovni odbor.

Nikola Matković

Nekoliko mjeseci bio je urednik *Bunjevačkih novina* 1926. god. Bio je na čelu »tilovežbačkog« odjela Bunjevačkoga omladinskoga društva u Subotici, osnovanoga 1928. Prilikom prolaska olimpijske baklje kroz Suboticu 1936. s Lajosom Vermesom prikazao je jednu mačevalačku borbu.

Uz Lajosa Vermesa najznačajnije je sportsko ime u Subotici i Paliću do Prvog svjetskog rata. Ostavio je u rukopisu *Istoriiju subotičkog sporta*.

Lit.: *Neven*, 6/1893, 8,11/1894, 10/1904, 153/1920, Subotica; I. Kujundžić, Bunjevačko-šokačka bibliografija, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; P. Dulić (ur.), »Bačka« 1901 1971 *Subotica*, Subotica, 1971; *Enciklopedija fizičke kulture*, 1, Zagreb, 1975; K. Petkovića, *Régi Szabadkai játékok*, Ujvidék, 1983; B. Krstić (ur.), *Sport u Subotici 1944 – 1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, 1984; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, *Subotička bibliografija 1870-1918*, sv. 2, Subotica, 1993; A. Zomborčević, Tjelesni odgoj u prošlosti gimnazije, 1-5, *Žig*, br. 83-87, Subotica, 1998; B. Mrkić, *Palička olimpijada*, Subotica, 2000; A. Zomborčević, Lj. Vujković Lamić, Početak je bio težak, *Glasnik Pučke kasine*, 10/2007, Subotica; I. Valihora, *Paličke predolimpijske igre*, Subotica, 2008; *Srpski biografski rečnik*, 6, Novi Sad, 2014; D. Hicsik, *Alma mater : A szabadkai főgimnázium tanárai*, Szabadka, 2010; D. Rajić, *Istoriija subotičkog sporta (1878 – 1914)*, Subotica, 2018; Lj. Vujković Lamić, Zaboravljeni svjetski prvak, *Hrvatska riječ*, br. 794, Subotica, 6. VII. 2018; Lj. Vujković Lamić, Olimpijska baklja kroz Suboticu, *Hrvatska riječ*, br. 801, Subotica, 24. VIII. 2018; N. Jakovljević, *Fudbalska takmičenja južnih Slovena 1873 – 1941*, Subotica 2018.

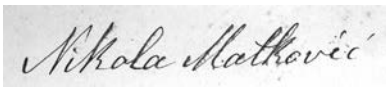
Lj. Vujković Lamić

MATKOVIĆ, Nikola (Verušić, 28. II. 1868. – Subotica, 7. I. 1947.), društveni djelatnik, poljodjelac. Sin je Jose i Stane, rođ. Vuković. Pradjed je političara Petra Kuntića. Nakon pučke škole, upisao je gradsku gimnaziju u Subotici 1878., ali ju je napustio u drugome razredu. Kao povjerenik Matice hrvatske u Subotici zabilježen je od 1893. Politički je bio blizak Katoličkoj pučkoj stranci i Katoličkom krugu u Subotici. *Neven* je uređivao 1896.–1902., kada dolazi do značajnijih promjena u strukturi i sadržaju časopisa: informativni prilozi postali su opsežniji, u većem broju objavljivani su književni prilozi u cilju njegovanja materinskoga jezika, hrvatska orijentacija je izraženija, a pojavljuje se i kritičniji odnos prema nepoštivanju zakonskih odredbi o jezicima manjina u školi, crkvi i zvanijama (javnim službama). Nakon što je 22. III. 1900. László Rátkay iz Stranke neovisnosti i '48 na sjednici Ugarskoga sabora optužio *Subotičku Danicu*

zbog protudržavnoga pisanja, po nalogu državnoga odvjetništva istraga je vođena protiv uredništava *Danice* i *Nevena* te više angažiranih bunjevačkih djelatnika, pa je tako i Matković dva puta saslušan. Ipak, optužbe su odbačene, a Rátkay se ispričao. Aktivno je sudjelovao u inicijativi Paje Kujundžića za osnivanje Prve školske zadruge u Subotici 1913., poslije preimenovane u Bunjevačku školsku zadrugu u Subotici, radi podupiranja, podizanja i financiranja bunjevačkih škola u Subotici, te je bio među 11 uglednika članova inicijativnoga odbora i jedan od glavnih sakupljača potpisnika za »potpisne arke« za njezino osnivanje, ali je ideja ostala neostvarenom zbog izbijanja Prvoga svjetskoga rata. U vrijeme raspada Austro-Ugarske na zboru u Hotelu *Hungaria* (danas: zgrada Lifke) izabran je u prijelazno tijelo vlasti Bunjevačko-srpski narodni odbor u Subotici. Prilikom osnivanja Narodnoga udruženja (poslije: Kršćansko i narodno udruženje) 1919. bio je jedan od povjerenika za Ludaš. Na osnivačkoj skupštini Udruženja zemljoposjednika, održanoj 5. IX. 1920., izabran je za člana upravnoga odbora. Politički je aktivan u Bunjevačko-šokačkoj stranci: za dopredsjednika je izabran 1921. te je bio član glavnoga odbora. Na jednim međuratnim općinskim izborima u Subotici 6. XI. 1927. nalazio se visoko na izbornoj listi odvjetnika Stipana Vojnića Tunića, odmah nakon Josipa Vukovića – Đide i Mirka Ivkovića Ivandekića, označen kao »Nikola Matković Josin, zemljop. L. Mamužića u. 11«, koja je zapravo bila lista Hrvatske seljačke stranke. U gradskom predstavničkom tijelu, koje je brojalo 100 zastupnika, lista HSS bila je druga po brojnosti sa 16 mandata, odmah iza Narodne radikalne stranke s 27 mandata. Nakon odobrenja pravila Hrvatskoga prosvjetnoga doma u Subotici na prvoj izvanrednoj skupštini 26. V. 1927. za predsjednika je izabran odvjetnik Stipan Vojnić Tunić, za tajnika bankovni činovnik Maća Mamužić, a »Nikola Matković, seljak iz Verušića« za »I. dopredsjednika«. God. 1929. *Neven* piše za Matkovića da je on »naš stari narodni i seljački borac«. Bio je aktivan član Pučke kasine, među ostalim

i njezin predsjednik 1929.-35. Među osnivačima je krovnoga saveza udrugâ bačkih i baranjskih Hrvata – Hrvatske kulturne zajednice Saveza hrvatskih prosvjetnih radnika i društava u Subotici 1936. Bio je bibliofil, zbog čega je nosio nadimak »knežev« (*madž.* könyv: knjiga). Pučkoj kasi ni darovao je knjige Ivana Antunovića. U *Nevenu* je objavljivao uredničke članke, a neke priloge objavljivao je anonimno ili se potpisivao kao -n i N.

Pokopan je na subotičkom Bajskom groblju.

Potpis Nikole Matkovića

Izvori: privatna arhiva i kazivanje Petra Kuntića iz Subotice; Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Terezije, F: 451-24, str. 803.

Lit.: *A Szabadkai városi főgymnasium értesítője a 1878/9 tanévre*, Szabadka, 1879; *A Szabadkai városi főgymnasium értesítője a 1879-80 tanévre*, Szabadka, 1880; *Subotičke novine : bunjevačko-šokački nediljni list za misne opće stvari, prosvitu, zabavu i gazdinstvo*, 48/1893, Subotica; *Neven*, 2,4,5/1895, 11/1899, 4,5/1900, 1/1903, 1/1918, 110/1919, 199/1920, 92/1921, 1/1924, 22/1927, 16/1928, 6/1929, Subotica; *Hrvatske novine*, 5/1924, Subotica; *Jugoslovenski dnevnik*, 292/1931, Subotica; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini od najstarijih vremena do 1929. godine*, Zagreb, 1930; *Obzor*, 28/1933, Zagreb; *Naše slovo*, 43/1935, Subotica; *Kultura*, br. 1, u: *Subotičke novine*, 3/1936, Subotica; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1938; M. Grlica, G. Vaš, *Subotičko višestranačje 1919-1920, Pro memoria*, br. 9, Subotica, 1990; M. Cindori – Šinković, E. Bažant, *Neven : Zabavno-poučni misečnik za Bunjevce i Šokce (1884-1914) : Bibliografija*, Beograd-Subotica, 2008; Z. Pelajić, *Proslava 10. godišnjice Šokačke kasine u Baču, Hrvatska riječ*, br. 603, Subotica, 23. X. 2014; M. Evetović, *Život i rad Paje Kujundžića 1859 – 1915*, Subotica, 1940 – 2019.

S. Bačić i V. Nimčević

MATKOVIĆ, Slavko (Subotica, 15. VI. 1948. – Subotica, 2. XI. 1994.), multimedij-ski umjetnik. Sin je Leonida i Jelene, rođ. Bajić. Diplomirao je na Višoj pedagoškoj školi u Subotici, a bio je zaposlen u subotičkoj Gradskoj knjižnici, gdje je radio na

zavičajnom odjelu te vodio galeriju. Njegov stvaralački opus manifestira se kroz prozu, pisanu i vizualnu poeziju, teorijska razmatranja, umjetničke knjige i predmete, različite oblike grafičke umjetnosti, novi strip, *mail art*, intervencije u slobodnom prostoru i konceptualnu umjetnost, odnosno umjetničke zamisli koncentrirane na samu ideju, tj. dematerijalizaciju umjetničkoga djela. Osnivač je Grupe Bosch+Bosch 1969. u tadašnjoj subotičkoj slastičarnici *Triglav*. Bio je urednik časopisâ *Kontaktor 972* (1972.) i *Pesmos* (1972.) te *WOW* (1974.), svojevrsnoga *underground*-časopisa Grupe Bosch+Bosch, u kojima su objavljivani prilozi iz umjetničke prakse i teorije umjetnosti.

Ideje i procesi bili su mu preokupacija prilikom realizacije projekta. Takav je stvaralački pristup prikazan u djelima poput serije *Oblaci* (1970.), kada tijekom šest mjeseci fotografira oblake iznad svojega doma. God. 1971. eksperimentira s vizualnom poezijom (knjiga *5112/a*) i takozvanim signalističkim stripovima, kojima narušava narativnu konstrukciju klasičnoga stripa. Naglašavajući nezavisnost tekstualnoga od slikovnoga dijela stripa, postavio je temelje žanra jugoslavenskoga »novoga stripa«, u kojima propituje odnose teksta i slike te gradi prikaze koristeći se različitim oblicima grafičke umjetnosti i tehnike montaže. Takav tekstualno vizualni eksperiment predstavljaju djela *Salamandra* (1976.) i *Brevijar* (1978.). Eksperimentalne stripove objavljivao je i u omladinskom listu *Új Symposion*. Serija stripova pod nazivom *Neckermann* (1979.) nastala je iz tih eksperimenata, a sastoje se od nasumično sastavljenoga mozaika izrezanih elemenata iz reklama i časopisa, što rezultira stripovima bez narativa, koji predstavljaju kritiku potrošačkoga društva.

Izražavao se i performansom nastupajući na brojnim festivalima u srednjoj i istočnoj Europi. U posljednjim godinama njegove svakodnevnne aktivnosti bile su čitanje ili razmišljanje o umjetnosti kao načinu izvođenja, dok je istodobno radio i na

kolažnim pjesmama i figurativnim slikama, kojima izražava slutnju budućega rata.

Bio je član Društva književnika Vojvodine od 1977. Objavio je zbirke pjesama *Cvjetovi saznanja* (1973.), *Mi smo mali šašavi potrošači* (1976.), *Knjiga (vizuelna poezija)* (1978.), *Antigraf* (1983.), *Fotobiografija* (1985.) i *Selotejp tekstovi* (1989.).

Dobitnik je nagrade *Nagyapáti Kukac Péter* 1984. te nagrade *Dr. Ferenc Bodrogyári* 1985. godine za zbirku pjesama *Fotobiografija*. Muzej suvremene umjetnosti Vojvodine priredio je 2004. njegovu posmrtnu retrospektivnu izložbu, uz koju je tiskana monografija autora izložbe Nebojše Milenkovića *Ich bin Künstler Slavko Matković*. Glavni je junak knjige Nebojše Milenkovića *Nešto što strašno podseća na život - Kratka istorija letenja u Subotici* (Beograd, 2019.). Jedan je od važnijih predstavnika eksperimenta u jugoslavenskoj umjetnosti 1970-ih.

Lit.: B. Szombathy, *B+B 1969 – 1976*, Újvidék, 2019; N. Milenković, *Ich bin Künstler Slavko Matković*, Novi Sad, 2005.

Lj. Vuković Dulić

MATKOVIĆ, Solan (Antun) (Ilok, 19. V. 1863. – Zemun, 10. XII. 1919.), franjevac, orguljaš, pisac, prevoditelj. Krsno mu je ime Antun. Osnovnu školu završio je u Iloku. U Franjevački red stupio je u Beču 1880. uzevši redovničko ime Solan. Filozofiju je studirao u Fedvaru (*madž.* Dunaföldvár), a teologiju u Baji. Službovao je u Brodu na Savi (danas: Slavonski Brod) kao vikar samostana 1885.-91, a zatim je u Vukovaru kateheta u osnovnoj školi i gimnaziji do 1895. Potom je premješten u Ilok za kapelana i katehetu, zatim je gvardijan u Šarengradu 1897.–1900. te gvardijan i župnik u Cerniku 1900.-02. Poslije ponovno odlazi u Vukovar za katehetu u gimnaziji, a zatim je kratko kapelan i kateheta u Našicama. U Zemun dolazi 1910., gdje je predstojnik samostana do smrti. Još od studentskih dana bavio se glazbom i obavljao orguljašku službu. Pisao je o katehetskim i pedagoškim temama te izdao prijevod djela Franza Xavera Bobelke *Katechismus*

der biblischen Geschichte des alten Bundes 1905.

Kao student u Baji, počeo je surađivati u *Nevenu* 1884., u kojemu je do 1897. objavljivao novele (neke i prevedene s njemačkoga), znanstveno-popularne članke, vjerske članke, etnografske teme, pjesme i crtice. U listu se koristio pseudonimom Solanović. Na 26. sjednici Privremenoga narodnoga predstavništva Kraljevstva SHS, održanoj 27. V. 1919., primio je prisegu do tada neprisegnutih triju zastupnika katoličke vjere, među kojima i Stipana Vojnića Tunića iz Bunjevačko-šokačke stranke.

Djela: Orguljanje i pjevanje u pučkoj školi (u nastavcima), u: *Škola: list za učiteljstvo i prijatelje školstva*. Karlovac, 1896; *Liturgična propovijed*. Rekao ju O. Solan Matković, franjevac prigodom blagoslova novog oltara u Bogdanovcima 3. svibnja 1904., Vukovar, 1904; *Hronološka jezgra starozavjetne biblije* (prijevod), Zagreb, 1905.

Lit.: *Stenografske beleške Privremenog narodnog predstavništva Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, 2, Beograd, 1920; V. Rukavina, Hrvatska strana Zemuna, *Hrvatska revija*, 4/2004, Zagreb; M. Cindori-Šinković, E. Bažant, *Neven: Zabavno-poučni mesečnik za Bunjevce i Šokce (1884-1914): Bibliografija*, Beograd-Subotica, 2008; M. Batorović, Opis Prvoga svjetskog rata u Kronici franjevačkog samostana u Zemunu i ljetopisac o. Solan Matković, u: *Srijem u Prvom svjetskom ratu 1914.–1918.: Zbornik radova za znanstvenoga skupa 9. lipnja 2015*, Vukovar, 2016.

S. Bačić

MATKOVIĆ, Šimun (Jakšić, Šimun, Ivan, Simone, Matkovich) (Mateoković kraj Olova, Bosna, 1575. – ?, 1638.), franjevac, svećenik. Sin je Ivana Jakšića i Marije, rođ. Bogović, iz zaseoka Mateoković kraj Olova. Odatle i njegova različita imena i prezimena u spisima i izvješćima. Pravo mu je ime Šimun Jakšić, ali kako je bio običaj da se mnogi bilježe i po očevu imenu, tako i on uzima i ime svojega oca – Ivan. To je neke povjesničare dovelo u zabludu, pa su pisali o dvojici Matkovića – Šimunu i Ivanu, a radi se o istoj osobi. Jednako je tako bio običaj da se prezime naznačuje po mjestu rođenja. U izvješću isusovca Bartola Kašića Svetoj Stolici *Relatione della Vita, e costumi di Don Simone di Giovanni Mat-*

covicch iz 1613. naznačeno je i ime njegova oca i prezime po mjestu rođenja – Matković. Attila Pfeifer u svojoj disertaciji iznosi opservaciju kako je Matkovićeve karijera »bila prava avantura«.

Od svoje 12. do 22. godine bio kod franjevacu u Olovu. Kod njih je primio tonzuru (striženje kose kao znak predanja Bogu) i tako postao franjevačkim klerikom. Ipak, napustio je franjevački red i otišao u Barsku nadbiskupiju, gdje je zaređen za svećenika, vjerojatno oko 1600. Početkom XVII. st. apostolski je misionar u Turskoj. Njegov je teren bio poglavito Srijem, Baranja, Bačka, Banat i sjeverna Srbija, a središta njegova djelovanja bili su Bapska (Srijem), Mohač (Baranja) te Bačka. U Bačkoj je prvi put boravio 1608.-09, kada su ga bački katolici pozvali da otjera svećenike »šizmatike«, pokrsti njihovu djecu i blagoslovi njihove brakove, ali su pravoslavni popovi poslali protiv njega 15 Osmanlija, koji su ga pretukli i opljačkali. Tu je imao puno nepritika od strane pravoslavnih vladika i kaluđera te kalvinista, koji su svojatali katoličke crkve i priječili mu pastoralni rad. Smutnje su mu pravili oko uvođenja novoga kalendara i tužili ga turskim vlastima da ne priznaje brak sklopljen pred njima. To ga je ponukalo da o svojem trošku ode u Carigrad i ondje isposluje ferman za sebe i svoje katolike. S fermanom sultana Ahmeda otišao je budimskom Ali Paši, koji je potvrdio ferman i još mu dodao sedam točaka kao tumač i objašnjenje u korist Matkovića i katolika. U Pečuhu je uspješno obranio katolike od tamošnjih kalvinista. Preko Dubrovnika 1612. odlazi u Rim kako bi tražio veći broj svećenika za svoje misionarsko područje. U Dubrovniku se susreo s isusovcem Bartolom Kašićem. Nakon tri mjeseca, po nalogu pape Pavla V., generalni poglavar isusovačkoga reda Claudio Aquaviva poslao je Kašića i Istvána Szinija, isusovca Madžara iz Transilvanije, s don Šimunom u Tursku, tj. na njegovo misijsko područje, kako bi izvijestili Svetu Stolicu o životu katolika i mogućnostima misijskog rada »in partibus infidelium«, budući da

je Matković znao i »dalmatinski« i turski jezik.

Kašić i Matković vratili su se 15. X. 1613. u Rim. Kašić je u svojim izvješćima o stanju kršćana pod Turcima predložio don Šimuna za biskupa ističući da je svećenik uzorna života, bogoljuban, požrtvovan, vješt prilikama, izvanredno zaslužan, u narodu i među Turcima ugledan. Za biskupsko sjedište predlagao je Mitrovicu, Ilok, Beograd, Vukovar ili Smederevo. No nastojanja Kašića da Matković postane biskupom nisu uspjela i to će se pitanje pokretati kroz niz godina. Komisija kardinala našla je samo jedan razlog protiv njegova imenovanja za biskupa – skromno teološko znanje. Šimun je inače razvio veliko i svestrano pastoralno područje, čak je osnovao i školu (licencijat) za laike, koji će malobrojnom svećenstvu pomagati u pastoralu.

U Rim je otišao 1622., za vrijeme osnivanja Svete kongregacije za širenje vjere (*lat.* Sacra Congregatio de Propaganda Fide, skr. Propaganda fidei). Tu je detaljno izvijestio Kongregaciju i papu Grgura XV. o svojim misijama i iznio više preporuka. Za povijest bačkih Bunjevaca od važnosti je njegova molba kao mohačkoga župnika u kojoj je tražio za sebe dvije župe za mjesto »Bunievczi« u Kalačkoj nadbiskupiji. Po tome će se najviše citirati u povijesnim djelima, jer bi to bio navodno najstariji poznati spomen imena Bunjevac. Kako se mjesto takva imena ne nalazi na području Bačke, vjerojatnije je tražio da bude župnik katoličkoga stanovništva. To potvrđuje i podatak da je na traženje Propagande da precizira koje su to župe odgovorio »Muhac Chatol / Bunieziocki Xiochi«, tj. da su u pitanju župe u Mohaču i Katolju (*madž.* Kátoly) u Baranji i da ih je tražio za Bunjevce i Šokce, pa je, čini se, Matković pogriješio isprva misleći da se župe nalaze u Kalačkoj nadbiskupiji. No bez obzira na to taj je spomen važan kao potvrda ranijih seoba Bunjevaca u Podunavlje, jer se zna da su neki bunjevački rodovi još u XVI. st. živjeli u Dalmaciji i Hrvatskom primorju, ali ne pod bunjevačkim imenom. Ipak, Matkovićeve molba nije najstariji pisani

spomen imena Bunjevac – Antal Velics i Ernő Kammerer u turskim teferima nalaze u Mároku u Baranji ime kmeta »Márton Bunavác«, popisano 1550. (koji je i 1561. zabilježen u obližnjem selu Izsép, danas Topolje), no Jovan Erdeljanović to odbacuje kao prvi spomen bunjevačkoga etnonima.

Nakon boravka u Rimu Matković se vratio na jug Ugarske, gdje je nastavio svoje misije. Bio je aktivan i u Bačkoj, ali je uglavnom boravio u Baranji, u Dražu (*madž.* Darázs) i Mároku (danas: Gajić). Nakon smrti smederevskoga biskupa fra Alberta Rendića 1629. sljedeće godine otišao je u Rim u pokušaju da dobije tu biskupsku titulu, ali bez uspjeha. No imenovan je bačkim opatom (*lat.* Abbate di Backa), te je posljednji poznati svećenik koji je nosio tu titulu. U Bačkoj se 1630-ih godina sukobljavao s bosanskim franjevcima oko jurisdikcije nad bačkim župama, pri čemu su ga franjevci optuživali da vjernike nagovara da ne prihvate novi (gregorijanski) kalendar. Nakon što je napustio južnu Ugarsku, Turci su ga utamničili u Sarajevu 1635., ali ga je Propaganda novcem uspjela izbaviti iz zatvora.

Lit.: A. Velics, E. Kammerer, *Magyarország török kincstári defterek*, 1, Budapest, 1886; E. Ferrendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis: ab anno 925 usque ad annum 1752*, Zagabria, 1892; J. Kostalić [I. Evetović], Šimun Matković, *Subotička Danica : Bunjevačko-Šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1894.*, Subotica, b.g.; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; M. Vanino, Kašičevo izvješće o Don Šimunu Matkoviću (1613), *Vrela i prinosi : Zbornik za povijest isusovačkog reda u hrvatskim krajevima*, 1, Sarajevo, 1932; *Hrvatska enciklopedija*, 3, Zagreb, 1942; Ž. Mandić, *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1987; B. Mihály, *Erdélyi és hódoltsági jezsuita missziók : I/1: 1609-1616*, Szeged, 1990; B. Mihály, *Erdélyi és hódoltsági jezsuita missziók : I/2: 1617-1625*, Szeged, 1990; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; *Autobiografija isusovca Bartola Kašića u prijevodu i izvorniku*, s latinskoga prevo V. Horvat, Zagreb, 2006; B. Bukinac, *O ulozu franjevaca u seobama hrvatskoga naroda XVI i XVII stoljeću*, Subotica, 2007; J. Temunović, *Bilježnica za povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2009; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do*

propasti Austro-Ugarske Monarhije, Subotica-Slavonski Brod, 2017; A. Pfeiffer, *Istorija Bača od poznog srednjeg veka do opadanja moći Osman-skog carstva*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2019.

S. Bačić

MATOŠ, Antun Gustav (Tovarnik, Srijem, 13. VI. 1873. – Zagreb, 17. III. 1914.), pjesnik, pripovjedač, novinar, esejist i putopisac. Najvažniji je književnik hrvatske moderne. Rođen je u Srijemu, gdje mu je otac August službovao kao učitelj, ali se obitelj već dvije godine poslije preselila u Zagreb. Djed po ocu Grgur bio je učitelj te orguljaš i kantor u Kačmaru, u dijelu sela zvanom Senta, a oko 1840. premješten je za učitelja u Plavnu. U svojoj autobiografiji Antun Gustav mogao je tako napisati da je »Bunjevac podrijetlom, Srijemac rodom, a Zagrepčanin odgojem«.

U Zagrebu je Matoš završio osnovnu školu, a nakon nedovršene gimnazije nije se uspio upisati na studij veterine u Beču. Umjesto toga posvetio se književnosti i glazbi. Prva pripovijetka *Moć savjesti* izašla mu je u časopisu *Vienac* 1892. Samo godinu dana poslije izbjegao je poziv u vojku otišavši u Beograd, gdje se izdržavao svirajući violončelo i objavljujući novinske tekstove. God. 1898. odlazi u Beč i München te kratko boravi u Ženevi, a nakon toga pet godina provodi u Parizu. Ondje se upoznao sa suvremenom francuskom i svjetskom književnošću, koja je ostavila trajan utjecaj na njegovo stvaralaštvo. U Parizu je napisao i svoje najvažnije pripovijetke (*Iverje*, 1899; *Novo iverje*, 1900). Od 1904. do 1908. ponovno je u Beogradu te su mu u to vrijeme u Hrvatskoj objavljene dvije knjige eseja (*Ogledi*, 1905; *Vidici i putovi*, 1907). Tada počinje pisati i pjesme, ali one su izašle tek posmrtno (*Pjesme*, 1923). U Zagreb se vraća nakon što je pomilovan 1908. te se uključuje u javni život sudjelujući u književnim i političkim polemikama. Za života su mu izašle još tri knjige: pripovijetke *Umorne priče* (1909) te eseji *Naši ljudi i krajevi* (1910) i *Pečalba* (1913). Velik broj njegovih neobjavljenih tekstova

prikupljen je tek za posmrtno objavljena sabrana djela 1935–40.

Matoš je u hrvatsku književnost uveo simbolizam, modernizam i impresionizam. Njegove se pripovijetke obično se dijele u dvije skupine prema temama, ali i pripovjednim tehnikama. Prvu čine realistične priče koje se događaju u Zagrebu i okolici, s likovima iz stvarnoga života, u kojima se istražuju suvremeni socijalni problemi. U drugoj su skupini bizarne pripovijesti s neobičnim junacima, koje se bave ljubavlju i smrću. Sve se Matoševe pripovijetke odlikuju naglašenom liričnošću, no u onima iz druge skupine zaplet je znatno reduciraniji te u prvi plan dolaze individualne sudbine i psihološki motivi.

Putopisi mu se temelje na impresionističkoj strategiji, u sklopu koje krajobraz ne samo što asocira emocionalna stanja nego i razvija asocijacije i misli o krajnje različitim temama. Najpoznatiji mu je putopis *Oko Lobora* (1907).

Napisao je svega stotinjak pjesama, uglavnom u kasnoj fazi stvaralaštva. Velik uzor bio mu je Baudelaire. Poezija mu se odlikuje formalnom dotjeranošću, muzičkim kvalitetama stihova te harmonijom riječi, boja i mirisa. Osnovne su teme ljubav i smrt, s dominantnim osjećajima transcencije i prolaznosti. Najpoznatije su mu ljubavne pjesme *Samotna ljubav*, *Djevojčici umjesto igračke* i *Utjeha kose*. Osim toga napisao je i neke od najboljih krajobraznih pjesama u hrvatskoj književnosti, npr. *Je-*

*senje več*e i *Notturmo*, te niz rodoljubnih, npr. *Stara pjesma, 1909* i *Iseljnik*, u kojima se kritički osvrće na aktualne prilike u Hrvatskoj.

U književnoj kritici impresionistički je analizirao djela hrvatskih i srpskih pisaca te se zauzimao za modernistička shvaćanja društvene uloge književnosti. Umjetnost je za njega u prvom redu ljepota, pa je osnovni kriterij vrednovanja književnoga teksta snaga izričaja i individualni stil, dok socijalna i nacionalna angažiranost dospijevaju u drugi plan.

Po Matošu je nazvana godišnja Nagrada za književnu i umjetničku kritiku koju dodjeljuje Matica hrvatska od 1999. U Tovarniku je 2014. ustanovljena manifestacija Dani Antuna Gustava Matoša, koja je nakon stanke nastavljena 2018. te se, kao višednevna manifestacija, odvija i u drugim mjestima (Zagreb, Osijek, Vinkovci, Subotica, Plavna, Beograd...). U okviru Demokratskoga saveza Hrvata u Vojvodini 1991.-96. djelovao je Fond za potporu učenika i studenata *Antun Gustav Matoš*. U to je vrijeme i Društvo vojvođanskih i podunavskih Hrvata iz Zagreba organiziralo neformalnu zakladu za pomoć studentima Hrvatima iz Vojvodine *Antun Gustav Matoš*, koja je djelovala 1993.–2001. Hrvatsko nacionalno vijeće osnovalo je 2020. Fondaciju *Antun Gustav Matoš* u Beogradu. Matošu u čast postavljena je spomen-ploča na Narodnosnoj kući u Kačmaru i organiziran je znanstveni skup 2003. Njego-

Spomen-ploča
Antunu Gustavu
Matošu u Kačmaru

vo ime nosi HKUPD iz Plavne, osnovano 2008. To društvo organizira manifestaciju *Dani Antuna Gustava Matoša i dr. Josipa Andrića* od 2009. god. Po Matošu je nazvana i trijenalna nagrada za najbolju knjigu poezije Hrvata iz Vojvodine, koju od 2014. dodjeljuje Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Djela: *Iverje*, Mostar, 1899; *Novo iverje*, Zagreb, 1900; *Ogledi*, Zadar, 1905; *Vidici i putovi*, Zagreb, 1907; *Umorne priče*, Zagreb, 1909; *Naši ljudi i krajevi*, Zagreb, 1910; *Pečalba*, Zagreb 1913; *Pjesme*, 1923; *Djela*, I–XVII, Zagreb, 1935–40.

Lit.: M. Šicel, *Matoš*, Zagreb, 1966; D. Jelčić, *Matoš*, Zagreb, 1984; V. Horvat, *Prilog Matoševoj poetici*, Zagreb, 1984; *Leksikon hrvatskih pisaca*, Zagreb, 2000; S. Balatinac, *Prisjećanje na Petreša i Matoša u Kačmaru*, *Hrvatski glasnik*, 52/2005, Budimpešta; D. Oraić Tolić, *Čitanja Matoša*, Zagreb, 2013; S. Vulić, *Bački tragovi u jeziku A. G. Matoša*, *XI. međunarodni kroatistički znanstveni skup*, Pečuh, 2013; K. Pelajić, Z. Pelajić, *Hrvatsko kulturno-umjetničko prosvjetno društvo »Matoš« Plavna (2008.-2013.)*, Plavna, 2014.

P. Vuković i S. Bačić

MATTAY, Imre (Moravec, Moravec, Imre, Mirko) (Zakon /*madž.* Zákány/, Šomodska županija, 1. VII. 1881. – Budimpešta, 22. VIII. 1964.), prosvjetni djelatnik, savjetnik vlade za manjine, urednik i cenzor kalendara. Završio je pedagoško obrazovanje pri Mađarskom kraljevskom državnom zavodu za obrazovanje učitelja (*madž.* A magyar királyi állami tanítóképzőintézet) u Čakovcu. Predavao je u mađarskim Julijanskim školama u Starim Jankovcima i Sarajevu. Nakon Prvoga svjetskoga rata preselio je u Mađarsku. Prema pisanju lista *Topol* iz svibnja 1942., živio je u Budimpešti, bio je nadzornik hrvatskih škola te je sastavio udžbenik za bunjevačke i šokačke škole.

Józsefa Margitaia (1854.–1933.) naslijedio 26. VI. 1933. na mjestu vladina savjetnika i posebnoga izvjestitelja za pitanja Južnih Slavena u Mađarskoj pri odjelu za narodnosti i manjine ureda predsjednika vlade. Kao povjerenik i savjetnik vlade nije imao izvršnu moć, već je obilazio naselja s južnoslavenskim stanovništvom, sastavljao izvješća za resorno ministarstvo te infor-

mirao državna tijela o njihovim gospodarskim, obrazovnim, kulturnim i socijalnim prilikama. Bio je zadužen za izdavanje hrvatskih periodičnih izdanja u Mađarskoj. Nakon Margitaijeve smrti preuzima uređivanje budimpeštanskoga kalendara *Danica* 1933. te usmjerava uređivačku politiku lista za Hrvate u Pomurju *Topol* (1926.–1944.), čiji je bio suradnik. Brinuo se za uređivanje, raspačavanje, financijska pitanja i domoljubni sadržaj, o čemu je osobno slao detaljna izvješća premijeru. Surađivao je s predstavnicima svih hrvatskih subetničkih grupa u Mađarskoj oko sadržaja kalendara i jezičnih pitanja. Kalendar se 1930-ih pretežito slao u podunavska, baranjska i podravska naselja. O jeziku kalendara Ivan Petreš (1876.–1937.), čavoljski župnik, na mađarskom mu je 9. I. 1935. napisao »Bunjevački narod, dakle moj narod, uživat će u čitanju. Jezik nije u potpunosti njegov, ali od svih naroda svijeta Bunjevcima je najlakše zadovoljiti. Rado čitaju, pažljivo, i pokušavaju razumjeti ono što pročitaju. Kada naiđu na riječ ili rečenicu koju nakon prvog čitanja ne razumiju, zahvaljujući živoj mašti rekonstruiraju stvari i tako dolaze do srži«. Jezik kalendara približit će postupno tadašnjemu hrvatskomu standardu, povećati broj tiskanih primjeraka s 2000 na 2500 (1936.) i smanjiti njegovu cijenu. Petreš je pohvalio njegovo približavanje hrvatskomu jeziku i predložio mu je uređivanje kalendara na hrvatskom književnom jeziku kako bi sve hrvatske dijalektalne skupine u Mađarskoj mogle dobro razumjeti sadržaj kalendara. Od 1937. Moravec koristi mađarizirani oblik prezimena Mattay. U jednom izvješću iz 1938., nakon što su bajske Bunjevci, pod vodstvom odvjetnika Miše Jelića i poduzetnika Antuna Katanića, preuzeli upravu u bajskoj Kršćanskoj čitaonici, neutemeljenim je odbacio optužbe policijskih djelatnika da će bunjevački članovi čitaonice zahtijevati bunjevačku školu te je dodao da nisu potrebne dodatne mjere. U izvješću vladi 1940. navodi da Južni Slaveni u Mađarskoj nisu izrazili želju za političkim dnevnikom, čije bi izdavanje bilo otežano financijskim, ali i regionalnim razlikama među skupinama,

te da im u takvim okolnostima odgovaraju i mađarske novine. Stoga je kalendar *Danica* ostao najvažnija tiskovina namijenjena Hrvatima u Mađarskoj. Kalendar je 1939. tiskan u 2800, 1940. i 1941. u 3000, a 1942. u 12.000 primjeraka zbog povratka područja sa znatnim brojem hrvatskoga stanovništva pod Mađarsku (1941.). Izlazio je do 1944., a godište 1945., iako pripremljeno za tisak, nije izašlo.

Lit.: *Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem kiadványai*, IV. füzet, Budapest, 1927; F. Szili Ferenc, *Kivándorlás a Délkelet-Dunántúlról Horvát-Szlovénországra és Amerikába 1860-1914*, Kaposvár, 1995; L. Szita, *A Somogy megyei horvát nemzetiség iskola- és művelődésügye a két világháború közti időszakban*, *Somogy megye múltjából: Levéltári évkönyv*, 29, Kaposvár, 1998; S. Balić, *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015.*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021.

M. Bara

MAZIĆ, Andrija (Subotica. 4. III. 1897. – Subotica, 29. I. 1966.), javni djelatnik, gradski kapetan, matičar. Rođen je u obitelji Lazara, majstora papučara, i Luce, rođ. Manić. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, dva semestra Šumarskoga fakulteta u Zagrebu te četiri semestra na subotičkom Pravnom fakultetu. Potporučnik u austro-ugarskoj vojsci bio je 1915.-18., a od 1921. pričuvni potporučnik u vojsci Kraljevine SHS.

Još u uniformi austro-ugarske vojske bio je aktivan s drugim bunjevačkim omladincima u vrijeme preuzimanja vlasti u zadnjim danima Prvoga svjetskoga rata. Nakon povratka Blaška Rajića s povijesne sjednice Hrvatskoga sabora u Zagrebu 29. X. 1918. sudjelovao je na sastanku u uredu odvjetnika Vladislava Manojlovića 5. XI. 1918., kada je odlučeno da postupak oko odcjepljenja krajeva južne Ugarske u Subotici vodi Pučka kasina te da se osnuju tijela nove vlasti u gradu – Bunjevačko-srpski narodni odbor, te njezine oružane snage Bunjevačko-srpska narodna garda. Bio je glavni organizator osnivanja garde provođeni navačenje po subotičkim četvrtima. Sudionik je velikoga osnivačkoga skupa Bunjevačko-srpske narodne garde 10. XI.

1918. u dvorani kavane *Hungaria* (danas zgrada *Lifke*), na kojem je pročitao Pravila te organizacije. Nakon završenoga skupa s Gavrom Čovićem pokretač je akcije u kojoj je 10 subotičkih Hrvata pronijelo hrvatski barjak središnjim subotičkim ulicama i nakon toga ga istaknulo na Gradsku kuću. Bio je među osnivačima bunjevačko-srpskoga Omladinskoga društva *Jugoslavija* 7. XII. 1918., koje je organizirao prof. Petar Zvekić, kada je izabran za nadzornika. Na skupštini Pučke kasine 27. VI. 1920. izabran je za člana nadzornog odbora. Na sjednici Subotičkoga nogometnoga podsaveza 5. VII. 1920. izabran je za kontrolora.

Andrija
Mazić

Zauzimao je više pozicija u gradskim i državnim službama. Redarstveni (policijski) kapetan bio je u Subotici od 15. III. 1920. do 30. VI. 1921., zatim u Velikoj Kikindi 1922., siročadski bilježnik u Subotici 1923.-24., gradski redar 1925., za šefa općinskoga matičarskoga zvanja izabran je 1926., a 1932. državni je matičar. Tijekom 1920-ih nekoliko je puta otpuštan iz subotičke gradske uprave jer nije bio pristasa Narodne radikalne stranke. Bio je angažiran u sokolskoj organizaciji. Za počasnoga predsjednika nogometnoga kluba *Bunjevac* izabran je 1935. Nakon osnivanja Hrvatskoga nogometnoga saveza (HNS) u rujnu 1939. pristupio je Zboru nogometnih sudaca HNS-a iako je tada bio u vojsci. Nakon ponovne uspostave mađarske vlasti, uhićen je sredinom 1941. kada ga je Miloš Kovačević, šef političkog odjela policijske kapetanije u Subotici, nazivao »rackim kapetanom« nakon čega je predan u tzv. Žutu kuću gdje je bio izložen teškom mučenju. Poslije rata bio je svjedok na suđenju Mi-

lošu Kovačeviću, koji je 1946. osuđen na smrt kao ratni zločinac.

Bio je u prvom braku s Jelicom Gabrić, s kojom se vjenčao 1927. Kao umirovljenik nakon Drugoga svjetskoga rata boravi u Dubrovniku, gdje živi s Katicom Suvajdžić. Ordenom Jugoslovenske krune V. reda odlikovan je 1930., a medaljom za vojničke vrline 1940.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F:47. II 165/1919; Senat grada Subotice F:47.1359. Službenički karton, Pravni fakultet F:228.146; F:478. 8/1897 Državna matična knjiga rođenih.

Lit.: *Neven*, 1,19/1918, 143,153/1920, 217/1921, 46/1926, 19/1927, 5/1929, 8/1937, Subotica; *Subotičke novine*, 24,26/1921, Subotica; *Hrvatske novine*, 47/1922, Subotica; *Hrvatska misao*, 51/1922, Zagreb; *Zemljodilac*, 3/1923, Subotica; *Borba*, 21/1924, Subotica; *Bunjevačke novine*, 18/1926, Subotica; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1938; *Spomenica oslobođenja i ujedinjenja Grada Subotice*, Subotica 1938; *Hrvatski dnevnik*, br. 1195, 1225, Zagreb, 1939; Đ. Lopičić, *Mađarski ratni zločini 1941-1945 : presude jugoslovenskih sudova*, Beograd, 2010.

S. Mačković i V. Nimčević

MAŽGON, Miroslav (Pračno, kraj Siska, 10. VII. 1890. – Zagreb, 22. VII. 1971.), bankovni činovnik, ravnatelj banke, kulturni i sportski djelatnik. Od 1919. subotički stanovnik (Rajićeva 38, poslije u Strossmayerovoj 11), s grupom mladih ljudi u prvim godinama nakon rata upućen od Stjepana Radića u Bačku kako bi se uključili u društveni rad i život. Posebno je djelovao na razvoju glazbenoga života te je 1919. uspio dobiti dozvolu za održavanje koncerta znamenitoga violinista Zlatka Balokovića, no on je ipak otkazan. Već je 1920. viđen kao intelektualac na proslavi 40. obljetnice svećeništva Ilije Kujundžića. Kao pjevač aktivno je djelovao u Hrvatskom pjevačkom društvu *Neven*, u kojemu je obnašao i funkciju »poslovođe«. Kao bariton pjevao je na koncertima koje je organizirala udruga, npr. na proslavi spomendana smrti posljednjih Zrinskih i Frankopana 1922. Bio je solopjevač na koncertu Dobrotvorne zajednice Bunjeva-

ka 1922. Za predsjednika Hrvatskoga prosvjetnoga doma u Subotici izabran je 1930. Bio je i organizator novoosnovanoga zbora Hrvatskoga crkvenoga pjevačkoga društva sv. Cecilije 1934., u kojem je najprije tajnik, a od 1935. predsjednik. Angažiran je u nizu drugih udruga i tijela: član je Kazališnoga odbora kao gradskoga tijela 1922., član izaslanstva društva koje je 1933. bilo u pohodu Bunjevaca u staru postojbinu 1933., član odbora za proslavu 250. obljetnice dolaska jedne grupe Bunjevca i preuzimanja vlasti u Subotici održane 1936., blagajnik Hrvatske kulturne zajednice u Subotici, osnovane 1936., kao blagajnik član je Priređivačkoga odbora za proslavu imendana dr. Mačeka 1938. Bio je i tajnik Zbora hrvatskih kazališnih dobrovoljaca u Subotici, sekcije Hrvatske kulturne zajednice, 1940., u kojemu je aktivno i glumio.

Vojna obavještajna služba Kraljevine Jugoslavije izvijestila je 1934. da su direktori banaka Mažgon i Mrljak, uz odvjetnike Mihovila Katanca i Mateja Jankača te još nekolicinu drugih Hrvata, sustavno i neumorno radili na kulturnom planu i organiziranju bunjevačkih Hrvata. Bio je prvo činovnik Hrvatske zemaljske banke, zatim 1930. zamjenik, a poslije i ravnatelj Jugoslavenske udružene banke d. d. Zagreb, podružnice Subotica. Osim toga bio je direktor u Industriji željeznoga namještaja d. d. i u još nekoliko subotičkih poduzeća.

Miroslav
Mažgon

Pred rat napušta Suboticu i odlazi u Hrvatsku. Aktivan je u Društvu bačkih Hrvata, u kojemu je 1942. izabran za prvoga blagajnika. Poslije rata, bio je tajnik Akademskoga veslačkoga kluba *Mladost* u Zagrebu 1963.-70. (od 1960. i član Izvrš-

noga odbora), kojemu je oporučno ostavio sav imetak, kao i kuću u središtu Zagreba.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Senat grada Subotice F:47. IV. 2454/941.

Lit.: *Neven*, 271/1920, 2/1922, 17/1939, Subotica; *Obzor*, 381/1930, Zagreb; P. Pečić, *Spomenica pohađa Bunjevaca u svoju staru postojbinu*, Subotica, 1933; *Subotičke novine*, 3/1935, Subotica; *Klasje naših ravni*, br. 4, Subotica, 1936; P. Vidaković, Rad Društva Bačkih Hrvata u godini 1942. i 1943., *Klasje naših ravni*, 1/1943, Zagreb; P. Vidaković, Rad »Društva Bačkih Hrvata u Zagrebu u godini 1944., *Klasje naših ravni*, 1-2/1944, Zagreb; A. Sekulić, Hrvati iz južnougarskih područja u godinama od 1918. do 1920., *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 1/1993, Zagreb; S. Mačković, Jedno izvješće o Bunjencima iz 1934., *Klasje naših ravni*, 5-6/2004, Subotica; S. Mačković, *Industrija i industrijalci Subotice (1918-1941)*, Subotica, 2004; R. Starić, *HAVK : Hrvatski akademski veslački klub Mladost - Zagreb : 100 godina postojanja : 1912.-2012.*, Zagreb, 2012; *Sjećanja na neke tajnike : Miroslav papa Mažgon* (<https://www.mladost.hr/13097/miroslav-papa-mazgon> – pristupljeno 7. XI. 2021).

S. Mačković, V. Nimčević i E. Hemar

MAŽURANIĆ, Ivan (Novi Vinodolski, 11. VIII. 1814. – Zagreb, 4. VIII. 1890.), književnik, političar, pravnik. Njemačku pučku školu završio je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Rijeci, gdje je naučio mađarski. Dvogodišnji studij filozofije, započeo u Zagrebu, završio je u Sambotelu (*mađ.* Szombathely) 1835., a pravo na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu 1837. Nakon početka Ilirskoga pokreta surađuje s Ljudevitom Gajem i podržava preporodne ideje u političkom, jezičnom i književnom pogledu. Radio je kao suplent u zagrebačkoj gimnaziji, a zatim kao odvjetnik u Karlovcu, gdje je napisao najvažnija književna i publicistička djela. U revolucionarno doba 1848. saborski je perovođa i sastavljač političkih dokumenata. Od 1850. u Beču je obnašao najviše političke funkcije vezane uz Hrvatsku: zamjenik generalnoga prokuratora i državni nadodvjetnik, predsjednik Hrvatskoga dvorskoga dikasterija, a kada je umjesto njega uvedena Kraljevska dvorska kancelarija za Kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, imenovan je dvorskim kancelarom. Aktivan je član tzv.

Velikoga hrvatskoga sabora 1861., a bio je predsjednik saziva Hrvatskoga sabora iz 1872. Zaslužan je za osnivanje vrhovnog suda na području Hrvatske i Slavonije –

Ivan Mažuranić

Stola sedmorice 1862. Kao prvi neplemić imenovan je za hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga bana 1873., zbog čega je nazvan »ban pučanin«. Kao ban (predsjednik autonomne hrvatske vlade) potaknuo je intenzivnu reformsku djelatnost kojom su u Hrvatsku uvedeni mnogobrojni moderni instituti, uglavnom preuzeti iz austrijskoga zakonodavstva: odgovornost bana i izvršne vlasti (vlade) Saboru, dioba sudstva i uprave, neovisnost sudaca, porotno suđenje, racionalnija sudbena organizacija i kazneni postupak, moderniji penološki sustav, moderna upravna organizacija, sloboda tiska, uređeno je pravo na javno okupljanje, liberaliziran izborni postupak, uvedeni su zameci nekih javnih služba (statistika, javno zdravstvo, unaprjeđenje poljoprivrede), laicizirano je i poboljšano pučko školstvo i osnovao moderno sveučilište u Zagrebu. Zbog sve većih neslaganja s ugarskom vladom podnio je ostavku 1880. Njegove reforme po intenzitetu i značenju nemaju premca u razdoblju do 1918., ali su za vrijeme bana Károlya Khuena-Héderváryja (1883.–1903.) bile stavljene izvan snage ili umrtvljene.

Prve stihove napisao je kao gimnazijalac – prigodnicu *Vinodolski dolče, da si zdravo* 1830., a prva pjesma tiskana mu je u formi letka u Rijeci na mađžarskome: *Búcsúdal* (Oprostajna pjesma) 1832. Čakavac Mažuranić pozdravio je 1835. zanosnim tonom na štokavskome izlaženje Gajeve *Danice* pjesmom *Primorac Danici*, a početkom 1837. objavio je pjesmu *Danica Ilirom*, napisanu stihom *Osmana* Ivana Gundulića (osmercem). Na poziv Matice ilirske napisao je dopunu nedovršena Gundulićeva *Osmana* (XIV. i XV. pjevanje). Klasična naobrazba i odlično poznavanje suvremene književnosti utjecali su na Mažuranićevo pjesništvo. Ugledao se na dubrovačke i talijanske pjesnike te na narodne deseteračke pjesme. Kao pristaša ilirskoga pokreta (hrvatskoga narodnoga preporoda) u stihovima je iznosio temeljne misli preporodnoga pokreta. Osim domoljubnih pjesama napisao je i nekoliko ljubavnih. S Jakovom Užarevićem sastavio je i prvi moderni hrvatski rječnik XIX. st. tiskan novom grafijom *Deutsch-ilirisches Wörterbuch/Njemačko-ilirski slovar* (1842.). Bio je predsjednik Matice ilirske (1858.-72.), današnje Matice hrvatske. Napredan građanski prosvjetiteljski nazor očitovao je zagovaranjem »jednakosti, slobode i bratinstva«, što je osobito izraženo u političkoj poslanici *Hèrvati Madjarom* (1848.) kao zaključnom preporodnom programskom tekstu. Glavno mu je književno djelo *Smrt Smail-age Čengića*, koje je objavio 1846. u almanahu *Iskra* pod naslovom *Smrt Čengiće-age*. Sastoji se od 1134 deseteračko-osmeračka stiha raspoređena u pet pjevanja. Boj glasovitoga hercegovačkoga junaka Smail-age Čengića i Crnogoraca na Grahovu 1836. uzeo je kao povod da opiše patnju i stradanja vlastitoga naroda. Odstupivši od stvarnih zbivanja te pretvorivši povijesne ličnosti u prototipove za svoje književne likove, dao je ilustraciju vlastitih romantičarskih ideja o nacionalnoj borbi »za krst časni i slobodu zlatnu«. Ostvarivši kontinuitet istodobno i s nacionalnom književnom tradicijom i s europskom suvremenošću, *Smrt Smail-age Čengića* najznačajnije je djelo hrvatskoga romantizma,

prvo klasično djelo obnovljene i otad jedinstvene hrvatske književnosti, kojim je Mažuranić uključio hrvatsku književnost u vrhunce onodobnih europskih književnih tokova (Lord Byron, Aleksandar Puškin, Adam Mickiewicz itd.). Iako je književna kritika poslije ublažila stav o njegovu najznačajnijem djelu, ono je do danas ostalo jedno od najprevođenijih djela hrvatske književnosti.

Veze s podunavskih Hrvatima. Kada je Mažuranić bio dvorski kancelar 1861.-66, njegovom su zaslugom južnougarski Bunjevci dobivali školske knjige i druge udžbenike na hrvatskom tiskane uglavnom u Beču. Kao ban, uz biskupa Strossmayera i Franju Račkoga, pomagao je preporodni pokret Ivana Antunovića te se s njime dopisivao. Iako je korespondencija koju je imao Antunović po njegovoj želji uništena kako bi zaštitio osobe s kojima se dopisivao, neka pisma koja nisu bila u njegovu posjedu sačuvana su, pa se tako u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu nalazi Antunovićeve preporuka za Andriju Franka, učitelja iz Hrvatske Neuzine u Banatu, upućena Ivanu Mažuraniću. Pismo je pisano jezikom Zagrebačke filološke škole, bez elemenata bunjevačkoga govora i ikavskih oblika. Nije datirano niti je navedeno mjesto iz kojega je Antunović poslao pismo. Iz sadržaja u kojem se predstavlja kao kanonik kalačke crkve može se pretpostaviti da je pismo poslao iz Kalače svakako prije 1876., kada je imenovan naslovnim biskupom bosonskim, pa bi jamačno bio potpisan pod tom titulom. Mažuranić je bio pretplatnik Antunovićeve Bunjevačkih i šokačkih novina. Antunović je bio upoznat s djelima Ivana Mažuranića, kojemu piše da je »njegov vjerni štovatelj do groba«. Mažuranićeve su djela, prije svega *Smrt Smail-age Čengića*, poput djela drugih hrvatskih i srpskih pisaca, bila širena među južnougarskim Hrvatima putem Matice hrvatske i Društva sv. Jeronima, preko njihovih povjerenika po mjestima u Bačkoj. Mažuranić i Antunović pripadali su istom krugu ljudi koji su podupirali kulturna nastojanja hrvatskoga naroda, pa

su podržavali izlaženje književnih djela. Primjerice kao podupiratelji knjige Franje Kuhača Južno-slovenske narodne popievke navode se »Mihalović Josip stožernik – nadbiskup u Zagrebu; Mažuranić Ivan ban hrvatski u Zagrebu; Dobrila Juraj biskup u Trstu; Antunović Ivan kanonik u Kaloči...«. Zabilježeno je i da je Ivan Mažuranić neslužbeno u zgradi Ugarskoga sabora jednom prigodom razgovarao i raspravljao o političkim pitanjima sa Subotičaninom Lazom Mamužićem i liberalnim srpskim političarem Mihailom Polit-Desančićem. Petar Pekić prvi je preveo na francuski jezik *Smrt Smail-age Čengića*, uz predgovor u kojem, među ostalim, opisuje život i rad Ivana Mažuranića (*La mort de Smail Čengić aga : poème*, Zagreb, 1926; *La mort de Smail Aga*, Paris, 1927²).

I. Mažuranić, *La mort de Smail Čengić aga : poème*, Zagreb, 1926.

Izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, rukopisna zbirka, sign. R 5844 b.

Lit.: I. Ivanić, *Bunjevci i Šokci u Bačkoj, Baranji i Lici*, Beograd, 1899; *Neven*, 7/1918, 229/1920, 46/1926, Subotica; *Znameniti i zaslužni Hrvati*, Zagreb, 1925; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; L. Čurčić, Ivan Mažuranić, *La mort de Smail aga Čengić*, *Književni sever*, 3-4/1927, Subotica; Novo djelo g. Petra Pekića, *Bunjevačko kolo*, 7-9/1934; M. Evetović, *Život i rad biskupa Ivana Antunovića*, Subotica, 1935; P. Pekić, Političke i kulturne veze između Bunjevaca i Hrvata u prošlosti, *Obzor spomen knjiga 1860-1935.*, Zagreb, 1936; M. Živančević, *Ivan Mažuranić*, Novi Sad-Zagreb, 1988; I. Beuc, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske*,

Slavonije i Dalmacije, Zagreb, 1985; *Hrvatski leksikon*, 2, Zagreb, 1997; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; I. Póth, O nekim mađarskim vezama pjesnika Ivana Mažuranića, u: *Hrvati u Budimu i Pešti*, Budimpešta, 2001; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; *Enciklopedija opća i nacionalna*, 13, Zagreb, 2007; *Pravni leksikon*, Zagreb, 2007; *Hrvatska književna enciklopedija*, 3, Zagreb, 2011; L. Heka, *Hrvatsko-ugarska nagodba u svjetlu povijesnih osoba*, Subotica, 2019; L. Heka, *Hrvatsko-ugarska nagodba : Pravni odnos bana i hrvatskog ministra*, Zagreb, 2019.

S. Bačić, M. Bara i V. Nimčević

MECIĆ, Šimun (Požega, Slavonija, oko 1683. – Požega, 23. III. 1735.), franjevac, profesor teologije. Početnu naobrazbu stekao u požeškom franjevačkom samostanu. Nakon stupanja u franjevački red studirao je bogosloviju u Budimu, potom je kao član Provincije Bosne Srebrene studirao filozofiju u Napulju, a teologiju u Bariju 1707. Nakon što je u Italiji položio profesorske ispite iz filozofije i dogmatske teologije, vratio se u rodni grad, gdje je 1714.-17. djelovao kao profesor na filozofskom učilištu, a potom 1717.-18. predavao na bogoslovnoj školi u Budimu. Predavao je teologiju na generalnom učilištu u Dubrovniku 1718.-23. te se ponovno vratio u bogoslovnu školu u Budim 1723.-29., gdje je predavao dogmatsku teologiju. Zahvaljujući njegovu ugledu i njegovim osobitim nastojanjem bogoslovna škola u Budimu uzdignuta 1722. na stupanj generalnoga učilišta 1. razreda. U Budimu je kao prvi u Provinciji Bosne Srebrene stekao titulu »lektor jubilat«, najviši prosvjetni naslov u franjevačkom redu, tj. da je kao visokoškolski profesor radio najmanje deset godina. Car Karlo VI. odlikovao ga je 1731. naslovom carskoga teologa i savjetnika u duhovnim pitanjima. Bio je gvardijan samostana u Budimu 1729.-30. i samostana u Požegi 1730.-32. te župnik u Požegi 1730.-31. i u Pleternici 1731.-34. Vrhovna uprava reda imenovala ga je 22. I. 1735. provincijalom Bosne Srebrene, koja je prema planiranoj trodiobi trebala obuhvaćati franjevce u Bosni i Slavoniji bez Srijema.

Zbog njegove iznenadne smrti i protivljenja velikoga broja franjevaca provedena

je samo dvodioba Bosne Srebrene – od nje su se iste godine odvojili tek samostani u Dalmaciji (Mletačkoj Republici) u Provinciju sv. Kaja, koja od 1743. nosi današnje ime Provincija Presvetoga Otkupitelja. U samostanu u Požezi sačuvana su njegova predavanja iz filozofije te popis katolika u požeškoj župi. U Budimu je 1726. sastavio molitvenik na hrvatskom jeziku, koji je jezično utjecao na kasnije molitvenike Lajče Budanovića

Djelo: *Cvitak pokornih Aliti Knixice Sedam pismi pokorni, S' Officiom S. Krixa, B. Divicze Marie, Od Martvy. Duha Svetoga, s' Puutom s. Krixa, i s' drugima mlogim bogogliubnim Molitvam, kako i s' naukom Karstianskim, nakichegnie*, Budim, 1726. (1736²).

Lit.: A. Sekulić, Šimun Mecić graditelj i čuvar jezika hrvatskoga, *Croatica christiana periodica*, 1, Zagreb, 1977; S. Marijanović, Šimun Mecić i Antun Josip Knezović – preusmjeritelji hrvatske književnosti u Slavoniji u 18. stoljeću, *Dani Hvarskog kazališta : Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, 22, Split, 1996; K. Čeliković (prir.), *Molitvom prid Bogom i prilikom*, Subotica, 2007; *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, 2, Zagreb, 2010.

R. Skenderović

MEDARIĆ, Filip (Brod na Savi /danas: Slavonski Brod/, 19. I. 1741. – Ilok, 27. XII. 1789.), franjevac, filozofski i teološki pisac. Bio je član Provincije sv. Ivana Kapistrana. Studirao je u Budimu teologiju na Generalnom učilištu Provincije sv. Ivana Kapistrana 1762.-66. Kada je 1766. položio ispit za profesora filozofije u Somboru, predavao je na filozofskom učilištu u Mohaču 1766.-68. i u Iloku. 1768–69. Jedno vrijeme obavljao je pastoralnu službu u Našicama 1775., ali se pripravljaio i za profesora teologije na nastavnoj osnovi koju je propisalo državno zakonodavstvo za vladavine cara Josipa II. Premda je tek 1778. položio ispit za tu dužnost, preuzeo je učiteljsko mjesto godinu dana prije u Budimu i predavao do kraja djelovanja crkvenih teoloških škola 1777.-83., nakon čega je otišao u Mohač za hrvatskog propovjednika 1783.-88. Posljednju godinu života bio je župnik u Iloku. Dva tezarija (filozofske postavke za javnu raspravu), jedan iz filozofije i drugi iz teo-

logije, otkrivaju sadržaj njegova učiteljskog djelovanja. Građa o njemu čuva se u arhivu franjevačkog samostana u Osijeku.

Djela: *Selectae aliquot ex universa Philosophia theses*, Ilok, 1768; *Assertiones theologico-dogmaticae*, Buda, 1780; *Assertiones ex universa theologia-dogmatica, quas Buda...* 1781. *defendantans susceperunt...*, Clemens Orovcsanin et Angelus Weidenbach, Buda, 1781.

Lit.: *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010; M. Stepanović (prir.), *Somborska hronika fra Bone Mihaljevića 1717-1787.*, Sombor, 2012.

S. Bačić

MEDIĆ, Danilo (Doljani, Lika, 1844. – Zemun, 28. VI. 1879.), pjesnik, novinar, prevoditelj. Potječe iz pravoslavne krajiške obitelji. Osnovnu školu završio je u Dobroselu, zatim je počeo učiti trgovinu, ali ju je napustio 1857. te je stupio u vojsku. Sudjelovao je u Austrijsko-sardinijskom ratu 1859. i dobio podoficirski čin, ali je ubrzo dezertirao. U Rusiju dolazi 1860., gdje je polazio sveučilište u Petrogradu (danas: Sankt Peterburg). Naučio je više jezika, izdržavao se kao privatni učitelj, a tu se počeo baviti i književnošću. Vraća se u Zagreb 1870., gdje je objavljivao pjesme i prijevode. Postaje politički pristaša *Stranke prava* Ante Starčevića i njegov bliski suradnik te se smatra prvim pravaškim pjesnikom. Budući da je 1873. prvi objavio tekst pjesme *Vila Velebita*, koja je poslije postala jedna od najpoznatijih hrvatskih domoljubnih popijevki, neki mu pripisuju i njezino autorstvo. Kako je podupirao kratkotrajnu Rakovičku bunu pod vodstvom Eugena Kvaternika 1871., zatvoren je te mu je zdravlje stradalo, ali je amnestiran 1872. Poslije je bio pristaša mađžaronske politike. Suradivao je u zagrebačkim listovima *Narod*, *Napredak*, *Agramer Zeitung*, bečkom *Das Vaterlandu* i zadarskom *Narodnom listu*. Za vrijeme Rusko-turskoga rata 1877.-78. akreditirani je dopisnik iz ruskog stožera s bugarske fronte te ponovno postaje rusofil i panslaven. Poslije se kratko vraća u Zagreb, a 1879. odlazi u Beograd. Iste godine preminuo je od tuberkuloze. Prevodio je s poljskoga, ruskoga te na češki jezik.

Bunjevačke i šokačke novine pišu za njega da je »poznati hrvatski pjesnik i naš suradnik« te da je »vatreni Hrvat«. U *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* objavio je veći broj svojih pjesama 1871.-73., među kojima i jedan broj hrvatskih domoljubnih pjesama. Za spjev »Napoleonu«, koji je objavljen i u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili*, nagrađen je od francuskoga cara Napoleona III.

Djela: *Različite pjesme prvog doba*, Zagreb, 1873; *U ruskom taboru 1877–1878*, Beograd, 1878.

Lit.: *Bunjevačke i šokačke novine*, 48/1872, Kalača; *Znameniti i zaslužni Hrvati*, Zagreb, 1925; *Österreichisches Biographisches Lexikon*, 6, Wien, 1975; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; I. Lučić, Velebit kao »Vila Velebita«, *Ekonomska i ekohistorija*, 1/2013, Zagreb.

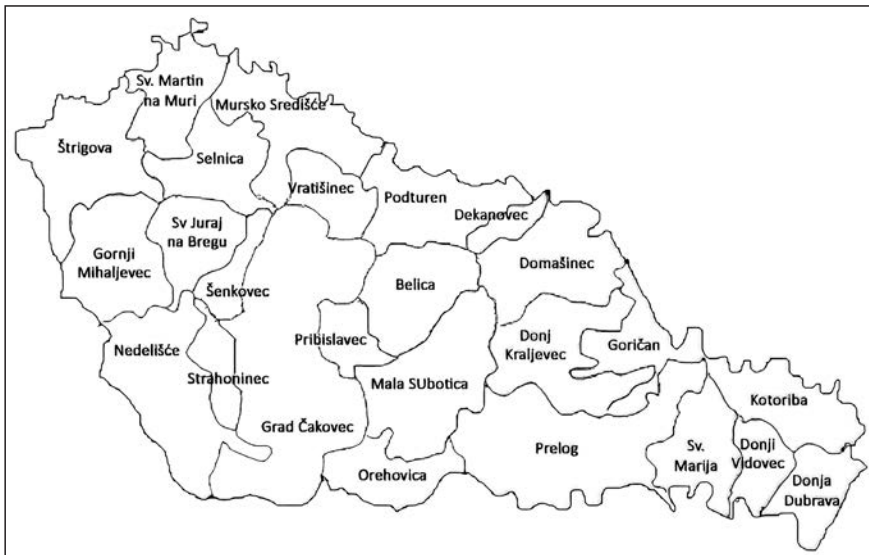
S. Bačić

MEĐIMURJE, regija na krajnjem sjeveru Hrvatske. Obuhvaća područje između Drave na jugu i Mure na sjeveru, dok zapadni dio dodiruje obronke Alpa, tj. pobrđe oko Štrigove (»Međimurske gorice«, nastavak Slovenskih gorica), površine 729,5 km². Oblikom podsjeća na izdužen trokut. Granice na sjeveru i jugu geografske su (rijeke Mura i Drava), dok je zapadna granica politička, tj. predstavlja granicu nekadašnjih ugarskih zemalja prema austrijskim ze-

mljama, a danas je to slovensko-hrvatska granica. U upravno-teritorijalnom pogledu od 1992. cijeli je prostor organiziran u okviru Međimurske županije.

Ime. Hrvatski naziv nastao je kao oznaka područja između rijeka Drave i Mure. U pisanim izvorima prvi se put posredno spominje (kao kraj između rijeka Mure i Drave) 1203., dok se toponim Međimurje prvi put navodi u listini iz 1226. kojom se rješavao spor između međimurskih plemića. Zbog specifičnih granica u povijesnim je izvorima označavano kao »otok« (Rimljani, tj. Plinije, nazvali su ga *Insula Muro-Dravana*, u srednjem vijeku označavano je kao *Insula Csaktorniensis*), što se zadržalo do danas u mađarskoj i njemačkoj toponimiji (*mađž.* Muraköz, *njem.* Murinsel). Geografska »otočnost« imala je snažan odraz na politički i kulturni razvoj regije.

Naselja. Zbog redovitih poplava Mure i Drave naselja su građena podalje od rijeka i na uzvisinama. Središte i najveće naselje jest Čakovec (15 160 st., 2021.), ostala su veća naselja Prelog (4041 st.), Nedelišće (3859 st.), Mursko Središće (3347 st.), Kotoriba (2948 st.), Mala Subotica (1768 st.), Donja Dubrava (1657 st.).

Područja gradova i općina u Međimurskoj županiji

Prirodni uvjeti. Zbog različitih geografskih značajki dijeli se na Gornje i Donje Međimurje. Gornje je Međimurje bregovit predio (najviši vrh Mohokos, 344 m) i čine ga niske Međimurske gorice (dio Slovenskih gorica) na zapadu, a Donje je Međimurje Dravsko-murska nizina (dio Panonske nizine) u središnjem i istočnom dijelu (oko 120–150 m). Klima je umjereno kontinentalna, ljeta su vruća, a zime često veoma oštre. Glavne su rijeke Drava, Mura i Trnava (pritok Mure). Rijeke povremeno poplavljuju, u povijesti su mijenjale tok. Naselje Legrad nakon velike poplave 1710. odsječeno je novim tokom Drave i našlo se izvan Međimurja, u Podravini. Šume zauzimaju oko 20 % površine, najviše ih je u Gornjem Međimurju. Livade i pašnjaci nalaze se pretežito uz Muru.

Gospodarstvo. Temelji se pretežito na prerađivačkoj industriji – tekstilna, prehrambena, drvna, metalna. Razvijeno je obrtništvo (s povijesnom tradicijom) i malo poduzetništvo. Prirodni resursi iskorišteni su za razvoj poljoprivrede, proizvodnju građevinskoga materijala (šljunak i pijesak), energetike (nalazišta nafte i prirodnoga plina), geotermalni izvori oko mjesta Vučkovec i Sveti Martin na Muri (turizam) itd. Razvijena je djelatnost poljoprivrede, zastupljenije su poljoprivredne kulture kukuruz, pšenica, krumpir, raž, zob; u brežuljkastom Gornjem Međimurju vinogradarstvo i voćarstvo. Zatupljeni su stočarstvo, tovni uzgoj junadi, mliječno govedarstvo, uzgoj činčile i dr. Razvijen je lovni turizam. Prepoznatljivo je po ekološkom turizmu, bogatoj enogastronomskoj ponudi.

Promet. Dvije su glavne željezničke pruge (Zagreb–Varaždin–Čakovec–Lendava i Ormož–Čakovec–Kotoriba–Nagykanizsa) te cesta iz Mađarske (Nagykanizsa–Čakovec–Varaždin–Zagreb) prema obali Jadrana.

Stanovništvo. Jedan je od najgušće naseljenih hrvatskih krajeva (145 st./km²). Na popisu stanovništva 2021. popisano je 105 863 st. U nacionalnom pogledu, još od doseljavanja Slavena, zadržalo je veliku

mjeru etničke i nacionalne homogenosti te je do danas ostalo jedan od najhomogenijih hrvatskih krajeva jer stanovništvo čine gotovo isključivo Hrvati: po popisu stanovništva 2011. (113 804 st.), Hrvata je 93,8 % (106 744), dok su od manjina najbrojniji Romi 4,49 % (5107 st.) i Slovenci 0,45 % (516).

Povijest. Naseljeno je već od prapovijesti, o čemu svjedoči više arheoloških lokaliteta. Najstariji poznati stanovnici bili su ilirsko-keltsko, poslije romanizirano pleme Sereti. U I. st. pr. Kr. područje Međimurja pripadalo je rimskoj provinciji Iliriku, a nakon podjele te provincije početkom I. st. dio je Gornjeg Ilirika, potonje provincije Panonije. Oko 400. g. provaljuju Goti, a zatim Huni, Ostrogoti, Langobardi i Avari. U ranom srednjem vijeku naseljavaju ga Slaveni, a od kraja VIII. st. nalazilo se u sastavu franačke marke Donje Panonije. Od dolaska Mađara u Panonsku nizinu potkraj IX. st. na tom su se prostoru sukobljavali Arpadovići i susjedni štajerski gospodari Ptujci. Iako je prilikom teritorijalne organizacije Mađarske na županije, koju je ustanovio prvi mađarski kralj sv. Stjepan, Međimurje ušlo u okvir Zalske županije, prilikom osnivanja Zagrebačke biskupije 1094. Međimurje potpalo pod njezinu jurisdikciju.

U XIII. st. sav prostor Međimurja, zajedno s područjem oko Murskoga Središća (danas u Sloveniji), činio je veliko međimursko vlastelinstvo, koje je mijenjalo gospodare. Neko je vrijeme bilo u posjedu obitelji Csák, koja je ondje sagradila utvrdu Čakovec (Chakthornya), središte tih posjeda. U kraljevskom posjedu bilo je 1333.–50., kada ga Ludovik I. Anžuvinao dodijelio Stjepanu II. Lackoviću, koji je njime upravljao sve do Krvavoga sabora križevačkoga 1397., kada ga je kralj dao smaknuti s prisutnim oporbenim hrvatskim plemstvom. U posjedu velikaške obitelji Kanižaj (Kanisay) bilo je 1397.–1405., kada ga je kralj Sigismund Luksemburgovac založio Hermanu II. Celjskomu. Nakon izumrća porodice Celjski 1456. Međimurje su kraće vrijeme držali kralj Matija Korvin

i varaždinski biskup Ivan Vitez od Sredne, a obitelj Ernusz 1473.–1540. Smrću posljednjega člana te porodice, na temelju baštinskih prava, zauzeo ga je hrvatski ban Petar Keglević, zbog čega se sukobio s kraljem Ferdinandom I. Habsburškim, koji je mu je 1546. posjed oduzeo i dodijelio novomu hrvatskom banu Nikoli Zrinskomu.

Kako su Zrinski tada bili i nasljedni župani Zalske županije, Mađžari su Međimurje smatrali dijelom svojega kraljevstva, premda je ono i dalje bilo pod jurisdikcijom Zagrebačke biskupije. U istom stoljeću na tom se prostoru iz susjedne Ugarske i Štajerske počeo širiti protestantizam, što su poticali i pojedini članovi porodice Zrinski. Istodobno se, zbog osmanskoga pustošenja obližnjih krajeva, na prostoru Međimurja naselio velik broj izbjeglih hrvatskih stanovnika. Kako bi pojačali obranu prema Osmanlijama, Zrinski su u XVII. st. na rijeci Muri izgradili jak obrambeni pojas s utverdama Legrad, Čakovec i Podturen te Turci nikada nisu osvojili Međimurje.

Nakon propasti porodice Zrinski (1671.) dio njihovih posjeda u Međimurju došao je pod upravu Dvorske komore, dok je dio ostao u vlasništvu Adama Zrinskoga. Njegovom pogibijom 1691. Dvorska je komora preuzela cijelo vlastelinstvo. Leopold I. darovao ga je markizu de Pryeu, koji ga je posjedovao 1698.–1704., kada je vraćeno u posjed cara, tj. Dvorske komore u Grazu. Za vrijeme bune Ferenza II. Rákóczyja (1703.-11.) njegovi su ga pristaše kratkotrajno zauzeli i opustošili 1704. Karlo III. Habsburški dao je međimursko vlastelinstvo u zakup hrvatskomu grofu Ivanu Čikulinu 1715. Te je godine prema župnim podacima u Međimurju živio 26 771 katolik. Karlo III. Međimurje je 1719. dodijelio grofu Michaelu Johannu Althannu, carskomu i kraljevskom komorniku, koji ga je 1720. uključio u Zalsku županiju, u sastavu koje će uglavnom ostati sve do 1918. U međuvremenu je dvaput kratkotrajno bilo izdvojeno iz nje, kada je županijski sustav bio stavljen van snage – prvi put 1785.-89. za vladavine cara Josipa II., kada je pripalo novoformiranomu zagrebačkomu distriktu,

te 1848.-61., kada ga je ban Josip Jelačić pripojio Hrvatskoj (Varaždinskoj županiji), te razdobljima oktroiranoga ustava Franje Josipa 1849.-51. i Bachova apsolutizma, koji slijedio, nakon čega je vraćen u mađžarski županijski sustav.

Porodica Althann, koja je posjedom upravljala do 1791., prodala je Međimurje grofu Jurju Feštetiću, čiji su nasljednici međimurske posjede zadržali do kraja Prvoga svjetskoga rata. Prema župnim popisima Međimurje je 1802. imalo 24 500 stanovnika, a prema popisu iz 1857. 58 721 stanovnika, od čega je njemački govorilo 612, a mađžarski 517 st. Nakon austrijskoga poraza u ratu protiv Francuza i Talijana u bici kraj Solferina 1859. Mađžari su inzistirali na vraćanju starih granica, u čemu su im pomogli hrvatski unionisti (»mađaroni«), koji su kao većina u skupštini Varaždinske županije utjecali na to da se Međimurje vrati Mađžarskoj 1861. Nakon sklapanja Austro-Ugarske nagodbe 1867. uslijedilo je razdoblje intenzivne mađžarizacije. No unatoč tomu na popisu stanovništva 1900. zabilježeno je 81 115 žitelja, od čega 75 663 Hrvata, 4401 Mađžar, 689 Nijemaca, 2 Srbina itd., a 1910. popisano je 90 387 st. od čega 82 829 Hrvata 6766 Mađžara, 96 Nijemaca, 35 Srba itd. Kao odgovor na pojačanu mađžarizaciju u XIX. st. malobrojna je hrvatska inteligencija potkraj XIX. i početkom XX. st. započela isticati nacionalne težnje međimurskih Hrvata te je osnovano više kulturnih društava.

Na kraju Prvoga svjetskoga rata Sabor Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije donio je 29. X. 1918. odluku o prekidanju svih državnih odnosa između Hrvatske i Ugarske te se pristupilo pripajanju i međimurskoga prostora Državi Slovenaca, Hrvata i Srba. Bivši visoki austro-ugarski časnik Slavko Kvaternik skupio vojsku u Hrvatskoj i 24. XI. 1918. zauzeo Međimurje. Narodno vijeće za Međimurje odlučilo je da se na Franjevačkom trgu u Čakovcu 9. I. 1919. održi javna opća skupština, na kojoj je aklamacijom donesena Rezolucija o odcjepljenju Međimurja od mađarske države. U veljači 1919. Ivan No-

vak imenovan je upraviteljem Međimurja te je zatim protjerao preostale mađarske službenike preko Mure. Mirovnim ugovorom u Trianonu iz 1920. Međimurje je pripalo Kraljevstvu SHS. U međuratnom razdoblju Čakovec se posebno razvio te je postao glavno gradsko središte. U pravnom sustavu Kraljevine Jugoslavije, koji je obilježavao pravni partikularizam (primjena različitih pravnih propisa iz ranijih država), Međimurje je s Baranjom, Bačkom i Banatom predstavljalo jedno pravno područje, na kojem je vrijedilo ranije ugarsko pravo.

Za Drugoga svjetskoga rata, u travnju 1941., Međimurje su ponovno zauzele mađarske postrojbe te su počele provoditi politiku sustavne mađarizaciju. U travnju 1945. oslobodili ga partizanski odredi, pa je kao dio Hrvatske vraćeno u jugoslavensku državu. U socijalističkom razdoblju Međimurje postaje jedan od najrazvijenijih krajeva Hrvatske, a Čakovec se razvija u moderan grad. Nakon osamostaljenja Hrvatske, potkraj 1992. osnovana je Međimurska županija sa sjedištem u Čakovcu.

Lit.: E. Heršak, J. Šimunko, Međimurje – povijest, identitet i seobe, *Migracijske i etničke teme*, 4/1990, Zagreb; *Hrvatski leksikon*, 2, Zagreb, 1997; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; *Enciklopedija opća i nacionalna*, 13, Zagreb, 2007.

S. Bačić

Veze Međimurja i podunavskih Hrvata. Međimurje i južno Podunavlje u razdoblju ranoga srednjega vijeka bili su dio širokoga slavenskoga etničkoga kontinuuma. Odnose i kneževine panonskih Slavena (najznačajnije su bile Moravska na sjeveru te pod utjecajem Bugara na istoku) dokinut će doseljavanje Mađžara u IX. st. i organizacija njihove države na tom području. Činjenica da su Mađžari nakon doseljenja i uspostavljanja vlastite države primijenili etnonim Tot (*Tóth*) na pretke Slovaka, Slovenaca, Slavonaca i srednjovjekovnih Slavena u Podunavlju potvrđuje da su te grupacije bile bliske u ranom srednjem vijeku. Toponimski jezični tragovi upućuju na to da je u vrijeme doseljavanja Mađžara dio Slavena potražio utočište u teže pristupačnim močvarama i šumama

između Mure i Drave te dalje na istok uz tok Drave, odnosno uz Dunav na drugoj strani njihova doseljavanja. U Međimurju su tako zabilježeni srednjovjekovni toponimi Tottowecz (suvremeni Totovec), Tothfalu (u smjeru Donje Lendave) te većinom naselja s kajkavskim obličnim nastavkom *-ec/ecz* (npr. Bogdanowecz, Dragislawecz, Michalowecz, Wlkanowecz, Wyssinecz, Lohowecz, Martinstowecz itd.), koja su se protezala širom Zalske županije, čiji je Međimurje bio dio. Takvi slavenski toponimski jezični tragovi zabilježeni su i u drugim srednjovjekovnim ugarskim županijama – Šomođskoj, Baranjskoj, Bodroškoj, Bačkoj, Čongradskoj te dalje na istok. O srednjovjekovnim Slavenima, za čije se ostatke smatra da su prisutni i u etnogenezi bačkih i baranjskih Šokaca u naseljima uz Dunav (Ivan Antunović, Jovan Cvijić), svjedoče ojkonomi, nazivi predmohačkih naselja između Dunava i Tise: Tóti (kod Baračke), Tótisziget (kod Monoštorlje/Bátmonostora), Tótaranyán (kod Apatina), Tótfalu/Tothfalw (kod Monoštora /Bačkog/ i Kupusine), Tothwayzka (Vajska), Thothchewregh (sjeverno od Bača), Thothfalw/Tótfalu (kod Obrovca), Tótfalu i Bátatótfalu (kod Sente), Doroslóttótfalu, Bereg (*prasl.* берѣгъ, *stsl.* brěgъ – obala, močvarno tlo), Kalača (*stsl.* kal – blatište), Thotkalocha (prema Tisi, kod Sente), Dobra, Daljača/Dalachya, Bogyoszló/Buguslou (iz osobnog imena Bogoslav), Bodozlo (iz osobnog imena Bodislav/Budislav), Doroslovo/Dorozlo (iz osobnog imena Doroslav), Časlav/Chaslov/Chaslou/Chazlo i dr. Pojedini toponomastički odrazi upućuju na područja staroslavenskoga kontinuuma, jezičnih doticaja i prodiranja kajkavskoga narječja na istok, npr. berek/bereg u značenju močvarno tlo (Dunja Brozović Rončević). U srednjem vijeku govori Slavena u Podunavlju imali su više kontakata sa svojim kajkavskim susjedima preko prijelaznih govora, od kojih su nakon višestoljetnih migracija najistočniji ostali podravski kajkavski govori istočno od Barča (*mađž.* Barcs) oko Lukovišća (*mađž.* Lakócsa) u Mađžarskoj i južno od Drave s hrvatske strane granice. U vrijeme rane osmanske ugroze (XV. i početak XVI.

st.) izbjeglice iz južnih dijelova Hrvatske i Bosne pristizu u sjeverne krajeve, među ostalim i u Međimurje i Podunavlje, koje je u tom razdoblju relativno sigurno područje, udaljeno od vojnih djelovanja. Plemstvo je naseljavalo vlastite kmetove iz ugroženih posjeda, npr. Zrinski s posjeda u Pounju u Međimurje, a dio visokoga hrvatskoga plemstva i njihovih familijara (*lat.* *familiars*, *familiaritas*) prešao je u Podunavlje, gdje su obnašali razne crkvene i svjetovne funkcije (Grgur Frankapan kalački nadbiskup i bački župan, obitelj Berislavića Grabarskih i dr.), a preseljen je i dio kmetova koje su onodobni izvori bilježili pod imenom »Horwath«. Nakon osmanskoga zauzeća Podunavlja i širokoga područja Ugarske dolazi do velikih dijalektalnih i etničkih preslojavanja. Međimurje je nakon osvajanja Kaniže (*madž.* *Nagykanizsa*) 1600. postalo obrambena pogranična zona. Istodobno su u Podunavlju hrvatske skupine bile izloženije turskim jezičnim i kulturnim utjecajima, tako i one koje su pristizale migracijama iz unutrašnjosti osmanskoga teritorija (Bosna, Hercegovina, Dalmacija, Lika), što je za posljedicu imalo veći broj turcizama u njihovim govorima (npr. odžak, pendžer, budžak), koji su izostali u Međimurju. Razdoblje XVI. i XVII. st. obilježeno je prodorom utjecaja protestantizma na tim područjima, u Međimurju slijedom povijesnih veza iz susjednih zemalja, dok su u Podunavlju raspad katoličke crkvene organizacije i blagonaklonost osmanskih vlasti pogodovali njihovu širenju. Djelovanje misionara isusovaca i franjevac provincije Bosne Srebrene spriječilo je gubitak katoličanstva i omogućilo je njegovu obnovu na tom području još pod osmanskom vlašću. U katoličku obnovu u okupiranim krajevima uključio se Fabijan Vidoc (*Vidoczy*), rodом iz Međimurja, koji je uspješno djelovao u kajkavskim podravskim selima u blizini Baranje i u susjednoj Baranji. Protureformacijsku djelatnost u Međimurju provodili su pavlini, a od 1659. i Hrvatci, koji su radi katoličke obnove došli u Čakovec.

Potiskivanje Osmanskoga Carstva s granica Međimurja te oslobođanje velikih dijelova Ugarske i Podunavlja donijelo je kratkotrajni mir do bune Ferencza II. Rákóczya, čije će čete kuruca provaljivati u Međimurje 1704. i 1708. te u Podunavlje 1704. i 1707. Tijekom XVIII. st. dolazi do značajnih promjena u statusu stanovnika, Međimurje je uključeno u Zalsku županiju, a stanovnici u Podunavlju razvojačeni su i uključeni u županijski sustav (Bačka, Bodroška, Čongradska i dr.). Rani oblici madžarizacije bili su vidljivi kroz administraciju općina, gradova i županija, prednjačilo je odnarođeno plemstvo u Podunavlju Vojnići, Latinovići, u Međimurju Feštetići. Ilirski pokret nije imao gotovo nikakav utjecaj na šire slojeve društva u Međimurju i Podunavlju. Pojedinci poput svećenika Stjepana Mlinarića iz Preloga, fra Fortunata Pintarića iz Čakovca u Međimurju, koji su surađivali s ilirskim pokretom, odnosno liječnik Vince Zomborčević i plemić Josip Rudić Aljmaški u Bačkoj, koji su bili rezervirani prema madžarskoj nacionalnoj ideji i revolucionarnom pokretu 1848., predstavljali su iznimke.

Te su dvije regije bile na periferiji nacionalnoprerediteljskih i integracijskih nastojanja, istodobno administrativno u ugarskim županijama, te se proces buđenja hrvatske nacionalne svijesti odvijao sporije, čemu je pridonosila jaka politika madžarizacije. Ideja madžarskoga političkoga naroda bila je raširena, a u Podunavlju je postojala i vjerska distanca prema pravoslavnim Srbima, što se odrazilo na to da su Hrvati s tih dvaju područja u velikoj većini otvoreno stali uz madžarski revolucionarni pokret 1848. Vrijeme kada je ban Josip Jelačić pripojio Međimurje Hrvatskoj, u čijem je okrilju ostala u razdoblju 1848.–1861., te postojanje Vojvodstva Srbije i Tamiškoga Banata 1849.–1861., u čijem je sastavu bila većina Hrvata u Podunavlju, razdoblja su slabljenja pritisaka u madžarizaciji.

Nakon obnove ustavnog stanja 1861. te sklapanja Austro-ugarske nagodbe 1867. i Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. jača madžarska nacionalna ideja te se pojačava-

ju pritisci u obrazovanju, javnim službama, jeziku u crkvama kroz uvođenje mađarskoga jezika. Ugarska je vlada osnovala 1879. u Čakovcu Mađarski kraljevski državni zavod za obrazovanje učitelja (*mađ.* A magyar király állami tanítóképzőintézet), u kojemu je nastavni jezik, neovisno o hrvatskom narodnosnom karakteru Međimurja, trebao biti »bezuovjetno i zauvijek mađarski«. Time se htjelo dugoročno postići prikupljanje potencijalnih polaznika u izrazito homogenom hrvatskom kraju kako bi se na taj način spriječio njihov odlazak na školovanje u Hrvatsku i obrazovanje nastavničkoga kadra u mađarskom jeziku i nacionalnom duhu. Podunavskim Hrvatima također je priječeno školovanje na materinskom jeziku. I u Međimurju i u Bačkoj mađarski je bio jedini službeni jezik ne samo u školama nego i u upravi. U školama u obje regije favorizirano je nastavno osoblje zadojeno mađarskim duhom budući da su škole bile iznimno važan čimbenik mađarizacije. Kao i u cijelom ugarskom dijelu države, i u Međimurju je potkraj XIX., a u Podunavlju potkraj XIX. i početkom XX. st., provedeno sveopće pomadžarivanja toponima. Malobrojna je inteligencija, okupljena oko Ivana Antunovića, u drugoj polovini XIX. st. počela preporodne aktivnosti i iskazivati nacionalne težnje podunavskih Hrvata, dok su preporodne aktivnosti u Međimurju pokrenute potkraj XIX. i početkom XX. st. U nastojanjima ugarskih Hrvata potporu su davali pretplatnici iz Trojednice, pa će znatan broj pretplatnika Antunovićevih *Bunjevačkih i šokačkih novina* (1870.-72.) biti iz Zagreba i Varaždina, više negoli ih je bilo s područja južne Ugarske. Antunovići sljedbenici u južnoj Ugarskoj bili su svećenici Ilija Kujundžić, Nikola Kujundžić, Pajo Kujundžić i Matija Mamužić te pravnik Ambrozije Boza Šarčević, novinar Kalor Milodanović, učitelji Mijo Mandić i Ivan Mihalović i drugi, koji su nastavili djelatnosti u očuvanju materinskoga jezika.

Primjetne su i druge sličnosti u nastojanjima odnarođenih pripadnika tih zajednica da ih udalje od matičnoga naroda.

József Margitai (rođ. Majhen) pokrenuo je dvojezične novine za »megjimurski puk« *Medjimurje/Muraköz* (1884.–1918.) na međimurskoj kajkavštini s brojnim mađarskim riječima i na mađarskom jeziku te

Poštovani megjimurci!

Kada sam tak rekao, da vam prvi broj naših novina pošalji moram, tak se činih kak su putnik koji misli gde sigurno ovaj putovnik, pet kojih listi bolje dajete primljen a pet kojih ne. Bude reči našoj: „Čemu nam novine? da vama samo mogli listi prazni, kadamo i sadaje prazni sigurni!“ Na je to tak.

Medjimurje (Muraköz), br. 1/1884, Čakovec.

Medjimurski kolendar. Zlorabeći duboku pobožnost hrvatskoga puka i u Podunavlju i Bačkoj, i Katolička je crkva bila instrument mađarizacije, premda manje u Međimurju, koje je bilo dijelom Zagrebačke nadbiskupije. U Međimurju su tiskani crkveni molitvenici na posebnom međimurskom jeziku, koji se pokušao umjetno stvoriti, a jedan broj svećenika hrvatskoga podrijetla također je provodio mađarizaciju, unatoč tomu što su dolazili iz Hrvatske. U Bačkoj su se svećenici školovali uglavnom u Kalači, među onima hrvatskoga podrijetla koji su provodili mađarizaciju najpoznatiji je János Bátori (rođ. Ivan Burnać), koji je pokušao 1874./75. neuspješno izdavati kolendar *Bunjevačka i šokačka Danica* u Baji, a na poticaj mađarske vlade pokrenuo je list *Bunjevac* 1882. u Somboru, koji je zbog sadržaja ubrzo izgubio potporu među čitateljstvom. Kao svećenik zalagao se za veći broj misa na mađarskom jeziku u većinski hrvatskim življem naseljenom Santovu te je ostao upamćen kao mađarizator. Preporoditelji u Međimurju uglavnom su dolazili iz redova inteligencije koja se školovala u Zagrebu i većina će ih aktivno djelovati početkom XX. st. – svećenik Luka Purić, pravnik Ivan Novak, pravnik i etnomuzikolog Vinko Žganec, pučki pjesnik i melograf Florijan Andrašec i dr. U istome razdoblju među podunavskim Hrvatima preporodno

djeluju svećenici Ante Evetović Miroljub, Ivan Evetović, Pajo Kujundžić, Matija Mamužić, Blaško Rajić, Lajčo Budanović, pravnici Babijan Malagurski i Beno Suda-rević, liječnik Vranje Sudarević, činovnik Nikola Matković i dr. Međutim hrvatska se inteligencija iz Podunavlja gotovo i nije školovala u Hrvatskoj. No potkraj XIX. st. postupno se uspostavljaju veze međimur-skih i bačkih Hrvata. Tako je kalendar *Subotička Danica* u nekoliko godišta objav-ljivao i posebne obavijesti o sajmovima u »Međumurju« i »Preko Mure« (1897., 1901., 1902., 1904, 1905., 1906.). God. 1908. *Ne-ven* prihvaća ponuđenu suradnju Vinka Žganeca, koji se javio pod pseudonimom Mesopotamski, radi objava priloga o Međimurju i ujedno nudi slanje besplatnih primjeraka lista. U *Kalendaru Katoličkog pučkog saveza*, publikaciji Katoličkoga sa-veza iz Budimpešte za »ugarske Hrvate«, koja je tiskana u Subotici, a distribuirana i u Međimurju, Vinko Žganec objavljuje

Vinko
Žganec

više tekstova 1910.-12, opisuje se Zalska županija i pojedina mjesta (Draškovec) itd. Vinko Žganec, koji je u *Nevenu* surađivao pod punim imenom i prezimenom, obja-vio je 1913. u ovom listu vijest da »Međimurju« izlazi list »Muraköz – Medju-morje«, koji je »napolak štampan u t.zv. 'medjimurskom' jeziku«, za koji navodi da je »jedno narječje hrvatskog jezika i to tzv. kajkavsko narječje... ali ako čitamo Muraköz, onda mu se moramo smijati, jer ovo lijepo narječje hrvatskog jezika surad-nici M. nagrdjuju što poradi neznanja a što poradi zlobek«.

Na prijelazu iz XIX. u XX. st. hrvat-ske političke i kulturne elite iskazuju sve veći interes za položaj svojih sunarodnjaka

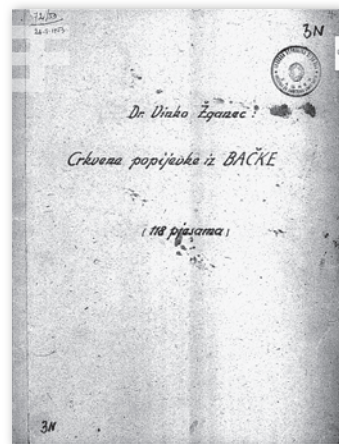
u Mađarskoj te pokreću aktivnosti kroz novinstvo i kulturu, koje su za cilj imale očuvanje i snaženje njihova nacionalnoga identiteta. Antun Radić objavio je u prepo-roditeljsko-prosvjetnom listu *Dom* (1899.–1904), namijenjenom seljaštvu, nekoliko članaka o nastojanjima ugarskih Hrvata Bunjevaca i Šokaca te onih u Međimur-ju za uvođenje hrvatskoga jezika u škole. Radić je imao suradnike iz tih regija, čiji su dopisi objavljivani u rubrici »Glasovi iz naroda«. Pero Magdić iz Varaždina pokre-nuo je 1904. list *Naše pravice* s namjerom da se posebna pažnja posveti »hrvatskoj braći u Međimurju« i »našim bunjevačkim Hrvatima u Ugarskoj«. Priloge o položaju ugarskih Hrvata donosili su i drugi hrvat-ski listovi (*Obzor*, *Hrvatska domovina*, *Hrvatsko pravo*, *Narodna misao*, *Novo doba* i dr.). Vinko Žganec pisao je o hrvatskoj književnosti u Ugarskoj u zagrebačkoj *Hrvatskoj prosvjeti* 4. IV. 1914.: »Tri su karak-teristične grupe ugarskih Hrvata obzirom na jezik. Najmarkantniji su Bunjevci i Šokci, koji govore štokavačko ikavskim narječ-jem, a nastanjuju Potisje i Podunavlje. Za njima dolaze 'vođeni Hrvati', koji govore čakavačko ikavskim narječjem. Najposlije dolazi kajkavačko ekavska grupa Među-muraca i onih Hrvata, što nastavaju krajeve prekomurske i krajeve mađarske Podra-vine« te opširno opisao bunjevačko-hrvat-sku književnost. Na poticaj Pere Magdića Rudolf Horvat izdao je 1907. u Varaždinu prvu cjelovitu povijest Međimurja, a 1922. u Osijeku i knjižicu *Hrvati u Bačkoj (Bu-njevci i Šokci)*. Tijekom Prvoga svjetskoga rata ugarski Hrvati iz različitih dijelova dr-žave, pa tako i Hrvatske te Bosne i Herce-govine, sudjeluju kao austrougarski vojni-ci na raznim bojišnicama, napose istočnoj. Gubici su bili veliki, samo je među bačkim Hrvatima poginulo više tisuća vojnika, a jednako toliko iz Međimurja. Konačan broj poginulih nije utvrđen jer su se »nestali« vraćali iz zarobljeništva i godinama nakon završetka rata. Tragični su događaji opisa-ni u regionalnom pjesništvu i književnosti Međimurja i podunavskih Hrvata.

Raspad Austro-Ugarske Monarhije međimurski i podunavski Hrvati iskoristili su za priključenje novoj državi organizirani kroz mjesna narodna vijeća. Podunavlje je okupirala srpska vojska do dogovorene demarkacijske crte u studenom 1918., a Međimurje je vojno oslobođeno od strane Narodne vojske SHS. Mirovnim pregovorima u Trianonu potvrđena je pripadnost Međimurja Kraljevstvu SHS, a na području Podunavlja granica je povučena južnije od demarkacijske crte, pa je područje Bajškoga trokuta ostalo u sastavu Mađarske. Manji dio Hrvata iz tih područja optirao je 1920-ih za Kraljevstvu SHS, također i obitelji iz drugih dijelova Mađarske. Dio mađarskih činovnika i odnarođenih ekspaniranih predvodnika mađarizacijskih politika poput Józsefa Margitaia, Imrea Mattaya (rođ. Moravec), Józsefa R. Loparitsa, Istvána Muraia (rođ. Malek), kao i pomadžarenih Hrvata iz Bačke preselio se u Mađarsku. Međimurci József Margitai i Imre Mattay bili su vladini savjetnici i posebni izvjestitelji za pitanja Južnih Slavena u Mađarskoj pri Odjelu za narodnosti i manjine Ureda predsjednika Vlade. U njihov djelokrug, uz pitanja školstva, ulazili su i nakladništvo na jezicima manjina, pa su bili anonimni urednici budimpeštanske *Danice ili kalendara za Bunjevce, Šokce i Hrvate* te drugih izdanja za hrvatske regionalne skupine u Mađarskoj. Franjevački samostan u Čakovcu 1900. iz provincije sv. Ladislava uključen je u novoutemeljenu Hrvatsku provinciju sv. Ćirila i Metoda, dok su franjevački samostani u Baču i Subotici uključeni u hrvatsku provinciju tek 1923. Fra Dionizije Andrašec, iz Dekanovca u Međimurju, u subotičkom je samostanu bio kapelan 1923.-25. i gvardijan

Ivan
Kapistran Geci

1954.-60. te je zabilježeno da se dobro adaptirao i usvojio mjesni hrvatski govor. Još jedan franjevac obilježio je povezivanje te dvije regije, fra Ivan Kapistran Geci, koji se školovao u Baji, primio svećenički red u Kalači, istaknuo se u oslobođenju Međimurja te je služio u samostanima u Čakovcu i Subotici. Između dvaju svjetskih ratova Međimurci se zapošljavaju u Bačkoj kao sezonski radnici u poljoprivredi, dio ih dolazi pojedinačnim migracijama kao činovnici. Najpoznatiji je pravnik i etnomuzikolog Vinko Žganec, koji se doselio u Sombor 15. XII. 1925. te je ondje ostao do 13. III. 1941. U tom razdoblju, uz svoj

V. Žganec, *Crkvena popijevka iz Bačke*, rukopis, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb.

stručni rad u odvjjetništvu, prikupio je bogatu melografsku građu pučkih svjetovnih i crkvenih napjeva Bunjevaca i Šokaca te se uključio u rad somborskih i drugih bačkih hrvatskih društava, za čije je zborove i skladao. Međimurski i bački Hrvati surađivali su na kulturnom planu i politički preko aktivnosti HSS-a. Društvo bačkih Hrvata organiziralo je Bunjevačko-šokačku akademiju u ožujku 1940. u Čakovcu s ciljem upoznavanja tamošnje javnosti s kulturnim i političkim nastojanjima Hrvata iz Bačke.

Te kulturne i političke nacionalne veze nakratko su prekinute 1941., kada su mađarske snage u travnju zauzele područje Bačke, Baranje, Međimurja i Prekomur-

ja. Zbog zauzeća Međimurja te položaja Hrvata u Bačkoj i Baranji odnosi između NDH i Mađarske bili su obilježeni napetostima. Pregovori koje su dvije strane vodile uključivali su pitanja položaja Međimurja i hrvatske manjine u Mađarskoj te mađarske manjine u NDH. Mađarska je predlagala zadržavanje mađarskoga vrhovništva nad Međimurjem, dok bi uprava bila hrvatska, pod uvjetom da NDH pristane na ustupke u području prometa roba prema moru i preuzimanja »rimokatolika (Bunjevaca i Šokaca) iz Bačke«, u kojem bi se slučaju u Mađarsku mogla iseliti mađarska manjina iz Srijema. Pojedinci u Bačkoj bili su zatvarani i pod prisilom zbog navodnih veza s vlastima u NDH. Pregovori nikada nisu završeni i realizirani, a samo se neznatan dio bačkih i baranjskih Hrvata mimo državnih intervencija iselio na teritorij NDH. Povratak Bačke, Baranje i Međimurja u sastav Mađarske ponovno je administrativno povezo razne hrvatske skupine, pa tako i Bunjevce i Šokce u Bačkoj s onima u Bajskom trokutu. Zbog povratka područja sa znatnim hrvatskim stanovništvom pod Mađarsku naklada budimpeštanske *Danice* povišena je s 3000 na 12 000 primjeraka. Mađarske su vlasti u okupiranom Međimurju obnovile izlaženje lista *Muraköz – Megyimirje* s istim ciljem koji je proveden do 1918. Radi jačeg vezivanja područja uz Mađarsku, mađarizacije i naglašavanja bunjevačkoga i šokačkoga, uz istodobno potiskivanje hrvatskoga identiteta stanovništva, takva nastojanja u Bačkoj provodio je odvjetnik Grga Vuković (1894.–1956.), koji je u Somboru izdavao *Naše novine*, s nakladom od 5000 primjeraka, te *Naš kalendar*. Pokušaj Vukovića i njegovih sljedbenika u osnivanja promađarskoga Bunjevačko-šokačkoga kulturnoga saveza opstruirali su i onemogućili članovi somborskoga HKD-a *Miroљub*. Međimurski i bački Hrvati uključivali su se u antifašistički pokret, koji je u oba slučaja imao naglašenu nacionalnu, manje ideološku komponentu.

Završetkom rata obnovljena je trianonska granica, Međimurje je vraćeno Hrvat-

skoj, a Bačka će biti uključena u Autonomnu pokrajinu Vojvodinu, kao dio Srbije. Pokušaje i argumente bačkih Hrvata da se priključe Hrvatskoj tzv. Đilasova komisija nije našla opravdanima te će se njihov društveni i kulturni razvoj odvijati u granicama Srbije. Zajedničko za međimurske i bačke Hrvate bilo je i poslijeratno vezivanje za Komunističku partiju, u prvome redu zbog nacionalno-osloboditeljskih razloga. Međutim u oba slučaja komunističke su se vlasti ubrzo obračunale s političkim neistomišljenicima te su učvrstile svoje pozicije. No vezivanje za prvu poratnu vlast obje hrvatske skupine platile su u vrijeme sukoba s Informbiroom 1948. razmjerno više nego druge hrvatske skupine, s time što je, zbog različitoga nacionalnoga stava stanovništva na ta dva područja, to teže pogodilo bačke Hrvate. U poratnim godinama iz Međimurja je kolonizacijom preseljena skupina bezemljaša u Motovun u Istri te oko 2000 osoba u nekoliko naselja u Baranji (Kozarac, Čeminac, Petlovac i dr.). U Bačku će iz Međimurja doseljavati samo pojedinci i pojedinačne obitelji mimo savezne kolonizacije, iz obrazovnih i ekonomskih razloga. Istodobno međimurski i bački Hrvati u poslijeratno doba, kao pretežito seljački i zemlji privrženi narod, s naglašenom religioznošću, bili su zapostavljeni kao rezultat razvoja poljoprivrede u socijalističkoj Jugoslaviji te i ideološki nepouzdati, unatoč vezivanju za prvu poslijeratnu vlast. U novije vrijeme Nogometni klub *Spartak* iz Male Subotice u Međimurju, osnovan 1964., ime je dobio po istoimenom subotičkom nogometnom

Ivan
Holetić

klubu. Među subotičkim je franjevcima od 1987. do smrti djelovao vrstan propovjed-

nik i duhovnik fra Ivan Holetić (Mačkovec, kraj Čakovca, 1927. – Subotica, 2016.).

Duga povijest izloženosti mađžarskomu jeziku ostavila je traga u antroponimiji u Međimurju i Podunavlju (npr. osobna imena Gabor, Bela, Eržika, Etuška, prezimena Andrašec, Halas, Gerenčer u Međimurju, Andrašić, Ferenčević, Imrić, Ištvančić, Išpanović, Katana/Katančić, Zomborčević/Zombori u Podunavlju), hungarizme u mjesnim leksičkim sustavima (čipka, čopor, gulaš, salaš, varoš i dr.), jezično posuđivanje iz mađžarskoga kao jezika posrednika (katana, plebanoš u Podunavlju/plebanuš u Međimurju) te slavizme u mađžarskom jeziku. Veze između te dvije regije ponovno su prekinute tijekom 1990-ih, no postupno su se obnavljale nakon 2000-ih, prije svega u kulturi i gospodarstvu.

Lit.: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, 2, Budapest, 1894; *Neven*, 12/1908, Subotica; S. Pavičić, O govoru u Slavoniji do turskih ratova i velikih seoba u 16. i 17. stoljeću, *Rad JAZU*, 222, Zagreb, 1920; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini od najstarijih vremena do 1929.*, Zagreb, 1930; B. Murgić, *Život, rad i misli Dra Ante Radića*, Zagreb, 1937; D. Brozović, O rekonstrukciji predmigracionog mozaika hrvatskosrpskih dijalekata, *Filologija*, 4, Zagreb, 1963; I. Brabec, Kajkavci u dijaspori, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 6, Zagreb, 1982; Z. Bartolić, Hrvatski književni i neknjiževni tekstovi na tlu Međimurja do 1918., *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 6, Zagreb, 1982; Z. Mandić, *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađžarskoj*, Budimpešta, 1987; E. Heršak, J. Šimunko, Međimurje – povijest, identitet i seobe, *Migracijske i etničke teme*, 4/1990, Zagreb; M. Vuk, Popis radova dr. Vinka Žganca iz razdoblja njegova boravka u Somboru (1925-1941), *Narodna umjetnost*, Zagreb, 1991; A. Frančić, Međimurska prezimena motivirana zanimanjem, *Folia onomastica Croatica*, 2, Zagreb, 1993; D. Brozović Rončević, Nazivi za blatišta i njihovi toponimijski odrazi u hrvatskome jeziku, *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 1999; A. Frančić, *Međimurska prezimena*, Zagreb, 2002; D. Patafta, Proturreformacija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Podravina*, 8, Koprivnica, 2005; Ž. Mandić, Hrvatska imena naseljenih mjesta u Mađžarskoj, *Folia onomastica Croatica*, 14, Zagreb, 2005; A. Frančić, Hungarizmi u međimurskim prezimenima, *Na brzu ruku skupljeni skup*, Budimpešta, 2005; G. Hutinec, List Muraköz - Megyimurje kao organ mađarske okupacijske vlasti u Međimurju (1941-1943), *Radovi Zavoda za*

hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1/2005, Zagreb; A. Frančić, O Žagar Szentesi, Međimurska ojkonimija na mađarski način, *Folia onomastica Croatica*, 17, Zagreb, 2008; A. Rácz, *Adatok a népnévvé alakult régi településnevek történetéhez*, Debrecen, 2011; Đ. Franković, Protestantizam i proturreformacija u podravskim hrvatskim selima u Mađarskoj u 16. i 17. stoljeću, *Podravina*, 21, Koprivnica, 2012; M. Bara, Prilog poznavanju ranih hrvatskih migracija u ugarskom Podunavlju, *Godišnjak za znanstvenu istraživanja Zavoda za kulturu voJVodanskih Hrvata*, 8, Subotica, 2016; Z. Turk, Srednjovjekovno plemstvo Međimurja, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 28, Varaždin, 2017; I. Vuk, Pripojenje Međimurja Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca. Od neuspjeloga pokušaja 13. studenog do uspješnoga zapošjedanja Međimurja 24. prosinca 1918. godine, *Časopis za suvremenu povijest*, 2/1919, Zagreb.

M. Bara

MEĐUGORJE, naselje i hodočasničko mjesto u zapadnoj Hercegovini. Nalazi se nekoliko kilometara jugozapadno od Čitluka, 2265 st. (2013.). Cestama je povezano s Mostarom i Čapljinom. Područje je naseljeno od prapovijesti. Pod osmanskom vlašću bilo je 1463.–1878. Župa sv. Jakova apostola (Starijega) u Međugorju osnovana je 1892., a pripada Mostarsko-duvanjskoj biskupiji. Današnja župna crkva dovršena je 1969. Župom upravljaju franjevci Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja Blažene Djevice Marije.

Prema dosad od strane crkvenih vlasti nepotvrđenim događajima 24. VI. 1981. započela su ukazanja Blažene Djevice Marije na predjelu zvanom Podbrdo malim mještanima Međugorja: Ivanki Ivanković, Mirjani Dragičević, Vicki Ivanković, Ivanu Dragičeviću, Ivanu Ivankoviću i Milki Pavlović. Prema njihovim navodima ukazanja su se nastavila sve do 15. I. 1982. Nakon toga su se, prema njihovim navodima, ukazanja nastavila u jednoj pokrajnjoj prostoriji župne crkve. Nakon odluke dijecezanskoga biskupa Pavla Žanića djeca su morala napustiti i tu prostoriju i zamijeniti je sobicom u župnom domu. Navodna ukazanja događaju se i danas.

Kako se Crkva prema privatnim pojavama odnosila oprezno, bilo je različitih reakcija crkvene hijerarhije na tu pojavu.

Ondašnja Biskupska konferencija Jugoslavije formirala je posebnu komisiju, koja je, uz teškoće i brojna istraživanja i ispitivanja, dala određene zaključke tek 1991. Biskupi su zaključili da se ne može ustvrditi da se radi o nadnaravnim ukazanjima i objavama te da se fenomen Međugorja može označiti kao hodočasničko mjesto.

Unatoč žestokom otporu komunističkih vlasti i suzdržanosti dijela crkvene hijerarhije Međugorje je od 1981. doživjelo svjetski duhovni odjek te je postalo mjestom okupljanja milijuna hodočasnika iz cijeloga svijeta. U raznim zemljama nastaju krugovi i klubovi prijatelja Međugorja, izdaju se časopisi i knjige o ukazanjima, a snimljeni su i mnogi filmovi.

Tijekom vremena u pitanje Međugorja počela se uključivati i Sveta Stolica pokušavajući riješiti, osim teoloških pitanja, i samo stanje na prostoru toga hodočasničkoga mjesta i odnosa s mjesnim ordinarijima. Papa Franjo prvim vizitatorom Međugorja s posebnom ulogom 31. V. 2018. imenovano je umirovljenoga nadbiskupa varšavsko-praškoga Henryka Hosera, koji je tu ulogu vršio do smrti 13. VIII. 2021. Hodočašća u Međugorje, koja su dotada bila na razini »privatnoga oblika«, odlukom pape Franje od 12. V. 2019. mogu se i službeno organizirati preko biskupija i župa. Sadašnji je apostolski vizitator nadbiskup Aldo Cavalli, koji je obavljao razne službe u diplomaciji Svete Stolice, a imenovan je na tu službu 27. XI. 2021. Uloga je vizitatora posebno pastoralno promatranje fenomena Međugorja te eventualno razmatranje proglašenja Međugorja svetištem.

Od samoga početka hodočašća u Međugorje, ispočetka s oprezom, i vjernici Subotičke biskupije odlaze na to hodočasničko mjesto, kako privatno tako i organizirano. U posljednja dva desetljeća ta su hodočašća bila vrlo česta, pa su pojedine župe i skupine redovito, barem jednom godišnje, išle u Međugorje. Iako se radi o hodočasničkom mjestu koje bi privuklo možda samo bačke Hrvate, u njeга u velikom broju odlaze i vjernici Mađžari i Slovaci. U Međugorje

organizirano i privatno hodočaste i Hrvati iz Mađžarske, a također i vjernici Mađžari.

Lit.: *Hrvatski leksikon*, 2, Zagreb, 1997; *Opći religijski leksikon*, Zagreb 2002; *Opća i nacionalna enciklopedija* 13, Zagreb, 2007; A. Rebić, Teološka poruka Marijinih ukazanja u Međugorju, *Ethnologica Dalmatica*, 19, Split, 2012; B. Pavić Blažetin, Međugorje, *Hrvatski glasnik*, 30/2015, Budimpešta; S. Balatinac, Izvanredna sjednice Županijske hrvatske samouprave, *Hrvatski glasnik*, 14/2016, Budimpešta; <https://ika.hkm.hr/novosti/papa-franjo-odobrio-hodocasca-u-medugorje/> (pristupljeno 22. I. 2022); <https://ika.hkm.hr/crkva-u-svijetu/preminuo-mons-henryk-hoser-apostolski-vizitator-za-zupu-medugorje/> (pristupljeno 22. I. 2022); <https://ika.hkm.hr/novosti/nadbiskup-aldo-cavalli-imenovan-apostolskim-vizitatorom-s-posebnom-ulogom-za-zupu-medugorje/> (pristupljeno 22. I. 2022).

D. Skenderović

MEĐUNARODNA BISKUPSKA KONFERENCIJA SVETIH ĆIRILA I METODA, skupština biskupa s područja nekoliko država bivše SFR Jugoslavije. Osnovana je 22. XII. 2004. na temeljima nekadašnje Biskupske konferencije SR Jugoslavije (utemeljena 1997.) te Biskupske konferencije Srbije i Crne Gore (utemeljena 2003.) pridruživanjem katoličkih biskupija s područja današnje Sjeverne Makedonije. Obuhvaća dvije nadbiskupije (Bar i Beograd), šest biskupija (Kotor, Pribren-Priština, Skoplje, Srijem, Subotica i Zrenjanin) te dvije eparhije za vjernike istočnog obreda: Eparhija sv. Nikolaja sa sjedištem u Ruskom Krsturu i Eparhija Uznesenja Blažene Djevice Marije sa sjedištem u Strumici i Skoplju. Različita državna uređenja te društvena i crkvena situacija na teritoriju djelovanja biskupske konferencije ograničavaju mogućnosti njezina djelovanja. Poput drugih biskupskih konferencija, osnovana je radi zajedničkog obavljanja pastoralnih zadaća za vjernike sa svojeg područja i unapređivanja oblika i načina apostolata prilagođenih okolnostima vremena i mjesta. Osobitost joj je što je obuhvaća područje više država u kojima su katolici u manjini (Hrvatska, Slovenija i BiH imaju svaka svoju biskupsku konferenciju), a u liturgiji se koriste brojni jezici: mađžarski, hrvatski, albanski, rusinski,

ukrajinski, slovački, njemački, češki, slovenski i makedonski.

Isprva joj je sjedište bilo u Beogradu, a 2018. premješteno je u Novi Sad. Naslijedivši Franca Perka, prvog predsjednika Biskupske konferencije SRJ, odnosno Srbije i Crne Gore, 2001., prvi je službu predsjednika Međunarodne biskupske konferencije obnašao Stanislav Hočevar (do 2011.), zatim Zef Gashi (2011.-16.) te László Német od 2016.

D. Skenderović

MERKOVIĆ, Đuro (Subotica, 10. IV. 1930. – Casablanca, Maroko, 11. I. 2001.), pilot. Sin je Stipana i Julke, rođ. Vojnić. Nakon Drugoga svjetskoga rata u Vršcu je završio Zrakoplovnu školu, a nakon nje u prvoj poslijeratnoj klasi jugoslavenskih pilota Vojnu zrakoplovnu akademiju u Beogradu kao najbolji u klasi. S 19 godina postao je tada najmlađi kapetan civilnoga zrakoplovstva u svijetu, u novoosnovanom (1947.) *Jugoslavenskom aerotransportu* (JAT). Nakon krize u odnosima Jugoslavije i SSSR-a ponovno se vraća u vojnu službu i dvije je godine vojni instruktor u Titogradu (danas: Podgorica), Nikšiću i Mostaru. Nakon toga vraća se u JAT. Usporedno završava izvanredni studij engleskoga i njemačkoga jezika na Filozofskom fakultetu u Beograd.

Emigrira na Zapad 1958. (sestra Etela učinila je to dvije godine prije), zbog čega je njegov otac bio u zatvoru dvije godine. U Belgiji iste godine završava pilotsku školu ondašnjega belgijskoga nacionalnoga zrakoplovnoga prijevoznika *Sabena* te kao kopilot odlazi u Belgijski Kongo (današnja Demokratska Republika Kongo, ranije Zair i Kongo-Kinshasa). U turbulentnim političkim i vojnim previranjima borbe za neovisnost te belgijske kolonije, tijekom petogodišnjega boravka u njoj godišnje je imao oko 1400 sati leta, što je neusporedivo više u odnosu na europske uvjete. Tu je upoznao Moïseu Tshombea, lidera pokrajine Katanga, koja je proglasila neovisnost, te mu je bio i osobni pilot. Također je upoznao Alberta Kalonjija, kasnijega Alberta

I., cara samoproklamirane i djelomično neovisne pokrajine Južni Kasai, kojemu je spasio život od pristaša Patricea Lumumbe, zbog čega je Albert I. Merkovića poslije proglasio princem Južnoga Kasaija. Tijekom kongoanske krize prijeki ga je sud dvaput osudio na smrt, ali je uspio izbjeći pogubljenje. Odmah nakon druge osude vraća se 1963. u Belgiju, gdje je živio osam godina te letio za *Sabenu* i druge europske zrakoplovne tvrtke. Nakon toga seli se Maroko te je do umirovljenja radio u kraljevskoj zračnoj kompaniji *Royal Air Maroc*. Svojevrsni je svjetski rekorder po broju sati letenja (45 000), po broju tipova aviona kojima je letio (156), po broju nacionalnih letačkih dozvola (10) i po broju zvanja inspektora civilnoga zrakoplovstva (četiri zemlje). Pomagao je u osnivanju hrvatske zrakoplovne kompanije *Zagal* (skraćeno od *Zagreb Airlines*), današnjega *Croatia Airlines*.

Ljubav prema letenju prenio je na troje od svoje četvero djece: kći Gracija bila je prva pilotkinja u civilnom zrakoplovstvu u Jugoslaviji – početkom 1980-ih letjela je za beogradsku čartersku tvrtku *Aviogenex* (ali se ubrzo vratila u *Sabenu*), kći Mirjana bila je instruktorica na manjim letjelicama (obje danas žive u SAD-u), a sin Đuro (*fr.* Georges) pilot je najprije u kompaniji *Royal Air Maroc* 1985.-89, a poslije toga do danas u *Air Franceu*.

Lit.: Lice sa naslovne strane : Gracija, devojka neobične profesije, *Duga*, br. 161, Beograd, 1981; R. Baretić, Život kao avantura: pilot Đuro Merković, 45 godina u zraku, 1–2, *Nedjeljna Dalmacija*, 27. V. i 3. VI. 1990., Split; T. Mandić, Indijana Merković 700 puta obleteo Zemlju, *Subotičke novine*, 17. I. 2003, Subotica; L. Merković, Kronologija od 9. do 15. siječnja, *Hrvatska riječ*, br. 613, Subotica, 9. I. 2015.

N. Zelić

MERKOVIĆ, Josip – Joso (Subotica, 4. I. 1917. – Bačka Topola, 5. II. 1943.), revolucionar, član komunističkog pokreta otpora. Rođen je u siromašnoj činovničkoj obitelji Vece i Jelene, rođ. Kopunović, u III. kvartu (Ker) u Kerskoj ulici (danas Kolubarska) br. 3. Četverogodišnju osnovnu školu i je-

dan razred gimnazije završava u rodnom mjestu. Mehaničarski zanat izučio je u telegrafskoj stanici na željezničkoj stanici, gdje je šegrtovao i usporedno završio dva razreda zanatske škole. U njoj je bio zaposlen 1935.-38. Tu je pristupio radničkom pokretu te je 1936. primljen u Savez komunističke omladine Jugoslavije.

Josip
Merković

Sudjelovao je velikoj proslavi 250. obljetnice doseljenja jedne skupine Bunjevaca u Bačku, koja je održana u Subotici sredinom kolovoza 1936. Zbog toga što je na proslavi, po direktivi partijske organizacije, uzvikivao parole Narodnog fronta, otpušten je iz telegrafске radionice, ali je nakon nekoliko mjeseci vraćen na posao. Formirao je ilegalnu skojevsku skupinu s drugovima iz Muške gimnazije – Mirkom Ispanovićem, Franjom Pančićem i Franjom Vukovićem, a privukao je i mlađu sestru Maricu, krojačku radnicu. Potkraj 1938. otpušten je s posla s još nekoliko članova komunističkog pokreta. Do odlaska na odsluženje vojnog roka u travnju 1939. radi u tvornici *Ikarus* u Zemunu. Nakon povratka iz vojske, koju je služio u Požarevcu, u siječnju 1940. opet se zapošljava u avioindustriji – u tvornici *Rogožarski* u Beogradu. Tu je aktivan u sindikalnom pokretu, postao je član KPJ te je uhićen kao jedan od vođa višemjesečnog štrajka u aeronautičkoj industriji sredinom 1940-ih. Sproveden je u subotički zatvor, gdje su ga zlostavljali jugoslavenski žandarmi, a onda je upućen u roditeljsku kuću, odakle je, unatoč upozorenjima, ubrzo otišao.

Kratkotrajni travanjski rat 1941. proveo je mobiliziran u Nišu, a nakon kapitulacije Jugoslavije kriošom se vraća u Suboticu. Tu je vođa partijske ćelije, ustupa pokretu

otpora radioaparatu. Član je najviših partijskih tijela u Subotici: mjesnog, kasnije okružnog komiteta KPJ te okružnog štaba partizanskih odreda. Bio je među najagilnijim članovima subotičkog komunističkog pokreta otpora. Vodio je partijsku ćeliju koju su činili još Antal Kovács, Antun Suturović, Šime Tikvicki i Franjo Vojnić Purčar. Surađivao je i s drugim subotičkim komunistima: Gezom Tikvickim, Lazarom Bačićem, Brunom Vujkovićem, Gezom Babijanovićem i dr. Živio je u ilegali jer su ga madžarske vlasti tražile kao jednog od vođa pokreta otpora. U vrijeme kada je sredinom rujna 1941. uhićeno više stotina članova pokreta otpora uspio se skloniti u južnu Bačku. Kada se početkom veljače 1942. vraćao pješice u Suboticu, na periferiji Bačke Topole naišao je na madžarsku žandarmerijsku patrolu, s kojom se oružano sukobio te je smrtno stradao u borbi.

Po njemu nose ime ulice u Subotici i u Bačkoj Topoli.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F: 478 Matica rođenih, knjiga br. 86, str. 90, red. br. 40.

Lit.: M. Dubajić, *Portreti*, Subotica, 1976; M. Dubajić, Josip Merković, *Rukovet*, 5/1984, Subotica; I. Bašić, *Spomenica palim borcima i žrtvama fašističkog terora : 1941-1945 : mladima i građanima Mesne zajednice »Gat« koji su položili svoje živote za slobodu i nezavisnost, za bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti Jugoslavije*, Subotica, 1988.

S. Bačić

MERKOVIĆ, Josip (Novi Sad, 14. VII. 1943. – Subotica, 25. IV. 2017.), boksač. Sin je Josipa i Márije, rođ. Beretka. Odrastao je u Bačkom Petrovom Selu. Kao talentirani igrač FK *Bratstvo* iz Bečeja pozvan je 1962. u FK *Spartak* iz Subotice. Po dolasku u Suboticu slučajno je svratio u dvoranu gdje su trenirali boksači *Spartaka*. Tu ga je primijetio poznati trener Stevan – Pišta Engelbrecht i pozvao da im se pridruži jer je klubu nedostajao boksač teške kategorije. Prihvatio je prijedlog i ubrzo završio nogometnu karijeru te se posvetio boksu s navršenih 19 godina. Iste godine postao je polaznik novoosnovane Boksačke škole *Spartaka*, kada je već po godinama bio se-

nior. S ekipom *Spartaka* plasirao se 1967. u Jedinstvenu saveznu ligu Jugoslavije, a najveći uspjeh ostvario je 1969. osvajanjem 3. mjesta u toj Ligi. U pojedinačnoj konkurenciji prvi veći uspjeh ostvario je na međunarodnom turniru Beogradski pobjednik 1966. u teškoj kategoriji (81 kg +) nakon pobjede u polufinalu nad prvakom Bugarske Panajotovom. Najbolje rezultate ostvario je u poluteškoj kategoriji (do 81 kg), dva puta osvajajući titule prvaka Jugoslavije: u Beogradu je 1967. nakon velike borbe pobijedio u finalu Antuna Vukušića iz BK *Borova*, a 1968. u Beogradu bio je bolji u finalu od Radovana Bisića iz BK *Slavije* (Banja Luka). Nastupio je za reprezentaciju Jugoslavije na međudržavnim dvobojima protiv Francuske 1967. i Rumunjske 1969. u Beogradu. U sezoni 1970./71. bio je pojačanje BK *Mladosti* iz Apatina. Pomogao je da se prvi put plasiraju u 1. saveznu ligu nakon odlučujuće pobjede u kvalifikacijama protiv ekipe *Borova*. U tom je susretu donio presudne bodove pobjedom protiv A. Vukušića. Vratio se u *Spartak* i s 30 godina 1973. prestao boksati. U karijeri je na 150 mečeva pobijedio 119 puta, 28 puta izgubio i 3 puta boksao neriješeno.

Lit.: B. Nikšić, *Istorija boksa (Savezna takmičenja i takmičenja reprezentacije Jugoslavije)*, Beograd, 1982; Đ. Vukmirović, *Panonski bombarderi*, Novi Sad, 2006; <http://www.bkspartak.co.rs> (pristupljeno 27. XIII. 2021).

E. Hemar

MERKOVIĆ, Lazar (Subotica, 14. VI. 1926. – Subotica, 30. X. 2016.), novinar, književnik, prevoditelj, publicist, leksikograf, književni kritičar. Potječe iz ljevičarske obitelji, krojača Stipana, sudionika II. kongresa KPJ u Vukovaru 1920., i kućanice Ruže, rođ. Sused. Osnovnu školu polazio je u rodnom mjestu 1933.-37., nakon čega je upisao Građansku školu u Subotici, no iz 4. razreda udaljen je u jesen 1941. kao antifašist. Potom je radio različite poslove, ali se uključio u pokret otpora, gdje je obavljao najprije kurirske, a poslije i druge zadaće. Uhićen je 23. X. 1943. te je u Novom Sadu osuđen na šest mjeseci robije. Svoja je uvjerenja skupo platio – tijekom

dvije godine prošao je kroz 13 zatvora, logora i radnih kampova na području Jugoslavije, Mađarske i Njemačke (Subotica, Novi Sad, Bačka Topola, Aljmaš, Kaniža /mađ. Nagykanizsa/, Komárom, Flossenbürg, Hersbruck, Happurg...), a posljednji u nizu bio je Dachau, gdje je bio zatočen do 29. IV. 1945., kada su ga oslobodile savezničke snage.

Nakon povratka u Suboticu 14. VI. 1945. školovanje je nastavio na gimnazijskim tečajevima za ratom ometene učenike te u Subotici završava IV. i V. razred, a u Novom Sadu VI. razred. Zahvaljujući Balintu Vujkovu (s kojim je poslije usko surađivao do Vujkovljeve smrti) postaje novinar te je prvi tekst objavio 6. IV. 1946. na stranicama subotičke *Hrvatske riječi*, a prve pjesničke radove 1947. u beogradskoj *Mladosti*, gdje 1948. objavljuje i prve književne prijevode s mađarskoga jezika. Od 1947. zaposlen je u redakciji *Hrvatske riječi*, a početkom 1948. primljen je za novinara u kulturnoj rubrici novosadske *Slobodne Vojvodine*. U jesen 1949. premješten je u Beograd, u literarnu redakciju Prvoga programa Radio Beograda i u kulturnu rubriku dnevnika *Rad* (1948.-50.), a član je i uredništva omladinskog lista *Polet*. Po odsluženju vojnoga roka u Zadru vraća se u Beograd i radi u mađarskom uredništvu *Radio Jugoslavije*, a nakon njezin rasformiranja kao novinar prevoditelj Prijamnog centra Vlade FNRJ.

Od 1955. svoju egzistenciju trajno vezuje za rodni grad te je od te godine subotički dopisnik novosadskoga *Dnevnika* i novinar *Hrvatske riječi*. S iskustvom stečenim u književnim krugovima i uredništvima u Beogradu i Novom Sadu u svibnju 1955. pokreće časopis za književnost, umjetnost i kulturu *Rukovet* (čiji je urednik 1955.-60. i 1970.-72.), u kojem odmah o osnutku surađuju mnogi mladi pisci iz cijele Jugoslavije, te utemeljuje do danas najznačajnije zavičajne subotičke književne edicije *Osvit* i *Zenit*. Tijekom 1960-ih bio je dopredsjednik upravnog odbora OFK-a *Subotica*, nogometnog kluba osnovanog na inicijativu Sreskoga komiteta Narodne omladine.

Nemirnoga duha, a iznimno agilan i pun inicijativa, često mijenja radna mjesta. Službenik je u Gradskoj knjižnici 1956., dramaturg Dječjega kazališta 1957.-60., upravnik izdavačke zadruge *Zenit* 1960.-61., urednik kulturne rubrike i zamjenik glavnoga urednik *Subotičkih novina* 1961.-67., a u statusu slobodnog umjetnika bio je 1967.-68. Novu energiju uložio je u osnivanje Radio Subotice 1968., čiji je jedan od osnivača te prvi urednik srpsko-hrvatske redakcije 1968.-72. Usko je surađivao s vodećim subotičkim hrvatskim intelektualcima laičke provenijencije – Matijom Poljakovićem, Balintom Vujkovom i dr.

Aktivan je sudionik tzv. Hrvatskoga proljeća u Subotici: član je organizacijskoga odbora žetelačkih svečanosti *Dužijanica* 1968.-72., među osnivačima je pododborna Matice hrvatske u Subotici 1969. i HKUD-a *Bunjevačkog kolo* 1970. Zbog toga je smijenjen s uredničkih mjesta u Radio Subotici, *Rukoveti* i Izdavačkom odjelu *Osvit* 1972. te je s još oko 120 hrvatskih intelektualaca iz Subotice uklonjen iz javnoga i kulturnoga života. Zabranjena mu je zbirka pjesama *Sam pod zvijezdama* (1972.), koja je već bila složena u tisku te uništena. Isprva mu je bilo zabranjeno objavljivati, a jedno vrijeme samo prijevode pod tuđim imenom ili pseudonimom, a 18 godina nije mogao dobiti putovnicu. Dobio je zaposlenje kao knjižničar u Gradskom muzeju 1974.-76, a od 1977. do umirovljenja 1983. pomirio se s ponižavajućim poslom lektoriranja i pripreme biltenâ Zajedničke stručne službe Samoupravnih interesnih zajednica društvenih djelatnosti. No iznimnu stvaralačku energiju u to je vrijeme uložio u prijevod mnogih književnih i drugih djela s mađarskoga jezika.

Sredinom 1980-ih ponovno se angažira u javnom i kulturnom životu. Među ostalim, član je uredništva subotičkoga dvotjednika *Žig* od njegova pokretanja 1994. do 1997., osnivač je hrvatskoga uredništva Radio Subotice 1998. i njezin dugogodišnji savjetnik, a od 2002. do smrti član je uredništva *Klasja naših ravni* te pokretač osuvremenjivanja uređivačke

konceptije časopisa. Idejni je pokretač godišnjega susreta hrvatskih pučkih pjesnika iz Srijema i Bačke *Lira naiva* 2003. Bio je član Nakladničkoga vijeća NIU *Hrvatska riječ* 2005.-12.

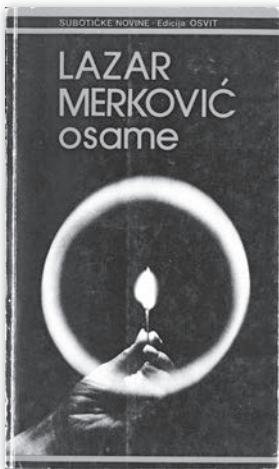
Lazar Merković

Nezaobilazna je njegova uloga u poticanju i promidžbi tzv. subotičkoga književnoga kruga te otkrivanju i poticanju mladih pisaca. U poeziji je zastupao suvremeni, moderni izraz i oblik – objavio je tri zbirke pjesama (*Odbljesci*, 1953; *Između dva pola*, 1957; *Osame*, 1988), koje odišu optimističkom tonom. Autor je i dva romana. Roman *Put dug pet života* (na hrvatskom u: *Rukovet*, br. 1/1957 – br. 11-12/58; izmijenjeno izdanje na srpskom kao knjiga objavljeno 1965.) memoarskoga je karaktera i u njemu je opisao svoju golgotu kroz zatvore i logore i susrete s ljudima toga vremena. Prvi je roman iz reda mlađih pisaca subotičkog književnog kruga. Roman *U ime pravde* napisao je još 1957., ali je s obzirom na sadržaj (razočaranje mlađica komunističkom idejom) objavljen tek 2007.

Iznimno je plodan prevoditelj s mađarskoga, na hrvatski i srpski preveo je blizu 1200 naslova više od 200 autora – pjesnika, prozaista, esejista, dramskih pisaca, filozofa, znanstvenika i publicista i iz Vojvodine i Mađarske.

Pjesme, prozu, književne i kazališne prikaze, eseje, članke, bibliografiju, kao i prijevode s mađarskoga i na mađar-

ski objavljivao je u mnogim listovima i časopisima: *Mladost* (Beograd), *Novi srednjoškolic* (Beograd), *Narodni kalendar* (Subotica), *Slobodna Vojvodina* (Novi Sad), *Letopis Matice srpske* (Novi Sad), *Zora* (Sarajevo), *Polet* (Beograd), *Rad* (Beograd), *Mlada kultura* (Beograd), *Stražilovo* (Novi Sad), *Dnevnik* (Novi Sad), *Borba* (Beograd), *Rukovet* (Subotica), *Híd* (Novi Sad), *Jevrejski almanah* (Beograd), *Subotičke novine* (Subotica), *Magyar Szó* (Novi Sad), *Ifjúság* (Novi Sad), *Vojvodina* (Zrenjanin), *Most* (Novi Sad), *Életjel* (Subotica), *Lumina* (Pančevo), *7 Nap* (Novi Sad), *Pokret* (Sombor), *Polja* (Novi Sad), *Glas Slavonije* (Osijek), *Književne novine* (Beograd), *Susreti* (Cetinje), *Mogućnosti* (Split), *Telegram* (Zagreb), *Viba film* (Ljubljana), *Délmagyarország* (1967), *Tiszatáj* (Segedin), *Üzenet* (Subotica), *Scena* (Novi Sad), *Ulaznica* (Zrenjanin), *Oko* (Zagreb), *Létünk* (Novi Sad), *Stig* (Malo Crnić), *Dometi* (Sombor), *Savremenost* (Novi Sad), *Marksizam u svetu* (Beograd), *Pro memoria* (Subotica), *Zlatna greda* (Novi Sad) i dr. ali najviše u subotičkim časopisima *Rukovet* i *Klasje naših ravni* te subotičkim listovima *Žig* i *Hrvatska riječ*.

L. Merковиć, *Osame*, Subotica, 1988.

Priredio je više desetaka knjiga, izdanih uglavnom u Subotici, a za Demokratski savez južnih Slavena u Mađarskoj pripre-

mio je izbor pripovijedaka iz zaostavštine Balinta Vujkova *Zlatni prag* (1990.).

Zastupljen je u desetak antologija, izbora i zbornika: *Zlatna knjiga hrvatskog pjesništva*, Zagreb, 1970 (prir. Vlatko Pavletić); *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971, i *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*; Zagreb, 1971 (prir. Geza Kikić); *Skupljena baština : Suvremeno hrvatsko pjesništvo 1940.–1990.*, Zagreb, 1993 (ur. Stijepo Mijović Kočan); *Lipe riči : Iz književnosti bunjevačkih Hrvata*, Zagreb 1994; Antologija poezije nacionalnih manjina u Srbiji *Trajnik*, Smederevo, 2009. (prir. Risto Vasilevski) i dr. Prevođen je na mađarski, makedonski, rumunjski i slovački jezik. Bio je član Društva književnika Vojvodine (1970.), Matice srpske (1989.), Književne zajednice Subotice te Društva hrvatskih književnika.

Značajan je njegov prinos leksikografskoj i bibliografskoj obradi građe ne samo iz književnosti već i na drugim područjima, a također i na izradi kronologije Subotice i širega podneblja. Kronološki pregled najvažnijih događaja u prethodnoj godini u Subotici objavljivao je u svakom prvom broju *Subotičkih novina* u Novoj godini 1980.–2004. Ispisao je više od 40.000 kartica o istaknutim ljudima iz Podunavlja, objavljujući ih u tisku, na televiziji i radiju. Autor je *Subotičke kronologije – Dogodilo se na današnji dan*, koja je od 1. I. 1996. objavljivana na INFO kanalu subotičke kabelaške televizije, na hrvatskom programu Radio Subotice od 1998., u *Subotičkim* 2006.-07. i *Hrvatskoj riječi* 2009.-16. Objavio je nekoliko bibliografija časopisa *Rukovet* (*Putevima zajedništva (Bibliografija »Rukoveti« od 1955. do 1980. godine) Književnost makedonskog i slovenačkog naroda, albanske, italijanske, mađarske, romske (etničke grupe), rumunske, rusinske, slovačke i turske narodnosti*, 1982; Bibliografija izdavačke delatnosti časopisa »Rukovet«: Zenit, Osvit, NIO »Subotičke novine« 1955 – 1985, *Rukovet*, 5/1985; Bibliografija časopisa »Rukovet« maj 1955 – april 1990 (suautor s I. Papdi), *Rukovet*, br. 5/1990; Bibliografija časopisa za knji-

ževnost, umetnost i kulturu Rukovet 1955 – 2014, *Rukovet*, br. 5-8/2014) te prvog tečaja *Klasja naših ravni* (2010.).

Lazar Merković iznimna je pojava u kulturi i informiranju Hrvata u Subotici u razdoblju od više od pola stoljeća poslije Drugoga svjetskoga rata, među najznačajnijim je pripadnicima hrvatske inteligencije u kulturi izvan crkvenih krugova. Iznimne pokretačke energije, među najvažnijim je osobama koje su u svjetovnim okvirima osigurale kontinuitet pisane hrvatske riječi u književnosti i informiranju, odgajatelj plejade hrvatskih književnika iz Vojvodine. U Povijesnom arhivu Subotica od 2017. u posebnom fondu (F:532. Lazar Merković) čuva se njegova rukopisna ostavština.

Za stvaralački rad dobio je više društvenih i književnih nagrada i priznanja: *Oktobarska nagrada* Grada Subotice za književnost i prevodilaštvo 1965.; Orden zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom 1965; Nagrada časopisa *Ūzenet* za najbolji prijevod u toku godine 1984; Nagrada *Dr. Ferenc Bodrogyári* za zbirku pjesama *Osame* 1988.; Nagrada *Bazsalikom* na Danima Kornéla Szentelekyja u Sivcu za prevodilaštvo 1989; Kolajna Malog križa Republike Mađarske za dugogodišnje prevoditeljstvo i istaknutu ulogu u posredovanju između vojvođanske i mađarske književnosti iz matične zemlje 1993; Priznanje Grada Subotice *Pro urbe* 1996; Zvanje *Počasni građanin* Subotice 2002; *Nagrada za životno djelo* na području književnosti na Danima Balinta Vujkova u Subotici 2008; Predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić odlikovao ga je *Redom Danice Hrvatske s likom Marka Marulića* za osobite zasluge u očuvanju kulture hrvatskog naroda u Republici Srbiji 2009; priznanje Hrvatskog nacionalnog vijeća *Dr. Josip Andrić* za doprinos hrvatskoj kulturi 2013. i dr.

Pokopan je na gradskom groblju kraj Dudove šume.

Pseudonimi: Lazar Razora, L. R., M. G., M. G. M.

Djela: *Odbljesci*, Subotica, 1953; *Između dva pola*, Subotica, 1957; *Put dug pet života*, Subotica, 1963; *Putevima zajedništva (Bibliografija »Rukoveti« od 1955. do 1980. godine) Književnost makedonskog i slovenačkog naroda, albanske, italijanske, mađarske, romske (etničke grupe), rumunske, rusinske, slovačke i turske narodnosti*, Subotica, 1982; *Osame*, Subotica, 1988; *Imenik žrtava Drugog svetskog rata na području subotičke opštine* (suautor s M. Grlica, A. Hegediš, M. Dubajić), Subotica, 2000; *U ime pravde*, Subotica, 2007; *Bibliografija »Klasja naših ravni« povremenog vanpolitičkog časopisa za književnost i kulturu 1935.-1944.*, Subotica, 2010.

Lit.: A. Sekulić, *Književnost bačkih Hrvata*, Zagreb, 1970; L. Merković, novinar, književnik: Novinarstvo je kreativna ludost?, *Žig*, br. 1, Subotica, 10. VII. 1994; A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; *Enciklopedija Novog Sada*, 14, Novi Sad, 1999; M. Miković, *Život i smrt u gradu*, Subotica, 1999; M. Miković, Lazar Merković, Pokretač i prvi urednik Rukoveti, *Rukovet*, 1-2-3/2005, Subotica; D. Rokvić, *Ko je ko u Subotici*, Subotica, 2006; M. Miković, Lazar Merković između životne i književne istine, *Klasje naših ravni*, 11-12/2006, Subotica; *Hrvatska književna enciklopedija*, 3, Zagreb, 2009; N. Zelić, *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*, Subotica, 2009; S. Mamužić, Kroničar života, *Hrvatska riječ*, br. 430, Subotica, 17. VI. 2011; M. Miković, »Subotički književni krug« u ozračju uredničkog i pjesničkog stvaralaštva Lazara Merkovića; S. Mačković, O značaju Kronologije Lazara Merkovića; D. Rokvić, Lazar Merković kao kroničar grada, *Klasje naših ravni*, 5-6/2011, Subotica; I. Papdi, Lazar Merković kao kritičar hrvatske književnosti u Vojvodini, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 5, Subotica, 2013; V. Sekelj, Pjesnik sjenki Lazar Merković, *Nova riječ*, 2/2014, Subotica; M. Miković Zakoraknuvši iz vlastitih u snove vječne; D. B[ashić]. P[alković], Klasik, doajen, bard, učitelj, poeta..., *Hrvatska riječ*, br. 707, Subotica, 4. XI. 2016; B. Krstić, Za Lazarom Merkovićem pletu se priče, *Klasje naših ravni*, 5-12/2016, Subotica; B. Krstić, Lazar Merković (14. jun 1926 – 30. novembar 2016); M. Miković, Pjesnik i urednik Lazar Merković, *Rukovet*, 7-12/2016, Subotica; Z. Romić, In memoriam : Lazar Merković (1936.-2016.) : Gradeći duhovne institucije, i sam je postao institucija, *Revija Dužijanca*, br. 5-6, Subotica, 2017; Sećanje : Lazar Merković (1926-2016), *Zlatna greda*, br. 183/184, Novi Sad, 2017; A. Kovač, Lira naiva od osnutka do danas, *Miroľjub*, 1-2/2021, Sombor.

Z. Sarić i G. Bačlija

MÉLYKÚT → Milkut

MÉSZÁROS, Béla (Sombor, 26. VI. 1880. – Baškut /madž. Vaskút/, 10. VI. 1947.), svećenik, vjerski pisac, novinski urednik. Gimnaziju je pohađao u Somboru i Kalači 1891.-99., a studij teologije u Kalači 1899.-1903. Za svećenika je zaređen 1903. Službovao je kao kapelan iste godine u Bajmoku, zatim u Dušnoku 1904., pa u Subotici u župi sv. Jurja 1905., u župi sv. Roka 1906.-07. i u župi sv. Terezije 1907.-08. te u Somboru 1909. Nakon toga kateheta je u subotičkim osnovnim školama 1910.-11, a kapelan u subotičkoj župi sv. Terezije bio je 1911.-14. Tu je izbio skandal o kojem je pisao *Neven*, kada je odbio krstiti kćer Vojislava Stankovića, ravnatelja podružnice Hrvatske zemaljske banke u Subotici, jer nije htio u maticu kršenih upisati ime Maja, već samo Mariška, a očevo ime kao László. Zbog toga su onda roditelji dijete krstili u pravoslavnoj crkvi, iz koje je potjecala majka Olga. Kada je izabran za upravitelja župe u Tompi 1914. (gdje službovao do 1925.), *Neven* je pozdravio njegov izbor navodeći da govori tri jezika i da je »otvoreno ispovido pravdu bunjevačkog jezika u subotičkim školama«, budući da u Tompi »ima lipim brojem Bunjevaca«, kao i pravoslavnih Srba, koji tamo imaju svoju školu. Početkom Prvog svjetskog rata bio je vojni kapelan. Župnik u Baškutu bio je od 1925. do smrti. Nadbiskupskim savjetnikom imenovan je 1935.

Skupa s Blaškom Rajićem začetnik je pokreta kršćanskog socijalizma u Bačkoj 1907. Te su godine pokrenuli *Naše novine*, glasilo Zemaljske kršćansko-socijalne udruge, kasnije istoimene stranke. Pisao je na hrvatskom kao pobornik kršćanskog socijalizma u *Našim novinama* i *Katoličkom pučkom savezu*, a na mađarskom u novinama *Bácskai napló*. Nakon što je s Josom Mamužićem u rujnu 1913. preuzeo uredništvo *Naših novina*, nacionalno svjetsni hrvatski svećenici nisu više surađivali u listu, koji se prestao zauzimati za ostvarenje narodnosnih prava bunjevačkih Hrvata. Mjesto glavnog urednika kratko je obnašao pred početak i na samom početku Prvog

svjetskog rata (3. V. – 23. VIII. 1914.), a nakon što je oslobođen dužnosti vojne službe i povratka s fronte u Galiciji, opet je glavni urednik od 24. I. 1915. pa do prestanka izlaženja novina 29. XI. 1918. Tiskao je nekoliko nabožnih djela: na hrvatskom je u nizu *Pučke knjižnice* (br. 2) izdao kratko djelo *Gdi je lik?* (1908.), kao i molitvenik *Devetnica u čast Gospe Lurdske* (1915.). U *Našim novinama* koristio se pseudonimom Gromković, a u listu *Bácskai napló* potpisivao se i kao W.

Djela: *Gdi je lik?*, Subotica, [1907]; *A szociális kérdés : Sociologikus tanulmány két részben*, Szabadka, 1909; *Devetnica u čast Gospe lurdske*, Subotica, 1915; *Kilencnapj ájtatosság a Lourdesi (Lurdi) Szűz tiszteletére*, Szabadka, 1915. (1922,² 1925,³ 1928⁴, 1932⁵).

Lit.: *Neven*, 18/1913, 1,3,4,5,14/1914, Subotica; *Naše novine*, 5,18,32,35,39/1914, 3/1915, Subotica; *Schematismus cleri Archidioecesis Colocensis et Bacsensis ad annum Christi 1942*, Coloczae, b. g.; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, *Subotička bibliografija 1870 – 1918*, Subotica, 1993; T. Vereš, *Bunjevačko pitanje danas*, Subotica, 1997; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmege történeti sematizmusa 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; *Magyar Katolikus Lexikon*, 8, Budapest, 2003; P. S. Csáky, S. Kókai, »Az írás szavai szerint« : a Délvidék egyházi jellegű kiadványainak bibliográfiája : 1815-2000, Újvidék, 2006; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

D. Skenderović, M. Grlica i V. Nimčević

MÉSZÁROS, Lázár (Pacséri Mészáros Lázár Ferenc Xavér József) (Baja, 20. II. 1796. – Titley, Engleska, 16. XI. 1858.), visoki domobranski časnik, ministar rata. Sin je Jánosa Mészárosa Pačirskoga i Katarine, rođ. Pijuković. Kako je rano ostao bez roditelja (otac je preminuo kada je imao samo četiri godine, a dvije godine poslije izgubio je i majku), skrb o njegovu odgoju preuzeo je bliski rođak, tadašnji subotički župnik Pavao Matija Sučić. Školovanje je počeo u rodnoj Baji, a nastavio ga je u Subotici i Pešti. Uz potporu svoga odgajatelja dobio je vrlo široku naobrazbu. Opredijelio se za vojni poziv te je od 1813. služio kao časnik u pukovniji kneza Lichtensteina. Već godinu dana poslije s pukovnijom je premje-

šten u Slavoniju, gdje je osim hrvatskoga i srpskoga naučio i turski jezik, a počeo je i pisati te su mu tiskani prvi književni radovi. Osim tih jezika te madžarskoga znao je još i francuski, talijanski (u Italiji je proveo 18 godina), njemački i engleski jezik. Zanimao se za astronomiju i kemiju, a od župnika Sučića preuzeo je i ljubav prema prirodi i poljoprivredi. Madžarska akademija znanosti primila ga je 1844. za dopisnoga člana. Istaknuo se na bojnopolju te je na preporuku samoga maršala Josefa Radetzkyja 1845. promaknut u čin pukovnika.

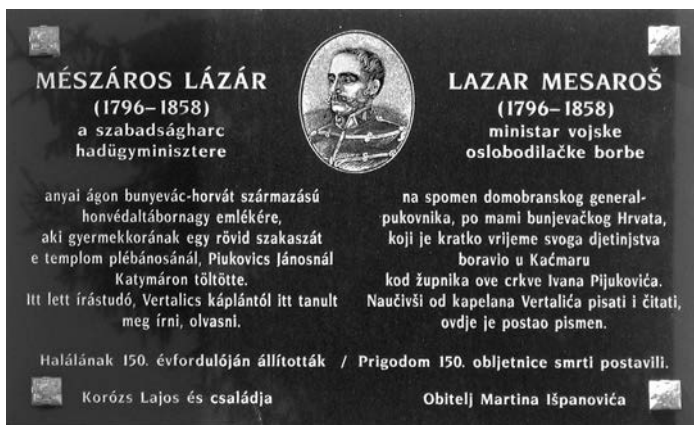
Car Ferdinand imenovao ga je 1848. za ministra rata u prvoj madžarskoj vladi u povijesti. Bio je najbliži suradnik Lajosa Kossutha, otpratio ga je 1849. i u Segedin, gdje je kraj Siriga (*madž. Szőreg*, danas dio grada Segedina) madžarska vojska doživjela konačan poraz. U vojnoj hijerarhiji u tim burnim i brojnim promjenama ispunjenim danima bio je nekad glavni zapovjednik s činom podmaršala, a katkad pak dozapo-
vjednik.

Poslije vojnoga poraza izbjegao je u Englesku, a zatim i u SAD, gdje se okušao kao farmer. Pred smrt se vratio u Englesku te je preminuo na posjedu lady Jane Elisabeth Harley Langdale, punice grofa Sándora Telekija. Pokopan je u vrtu njezina posjeda Eywood. Njegovi su zemni ostaci na spomendan madžarske revolucije (15. III.) preneseni u njegov rodni grad 1991. i pohranjeni u kapeli sv. Roka, gdje mu je u

čast postavljena spomen-ploča. O njegovu životu postoji opsežna bibliografija.

Svoje memoare dovršio je 1852. na engleskom otoku Jersey, na kojem je tada boravio i Victor Hugo, koji je madžarske izbjeglice primao u svome domu dva puta tjedno navečer. Jamačno je to poticajno djelovalo na Mészárosovo pisanje, o čemu je pisao »najboljoj od nećakinja« Amaliji Sučić (Amália Szutsics) 7. IX. 1852. Pred smrt (14. IX. 1858.) opet joj je pisao (»... sada je ovdje jedna voljena rođakinja...«) povodom njezine odluke da se skrbi o njegovim rukopisima. Međutim kada je 5. X. 1858. Mészáros iz Amerike doputovao u Liverpool, svoje je stvari i rukopise (četiri velika sanduka) poslao u Ženevu Miklósu Pukyju, a on sam je otputovao u posjet grofu Sándoru Telekiju u dvorac Eywood, gdje je preminuo. Njegove je rukopise na kraju umjesto nećakinje izdao 1866. Viktor Szokoly u tri sveska pod naslovom *Životni put, korespondencija i memoari* (Mészáros Lázár élettörténete, külföldi levelezései és emlékiratai). U prvom je svesku objavljeno 86 pisama, među njima i ona upućena Amaliji Sučić.

Na crkvi sv. Ivana Nepomuka u Kačmaru, obitelji Martina Ispanovića i Lajosa Korózsa prigodom 150. obljetnice smrti Lázára Mészárosa dali su postaviti dvojezičnu hrvatsko-madžarsku ploču »na spomen domobranskog general-pukovnika, po mami bunjevačkog Hrvata, koji je kratko vrijeme svoga djetinjstva boravio u Kačmaru

Spomen-ploča
Lázáru Mészárosu
na crkvi sv. Ivana
Nepomuka
u Kačmaru

ru kod župnika ove crkve Ivana Pijukovića. Naučivši od kapelana Vertalića pisati i čitati, ovdje je postao pismen.«

Lit.: C. Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 17, Wien, 1867; S. Borovszky (ur.), *Bács-Bodrog vármegye*, 2, Budapest, [1909]; T. Ács, *Mészáros Lázár*, Budapest, 1996.

L. Heka

MEŠTROVIĆ, Ivan (Vrpolje, Slavonija, 15. VIII. 1883. – South Bend, SAD, 16. I. 1962.), kipar, arhitekt. Angažiran u javnom i političkom životu svojega vremena, pred kraj života pisac i slikar. Rođen je u siromašnoj obitelji u pečalbi, pa se nakon njegova rođenja obitelj vraća u Otavice pokraj Drniša (Dalmatinska zagora), odakle i potječe, te ondje provodi djetinjstvo. Nakon kraćega boravka u klesarskoj radionici Pavla Bilinića u Splitu (1900.) odlazi na bečku Akademiju (1901.-05.), odakle nosi utjecaje Otta Wagnera. Na njegovo formiranje značajno utječe duhovna klima u Beču i pokret secesije. Prvi put javno izlaže na izložbi secesije u Beču 1903., a sljedeće se godine upoznaje s djelima francuskoga kipara Augustea Rodina. Zanimat će se za europsku kiparsku baštinu, kao i za egipatsko i asirsko kiparstvo, što će utjecati na njegov kiparski izričaj početkom XX. st. Na njegovo formiranje kao kipara utječe i političko uvjerenje, a odražavat će svojevrstan političko-umjetnički program. Većina je njegovih ranih radova simbolične tematike, npr. *Mislilac*, *Strast* te *Zdenac života*, koji odražava utjecaj Augusta Rodina u pokrenutoj formi te patetičnoj stilizaciji, igri svjetla i sjena na površini. Značajno je njegovo sudjelovanje na Prvoj jugoslavenskoj umjetničkoj izložbi u Beogradu 1904. te na Izložbi Hrvatskoga društva umjetnosti u Zagrebu 1905. Njegov prvi javni spomenik posvećen je splitskom pjesniku Luki Botiću 1905. Odlazi u Pariz 1908. i tu osmišljava Vidovdanski hram, koji nije realiziran, ali njegovi fragmenti – tzv. *Kosovski ciklus* (*Banović Strahinja*, *Miloš Obilić*, *Sjećanje*, *Kosovka djevojka*, *Velika udovica*, *Majka*, *Kraljević Marko*) – nakon izlaganja u Beču i Zagrebu 1910. pobuđuju veliku pozornost,

kao i u srpskom paviljonu na Svjetskoj izložbi u Rimu 1911. Ondje s prijateljima iz hrvatske nacionalno-romantične skupine *Medulić*, koja promiče ideje o stvaranju umjetnosti nacionalnih obilježja nadahnu-te narodnim pjesmama, izlaže u paviljonu Kraljevine Srbije. Od 1912. dopisni je član Srpske kraljevske akademije (danas SANU, poslije i redoviti član).

Ivan Meštrović

Uoči Prvoga svjetskoga rata okreće se religijskoj tematici i izražavanju emotivnih stanja, a za vrijeme rata živio je u emigraciji. Vedrije i poetičnije raspoloženje izražava potkraj rata nizom varijacija na temu žene s muzičkim instrumentima. Nakon rata vraća se u domovinu kao član Jugoslavenskoga odbora, koji ima udjela u stvaranju nove države. Tada započinje i period njegova plodnoga stvaralačkoga razdoblja. To novo razdoblje započinje izgradnjom grobne kapele obitelji Račić u Cavtatu 1920.-23. Stvara u klasičnoj maniri serije ženskih aktova, a također i niz velikih javnih spomenika, kojima izražava shvaćanje spomenika kao snažnoga plastičnoga znaka, npr. *Strossmayer* u Zagrebu, *Marko Marulić* i *Grgur Ninski* u Splitu, *Pobednik* i *Zahvalnost Francuskoj* na Kalemegdanu, *Indijanci* u Chicagu, *Neznani junak* na Avali, *Svetozar Miletić* u Novom Sadu. Počasni je član JAZU-a (danas HAZU) od 1919., a redoviti 1934.-42.

Rektor je zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti 1923.-42. Emigrirao je 1942. u Italiju i Švicarsku, a od 1947. nastanjuje se u Sjedinjenim Američkim Državama, no realizira i dalje radove i u Jugoslaviji (npr. Njegošev mauzolej na Lovčenu). Postaje profesor kiparstva na Likovnoj akademiji u Syracusi (1946.) i South Bendu (1955.). U mnogobrojnim radovima iz toga perioda prevladavaju biblijske teme i motivi. U Metropolitanskom muzeju u New Yorku organizirana mu je samostalna izložba 1947. Član Američke akademije za umjetnost i književnost postao je 1960. Utjecao je na svoje suvremenike i mlađe kipare Tomu Rosandića, Franu Kršinića, Antuna Augustinčića i dr.

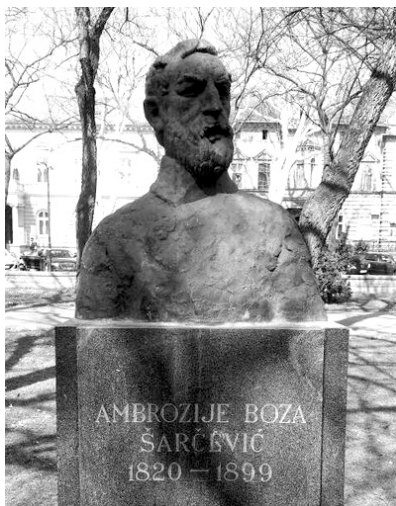
Slikao je u ulju (*Moja mati*, 1911), pisao eseje (*Moji razgovori s Michelangelom*, 1926), memoare o javnome i političkom životu svojega doba (*Uspomene na političke ljude i događaje*, 1961) i pripovijetke (*Ludi Mile*, 1970).

Darovnicom iz 1952. Hrvatskoj je ostavio mnoga svoja djela, kuće i atelijere u Zagrebu i Splitu te obiteljsku grobnicu kraj Otavica. Sabor Republike Hrvatske donio je 1991. Zakon o Fondaciji Ivana Meštrovića, koja je izmjenom zakona 2007. preimenovana u Muzeje Ivana Meštrovića, a administrativno središte preseljeno je iz Zagreba u Split. Muzeji Ivana Meštrovića tako upravljaju Galerijom Meštrović i kompleksom nazvanim Meštrovićeve Crikvine – Kaštilac u Splitu, Atelijerom Meštrović u Zagrebu te grobnicom obitelji Meštrović – crkvom Presvetoga Otkupitelja kraj Otavica (gdje je po vlastitoj želji pokopan).

Doticaji s bačkim Hrvatima. Nakon stvaranja Kraljevine SHS zabilježeno je da je s više jugoslavenskih umjetnika sudjelovao na izložbi u somborskoj gimnaziji 1921. god. U Subotici je Meštrović boravio 29. I. 1927. godine kao gost gradonačelnika Dragutina Stipića, nakon posjeta Srijemskim Karlovcima i Novom Sadu, gdje je u listopadu prethodne godine posjetio Maticu srpsku. U pregovorima s biskupom Lajčom Budanovićem u Subotici obećava da će za grad raditi bez honorara i izraditi

biste Anti Evetoviću Miroljubu i Ivanu Antunoviću, a čelnici grada namjeravaju mu najesen prirediti samostalnu izložbu. No u travnju izložbu odlaže za sljedeću godinu navodeći kao razlog studijsko putovanje u Egipat, a zapravo zbog nevoljkosti da se održi u okviru proslave u čast samozvano-mu caru Jovanu Nenadu u rujnu. Kada se vodstvo udruge hrvatskih sveučilištaraca iz Bačke Hrvatsko akademsko društvo *Bunjevac* iz Zagreba početkom 1928. pripremalo otputovati u Dalmaciju i Hercegovinu kako bi se ondje poznali s kulturom i povijesnim činjenicama vezanima uz zemlju svojih predaka, povezali su se s Ivanom Meštrovićem, koji se osobno angažirao te im je svojim pismima od 6. II. 1928. pomogao da stupe u kontakt s istaknutim osobama u Kninu, Splitu, Dubrovniku i Mostaru. Nakon atentata u beogradskoj skupštini 20. VI. 1928. te zbog akademskih obveza članova putovanje nije ostvareno. Meštrović je u pratnji zagrebačkoga župnika Svetozara Rittiga opet boravio u Subotici u listopadu 1929. Na poticaj Pučke kasine *Neven* početkom listopada 1930. izvješćuje kako su hrvatska i katolička društva u Subotici pokrenula akciju za podizanje spomenika Anti Evetoviću Miroljubu, koji bi izradio »naš čuveni kipar g. Meštrović po porijeklu lički 'bunjevac'«, a bio bi otkriven »pred katedralom u Subotici« 1931. povodom desetogodišnjice pjesnikove smrti. Podizanje spomenika Ivanu Antunoviću planirano je za 1938., tj. za pedesetu godišnjicu njegove smrti. Meštrović je poziv prihvatio i izradio brončano poprsje Ante Evetovića Miroljuba, a otkrivanje spomenika predviđeno je za 15. III. 1931., povodom čega je izdano spomen-izdanje Miroljubovih pjesama posvećeno Meštroviću. Međutim gradske su vlasti spriječile otkrivanje Miroljubove biste. Ona je tada ostavljena u župi sv. Roka, dok do izrade spomenika Antunoviću, planiranoga kao »značajniji i veličanstveniji« od pjesnikova, nije došlo. Spomenik Miroljubu svečano je postavljen tek tijekom velebnoga obilježavanja 250 godina dose-ljenja jedne grupe Bunjevaca u ove krajeve, 16. VIII. 1936., u parku pokraj crkve Svete Terezije Avilske u Subotici. Spomenik su

uklonile mađarske vlasti 1941. i predan je Pučkoj kasini, a od 1948. postaje vlasništvo Gradskoga muzeja, gdje je bio izlagan u stalnoj postavci. S brončanoga je poprsja 1987. odlivena replika i postavljena u rodnom pjesnikovu mjestu Aljmašu (*madž.* Bácsalmás) kao poklon Jugoslavensko-vojevođanske komisije za kulturu. Bista je vraćena tijekom proslave subotičke dužijance na prvobitno mjesto 10. VIII. 1996., gdje se i danas nalazi.

I. Meštrović, Poprsje
Ambrozija – Boze Šarčevića

Kao rezultat dopisivanja Jose Šokčića s Meštrovićem i njegove zamolbe nastao je drugi Meštrovićev rad u Subotici – bista Ambrozija Šarčevića, čiju je gipsanu varijantu autor poklonio Josi Šokčiću, a brončani odljevak 1952. gradu. Šokčić je želio da se bista postavi već u ljeto 1953. na trgu pred Gradskom kućom te je uputio zamolbu gradskoj upravi, o čemu se sporazumio s Markom Bačlijom, ondašnjim predsjednikom Gradskoga narodnoga odbora (gradonačelnikom). Kupljena je mramorna podloga, ali do realizacije nije došlo te je bista poslije izložena u postavi Gradskoga muzeja. Postavljena je tek 1. IV. 1971., okrenuta prema šetalištu Korzo, u bočnoj ulici Vladimira Nazora, a 8. X.

1985. izmještena je u park pokraj željezničkoga kolodvora.

Sâm Meštrović piše Josi Šokčiću 1952.: »Vi imate pravo da su me Bunjevci uvijek interesirali, kao jedna čista grana hrvatskoga naroda. Bio sam dvaput u Subotici i ponio najljepše dojmove o Bunjevcima, ali isto tako i tugaljiv osjećaj kako su ih tada 'naše' vlasti gnjavile zbog njihova hrvatstva služeći se mađarskom metodom da su samo Bunjevci... Sada – kako čujem – bar u tom pogledu nema nikakvih teškoća jer vidim da imate Hrv. kazalište i neke hrvatske novine.« Slično je pisao i Vasi Stajiću 1928. da se »i sam na terenu (u Subotici) uvjerio, da ni veći plašt ne može pokriti našu golotinju, jer se s našim režimom promijenilo samo to, da su na mjesto Mađari došli 'naši gore', mjesto Srba, Mađari dolje, drugi, pa u neku ruku i Sloveni, ostali na istom: Hrvati smiju biti samo 'Bunjevci' i 'Šokci'... Umjesto da smo Krista pokazali u Subotici jednako Mađarima kao i 'Bunjevcima' i Srbima, donijeli smo im Jovana Crnog.«

U svojim memoarima *Uspomene na političke ljude i događaje* Meštrović navodi riječi kralja Aleksandra Karađorđevića tijekom njihova zadnjega susreta u Zagrebu 1934.: »Ja sam stvorio svoj plan... Ja sada idem u Bugarsku, a onda u Francusku. Dr. Maček mora biti na slobodi prije no što se vratim i nogom stupim na našu zemlju. Molim vas, da se pobrinete za prvi sastanak između mene i dra Mačeka i da taj sastanak bude u vašoj kući. Ja ću s njime riješiti hrvatsko-srpski problem... Uvjeran sam, da Srbi iz Srbije ne oskudijevaju na zdravu razumu, ali im nedostaje dobra volja za rješenje ovoga problema. Ja ću podijeliti zemlju na dvije polovine: srpsku i hrvatsku. Ova druga obuhvatiti će Savsku, Primorsku i Vrbasku banovinu, pokrajinu Baranju i hrvatski dio pokrajine Bačke sa Suboticom. Neke korekture će biti učinjene u Srijemu, ali se u Hrvatsku neće uključiti Zemun, koji je preko puta Beograda, a koji dr Maček također traži... Hrvatska će imati svoj vlastiti parlamenat i slat će svoje predstavnike na sastanke zajedničke

delegacije, koja će se baviti zajedničkim poslovima».

Kada je riječ o Meštrovićevu monumentalnom spomeniku Svetozaru Miletiću u Novom Sadu, koji je svečano otkriven 1. X. 1939., prethodila mu je rekonstrukcija trga ispred Gradske kuće, mjesta predviđenoga za spomenik. Kako se na trgu već nalazio spomenik Svetom Trojstvu, podignut 1781., i to veoma blizu mjesta predviđenoga za budući Miletićev spomenik, rimokatolička crkvena općina protivila se namjeravanom uklanjanju spomeniku Svetoga Trojstva, pa je kompromisno taj spomenik premješten desetak metara dalje, na rub trga, u blizini glavnoga ulaza u crkvu Imena Marijina. Meštrovićev spomenik uklonile su mađarske vlasti za vrijeme Drugoga svjetskoga rata, no nakon rata vraćen je na isto mjesto, dok je spomenik Sv. Trojstvu uklonjen 1947.

Izvor: privatna pismohrana Ljudevita Vukovića Lamića iz Subotice.

Lit.: *Neven*, 18/1927, 50/1929, 25/1930, 1/1931, Subotica; *Spomen izdanje pjesama Ante Evetovića »Mirosljuba« prigodom otkrivanja spomenika u Subotici*, Subotica, 1931; *Hrvatska riječ*, 39/1952, Subotica; B. Vujkov, U povodu otkrivanja biste Ambrozija Šarčevića, *Rukovet*, 5-6/1971, Subotica; A. G[abrić], Ivan Meštrović 1883 – 1983., *Bačko klasje*, br. 25-26, Subotica, 1983; *Zvonik*, 8/1996, Subotica; B. Duranci, Sudbine javnih spomenika (8) »Mirosljub«, *Subotičke novine*, 38/1996, Subotica; T. Vereš, Ivan Meštrović, branitelj hrvatske samobitnosti bačkih Bunjevaca, *Marulić*, 5/1998, Zagreb; I. Burnać, Ivan Meštrović u Somboru, *Mirosljub*, 11/2000, Sombor; B. Prpa-Jovanović, Regionalizam – izazov jugoslovenske kulture, u: *Književni sever (1925 – 1935) : Zbornik radova*, Novi Sad, 1999; M. Mandić (priir.), *Ante Evetović Mirosljub : Sabrane pjesme*, Budimpešta, 2001; B. Duranci, V. Počuća Gabrić, *Javni spomenici opštine Subotica – Szabadkai község köztéri emlékművei*, Subotica, 2001; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; O. K[ovačev], Ninkov, *Lica vremena I : Az idő arcai I.*, Subotica, 2013; O. K[ovačev], Ninkov, Lj. Vuković Dulić, *Slikarstvo i vajarstvo jugoslovenskih autora iz zbirke Gradskog muzeja*, Subotica, 2017; D. Mrkić, Postavljanje biste Boze Šarčevića, *Ex Pannonia*, 24, Subotica, 2020; V. Mitrović, *Studija slučaja : spomenik Svetozaru Miletiću* (<https://graditeljins.wordpress.com/2018/04/18/ivan-mestrovic-i-novi-sad/> - pristupljeno 31. X. 2022).

Lj. Vuković Dulić

MEZNERIĆ, Franjo – Ferko (Meznerics, Meznerich, Meznerits, Ferenc) (Subotica, 29. I. 1867. – Budimpešta, 16. XI. 1933.), učitelj, školski nadzornik. Sin je Ignacija i Márije, rođ. Németh. Imao je četiri kćeri – Mártu, Ilonu, Irén i Jolántu te sinove Jenőa (Eugena, Đenu) i Ivana. Od 1889. predavao je na salašarskim školama u okolici Subotice. *Neven* je 1891. u kratkoj vijesti »Nov učitelj« objavio: »U jednu varošku bunjevačku školu odabran je za učitelja g. Franjo Meznerić, učitelj sa salaša. Nov učitelj je u svakom pogledu vridan i zaslužan ovoga mista, jer osposobljen je u bajskej državnoj preparandiji i na bunjevački jezik. Izabran je dobio 17 glasova. Novaković Veco 12, Stipan Gurčan 7.« Gradski školski nadzornik postao je 1901. Bio je utjecajna osoba, jer se njegovo ime spominje i među pozvanima na proslavu tridesete obljetnice pedagoške regionalne suradnje, koja je 1910. održana u Segedinu. Na nju su bili pozvani istaknuti pedagozi iz cijele regije koja se nalazila pod nadzorom Segedinske trgovačke i obrtničke komore. Nakon što je pokrenuo akciju za osnivanje Bunjevačke školske zadruge, Pajo Kujundžić, kandidirajući se na lokalnim izborima i istupajući protiv politike gradonačelnika Károlya Bi-

Franjo
Meznerić

roa, na naslovnici *Nevena* 1913. napisao je: »Škole nam je prido na milost i nemilost Mezneritsu, kojem je najveća briga to, da nam se riče ne čuje, da nam učitelje goni«. U svibnju 1915., zbog navodnoga vrijeđanja školskoga nadzornika Meznerića, suspendiran je učitelj pučke škole Matija Išpanović. Njegova je supruga bila među subotičkim učiteljicama koje su dale ratni zajam. U rujnu 1915. kao pričuvni narednik VI. domobranske pukovnije pješaštva odlikovao je medaljom za hrabrost prvoga reda.

Za vrijeme Prvoga svjetskoga rata bio je član nadzornoga odbora subotičkih vrtića i jaslica. Početkom 1918. izabran je u dvadeseteročlani gradski zdravstveni odbor, u kojem su, među ostalim, bili i dr. Josip Antunović, dr. László Blum, Dušan Stojković, dr. Franjo Sudarević, Ódön Ráner, Béla Vermes i dr. Kao školski nadzornik odbio je dati prisegu novim vlastima Kraljevine SHS 1920. godine te mu je obustavljena plaća. Optirao je za Mađarsku te se s obitelji preselio u Budimpeštu.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Roka u Subotici, god. 1867; Matica umrlih VIII. okruga Budimpešte, 1933. god., red. br. upisa 2112.

Lit.: *Neven*, 12/1891, 40/1913, Subotica; Szegedi kereskedelmi és iparkamara területéhez tartozó összes városok képviselőinek jelenlétében ünnepet rendeznek, *Délmagyarország*, 6/1910, Szeged; A hadikölcsön : A polgármesternél jegyzett összeg felülmulja az egy milliót, *Bácskai Hírlap*, 313/1914, Szabadka; Az újvidéki honvédek kitüntetésére, *Újvidéki Híradó*, 76/1915, Újvidék; Elitelt tanító, *Bácskai Hírlap*, 232/1915, Szabadka; S. Mačković, *Nastanak i razvoj predškolsva u Subotici*, Subotica, 2004; S. Mačković, *Analitički inventar : Veliki beležnik (1919 – 1930)*, sv. 1, Subotica, 2012. ([http://www.suarhiv.co.rs/files/olvaso_2016/analitikus/F-047/F-047_Ured_gradskog_velikog_beleznika-sveska_1_\(1919-1920\).pdf](http://www.suarhiv.co.rs/files/olvaso_2016/analitikus/F-047/F-047_Ured_gradskog_velikog_beleznika-sveska_1_(1919-1920).pdf) – pristupljeno 1. VI. 2022); M. Grlica, *Bunjevačka školska zadruka, Museion*, 13, Subotica, 2015; T. Molnár, *Szabadka a nagy háborúban*, 1, Szabadka, 2018; <https://archivum.asztrik.hu/?q=oldal/szabadka-1876-1911> (pristupljeno 1. VI. 2022).

V. Nimčević i L. Heka

MEZNERICH, Jenő (Meznerics, Meznerits, Meznerić, Đeno, Eugen) (Subotica, 10. V. 1892. – ?), pravnik, policajac, publicist. Sin je učitelja Franje (Ferenca) i Erzsébet, rođ. Knopp. Polubrat je pravnika Ivana i geopaleontologinje Ilone. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, a u gimnaziji je bio član književne skupine. Nakon završenoga Pravnoga fakulteta imenovan je 1917. za policijskog koncipista drugoga razreda u Subotici, ali je istodobno služio vojni rok u Ministarstvu domobranstva. Kada je u vrijeme raspada Austro-Ugarske subotička policija dopustila održavanje formalno izvanredne skupštine

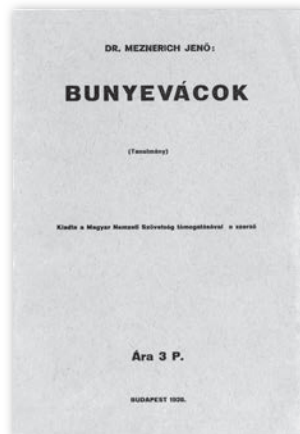
Pučke kasine u gostioni *Hungaria* 10. XI. 1918., na kojoj je zapravo formiran Bunjevačko-srpski narodni odbor, Joso Šokčić piše da je »kao političkog komesara izaslala policijskog kapetana Eugena Meznerića, bunjevačkog renegata«. Nakon što je srpska vojska okupirala Bačku u studenom 1918., premješten je u Salašicu (*madž. Kiszállás*). U vrijeme završetka trogodišnje okupacija Baje i Novoga Segedina ministar unutarnjih poslova odlučio je 13. VIII. 1921. o premještanju policijskih časnika koji su trebali obnoviti policijsku vlast u Baji, među njima i Jenőa Meznerića. Njegova karijera ostala je vezana uz policijsku službu. Najprije je radio na više mjesta obnašajući dužnosti načelnika policijskih postaja, potom je bio načelnik granične policijske ispostave u Kelebiji, a odakle je 1929. promaknut u načelnika policijske postaje u Orosházi. Naposlijetku je 1937. promaknut u zvanje policijskoga kapetana. Nakon Drugoga svjetskoga rata bio je odstranjen iz policije, a zatim i s obitelji nasilno deportiran iz Budimpešte.

Ostao je upamćen po svojem amaterskom radu o Bunjevcima. Brošuru na mađarskom *Bunjevci* na 12 stranica prvi je put objavio 1931., a opsežniji tekst pod istim naslovom na četrdesetak stranica izašao je 1938. uz potporu Mađarskoga nacionalnoga saveza (*Magyar Nemzeti Szövetség*). U njemu stoji da je »Trianonskim ugovorom od Mađarske oduzeta i Bačka«, a da je povod za to bila tvrdnja kako »u Bačkoj navodno u velikom broju žive Slaveni«. Zatim obrazlaže da Srbi žive samo u najjužnijim dijelovima Bačke, ali su i tamo jako izmiješani s Mađarima, Nijemcima i Šokcima. »No čak ni u južnoj Bačkoj nema ni danas općine u kojoj bi Srbi činili apsolutnu većinu stanovništva«. Zaključuje da narodnosni kriterij ne opravdava odvajanje Bačke od Mađarske. Hrvata je na tom području vjerojatno i puno manje, ali su njihov broj računali zajedno sa Srbima, pa dakle ni oni ne dolaze u obzir kao nekakvo većinsko stanovništvo. »Međutim, u pojedinim dijelovima Bačke zaista žive u značajnom broju Bunjevci, za koje

su Srbi tvrdili da su navodno Slaveni i na mirovnim su pregovorima preko njih gradili svoje pretenzije. Bunjevce se ne smije poistovjetiti sa Šokcima, za koje se čak ni Srbi ne usude tvrditi da su Slaveni. Šokci su germanskoga podrijetla, a unatoč snažnomu slavenskomu utjecaju i preuzimanju njihovih običaja (zadruga, kolo) govore iskvaranim njemačkim jezikom i sačuvali su u velikoj mjeri germanske običaje«. O Bunjencima u Bačkoj u uvodu pak piše da u pojedinim općinama čine relativnu, a ponegdje čak i apsolutnu većinu stanovništva, »te u pojedinim velikim gradovima daju narodnosni karakter.« O neslavenskom podrijetlu Bunjevaca pisalo je nekoliko autora, no Meznerich je u svojim tvrdnjama otišao najdalje. Zastupao je mišljenje da su Bunjevci zapravo Normani, potomci normanskih vitezova koji su u križarskim ratovima i u sukobima južnotalijanske normanske države s Bizantom dospjeli u Dalmaciju: »(...) vjerujem da najodlučnije možemo ustvrditi da Bunjevci, odnosno Dalmatini, doseljeni na teritorij Bačke nisu istovjetni, da čak nisu ni srodna etnička skupina s južnim Slavenima, već da su na Balkan dospjeli i tamo zaostali potomci starogermskih Normana, koji su prodrli i ovladali južnom Italijom i Sicilijom«. Dinko Šokčević smatra da je Meznerich napisao tu knjižicu u duhu tadašnjega mađarskoga nacionalizma nadajući se da će revizijom Trianonskoga mirovnoga ugovora Bačka pripasti Mađarskoj. Za to je trebalo pridobiti Bunjevce, u nadi da će nakon razočaranja koje su doživjeli u Kraljevini SHS/ Jugoslaviji pristati uz Mađare i učiniti otklon prema Srbima. Zato Bunjevce prikazuje u najljepšem svjetlu, kao Normane superiorne u odnosu na Slavene, vjerujući da će zadobiti njihovu lojalnost.

Najprije su mladi subotički intelektualci oštro kritizirali knjigu. Ante Šokčić u *Klasju naših ravni* iste je godine pobio Mezneričeve tvrdnje kao neznanstvene, a također su o knjizi pisale i *Subotičke novine* u listopadu 1938. Liječnik, pisac i povjesničar József Thim (Sombor, 1864. – Budimpešta, 1959.) kritički ju je prikazao 1939. u

časopisu *Századok* ističući kako autor pokušava dokazati da Bunjevci nisu južnoslavenskoga podrijetla, nego da su potomci nekadašnjih normanskih gusara koji su se nastanili na Jadranskom moru, a slavenski identitet preuzeli su samo u pogledu jezika. Kaže da svoje tvrdnje želi potkrijepiti povijesnim, etnografskim i antropološkim argumentima, ali u tom ne uspijeva uvijek, a ni objašnjenja mu ne mogu izdržati iskušanja znanstvene prosudbe. Opovrgava tvrdnju da su oni iz Hercegovine iz prostora oko rijeke Bune, jer sufiks »-jevac«, „-evac“ slijedi samo uz imena naselja i osobna imena, ali ne i uz nazive rijeka. Inače, Thim piše da Bunjevci jesu etnicitet različit od

J. Meznerits, *A Bunyevácok*, Budapest, 1938.

Srba, Hrvata i Šokaca te da su se doselili iz Dalmacije bježeći pred Turcima, zbog čega ih Mađari nazivaju i Dalmatincima. On ne isključuje mogućnost da su oni slavenskirani Vlasi, ili pak da su se pomiješali s germanskim narodima, ali zaključuje da su se mnogi bavili bunjevačkim pitanjem, ali je ono ostalo nerazjašnjeno

János Kart u svojoj studiji *Bunjevačko pitanje (A bunyevác kérdés)* iz 1942., nagrađenoj na natječaju raspisanom od strane Stručnoga odjela za manjine Ujedinjenje kršćanske nacionalne lige (*Az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga Kisebbségi Szakosztálya*), nakon što navodi kako je 1941. južna Ugarska (Délvidék) vraćena »u svoje prirodne granice«, raspravlja o svim manji-

nama u nekadašnjoj Ugarskoj. Opisujući Bunjevce, iznosi sva relevantna istraživanja o podrijetlu i sve dotadašnje znanstvene radove te navodi da u odnosu na sve objavljeno Meznerich zastupa sasvim drukčije mišljenje. On naime drži da su Bunjevci Normani koji su nakon ratova ostali na dalmatinsko-albanskoj granici (gdje smješta prapostojbinu Bunjevaca) bili ili bolesni, ili iznemogli, ili brodolomci, zbog čega se nisu mogli vratiti svojim domovima, a od domaćega slavenskoga pučanstva preuzeli su samo jezik. No iako upućuje na Mezneričevo mišljenje, ne prihvaća ga kao znanstveno utvrđenu istinu.

Djela: *A Bunyevácok*, Kiskunfélegyháza, 1931; *Van-e szellemi élet a halál után?*, Sopron, 1931; *Bunyevácok (tanulmány)*, Budapest, 1938.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Terezije, 1892. god. red. br. upisa 688.

Lit.: Uj rendőrfogalmazó, u: *Bácskai Hirlap*, 98/1917, Szabadka; Változás a gyulai és orosházi rendőrségen, u: *Békésmegyei közlöny*, 41/1929, Békéscsaba; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1938; *Subotičke novine*, 41/1938, Subotica; A. Šokčić, Jedna mađarska »studija« o bačkim Hrvatima, *Klasje naših ravni*, br. 5, Subotica, 1938; J. Thim, Meznerich Jenő : A bunyevácok, *Századok*, 4-6/1939, Budapest 1938; J. Kart, A bunyevác kérdés, *Kisebbségvédelem*. 1-2/1942, Budapest; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; J. Buljović, *Filološki ogledi*, Subotica, 1996; Gy. Nagy, A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946, *Rendvédelem-történeti Füzetek*, br. 17, Budapest, 2008; M. Ernyes, Szerb impérium Baranyában 1918–1921, *Rendvédelem-történeti Füzetek*, br. 19, Budapest, 2009; M. Evertović, *Kulturana povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; D. Šokčević, Slika Bunjevaca u djelu dr. Jenőa Meznericha: *Bunyevácok* (Bunjevci) iz 1938. godine, u: *Bunjevci u vremenaskom i prostornom kontekstu*, Zagreb, 2014; Á. Tóth, B. Dobos, *O Bunjevcima u Mađarskoj*, Subotica, 2015; D. Sokcsevits, Képek a bajai bunyevácok múltjából, 2. rész, *Bajai Honpolgár*, 11/2017, Baja.

L. Heka

MEZNERICS, Ilona (Meznerich, Meznerits, Csepregyhyné, Csepreghy Béláné) (Subotica, 25. V. 1906. – Budimpešta, 14. I. 1977.), paleontologinja, geologinja, muzeologinja. Otac joj je bio Franjo (Ferenc) Meznerić, gradski školski nadzornik u

Subotici, a majka Ilona Ágnes, rođ. Kiss (preminula u Segedinu 1960.). Sestra je Ivana, profesora privrednoga i financijskoga prava na Pravnom fakultetu u Segedinu, te Jenőa (Eugena, Đene), pravnika i publicista. Nakon što se 1945. udala za pukovnika mađarskoga domobranstva Bélu Csepreghyja, pravnoga savjetnika Odjela za zrakoplovstvo Ministarstva obrane, prezimenu je dodala i suprugovo prezime Csepregyhyné, a gdjekad se spominje kao Csepreghy Béláné.

Osnovnu školu i prvi razred srednje završila je u rodnoj Subotici, a potom se s obitelji preselila u Budimpeštu, gdje je 1924. maturirala u ženskoj gimnaziji. Iste godine upisala se na Filozofski fakultet, smjer kemija-fizika. Diplomirala je 1929. i postala profesoricom kemije i fizike. Iste godine nastavila je i poslijediplomski studij te je brzo položila doktorski ispit *cum laude*. God. 1931. dobila mađarsku državnu stipendiju za nastavak studija na bečkom Collegium Hungaricum, a usto je i radila na tada svjetski poznatom odjelu za geopaleontologiju Prirodoslovnoga muzeja (*Naturhistorisches Museum*) u Beču. Po povratku u Mađarsku radila je kao profesorica ženskoj gimnaziji, odakle je 1940. premještena u Odjel za geologiju i paleontologiju Mađarskoga narodnoga muzeja. Promaknuta je 1948. u zvanje muzeologinje i znanstvene istraživačice, a u Prirodoslovnom muzeju bila je voditeljica Geološko-paleontološkoga odjela 1951.-70. Od 1971. do umirovljenja 1973. radila je u Mađarskom državnom institutu za geologiju. Uživala je velik znanstveni ugled u Mađarskoj, ali i u međunarodnim okvirima. U Mađarskoj akademiji znanosti bila je članica Odbora za stratigrafiju 1958.-70. i Odbora za geologiju 1963.-70. te predsjednica Odjela za paleontologiju 1966.-69. Bila je i članica Međunarodnoga odbora za stratigrafiju Pododbora za razdoblje neogena 1960.-63. te njegova predsjednica 1963.-66. Od 1963. bila je članica Njemačkoga paleontološkoga društva (*Deutsche Paläontologische Gesellschaft*), a od 1964.

MEZNERICS

Austrijskoga geološkoga društva (*Österreichische Geologische Gesellschaft*).

Po njoj je imenovano nekoliko sistematičkom imenovanih skupina živih bića (taksoni): *Lenticulina meznericsae* (Cicha, 1958.) – miocenski krednjaci, *Chlamys (Aequipecten) csepregyomeznericsae* (Báldi, 1961.) – oligocenska školjka, *Cancellothyris meznericsae* (Detre i Jankovich, 1970.) – oligocenski remenonošci te *Meznericsia* (Bitner, Dulai i Galász, 2010.) – eocenski remenonošci (Brachiopoda, Gibbithyrididae).

Osim brojnih priznanja i odlikovanja, skupština Madžarskoga geološkoga društva izabrala ju je 1975. za počasnu članicu Glavne skupštine. I nakon umirovljenja *Lexique Stratigraphique* povjerio joj je da uređuje drugo izdanje toga sveska u dijelu koji se odnosi na Madžarsku, što je i učinila, ali je preminula prije njegova objavljivanja.

Djela: Cjelovita bibliografija u: L. Bogsch, Csepregyhé Meznerics Ilona emlékezete (1906. V. 25. – 1977. I. 14.), *Földtani Közlöny*, 3-4/2007, Budapest.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Terezije, red. br. upisa 1660.

Lit.: L. Bogsch, Csepregyhé Meznerics Ilona emlékezete (1906. V. 25. – 1977. I. 14.), *Földtani Közlöny*, 3-4/1977, Budapest; I. Z. Nagy, In memoriam Dr. Ilona Csepregy, née Meznerics (1906-1977), *Annales Musei historico-naturalis hungarici*, 70, Budapest, 1978; M. Ogilvie i J. Harvey (ur.), *The Biographical Dictionary of Women in Science: Pioneering Lives From Ancient Times to the mid-20th Century*, 1-2, New York, 2000; Á. Kenyeres (ur.), *Magyar életrajzi lexikon 1000–1990*, Budapest, 2001.

L. Heka

MEZNERICS, Iván (Iván Marcel Imre) (Subotica, 28. XI. 1907. – Budimpešta, 26. XII. 1988.), sveučilišni profesor prava, doktor pravnih znanosti. Sin je Franje, gradskog školskoga nadzornika u Subotici, i nastavnice Ilone Ágnes, rođ. Kiss. Njegova je sestra geopaleontologinja Ilona, a polubrat pravnik i publicist Jenő (Eugen, Đeno). Školovanje je počeo u rodnoj Subotici, a nastavio u Budimpešti, kamo se s

obitelji preselio nakon Prvoga svjetskoga rata. Nakon srednje škole upisao je studij prava u Budimpešti. Diplomirao je 1933., a iduće je godine *sub auspiciis* promoviran u doktora temom *A megyei büntető igazságszolgáltatás a 16-19. században* (Županijski kazneni pravosudni sustav od XVI. do XIX. st.). Iste godine zaposlio se kao pravnik u Madžarskoj narodnoj banci, a istodobno je obavljao i odvjetničku praksu. Sudački i odvjetnički ispit položio je 1939. U Madžarskoj narodnoj banci bio je voditelj Pravnoga odjela 1957.-63., a direktor Pravne uprave 1963.-78. Široko zanimanje za znanstvenu karijeru pokazao je već zarana, pa je 1934. radio kao asistent u budimpeštanskom Ekonomskom institutu, a 1946. dobio je zvanje privatnoga profesora (habilitacija). Predmet njegova znanstvenoga interesa bili su poslovi koje je obavljao u praksi – financijsko pravo i državna uprava. God. 1960. obranio je kandidatski rad *A devizajog nemzetközi magánjogi vonatkozásai* (Međunarodni privatnopravni aspekti deviznog prava), a profesorski naslov iz područja privrednoga i financijskoga prava stekao je 1970. doktorskom disertacijom *Pénzügyi jog a szocialista gazdálkodás új rendszerében* (Financijsko pravo u novom sustavu socijalističkoga gospodarstva). Na Pravnom fakultetu Sveučilišta Attila Józsefa u Segedinu počeo je nastavničku karijeru 1965. na predmetu Financijsko pravo. Od 1970. bio je profesor na Katedri za državnu upravu i financijsko pravo do 1984. Bio je vrstan pedagog, ali i praktičar, koji je studentima znao prenijeti svoje praktično znanje stečeno u svakodnevnom radu. Bio je godinama predsjednik odvjetničke ispitne komisije, odnosno revizorskoga ispitnoga odbora, kao i član brojnih tadašnjih društava. Objavio je brojne publikacije iz područja deviznoga prava i prava plaćanja u međunarodnom financijskom prometu. Govorio je engleski, francuski i njemački. Bio je član više znanstvenih društava, unutar Međunarodnoga pravnoga udruženja sudjelovao je u pododboru Međunarodna monetarna komisija te u Komisiji Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo

sa sjedištem u Beču (UNCITRAL). U povodu osamdesetoga rođendana Sveučilište u Segedinu izdalo mu je spomen-knjigu *Emlékkönyv : Dr. Meznerics Iván egyetemi tanár : születésének 80. évfordulójára*. Za rad je dobio Orden za zasluge srebrnog stupnja 1965. i Orden za zasluge zlatnoga stupnja 1978.

Djela: Cjelovita bibliografija u: Meznerics Iván tudományos munkáinak jegyzéke, u: K. Tóth (ur.), *Emlékkönyv Dr. Meznerics Iván egyetemi tanár születésének 80. évfordulójára, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae : Acta Juridica et Politica*, Tomus XXXVIII, Fasciculus I-21, Szeged, 1988.

Lit.: K. Tóth (ur.), *Emlékkönyv Dr. Meznerics Iván egyetemi tanár születésének 80. évfordulójára, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae : Acta Juridica et Politica*, Tomus XXXVIII, Fasciculus I-21, Szeged, 1988; E. Ferenczy, Meznerics Iván (1907 – 1989), *Jogtudományi Közlöny*, 6/1989, Budapest; *Szegedi egyetemi almanach 1921–1995*, Szeged, 1996.

L. Heka

MIGRACIJE (lat. *migratio*: seoba, selidba), pokretljivost stanovništva, koja se najčešće manifestira kroz vremensku (trajanje migracije), prostornu (udaljenost) i društvenu dimenziju (posljedice migracije, pravni status). Kod podjele migracija na tipove ključni su motivi koji pokreću migrante – prirodne katastrofe, klimatske promjene, želja za očuvanjem kvalitete života ili za njezinim poboljšanjem, politička i vjerska diskriminacija, ekonomske prilike i dr. Razlikuju se potisni čimbenici (*push factors*), koji pritišću stanovništvo na seljenje zbog loših uvjeta života ili njegova pogoršanja, i privlačni čimbenici (*pull factors*) migracija, koji potiču želju za seljenjem iz atraktivnih razloga. Najranije migracije čovjeka veza su uz njegov odnos s prirodom i danostima klime. Rane populacije pokretale su se kada bi nastao nesklad između postojećih resursa i veličine populacije koja ovisi o njima, i to ustaljenim rutama kretanja životinja i potrage za biljkama o kojima je ovisio čovjek – *drevne migracije*. Korištenjem prirodnih prolaza, izumom alata i usavršavanjem plovila čovjek se proširio u hladnija i udaljenija područja. Nomadski

način života granični je slučaj migracija, u kojem skupina koja se seli nema stalnoga mjesta boravka. Razvoj poljoprivrede potaknuo je prijelaz iz nomadstva u razdoblja sesilnosti.

Suvremene su migracije po svojim oblicima pojavnosti kompleksnije. Vremenska dimenzija odnosi se na stalnost, privremenost ili cikličnost. Prostorna pokretljivost stanovništva podrazumijeva trajniju promjenu mjesta stalnoga boravka, koja za pojedinca ili društvenu skupinu može imati različite posljedice odvija li se migracija unutar istog naselja, administrativne cjeline (općine, grada, okruga, županije) – *unutarnje migracije*, ili preko državnih granica – *vanjske migracije*. Mogu biti *organizirane* (npr. kolonizacije) ili *stihijske, dobrovoljne* ili *prisilne* (deportacije, izgon). Udaljenost pritom može biti relativna jer migracija na malu udaljenost, primjerice u susjedno pogranično područje u drugoj državi, ali u različito kulturno, jezično, političko i ekonomsko okruženje, može biti dramatičnija i zahtjevnija za migranta negoli migracija u zemljopisno udaljeno, ali kulturno, jezično i društveno slično područje, primjerice unutar iste države. *Privremene migracije* oblik su migracija u kojima se odlazak i povratak migranata smjenjuju, uobičajeno u godišnjim ciklusima, sezonama – *sezonske migracije*. Dnevne ili tjedne migracije iz mjesta boravka u mjesto rada smatraju se oblikom *mobilnosti – cirkulacijom*. Migracije potaknute ekonomskim motivima potrage za poslom ili boljim uvjetima rada jesu *radne* ili *ekonomske migracije*, koje dobivaju na masovnosti i globalnom značaju od XIX. st. Povratak u mjesta ili države podrijetla nakon duljega razdoblja izbivanja jesu *povratne migracije*, koje se mogu ponovno pokrenuti u istom smjeru prvotnoga iseljavanja ili u novu destinaciju – *reemigracija*.

Prema broju *individualne* su migracije najjednostavnije, slijede ih *obiteljske migracije* kao oblik *grupnih migracija*, dok su migracije plemenâ, narodâ ili društvenih skupina (profesionalnih, vjerskih, dobnih itd.) širi oblici – *masovne migracije*.

Velika seoba narodâ, plemenâ i plemenskih saveza (od IV. do sredine VII. st.) primjer je masovne migracije iz starije prošlosti, a velike prekooceanske ekonomske migracije (od sredine XIX. do poč. XX. st.) primjer su iz bliže prošlosti. U demografskim pokazateljima migracija razlikuju se imigracija/useljavanje i emigracija/iseljavanje. Migracijski saldo, neto migracija ili migracijska bilanca, razlika je između useljavanja i iseljavanja u nekom području. Može imati pozitivan predznak (mehanički priraštaj stanovništva) ili negativan (mehanički pad stanovništva).

Industrijalizacija, urbanizacija i modernizacijski procesi doveli su do učestalijih unutarnjih migracija. Velika gospodarska, politička, kulturna i obrazovna središta postala su privlačna mjesta za *urbane migracije*, migracije na relaciji selo–grad. U brojčanim omjerima manje značenje imale su *ruralne migracije* selo–selo i migracije grad–selo. Porast stanovništva u gradovima, napose mladoga, znatno brži nego porast ukupnoga stanovništva u razdoblju industrijalizacije, generiran je migracijama. Uz ekonomske motive i *obrazovne migracije* također su pokretač dijela privremenih u stalne migracije.

U suvremenom razdoblju tradicionalni oblici migracija mijenjaju se i pojavljuju se novi, poput zdravstvenih, umirovljeničkih, migracija ugodnosti, životnih stilova i dr., koji su motivirani ugodnom klimom, okolišem, relaksacijom. Nova je i pojava bilokalnosti ili multilokalnosti, tj. življenja na više lokacija, koja je kao oblik modernoga nomadstva olakšana tehnološkim napretkom. I nadalje su prisutni i raniji pojavni oblici migracija, na koje najviše utječu demografski, ekonomski, politički, geografski i klimatski čimbenici te njihove kombinacije. Tradicionalni smjerovi migracijskih strujanja (tzv. metanastazička strujanja), npr. na jugoistoku Europe iz dinarskoga u panonsko područje, izgubila su na intenzitetu. Napuštanje tradicionalnih smjerova i usmjeravanje migracija u nova područja, poput zapadne Europe i prekooceanskih zemalja, potaknuti su povoljnim

ekonomskim, socijalnim i političkim prilikama u određitim. Politički čimbenici najčešći su pokretač prisilnih migracija zbog nacionalnih, vjerskih i rasnih progona, međudržavnoga preseljavanja stanovništva i progona političkih neistomišljenika. Države oblikuju migracijske politike kojima žele upravljati migracijskim tokovima te postići populacijske i ekonomske ciljeve, ili donose restriktivne imigracijske zakone, što umnogome ovisi o političkom i ekonomskom stanju društva u kojima se oblikuju. Međunarodno pravo nastoji zaštititi prisilne migrante (izbjeglice, osobe koje iz straha pred progonom iz političkih, nacionalnih, rasnih, vjerskih ili drugih razloga izbjegnu u drugu državu ili pod drugu vlast), nalaže poštovanje tzv. minimalnih standarda čovječnosti i ljudskoga dostojanstva. Razlikuju se prema statusu ekonomski izbjeglice, koji mogu biti deportirani, i politički i ratni izbjeglice, koji mogu ostvariti pravni sustav zaštite. Pravo na azil sadržano je u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda iz 1948.

Dinamičan su proces s brojnim pozitivnim i negativnim društvenim posljedicama, čija percepcija ovisi o poziciji involviranih aktera. Ovisi o odnosu migranata i društva primitka u područjima useljavanja, o međusobnim kulturnim (jezičnim, nacionalnim, vjerskim, vrijednosnim) razlikama, koje olakšavaju, odnosno otežavaju *adaptaciju, akulturaciju, integraciju* ili *asimilaciju* imigranata. U brojnih naroda migracije su utjecale na izgradnju identiteta kroz kolektivnu memoriju o preseljenju (Židovi, Armenci) ili su postale sastavni dio kulture življenja (Romi). Mogu postati generator kulturnoga i civilizacijskoga napretka ili urušavanja starih sustava (Rimsko Carstvo), što ovisi i o načinu na koji je do migracije došlo te o njezinim demografskim i drugim karakteristikama.

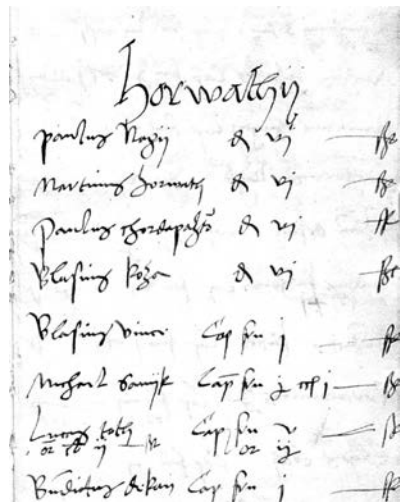
Migracije podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca. Među teorijama o podrijetlu skupina podunavskih Hrvata dominiraju migracijske s nekoliko temeljnih ishodišnih prostora: Bosna, Dalmacija,

Slaveni u Bačkoj u XI. st.

Hercegovina. Također, javlja se i teorija o autohtonosti jednoga njihova dijela, odnosno o kontinuitetu srednjovjekovnoga slavenskoga stanovništva koje je sudjelovalo u oblikovanju podunavskih Šokaca. Prisutnost slavenskoga supstrata u bačkom Podunavlju potvrđena je brojnim izvorima, antroponimijom i toponimima (npr. imena naselja i posjeda Mirislou/Miroslav, Dorozlo/Doroslav, Bodozlo/Bodislav/Budislav, Wuczilo/Vučilo, Daljacs/Daljača, Kuchicza/Kučica i dr.), koji se mogu pratiti kroz razdoblje srednjovjekovlja pod ugarskom vlašću. Frekventnost slavenskih toponima te i onih koja nose prefiks *Tóth/Toth* (povj. *madž.*: Slaven) najveća je u blizini Dunava, gdje su se slavenske skupine nakon doseljenja Madžara mogle povući u teže pristupačna područja ispresijecana močvarama i šumama. Često je riječ o naseljima u kojima su obitavali ili još uvijek obitavaju bački Šokci npr. *Tothwayzka* (Vajska). Područje je naslonjenošću na Slavoniju, Srijem i Baranju, prometnim vezama, skelama preko Dunava, bilo izloženo povremenim migracijama, čime se stariji slavenski supstrat uspijevao dodatno očuvati. Prve masovnije migracije imale su element prisile, pa se može govoriti i o nevoljnim migracijama, a u nekim slučajevima i o deportacijama. Kalačko-bački nadbiskup Ugrin Csák odveo je 1222. po povratku iz križarske vojne više tisuća stanovnika Bosne te ih naselio u svojoj nadbiskupiji. Provala Tatara 1241./42. uništila je polovicu naselja u Bačkoj. Značajnije se očuvao dio stanovništva uz dunavske rukavce, riječne

otoke, močvare Mostonge i Dunava. Potreba utvrđivanja gradova i obnove nakon tatarske najezde potaknula je kralja Belu IV. da naseli klesare i graditelje iz Dalmacije u unutrašnjost Ugarske. U desetljećima nakon iniciranja demografske revitalizacije opustošenih krajeva javlja se 1332. prvi pisani spomen naselja Hrvati (Horuoht, zatim 1437., 1464. Horwath i 1522. Horwathy) jugoistočno od Bača. Pripadnost zajedničkoj kruni omogućit će slavanskomu i hrvatskomu plemstvu stjecanje posjeda u južnoj Ugarskoj, što će utjecati na migracije njihovih podložnika. U ugarskim izvorima običan puk i niže plemstvo koje je dolazilo s područja srednjovjekovne Hrvatske imenovano je jednostavno »Horwath«, »Croatus«, dok je više plemstvo sačuvalo svoja prezimena ili je etnonim bilježeno uz mjesto posjeda. Uz autohtonu populaciju pojam »Toth« u Podunavlju je mogao označavati i doseljenika iz nekoga od drugih slavenskih

Popis naselja Hrvati (Horwathy) iz 1522.

krajeva, najčešće Slavonije. Doseljavanje u sredinu u kojoj je bilo starijega slavenskoga panonskoga stanovništva, uz zajednički jezik i slične običaje, omogućavalo je stapanje i nivelaciju u kulturi, ali i prilagodbu širemu ugarskomu društvu.

Porastom broja doseljenika iz Bosne, Slavonije i Hrvatske kralj Ludovik (Lajos) I. tražio je 1366. bosanske franjevce da u južne krajeve Ugarske pošalju vjerovjesnike. Papa Grgur XI. (1370.-78.) dopustio je bosanskim franjevcima djelovanje u tri biskupije u Ugarskoj (Pečuškoj, Kalačko-bačkoj i Čanadskoj) jer ugarski svećenici nisu razumjeli jezik slavenskoga stanovništva. Uz katolike na tom su području bili prisutni i pripadnici drugih vjera. Prema izvješću inkvizitora Jacobusa de Marchya 1437. u Bačkoj su sljedbenici Crkve bosanske živjeli u području uz Dunav, udaljeni oko kilometar i pol od rijeke. Također su se u to vrijeme doseljavali Srbi u područje Podunavlja. Kroz XIV. i XV. st. prisutnost bosanskih franjevaca u ugarskom Podunavlju bila je sve značajnija, napose je bila vidljiva kroz nove samostane i misionarski rad među doseljenim stanovništvom. Franjevci su na području uz Dunav vodili samostane u Kolutu, Futogu i Kovilju, odakle su vršili dušobrižništvo u naseljima u široj okolici.

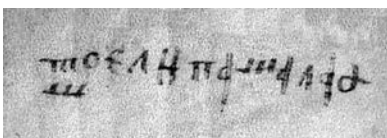
Oppidum Zond (u blizini današnje Sonete) bio je sjecište brojnih putova, grad s razvijenom trgovinom i sajmovima, obrtništvom i prijevozništvom brodovima te se u dokumentima često susreću stanovnici sa slavenskim i hrvatskim imenima. O doseljenom sloju svjedoči posjed Horwath (1478.) na istoimenom dunavskom otoku u neposrednoj blizini Zonda. Sličnu zastupljenost slavenskoga/hrvatskoga stanovništva imali su i gradovi Bač i Segedin. U Segedinu je u srednjem vijeku postojala ulica Tot (*Plathea Thoth*). Posebnu skupinu doseljenika predstavljali su Dubrovčani, koji su kroz XIV. i XV. st. proširili svoje poslovanje na južnu Ugarsku. Višegradskim ugovorom 1358. Dubrovnik je priznao vlast ugarsko-hrvatskoga kralja Ludovika I., što mu je omogućilo stjecanje poslovnih povlastica. Dubrovčani su osnovali kolonije u Mitrovici, Kovinu, proširili su poslovanje na Bač, Temišvar, Budim, Peštu, Ostrogon, početkom XVI. st. na Segedin. Prisutnost hrvatskih doseljenika u različitim ulogama i statusima, od graditelja, obrtnika, trgovaca i vojnika do ple-

mića i državnika, u Budimu kao važnom središtu bila je konstantna. S kraja XV. st. (1493. i 1494.) postoje sačuvani podaci o hodočasniciima u Rimu, među kojima se nalaze i Hrvati iz Podunavlja. Obrambena uloga južnih dijelova Ugarske otvorila je prostor za uključivanje južnoslavenskoga elementa u obranu granice, što se odrazilo i na uvođenje slavenskih izraza u vojnu terminologiju. Dio hrvatskoga i bosanskoga plemstva te njihovih podložnika preselio se pred ugrozom na svojim matičnim posjedima dalje na istok u Banat.

Istodobno s doseljavanjima u Podunavlje odvijala su se i pomicanja dinarskih populacija iz Hercegovine i unutrašnjosti Dalmacije, koja će se s osmanskim osvajanjima širiti u više smjerova, a bit će imenovana bunjevačkim, morlačkim i dalmatinskim imenom. Migracije bunjevačkih rodova u to vrijeme mogu se pratiti preko osmanskih i kršćanskih izvora. Podaci iz osmanskoga poreznoga popisa iz 1477. za Hercegovачki sandžak bunjevačke skupine Krmpota, Vojnića i Sladovića zatječu na prostorima zapadno od rijeke Neretve u statusu vlaških džemata (skupina, zajednica, općina), posebnoga pravnoga statusa i unutrašnje organizacije. Bunjevački rodovi u to vrijeme još nose osobna narodna imena (Milić, Milivoj, Milun, Milašin, Radoje, Vladisav, Vučina, Vukas, Vukić i dr.), a u manjoj mjeri kršćanska (biblijska, svetačka i kalendarska), što je do kraja XVI. st. bio slučaj i s drugim hrvatskim skupinama koje su živjele udaljenije od obalnih i kopnenih središta. U drugoj polovini XV. st. istočno od bunjevačkih skupina nalazili su se pravoslavni jekavci, dok su Bunjevci bili dosljedni novoštokavski ikavci i širitelji ikavice. U tom razdoblju, u doticaju s drugim skupinama stanovništva, oblikuje se bunjevačko ime za katolike novoštokavske ikavce koji su živjeli transhumantnim obrascem gospodarenja i koji su imali poseban socijalni status. Lingvistički tragovi novoštokavske ikavštine njezino ishodište u XV. st. smještaju u područje Hercegovine. Etnološke studije rekonstruiraju preko kulturnih elemenata ranije prostore obita-

vanja Bunjevaca na jugoistočnim dinarsko-jadranskim graničnim područjima u smjeru povijesne Crvene Hrvatske (Milana Černelić). Njihova dominantna gospodarska djelatnost, transhumantno stočarstvo, omogućavala je laku i brzu pokretljivost. Uz prisilna kretanja zbog vojnih osvajanja dio njihovih migracija bio je pokretan ekološkim potrebama i stočarskim načinom života. Na smjer migracija Bunjevaca upućuju toponimi koji su nastali na područjima koja su nastanjivali. Oko 1528. preselili su na područje stare jezgre hrvatske srednjovjekovne države, na kojem su Osmanlije oformile Vilajet Hrvati. U nahiji Obrovac poslije će utemeljiti selo Krmpote (danas Medviđa). Zabilježena je migracija jedne skupine iz tih krajeva 1529./30. u područje oko Dunava, gdje će boraviti narednih 35 godina.

Na prijelazu iz XV. u XVI. st. područje južne Ugarske bilo je pograničnom zonom, još uvijek relativno sigurnom, gdje su nove posjede i službe dobivali hrvatski plemići, koji su potom preseljavali svoje podložnike. Od visokoga plemstva u Bačkoj su djelovali Petar Berislavić (1475.–1520.), kasniji hrvatski ban, kao kalački kanonik i bodroški arhidakon 1501. te prepozit crkve u Hajszentlőrincu 1502.–07.; Ivan Berislavić Grabarski i sin mu Stjepan Berislavić Grabarski bili su ženidbenim vezama izabrani za srpske despote u službi ugarskog vladara sa zadaćom obrana južne granice Ugarske; i napose Grgur I. Frankapan Cetingradski, kanonik štilac Kalačko-bačke nadbiskupije 1493. i kalačko-bački nadbiskup i bački župan (1503.–23.). Vjerojatno je izravno utjecao na preseljenje drugih hrvatskih plemića, *familijara* Frankapana, u Bačku. Među izbjeglicama i novim doseljenicima iz ugroženih i zaposjednutih dijelova Hrvatske, Bosne i Hercegovine bilo je i onih

Zapis na bosančici, Kalački kaptol, iz 1495.
»to eli paša Lauš«

koji su koristili narodna pisma, bosančicu i glagoljicu. Tomu svjedoče bilješke na bosančici na marginama dokumenta kalačkoga kaptola iz 1495. i pismo datirano 1517. u Hajszentlőrincu s glagoljičkim potpisom plemića Grgura Horvatovića s posjedom kod današnjega Santova.

Popis desetine 1522. i popis bačkih kmetova 1525. upućuje na značajnu prisutnost južnoslavenskoga stanovništva (hrvatskoga, srpskoga i bugarskoga). Neki od njih imaju oznaku »Horwat«, a 1525. oko 5 % popisanih zavedeno je pod oznakom »Toth«, no s prezimenima kakva se u XVII. i XVIII. st. susreću u bačkih Bunjevaca i Šokaca. Popisi su obuhvatili dva sloja hrvatskoga stanovništva, stariji – koji je bio prisutan kroz ranija stoljeća – te noviji – migracijski iz zauzetih dijelova Hrvatske, Bosne i Hercegovine. Popis iz 1522. zabilježio je i više naselja s prefiksom Toth (Slaven), koja su najvećim dijelom bila ostaci starijega, autohtonoga sloja panonskih Slavena. Antroponimijska analiza pokazuje da je neovisno o pojačanim migracijama većina stanovništva prije Mohačke bitke nesumnjivo bila mađarska.

Razdoblje turske vlasti. Velike promjene u strukturi stanovništva dogodit će se prebacivanjem vojnih aktivnosti na područje južne Ugarske, koje je već bilo oslabljeno pljačkaškim upadima te velikom seljačkom pobunom Györgya Dózse 1514. Nakon poraza ugarske vojske kod Mohača 1526. osmanska je vojska u povratku s pohoda na Budim kao dio vojne taktike uništavala naselja, ubijala one koji su joj se našli na putu, a zarobljene je odvodila u ropstvo. Potaknulo je to niz zbjegova stanovništva koje se sklanjalo u močvarna područja u blizini Dunava s bačke i baranjske strane te se pokušalo oduprijeti osmanskim odredima. Dio starosjedilačke populacije Bačke i Bodroške županije izbjegao je preko Tise u Banat. Srpska populacija već je u tom trenutku znatno narasla zauzimajući ispražnjen prostor. Vjerojatno je takva demografska situacija ispražnjenoga prostora, uz ukidanje posebnoga vlaščkoga statusa dijelu kršćana, iz Vilajeta Hrvati pokrenula

1529./30. migraciju stanovništva, koje se naselilo u krajeve oko Dunava. Razdoblje je to velikaških sukoba pristaša Ferdinanda I. Habsburškoga i Ivana Zapolje (János Szapolyai) oko prava na ugarsku krunu, koji su dodatno izazivali pomicanje stanovništva. Migracije stanovništva iz Dalmacije i Slavonije u Bačku nastavljaju se i tijekom osmanskih vojnih pohoda 1530.-37. radi sigurnosti na područjima kojima je vladao Ivan Zapolja pod osmanskom zaštitom.

Kronologija samostana u Subotici navodi da su se 1537., što se vremenski poklapa s osvojenjem Požege i Klisa, u Podunavlje doselili stanovnici iz Slavonije i Dalmacije. Izbjeglja i drugih pridošlica iz Dalmacije (npr. dubrovačkih trgovaca), Bosne, Hrvatske i Slavonije već je bilo u Segedinu, a o porastu njihova broja i potreba svjedoči djelovanje hrvatskog ispovjednika Juraja Milovana (György Milován) od 1535.

S osmanskim osvajanjima i povezanim migracijama javljaju se i prvi tragovi šokačkoga i bunjevačkoga imena u pisanim izvorima, koja su u usmenoj komunikaciji zasigurno morala nastati najkasnije na prijelazu iz XV. u XVI. st. Nakon zauzeća Šabačke banovine 1521. Osmanlije su stabilizirali vlast, uključili područje Mačve u Zvornički sandžak i organizirali popis stanovništva. Prvi spomen etnonima Šokac 1533. u obliku ojkonima javlja se u sjeverozapadnom kutu Mačve uz granicu prema Srijemu i Bosni, gdje je također postojalo slavensko katoličko stanovništvo pod ugarskom vlašću u ranijim razdobljima. Tridesetak godina poslije, 1560-ih, u dvadesetak srijemskih naselja zabilježen je etnonim Šokac kao nadimak, odnosno prezime, te njegove izvedenice (npr. Šokče, Šokčić). U sačuvanim izvorima šokačko ime u to vrijeme još nije bilo zabilježeno u Bačkoj i Baranji, no ono se migracijama i imenovanjem već postojećih populacija šokačkim imenom zasigurno širilo u drugoj polovici XVI. st. Može se primijetiti da je pisana potvrda etnonima Šokac usko vezana uz dinamiku osmanskih osvajanja i državnu administraciju te je na svim područjima gdje se taj etnonim javljao postojao suživot

katoličkoga i pravoslavnoga stanovništva. Čini se vjerojatnim da je osmanska administracija preuzela pojam od pravoslavaca i sudjelovala u njegovu širenju na katolike u Slavoniji, Bosni i Podunavlju jer se etnonim Šokac od početka XVII. st. koristio u raznim parnicama u kojima su pravoslavni nastojali sultanskim fermanima i beratima katolike staviti pod financijsku nadležnost pečkoga patrijarha.

Istodobno javlja se te migracijama širi i bunjevačko ime. U osmanskome popisu iz 1545. među poreznim obveznicima u Sovskom Dolu u Požeškoj kotlini zabilježeno je prezime Bunjevac. Stanovnik imena Dragiša »Bunjared« popisan je u selu Kuva kod Begeča u Segedinskom sandžaku 1540-ih. U Srijemu je 1560-ih zapisan »Jakob Bunevač« u selu »Virşoyofçı« na području nahije Nijemci. U Baranji su u to vrijeme (1550.) zapisani u Mároku (danas Gajić) Márton Bunavác (i ponovno u 1561. u Izsépu, danas Topolje, kao Martin Buni-vac) i Mihaly Bunevacz u »Törcsök falu«. Ranija istraživanja navodila su samo slučaj iz Mároka i pristupala mu s oprezom (Jovan Erdeljanović). Međutim učestalost njihovih zapisa čini vjerojatnim da su navedena prezimena/nadimci svjedočanstva ranih izdvojenih migracija bunjevačkih rodova, napose kad se stave u relaciju s migracijom iz Vilajeta Hrvati 1529./30. u Podunavlje. Uži prostorni obuhvat jezgre doseljenika teško je odrediti. Zbog narodnih imena koja su, uz svetačka imena, u XVI. i XVII. st. još uvijek nosile pojedine skupine Hrvata, pa tako i Bunjevci i Šokci (npr. Bogdan, Božić, Budan, Milanko, Milašin, Milun, Milodan, Miljko, Radak, Radić, Stanko, Vuk, Vukman), nije ih jednostavno lučiti od pravoslavnih Srba u defterima. Oblik osobnih narodnih imena iz toga razdoblja sačuvan je u suvremenom patronimičkom prezimenskom fondu Bunjevaca i Šokaca (Bogdan, Božić, Budanović, Milašin, Milanković, Milunović, Milodanović, Miljković, Radak, Radaković, Radić, Radičev, Stanković, Vukov, Vuković, Vukmanov i dr.).

Slavenska naselja u bačkom Podunavlju XIII.-XVI. st.

Srednjovjekovna se struktura naselja u Podunavlju u većoj mjeri narušila te je uz depopulaciju nekih naselja stanovništvo nestalo. Mađarsko, i veći dio slavenskoga »totskoga« stanovništva, izbjeglo je na sjever, približno u liniji Baja – Segedin, i na istoku u Banat, a doseljeno je uglavnom srpsko stanovništvo, manjim dijelom i drugo stanovništvo iz prethodno osvojenih krajeva – Vlasi, Bugari i Romi. Osmanski ferman iz 1552. govori da su izbjeglice podrijetlom iz nekadašnje Bačke županije, koji su boravili s druge strane Tise dok je područje bilo pod kršćanskom vlašću, naseljavane u sela Segedinskoga sandžaka uz oslobođenje od poreza radi prosperiteta toga područja. Središnje vlasti pritom su naredile temišvarskom Kasim-paši Hrvatu da izbjeglice iz Bačke, ukoliko se žele vratiti kućama, u tome ne sprječava. Povratak starosjedilačkoga slavenskoga stanovništva iz Banata, Baranje i susjednih krajeva bio je ograničen, no omogućio je obnovu nekadašnjih naselja uz Dunav, na koje će se tijekom XVI. st. prenijeti šokačko ime.

O nazočnosti ostataka starosjedilačkoga stanovništva Bačke svjedoče i drugi izvori, poput dvostrukoga oporezivanja kmetova, od strane izbjeglih ugarskih feudalaca i osmanskih vlasti. Stariji sloj stanovništva prenio je imenovanje srednjo-

vjekovnih naselja, koje su vlasti i novo stanovništvo djelomično preuzeli, a dijelom preveli ili prilagodili vlastitu jeziku. Fluktacija naziva mjestâ u defterima, porast broja južnoslavenskih oblika tijekom XVI. st., može se objasniti stalnim migracijama stanovništva.

Zbog raspada crkvene hijerarhije i nepostojanja skrbi za vjernike protestantski su misionari između 1540-ih i 1560-ih preveli dio bačkoga stanovništva na luteranstvo, kalvinizam i arijanizam. Širenje protestantskih učenja u Bačku dolazilo je preko južne Baranje, gdje su u Zmajevcu (*mađ.* Vörösmart), Lugu (*mađ.* Laskó) i Kneževim Vinogradima (*mađ.* Hercegszöllös) stvorena jaka središta, iz kojih su bilingvalni protestantski misionari (npr. Mihael Starin i Juraj Prodan sa suradnicima) propovijedali hrvatskomu i mađarskomu stanovništvu te osnivali protestantske župe s obiju strana Dunava. Smetnju u djelovanju protestantima, prema navodima njihovih misionara, predstavljali su Dubrovčani, koji su se zauzimali za preostale katolike. Izvori uz to svjedoče da su katolici zbog nedostatka svećenika pohađali pravoslavne obrede i s vremenom prelazili na pravoslavlje. S obnovom Pečke patrijaršije 1557. jačao je utjecaj pravoslavnih svećenika i njihov pritisak na katoličko stanovništvo u financijskim opterećenjima. O demografskom regresu stanovništva Bačke Antun Vrančić tijekom putovanja Dunavom zabilježio je 1553. da se u 30 sela nije moglo naći stanovnika koliko ih je nekada bilo u jednom. Sela su bila iznimno mala i međusobno udaljena. U Bačkoj nahiji oko 1550. oko 2/3 sela pripadalo je kategoriji patuljastih naselja, do pet domova. Dio populacije Bačke bio je nomadski, o čemu govori osmanski dokument iz 1559. o njihovu angažiranju na osiguranju putova prema Segedinu i Budimu. Urbana središta zauzeli su doseljeni muslimani, koji su preuzeli i prenamijenili većinu vjerskih objekata, izgradili nove vjerske i svjetovne objekte te su sjedišta nahija (Bač, Baja, Sombor, Sobotica, Titel) u južnom dijelu Segedinskoga

sandžaka i samô sjedište Segedin poprimili obilježja orijentalnih gradova.

Nedugo po osvojenju Budima i Temišvara Dubrovčani su premjestili iz kolonija u Beogradu i Smederevu dio trgovačkih aktivnosti u unutrašnjost Ugarske, pa su osnovane ili obnovljene kolonije u Segedinu, Budimu i Temišvaru, a djelovale su i njihove ispostave u Baču i Somboru. S vraćanjem bosanskih franjevaca oko 1570-ih u Podunavlje javljaju se i bosanski trgovci, koji će u nekima od kolonija brojčano prevladati Dubrovčane. Popis Segedinskoga sandžaka, koji je proveden u tom desetljeću, u naseljima uz Dunav (Kakonj, Monoštorlija, Gornje Santovo, Bereg, Kolut, Monoštor, Sonta, Vajska, Plavna, Bač, Bukin, Tomašovci u blizini Bukina, gdje su bili pomiješani sa Srbima) zabilježio je stanovništvo koje će kroz XVII. i kasnija stoljeća uglavnom biti imenovano šokačkim. Gradsko stanovništvo među kršćanima u Baču i Somboru bilo je malobrojno i sastavljeno od trgovaca i obrtnika. Ako se izuzmu trgovci i obrtnici u gradovima, doseljavanja katolika iz Bosne u tom razdoblju nisu bila brojna u Segedinskom sandžaku. Prema defterima u susjednom Srijemu velik je broj osoba nosio prezime/nadimak Bošnjak, dok su u Bačkoj i Baranji zabilježeni tek izolirani slučajevi. Prostor između Subotice i Baje bio je slabo naseljen, s većim brojem pustara. Razlog slabije naseljenosti toga područja bio je u čestim upadima ugarskih plemića sa slobodnih prostora, koji su nastojali ubirati poreze, ali i pljačkati muslimane i kršćane.

Pastoralna obnova Podunavlja i izvješća o katolicima ponovno se javljaju u drugoj polovici XVI. st. Papa Grgur XIII. pohvalio je 1573. rad stonskoga biskupa Bonifacija Drakulice u reformiranju rada franjevaca i vraćanju katoličanstvu naroda koji se nalazi oko Save i Dunava. Skupina hrvatskoga stanovništva bilo je na sjeveru sve do Budima i okolice. Među katolicima koji su 1581. uputili uz bosanskoga biskupa Antuna Matkovića pismo papi Grguru XIII. navode se svi »pribivajući u kraljevstvu bosanskomu i u Ercegovini i u dijelu od Hrva-

ta i srbske zemlje i Podunavia«, što govori da su i Hrvati u Podunavlju bili povezani s ostatkom matičnoga naroda kroz pastoralnu skrb bosanskih franjevaca. U drugom izvoru na bosančici iz 1581. spominje se katolička kolonija u Kalači, koju je potpisao »Vraneš Ivanović, knez od Kalatče sa svom moiom knežiom«. U toj trgovačkoj koloniji rodit će se u obitelji starinom iz Olova Mihovil (Mijo) Radnić (1636.–1707.), franjevac, pisac i provincijal Bosne Srebrenice. Bosanski franjevac Gašpar iz Olova preobraćao je 1580-ih luterane u krajevima između Dunava i Tise, a u Kolutu je vratio na katoličanstvo 80-ak mještana. Pastoralna skrb za katolike u Bačkoj u to vrijeme još nije bila stalna. Prema pismu dubrovačkih trgovaca iz Temišvara papi Klementu VIII. iz 1582, pisanom bosančicom, navodi se da od Temišvara do Dunava nije bilo drugih stalnih svećenika osim dominikanca Dominika Đurđevića, Dubrovčanina koji se istakao u teološkim raspravama s protestantima i pravoslavicima.

Na kretanje stanovništva utjecala su zbivanja tijekom Dugoga rata između Turske i Habsburške Monarhije (1591.–1606.). Krajem XVI. st. Srbi će se nakon neuspješne bune iseliti s područja sjeverne Bačke na područja pod habsburškom vlasti, što je osmanskim vlastima stvorilo problem ekonomske organizacije tih područja i otvorilo prostor za naseljavanje novoga stanovništva. Seoba Bunjevaca u Podunavlje iz 1608. bila je jedna od masovnijih migracija. Tada se »dvije tisuće morlačkih kuća«, više od 10 000 osoba, preselilo u Podunavlje, vjerojatno uz izravnu ulogu sandžak-begova Kliškoga i Segedinskoga sandžaka. Samoj migraciji prethodila je pobuna stanovništva Kliškoga sandžaka oko 1604., koji su se željeli osloboditi tiranije osmanskih begova. Preseljavanje takvih razmjera može se tumačiti kao mjera koja je za cilj imala uklanjanje buntovnoga kršćanskoga elementa s osmansko-mletačke granice u Kliškom sandžaku i demografska revitalizacija opustošenoga područja Segedinskoga sandžaka, udaljenoga od granice s kršćanskim državama. Svećenik Šimun

Matković uputio je 1612. poziv papi Pavlu V. da pošalje svećenike koji će novopridošlom stanovništvu propovijedati »dalmatinskim« jezikom. S prostora Kliškoga sandžaka odvijale su se i kasnije migracije u istom smjeru. Porastom broja katolika u Podunavlju Šimun Matković 1622. moli Svetu kongregaciju za širenje vjere da mu se za djelovanje odobri župa »Bunievzi« u Kalačkoj nadbiskupiji. Župa Bunjevci označavala je širi pastoralni prostor koji su naselili Bunjevci, a ne neko određeno naselje. Na traženje Svete kongregacije za širenje vjere da precizira koje su to župe odgovorio je »Muhac Chatol / Buniezioczi Xiochi«, tj. da su u pitanju župe u Mohaču i Katolju (*madž. Kátoly*) u Baranji i da ih je tražio za Bunjevce i Šokce, pa je izgleda Matković pogriješio isprva misleći da se župe nalaze u Kalačkoj nadbiskupiji. Tek nakon brojnijih migracija Bunjevaca iz Kliškoga sandžaka u Podunavlje javlja se siguran pisani spomen etnonima Bunjevci u kršćanskom izvoru, više ne kao individualna, nego kolektivna oznaka zajednice. Službena osmanska administracija, iz dostupnih izvora, u svojim dokumentima za slavensko katoličko stanovništvo nije koristila bunjevačko ime, već je do kraja XVI. st. katolike označavala prema socijalnom statusu (vlasima), Latinima, a od XVII. st. i Šokcima.

Šokačko ime kao kolektivna oznaka za zajednicu javlja se u izvorima kršćanske provenijencije početkom XVII. st. s pokretanjem misija među katolicima u Ugarskoj. Bartol Kašić, opisujući početkom 1613. stanje misije u krajevima pod Osmanlijama (Srijemski sandžak, Segedinski sandžak, Mohački sandžak i dr.), naveo je da od kršćana katolika dio čine Mađžari, ali većina su Šokci, koji govore hrvatski jezik (»sokaci di lingua croata«). Na drugim mjestima navodi da stanovnici govore našim jezikom (»sono di lingua nostra«) odvajajući ih od Srba. Kašić, rođenjem s čakavskoga Paga, autor prve gramatike hrvatskoga jezika, time je Šokce nesumnjivo smatrao Hrvatima. I Šibenčanin Marin Dobrojević (Marino de Bonis) 1617. svje-

doči da oko rijeke Drave prema Valpovu i oko Dunava prema Mohaču i Baču ima dosta katolika koji su »gotovo svi jezika slavenskoga, koje se obično naziva Šokcima«. U isto vrijeme središnje osmanske vlasti hrvatsko su stanovništvo imenovale Šokcima, kao u fermanu sultana Ahmeda I. 1615. upućenom begler-begovima, sandžak-begovima i kadijama Budimskoga elajeta, Bosne, Temišvara, Egra i Kaniže na molbu »mađžarskih i šokačkih nevjernika«, kojom se zabranjuje pravoslavnim mitropolitima da traže od njih takse za vjenčanje, crkvu, milostinje i druge pristojbe. Ti izvještaji i dokumenti središnjih vlasti svjedoče da se šokačko ime prenijelo, dijelom migracijama, a većinom politikom imenovanja, na hrvatsko katoličko stanovništvo na području Podunavlja, Slavonije, Bosne, Hercegovine, dijelova Dalmacije. Navedeni prostor bio je podudaran s obuhvatom djelovanja franjevačke provincije Bosne Srebrene i Pečke patrijaršije, gdje je često dolazilo do sporova između katolika i pravoslavnih, u koje su intervenirale osmanske vlasti. Ponovno 1620. segedinski kadija i somborski kadija dobili su kopiju sultanova fermana kojim se zabranjuje pravoslavnom mitropolitu da ubire porez od Mađžara i Šokaca. Sličnoga je sadržaja ferman sultana Murata IV. upućen 1627. kadijama u Požeškom sandžaku kojim se zabranjuje da pravoslavni mitropoliti traže od »šokačkih nevjernika« crkvene dažbine. Šokci se spominju među katolicima u Beogradu 1628. i 1632. u sporu »Dubrovčana Latina«, »Šokaca i Bošnjaka« oko beogradske katoličke kapele te u nedalekom selu Višnjici. Jedini sigurni izvori koji svjedoče o hrvatskom stanovništvu u Podunavlju tijekom prve polovice XVII. st. jesu izvješća misionara i nadbiskupa. Postojala su dva pastoralna područja 1630-ih, »Bukin« i »Sombor«, podložena beogradskom biskupu s oko 30 katoličkih sela, a većinu stanovništva Bačke činili su pravoslavni. Vizitacija beogradskoga biskupa Marina Ibrišimovića 1649. otkriva porast broja crkvi i vjernika te novih naselja u kojima obitavaju katolici, što upućuje na to da su starije populacije pojačane migracijama.

Kandijski rat (1645.-69.) Mlečana sa saveznicima protiv Osmanlija rezultirao je iseljavanjem oko 2000 obitelji iz Dalmacije i Bosne u Ugarsku. Kapitulanti Salvatorijanske provincije počeli su 1653. određivati propovjednike za Dalmatince za područje Segedina i Subotice. Beogradski biskup Mato Benlić obavio je vizitaciju Bačke, za koju je procijenio da je u njoj 1653. obitavalo 9000 vjernika, a na budimskom području još 2000. U to vrijeme formirala se još jedna snažna hrvatska naseobina s doseljenim Dalmatincima u Ludašu kod Subotice.

Manje migracije skupina hrvatskoga stanovništva u Podunavlje i unutar Podunavlja trajale su kroz cijelo XVII. st., sve do velikoga migracijskoga vala krajem istoga stoljeća (1687.), kada su austrijske vojne vlasti dopustile naseljavanje veće skupine stanovništva na području Subotice, Sombora, Segedina i Baje. U već ranija naselja sa šokačkim stanovništvom, napose u Bač i njegovu okolicu, doselile su u tom razdoblju nove grupe stanovništva s područja Donje Tuzle (Gradovrh). Međutim i u tim naseljima, temeljem arhaičnih jezičnih značajki, može se zaključiti da su starinski staroštokavski govori nastavak autohtonoga hrvatskoga stanovništva na tom području. Migracije iz Bosne zasigurno su utjecale na staru populaciju, no njihovi suvremeni govori imaju obilježja slavonskoga dijalekta te se bačke Šokce i njihov razvoj treba promatrati u tome sklopu. Uz staru jezgru naselja na prijelazu iz XVII. u XVIII. st. formirana su i neka nova naselja u Podunavlju, npr. Hrvatsko Selo na prostoru današnjega Novoga Sada. Na migracijske procese upućuje antroponimija

Hrvatsko Selo na području današnjeg Novoga Sada početkom XVIII. st.

podunavskih Hrvata. U njihovim oznakama/nadimcima i kasnijim prezimenima od kraja XVII. st. zabilježena su brojna koja upućuju na ishodišni prostor (ex Bosnia, Dalmat, Belgradiensis Dalmata, Hervat, Hervatcki, Imocki, Imoćanin, Srimac i dr.) te kasnija od XVII. st. koja su nastajala u Podunavlju i upućivala na migracije između njihovih naseobina (Aljmašac, Aradski, Bačlija, Bajac, Bođanac, Budimac, Budimčević, Bukinac, Čatalinac, Daražac, Dudvarac/Dudvarčević, Erčinac, Garac, Mironicki, Ostrogonac, Peštalić, Tukuljac, Sentivanac, Somborac, Zomborčević, Vajštanac i dr.).

Nakon turske vlasti. Potpunim potiskivanjem Osmanlija iz ugarskoga Podunavlja i učvršćivanjem granice formirana je struktura naselja s hrvatskim stanovništvom koja se većinom održala do suvremenosti. Većina migracija imala je obilježja prisilnosti (ratovi, prirodne nepogode, klima), ali dio ih je pokretan ekonomskim motivima. U desetljećima nakon masovnih migracija učestale velike poplave Dunava prisilile su Šokce iz Lovranca 1720. na preseljenje u Bukin, a iz Hrvatskoga Sela 1780-ih u Novi Sad. Preustroj Potiske vojne granice sredinom XVIII. st. utjecao je na dio graničara katolika i pravoslavaca da se, uz suglasnost vojnih vlasti, presele iz Subotice i njezine okolice u južnu Bačku na područje Titela, Šajkaša, Žablja, Loka i Gospođinaca u Šajkaški bataljon Vojne granice. Iz Segedina se manji broj Hrvata (Dalmatina) preselio u okolna naselja, no primjerice u Deski su imenovani Šokcima. Dio Šokaca iz Bačke preselio se u kraj oko Banatskoga Brestovca 1751. na područje buduće Banatske vojne granice. Migracije su poticale pojedine hrvatske plemićke porodice (npr. Grašalkovići) da na svojim imanjima u Bačkoj naseljavaju i druge narode – Nijemce, Mađzare, Slovake i Rusine. Jedna od posljedica privatnih i državnih kolonizacija tijekom XVIII. st. jest da su nekadašnja naselja s većinskim hrvatskim stanovništvom postala multietnička, a u nekima od njih Hrvati su s vremenom gotovo u potpunosti potisnuti i većinom asimilirani.

ni (npr. Bukin, Novo Selo, Kolut). Jedan od novijih oblika migracija koji se postupno širio bile su obrazovne, pa je podunavskih Hrvata iz viših društvenih slojeva bilo na svim ugarskim sveučilištima, ali i izvan Ugarske.

Gradansko društvo. Od sredine XIX. st. ekonomski motivi, npr. razlike u cijeni zemljišta, pridonijeli su iseljavanju u Slavoniju i druge krajeve. Razdoblje je to u kojem se individualnim migracijama i migracijama pojedinih obitelji pojavljuju neka tipična bunjevačka i šokačka prezimena diljem Monarhije. Jednako tako smjer migracija postojao je i iz drugih krajeva Monarhije s hrvatskim stanovništvom prema Podunavlju, što je vidljivo proširenjem antroponomskoga fonda u naseljima s hrvatskim stanovništvom.

Velike migracije i iseljavanje u preokceanske zemlje s kraj XIX. i početka XX. st. nisu u tolikoj mjeri zahvatile podunavske Hrvate kao neke druge hrvatske skupine ili druge narode. Migracije bilježi i *Nevan* iz prosinca 1910.: »Prvih šest mjeseci ove godine iselilo se je iz naše monarkije u Ameriku 88 434 osobe, od kojih je pošlo 74 867 u američke Sjedinjene države, 10 000 u Kanadu, a ostale u južnu Ameriku, većinom u Braziliju i Argentinu.« Ipak, u manjem broju iseljavali su se u najvažnije iseljeničke destinacije Sjeverne i Južne Amerike. U novijoj povijesti Hrvati u Bačkoj bili su predmetom više politika i rasprava koje su usmjeravale njihovo planско preseljenje.

Najnovije razdoblje. S raspadom Austro-Ugarske Monarhije i s povlačenjem granica nakon Trianonskoga mirovnoga sporazuma 1921., u sklopu agrarne reforme i kolonizacije u razdoblju 1921.-31, iz Bajskog trokuta doseljavaju se izbjeglice i optanti uglavnom u pogranična stara i nova naselja na potezu od Rastine do Horgoša (Kolut, Bereg, Riđica, Stanišić, Bajmok, Rata, Mišičevo i dr.). Povjesničar i političar Rudolf Horvat neposredno nakon Prvoga svjetskoga rata pripremao je elaborat o razmjeni hrvatskoga i srpskoga stanovništva u Bačkoj i Srijemu, no s elaboratom

nikada nije izašao u javnost te je ostao u rukopisu. Veći broj hrvatskih intelektualaca (Mihovil Katanec, Ladislav Vlašić, Vinko Žganec, Dragan Mrljak, Miroslav Mažgon, Ivan Tolj, Ivo Škrabalo, Ivan Vojvodić i dr.) u međuratnom se razdoblju doselio u Bačku, gdje su se aktivno uključili u politički i kulturni život domicilnih Hrvata. Njima se mogu pridodati osobe zaposlene u državnim službama (sudstvo, željeznica, školstvo itd.) premještane prema potrebama države, a u nekim slučajevima i po kazni zbog oporbenoga političkog djelovanja. Međuratno razdoblje može se smatrati početkom formiranja zajednica bačkih Hrvata u Hrvatskoj u većim urbanim središtima jer je porastao broj mladih koji su studirali na hrvatskim sveučilištima, a nerijetko su ostajali i zasnivali obitelji u novim sredinama. Također, Beograd kao državno središte privlačio je doseljenike zbog ekonomskih, obrazovnih i drugih motiva. Tijekom Drugoga svjetskoga rata vođeni su hrvatsko-madžarski pregovori o položaju Hrvata u Bačkoj te su se razmatrale opcije o iseljavanju hrvatskoga stanovništva iz Bačke i mađarske manjine iz Srijema. Do realizacije nikada nije došlo, a od hrvatskoga se stanovništva iz Bačke iz raznih razloga (obrazovanje, pritisci i prisilno iseljavanje) iselilo oko 1000 osoba. Naime mađarske su vlasti 1941. protjerivale sve doseljenike iz međuratnoga razdoblja, bez obzira na narodnost, pa se i dio doseljenih Hrvata iselio. Po završetku rata pojedinci i manji broj iseljenih obitelji vratio se u prijašnja naselja. U nekoliko poratnih godina (1945.-48.) provedena je najmasovnija kolonizacija Bačke u novijoj povijesti, uglavnom na posjede i u naselja iseljenih Nijemaca. Većinu kolonista činili su Srbi (72 %) i Crnogorci (17,8 %). Tijekom kolonizacije doseljeno je oko 7000 Hrvata ili 3,2 % svih koloniziranih. Glavnina pristiglih kolonista Hrvata bila je iz Dalmacije, koji su u većem broju naselili Stanišić i Riđicu te neznatno Sivac, dok su kolonisti iz ostalih područja naseljavani u manjim grupama i disperzno. Hrvati iz Like i Hrvatskoga primorja djelomično su naseljeni u Kolut i Apatin, iz Hercegovini

ne u Bežanin, Plavnu i Vajsku, s područja Slunja, Ogulina i Jastrebarskoga u Krnjaju (danas: Kljajićevo) i dr. U istom razdoblju doselio se manji broj bačkih Hrvata iz Bajskog trokuta u pogranična naselja s jugoslavenske strane granice. Ruralno-urbane migracije obilježile su poratna desetljeća, pa se opažaju depopulacijski procesi u nekim od ruralnih sredina podunavskih Hrvata, a u Mađarskoj uz njih i uznapredovala asimilacija. Iz Bajskog trokuta osobito su nakon Drugoga svjetskoga rata bile izražene ekonomske migracije, potaknute socijalističkom kolektivizacijom na selu, u industrijska središta širom Mađarske, a dijelom i zbog političkih pritisaka i progona, prije svega nakon političkoga razlaza Tita i Staljina. Mimo državnih kolonizacija u Vojvodinu su se doseljavali ekonomski migranti iz Bosne i Hercegovine, među ostalim i Hrvati, uglavnom od kraja 1950-ih i tijekom 1960-ih, kao sezonski radnici u poljoprivredi. Započete obrazovne i ekonomske migracije u međuraću nastavljene su i u poraću prema većim urbanim i sveučilišnim središtima. Prema službenim statistikama 1960-ih bilo je oko 3000 Hrvata podrijetlom (rođenjem, zavičajnošću) iz Bačke u Beogradu. Iseljavanje u zemlje zapadne Europe počinje masovnije 1970-ih, a nastavljeno je i iseljavanje mladih dobnih skupina prema Hrvatskoj. Tom valu iseljavanja treba pridodati odlazak više desetaka kulturnih djelatnika, većinom iz Subotice, u Hrvatsku nakon što su izgubili svoja namještenja tijekom političkoga razračunavanja s osobama koje su se uključile u planirano osnivanje ogranka Matice hrvatske u Subotici 1969. Razdoblje od kraja 1960-ih obilježeno je negativnim migracijskim saldonom i depopulacijom Hrvata u Bačkoj i ostalim dijelovima Vojvodine. Slični migracijski, depopulacijski i asimilacijski procesi odvijali su se u mađarskom dijelu Podunavlja.

Najveći val iseljavanja potaknut političkim pritiscima, zastrašivanjima i izravnim napadima na pojedince i vjerske objekte u Vojvodini započeo je 1991. godine. Najveći broj iseljenih bio je iz Srijema, gdje su

razmjeri pritisaka, kršenja ljudskih prava i ubojstava bili najizraženiji, zatim iz jugozapadne Bačke (općine Bač i Apatin), a nešto manje iz somborske (npr. Stanišić, Riđica) te subotičke općine. Zadnji veliki val iseljavanja odvijao se u kolovozu 1995. Izostanak angažmana države u sprječavanju takvih djela ostavljao je dojam organiziranosti kršenja ljudskih prava te je to još više pridonosilo iseljavanju. Odlazak mladih na hrvatska sveučilišta nastavljen je unatoč teškim okolnostima tijekom 1990-ih i traje do danas. Pretpostavlja se temeljem podataka Fonda *Antun Gustav Matoš* za financijsku i drugu potporu studentima pri Društvu vojvođanskih i podunavskih Hrvata, Hrvatske matice iseljenika, koja je jedno vrijeme vodila evidenciju o studentima iz Vojvodine, kao i podataka studentskih udruga da se kroz obrazovne migracije u tri desetljeća iselilo više od 1000 mladih, većinom podrijetlom iz Bačke, napose iz Subotice s okolicom. Ovim migracijama bačkih Hrvata treba pridodati ekonomske, koje su s punopravnim članstvom Mađarske i Hrvatske u Europskoj uniji (2004., odn. 2013.) dodatno olakšane, jer kada je riječ o Hrvatima u Vojvodini nemali broj njih ima i hrvatsko državljanstvo, koje im omogućava jednak pristup europskim tržištima rada. Tijekom XX. i XXI. st. djelovale su ili još djeluju razne udruge koje okupljaju iseljene podunavske Hrvate u Hrvatskoj – *Hrvatsko akademsko društvo Bunjevac* (1927.-29.), *Društvo bačkih Hrvata* (1938.-45.), *Društvo vojvođanskih i podunavskih Hrvata* (od 1990.), *Zajednica protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata* (od 1991.), *Udruga za potporu bačkim Hrvatima* (od 2002.). U razdoblju 1990-ih i 2000-ih djelovala su studentska udruženja *Kolo Mladeži i Hrvati iz Vojvodine+* (*HiV+*), a nakon njih od 2011. *Hrvatska mladež Bačke i Srijema* u Zagrebu.

Lit.: I. Antunovich, *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokci*, Beč, 1882; E. Fermenđžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752.*, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, 23, Zagabria, 1892; D. Csánki, *Magyarország történelmi*

földrajza a Hunyadiak korában, 2, Budapest, 1894; Neven, 12/1910, Subotica; R. Jeremić, Bukin: jedno šokačko naselje u Bačkom Podunavlju, *Glasnik Istoriskog društva*, 12, Beograd, 1926; P. Pekić, *Povijest povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; T. Iskruljev, *Raspeće srpskog naroda u Sremu 1914 godine i Mađžari : Sa mađžarske granice : Bajski trokut : Sent-Andrija*, Novi Sad, 1936; B. Bukinac, *De activitate Francisca-norum in migrationibus populi Croatici saeculis XVI et XVII.*, Zagreb, 1940; V. Đurić, *Najnovije naseljavanje Bačke kolonistima iz Hrvatske. Naselja: Bački Gračac, Kljajićevo, Čonoplja, Stanišić i Riđica*, Novi Sad, 1960; B. Jankulov, *Pregled kolonizacije Vojvodine u XVIII i XIX veku*, Novi Sad, 1961; T. Halasi-Kun, *Sixteenth-Century Turkish Settlements in Southern Hungary, Belleten* 28, Ankara, 1964; N. Gaćeša, *Agrarna reforma i kolonizacija u Bačkoj 1918 – 1941*, Novi Sad, 1968; M. Maticka, *Sudjelovanje Hrvatske u saveznoj kolonizaciji 1945-1948. godine, Zbornik Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU u Zagrebu*, 11, Zagreb, 1982; N. Gaćeša, *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948*, Novi Sad, 1984; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; J. Lončerević, *Hrvati u Mađarskoj i Trianonski ugovor*, Zagreb, 1993; P. Engel, *Egy bácskai jobbágynévsor 1525-ből, Történelmi Szemle*, 3/1995, Budapest; M. Kolar-Dimitrijević, *Prijedlozi povjesničara Rudolfa Horvata o zamjeni stanovništva između istočnog i zapadnog Srijema 1922. godine, Historijski zbornik*, 49, Zagreb, 1996; K. Kocsis, E. Kocsis-Hodosi, *Ethnic Geography of the Hungarian Minorities in the Carpathian Basin*, Budapest, 1998; E. Heršak (ur.), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; G. Dávid, P. Fodor, *»Az ország ügye minde-nek előtt valók». A szultáni tanács Magyarországra vonatkozó rendeletei 1544–1545, 1552*, Budapest, 2005; M. Černelić, *Bunjevačke studije*, Zagreb, 2006; G. Káldy-Nagy, *A szegedi szan-dzsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben, Dél-Alföldi évszázadok*, 24, Szeged, 2008; G. Malović, *Seoba u maticu: Optiranje Srba u Mađarskoj, 1920-1931*, 1-2, Novi Sad-Budimpešta, 2010; M. Bara, *Sudjelovanje Hrvata u saveznoj kolonizaciji Vojvodine 1945-1948., Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 2, Subotica, 2010; L. Heka, *Grofovi Graškalkovići (Grassalkovich) i kolonizacija Bačke, Godišnjak za znanstvena istraživanja*, 3, Subotica, 2011; G. Dávid, *Towns, Villages, Depopulated Settlements – Population Movements In Ottoman Hungary, Hungarian Studies*, 2/2013, Budapest; L. Heka, *Dalmatini (Bunjevci) u slobodnim kraljevskim gradovima Segedinu i Subotici*. Subotica, 2015; M. Černelić, *Bunjevci : ishodišta, sudbine, identiteti*, Zagreb, 2016; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*,

Subotica-Slavonski Brod, 2017; M. Bara, *Autohtonost i migracije: Hrvati u ugarskom Podunavlju, Godišnjak za znanstvena istraživanja*, 13, Subotica, 2021; N. Isailović, *Croatian noble refugees in the late 15th and 16th century Banat and Transilvania – Preliminary findings, Revues d' Études Sud-Est Européennes*, 54, București, 2021.

M. Bara

MIHAJLO IZ SUBOTICE (Mikhael de Zabatke, Mihaly de Zabatka, Zabatkay Myhay Szabatkai Mihály) (Subotica, XV. st. – ?, XVI. st.), pjesnik. Iako je malo poznato o njemu, povjesničari književnosti slažu se da iz njegove jedine pjesme proizlazi (autor na više mjesta koristi prvo lice jednine) da je bio pripadnik nižega plemstva i sudionik više vojnih akcija. Imao je izvjesnu naobrazbu budući da spominje latinske izraze te je vjerojatno pripadao intelektualnim krugovima nižega plemstva. Školovanje mu je vjerojatno bilo lokalnoga karaktera jer u pjesmi nema naznaka da je bio uključen u humanističke tokove i da je imao širu naobrazbu.

Bio je provizor vesprimskoga biskupa (od 1512.) i hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga bana (od 1513.) Petra Berislavića (Trogir, 1475. – Vražja gora kraj Korenice, 1520.) te je jamačno obavljao vojnu službu u nekoj od njegovih tvrđava ili posjeda. Moguće da mu je ban bio dobročinitelj te je napisao odu *Cantio Petri Berizló* njemu u čast u predvečerje blagdana sv. Jurja 23. IV. 1515. Sačuvana je u mađarskom prijepisu, za koji se pretpostavlja da ga je u Egeru oko 1560. načinio pisar tadašnjega egerškoga biskupa Antuna Vrančića (Šibenik, 1504. – Prešov /madž. Eperjes/, 1573.), kasnijega pečušškoga biskupa, ostrogonskoga nadbiskupa, primasa Ugarske i kardinala. Naime Petar Berislavić bio je Vrančićev rođak po majčinoj strani te je skrbio za Vrančićevu izobrazbu, a na njegov poticaj Vrančić je kao dječak doselio u Ugarsku. Prema Rábánu Gerézdiju neprijeporno je riječ o doslovnom prijepisu pjesme, a ne o nekakvoj zabilješci prema čuvenju. *Pjesma Petra Berislavića* početkom XIX. st. dospjela je u posjed poznatoga sakupljača starina Miklósa Jankovicha, koji je na nju upozorio povjesničara književnosti Feren-

ca Toldyja. Potom je pjesma nestala, ali je njezin trag arhivist Károly Schrauf pronašao 1888. u Beču, gdje je napravio prijepis. Pjesmu je objavio Áron Szilády (*Régi magyar költők tára*, 2, 1880), a korekcije Ábel Jenő (Beriszló Péter énekéhez, *Egyetemes Philologiai Közlöny*, 1888). Prijepis je treći put tiskan 1921. (Cyrill Horváth, *Régi magyar költők tára*, 1).

Iako ima samo 51 redak, *Cantio Petri Beriszló* (*Beriszló Péter éneke*, *Pjesma Petra Berislavića*) jedna je od najstarijih pjesama i radova mađarske svjetovne književnosti. Potpuni originalni tekst te pjesme od 17 strofa, koja počinje rečenicom: »Svi vi narodi žalujte zbog biskupove pogibije«, poznat je tek od 1888. Govori o pogibiji Petra Berislavića, koji je kao hrvatski ban uspješno vodio borbe protiv Osmanlija. Kod Dubice je 1513. ostvario veliku pobjedu nad njima uz pomoć Nikole III. Zrinskoga, Mihovila Frankapana Slunjskoga, Ivana Karlovića i jajačkoga bana Franje Berislavića. I narednih je godina uspješno ratovao s Turcima čak i u Bosni, ali je 1520. u zasjedi poginuo u boju. Pokopan je u katedrali u Vesprimu. U šestoj kitici pjesnik govori o »pravovjernim Hrvatima«.

Ostaje nejasno zašto je pjesma o Berislavićevoj smrti napisana 1515., iako je poginuo 1520. Jedno je od objašnjenja da je pet godina prije proširena lažna vijest o njegovoj smrti, koju je tako opjevao i ovaj Subotičanin, koji se u 17. kitici pjesme potpisao kao Mihajlo (Mihovil) iz Subotice (Szabatkay Mihály). Enver Čolaković drži da je autor htio pjesmom pružiti pomoć planiranom ratnom pohodu svojega gospodara protiv Turaka.

Lit.: F. Toldy, *A magyar költészet története*, Pest, 1867²; Á. Szilády, *Régi magyar költők tára*, 2, Budapest, 1880; J. Ábel, Beriszló Péter énekéhez, *Egyetemes Philologiai Közlöny*, 12, Budapest, 1888; C. Horváth, *A régi magyar irodalom története*, Budapest, 1899; J. Szinnyei, *Magyar írók élete és munkái*, 13, Budapest, 1909; C. Horváth, *Régi magyar költők tára*, 1, Budapest, 1921²; R. Gerézdi, *A magyar világi líra kezdetei*, Budapest, 1962; R. Gerézdi, *A magyar világi líra kezdetei*, Budapest, 1962; E. Čolaković, *Zlatna knjiga mađarske poezije*, Zagreb, 1978; I. Bori, *A jugoszlávai ma-*

gyar irodalom rövid története, Újvidék, 1993; L. Magyar, *Középkori olvasókönyv : levéltári dokumentumok*, Szabadka, 2005.

L. Heka

MIHALIĆ, Antun (Ilok, 29. VIII. 1786. – Petrovaradin, 11. II. 1847.), svećenik, pjesnik, duhovni pisac. Brat je prigodnoga pjesnika Josipa. Filozofiju je studirao u Segedinu i Egeru, a teologiju u Pečuhu i Pešti, gdje je 1811. doktorirao. Predavao je dogmatiku u Đakovu, bio je profesor sjemeništa u Pešti, a zatim župnik u Rumi i od 1815. pa do smrti u Petrovaradinu. Bio je arhidakon donjega Srijema. Objavio je nekoliko knjiga propovijedi s prosvjetiteljskim naglascima na hrvatskom. Na hrvatskom i latinskom jeziku objavio je i više spjevova o različitim prigodama. Tako je, među ostalim, u tiskari Pavla Jankovića u Novom Sadu 1829.-30. tiskao *Pridike i homilije za sve nedilje i svetkovine priko cile cerkvene godine* te 1830. prigodnicu *San u vrime svecsanoga uvoda... Pavla Sucsic-ha od Pacser*, u *Biskupiu Stolnih Cerkvah, Bosanske, iliti Djakovacske i Srimске zakonito ujedinjenih*, posvećenu uvođenju Pavla Sučića za biskupa Bosansko-srijemske biskupije sa sjedištem u Đakovu.

Književni povjesničar Nikola Andrić uočio je o Mihanovićevim nacionalno-političkim obzorima u vrijeme pred narodni hrvatski (ilirski) preporod: »Iz toplih riječi i lagodnih stihova ovoga Mihalića razlijeva se ljubav za njegov zavičaj, Srijem, kao i iz pjesama njegova brata Jose. Kad čovjek stane proučavati ovu poeziju naših Slavonaca s narodnopolitičkog stanovišta današnje naše ujedinjene književnosti, ne može pravo da vjeruje, kako je bio uzak politički horizont slavonskih literata u neposrednom periodu u oči ilirskog preporoda. Ljudi učeni, evo kao što je bio dr. Mihalić, ne zagrijevaju se pravo god. 1830. još ni za cijelu Slavoniju, kao za svoju domovinu, nego mu obuzimlje srce – jedini Srijem. Slavonci su mu braća i – Bunjevci su mu braća. To su mu kao susjedi. Dolazak Bunjevca Sučića raširio im je donekle obzorje, i oni su stali nešto intimnije pogledavati barem na sunarodnike ispreko Du-

na. Zagrebački Hrvati bili su im još vrlo daleko. Sto je tu ujedinjenje ilirsko imalo da stvori!«

A. Mihalić, *San u vrime svecsanoga uvoda...*, Novi Sad, 1830.

Lit.: S. Vrbančić (ur.), *Opći zagrebački kalendar za godinu 1846.*, Zagreb, 1846; N. Andrić, Prigodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima, u: *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih dubrava*, Zagreb, 1900; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005.

S. Bačić

MIHALIĆ, Josip Kalasancij (Erdevik, 27. VIII. 1781. – Sot, 25. XIII. 1848.), svećenik, prigodni pjesnik. Brat je svećenika i duhovnoga pisca Antuna. Za župnika je iz Erdevika došao u Sot 1812. Bio je arhiđakon gornjega Srijema i kraljevski nadglednik pučkih škola. Napisao je pet prigodnica. Među ostalim, pod pseudonimom J. C. M. P. S. (Josip Calasancij Mihalić parok sotski) objavio je 1828. u Budimu »u ime Opštine naroda illyrijskog Budimskoga i njegova okolisha« prigodnicu *Narodkinja vila ... Pavlu Mathii Sucsichu, stolne cerkve stojno-biogradske biskupu; o prigodi slavnog njegova, u recsene biskupije cerkvu uvoda na dan 18-og svibnja godine 1828. svetocsano derxana*, kada je Pavao Sučić postao biskup stolnobiogradski. Književni povjesničar Nikola Andrić piše da je pjesnik »načičkao« u tu prigodnicu

»ugodni žubor stihova, obilnost misli i mitološke aluzije«. Pod sličnim naslovom – *Domorodkinja vila ... Pavlu Mathii Sucsichu od Pacser ... biskupu o prigodi njegova svetcsana u recsenih cerkvih biskupije uvoda ... csestituje* tiskao je 1831. u istoj budimskoj tiskari (»Kraljevske Mudroucsne Skupshetine«) pjesmu kojom je »u ime svega stanja crkvenoga« Bosansko-srijemske biskupije čestitao Pavlu Sučiću prelazak na tu biskupiju. To je bila njegova posljednja prigodnica. Andrić drži da sve one imaju znatnu književnu beletrističku vrijednost, zbog čega ga ubraja među najbolje slavonske prigodničare. Naime, iako ih je pisao pobuđen javnim narodno-crkvenim prilikama, u njih je unio umiljatost, spretnost i klasičnost svoje načitanosti, unatoč tomu što je živio u provinciji.

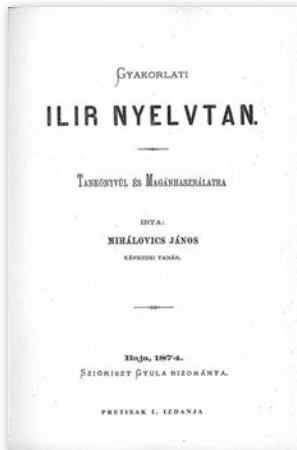
Lit.: S. Vrbančić (ur.), *Opći zagrebački kalendar za godinu 1846.*, Zagreb, 1846; N. Andrić, Prigodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima, u: *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih dubrava*, Zagreb, 1900; K. Pavić, Ilirizam u Đakovu, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 2, Đakovo, 1982; A. Jarm, *Dijecesanski svećenici koji su djelovali na sadašnjem području Biskupije Đakovačke i Srijemske od 1701. do 2003. godine*, Đakovo, 2003.

S. Bačić i T. Vuković

MIHALOVIĆ, Ivan (Mihálovics, János) (Baja, 12. V. 1820. – Baja, 24. XII. 1877.), učitelj, autor školskih čitanki i gramatika. Sin je Stipana i Katalin, rođ. Petö. U rodnom gradu završio je osnovnu školu i gimnaziju, a učiteljsku školu vjerojatno u Pečuhu. Kao učitelj najprije je službovao u Sentivanu (*madž. Felsőszentiván*) 1842.-49., kada je morao dati ostavku zbog potpore Kossuthu tijekom Madžarske revolucije. Kako u Baji nakon toga nije mogao naći namještenje, kao učitelj radi u slavonskom naselju Harkanovci 1852.-54. Godine 1854. prelazi na »ilirski« odsjek glavne škole u Mohaču. Tu je predavao sve do 1870., a usporedno i u ženskoj šegrtskoj školi te u »opetovnici«, posebnoj školi u kojoj se jednom ili dva puta tjedno organiziralo ponavljanje osnovnoškolskoga gradiva za svršene učenike. God. 1870. imenovan je za pomoćnoga profesora u novoostvorenoj učiteljskoj školi u Baji – tu je predavao hr-

vatski, zoologiju, račun, znanost o privredi, mađžarski i mineralogiju, vodio je školski vrt, a učiteljima je predavao i na ljetnim produženim tečajevima. Razbolio se 1876., a godinu dana poslije i umro. Pokopan je na bajskom groblju sv. Roka.

U kulturnoj povijesti podunavskih Hrvata upamćen je u prvom redu kao autor nekoliko školski čitanki i dviju gramatika hrvatskoga. Njegove su čitanke uglavnom prijevodi čitanki mađžarskoga autora Ignáca Báránýja, no odigrale su važnu ulogu u osnovnim školama bačkih Bunjevaca i Šokaca. Prva je objavljena *Čitanka za katoličke pučke učione*, koja je izišla u četiri izdanja (1872., 1883., 1886., 1894.). U čak sedam izdanja objavljena je *Početnica za katoličke pučke učione* (1872., 1881., 1883., 1889., 1902., 1923., 1927.), dok je *Druga čitanka za katoličke pučke učione* izišla u dva izdanja (1872., 1881.). U *Drugoj čitanci* objavljen je i Mihalovićev prepjev trećega dijela Petőfijeve pjesme *Az árva lány (Sirota djevojka)* pod naslovom *Grob pokojne majke*, koji se smatra prvim prijevodom Petőfiya u Bunjevaca.

J. Mihályovics, *Gyakorlati Ilir nyelvtan*, Baja, 1874. (pretisak, Osijek, 2016.)

Usporedno s radom na prijevodima čitanki Mihalović se bavio i gramatografijom. Prva njegova gramatika objavljena je na mađžarskom u Baji 1874. pod naslovom *Gyakorlati Ilir Nyelvtan (Praktična ilirska*

gramatika), kojoj je pridodan i *Ilír-magyar gyökészótár (Ilirsko-mađžarski korijenski rječnik)*. Njezino drugo izdanje izišlo je 1881. Mihaloviću je glavni uzor bila *Slovnica hrvatska* Antuna Mažuranića te i on u osnovi opisuje jezik Zagrebačke filološke škole, tj. hrvatski književni jezik druge polovine XIX. st. Od Mažuranića je Mihalović preuzeo i veći dio temeljne koncepcije, iako ju je donekle modificirao, npr. uvodeći poglavlje o sintaksi i općenito prilagođujući izlaganje drukčijoj ciljanoj publici – gramatika je naime namijenjena u prvom redu govornicima mađžarskoga koji žele naučiti »ilirski«. Njegova je druga gramatika bila hrvatski pisana *Kratka slovnica za tri niža razreda učionah pučnih* (1875.), za koju je recenziju napisao jedan od onodobnih najvažnijih hrvatskih lingvista i vodeći predstavnik Zagrebačke filološke škole Adolfo Veber Tkalčević.

Mihalovićev rad *Priručnik za nastavnike ilirskoga jezika* sačuvan je u rukopisu, dok je rukopis prijevoda *Treće čitanke za katoličke pučke učione* Ignáca Báránýja izgubljen.

Suradivao je u *Bunjevačkim i šokačkim novinama*, u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* i u *Subotičkom glasniku* te u mađžarskim listovima – bajskim *Baja* i *Bács-Bodrogh* te budimpeštanske *Néptanítók Lapja*.

Djela: *Čitanka za katoličke pučke učione*, Pešta, 1872. (Budapest, 1883², 1886³, 1894⁴); *Početnica za katoličke pučke učione*, Pešta, 1872. (Budimpešta, 1881², Pešta, 1883³, Budimpešta, 1889⁴, 1902⁵, kao dopunjeno i izmijenjeno izdanje: *Početnica i čitanka za katoličke pučke učione*, prir. J. Margitai, 1923⁶, Subotica, 1927⁷); *Druga čitanka za katoličke pučke učione*, b.m., 1872. (1881²); *Gyakorlati Ilir Nyelvtan. Ilir-magyar gyökészó-tár*, Baja, 1874. (1881², kao dopunjeno i izmijenjeno izdanje: *Gyakorlati délszláv (ilir) nyelvtan iskolai és magánhasználatra*, prir. L. Budanović, Baja, 1914³); *Ilir-magyar gyökészó-tár : Ilirsko-mađžarski rječnik*, Kaloča, 1874; *Kratka slovnica za tri niža razreda učionah pučnih*, Baja, 1875.

Lit.: S. Velin, Ivan Mihalović – pedagog i zaslužni kulturni radnik, *Narodni kalendar 1977*, Budimpešta, 1977; S. Krpan, *Hrvatski uglednici u mađžarskom Podunavlju*, Budapest, 1991; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994; J. Buljović,

Osvrt na udžbenike i priručnike za bunjevačku i šokačku djecu u Bačkoj na kraju 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća, *Klasje naših ravni*, 5-6/2002, Subotica; J. Mikota, A. Lehocki-Samardžić, B. Baraban, Tragom Mažuranićeve Slovnice Hrvatske u gramatičkom priručniku Jánosa Mihálovicsa Gyakorlati Ilir Nyelvtan, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 1/2016, Zagreb; J. Mlikota i A. Lehocki-Samardžić, Gyakorlati Ilir Nyelvtan Ivana Mihálovića – prinos mađarskoj sastavnici hrvatske jezikoslovne povijesti. Pogovor uz pretisak Mihálovics János, *Gyakorlati Ilir Nyelvtan*, Osijek, 2016; S. Balić, *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015.*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021.

P. Vuković

MIHALOVIĆ, Josip (Torda, Banat, 16. I. 1814. – Zagreb, 19. II. 1891.), zagrebački nadbiskup, kardinal. Osnovnu školu završio je u Tordi, niže razrede gimnazije u Velikom Bečkereku (danas: Zrenjanin), a više (humanistika) u Segedinu, gdje je završio i mudroslovlje. Bogoslovlju je završio u Temišvaru, gdje ju je i doktorirao. Za svećenika Čanadske biskupije posvećen je 1836. Imenovan je bilježnikom ureda čanadskog biskupa 1837., tajnik i rizničar postaje 1842., a ravnatelj biskupskoga ureda 1846. Pristao je uz mađarsku revoluciju i pokret za neovisnost 1848.-49. Nakon sloma revolucije vojni sud u Temišvaru osudio ga je 1849. na četiri godine zatvora, lišen je naslova i imetka. Nakon izdržane polovice zatvorske kazne u tvrđavi u Leopoldovu (*njem.* Leopoldstadt, *mađ.* Lipótvár, danas: Újvároska) u Njitranskoj županiji pomilovan je te pomalo ponovno napreduje u crkvenoj službi. Najprije je bio na ispomoći kao duhovni pomoćnik u rodnoj Tordi, praktično svojevrsnom kućnom pritvoru. Zatim je župni upravitelj u njemačkom naselju Neubeschenowa (*mađ.* Újbesenyő, *rum.* Dudeştii Noi) nedaleko od Temišvara te školski nadzornik i župnik u temišvarskoj župi Gyárvaros (*njem.* Fabrikstadt). Naslovni biskup duvanjski bio je 1868.-70. Zahvaljujući utjecaju ugarske vlade imenovan je za zagrebačkoga nadbiskupa 1870. Iako u Zagrebu nije primljen s veseljem jer je bio nametnut od mađarskih crkvenih krugova na čelu s tadašnjim primasom Ugarske ostrogonskim nadbiskupom

Jánosom Simorom, svojim je zalaganjem umnogome znatno unaprijedio Zagrebačku nadbiskupiju. Na kardinalsku čast uzdignut je 1877. U Zagrebu je potaknuo osnivanje dječeačkoga sjemeništa i gimnazije 1878. te je pomagao školovanje siromašnih đaka. Bio je jedan je od darovatelja zaklade za osnivanje Zagrebačkoga sveučilišta, koju je inicirao biskup Josip Juraj Strossmayer, te pokrovitelj i darovatelj Hrvatskoga književnoga društva Sv. Jeronima, zagrebačkoga Društva čovječnosti i član Ugarskoga povjesničkoga društva. Protivio se političkom angažiranju svećenika, naročito povodom izbora 1881., kada su mnogi svećenici otvoreno podržavali pravaški pokret. U političkom je životu zastupao ideje vladajućih unionista, koji su se zalagali za što užu vezu Hrvatske s Mađarskom. Započeo je manju obnovu zagrebačke prvostolnice 1879., ali je veliki potres 1880. doveo do toga da je morao krenuti u njezinu potpunu obnovu, čiji dovršetak nije doživio. Pokopan je zagrebačkoj katedrali.

Lit.: F. Mirošević (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995; *Magyar Katolikus Lexikon*, 9, Budapest, 2004; M. Bara, »Naši Šokci«: podrijetlo, migracije i društveni razvoj Hrvata u Banatu, *Godišnjak Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata*, 6, Zagreb, 2014; D. Mergel, Banaćanin koji je obnavljao zagrebačku katedralu, *Hrvatska riječ*, br. 891, Subotica, 15. V. 2020.

R. Skenderović

MIHALJČEVIĆ, Alojzije – Lozan (Subotica, 5. VII. 1914. – Novi Sad, 13. V. 1994.), pravnik, političar. Rođen je u obitelji trgovca Josipa i Marije, rođ. Vukmanov. Na subotički Pravni fakultet upisan je u zimskom semestru 1934., a diplomirao je 1940. godine. Kao student bio je angažiran 1939. kao član Nadzornoga odbora u Sportskom klubu *Sport*.

Na prvom svečanom javnom zasjedanju Narodnooslobodilačkoga odbora (NOO) za grad Suboticu, tijela posljeratne nove vlasti, 11. X. 1944. izabran je u njegov sastav kao član, a zatim istodobno i za člana užega tijela – Odbora za procjenu i utvrđivanje štete nastale za vrijeme okupacije (među ostalim, članovi su bili

i Julka Sekulić-Đelmiš i Bolto Dulić). Na drugom zasjedanju 14. X. 1944. prihvaćen je njegov prijedlog da se u cilju prehrane stanovništva popišu zalihe hrane kod seljaka, kao i da se ustanovi komisija koja će pronalaziti ratne krivce kod činovnika, a na četvrtom zasjedanju 21. X. da se otpuste svi činovnici postavljeni od mađarskih vlasti. Bio je načelnik općega odjela Vojne uprave za Banat, Bačku i Baranju, a u vrijeme procesa njezina ukidanja kooptiran je Glavni NOO Vojvodine 25. I. 1945., kada je izabran za načelnika odjela za socijalnu politiku. Na sjednici GNOOV-a 8. II. 1945.

Alojzije Mihaljčević

izabran je u prošireno predsjedništvo toga tijela. Na plenarnoj sjednici GNOOV-a 6. IV. 1945. izabran je u vođovodansku delegaciju za prvo izvanredno zasjedanje Antifašističke skupštine narodnoga oslobođenja Srbije (ASNOS) u Beogradu 7.-9. IV., koja je iznijela stajalište GNOOV-a da se Vojvodina kao autonomna pokrajina priključi federalnoj Srbiji. Na sjednici GNOOV-a 16. V. 1945. izabran je za predsjednika Vrhovnoga suda Vojvodine. Po toj osnovi izabran je za predsjednika Glavne izborne komisije Vojvodine na sjednici GNOOV-a 20. V. 1945. Nakon konzultacija o tome hoće li dosadašnje ustanove socijalnoga osiguranja s teritorija Vojvodine ući u sastav Zemaljskoga zavoda Srbije ili će biti organiziran poseban zemaljski zavod za socijalno osiguranje za područje Vojvodine na njegov je prijedlog GNOOV na sjednici 9. VI. donio odluku o osnivanju posebno-

ga Zemaljskoga zavoda za Vojvodinu. Na obnoviteljskoj skupštini Hrvatske kulturne zajednice u Subotici 10. VI. 1945. izabran je u nadzorni odbor (među ostalim uz Remiju Miljačkoga i Marka Peića). Na sjednici Glavnoga narodnoga odbora Vojvodine 19. VIII. 1945. izabran je među 110 delegata Vojvodine u Narodnu skupštinu Srbije (u koju se u međuvremenu transformirao ASNOS), od čega su po nacionalnom ključu 20 bili Hrvati.

Na skupštini Okružnoga narodnoga odbora Subotice 9. X. 1945. godine Mihaljčević je kao »dosadašnji predsjednik Vrhovnog suda – jednoglasno izabran za predsjednika Okružnog narodnog odbora«. Sve do ukidanja toga tijela 28. IX. 1946. bio je na njegovu čelu. Nakon toga izabran je za predsjednika NO Subotice 27. IV. 1947. godine te je tu faktičku funkciju gradonačelnika obnašao do kraja 1948. Poslije je prešao živjeti u Novi Sad, gdje je bio predsjednik Okružnoga privrednoga suda, sudac i predsjednik Vrhovnoga privrednoga suda te predavač na Višoj upravnoj školi. Za zastupnika u Saveznoj skupštini izabran je 1964. Nakon rata jedno vrijeme bio je i predsjednik FK *Bačka* iz Subotice.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Gradski Narodni odbor F: 68.1. Zapisnik s prvog zasjedanja.

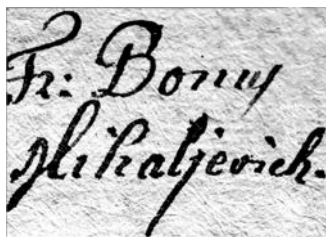
Lit.: A. Vojnić Purčar, *Oslobođenje Subotice*, Subotica, 1945; *Slobodna Vojvodina*, 120/1945, Subotica; J. Popov, *Glavni NOO Vojvodine 1943-1945*, Novi Sad-Sremski karlovci, 1977; Ž. Inić, *Fudbalski klub Bačka 1901-1991*, Subotica, 1991; *Gradska kuća u Subotici : Városháza Szabadkán 1912-2012*, Subotica, 2012.

S. Mačković i V. Nimčević

MIHALJEVIĆ, Bona (Mihaljevics, Mihalievich, Mihalyevich, Bonus) (Novak, kod Iloka, 1. I. 1742. – Bač, 13. VIII. 1788.), franjevac, kroničar. Novicijat polazio 8. IX. 1757. – 8. IX. 1758. u franjevačkom samostanu u Šarengradu. Slušao filozofiju (vjerojatno u samostanu u Požegi) i bogosloviiju u samostanu sv. Franje u Petrovaradinu, gdje je slušao i razbježio predavanja Ladislava Spaića u razdoblju 1764.-66., od kojih su sačuvana četiri rukopisa. Za „ilirskoga“ propovjednika u franjevačkom samosta-

nu u Baču izabran potkraj listopada 1766. Ondje je utemeljio Bratovštinu sv. Franje 1771., čiji je bio prvi voditelj. Prešao je iz Bača 1772. u Požegu, gdje je boravio do kraja 1773. Potom je služio u Vukovaru kao vikar do kraja 1775. Osmislio je „Stablo srijemskih svetaca i blaženika, slugu Božjih“, koje je oslikao grafičar János Fülöp Binder u Budimu 1777. Prešao je u franjevački samostan u Budimu 1776. za „ilirskoga“ propovjednika. Iz Budima je otišao u Baju, gdje se nalazio tijekom 1777. i početkom 1778. U Sombor je prešao u proljeće 1778. Izabran je 1781. za nedjeljnoga „ilirskoga“ propovjednika, upravitelja dvaju bratstava sv. Franje i Bratstva nauke kršćanske, župnoga vjeroučitelja, staratelja morala i ispitivača. Na godišnjoj franjevačkoj skupštini u Tolni 1784. imenovan je za glavnoga propovjednika i duševnoga staratelja samostana u Somboru. Zbog narušenoga zdravlja privremeno se povukao iz Sombora 1784. te je nekoliko mjeseci 1784. i 1785. služio kao pomoćnik župnika u Bregu. Vratio se u somborski samostan 1785., gdje je zaveden kao zaslužni propovjednik, čuvar svetoga obrednoga namještaja, bibliotekar, duhovnik i stariji diskretnik. Nakon ukinuća samostana u Somboru potkraj 1786. prešao je u Bač početkom 1787., gdje će ostati do smrti 1788. Osim materinskim hrvatskim („ilirskim“) jezikom služio se i latinskim i njemačkim.

Tijekom boravka u Somboru 1778.-87. napisao je *Somborsku kroniku* (*Extractus Protocollis Venerabilis Conventus L. R. Cittis Zomboriensis P. P. ord[inis] Min[orum]...*) i spjev *Kripost posli smerti xivi. Pivaoc somborski putujuchi pripiva*. Kronika ima veliki značaj kao povijesno vrelo za

Potpis Bone Mihaljevića

Sombor. Prilikom pisanja koristio se podacima ljetopisa franjevačkoga samostana u Somboru („Protocollum Conventus P. P. Francis. Zombor“), koji je nakon raspuštanja samostana 1786. dospio u Budim, a rukopis kronike u Baju. Izvodi iz *Somborske kronike* objavljujani su u izvodima 1939. na mađarskom te 2012. u cijelosti na srpskom jeziku. Spjev *Kripost posli smerti xivi* napisao je pred kraj boravka u Somboru, tiskan je u Osijeku na osmini arka, ukupno 15 stranica u godini njegove smrti. Subotički *Neven* u četiri je nastavka (br. 4, 6, 7 i 9) 1903. objavio prijepis njegova spjeva ne navodeći ime autora („Pisao jedan franjevac. U Budimu 1788.“), što je unosilo određene nedoumice oko autorstva i mjesta tiska djela u bibliografa. Vjerojatno je uredništvo *Nevena* imalo pristup neautoriziranom prijepisu rukopisa jer je originalno djelo zagubljeno. Spjev također sadrži povijesne podatke o oslobođenju od Turaka, Rákóczijevu ustanku, somborskim kapetanima i graničarima, njihovim sudjelovanjima na raznim bojišnicama, eliberaciji Sombora, gradnji crkve Svetog Trojstva, školstvu, raspuštanju samostana uz osobni rastanak s gradom, za koji na više mjesta iskazuje prisnost („moj Somboru“) te skori susret s Bogom u zadnjim stihovima.

Djela: *Extractus Protocollis Venerabilis Conventus L. R. Cittis Zomboriensis P. P. ord[inis] Min[orum] obstia Provinciae olim Bosnae Argentinae S. Crucis Nunc vero Divi Joannis a Capistrano ab Anno D[omi]ni 1717. usque ad Annum 1787. dei iterum ab Anno usque annum 18= Zomborini Conscriptum de Antiquitate hujus Civitatis*, rukopis; *Kripost posli smerti xivi. Pivaoc somborski putujuchi pripiva*, Eszek, 1788.

Lit.: P. J. Šafárik, *Geschichte der südslawischen Literatur*, Prag, 1865; M. Šrepol, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, knj. 2, Zagreb, 1899; K. T. Kostić, *Bunjevci u Somboru pod vodstvom franjevacu do 1787. godine*, Sombor, 1934; N. Kaizer, *A zombori szentferencrendi zárdának története 1717–1787. Ferences Közlöny*, 5-6/1939, Budapest; A. Sekulić, *Ulomci iz somborske povijesti do kraja XVIII. stoljeća*, Kačić, 13, Split, 1981; S. Vasiljević, *Znameniti Somborci*, Novi Sad, 1989; *Historia Domus Bajensis. Chronik des Franziskanerkonvents in Baja. Band I. 1694–1840.*, Baja, 1991; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; J. Lončarević, *Hrvati u Mađarskoj i Trianonski ugo-*

vor, Zagreb, 1993; M. Stepanović (prir.), *Somborska hronika fra Bone Mihaljevića 1717 – 1787.*, Sombor, 2012; R. Stokanov, Sombor u 18. veku u "Zgodopisu" samostana franjevačkog, u: *XVIII stoljeće, 3. Radovi sa naučnog skupa održanog u Novom Sadu 11. i 12. novembra 1999.*, Novi Sad, 2002; D. Bárh, *A zombori ördögűző. Egy 18. századi ferences mentalitása*, Budapest, 2016.

M. Bara

MIJAČ PALAVERSA, Dragica (Stanišić kraj Sombora, 8. X. 1953. – Split, 31. VII. 2014.), rukometašica, rukometna trenerica, sportska djelatnica. Kći je Marina Palaverse i Marinke, rođ. Ban, čije su se obitelji u sklopu kolonizacije nakon Drugoga svjetskoga rata doselile u Stanišić. Otac je bio rodom iz Žrnovnice kraj Splita, a majka iz Vrpolja kraj Šibenika. Živjela je u rodnom mjestu do 1960. i tu je krenula u prvi razred osnovne škole. Potom se s obitelji preselila u Split, gdje je otac dobio stan od Saveza udruženja boraca (SUBNOR). Završila je Ekonomsku školu – turistički smjer, a zadnji razred zbog sportskih obveza polagala je izvanredno 1975. Radila je 24 godine u velikom splitskom trgovačkom poduzeću *Dalma*, a nakon pretvorbe i privatizacije u dioničko društvo ostala bez posla krajem 1990-ih. U poduzeću je bila dugogodišnja voditeljica odjela ekonomske propagande – marketinga. Od 1974. bila je članica SKJ, a od 1988. sekretar osnovne partijske organizacije u svojoj radnoj zajednici. Posljednjih godina života bila je bez stalnoga zaposlenja.

Sportsku karijeru počela je 1966. u Splitu. Bila je talentirana za razne sportove, a na nagovor nastavnice tjelesnoga odgoja s 13 godina počela je igrati rukomet. Tijekom dva desetljeća duge natjecateljske karijere bila je članica Rukometne sekcije Sportskoga društva *Nada* iz Splita 1966.-75. te nakon preustroja Omladinskoga rukometnoga kluba *Dalmanada* 1975.-78. i poslije promjene naziva ORK-a *Dalma* 1978.-85. Razvila se u vrhunsku igračicu, a posebno je bila efikasna kao streljačica. Unatoč brojnim ponudama nije htjela napustiti Split i cijelu je karijeru provela u istoj momčadi. Od 1977. igrala je i pod udanim prezimenom. S ekipom *Nade* osvojila je Pr-

venstvo SR Hrvatske 1969. u Splitu (turnirskim sustavom). Potom je s još nenavršenih 16 godina bila najzaslužnija igračica za pobjedu na kvalifikacijskom turniru u Splitu i plasman u najviši rang natjecanja. Nastupala je bez prekida u Prvoj saveznoj rukometnoj ligi Jugoslavije 1970.-85. kao najbolja igračica i kapetanica svojega kluba. Najveći uspjeh s ekipom *Dalme* ostvarila je osvajanjem IHF Kupa pobjednica kupova (drugog po rangu klupskoga natjecanja u Europi) u sezoni 1983./84. nakon pobjede u finalu protiv ekipe TJ *Gottwaldow*. Usto je s ekipom *Dalme* osvojila 3. mjesto u Prvoj saveznoj ligi 1980. i nastupila u finalu Kupa Jugoslavije 1983. Za svoj je klub kao najbolja i najefikasnija igračica u povijesti postigla ukupno čak 2037 zgoditaka. Bila je najbolja streljačica Prve savezne lige četiri puta (1969./70., 1970./71., 1973./74. i 1974./75.). U vrijeme kada je prestala aktivno igrati vodila je na vječnoj listi najefikasnijih rukometašica Prve savezne lige u razdoblju 1958.-85. s ukupno 1584 postignutih zgoditaka.

Za juniorsku reprezentaciju Jugoslavije debitirala je 1969. Za jugoslavensku A selekciju nastupala je 1970.-79. i na 137 službenih utakmica postigla je 277 zgoditaka. Sudjelovala je na četiri Svjetska prvenstva (SP): 1971. u Nizozemskoj (srebrna medalja), 1973. u Jugoslaviji (zlatna medalja), 1975. u Sovjetskom Savezu (5. mjesto) i 1978. u Čehoslovačkoj (5. mjesto). Na SP-u 1975. doživjela je tešku ozljedu na susretu protiv Mađarske, a 1978. morala se ranije

Dragica Mijač Palaversa

vratiti zbog bolesti majke. Oprostila se na Mediteranskim igrama 1979. u Splitu osvajanjem zlatne medalje. Bila je i kandidatkinja za nastup na Olimpijskim igrama 1980. u Moskvi, ali se zbog obiteljskih razloga povukla iz državne vrste. Igrala je u jednoj od najboljih reprezentacija u povijesti jugoslavenskoga ženskoga rukometa, a bila je i kapetanica izabrane vrste. Za postignute rezultate stekla je zvanje zaslužne sportašice SFRJ. Nastupala je za reprezentaciju SR Hrvatske i Grada Splita.

Paralelno s igračkom karijerom počela je djelovati kao trenerica mlađih uzrasta u *Dalmanadi/Dalmi*. Nakon osamostaljenja Hrvatske vodila je mlađe uzraste u Ženskom rukometnom klubu *Split*. Trenerica seniorske ekipe ŽRK *Split* bila je 2003.-05. Najveći uspjeh postigla je u sezoni 2003./04. osvajanjem 3. mjesta u prvom dijelu Prve hrvatske rukometne lige te 2. mjesta u doigravanju. Odgojila je više generacija splitskih rukometašica. Kao sportska djelatnica bila je članica Saveza organizacija za fizičku kulturu (SoFK) i Samoupravne interesne zajednice (SIZ) Grada Splita te Izvršnoga odbora RSIZ-a Hrvatske i Predsjedništva SOFK-e Hrvatske. U ORK *Dalmi* i ŽRK *Splitu* također je bila članica Predsjedništva i IO-a. Pred kraj života teško se razboljela. Za potrebe njezina liječenja u Splitu je 14. VI. 2013. održana humanitarna priredba, na kojoj su sudjelovali brojni poznati hrvatski rukometaši i nogometaši. Preminula je u 61. godini života i pokopana je na gradskom groblju Lovrinac.

S rukometnom reprezentacijom dobitnica je priznanja za najbolju žensku ekipu Jugoslavije u izboru lista *Sportske novosti* iz Zagreba 1973. S ORK *Dalmom* dobitnica je priznanja za najbolju sportsku ekipu Grada Splita u izboru SFK-a 1984. U više navrata proglašavana je za najbolju rukometašicu Jugoslavije u raznim anketama. Smatrali su je jednom od najljepših sportašica u SFRJ. Dobitnica je Zlatne značke Saveza za fizičku kulturu Jugoslavije, Nagrade grada Splita: pojedinačno 1977. i s ORK *Dalmom* 1984., te Republičke nagra-

de za fizičku kulturu SR Hrvatske 1989. U povodu 70 godina rukometnoga sporta u Hrvatskoj izabrana je od strane rukometnih stručnjaka u izboru revije *Super sport* iz Zagreba na 5. mjesto među najboljim rukometašicama Hrvatske 1930.–2000. Iste je godine u izboru čitatelja lista *Slobodna Dalmacija* za sportske laureate stoljeća u Dalmaciji zauzela 5. mjesto u konkurenciji sportašica. Uvrštena je u Kuću slave splitskoga sporta 2009. kao druga sportašica s takvim priznanjem, iza plivačice Đurđe Bjedov, i uz nju jedina do danas.

Prema ukupno ostvarenim rezultatima u karijeri najuspješnija je hrvatska sportašica u povijesti rodnom iz Vojvodine te jedna od najboljih hrvatskih rukometašica svih vremena. Po njezinoj smrti u Splitu se počeo održavati Memorijalni turnir *Dragica Mijač* za djevojčice.

Izvor: privatna arhiva Eduarda Hemara.

Lit.: J. Vučenović, Susreti i viđenja: Najsretniji dan 23. svibnja..., *Slobodna Dalmacija*, br. 9260, Split, 4. I. 1975; T. Petrić, *Sport u Splitu 1944 - 1984.*, Split, 1986; *Razvoj rukometa u Hrvatskoj*, Zagreb, 1986; N. Marinković, I. Vukotić, S. Novković, Golovi, golovi..., *Jugoslavenska revija Rukomet*, br. 20, Varaždin, 1987; Nazdravlje Dragici Mijač : Sport je najljepša ljepotica, *Slobodna Dalmacija*, br. 13364, Split, 8. II. 1988; *Almanah Rukometnog saveza Jugoslavije 1949 – 1989*, Beograd, 1991; *Tko je tko u Hrvatskoj : Who is who in Croatia*, Zagreb, 1993; G. Stojanac, *Splitske ruke pune baluna*, Split, 2008; In Memoriam : Dragica Palaversa Mijač : Legendo, počivala u miru Božjem, *Slobodna Dalmacija*, br. 22816, Split, 31. VII. 2014.

E. Hemar

MIJOLJ (Miolj), pučki naziv za spomendan sv. Mihaela/Mihovila arkandela, Miholje. Još u V. st. Crkva je 29. rujna slavila blagdan svetih anđela, a nakon reforme kalendara Katoličke crkve jednim spomendanom slave se tri najuglednija arkandela – Mihael, Gabriel i Rafael. Za ovaj dan vezuju se običaji za agrarne poslove i godišnja doba. Tada se tradicionalno svršavalo gospodarsko polugodište, a ujedno su se ugovarale nove godišnje službe poljodjelskih radnika – komencijaša, biroša, čobana, pudara, subaša. Poslovi su se ugo-

varali najčešće od »od Mijolja do Mijolja«, uključujući i izdavanje arendašima zemlje u arendu. Tako je bilo i s komencijom: ako najamni radnik nije bio zadovoljan plaćom, gazdom kod kojeg je radio ili uvjetima stanovanja, a našao je bolje mjesto za život i rad, toga se dana s obitelji selio u novi stan kod novoga gazde. Toga dana žene su se ustručavale od težačkoga posla. Oko Mijolja se beru vinogradi. Bački Šokci za Mijolje vezuju početak sisanja. Lički ga Bunjevci nazivaju Mijolja. Kako se vezuje za početak jeseni, u slučaju da dođe do produženoga razdoblja suhoga i toploga vremena, ono se naziva »mijoljskim litom«, »babačkim litom« i »babljim litom«. U Santovu su zabilježene izreke »Mijolje zađe, kabanice se nađe« u značenju da se valja toplije oblačiti, te »O Mijolju svinje kolju« – činiti što prerano.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Peić, G. Bačlija, *Narodne umotvorine bačkih Bunjevaca*, Subotica, 1997; S. Beretić, *Božji prijatelji s nama na putu*, Subotica, 2002; M. Čuljat, *Ričnik ličke ikavice*, Gospić, 2009; A. Sekulić, *Rječnik bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; A. Kraljević, *Ričnik zapadnohercegovačkog govora*, Široki Brijeg, 2013; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

P. Skenderović i Z. Pelajić

MIKIĆ, Aleksandar (Titel, 10. XII. 1882. – Beograd, 21. V. 1955.), učitelj, školski nadzornik. Rođen je u obitelji Antuna, podrijetlom Šokca, i Ane, rođ. Világ. Nakon završene učiteljske škole u Temišvaru 1901. postao je učitelj u Oповu (Banat), gdje je sa suprugom Darinkom dobio kćeri Anicu (1905.), Maru (1906.), Ružicu (1910.) i Jelenu (1916.) te sina Jovana (1914.), poslije sportaša i sudionika partizanskoga pokreta otpora poznatoga pod nadimkom Spartak. Njegov je unuk gospodarstvenik i političar Aleksandar (1940.). Još u mladosti istakao se u nacionalnome radu. Na skupštini Srpskoga narodnoga odbora u Oповu izabran je za jednoga od četiri delegata na samoproklamiranoj Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu 25. XII. 1918., koja je donijela odluku o odcjepljenju Vojvodine od Ugarske i priključenju nastajućoj južnoslavenskoj državi.

Iz Oпова u Suboticu je doselio u jesen 1919., gdje nastavlja raditi kao učitelj u osnovnoj školi Vašarište u Malom Bajmoku gdje dobiva i učiteljski stan. Na osnivačkom kongresu Udruženja jugoslovenskoga učiteljstva, održanom 18. VIII. 1920. u Beogradu, izabran je za tajnika »Sekcionog odbora« za Suboticu. Za školskog nadzornika Ministarstvo prosvjete postavilo ga je 1921. te je na tom položaju ostao do umirovljenja 1939. Tada je premješten u osnovnu školu na Paličkom putu (poslije Drugog svjetskog rata, stara zgrada OŠ »Jovan Mikić«), gdje je također dobio učiteljski stan. Jedno vrijeme radio je i kao nastavnik u Ženskoj građanskoj školi u Subotici. Toša (Todor) Iskruljev je 1931. pisao o njemu: »Srbi i Hrvati u Oповu vrlo dobro žive... Na učvršćivanju ovih bratskih veza mnogo je radio i g. Mikić Aleksandar današnji dugogodišnji školski nadzornik u Subotici. On je po plemenskim osećajima Hrvat, žena mu je Srpkinja, po zanimanju učiteljica. On je kao učitelj pre rata pa sve do oslobođenja ovde proveo cvet mladosti života svog. On se nikad nije ogrešio kao Sloven i prema Srbima je bio uvek korektan. On je odlazio i u katoličku i u srpsku crkvu, i šta više, on je u srpskoj crkvi čak i pojao. Njega se sva srpska inteligencija u Oповu i danas s najvećim poštovanjem seća.« Jedno je vrijeme surađivao u subotičkom listu *Neven*.

Lit.: *Neven*, 246,247/1919, 1/1921, 3,32,33/1939, Subotica; *Bačvanin*, 7,13,17/1921, Subotica; *Hrvatske novine*, 4/1924, Subotica; *Bunjevačke novine*, 10/1926, Subotica; T. Iskruljev, Kroz južni Banat (LI) Oповo. – Hrvati u Oповu, *Jugoslavenski dnevnik*, 282/1931, Subotica; T. Segedinčev, Salaške škole, *Ex Pannonia*, 8, Subotica, 2004; M. Bara, »Naši Šokci« : podrijetlo, migracije i društveni razvoj Hrvata u Banatu, *Godišnjak Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata*, 6, Subotica, 2014.

V. Nimčević

MIKIĆ, Aleksandar – Saša (Subotica, 7. X. 1940.), pravnik, gospodarstvenik, političar. Sin je sportaša i pravnika Jovana Mikića Spartaka i Ksenije, rođ. Frank, kasnije sutkinje Okružnog suda u Novom Sadu i Vrhovnog suda Vojvodine. Maturirao je u Novom Sadu, a pravo je studirao

u Beogradu i Novom Sadu. Magistrirao je ekonomiju u Skoplju. Bio je asistent na Pravnom fakultetu u Novom Sadu. Suautorški članak »Ustavne odredbe o javnim finansijama« objavio je u tri nastavka u godišnjem *Zborniku radova* tog fakulteta (1969.-71). U *Zborniku za društvene nauke* Matice srpske za 1972. objavio je članak »Uslovi, pravci i mogućnosti razvoja SAP Vojvodine do 1975. godine: osvrt na društveni plan razvoja SAP Vojvodine u periodu 1971.-1975. godine«. Bio je član i rukovoditelj omladinske organizacije, predsjednik Organizacije studenata Sveučilišta u Novom Sadu, a jedno vrijeme i predsjednik Saveza studenata Jugoslavije. Kao član novosadske organizacije Saveza komunista bio je član Izvršnog vijeća Vojvodine, a na to je mjesto podnio ostavku 1973. Nakon povlačenja iz politike posvetio se poslovima u gospodarstvu. Od 1990-ih živi u Austriji.

Lit.: *Subotičke novine*, 52/1973, 1/1974, Subotica; *Enciklopedija Novog Sada*, 14, Novi Sad, 1999.

M. Tucakov i V. Nimčević

MIKIĆ, Jovan – Spartak (Ivan – Bata) (Opovo, Banat, 13. V. 1914. – Subotica, II. X. 1944.), pravnik, atletičar, partizanski borac, pjesnik i pripovjedač. Rođen je kao četvrto dijete u učiteljskoj obitelji Aleksandra i Darinke, rođ. Alimpić, rodom iz Sombora. Otac je kasnijega pravnika i gospodarstvenika Aleksandra. Kršten je u rimokatoličkoj crkvi u Opovu, 24. V. 1914. Obitelj je 1919. doselila u Suboticu, gdje je završio osnovnu školu (1920.-24.) i gimnaziju (1924.-32.) te se u zimskom semestru upisao na Pravni fakultet. Nadimak u mladosti bio mu je Bata. Tijekom studija na njega će velik utjecaj imati profesor Mijo Mirković, prognanik iz Istre, sa svojim slobodnoumnim idejama tzv. frankfurtske škole. Bio je aktivan u studentskoj udruzi *Svetlost* kao njezin tajnik. Još kao gimnazijalac pisao je romantične pjesme i pripovijetke rodoljubivoga i socijalnoga sadržaja te se u pjesmama predstavljao kao Bunjevac. Pravni je studij prekinuo, ali ga je nastavio i diplomirao 1937. te se odmah

upisao na doktorski studij. Za asistenta na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Beogradu, gdje je radio prof. Mijo Mirković, primljen je 1939. te je pisao za listove *Politika* i *Vreme*, a postao je i stalni član redakcije lista *Sportski svet*. Suradivao je u listovima i časopisima *Srpsko Kosovo* (Skoplje), *Jugoslovenski dnevnik* (Subotica), *Književni sever* (Subotica), *Bunjevačko kolo* (Subotica), *Neven* (Subotica), *Socijalni arhiv* (Beograd), *Ekonomsko-finansijski život* (Beograd) i dr. God. 1939. ženi se Ksenijom Frank, studenticom beogradskoga Pravnoga fakulteta. Nakon napada na Jugoslaviju u travnju 1941. zarobljen je kao rezervni oficir kod Šapca te je prebačen u njemački logor u Nürnbergu. Ondje je ostao do rujna 1941., kada je oslobođen kao državljani Madžarske nakon što je cijela Bačka ponovno pripojena Madžarskoj. Po povratku u Suboticu krajem iste godine s obitelji se preselio u Novi Sad, gdje je otvorio trgovinu tehničkom robom i sportskom opremom. Bio je jedan od sponzora sportskoga društva novosadske srpske gimnazije. Od 1942. počeo je ilegalno djelovati na strani pokreta otpora. Bio je i među pokretačima *Slobodne Vojvodine*, ilegalnoga glasila Pokrajinskoga narodno-oslobodilačkoga odbora Vojvodine.

U ožujku 1944. odlazi u Srijem i priključuje se partizanima. U sastavu 3. bačko-baranjskoga odreda djelovao je na Fruškoj gori. U ljeto iste godine postao je član Komunističke partije Jugoslavije. Formiranjem Subotičkoga partizanskoga odreda 23. VIII. 1944. postaje njegov zapovjednik i dobiva ratni nadimak Spartak. Nova jedinica, bazirana na salašima u okolini grada, prve borbene akcija imala je u noći između 10. i 11. IX. 1944., kada je izvršena diverzija u Električnoj centrali, a grad je na 12 dana ostao bez struje. Na valu nadijanja Crvene armije dolazi do povlačenja mađarskih vojnih snaga i civilnih vlasti iz Subotice, koje su se koncentrirale na željezničkom kolodvoru osiguravajući nesmetan prolaz vlakova koji su prevozili ljudstvo i ratni materijal s juga bježeći od savezničkih snaga. U Malom Bajmoku 9. X. 1944.

došlo je do susreta crvenoarmejaca i partizana. Idućeg dana kasno navečer odred, krećući se kroz grad, poduzima napad na zgradu kolodvora. Te noći, u razmjeni vatre, prilikom zauzimanja objekta ranjen je i Jovan Mikić. Odlučnost da u tim završim operacijama da svoj doprinos očitovale se i njegovim riječima napisanima komandi štaba: »kraj borbe je na dohvat, a ja nisam učinio dovoljno da sperem ljage prošlosti, trebao sam veća pregnuća da dam«. Nakon ranjavanja je »dva sata posle povrede teškom mukom unešen u bolnicu (no) nije bilo zvaničnog operatera koji bi ranjenog komandanta operirao. Operacije je kasnije doduše izvršena ali je pokojnik usled dugog čekanja iskrvario, te nakon kratkog vremena i izdahnuo«. U toj noći žrtva je bio i Tivadar Fellegi – Radenko i četiri crvenoarmejca. Zarobljavanjem više od 150 pripadnika neprijateljskih snaga i povlačenjem ostatka završio se period ratne mađarske vlasti. Dva dana nakon pogibije oslobodilaca, 13. IX. 1944. organiziran je svečani pokop Jovana Mikića i suboraca na glavnom gradskom trgu. Danas se njegovi zemni ostaci nalaze u spomen-kosturnici pri spomeniku žrtvama fašizma.

Kao gimnazijalac 1930. počeo se baviti atletikom u lakoatletskoj sekciji Jugoslavenskoga atletičkoga društva *Bačka* iz Subotice na nagovor i pod vodstvom trenera Ljudevita Vujkovića Lamića. Paralelno se bavio atletikom i kao član Sokolskoga društva *Subotica*. Član Atletske sekcije Sportskoga kluba *Jugoslavija* iz Beograda bio je 1935.-39. S 1,86 m visine i 93 kg težine razvio se u odličnoga i svestranoga atletičara. Specijalizirao se za skakačke discipline, ali je zahvaljujući svojoj svestranosti postizao odlične rezultate i u višebojima. Na Prvenstvu Kraljevine Jugoslavije ostvario je veći broj zapaženih rezultata: 1932. u Zagrebu (4. u skoku u vis), 1933. u Zagrebu (1. u troskoku), 1934. u Zagrebu (1. u troskoku), 1936. u Beogradu (2. u troskoku i skoku u dalj) i 1938. u Ljubljani (3. u troskoku i skoku u vis). Postigao je tri službena državna rekorda u troskoku i još dva neslužbena od 1933. do 1936. Bio je

prvi jugoslavenski atletičar koji je 18. VIII. 1935. u Ljubljani preskočio u troskoku 14 metara (14,04), a osobni i državni rekord postigao je 23. VIII. 1938. u Zagrebu s 14,20 m. Postao je i državni rekorder u petoboju 1937. u Parizu s 2825 bodova. Bio je prvi po postignutom rezultatu na godišnjim tablicama Jugoslavenskoga lakoatletskoga saveza u troskoku 1933.-37. i u skoku u vis 1933. i 1939. Postigao je uspjehe i na sokolskim natjecanjima u atletici. Na Prvenstvu Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije bio je 1933. u Ljubljani 1. u šesteroboju, troskoku i skoku u vis i 1934. u Zagrebu 2. u skoku u vis i 3. u skoku u dalj. Pobjedio je na Prvenstvu Sokolske župe Novi Sad 1933. u Subotici u petoboju te u još tri pojedinačne discipline (100 m, skok u vis i dalj).

Jovan Mikić – Spartak

Za reprezentaciju Kraljevine Jugoslavije nastupio je 30 puta na 12 natjecanja u razdoblju 1932.-39. Sudjelovao je na Olimpijskim igrama 1936. u Berlinu (21. u troskoku), Svjetskim studentskim igrama 1937. u Parizu (6. u petoboju) i Balkanskim atletskim igrama 1932. u Ateni (srebrna medalja u troskoku), 1933. u Ateni (srebrna medalja u troskoku), 1934. u Zagrebu (srebrna medalja u troskoku), 1935. u Istanbulu (zlatna medalja u skoku u vis i 6. mjesto u troskoku), 1935. u Ateni (srebrna medalja

u desetoboju), 1936. u Ateni (srebrna medalja u troskoku), 1937. u Bukureštu (zlatna medalja u troskoku, 4. mjesto u skoku u vis i 5. mjesto u skoku u dalj) i 1939. u Ateni (srebrna medalja u desetoboju). Osvojio je ukupno dvije zlatne i šest srebrnih medalja na Balkanskim atletskim igrama te je najuspješniji međuratni atletičar potekao iz Subotice. Nastupio je i na više međudržavnih susreta. Tijekom boravka na studentskim igrama u Parizu javio se dobrovoljno pred regrutnu komisiju koja je primala borce za građanski rat u Španjolskoj, ali je odbijen.

Ponovo se aktivirao u atletici za vrijeme rata na proljeće 1942. u Novom Sadu. Nastupao je za Atletski klub *Egyetértés (Egyetértés Atlétikai Club)* iz Subotice. Na Prvenstvu Mađarske u desetoboju osvojio je 3. mjesto 1942. u Budimpešti i 2. mjesto 1943. u Budimpešti. Na državnom ekipnom prvenstvu u tehničkim disciplinama bio je s klubom 3. u bacanju kladiva 1943. u Budimpešti. Uz to postigao je zapažene rezultate na više okružnih i pokrajinskih prvenstava Mađarske u raznim disciplinama. Na godišnjim tablicama Mađarskoga atletskoga saveza bio je 2. u desetoboju 1942. s 5974 bodova i 1943. s 5917 bodova. Zbog odlaska u partizane nakon 1943. nije se više natjecao.

U poslijeratnoj Jugoslaviji Fiskulturno omladinsko sportsko društvo, formirano 21. IV. 1945. u Subotici, ponijelo je naziv *Jovan Mikić – Spartak* (kao nasljednik predratnog ŽAK-a). Nakon nekoliko fuzija od 1952. naziv je bio Sportsko društvo železničara *Spartak*, a nakon razdvajanja sekcija veći broj sportskih klubova u Subotici nosi isti naziv *Spartak*. Najznačajnije sportsko priznanje u Vojvodini od svojeg ustanovljenja 1967. zove se po njemu *Nagrada Jovan Mikić - Spartak*. U znak sjećanja na njega Narodni front IV. kvarta postavio je 10. X. 1946., na dvogodišnjicu njegove smrti, na uličnu fasadu škole gdje su Mikićevi živjeli (Palički put br. 74, preko puta današnje *Rotografike*) bijelu mramornu spomen-ploču, koja od 1953. nosi po njemu ime (škola je

preseljena u novu zgradu 1960., nakon čega je zgrada služila kao vrtić, no u vrijeme rušenja zgrade prije desetak godina ploča je nestala). Konfisciranoj tkaonici tepiha *Mekka* u Subotici dano je 1950. njegovo ime (prestala je postojati 1990-ih godina). Po njemu ime nose ulice u Subotici, Novom Sadu, Tavankutu, Đurđinu i Kelebiju.

U književnom radu koristio je i pseudonim Ivan Jerkov.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Pravni fakultet F:228.149/1937; Komanda mesta - Subotica F:166.27.13/1945; Zbirka radničkog i NOO pokreta F:176.13.618, 619,620; F:176.35; F:176.55.3.

Lit.: Sa veličanstvenog I pokrajinskog sleta Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije u Ljubljani, *Sokolski glasnik*, br. 28, Ljubljana, 14. VII. 1933; Župa Novi Sad: Župske utakmice u lakoj atletici i odbojci, *Sokolski glasnik*, br. 41, Ljubljana, 13. X. 1933; Rezultati takmičenja u prostim granama za prvenstvo saveza SKJ, *Sokolski glasnik*, br. 33/34, Ljubljana, 14. VIII. 1934; A. Vojnić Purčar, *Oslobodjenje Subotice*, Subotica 1945; *Jugoslovenska atletika 1921 – 1971*, Beograd, 1971; P. Dulić (ur.), *»Bačka« 1901 – 1971 Subotica*, Subotica, 1971; *Spartak živi, Subotičke novine*, br. 52/73 – 1/74, Subotica, 23. XII.1973. – 4. I.1974; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; *Enciklopedija Novog Sada*, 14, Novi Sad, 1999; B. Duranci, V. Gabrić Počuča, *Javni spomenici opštine Subotica*, Subotica, 2001; S. Mačković, *Industrija i industrijalci Subotice (1918-1941)*, Subotica, 2004; Lj. Gajić, *Seniorska prvenstva Jugoslavije*, Jagodina, 2007; G. Bačlija, D. Prčić, Tvornica tepiha »Jovan Mikić«, *Hrvatska riječ*, br. 502, Subotica, 9. XI. 2012; O. Karamata, *Aletika na tlu Jugoslavije u godinama rata 1941 - 1945*, Beograd, 2013; *Srpski biografski rečnik*, 6, Novi Sad, 2014; L. Taboroši, *70 godina Atletskog kluba železničara »Spartak« Subotica : 1945-2015*, Subotica, 2015; Lj. Gajić, *Zlatna knjiga jugoslovenske atletike (2. prošireno izdanje)*, Jagodina, 2017; Lj. Gajić, *Razvoj rekorda Jugoslavije u atletici*, Jagodina, 2018; Z. Mesaroš, Prilog Biografiji Jovana Mikića (Spartaka), *Ex Pannonia*, 23, Subotica, 2019; V. Nimčević, Poslednji Spartakov skok, *Subotičke novine*, 18. X. 2019; Lj. Gajić, *Enciklopedija jugoslovenske atletike*, Jagodina, 2020; Lj. Vujković Lamić, Gdje je sahranjen Jovan Mikić Spartak, *Hrvatska riječ*, br. 915, Subotica, 30. X. 2020; V. Nimčević, *Godišnjica jednog uspeha Jovana Mikića* (<https://www.subotica.info/2021/06/01/godisnjica-jednog-uspeha-jovana-mikica> – pristupljeno 7. I. 2022).

S. Mačković, E. Hemar i Lj. Vujković Lamić

MIKINI DANI, kulturna manifestacija. Organizira je HKPD *Silvije Strahimir Kranjčević* iz Berega od 1998. u čast bereškoga glazbenika Mike Ivoševa – Kuzme (1901.–1959.). Osim smotre tamburaških orkestara na tamburaškoj večeri, nastupaju folklorne sekcije kulturno-umjetničkih društava, organizira se likovna kolonija te natjecanje u kuhanju ribljega paprikaša. Uz *Šokačko prelo* najznačajnija je godišnja manifestacija bereškoga Društva.

Lit.: I. Kovač, *Mika iz Berega i njegovi dani*, Bački Breg, 1999; D. Dulić, Održana VI. smotra tamburaša - Mikini dani, *Hrvatska riječ*, br. 27, Subotica, 1. VIII. 2003; Z. Gorjanac, Velikani se ne smiju zaboraviti, *Hrvatska riječ*, br. 431, 24. VI. 2011; Z. V[asiljević], Oj Beregu, selo moje malo, *Hrvatska riječ*, br. 850, 2. VIII. 2019.

S. Bačić

MIKLOŠEVIĆ, Lazar (Subotica, 18. XII. 1940.), ekonomist, gospodarstvenik. Rođen je u obitelji Martina i Jelene, rođ. Marijanušić. Osnovnu i srednju školu završio je u Subotici, diplomirao je 1964. kao član prve generacije studenata Ekonomskoga fakulteta u Subotici. Iste godine počinje raditi kao profesor ekonomske grupe predmeta u Ekonomskoj srednjoj školi u Subotici. Nakon odsluženoga vojnoga roka položio je profesorski ispit te postaje predavač na Višoj komercijalnoj školi u Beogradu i Višoj financijskoj školi u Beogradu. U Industriji mesa i konzervi 29. novembar iz Subotice započinje 1971. u sektoru za razvoj na radnom mjestu šef marketinga, a 1973. postavljen je za rukovoditelja sektora za razvoj. Kao honorarni asistent na Ekonomskom fakultetu u Subotici na predmetu Analiza poslovanja poduzeća i informiranje kod dr. Sime Dohčevića bio je 1974.-80. Pomoćnik generalnoga direktora za ekonomske poslove u IMK 29. novembar bio je 1975.-86. U tom razdoblju i prije objavio je više stručnih radova, sudjelovao je na stručnim i znanstvenim konferencijama, bio je član više strukovnih društava i udruženja, kao i njihovih upravnih tijela. Bio je član i predsjednik upravnoga odbora Saveznoga fonda za stočarstvo, radio je u nekoliko saveznih komisija, bio je i član

državne delegacije koja je sudjelovala na zasjedanju SEV-a (Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć zemalja istočnoga bloka) u Berlinu 1984. Bio je dopredsjednik Regionalne privredne komore u Subotici početkom 1980-ih i više godina član upravnih tijela poslovnih banaka. Odlikovan je 1979. Medaljom rada od strane Predsjednika SFRJ. Za generalnoga direktora Industrije čokolade, bombona i peciva *Pionir* iz Subotice izabran je 1986. i tu je funkciju obnašao u tri mandata do 1998. U Poslovnoj zajednici konditora Jugoslavije u Zagrebu bio je član i dopredsjednik upravnoga odbora, a u Udruženju konditora Jugoslavije u Beogradu do 1990. bio je predsjednik skupštine te predsjednik upravnog odbora 1990.-98. Bio je član i predsjednik Savezne komisije za kakaovac.

U vrijeme njegova mandata samoupravno poduzeće *Pionir* transformiralo se u dioničko društvo među prvima u Jugoslaviji, izvršene su četiri emisije dionica u kratkom vremenskom periodu te je dionički kapital 1989. dostigao 72 % u odnosu na ukupni kapital društva. Uvedena je suvremena unutarnja organizacija rada i upravljanja prilagođena potrebama dioničkoga društva, postavljen je novi marketinški koncept, za što je angažirana jedna od najpoznatijih svjetskih konzultantskih tvrtki *Coopers & Lybrand* i tri najpoznatije domaće konzultantske marketinške tvrtke. Usvojena je nova strategija razvoja, kojom je fokus stavljen na proizvodnju čokolade i proizvoda od čokolade, a do tada je *Pionir* bio vodeći proizvođač bombona u Jugoslaviji. Izrađena je studija izvedivosti investicijskih ulaganja na temelju koje je Međunarodna banka za obnovu i razvoj odobrila kredit od 15 milijuna njemačkih maraka za nabavu suvremene opreme za proizvodnju čokolade i bombona te nakon godinu dana novi kredit od 5 milijuna maraka. Programom razvoja društva bila su predviđena strana ulaganja, za što je bila nužna procjena kapitala društva. Sastavila ju je tvrtka *Coopers & Lybrand*, koja je izradila i Prospekt (opsežan dokument o cjeloku-

pnom poslovanju i razvoju društva), nužan za kotizaciju dionica na svjetskim burzama. Ubrzo je zaključen prvi ugovor o stranom ulaganju, kojim se ulagatelj obvezao na kupnju 30 % vrijednosti kapitala *Pionira*, a zatim je uslijedila uplata prve rate od 11 milijuna austrijskih šilinga, no proces je prekinut zbog izbijanja rata u Jugoslaviji. Nastaju teške gospodarske prilike jer je proizvodnja zasnovana na uvoznim sirovinama i značajnom izvozu gotove robe, a poslovne jedinice iz drugih jugoslavenskih republika, kao recipročna mjera uvedena od strane Srbije, prestale su raditi, oprema kupljena iz međunarodnoga kredita nalazila se uglavnom kod stranih dobavljača, a krenula je i inflacijska spirala. Stoga je izrađena nova strategija poslovanja, u uvjetima rata, međunarodnoga embarga i hiperinflacije, pri čemu je ostao nepromijenjen samo dio vezan za investicijsku izgradnju i uvođenje ISO standarda. Uz pomoć inozemnih partnera kupljena oprema iz kredita uspjela se unijeti u zemlju te je dovršena započeta investicijska izgradnja, osiguran je uvoz sirovina i dobiven je certifikat za ISO standard 9001 (kao prvo prehrambeno poduzeće od ukupno 38 u SR Jugoslaviji), a uskoro i certifikat za ISO standard 9002.

Pionir je zadovoljavajuće provodio strategiju preživljavanja sve do početka 1998., kada je počeo otvoreni pritisak nekoliko konkurentskih skupina režimskih tajkuna,

tada nije bila prihvaćena, no već je mjesec dana poslije razriješen dužnosti. *Pionir* u biti (ne i formalno) preuzima tajkunska režimska skupina iz Beograda, bez pravnoga temelja svakodnevno tijekom travnja i svibnja 1998. boravi u tvornici, režira stečaj, koji je otvoren u lipnju 1998. Uskoro su se pojavile informacije kako će *Pionir* kroz stečaj biti prodan u bescjenje, čak i na koji način, na što je u kolovozu reagirao bivši generalni direktor *Pionira*. Nakon toga uhitila ga je beogradska policija te je zadržan u pritvoru do kraja studenoga 1998., kada je istekao žalbeni rok na rješenje o stečaju i prodaji *Pionira* u stečaju. Umrežene političke, tajkunske i pravosudne strukture bile su nositelji i izvršitelji nezakonite privatizacije *Pionira*, čime je nanescena ogromna šteta za 1300 dioničara i članova njihovih obitelji, a prisvojena je nezakonita dobit velikih razmjera (pravi vlasnici *Pionira* ni danas nisu poznati): prije otvaranja stečaja dioničari su bili suvlasnici kapitala u udjelu od 56,8 % (24 milijuna njemačkih maraka početkom 1998.), a nakon završenoga režiranoga stečaja dioničarima nije ostala nijedna marka. Kako bi sebe zaštitile, spomenute su strukture krivnju za stečaj pokušale prebaciti na bivšega generalnoga direktora i pomoću svojih medija godinama su iznosile laži i klevete, ali je pravomoćno oslobođen svih optužbi 2010.

U mirovini je od 2004.

P. Miklošević Muhr

Lazar
Miklošević

koji još od druge polovine 1997. žele nasilno preuzeti *Pionir* u bescjenje. Kao generalni direktor, zbog neslaganja s nadležnim strukturama i pritisa koji su na njega vršeni, daje ostavku početkom 1998. Ona

MIKOVIĆ, plemićka porodica. Leopold I. dodijelio je u Laksenburg (dvorcu desetak kilometar južno od Beča) 31. V. 1699. plemstvo Abrahamu i Adamu, Abrahamovoj supruzi Mariji i djeci Stanislavu i Đuri te Adamovoj ženi Pauli i sinovima Vidu i Vuku. Plemstvo je proglašeno u Bačkoj županiji 18. XI. 1699. Porodica ima više grana, među ostalim i u Križevačkoj i Srijemskoj županiji. Bačka županija izdala je potvrdu o plemstvu Ivanu i Đuri 1770.

Opis grba: u štitu preko zelenoga polja jaše na bijelom konju u crveno odjeven ratnik u čizmama s mamuzama i u krznenoj pelerini, s podignutom sabljom u desnoj

ruci, a lijevom rukom drži uzde i odsječu-glu glavu Turčina. Kaciga: obučena ruka sa sabljom. Plaštevi: plavo-zlatan i crveno-srebrn.

Grb plemićke porodice Miković

Lit.: Gy. Dudás, Bácskai nemes családok, *A Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat évkönyve*, 2-3/1893, Zombor; I. Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg, 1899; E. Laszowski, *Matica plemstva županije Požeške, Srijemske i Virovitičke 1745.–1902.*, Zagreb, 1903; B. Kempelen, *Magyar nemes családok*, 7, Budapest, 1913; M. Mandić, Bunjevačko plemstvo, *Subotička Danica ili Bunjevačko-Šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1927*, Subotica, b. g.; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991.

S. Bačić

MIKOVIĆ, Milovan (Subotica, 17. VII. 1947. – Palić, 9. IV. 2021.), književnik, književni i kazališni kritičar, publicist, novinar, urednik. Rođen je u službeničkoj obitelji Geze i Jelene, rođ. Vuković. Osnovnu školu (1954.-62.) i srednju tehničku strojarskoga smjera (1962.-66.) završio u Subotici. Studirao je strojarstvo na Visokoj tehničkoj školi u Mostaru 1966.-67. i u Subotici 1967.-68., ali studij nije završio, već počinje raditi u novinarstvu. Od 1967. suradnik je *Subotičkih novina*, a u Radio Subotici bio je od osnivanja 1968., najprije kao vanjski suradnik, zatim spiker-novinar u srpsko-hrvatskoj redakciji 1970.-73., glavni urednik 1973., zamjenik glavnog urednika 1973.-77., urednik 1977.-82. te v. d. glavnoga urednika 1982.-83. Od 1983. zapošljava se u Novinsko-izdavačkoj organizaciji (kasnije: poduzeću) *Subotičke novine*. Tu radi kao urednik književnoga časopisa *Rukovet* 1983.-94. i izdavačke djelatnosti

Subotičkih novina. Od travnja 1992. glavni je i odgovorni urednik *Subotičkih novina*, a od siječnja 1994. također i ravnatelj poduzeća, do listopada 2003. Od 2002. član je uredništva, od 2004. neformalni, a od 2012. do smrti i glavni urednik književnoga časopisa *Klasje naših ravni*. Od 2005. do odlaska u mirovinu 2012. bio je urednik nakladničke djelatnosti Novinsko-izdavačke ustanove *Hrvatska riječ* iz Subotice. Kao urednik, prije svega u NIP *Subotičke novine* i NIU *Hrvatska riječ* te Katoličkom institutu za kulturu, povijest i duhovnost (danas: Katoličko društvo) *Ivan Antunović* i Matici hrvatskoj Subotica, objavio je više od 150 knjiga. Bio je suradnik Hrvatskoga uredništva Radio Subotice do njezina gašenja 2015.

Pisao je pjesme, pripovijetke, romanesknu prozu, kritike, romane, eseje, oglede i studije te je prevodio s mađarskoga i njemačkoga. Prve pjesme stvara i objelodanjuje 1966., a pjesničke, prozne tekstove i kritiku objavljuje u književnoj periodici od 1967. Objavljivao je u časopisima i listovima *Integral* (Subotica), *Rukovet* (Subotica), *Subotičke novine*, *7 nap* (Subotica), *Politika* (Beograd), *Misao* (Novi Sad), *Uzenet* (Subotica), *Brazde* (Bijeljina), *Mogućnosti* (Split), kalendaru *Subotička Danica*, *Žig* (Subotica), *Életjél évkönyv* (Subotica), *Almanah pozorišta Vojvodine* (Novi Sad), *Polja* (Novi Sad), *Krovovi* (Sremski Karlovci), *Književna revija* (Osijek), *Hrvatski iseljenički zbornik* (Zagreb), *Zadarska smotra*, *Marulić* (Zagreb), *Klasje naših ravni* (Subotica), *Bácsország* (Subotica), *Zlatna greda* (Novi Sad), *Književna rijeka* (Rijeka), *Nova riječ* (Subotica) itd. Objavljivao je u *Zborniku radova o leksičkim pozajmljenicama* (Subotica – Beograd, 1996), zbornicima *Dani Balinta Vujkova – Dani hrvatske knjige i riječi*, zborniku *Zemlja, šuma Šokci i Bunjevci* (2006), zborniku s Međunarodnoga okrugloga stola *Urbani Šokci Šokci i tambura* (2008.), zborniku *Mostovi prijateljstva* (Varaždin – Maribor, 2007.) i dr.

Prvu knjigu, zbirku pjesama *Ispitivanje izdaje*, objavljuje 1989. U mladosti je pisao na srpskom jeziku, a prve tekstove na

književnom hrvatskom jeziku objavljuje od početka 1990-ih. U tome se iznimno turbulentnom vremenu otvoreno opredjeljuje za kulturno stvaralaštvo u hrvatskoj zajednici ne zanemarujući pri tome gradske teme. Nadovezujući se na tradiciju modernoga pjevanja na materinskom ikavskom narječju bunjevačkih Hrvata koje započeo Balint Vujkov, a nastavili su Ivan Pančić i Vojislav Sekelj, napisao je na ikavici vrsnu poemu Avaške godine, koja je doživjela više izdanja. Objavio je i druge zbirke pjesama (*Izane, Metež, Praznina, Koreni stvari, Slušaj: zemlja, riječi, Jedući srce žive zvijeri, Prah obiteljske srebrnine*), eseje (*Grad je reč, Život i smrt u gradu, Iznad žita nebo*), antologije (*Roman u književnosti Hrvata u Vojvodini* /tematski broj osječke *Književne revije*, *Među mnoštvom lica*) romane (trilogija *Potonulo ušće, Nocturno, Otići nekamo*), tekstove o kazalištu (*Idemo li večeras u kazalište?*), a objavljeni su mu i izabrani radovi (*Motrišta, rasprave, ogledi*). Suator je *Razgovora s Antom Sekulićem*.

Milovan Miković

Zastupljen je u više pjesničkih antologija: *Lipe riči : Iz književnosti bunjevačkih Hrvata*, Zagreb 1994; *Antologija najboljih pesama o ljubavi*, I-V, *Velika tajna*, IV tom, Beograd, 1997.; *Antologija poezije nacionalnih manjina u Srbiji* *Trajnik*, Smederevo,

2009, *Suvremeno pjesništvo vojvođanskih Hrvata (Kolo, 5/6-2010)* Zagreb, itd. Prevođen je na mađarski, njemački, engleski i ruski jezik.

Bio je član Matice srpske (1989.), Udruženja književnika Srbije (lipanj 1991.) i Društva književnika Vojvodine, a 1990-ih postaje član Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske. Suradivao je u izradi *Hrvatske književne enciklopedije* Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža* iz Zagreba te na projektu *Enciklopedije Vojvodine* Vojvođanske akademije nauka i umjetnosti iz Novog Sada.

Za književni rad dobio je više priznanja: *Antušova nagrada* (1999.) za doprinos očuvanju hrvatskoga nacionalnoga identiteta i kulture; nagrada *Dr. Ferenc Bodrogrvári* za knjigu eseja *Život i smrt u gradu* (2000.); Nagrada za životno djelo na području književnosti koju dodjeljuje Organizacijski odbor *Dana hrvatske knjige i riječi – Dana Balinta Vujkova 2012.*; za knjigu *Prah obiteljske srebrnine* dobio je 2017. trijenalnu nagradu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata *Antun Gustav Matoš* za najbolju knjigu poezije u razdoblju 2014.-16; uredništvo *Klasja naših ravni* na čelu s Mikovićem dobilo je 2009. nagradu Matice hrvatske *Dušan Lopašić* za najbolje uređivano književno glasilo u razdoblju 2007.-08. u izdanju ogranaka Matice hrvatske; Srebrna plaketa Matice hrvatske i dr.

Kao javni i kulturni radnik ostavio je značajan trag u suvremenom kulturnom životu Subotice, ali i kulturi vojvođanskih Hrvata. Bio je izraziti zastupnik srednje generacije hrvatskih pisaca u Bačkoj i Podunavlju, napose Subotičkoga književnoga kruga. Na području informiranja posebno je značajno razdoblje u kojem je bio urednik i direktor tjednika *Subotičke novine*, koje je iz voda biltenskoga jednogumlja postupno transformirao početkom 1990-ih u slobodno, demokratsko glasilo, otvoreno za različite gradske teme. U to su vrijeme u novinama redovito objavljivani i članci o aktivnostima iz života hrvatske zajednice u Suboticu ravnopravno s drugim temama,

a kada je prisilno smijenjen s dužnosti informacijama iz života hrvatske zajednice u Subotici gotovo i više nije bilo mjesta u najčitanijem gradskom listu.

Pseudonimi: Jakov Basch i Samu Kertész.

Djela: *Ispitivanje izdaje*, Subotica, 1989. (prijev. na mađž.: *Az áruulás vizsgálatá*, Subotica, 1991); *Iza ne*, Subotica, 1990; *Avaške godine*, Rijeka, 1991. (Subotica, 1992², 1993³, 1993⁴, Zagreb, 2005⁵); *Metež*, Subotica, 1992; *Praznina*, Subotica, 1993; *Koreni stvari*, Subotica, 1996; *Grad je reč*, Subotica, 1996; *Život i smrt u gradu*, Subotica, 1999; *Iznad žita nebo*, Subotica-Zagreb, 2003; *Slušaj: zemlja, riječi*, Pinkovac-Güttenbach, 2007; *Razgovori s Antom Sekulićem* (suautor s Andrija Kopilović), Subotica, 2008; *Roman u književnosti Hrvata u Vojvodini*, u: *Književna revija*, 3-4/2008, Osijek; *Jedući srce žive zvijeri*, Subotica, 2014; *Prah obiteljske srebrnine*, Subotica, 2015; *Otići nekamo*, Subotica, 2017; *Nocturno*, Subotica, 2018; *Motrišta, rasprave, ogledi*, Subotica, 2019; *Među mnoštvom lica*, Subotica, 2019; *Idemo li večeras u kazalište?*, Subotica, 2020; *Potonulo ušće*, Subotica, 2020.

Lit.: Z. Romić, U četiri oka : Čitatelj izvlači zaključak, *Žig*, br. 9, Subotica, 5. XI. 1994; J. Melvinger, Dionizijska zbilja avaskih godina Milovana Mikovića, *Rukovet*, 1-2/1992, Subotica; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; M. Miković, *Biibliografija*, Subotica, 1998; L. Razora [L. Merković], Suvremena književnost Hrvata u Vojvodini – gledana iz još jednog početla, *Klasje naših ravni*, 1-2/2002, Subotica; S. Vulić, O književnom djelu i jeziku Milovana Mikovića, *Riječ*, 1/2006, Rijeka; D. Rokvić, *Ko je ko u Subotici*, Subotica, 2006; Đ. Vidmarović, Četiri desetljeća izložen asimilaciji, *Klasje naših ravni*, 5-6/2008, Subotica; S. Vulić, *Vitezovi hrvatskog jezika u Bačkoj*, Subotica, 2009; *Hrvatska književna enciklopedija*, 3, Zagreb, 2009; Z. Sarić, Putujući prema kraju noći, *Klasje naših ravni*, 11-12/2012, Subotica; Đ. Vidmarović, Poeta doctus iz Subotice, *Vijenac*, br. 548, Zagreb, 2015; S. Vulić, O književnim djelima Milovana Mikovića, *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, 3, Dubrovnik, 2016; P. Vuković, Dijalektalno pjesništvo u bačkih Bunjevaca, u: I. Lukács (ur.), *Nomadi margine : Međunarodni znanstveni skup : Budimpešta, 24. ožujak 2010.*, Budapest, 2019; D. Bašić Palković, Neizbrisiv trag u književnosti i kulturi, *Hrvatska riječ*, br. 939, Subotica, 16. IV. 2021.

Z. Sarić

MIKOVIĆ, René (Zagreb, 4. VII. 1954. – Groningen, Nizozemska, 1996.), slikar. Rođen je u obitelji Ljudevita Dudaša i Ma-

rike, rođ. Miković. Studirao je u Zagrebu na Tehničkoj školi primijenjene umjetnosti, a zatim u Heatherly School of Art, jednoj od najstarijih neovisnih umjetničkih škola u Londonu. Ljetni seminar na Akademiji likovnih umjetnosti u Niederbippu (Švicarska) pod vodstvom Kurta Löba pohađao je 1976. Od 1976. do 1979. pohađao je Akademiju Minerva u Groningenu kod profesora i nizozemskog slikara Everta Muscha, a na Akademiji Jan van Eyck kod profesora Koa Sarneela studirao je 1979.-81. Stalno se nastanio u Groningenu u Nizozemskoj. Iako je imao kratak život, stvorio je opus koji je prikazao na brojnim izložbama u Americi i Europi. Njegovo stvaralaštvo obilježava i tehnika *trompe l'oeil*, koja se fokusira na vješto ostvarenje što točnije iluzije videne stvarnosti, za visoko realističnu optičku iluziju trodimenzionalnoga prostora i objekata na dvodimenzionalnoj površini,

R. Miković, *Mrtva priroda*

koja navodi promatrača na to da naslikane predmete ili prostore doživi kao stvarne. Zbog rane smrti njegovo je stvaralaštvo nedovoljno poznato u javnosti.

Lit.: https://www.lievehemel.nl/rm_first.htm; www.artdunord.nl (pristupljeno 30. XII. 2022).

Lj. Vuković Dulić

MIKOVIĆ, Veco (Subotica, 7. I. 1914. – kraj Rostova, Rusija, 20. VII. 1942.), vojni pilot. Sin je Gustava i Eržike, rođ. Merković. Zrakoplovni mehaničar postao je 1938. Za pilota je položio u rujnu u Drugoj pilotskoj školi u Kraljevu 1939., a pridružio se Trećoj pilotskoj školi u Nišu. U

svibnju 1941. u činu vodnika pridružio se snagama Nezavisne Države Hrvatske, a u srpnju je postao član Zrakoplovstva NDH. U rujnu je unaprijeđen u narednika. Kao dio hrvatskih snaga u njemačkom napadu

Veco
Miković

na Sovjetski Savez njegova je jedinica u prosincu 1941. raspoređena na južni sektor Istočnoga bojišta. Prvu zračnu borbu imao je 20. III. 1942, kada je oborio dva sovjetska aviona. Skupa s Cvitanom Galićem postao je 7. travnja prvi hrvatski zračni as, što se postajalo nakon uspješnog obaranja pet neprijateljskih aviona. Unaprijeđen je u stožernog narednika. Poginuo je u borbi nedaleko od Rostova, kada se sa svojim zrakoplovom srušio na ničijoj zemlji nedaleko od Rostova. Ukupno je oborio 14 zrakoplova u zračnim borbama, od čega je u vrijeme smrti bilo 10 potvrđenih, a četiri nepotvrđena obaranja, s time da su naknadno dva i potvrđena.

Lit.: D. Savic, B. Ciglic, *Croatian Aces of World War 2*, Osprey aircraft of the aces, 49, Oxford, 2002.

E. Hemar

MIKŠIĆ, Josip (Joso) (Subotica, 12. II. 1896. – Subotica, 27. IV. 1922.), društveni djelatnik, činovnik. Rođen je u obitelji Ivana i Estere Šimoković. Organizator i potporučnik Bunjevačko-srpske narodne garde u Subotici osnovane u studenom 1918. Sudjelovao u aktivnostima preuzimanja vlasti u gradu u vrijeme raspada Austro-Ugarske. Od 1. I. 1919. radio na poslovima žigosanja krunskih novčanica i lokalnom popisu stanovništva koji je korišten za potrebe Pariške mirovne konferencije. Pravni fakultet u Subotici upisao je 1920. ali ga nije završio. Radio je kao kontrolor u gradskoj bolnici. Preminuo je od »sušice« (tuberkuloze).

Lit.: M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; I. Prčić, *Subotica i Bunjevci: da se zna i ne zaboravi*, Subotica, 1936; P. Pekić, *Povijest oslobođenja Vojvodine*, Subotica, 1939; S. Mačković, O prvim studentima upisanim na Pravni fakultet u Subotici, *Ex Panonia*, 23, Subotica, 2019.

S. Mačković

MIKULAŠ (*madž.* Mikuláš; *madž.* Miklós: Nikola), pučki naziv bačkih Hrvata za blagdan sv. Nikole biskupa, koji se obilježava 6. prosinca. Njegovo štovanje najprije se razvilo u Carigradu, kada mu je car Justinijan posvetio crkvu sredinom VI. st., a odatle se kult proširio u Grčku i slavenske zemlje. U Rimu se sv. Nikola počeo štovati u VIII. st., odakle se štovanje proširilo po južnoj i srednjoj Europi. Među ostalim, zaštitnik je djece i donosi im darove.

U bačkih Hrvata za običaj darovanja djece od strane sv. Nikole koristi se madžarski naziv, koji je nastao pod utjecajem slovačkoga (Mikuláš). Prema tradiciji, darovi koje je najčešće donosio djeci bili su slatkiši i čarape. Običaj je kod bačkih Hrvata novijega datuma, zabilježen je poslije Prvoga svjetskoga rata, na salašima i selu preuzeli su ga iz grada, pod madžarskim utjecajem. Uvečer prije dolaska Mikulaša djeca čiste cipele i čizme, a u nekim krajevima stavljala mu se i hrana na prozore. Djeca su s posebnom napetošću očekivala dolazak Mikulaša i od njih se očekivalo da budu dobra ako žele da im Mikulaš doneše darove. Kako bi djeci izgledao stvarniji, jedna osoba (najčešće muškarac, rjeđe žena) maskirala se i obilazila domove u susjedstvu. Osim kontinuiranoga privatnoga obilježavanja blagdana, između dva svjetska rata počelo je i javno obilježavanje Mikulaša u školama, ali je to prestalo u vrijeme socijalizma. Tada se Mikulaša nastojalo zamijeniti dočekom Djeda Mraza, koji je krajem godine dijelio djeci darove u organizaciji škola i poduzeća u kojima su radili roditelji. Nakon prestanka komunističkoga uređenja ponovno je organiziran javni doček Mikulaša u školama (Madžarska) i u kulturnim udrugama (Vojvodina) tako što jedna osoba maskirana u Mikulaša dijeli djeci darove, najčešće paketiće sa

slatkijima. Do danas je ostao dan privatnoga darivanja djece i unuka, a promijenjena je vrsta i materijalna vrijednost darova poboljšanjem financijskih mogućnosti.

Lit.: M: Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica, 1990; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; S. Beretić, *Božji prijatelji s nama na putu*,² Subotica, 2014; M. Rajković Iveta, T. Gorup, A. Klopotan, *Božićni običaji*, u: M. Černelić (ur.), *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*, Zagreb, 2014; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

S. Bačić

MIKUŠKA, Milka (Subotica, 13. V. 1935. – Subotica, 28. IX. 2008.), etnologinja, muzeologinja. Kći je Istvána i Teze, rođ. Budanović. U rodnom gradu završila je osnovnu školu i gimnaziju, a studij etnologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1960. Najprije je kraće vrijeme radila u Kulturno-propagandnom centru u Subotici, a nakon njegova rasformiranja na Radničkom sveučilištu u Subotici. Kao kustosica etnologinja zapošljava se 1963. u Gradskom muzeju u Subotici. Tu je u etnološkom odjelu nastavila posao koji je započela Lepasava Filipović, prva kustosica etnologinja u subotičkom muzeju. Prvih godina provodila je terenska i arhivska istraživanja, upotpunjavala i osnivala zbirke u odjelu, uspostavljala i vodila dokumentaciju. Nakon što se potkraj 1960-ih Gradski muzej prvi put preselio iz Reichleove palače u Gradsku kuću, radila je na formiranju drugoga stalnoga postava muzeja. Magistarski rad *Zanatlije i zanatstvo Subotice od sredine 18. do početka 20. veka* obranila je na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1973., a u skraćenom je obliku objavljen u tridesetak nastavaka u *Subotičkim novinama* 1976. Prvi je put postavljena za ravnateljicu Gradskoga muzeja u Subotici 1976. i tu je dužnost obnašala do 1986. To su bile godine kadrovske jačanja institucije, snažnijega prodora u javnost grada, uspostave značajnijih stručnih kontakata u zemlji i inozemstvu (Segedin, Baja, Kecskemét, Debrecen, Kalača, *Hódmezővásárhely*). Zvanje muzejskoga savjet-

nika stekla je 1988. Svestrano je skupljala etnografsku građu i predmete te ih predstavila na brojnim izložbama (*Bunjevačka nošnja, Zanatstvo Subotice, Sjećanje na dr. Oskara Vojnića*, etnološke izložbe u povodu Dužijance, *Etnopark...*). Realizirala je i brojne tematske izložbe u Subotici iz fondova muzeja drugih gradova (Novi Sad, Beograd, Zagreb, Ljubljana itd.). Tek neke od izložaba popraćene su katalogima, pa ih je danas teško sve pobrojiti. Početkom 1991. kao autorica etnološkoga segmenta sudjelovala je u realizaciji trećega stalnoga postava Gradskoga muzeja u Subotici. Za ravnateljicu Gradskoga muzeja u Subotici ponovno je izabrana 1992. i na toj je dužnosti ostala do umirovljenja 2000., u najtežem razdoblju za funkcioniranje te institucije. Njezinim zauzimanjem mnogi vrijedni legati obogatili su zbirke Gradskoga muzeja.

Tekstove je objavljivala u tjednom tisku i periodici (*Spona*, Novi Sad; *Ex Pannonia*, Subotica, itd.), a suautorica je i *Vodiča kroz muzej* (Subotica, 1972.). Sudjelovala je na stručnim skupovima i kongresima muzejskih djelatnika, a kao članica Međunarodne muzejske asocijacije (ICOM) sudjelovala je i na Međunarodnim kongresima etnoloških i antropoloških znanosti (ICAES) u Moskvi 1965. i Chicagu 1973., kongresima ICOM-a u Kopenhagenu 1974. i Haagu 1989. Dobitnica je priznanja Muzejskoga društva Vojvodine 1976., Vojvođanskoga muzeja, Etnografskoga muzeja i Narodnoga muzeja u Beogradu 1999. i 2001. Uz Imrea Schulmanna, Lászla Szekeresa, Milana Dubajića i Belu Durancija, jedna od utemeljivača muzejske djelatnosti u Subotici.

Kao aktivna kulturna djelatnica sudjelovala je u organizaciji prvih javnih proslava Dužijance od 1968. i u promoviranju slamarske umjetnosti od njezinih početaka. Na njezinu inicijativu radovi slamarki prikazani su na desetak izložaba u Subotici, diljem Vojvodine, u Hrvatskoj te u Mađarskoj. Posebno se angažirala oko preuzimanja ostavštine dr. Vinka Perčića i otvaranja Zavičajne galerije *Vinko Perčić*

2006. godine kao zasebne institucije u kojoj je prezentiran taj umjetnički materijal.

Pokopana je na Bajskom groblju u Subotici.

Lit.: L. I. Krmpotić, *Umjetnost u tehnicu slame*, Subotica, 2004; D. Rokvić, *Ko je ko u Subotici*, Subotica, 2006; Ž. Zelić, Dodjela »Antušove nagrade« i nagrade aranžerima izloga u sklopu proslave književne večeri, *Zvonik*, 8/2006, Subotica; In memoriam : mr. Milka Mikuška (1935.-2008.) : Utemeljiteljica muzejske djelatnosti u Subotici, *Hrvatska riječ*, br. 292, Subotica, 3. X. 2008; I. Hulo, In Memoriam, Mr Milka Mikuška, etnolog, muzejski savetnik (1935 – 2008), *Museion*, 8, Subotica, 2009.

S. Bačić

MILANKOVIĆ, Antun – Tuniša (Subotica, 3. XII. 1916. – Subotica, 22. XII. 1997.), radnik, političar. Rođen je siromašnoj radničkoj obitelji Marka, gradskoga redara, i Monike, rođ. Kovačević. Njegov je brat bio Ivan Milanković. Osnovnu školu i četiri razreda srednje škole završio je u Subotici. U subotičkoj tiskari *Minerva* najprije radi kao grafički šegrt, a poslije kao slovoslagatelj 1932.-38. Zatim odlazi na odsluženje vojnoga roka te je u travnju 1941. zarobljen kao pripadnik jugoslavenske vojske. Nakon zarobljeništa i prisilnoga rada u Njemačkoj do kraja rata bio je u više radnih logora u Mađarskoj. Od 1945. radi u tiskari *Minerva*, gdje je 1946. izabran za direktora. Član KPJ postao je 1948. Direktor gradskoga Pogrebnoga poduzeća bio je 1949.-57., kada je izabran za predsjednika NO Donji grad. Nakon promjene teritorijalne organizacije na području Subotice i ukidanja devet općina (među njima i općine Donji grad) te ustanovljavanja jedne jedinstvene općine Subotica 31. XII. 1959. vratio se u to poduzeće, gdje je radio do umirovljenja. Za Direktora Uprave za sportske objekte u Subotici izabran je 1965.

Pokopan je na Senčanskom groblju u Subotici.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, Sreski Komitet SKS Subotica F:88.269.

Lit.: *Gradska kuća u Subotici : Városháza Szabadkán 1912-2012*, Subotica, 2012;

S. Mačković i G. Bačlija

MILANKOVIĆ, Bolto – Božidar (Subotica, 3. XI. 1921. – Palić, 18. V. 1993.), gospodarstvenik, politički djelatnik. Rođen je u siromašnoj službeničkoj obitelji Grge i Kate, rođ. Radak. Osnovnu školu, tzv. malu maturu, završio je u rodnom gradu, kao i Trgovačku akademiju, na kojoj je diplomirao 1940. Bio je član sokolskoga pokreta. Nakon diplomiranja upisuje Ekonomsko-komercijalnu visoku školu u

Bolto
Milanković

Beogradu školujući se uz rad kao činovnik na željeznici. No zbog izbijanja rata prekidajući školovanje i vraća se u Suboticu. Tu se priključuje pokretu otpora, ali biva uhićen i osuđen na devet mjeseci zatvora zbog puške koja je pronađena u njegovu dvorištu. Nakon izlaska iz zatvora u srpnju 1942. svakodnevno se morao javljati u policiju u »Žutoj kući« do listopada 1943., kada je prisilno mobiliziran u mađarsku vojsku i poslan na bojišnicu u Karpate. Tijekom 1944. dobrovoljno prelazi u sovjetsku Crvenu armiju, a po povratku u Suboticu priključuje se Jugoslavenskoj armiji. U vojsci je u lipnju 1945. primljen u SKOJ, u kolo vozu iste godine u KPJ, a demobiliziran je u listopadu 1945.

Nakon toga upisuje se na Ekonomski fakultet u Beogradu, gdje je diplomirao. Poslije se upošljava u Okružnom narodnom odboru u Subotici, u odsjeku trgovine i opskrbe stanovništva, te kao pomoćnik povjerenika za državne nabave. Za člana Izvršnoga odbora povjerenika državnih nabava grada Subotice izabran je 1950. Uskoro zatim počinje raditi kao okružni revizor u Zadružnom savezu Vojvodine. Poslije se vraća u Suboticu i biva imenovan direktorom u izgradnji nove zgrade tvornice mesa

i konzervi 29. novembar u Šandoru (Aleksandrovu), na periferiji Subotice, koja je završena 1959., a oprema je premještena iz zastarjelih pogona na Paličkom putu (bivša tvornica *Hartmann*, koja je je konfiscirana 1946.). Bio je dopredsjednik sreza Subotice sve do rasformiranja sreza 1964.

Kao dopredsjednik Skupštine Općine Subotica bio je jedna od ključnih osoba iz lokalnih vlasti koja je skupa s drugim bunjevačkim članovima SKJ (Antun Milodanović – Dela, Antun Kopilović – Šogor, Đuro Stipić i dr.) od početka inicijative dala potporu organiziranju javne proslave žetelačkih svečanosti Hrvata Bunjevaca *Dužijanca* 1968. godine, koje su u toj formi održavane do 1971. Uskoro je otišao za savjetnika u Privrednu komoru Jugoslavije u Beogradu, gdje je radio do umirovljenja.

Više je puta biran za odbornika općine i sreza Subotice, kao i za zastupnika u skupštinama Vojvodine, Srbije i Jugoslavije.

Pokopan je na Senčanskom groblju u Subotici.

Lit.: N. Zelić, Javna proslava Dužijance (1968. – 1971.), *Klasje naših ravni*, 1-4/2014, Subotica; N. Zelić, Tako smo razmišljali, govorili, pisali, radili, slavili..., prije 50 godina, *Revija Dužijanca*, br. 7, Subotica, 2018; <https://subotickaistorijagroup.wordpress.com/bolto-milankovic> (pristupljeno 1. VI. 2021).

G. Bačlija

MILANKOVIĆ, Cecilija (Subotica, 18. V. 1926. – Subotica, 28. XI. 2000.), amaterska slikarica, pjesnikinja. Rođena je u obitelji Stipana i Lozike, rođ. Vlahović. Završila je gimnaziju u Subotici i doškolovanje za stomatološku sestru te je do mirovine radila u Zubnoliječničkoj službi u Subotici.

Slikanje razvija kao hobi. U rad Likovne sekcije KUD-a (danas: HKPD) *Matija Gubec* iz Tavankuta bila je uključena 1968.-71, kad je ta sekcija imala svoj atelje u Domu kulture u Subotici (Gradska kuća). U tom je ateljeu imala i prvu samostalnu izložbu 25. VII. 1971. Bila je članica Kluba slikara i kipara *Veljko Vlahović*, koji je djelovao pri Radničkom sveučilištu u Subotici, Likovnoga društva *Spektar* iz Zagreba, a

bila je uključena i u osnivanje HKUD-a *Bunjevačko kolo* te likovne sekcije pri istom društvu. Više je puta sudjelovala u radu Likovne kolonije Bunarić, a izlagala je i na devet samostalnih te brojnim sku-

Cecilija
Milanković

pnim izložbama. Najviše slika u tehnici pastela motive mrtve prirode, bačke krajolike, bunjevačku narodnu nošnju, portrete, ali i apstrahirane motive inspirirane poezijom (Dobriša Cesarić), bajkama, glazbom. Okušala se i u grafičkom oblikovanju te je tako izradila amblem za manifestaciju Susret dječjih zborova *Zlatna harfa* 1999., vinjete za Katolički list *Zvonik*, ilustraciju za naslovnicu te vinjete knjige Kate Ivanović *Ruku mira pružam svima*. Za svoj rad primila je više nagrada i pohvalnica. Slike joj se nalaze po brojnim privatnim kolekcijama, zbirci HKC-a *Bunjevačko kolo* te u Galeriji *dr. Vinko Perčić* u Subotici. Bila je članica Matice Hrvatske Subotica te predsjednica njezina Likovnoga odjela *dr. Vinko Perčić*. Sudjelovala je u osnivanju i radu Dobrotvorne zajednice *Amor Vincit* u Subotici.

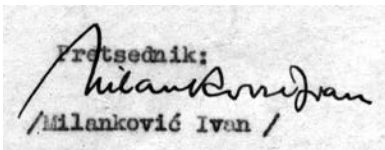
Lit.: D. J., Razgovor : Cecilija Milanković, slikarica, *Glas ravnice*, br. 85, Subotica, 1997; C. Milanković, Životopis, *Klasje naših ravni*, 1/1998., Subotica; »Zlatna harfa '99«, *Zvonik*, 8/1999, Subotica; N. Zelić, *Protiv zaborava : Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo »Matija Gubec« Tavankut (1946. – 1996.)*, Zagreb, 2000; V. Grunčić, U znak sjećanja : Cecilija Milanković 18. svibnja 1926. – 28. studenog 2000., *Klasje naših ravni*, 1-2/2001, Subotica.

Lj. Vuković Dulić

MILANKOVIĆ, Ivan (Subotica, 27. XI. 1914. – Subotica, 24. VII. 1947.), sudionik partizanskoga pokreta, političar, gradonačelnik, savezni zastupnik. Rođen je u obi-

telji Marka, gradskoga redara, i Monike, rođ. Kovačević. Njegov je brat bio Antun – Tuniša. Završio je Trgovačku akademiju u Subotici. Po završenoj vojnoj obvezi zaposlio se na Pravnom fakultetu u Subotici kao činovnik. U to je vrijeme član I. podružnice Bunjevačkoga momačkoga kola, gdje se na skupštini 1937. sukobio s kapelanom vlč. Ivanom Benešom iz centrale Bunjevačkoga momačkoga kola zagovarajući bunjevačku samosvojnost, antihrvatstvo, unitarno jugoslavenstvo i protucrkvena stajališta, zapravo agitirajući za *Neven*, koji je tada uređivao Joso Šokčić, i politiku koju je u njemu zastupao. Nakon uspostave mađarske vlasti 1941. otpušten je iz službe. Za vrijeme rata djelovao je u ilegalnom partizanskom pokretu.

Početak 1945. postao je članom KPJ. Najprije je bio šef stambenoga ureda pri Gradskom narodnom odboru (NO), zatim šef socijalnoga odsjeka, pa šef odsjeka za unutarne poslove pri Okružnom NO-u Subotičkoga okruga. Od svibnja 1945. obnašao je funkciju predsjednika Gradskoga NO-a, što odgovara današnjoj funkciji gradonačelnika. Na izborima za Ustavotvornu skupštinu u 11. XI. 1945. izabran je za narodnoga poslanika u Vijeću naroda Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Tako je bio prvi čovjek izvršne vlasti u gradu kao predsjednik NO-a Subotice, a istodobno i zastupnik u

Potpis Ivana Milankovića

saveznoj skupštini. Bio je i član Izvršnoga odbora Sreske Narodne fronte. U poslijeratnoj kratkoj obnovi rada subotičkih hrvatskih društava na skupštini Hrvatskoga akademskoga društva *Matija Gubec* 4. VI. 1945. izabran je za dopredsjednika, na skupštini Hrvatske kulturne zajednice održanoj 10. VI. 1945. u prostorijama Pučke kazine izabran je u »obranički odbor«, a na

godišnjoj skupštini Hrvatskoga kulturnoga društva 15. XII. 1946. izabran je također u sud časti. Surađivao je u novinama *Hrvatska riječ*, kao i u prvom i jedinom broju časopisa Hrvatskoga kulturnoga društva *Njiva*, koji je izašao 1. I. 1947. Na funkcijama predsjednika Gradskoga NO-a i saveznoga zastupnika bio je do 27. IV. 1947., kada je zbog bolesti spriječen dalje sudjelovati u radu tih tijela.

U spomen na njega u Domu Socijalističkoga saveza radnoga naroda u II. kvartu (Senta) u ulici braće Radića (zgrada današnje Mjesne zajednice *Bajnat*) osnovan je 1955. KUD *Ivan Milanković*, koji je djelovao do 1960-ih godina. Njegovo ime danas nosi ulica u subotičkoj četvrti Senta.

Lit.: *Neven*, 9/1937, 21/1939, Subotica; N. Zelić, Njiva i parlog, *Hrvatska revija*, 2/2008, Zagreb; *Gradska kuća u Subotici: Városháza Szabadkán 1912-2012*, Subotica, 2012; V. Nimčević, O prezimenima bačkih Hrvata (XXIV.): Milanković, *Hrvatska riječ*, br. 1019, Subotica, 28. X. 2022.

V. Nimčević i S. Mačković

MILAŠEVIĆ, Ivan Nepomuk (Novi Sad, 12. V. 1800. – Novi Sad, 11. X. 1853.), arhivar novosadskoga magistrata. Sin je Matije i Magdalene, rođ. Oršolić. Nakon završetka šestorazredne gimnazije ušao je u gradsko poglavarstvo (magistrat) Novoga Sada kao vježbenik 1817. Za pisara je postavljen 1819., a za gradskoga arhivara i registratora izabran je prilikom restauracije (izbora) 1831. Vasa Stajić u biografiji o njemu piše da je »rođenjem novosadski Šokac, Hrvat, za koga je Gajev [Ilirski] pokret kasno počeo i nije ga preporodio«. Nakon Svibanjske skupštine u Srijemskim Karlovcima, na kojoj su Srbi iz Ugarske iznijeli zahtjeve za autonomijom, na restauraciji u svibnju 1848. izabran je u dominantno srpski magistrat. No kada je odbijanje tih zahtjeva od strane ugarske vlade Lajosa Kossutha izazvalo vojne sukobe s pobunjenim Srbima, u bombardiranju Novoga Sada s Petrovaradinske tvrđave, u kojoj su bili pristaše mađarskoga pokreta, u lipnju 1849. stradala mu je kuća. No ubrzo se vratio u grad kao pristaša Kossuthova pokreta te je 1849. postavljen za senatora (člana magistrata)

koji je bio promadžarski orijentiran, ali je tu dužnost kratko obavljao do mađarske kapitulacije u kolovozu 1849. Stajić drži da se Milašević »izgleda nije mnogo kompromitirao« kao pristaša mađarskoga pokreta, jer je od 1851. za dnevnicu dovodio u red oštećenu arhivu novosadskoga magistrata. Na prvoj restauraciji novosadskoga magistrata 1852. poslije revolucionarnih događaja ponovno je imenovan za magistratskoga arhivara i registratora i tu je dužnost obnašao do smrti. Magistratske je protokole počeo dosljedno voditi na njemačkom jeziku, što je zadržano sve do ukidanja austrijske krunske zemlje Vojvodstva Srbije i Tamiškoga Banata 1860.

Lit.: V. Stajić, *Novosadske biografije*, 3, Novi Sad, 1938; V. Stajić, *Grada za političku istoriju Novog Sada*, Novi Sad, 1951; *Enciklopedija Novog Sada*, 15, Novi Sad, 2000.

S. Bačić

MILAŠIN, plemićka porodica. Leopold II. dodijelio je plemstvo 7. III. 1791. stolnobiogradskom biskupu Nikoli Milašinu, bratu mu Pavlu i njegovoj djeci te udovicama i djeci njihove pokojne braće. Iste je godine plemstvo proglašeno na skupštini Bile županije i na skupštini Bačke županij. Na popisu plemića 1825. u Čavolju, odakle su članovi porodice, zabilježeno je osam članova porodice, a na popisu 1841.-20 muških članova porodice. Te je godine u Subotici zabilježeno još 15 muških članova porodice, a u Aljmašu (*mađ.* Bácsalmás) i Baji po jedan.

Grb plemićke porodice Milašin

Opis grba: u štitu presječenom crveno-srebrnim poljem nalazi se crni orao s proširenim krilom u gornjem dijelu i tri osmerokutne zlatne zvijezde iznad trostrukoga zelenoga humka u donjem dijelu. Boje na štitu su crveno-srebrna i plavo-zlatna. Ukras za kacigu: crveno-bijelo-plavo nojevo pero.

Lit.: I. Nagy, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, 7, Pest, 1860; I. István, Bunyevác nemsségünk, *A Bács-Bodrogh Vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve*, 1/1896, Zombor; Gy. Dudás, A bácskai nemes családok összeírása 1841-ből, *A Bács-Bodrogh Vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve*, 4/1896, Zombor; E. Reiszig, Bács-Bodrog vármegye nemes családai, *Bács-Bodrog vármegye*, 2, Budapest, [1909]; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002.

L. Heka

MILAŠIN, Đeno (Milassin, Jenő) (Kalača, 3. VII. 1881. – Baja, 13. II. 1945.), pravnik, javni bilježnik. Rođen u obitelji plemićkoga podrijetla Mirka Milašina (Imre Milassin, 1844. – 1912.), pravnika, i majke Jolán, rođ. Szécsy. Gimnaziju je završio u Kalači. Pravo je studirao na Pravnoj akademiji u Egeru te na Pravnim fakultetima u Budimpešti i u Kolozsváru (*rum.* Cluj-Napoca). Doktorirao je temeljem rigorozza 1903. Vojsku je služio 1904. i 1905. kao pripadnik 4. topničke pukovnije u Budimpešti. Karijeru je započeo 1905. kao odvjetnički vježbenik u Kalači. Zatim je bio vježbenik pri Kraljevskom sudbenom stolu u Segedinu. Pravosudni ispit položio je u Marosvásárhelyu (*rum.* Târgu Mureș) 1909. Službovao je u Đuli (*mađ.* Gyula), Kuli, Bačkoj Topoli te kao zamjenik javnoga bilježnika u Subotici od 1911. Kraće vrijeme radio je kao državni tužitelj u Pančevu. Na strani državnog tužiteljstva bio je uključen u veleizdajnički proces u Segedinu 1915. protiv Vase Stajića zbog objave članaka u *Novom Srbinu*, kada je Stajić osuđen na devet godina zatvora. Stajić ga je opisao kao »pomadžarenoga Bunjevca«. Početkom Prvoga svjetskoga rata dragovoljno se prijavio kao pričuvni topnički poručnik. Nagrađen je vojnim odličjem 1915. Imenovan je

1917. za kraljevskoga javnoga bilježnika u Senti, gdje je ostao do 1921., kada ga je Ministarstvo pravde Kraljevine SHS smijenilo.

Pečat kraljevskog
javnog bilježnika
dr. Đene Milašina

Za javnoga bilježnika u Kalači imenovan je 1922. Preselio se u Baju 1926., gdje je 1927. otvorio javnobilježnički ured. Bio je virilni član skupštine Bačko-bodroške županije i skupštine grada Baje, član Upravnoga odbora Poslovno-industrijske banke Baja i Štedionice Sárközi u Kalači.

Pokopan je na bajskom groblju sv. Roka.

Lit.: I. Nagy, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, 7. Pest, 1860; A. Lebl, *Politički lik Vase Stajića : izabrani politički i ideološki spisi*, Novi Sad, 1963; G. Rokolya, *Magyar közjegyzők a Délvidéken*, Budapest, 2017.

M. Bara

MILAŠIN, Marija Beata (Veronika) (Subotica, 6. II. 1916. – Zagreb, 3. XII. 1996.), redovnička poglavarica, vjerska spisateljica. Roditelji su joj bili Bruno i Elizabeta, rođ. Davčik. U Družbu bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe (danas Družba sestara Naše Gospe) primljena je 1931. u Subotici, gdje je 11. VII. 1937. stupila u novicijat i 12. VII. 1938. položila prve zavjete. Doživotne zavjete položila je 12. VII. 1944. u Zagrebu. Učiteljsku školu kod sestara milosrdnica u Zagrebu završila je 1936. i od 1938. predavala je u školi svoje Družbe u Subotici, potom je 1941. kratko bila odgojiteljica postulantica u Zagrebu, od listopada te godine prva predstojnica filijale i upraviteljica pučke škole u Topuskom, a učiteljica novakinja u Zagrebu 1942.-46, uz kratki prekid 1944., kad je bila prva predstojnica filijale u Brezovici. U Zagrebu je potom bila predstojnica kuće matice 1946.-52. i ponovno učiteljica novakinja 1952.-58. Prva savjetnica i zamjenica vrhovne poglavarice Družbe bila je 1946.-58., a vrhovna poglavarica 1958.-69. Zauzimala

se za provođenje reformi Drugoga vatikanskoga koncila, sa sestrama i stručnjacima obnovila je konstitucije Družbe te je 1962. prihvatila ponudu da sestre u svojoj ciklostilskoj tiskari umnažaju novopokrenuti list *Glas s Koncila* (danas *Glas Koncila*). God. 1958. utemeljila je filijalu u subotičkom sjemeništu i Biskupijskom ordinarijatu te 1961. u domu za stare u belgijskom Herbeumontu i u osječkoj Retfali, a 1962. ponovno je otvorila filijalu u Taborskom i 1968. pri župi sv. Blaža u Zagrebu. U zagrebačkim Remetama kupila je 1964. imanje s kućom te je tamo preselila novicijat i otvorila dječji vrtić. Tu je bila predstojnica 1969.-78. i do 1971. vodila je gradnju nove kuće vršeci uz to i službu vrhovne ekonomice Družbe 1969.-75. Predstojnica u Garešnici bila je 1980.-83, odakle se vratila u Remete te je tamo ponovno bila predstojnica 1988.-90.

Marija Beata Milašin

Članci o povijesti i karizmi Družbe objavljeni su joj u periodicima *Zov* (1980–82) i *Subotička Danica* (1989) te u knjizi M. Anđeline Kujundžić *Tragom četiri stoljeća* (Zagreb, 2014²), a pjesma o bl. Alix le Clerc u zbirci poezije Družbe sestara Naše Gospe *Na dlanu* (Zagreb 1997, uglazbila s. Cecilija Pleša). U zbirci *Na svetost pozvane* (Zagreb, 2015) objavljen je izbor pisama koja joj je uputio sluga Božji fra Ante Antić, a u godišnjaku *Tkalčić* (Zagreb, 2016) pisma koja joj je uputio Alojzije Stepinac. Amaterski se bavila slikanjem u tehnici ulja na platnu, ulja na svili i u tehnici batika, u kojoj je izradila motiv Dobroga pastira (1982).

Lit.: *Majka Beata Milašin (1916.–1996.). Život, zapisi i sjećanja*, Zagreb, 1997; A. Kujundžić, Pogled na lik naše majke Beate, *Zvonik*, 1/1997, Subotica; I. Armanda, Zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac i Družba sestara Naše Gospe, *Tkalčić*, 20, Zagreb, 2016.

I. Armanda

MILAŠIN, Marko (Subotica, 25. IV. 1927. – Beograd, 15. III. 2017.), pravnik, diplomat, veleposlanik. Sin je Tome i Jelene, rođ. Neorčić. Brat je političara Stjepana Milašina. Osnovnu i srednju škole polazio je u Novom Sadu i Subotici, a diplomirao je na Sveučilištu u Beogradu – na Pravnom fakultetu te na Filozofskom fakultetu – Odsjek za povijest umjetnosti. Iz Mjesnoga komiteta Komunističke partije u Subotici premješten je 1949. u jugoslavensko Ministarstvo vanjskih poslova, gdje je radio do umirovljenja 1987. Tijekom diplomatske karijere isprva je u dva maha bio na službi u veleposlanstvu Jugoslavije u Mađarskoj (Budimpešta), između 1950. i 1960. Nakon toga bio je savjetnik za kulturne odnose u jugoslavenskom veleposlanstvu u Francuskoj (Pariz) 1964.–68. te politički savjetnik u veleposlanstvu u Alžiru 1972.–76. Veleposlanik Jugoslavije bio je u Senegalu (Dakar) 1980.–82., a akreditacija je obuhvaćala i Mauretaniju, Gambiju i Zelenortske otoke. Veleposlanik u Gabonu (Libreville) bio je 1982.–84., s akreditacijom i za Ekvatorsku Gvineju. Svoju zbirku afričkih predmeta, koje je tijekom diplomatske službe dobio na dar i kupovao, ostavio je Gradskom muzeju Subotica. Kćerka Jelena obranila je doktorat iz medicinske genetike i redovita je profesorica na Stomatološkom fakultetu u Beogradu, a sin Ljubomir je završio političke znanosti i novinar je francuske novinske agencije Agence France-Presse (AFP) – od 1999. u dopisništvu u Rimu.

Pokopan je na Novom groblju u Beogradu.

Izvor: izjava Marka Milašina.

G. Bačlija

MILAŠIN, Nikola (Bartul, Milassin, Bertalan Miklós) (Čavolj, 1. V. 1736. – Stolni Biograd /*mađ.* Székesfehérvár/, 2.

VII. 1811.), franjevac, biskup. Potjecao je iz zemljoradničke i pobožne obitelji Petra i Katarine, rođ. Pančić. Na krštenju je dobio ime Bartul. Kako su u to vrijeme župu u Čavolju vodili bajske franjevci, fra Bonaventura Bašlić prepoznao je dječakovu nadarenost te se poslije skrbio i za njegovo školovanje u Baji, Kecskemétu i Segedinu. U franjevački red stupio je 1756. u svetištu Majke Božje u Radni (*mađ.* Máriaradna, *rum.* Maria Radna), najistočnijem franjevačkom samostanu nekadašnje Bosne Srebrene, odnosno Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, i tada je uzeo redovničko ime Nikola, po kojem je ostao upamćen u povijesti. Teologiju je studirao u Budimu. Kako je u XVIII. st. u Ugarskoj bio velik manjak svećenstva, zaređen je već 1760., prije nego što je formalno dovršio studij teologije. Prvomisničko slavlje i propovijed održao je u Franjevačkoj crkvi u Baji. Službu je počeo u Tabanu (dio Budima naseljen »Racima«, »Ilirima« i Bunjevcima) te u okolici Budima skrbeći se za tamošnje »južnoslavensko« tj. hrvatsko katoličko pučanstvo. Na dovršetak bogoslovnih znanosti upućen je 1761. u Firenzu, a kao darovit student odmah poslije poslan je za profesora filozofije na franjevačku bogosloviju u Lodi kraj Milana. Uz »dalmatinski« jezik govorio je i mađarski, njemački te latinski.

Predstojnici reda imenovali su ga 1767. vojnim duhovnikom u Beču te je 24 godine proveo u vojsci. Prilikom eksplozije barutane u Beču 1781. istaknuo se osobnom hrabrošću, za što je čuo i car Josip II., koji je došao na mjesto nesreće, te je iduće godine postavljen za vojnoga naddušobrižnika (*superior casternsis*), a Josip II. izabrao ga je 1788. za svoga vojnoga ispovjednika. Tijekom austrijsko-turskoga rata 1787.–1791., kada je car s pratnjom zapao u turski obruč, zahvaljujući dobrom poznavanju kraja Nikola ga je spasio iz neprijateljskoga obruča. Zbog velikih zasluga Josip II. imenovao ga je stolnobiogradskim biskupom 1790., što je potvrdio i papa Pio VI. Za biskupa ga je posvetio đakovački biskup Franjo Matej Krtica 8. IX. 1790. u franjevačkoj crkvi u Budimu. Ustloličen je u Stonome Biogradu

11. X. iste godine. Leopold II. uzdigao ga je u plemićki rang s bratom Pavla 7. III. 1791. Za unutarnjega tajnoga savjetnika imenovan je 1796.

Biskupovao je u Stolnom Biogradu (*madž.* Székesfehérvár, *lat.* Alba Regia), ranijem kraljevskom kruništu i mjestu pogreba kraljeva, dakle sakralnom središtu, kao drugi po redu biskup. Prvi biskup Stolnobiogradske biskupije, koja je osnovana 1777., Ignác Séllyei Nagy položio je pravne i gospodarske temelje nove biskupije i

Nikola Milašin

počeo je s izgradnjom biskupske palače, ali zbog skromnih ekonomskih potencijala nije uspio realizirati svoj plan. U siromašnu biskupiju u početku su imenovali biskupe iz drugih krajeva Ugarske, pa ga je 1790. naslijedio franjevac Nikola Milašin, koji je ostavio dubok trag u ovome gradu, u kojem je stolovao do smrti. Izgradnju monumentalne biskupske palače dovršio je 1802. i ona je od tada jedna od stožernih građevina u središtu Stolnoga Biograda. Palača je sagrađena na jednome dijelu nekadašnje kraljevske bazilike, a za njezinu gradnju korišteno je kamenje crkve Svetoga Stjepana, čiji su zadnji dio (tada još stojeću kapelu) srušili. Osim toga je 1801. otvorio dom za stare i bolesne svećenike, a u zgradi raspuštenoga stolnobiogradskega

karmelskoga samostana i crkve uredio je 1802. sjemenište (s četiri profesora i 23 polaznika). Od 1809. zdravlje ga nije služilo, a nakon smrti pokopan je u kripti prvostolnice.

Suradivao je s fra Josipom Jakošićem, koji mu je bio ispovjednik, te je boravio u Višegradu (*madž.* Visegrád u Peštanskoj županiji) kao njegov teolog 1791.-97. Veze s rodnim Čavoljem i Bajom te sa svojim roditeljima i rodbinom nikada nije prekidao, pa je zato i nakon dva stoljeća očuvano živo sjećanje na njega. Sjećanje na njega gaji se i u Đakovu jer je biskup Milašin u Budimu, u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije, 28. IX. 1806. za bosanskoga ili đakovačkoga i srijemskoga biskupa zaredio Antuna Mandića, koji je iste godine osnovao Bogoslovno sjemenište u Đakovu, uredio biskupsku rezidenciju i znatno pridonio razvitku grada.

U povodu 200. obljetnice posvećenja za biskupa, na inicijativu čavoljskoga Kruga prijatelja za upoznavanje domovine u okviru spomen-svečanosti i sv. mise na hrvatskom jeziku (uz propovijedi na mađarskom i njemačkom) otkrivena mu je trojezična (mađarsko-hrvatsko-njemačka) spomen-ploča u crkvi u Čavolju 1996. god. Za 280. obljetnicu njegova rođenja, Hrvatska samouprava Stolnog Biograda, skupa sa Stolnobiogradskom biskupijom, organizirala mu je 2017. u Stolnom Biogradu predavanje stolnobiogradskega biskupa i polaganje vijenca sjećanja na njegovu grobu. Na inicijativu Hrvatske samouprave Čavolja uz seosku crkvu postavljeno mu je brončano porsje 2021. god. U vitrini zavičajnog Seoskog muzeja u Čavolju ima stalni postav.

Lit.: J. Károly, Milassin Miklós (1790-1811), *Fejérmegye története*, 1, Székesfehérvár, 1896; Á. Somogyi, A Milassin-gyűjtemény nyomában. *Műgyűjtő*, 2/1972, Budapest; Á. Somogyi, A Székesfehérvári püspöki kincstár, *Művészettörténeti Értesítő*, 2/1972, Budapest; O. Fényi, Milassin Miklós 1790-1811, *A székesfehérvári egyházmegye jubileumi névtára*, Székesfehérvár, 1977; S. Beretić, Biskup Nikola Milašin (1736-1811), *Subotička Danica kalendar za 1990. god.*, Subotica, 1989; M. Mandić, Nikola Milašin : U

MILAŠIN

prigodi 200. obljetnice ustoličenja, *Narodni kalendar 1991*, Budimpešta, b.g.; Milassin Miklós életútja (ur. M. Mándics), *Csávolyi helytörténeti füzetek*, 1, Csávoly, 1996; M. Mándics, Emléktáblát kapott Milassin Miklós püspök, *Honismeret*, 3/1997, Budapest; M. Mandić, Biskup Nikola Milašin, ponos našega Čavolja, *Hrvatski glasnik*, 5/2017, Budimpešta; J. Horváth, A Boldogult Meltóság Életének bővebb leírása, u: *Milassin Miklós 1811. augusztus 13-án Székesfehérváron elmondott emlékbeszéde*, Veszprém, b.g.

L. Heka

MILAŠIN, Stjepan (Stipan) (Subotica, 5. VII. 1931. – Novi Sad, 2. VI. 1985.), pravnik, sudac, političar, gradonačelnik. Rođen je u siromašnoj radničkoj obitelji Tome i Jelene, rođ. Neorčić. Brat je diplomata Marka Milašina. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u rodnom mjestu. Član SKOJ-a postao je 1948., a Komunističke partije 1949. Sudjelovao je na omladinskim radnim akcijama izgradnje pruge Šamac – Sarajevo, Novog Beograda i valjaonice bakra u Sevojnu, gdje je dobivao priznanje udarnika. Diplomirao je na Pravnom fakultetu

Stjepan Milašin

u Beogradu. Radio je kao sudac Sreskoga suda u Subotici od 1955, poslije Općinskoga suda u Subotici od 1965., te bio i njegov predsjednik. Bio je i okružni javni tužitelj u Subotici. Član Izvršnoga vijeća Skupštine SAP Vojvodine bio je 1978.-82. te njezin dopredsjednik 1978.-79. Nakon odlaska s funkcije člana pokrajinske vlade dolazi na funkciju predsjednika Skupštine Općine Subotica 1982. Tu faktički gradonačelničku funkciju obnašao je do 1983. Bio je i Predsjednik Općinskoga saveza rezervnih vojnih starješina 1974. i dužnosnik u Soci-

jalističkom savezu radnoga naroda Vojvodine. Dobitnik je Ordena zasluga za narod sa srebrnim zracima i Ordena rada sa zlatnim vijencem.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Opštinski komitet SKS – Subotica F:96.41.; Socijalistički savez radnog naroda Vojvodine opštinska konferencija – Subotica F:326.

Lit.: *Subotičke novine*, 23/1983, Subotica; *Gradska kuća u Subotici : Városháza Szabadkán 1912-2012*, Subotica, 2012.

S. Mačković

MILEKIĆ, Jovan (Bjelovar, 18. VIII. 1899. – Subotica, 10. I. 1978.), pravnik, kolekcionar. Otac mu je bio Arsen, iz plemićke srijemskomitrovačke posjedničke i trgovačke porodice Milekić, a majka Vera iz veleposjedničke subotičke obitelji Manojlović. U Vukovaru je završio srpsku osnovnu školu i prvi razred realne gimnazije, dok je maturirao u Zagrebu 1918. te se upisao na tamošnji Pravni fakultet. U Suboticu dolazi u okviru odreda za Vojvodinu, formiranoga pri Narodnom vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba, nakon čega pristupa kao dobrovoljac u srpsku vojsku u okviru Dunavskoga artiljerijskoga puka. Sa zagrebačkoga Pravnoga fakulteta prebacuje se na beogradski, a odatle na subotički, gdje je diplomirao 1924. Političke znanosti doktorirao je na Pravnom fakultetu u Segedinu.

Skлонost prema kolekcionarstvu pokazivao je u ranoj mladosti, a tijekom gimnazijskih dana razvija i sklonost prema filateliji i numizmatici. I nakon dolaska u Suboticu nastavlja se baviti kolekcionarstvom te je otkupio vrijednu filatelističku zbirku srpskih biljega, koju je stalno proširivao. Pod utjecajem kolekcionara Jovana Vujića iz Sente fokusirao se na povijest i umjetnost današnje Vojvodine. Zbirku biljega prodao je 1926. te je dobivenim novcem osnovao Bački muzej, smješten u palači Manojlović na subotičkom korzu, koncentrirajući tako svoje kolekcionarstvo na teritorij Bačke. Otvaranje toga muzeja može se smatrati početkom moderne muzejsko-galerijske djelatnosti u Subotici. Muzej je imao arheološki i numizmatički odjel, knjižnicu, galeriju, etnografski odjel,

zanate i trgovinu, zoologiju i filateliju. Posebnu pozornost posvetio je prikupljanju djela starih i suvremenih bačkih slikara. Sakupljao je i dokumente iz života značajnih ljudi, kao i prepisku s njima i njihovim potomcima. Iz sakupljenoga fonda organizirao je Izložbu bačkih umjetnika 1932. u predvorju subotičke Gradske kuće, koncipiranu od djela školovanih slikara, ali i amatera, što predstavlja prvi pokušaj prikaza likovne scene Bačke. Nakon što je Poljoprivredna i založna banka, u kojoj je bio direktor, bankrotirala 1935., bio je šef javnobilježničkoga ureda dr. Vladislava Manojlovića, a prodao je dio svoje nepokretne imovine te preselio muzej u obiteljski ljetnikovac na Paliću.

U parku ljetnikovca sazidao je zgradu u kojoj je izložio zbirke Bačkoga muzeja i otvorio je za posjetitelje. Početkom Drugoga svjetskoga rata mađarske su vlasti zapечатile muzej, a Milekić se seli u Beograd, gdje radi kao knjižničar u Vojnom muzeju i Školi primijenjenih umjetnosti. Nakon rata vraća se u Suboticu, od studenoga 1944. radi u NOO Palić te sređuje preostalu zbirku likovnih umjetnika i otvara Bačku galeriju za posjetitelje 2. V. 1949. godine, no zbog neadekvatnih uvjeta zatvorena je nakon nekoliko godina. Galerija Matice srpske i Gradski muzej Subotica otkupili su umjetničke slike i arhivu, a Milekićevi su nasljednici nakon njegove smrti preostali dio arhive darovali Rukopisnomu odjelu Matice srpske i Arhivu Vojvodine. Tim otkupom u zbirku subotičkoga Gradskoga muzeja došli su i radovi bunjevačkih slikara Antuna Bačića, Lajče Karagića, Stipana Kopilovića, Marka Horvatskog, Jelene Čović, Martina Džavića, Magde Mamužić, Marka Horvatskoga i Petra Perkovića.

Lit.: S. Stanojević, »Galeriju je trebalo sačuvati«, *Rukovet*, 1-2/1991, Subotica; B. Duranci, Bačka galerija dr Jovana Mlekića [feljton], *Subotičke novine*, 14. V. – 16. VII. 1993, Subotica; B. Duranci, M. Vrbaški, M. Brmbota, *Bačka Galerija dr Jovana Milekića*, Subotica, 2007; Lj. Budać, *U ogledalu vremena – srpsko građansko društvo na razmeđu vekova kroz Zbirku dr Jovana Milekića* [katalog], Novi Sad, 2012.

Lj. Vuković Dulić i S. Mačković

MILER, Cecilija (Sombor, 20. XI. 1944.), slikarica, pučka pjesnikinja, ekonomistica. Rođena je u obitelji oca Franje Fehera, sina Stipana, i majke Kate, rođ. Delija. Osnovnu i srednju školu završila je u Somboru. Kao birotehničarka zapošljava se 1963. u Stambenom fondu Sombor, a zatim u Domu zdravlja u Somboru. Poslije je sa suprugom imala obrt za lijevanje plastike i vulkanizaciju do odlaska u invalidsku mirovinu 1995. Slikarstvom se bavi od 1971. Iako je darovitost za slikanje pokazivala još u

Cecilija
Miler

osnovnoj školi, nije mogla steći umjetničku naobrazbu. Članica je Udruženja likovnih stvaralaca *Likovna grupa '76* iz Sombora od 1983. Slika mahom pejzaže u tehnikama ulja, akrila i akvarela na svili. Do sada je imala 20 samostalnih izložbi i 168 sudjelovanja na zajedničkim izložbama u zemlji i inozemstvu. Sudionica je smotri likovnoga stvaralaštva amatera Srbije i Crne Gore 1995., 1998. i 1999. te smotre likovnih amatera Vojvodine 2002.-19. Među osnivačima je Hrvatske likovne udruge *Cro-art* iz Subotice 2011. i njezina je aktivna članica do danas. Od iste godine članica je Društva za borbu protiv raka u Somboru kao volonterka instruktorka u radnoj terapiji za osobe operirane od karcinoma. Slika u svojem likovnom atelijeru u Somboru.

U HKUD *Vladimir Nazor* u Somboru učlanila se 1995., a 1998. bila je među pokretačima i članovima uređivačkoga odbora te likovna urednica u somborskom listu *Miroљub*. U HKUD-u *Vladimir Nazor* bila je članica upravnoga odbora, osnivačica i pročelnica likovne sekcije 1998., osnivačica likovne kolonije *Colorit* 2000., osnivačica izložbe Božićnih kolača 2001., s Antonijom Čota organizirala je

etno-izložbu *Mile davne uspomene* u prostorijama društva 2000. Bila je sudionica u mnogobrojnim književnim događajima u udruzi. Osnivačica je i Likovne kolonije pri župi Presvetoga trojstva u Somboru te likovne sekcije Društva za borbu protiv raka u Somboru. Ilustrirala je više knjiga i slikovnica: *Somborske žetvene svečanosti* (1996.), *Dragocjena blizina Blaženke Rudić* (2001.), *Pripovitke za laku noć* Balinta Vujkova (2005.), *Tri pripovitke o zmajovima* Balinta Vujkova (2010.), *Mala Katica* Katarine Firanj (2019.) i dr.

Pjesme i prozu na ikavici objavljuje u *Subotičkoj Danici*, *Miroljubu*, *Zvoniku*. Sudionica je susreta pučkih pjesnika *Lira naiva* i pjesničkih skupova u Rešetarima (Hrvatska), a pjesme su joj objavljene u zbirkama pjesama s tih manifestacija.

Dobitnica je više priznanja: Specijalne nagrade na VII. smotri umjetnika Vojvodine 2006, Pohvalnice Zavoda za kulturu Vojvodine 2007., na međunarodnim izložbama rukotvorina i kolekcionara (MIRK) dobitnica je prve nagrade za oslikavanje odjevnih predmeta, druge nagrade za oslikavanje akvarela na svili i treće nagradu za ulje na platnu (2007.) te prve nagrade za akvarel na svili kao i za ulje na platnu (2008. i 2009.) itd.

O njoj je Rajko Ljubić 2007. snimio polusatni dokumentarni film *Cecilija Miler – slikarica*.

Lit.: M. Đanić, Pročelnici naših sekcija : Cecilija Miler: Likovna Sekcija, *Miroljub*, 1-2/2004, Sombor; Z. Gorjanac, Od Goye do suncokreta i voda, *Hrvatska riječ*, br. 340, Subotica, 11. IX. 2009; Z. Vasiljević, Život u koloru, *Hrvatska riječ*, br. 564, Subotica, 24. I. 2014.

A. Firanj

MILIĆ, Ivo (Supetar, Brač, 28. VI. 1881. – Zagreb, 31. X. 1957.), pravnik, sveučilišni profesor, kulturni djelatnik. Osnovnu školu polazio je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Splitu. Pravni fakultet završio je u Grazu, gdje je na temelju rigorozna postigao i doktorat pravnih znanosti 1908. Na poziv Matka Laginje i drugih istarskih hrvatskih prepoditelja došao je u Istru, bio sudac

u Puli i Buzetu, a uključio se i u politički život. Kao nacionalni radnik izabran je za zastupnika u Pokrajinskom saboru Istarske markgrofovije u Poreču u lipnju 1914., no zbog izbivanja rata Sabor se nije sastao. Sudačku funkciju obnašao je do kraja Prvog svjetskog rata, a Istru napušta nakon talijanske okupacije.

Nakon kratkotrajnog službovanja u Odjelu za pravosuđe Zemaljske vlade Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u Zagrebu u Vojvodinu dolazi 1919. Naime nakon rata, u oskudici školovanih pravnikâ i u valu zamjene dotadašnjih sudaca Mađžara Slavenima, rješenjem Ministarstva pravde od 30. XII. 1919. postavljen je za privremenog suca subotičkog sudbenog stola. Bio je i predsjednik Sreskog suda u Subotici, a poslije i Okružnog suda u Pančevu. Kada je 1920. osnovan Pravni fakultet u Subotici, bio je među prvim imenovanim nastavnicima – honorarni profesor rimskoga prava bio je do 1923., zatim izvanredni profesor, a od 1933. redoviti profesor rimskog prava. Jedno je vrijeme predavao i neke građanskopravne predmete (Trgovačko i mjenično pravo, Stečajni postupak, Građansko

Ivo Milić

procesno pravo, Međunarodno privatno pravo...). Kada je dekan Pravnog fakulteta u Subotici Miodrag Aćimović napustio Suboticu 8. IV. 1941., povjerio mu je da vodi fakultet. No pred mađžarskim vlastima povlači se u Beograd, gdje je među desetak profesora subotičkog Pravnog fakulteta koji su u kolovozu 1941. raspoređeni na rad na Pravni fakultet u Beograd. Već sljede-

ćeg mjeseca otišao je u Zagreb, gdje je nezapaženo boravio do kraja Drugog svjetskog rata. Od 1945. na Pravnom fakultetu u Zagrebu isprva je predavao Rimsko pravo, pa Opću historiju države i prava, i na kraju dio građanskoga prava i građansko procesno pravo do umirovljenja 1951. Osim što je objavljivao članke iz pravne povijesti, u svojem je radu spajao teoriju i praksu, pa je za pravnu znanost i sudsku praksu u Vojvodini napisao *Pregled mađarskog privatnog prava u poredjenju sa austrijskim građanskim zakonikom*. Pravnopovijesne i aktualne pravne rasprave iz materijalnog i procesnog građanskog prava objavljivao je u raznim časopisima (*Mjesečnik*, Zagreb, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, Beograd, *Letopis Matice srpske*, Novi Sad, *Glasnik Advokatske komore za Baranju, Bačku i Banat*, Novi Sad, *Ostrecht*, Berlin, *Pravosuđe*, Beograd, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, *Rad Jugoslavenske akademije*, Zagreb, *Naša zakonitost*, Zagreb i dr.) i zbornicima (*Spomenica Mauroviću*, 1, Beograd, 1934; *Spomenica Dolencu, Kreku, Kušeju in Škerlju*, Ljubljana, 1937. itd.). Između dva svjetska rata zalagao se za proširenje općeobaveznog građanskog braka s područja Vojvodine na cijelu državu i za izjednačenje muških i ženskih nasljednika. Zanimljive su i dvije njegove pravnopovijesne rasprave o suđenju Isusu – *Golgota i pravo te »Proces Isusov« u najnovijoj nauci : (kritika teorije prof. Hansa Lietzmann)*. Bio je široke erudicije, poliglot (osim što je temeljito poznao talijanski i njemački, dobro je vladao i mađarskim, francuskim, španjolskim i ruskim jezikom) i cijenjen pedagog, koji je predavanja ilustrirao primjerima iz vlastite sudačke prakse.

Inicirao je osnutak kulturno-prosvjetne ustanove Subotička matica 1920., kojom je i predsjedao. Ustanova je trebala prosvjećivati stanovništvo Subotice i okolnih naselja, ali je nakon nekoliko predavanja prestala s radom. Aktivan je u gradskom političkom životu 1920-ih: u vrijeme osnivanja Subotičke matice bio je članom Demokratske stranke, poslije je prešao u Narodnu radi-

kalnu stranku, a od 1928. u Samostalnu demokratsku stranku, čiju je gradsku organizaciju neko vrijeme i vodio. Predsjedavao je i odborom Jadranske straže u Subotici, Građanskom kasinom te subotičkom udrugom Istra-Trst-Gorica, a aktivan je bio i u sokolskoj organizaciji. Jedno vrijeme bio je imenovani član gradskog predstavničkog tijela – Proširenog senata. Bio je i član subotičke slobodnozidarske lože Stvaranje. Između dva svjetska rata odlikovan je ordenima Sv. Save i Belog orla, a poslije Drugog svjetskog rata Ordenom rada I. reda.

Pod pseudonomimom Zvane Kastavac objavljivao je 1930-ih čakavske kozerije i uspomene u zagrebačkom časopisu *Istra*. Uvodni članak O bačkim Bunjevcima, koji mu je objavljen u prvom od dva tematska broja *Književnog severa* o Bunjevcima (br. 3-4/1927), predstavlja njegovo predavanje održano za Narodni univerzitet u Beogradu. U tekstu je iznio mišljenje o podrugljivome podrijetlu imena Bunjevac i odbacio tezu o hercegovačkom podrijetlu Bunjevaca u korist Dalmatinske zagore. U radu je naveo malobrojne sačuvane narodne pravne običaje bačkih Bunjevaca. O nacionalnoj pripadnosti bačkih Bunjevaca napisao je: »Za Bunjevce prošla je srećno najveća nacionalna opasnost, koja je pod imenom 'bunjevačko-šokačka stranka' pretila da im udari neku zasebnu individualnost... Pošto se hrvatska plemenska propaganda ne može suzbijati sa srpskom, jer se za običnog čoveka srpstvo identifikuje sa pravoslavljem, nastoji se s druge strane, da se Bunjevci zadrže pod tim njihovim imenom kao nešto treće. Da se na tom temelju ne može zidati, pokazalo se već na primeru bunjevačko-šokačke stranke.« Članak istoga naslova u nešto kraćem i izmijenjenom obliku, ali bez mišljenja o nacionalnoj pripadnosti Bunjevaca, objavio je i u tematskom broju *Glasnika Jugoslovenskog profesorskog društva* (br. 11-12/1938) posvećenog Vojvodini i Subotici.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Sreski sud, F:45.46.

Djela: *Pregled mađarskog privatnog prava u porijeku sa austrijskim građanskim zakonom*, Subotica, 1921; *Golgota i pravo*, Beograd, 1922; *Potreba reforme i izjednačenja našeg bračnog prava : (javno predavanje držano u Subotici na poziv Oficirskog doma)*, [Subotica], [1924]; *Treba li izjednačiti muško i žensko potomstvo u pravu nasleđa*, Beograd, [1925]; *Iz rimskog prava*, 1, Vel. Bečkerek, 1926; *Primjedbe zakonskom predlogu o građanskom sudskom postupku za kralj*, SHS, Vel. Bečkerek, 1926; »*Proces Isusov*« u najnovijoj nauci : (kritika teorije prof. Hansa Lietzmana), Subotica, 1932.

Lit.: V. Brajković, Prof. dr. Ivo Milić [nekrolog], *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 1/1958, Zagreb; In Memoriam : Dr. Ivo Milić, *Anali pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/1958, Beograd; *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, 1, Zagreb, 1969; M. Simić, *Beogradski i subotički pravni fakultet 1941-1945*, Beograd, 1996; M. Simić, *Istorija subotičkog pravnog fakulteta 1920-1941*, Subotica, 1999; *Istarska enciklopedija*, Zagreb, 2005; S. Mačković, *Tri subotičke matice : Subotička matica, Bunjevačka prosvetna matica, Matica subotička, Klasje naših ravni*, 3-4/2006, Subotica; *Pravni leksikon*, Zagreb, 2007; Ž. Stepanović, *Suđenje Isusu : pravni aspekti*, Beograd, 2008; K. Kuntić, *Pravni fakultet u Subotici 1920.-1941.*, Subotica, 2016.

S. Mačković

MILKOVIĆ, Mijo (Tukulja /madž. Tököl/, 28. IX. 1893. – Tukulja, 27. XII. 1978.), kulturni djelatnik, skladatelj, majstor narodne umjetnosti. Rođen je u siromašnoj željarskoj obitelji s osmero djece Petra i Kate, rođ. Čeprkalo. Premda je bio odličan učenik, daljnje školovanje bilo je neostvarivo. Služio je kod imućnih suseljana. U svojoj sedamnaestoj već je svirao na raznim tržalačkim glazbalima s odraslima u očevu sastavu. U vrijeme Prvog svjetskoga rata pada u rusko zatočeništvo, gdje je izučio frizerski zanat. Nakon tri godine, vrativši se u domovinu, uhićen je pod optužbom da se »zarazio« boljševizmom. Za trajanja Mađarske Sovjetske Republike (1919.) član je Crvene straže, zbog čega su ga kontrarevolucionarni rumunjski osvajači uhitili. U rodnom je selu poslije otvorio svoju privatnu frizersku radionicu, u kojoj je do kraja života radio. Kao član ondašnjega glasovitoga tukuljskoga orkestra sudjeluje na mnogim turnejama u zemlji i diljem Europe. Ranih 1950-ih utemeljuje poseban

hrvatski orkestar, a 1967. i kulturno-umjetničko društvo, koje je imalo stotinjak članova. Prerastao je u pravoga glazbenoga poučavatelja. Skladao je niz pjesama. Zvući njegove primice više su se puta čuli na televiziji, dapače i na mađarskom filmu *Labudova pjesma (Hattyúdal)* 1964. Njegova vješta ruka izradila je mnoga glazbala. Ljubav prema pjevanju navela ga je da 1970. u Tukulji ustroji muški pjevački zbor. Za dugogodišnju kulturno-prosvjetnu djelatnost uručeno mu je više visokih odličja.

Lit.: J. Jakab, Čika Mija Milković, *Narodni kalendar 1971*, Budimpešta, b. g.; M. Dekić, *Naši znameniti tamburaši* (rukopis).

Ž. Mandić

MILKUT (madž. Mélykút), naselje 36 km zapadno od Baje. U hrvatskim tekstovima potkraj XVII. st. navodi se i kao Miljkut (Miglcut). Službena imena: 1649. Milcut, 1701. Milkuth, 1746. Melykuth, Milykut, 1777. Milkud. Mađarsko ime znači duboki zdenac. Broj stanovnika: 4763 (2018.). Prvi se put spominje u turskom popisu iz 1572. i kasnije 1580. i 1598., kada ga navode kao naselje u Subotičkoj nahiji Segedinskog sandžaka. Tijekom XVII. st. bilježi se kao hrvatsko mjesto. Za vrijeme turske vlasti dušobrižništvo su obavljali franjevci iz Subotice. Beogradski su biskupi tijekom kanonskih pohoda južnougarskih županija pod turskom vlašću krizmali i u Milkutu: fra Marin Ibrišimović krizmao je 1649. 129, a fra Matija Benlić 1669. 291 katolika, jamačno Hrvata. God. 1678. spominju se hrvatski kmetovi »koji su u tom naselju živjeli i prije 20 godina«. Među njima su i:

Milkut (Mélykút)

Lovro Babić, Marko Bundić, Jurko i Martin Karagić, Mato Mamužić, Đuro Priki-dan. God 1699. ima 21 kućanstvo poreznih obveznika. U turskom razdoblju te nakon oslobođenja od Turaka dušobrižništvo su vršili franjevci iz Subotice, kada je Milkut bio filijala subotičke župe. U hrvatska naselja ubrojen je 1712. Obitelj Czobor postala je vlasnik sela 1726. Nadbiskup grof Imre Csáki 1731. napučio ga Madžarima i otada se navodi kao madžarsko naselje. Njegov nasljednik nadbiskup Gabrijel Patačić prilikom kanonskoga pohoda 1734. obišao je i Milkut. Župa je osnovana 1748. Od tada se vode i matične knjige. Od 1770. pripada velikaškoj obitelji Grašalković. Katolička crkva građena je 1761.–68. Na nekadašnje Hrvate podsjećaju neka imena čestica milkutskoga područja (12 353 ha): Jozanovo, Kurjak, Paška, Šanci.

Lit.: E. Fényes, *Magyarország geographiai szótára*, Pest, 1851; A. Hegedűs, *A bácskai jobbágyok a török hódoltság végén (1660 – 1680)*, *Létünk*, 1/1981, Újvidék; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, *Antroponimija i toponimija bunjevačkih Hrvata u Madžarskoj*, Pečuh, 2005; Gy. Káldy-Nagy, *A szegedi szandzsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben*, Szeged, 2008; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

Ž. Mandić

MILODANOVIĆ, Ana (Žednik, 18. V. 1926. – Subotica, 20. VII. 2011.), autorica slika i predmeta od slame. Kći je Šime i Cilike, rođ. Milodanović. Sestra je Teze i Đule Milodanović. Slamarka je čije pojedine slike spadaju u domenu naivnoga te je jedna od predstavnica bunjevačkoga naivnoga likovnog kruga. Bila je posvećena ponajviše izradi predmeta od slame, kao što su krune te drugi vjerski simboli. Ana se kao autorica subotičkih kruna javlja od 1959. do 1967., a izrađivala ih je i za dužijance u okolnim mjestima. Od 1960. prva stvara dvodimenzionalne predmete od slame, prije svega religijske tematike, poput grba kardinala Alojzija Stepinca, koji sa sestrom Tezom izrađuje u povodu njegove smrti na poticaj đurđinskoga župnika Lazara Ivana Krmptića. Na zidovima crkve Marije Majke Crkve u Šandoru (Aleksan-

drovu, Subotica) nalazi se i njezin ciklus slika od slame *Otajstva krunice*, koje je izrađivala 25 godina. Osim religijske tematike na slikama od slame bilježi i teme iz života svojega okruženja, tradicije bunjevačkih Hrvata i zavičajnoga pejzaža, što je počinje inspirirati nakon što se uključila u rad tavankutske likovne kolonije. Na poziv tavankutskoga učitelja Ivana Prčića – Gospodara pristupila je 1961. koloniji osnovanoj pri tadašnjem KUD-u (danas: HKPD) *Matija Gubec* u Tavankutu. Svoju prvu sliku od slame pod nazivom *Rit*, nekada u literaturi imenovanu i kao *Voda i sunce* te *Močvara*, izradila je 1962. te ju je zajedno s maketom crkve sv. Marka iz Žedniku, izrađenom od slame, prikazala na Prvoj izložbi slikara amatera u Tavankutu 1962. Izlagala

Ana
Milodanović

je na brojnim drugim izložbama likovne sekcije KUD-a *Matija Gubec*, na *Izložbi naivnih umjetnica iz Tavankuta* u Domu JNA u Subotici 1965., na izložbama *Naivci iz Subotice* u Muzeju primijenjenih umjetnosti u Beogradu te *Naivna umjetnost tavankutskih žena* 1966. u Gradskom muzeju u Subotici, u Zimskom salonu Likovnoga susreta u Subotici zajedno a članovima tavankutske likovne kolonije te Klubom slikara amatera iz Subotice 1969. te brojnim drugim skupnim izložbama. Njezine slike prikazane su i u okviru dvije izložbe koje sažimaju subotičku likovnu scenu: *Likovno stvaralaštvo u Subotici od 1945. do 1970.* u Gradskom muzeju Subotica te *Likovno stvaralaštvo u Subotici od 1944. do 1984.* u galeriji Likovni susret u Subotici. Od 1970-ih rijetko izlaže, no nastavlja izrađivati slike od slame. Protagonistica je dokumentarnoga filma Branka Ištvančića *Od zrna do slike* (2012). Bila je počasna članica Katoličkoga instituta za kulturu, povijest i

duhovnost (danas: Katoličko društvo) *Ivan Antunović* u Subotici. Djela joj se čuvaju, osim u privatnom vlasništvu, u župama u Starom Žedniku, Šandoru (Aleksandrovo), biskupijskome muzeju u Subotici, zbirci HKPD-a *Matija Gubec* u Tavankutu te zbirci dr. Vinka Perčića, koja je pohranjena u galeriji Klovličevi dvori kao jedna od donacija gradu Zagrebu. Sahranjena je na groblju u Starom Žedniku.

Lit.: N. Zelić, *Protiv zaborava : Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo »Matija Gubec« Tavankut (1946. – 1996.)*, Zagreb, 2000; G. Piuković, *Sto bandaša i bandašica : fotomonografija*, Subotica, 2010; L. I. Krmpotić, *Umjetnost u tehnici slame*, Zagreb-Subotica, 2011; A. Sekulić, *Selo na raskrižju puteva : stoljetnica žedničke župe*, Subotica, 2011; Lj. Vuković Dulić, Prilog sagledavanju slikarstva Bunjevki u kontekstu naivne umjetnosti 20. stoljeća, u: *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*, Zagreb, 2014.

Lj. Vuković Dulić

MILODANOVIĆ, Andrea (Subotica, 6. I. 1980.), odbojkašica, odbojkaška trenerica. Kći je Antuna i Magdalene, rođ. Szébényi. Osnovnu školu *25. maj* (danas: *Sv. Sava*) završila je u subotičkom predgrađu Šandor (Aleksandrovo), a u Subotici Srednju kemijsko-tehnološku školu za tehničara neorganske kemije. Kako joj poslije u Mađarskoj nije priznata diploma srednje kemijske škole, u Subotici je završila i Srednju ekonomsku školu, smjer bankarstvo, no u struci nikada nije radila. Odbojkom se počela baviti u osnovnoj školi, kad je 1990. upisala školu odbojke u ŽOK *Spartak* u Subotici. Veoma je brzo napredovala u kvaliteti i tehnici igre te je zbog toga preskočila neke mlađe uzrasne kategorije i došla do seniorskoga tima, ali kako je bila premlada, nije mogla igrati za prvi tim, već je nastupala za juniore i usporedno trenirala sa seniorima. Već s 14 godina nastupala je za prvi tim. Usporedo je nastupala za juniorsku i seniorsku momčad od svoje 16. do 18. godine. Aktivno je igrala do 1999.

Od 1997. na inicijativu Josipa – Jose Markovića počela je raditi kao trenerica u školi odbojke i pionirske ekipe *Spartaka*, a u svojoj 19. godini bila je pomoćna trenerica i statističarka seniorskoga tima. Prelazi

OK *Kruševac – Santos* iz Kruševca, u kojem je bila trenerica i povremeno igračica u sezoni 2000./01. Potom odlazi u Niš, gdje upisuje Višu trenersku školu na Fakultetu fizičke kulture, te je 2002. stekla diplomu operativnog trenera odbojke. Istodobno je u sezoni 2001./02. trenirala OK *Student*, koji je uspješno vodila u borbi za opstanak u Prvoj B ligi Srbije. U Suboticu se vraća 2002. i počinje raditi u OK *Subotica*. S pionirskom momčadi, u kojoj su nastupale Sanja Malagurski i Sonja Klisura, osvojila je prvenstvo države. Bila je trenerica kade tske reprezentacije Srbije i Crne Gore 2003.-06., za koju su nastupale Sanja Malagurski, Maja Ognjenović, Jovana Bračkočević, Milena Rašić, Nataša Ševarika i Jelena Blagojević, koje su poslije osvojile olimpijske medalje. Nakon toga vraća se u ŽOK *Spartak*, gdje kao trenerica mlađih kategorija radi do 2012. Potom prelazi kao trenerica u OK *Panonija* iz Bačke Palanke, no nakon nekoliko mjeseci prihvatila je ponudu *Békéscsabai Röplabda SE* iz *Békéscsabe* u Mađarskoj. Ondje prve dvije sezone provodi kao pomoćna trenerica i radi s malom djecom početnicima i sa seniorima u Super ligi (*Extraliga*) Mađarske. U sezoni 2012./13. sa seniorima zauzima 3. mjesto, a s djecom titulu prvaka, a u sezoni 2013./14 sa seniorskom momčadi osvaja titulu prvaka. U sezoni 2014./15. prelazi u *Újpesti TE* iz Budimpešte kao prva trenerica i osvaja 3. mjesto u Superligi Mađarske te 3. mjesto u kupu Mađarske. Momčad je trenirala još dvije sezone osvajajući 3. mjesto 2015./16. i 5. mjesto 2016./17. u Super ligi, a 5. mjesto u Kupu u obje sezone. U sezoni 2017./18. prelazi u *Szent Benedek RA* iz Balatonfüreda, mladi klub osnovan dvije godine prije. Pod njezinim vodstvom bez poraza osvajaju 1. mjesto u Drugoj ligi Mađarske, skupina Zapad, i u finalnom su turniru izborili ulazak u Prvu ligu. U sezoni 2018./19. zauzele su 3. mjesto u Prvoj ligi, a u sezoni 2019./20. 1. mjesto i izborile ulazak u Superligu. U sezoni 2020./21. s momčadi je osvojila 6. mjesto u Superligi. Od 2021. trenira *Szegedi RSE*, koji nastupa u drugoj mađarskoj ligi.

Izvor: osobni iskaz Andree Milodanović.

Lit.: *Ženski odbojkaški klub Spartak : 60 godina ženske odbojke u Subotici 1945 – 2005.*, Subotica, 2005; D. Vuković, *Odbojkaška trenerica i Subotice uspješna u Mađarskoj : Rizik koji se isplatio, Hrvatska riječ*, br. 785, Subotica, 4. V. 2018; D. Vuković, *Andrea Milodanović gradi karijeru odbojkaškog trenera u Mađarskoj* (<https://www.subotica.info/2017/01/07/andrea-milodanovic-gradi-karijeru-odbojkaskog-trenera-u-madarskoj> - pristupljeno 12. XI. 2022); <https://women.volleybox.net/andrea-milodanovic-p44226/clubs> (pristupljeno 12. XI. 2022).

P. Skenderović

MILODANOVIĆ, Antun (Milodánovics, Antal) (? , 1758. – Subotica, 15. IV. 1820.), senator subotičkog magistrata, gradski načelnik. Peštanski pijaristički licej humanističkih studija polazio je 1778., a studij filozofije na Peštanskom sveučilištu u Budimu 1779.-80. Tu je najprije upisan kao *hungarus*, a poslije kao *dalmata*. Poslije je postao članom magistrata (senator) slobodnoga kraljevskoga grada Maria Theresiopolis (Subotice), što je tada bila doživotna funkcija. Nakon što je u organizaciji gradske vlasti u Subotici 1796. uvedena dužnost gradskoga načelnika (gradonačelnik, *madž.* polgármester, *lat.* consul), u čijoj su nadležnosti do 1849. bili ekonomski poslovi toga tijela, obnašao je tu dužnost kao druga osoba u povijesti grada 1798.–1800., poslije znamenitoga Ivana Sučića. S Jovanom Popovićem bio je zastupnik slobodnoga kraljevskoga grada Maria Theresiopolis na zasjedanju Ugarskoga sabora u Požunu (Bratislavi) 1802. Nakon smrti Brune Skenderovića bio je ravnatelj osnovnih škola u Subotici od 1812. do smrti. Dužnost gradskoga načelnika ponovno je obnašao 1813.-16.

Lit.: G. Tormásy, *A szabadkai Római Kath. főplébánia története*, Szabadka, 1883; I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 1-2, Szabadka, 1888, 1892; L. Segi/L. Szögi, *Studenti sa današnje teritorije AP Vojvodine na univerzitetima i visokim školama Kraljevine Ugarske 1736-1850./ Vajdasági diákok a Magyar Királyság egyetemlein és főiskoláin 1736-1850*, Novi Sad/Ujvidék, 2019.

S. Bačić

MILODANOVIĆ, Antun – Dela (Subotica, 14. III. 1926. – Subotica, 23. VIII. 1983.), gospodarstvenik, političar. Rođen je u siromašnoj i brojnoj službeničkoj obitelji Antuna i Marte, rođ. Ivković Ivandekić, u subotičkoj četvrti Ker. Tu je i odrastao, a kao dijete bio je aktivan u župi koju je vodio Blaško Rajić. Osnovnu školu i tri razreda građanske škole završio je do 1941., a tijekom rata završio je četiri razreda strukovne škole izučivši bravarski zanat. Nakon ponovne uspostave jugoslavenske vlasti u Subotici dobrovoljno je 26. X. 1944. pristupio u VIII. vojvođansku udarnu brigadu. Ranjen je u siječnju 1945. kod sela Crnac (kraj Virovitice). Nakon demobilizacije 1. IV. 1947. radio je u omladinskoj brigadi na pruži Šamac – Sarajevo. Kao strojobravar od 1947. počeo je raditi u subotičkoj tvornici *Sever*.

Antun Milodanović – Dela

Član SKOJ-a i KPJ je od 1947. Kao aktivan omladinac isticao predanim radom te je izabran za predsjednika SKOJ-a u Subotici pa iz *Severa* prelazi na obnašanje dužnosti u Gradski komitet Narodne omladine. Tu je najprije bio organizacijski (1948.50.), a poslije politički tajnik (1950.-57.). Od 1957. je direktor mlinskog poduzeća *Mlinpred*, iz koje je poslije nastala *Fidelinka*. U to je vrijeme završio večernju četverogodišnju srednju ekonomsku školu, koju je polazio 1960.-62. Pridonio je razvoju nekadašnjega giganta prehrambene industrije *Fidelinke* izgradnjom novih pogona u industrijskoj zoni u Šandoru (Aleksandrovu), objedinjavanjem mlinova, izgradnjom

silosa, pekara, testara itd. Na njegov je prijedlog poduzeće promijenilo ime u *Fidelinka*, nakon što su novi strojevi za tijesto kupljeni su od kompanije *Fida* iz Padove (Italija). Obnašao je veći broj dužnosti, osobito u svezi s poljoprivredom (Predsjednik Savjeta za poljoprivredu i prehrambenu industriju Općinske skupštine Subotica, Predsjednik Savjeta Centra za ekonomsko obrazovanje, član Savjeta Instituta za prehrambenu industriju u Novom Sadu, član Savjeta za poljoprivredu i prehrambenu industriju Privredne komore Vojvodine i istog Savjeta u Privrednoj komori Srbije...). Bio je član općinskoga, sreskoga, pokrajinskoga i centralnoga komiteta Saveza komunističara (SK), u više mandata odbornik općine i sreza Subotica, član Komisije za vjerska pitanja pri Općinskom komitetu SK te pokrajinski sekretar za poljoprivredu i član Izvršnog vijeća (vlade) Vojvodine 1971.-73.

U vrijeme kada je bio sekretar Općinskoga komiteta SK u Subotici (1966.-72.) zaslužan je za organiziranje javnih žetelačkih svečanosti Dužijance u Subotici 1968., kao i za preimenovanje nogometnoga kluba *Zvezda* i vraćanje izvornoga imena *Bačka* 1969. Bio je član izvršnoga odbora koji je organizirao i veliku proslavu 70. obljetnice FK *Bačka* 1971. Poslije toga bio je i predsjednik kluba. Kao tajnik Općinskoga komiteta SK bio je pokrovitelj proslave 25. obljetnice osnutka društva *Matija Gubec* iz Tavankuta, održane u rujnu 1971. No nakon sloma Hrvatskoga proljeća na sjednici Predsjedništva CK SKJ u Karađorđevu 2. XII. 1971. našao se na udaru vlasti »zbog liberalističkog odnosa prema pojavama nacionalizma«, tada kao član Pokrajinskoga komiteta SK, jer je u vrijeme dok je bio tajnik Općinskoga komiteta SK Subotice omogućio poduzimanje mnogih kulturnih akcija subotičkih Hrvata. Usto nije sudjelovao u političkom progonu uglednih bunjevačkih Hrvata koji je počeo 1972., dapače, predbacivano mu je da ih je štitio, te je početkom godine smijenjen s funkcije. Za direktora *Fidelinke* postavljen je 1973., a bio je i direktor *Žitokopa* – zajednice mlinskih poduzeća u Vojvodini 1973.-77.

Predsjednik FK *Bačka* bio je 1972.-74. Bio je inicijator osnivanja i tajnik KUD-a *Ivan Goran Kovačić* u Subotici, na čijim temeljima je nastalo kasnije OKUD *Mladost*. Bio je aktivan član Auto-moto društva (AMD) u Subotici i jedno vrijeme njegov predsjednik, sudionik više reli utrka. Dobitnik je Medalje za hrabrost, Ordena rada i drugih društvenih priznanja.

Bio je među najpoštivanijim komunističkim političarima u Subotici iz reda bunjevačkih Hrvata. Pokopan je na subotičkom Kerskom groblju, u nazočnosti velikoga broja ljudi.

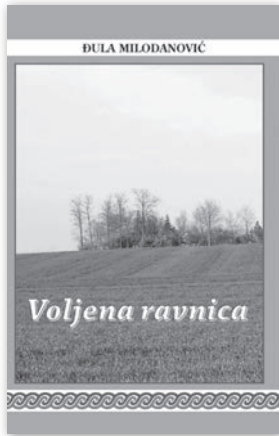
Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F: 88. 269; Kazivanje Zorice Milodanović, kćerke Antuna Milodanovića, iz Subotice.

Lit.: S. S., Samo 14 zaduženja, *Borba*, 9. III. 1974, Beograd; P. Dulić (ur.), *Bačka 1901 - 1971*, Subotica, 1971; *Subotičke novine*, 34/1983, Subotica; Ž. Inić (ur.), *Fudbalski klub Bačka 1901-1991*, Subotica, 1991; D. B. Palković, Mijenjanje naziva ulica: Kulturno ili političko pitanje, *Hrvatska riječ*, br. 112, Subotica, 1. IV. 2005; N. Zelić, *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*, Subotica, 2009.

G. Bačlija, S. Mačković i P. Skenderović

MILODANOVIĆ, Đula, ud. **Kujundžić** (Žednik, 19. VII. 1938. – Subotica, 11. IX. 2019.), pučka pjesnikinja, slamarka. Rođena je na salašu u brojnoj obitelji Šime i Cilike, rođ. Milodanović. Sestra je slamarki Ane i Teze. Bila je aktivna članica Likovne kolonije KUD-a (danas HKPD-a) *Matija Gubec* iz Tavankuta 1964.-72., gdje je, po uzoru na starije sestre Anu i Tezu, sudjelovala u nastanku slamarske umjetnosti kao samostalne naivne umjetnosti, no nakon udaje tek se nekoliko puta pojavila na izložbama. Poeziju piše od svoje 22. godine, a pisala je i šaljive igrokaze i skečeve, koji su prikazivani u crkvenim prostorima te festivalima pučkih kazališta. Među prvima je počela obnavljati običaj kraljica te pisati kraljičke i preljske *pisme*, uz podršku Jakova Kopilovića i Bele Gabrića. Pjesme su joj objavljivane u kalendaru *Subotička Danica*, u katoličkom mjesečniku *Zvonik* te u zbirkama pjesama *Lira naiva* s istoimene susreta pučkih pjesnika, na kojima je redovito sudjelovala 2003.-16. Neke su joj

pjesme i uglazbljene i izvedene na *Festivalu bunjevačkih pisama* u Subotici. Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost (danas Katoličko društvo) *Ivan Antunović* izdao joj je zbirku pjesama *Voljena ravnica*. Zastupljena je u *Panorami suvremene duhovne lirike Hrvata u Vojvodini – Odsjaji ljubavi*, koju je 2015. priredio Lazar Novaković.

Đ. Milodanović, *Voljena ravnica*, Subotica, 2008.

Djelo: *Voljena ravnica*, Subotica, 2008.

Lit.: L. I. Krmpotić, *Umjetnost u tehničari slame*, Zagreb-Subotica, 2001; K. Čeliković (ur.), *Lira naiva 2016.*, Subotica, 2016.

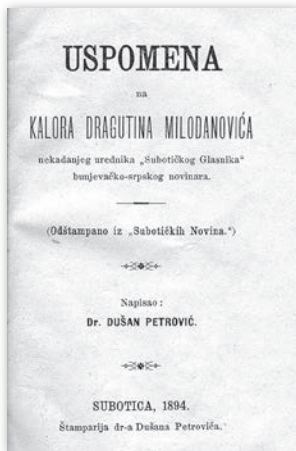
S. Bačić

MILODANOVIĆ, Kalor (Karlo, Dragutin) (Subotica, 26. I. 1845. – Beograd, 10. III. 1883.), novinar, narodni preporoditelj. Rođen je u siromašnoj zemljoradničkoj obitelji Josipa i Kolete, rođ. Skenderović. Zbog slabog materijalnog stanja polazio je latinske gimnazije u više gradova Ugarske, a nakon sedmog razreda gimnazije 1869. odlazi u Kalaču kod Ivana Antunovića, koji mu pomaže da završi školovanje. Kao »osmoškolac« među potpisnicima je *Pouzdanice* Ivanu Antunoviću od 23. IX. 1869., kojom učena subotička mladež »Dalmatinaca« pozdravlja Antunovićevu nakanu za pokretanje novina na narodnom jeziku. U Kalači je ispočetka pomagao Ivanu Antunoviću u uređivanju *Bunjevačkih i šokačkih novina* i *Bunjevačke i šokačke vile* 1870.-72.

Prijeke naravi, razilazi se s Antunovićem i vraća se u Suboticu, ali živi siromašno kao perovođa Mađarskoga ženskoga društva. U srpnju 1872. pokreće prvi list na hrvatskom jeziku (ikavici) u gradu *Misečna kronika*, zapravo bunjevački pandan mađarskoga lista *Havi krónika*, političkoga glasila na gradskoj razini oporbene Deákove stranke. Poletan i energičan, ali nezadovoljan što se radi o naglašeno stranačkom glasilu u cilju pridobivanja bunjevačkih glasača protiv gradonačelnika Jánoša (Ivana) Mukića, posljednji broj uređuje u lipnju 1873. te uz pomoć Ambrozića Šarčevića i Božidara – Boška Vujića u kolovozu 1873. pokreće tjednik *Subotički glasnik* (od listopada 1874. *Subotički glasnik*). U listu je bio kritički nastrojen prema mađarskoj politici i mađarizaciji, osobito na lokalnoj razini, zalagao se za provedbu zakonom zajamčenih jezičnih prava Bunjevaca u školama i javnoj upravi, zbog čega je bio predmetom žučnih napada mjesnih mađarskih listova. U uređivanju lista vrlo je usko surađivao s Vujićem, što je vjerojatno utjecalo na njegova nacionalna stajališta. Usto list nije bio široko primljen među Bunjevcima, osobito imućnijima, te je bio pred materijalnim slomom, a Milodanović je i dalje živio u siromaštvu. U vrijeme Hercegovačkoga ustanka 1875. u novinama pružao otvorenu potporu ustanicima, a nakon njegova sloma prikupljao je dobrovoljne priloge za stradalnike, što su vlasti zabranile. Stoga je, kada su u lipnju 1876. Srbija i Crna Gora objavile rat Turskoj, pobjegao je u Srbiju, pa su novine ubrzo prestale izlaziti. Kao dragovoljac sudjelovao je i bio je ranjavan u srpsko-turskim ratovima 1876. i 1877.-78 te je za iskazanu hrabrost stekao čin počasnoga potporučnika.

Nakon rata ostao je u Beogradu, gdje je, oženivši se, konvertirao u pravoslavlje te uzeo ime Dragutin. Prelazak u pravoslavnu vjeru predbacio mu je u razgovoru subotički odvjetnik Dušan Petrović, no on je odgovorio da je to želio napraviti još u Subotici držeći da su Bunjevci i Srbi jedan narod. koji dijeli samo vjera – s te strane »njegov slučaj bio usamljen među članovi-

ma Antunovićeve preporodnoga pokreta. Svi ostali Antunovićeve suradnici smatrali su Srbe bratskim narodom, ali se nisu sa Srbima identificirali i bili su izrazito katolički orijentirani« (Robert Skenderović). Isto, ali iz drugog kuta, ističe i Alba Kuntić držeći da je Milodanović »prvi Bunjevac koji došao do spoznaje da su Bunjevci segment srpstva, a ne posebna etnička skupina«. U Beogradu je isprva radio kao činovnik u Ministarstvu vanjskih poslova, u kojem je s mađžarskoga prevodio pisanje mađžarskoga tiska o Srbiji. Poslije je dobio mjesto mlađega poštara na Glavnoj poštanskoj stanici. Neko vrijeme bio je suradnik političkoga glasila Napredne stranke *Videlo*. Bio je član Beogradskoga novinarskoga društva. Pokopan je nekadašnjem Tašmajdanskom groblju, ali mu grob nije sačuvan jer je uništen prilikom kasnijega raskopavanja groblja.

D. Petrović, *Uspomena na Kalora Dragutina Milodanovića*, Subotica, 1894.

Lit.: D. Petrović, *Uspomena na Kalora Dragutina Milodanovića*, Subotica, 1894; *Neven*, 16/1913, 2/1935, 1/1936, Subotica; V. Dulić [M. Knežević], *Dragutin (Kalor) Milodanović, Književni sever*, 3-4/1927, Subotica; J. Šokčić, *Prvi bunjevački novinar, Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva*, 11-12/1938, Subotica; G. Kikić, *Podrška subotičke omladine nacionalnom preporodu, Rukovet*, 11/1970, Subotica; B. H[ajduk], *Vojnici, Moj grad u davnini*, Subotica, 1971; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1848–1919)*, Szabadka, 1973; A. Kuntić, *Iz istorije bačkih Bunjevaca : Povodom tristođiš-*

njice seobe Bunjevaca u Bačku : Prilog istoriji srpskog naroda, *Spomenik SANU, CXXXII*, Odeljenje istorijskih nauka, 8, Beograd, 1991; A. Kuntić, *Bunjevci*, Novi Sad-Sombor, 1998; R. Skenderović, *Suradnja biskupa J. J. Strossmayera i Ivana Antunovića, Croatica Christiana periodica*, 59, Zagreb, 2007; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; *Srpski biografski rečnik*, 6, Novi Sad, 2014; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavovski Brod, 2017; V. Nimčević, *Buđenje narodne svijesti u Bunjevaca i bunjevački rodoljubi kroz stari tisak, Klasje naših ravni*, 5-6/2020, Subotica.

S. Bačić

MILODANOVIĆ, Perica (Subotica 14. I. 1972.), pjesnik, novinar. Sin je Franje i Ruže, rođ. Crnković. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici. Poeziju i prozne zapise počeo je pisati 1987. Prvi poetski radovi objavljeni su mu u zbirci pjesma s Trećega, Četvrtoga i Petoga jugoslovenskoga poetskoga festivala, koji su održani u Subotici i na Paliću 1992.-94. (*YU poet fest '92-'93*, Subotica, 1993.; *Pesme vremena : V YU poet fest*, Subotica, 1995.). Pjesme su mu objavljene i u panorami poezije *Sastanak bez dnevnog reda : najlepší stih na talasu Radio Subotice : panorama poezije* (1995.) u izboru Dijane Kopunović, od kojih su dvije dobile nagrade slušatelja. Od kraja 1995. radio je kao novinar-spiker i vanjski suradnik uredništva informativnoga programa Radio Subotice na srpskom jeziku za područje narodne i folk- te pop- i rock-glazbe. Iste je godine sa suradnicima pripremio i realizirao dvosatnu emisiju posvećenu Milanu Mladenoviću, frontmenu skupine *Ekatarina Velika (EKV)*, koji je preminuo prethodne godine. U to je vrijeme s Monikom Kokai za Radio Suboticu snimio najveći broj marketinških poruka. U drugoj polovini 1990-ih sudjelovao je u radijskim emisijama *Stihovi na jastuku* noćnoga programa Radio Novoga Sada, u kojima je dobio tri nagrade slušatelja za pjesničke ostvaraje. Zbirku pjesama *Tišina čežnje* objavio je 1997. kao samostalno izdanje. Suradivao je u seriji emisija *Most ljubavi* i *Vreme za ljubav* Snježane Luetić-Vujić 1998.-99. na Radio Subotici. Za tu je postaju 2000. pripremio emisiju

posvećenu irskoj glazbenici Enyi. Na subotičkim postajama Hit radio i City radio dobitnik je četiri prve nagrade za prozne zapise *Zamišljeno lice ili iluzija stvarnosti*. Od kraja 2004. radi kao spiker i novinar na subotičkoj lokalnoj televizijskoj postaji TV K23. Sudjelovao je na književnim večerima u Beogradu, Nišu, i Subotici. Pjesme su mu objavljene i u *Subotičkoj Danici* (2006.) i subotičkoj *Rukoveti* (br. 1-4/2014).

Živi u Subotici.

Izvor: osobni iskaz Perice Milodanovića.

Djelo: *Tišina čežnje*, Subotica 1997.

P. Skenderović

MILODANOVIĆ, Srdan (Subotica, 7. VI. 1982.), diplomirani slikar i profesor likovne kulture. Sin je Paje i Slavice, rođ. Kuhajdik. Srednju školu za tehničara štampe završio je u Subotici 2001., a diplomirao je na Katedri za slikarstvo u klasi Milana Blanuše na Akademiji umjetnosti u Novom Sadu 2009. Zaposlen je u srednjoj Politehničkoj školi u Subotici kao profesor slikanja i crtanja. Istražuje područja bliska *ready made* umjetnosti, a istaknuo se u izradi asamblaža. Izražava se također kroz instalacije, performanse, videoradove, a bavi se i podvodnom fotografijom. Dobitnik je više nagrada, a među njima i kao student treće godine Akademije umjetnosti u Novom Sadu nagrađen je 2. mjestom na likovnom natječaju Fokus-fondacije u Subotici za sliku *Hvatač snova* (2006.), koja je rađena na temu *Snovi* (poklonio ju je 2007. subotičkom Gradskom muzeju). Iste godine osvojio je i 1. mjesto na natjecanju u podvodnoj fotografiji u crno-bijeloj kategoriji na Adi Ciganliji *Ada open* te nagradu Art klinike za slikarstvo za projekt *Perspektive 07*.

Izlagao je na skupnim izložbama u Novom Sadu, Beogradu, Subotici, Nišu, Smederevu, Zagrebu, Varaždinu, Osijeku te drugim gradovima. Ističu se izložbe *Španija: pogled sa strane* (Galerija Matice Srpske, Novi Sad, 2006.), *Podvodna umetnost?* (Art klinika, Šok galerija, Novi Sad, 2006.), *Snovi* (Galerija Otvorenog sveučilišta, Subotica, 2007.), *Pogodite zašto?*

(Moderna galerija Likovni susret, Subotica, 2007.), *Ready Made Re_Made* (Galerija savremene umjetnosti Smederevo, 2009.), *Paralelni procesi* (Subotica, Osijek, Zagreb, Varaždin, Šibenik, Požega), Izložba Međunarodne umjetničke kolonije Stipan Šabić (Galerija Otvorenog sveučilišta Subotica, 2012.), Land-art festival *Slama* (Osijek, 2010.), *Zakovana umjetnost* (Zavičajna galerija dr. Vinko Perčić, Subotica, 2012.), *Poliartisti* (Moderna galerija Likovni susret, Subotica, 2012.).

Lit.: mTV, Simbolično oko snova, *Subotičke novine*, 9. II. 2007, Subotica; D. B[ashić]. P[alković]., Spoj onoga što je bilo i što će biti, *Hrvatska riječ*, br. 237, Subotica, 7. IX. 2007; Subotica; mTV, Četvrt stoljeća Grafičkog ateljea, *Subotičke novine*, 7. IX. 2007; D. B[ashić]. P[alković]., Borba za »podvodnu umjetnost«, *Hrvatska riječ*, br. 239, Subotica, 21. IX. 2007; A. Tišma, Dobre umetničke perspektive, *Dnevnik*, 28. VI. 2008, Novi Sad; *Paralelni procesi* [katalog], Galerija sv. Krševana, Šibenik, 11. – 25. III. 2011; *Poliartisti* [katalog], Moderna galerija *Likovni susret*, Subotica, 6. XI. 2012.

Lj. Vuković Dulić i D. Bašić Palković

MILODANOVIĆ, Stipan (Subotica, 12. X. 1974.), multimedijalni i alternativni umjetnik. Sin je Pere i Mare, rođ. Orčić. Osnovnu školu *Matko Vuković* i Gimnaziju *Svetozar Marković* završio je u rodnom gradu. Kao odličan učenik već se u osnovnoj školi počeo baviti pisanjem znanstveno-fantastičnih priča i stripom, a dok je polazio gimnaziju, osnovao je vlastitu video- i filmsku produkciju *Ulješura pictures* (1991.), počeo je svirati tamburu i bubnjeve te stvarati prve videoradove. Nakon toga upisuje Ekonomski fakultet u Subotici, a poslije i Filozofski fakultet u Novom Sadu, ali ih nije završio. S prijateljima iz generacije osniva KLJUN (Klub ljubitelja umjetnosti i nauke) potkraj 1994., koji je priredio mnoge koncerte, izložbe, književne i filozofske tribine, predstave i maskenbale, ekološke akcije, turnire u videoigrama, šahu, pikadu, laganju... Klub je osnovao prvi internetski *café* u Subotici i školu stripa te izdavao poeziju, prozu, fanzine, stripove te CD kompilacije subotičke glazbene scene. Bio je član grupe Kolege crtanih filmova. Jedan je od začetnika niskobudžetne vide-

oprodukcije u Srbiji svojim filmom *Laredo* 1997. Osnivač je i organizator Jugoslavenskoga festivala jeftinoga filma (JFJF), koji je održavan u Subotici 1998.–2001. i na kojem je i sâm sudjelovao. Objavio je knjižicu kratkih priča *Zbirka iz_uma* 1998. Nastupao je kao jedan od prvih *stand-up* komičara u Subotici. Bio je asistent režije u dokumentarnom filmu Želimira Žilnika *Evropa preko plota* (2005.). S Josipom Filleom u proljeće 2005. sudjeluje u ekspediciji »Putevima Tibora Sekelja« kroz Južnu Ameriku, za 47 dana prešao je oko 20 000 km i snimio više od 50 sati materijala i 3500 fotografija, na temelju čega je nastao putopisni film *Putevima Tibora Sekelja*. U proljeće 2010. završio je snimanje dugometražnoga igranoga filma *Prvi radni dan*, koji je započeo 2004. Za ta dva filma 2010. dobio je nagradu Kulturno-prosvjetne zajednice Subotice *Dr. Ferenc Bodrogyári*, a za film *Putevima Tibora Sekelja* dobio je nagradu Veliki šumski patuljak na Reviji nezavisnih *off* filmova Srbije *Srpski Hollywood* na planini Rudnik 2012. Na *Festivalu bunjevački pisama* 2021. sudjelovao je izvedbom vlastite skladbe »Šalaj Bačko«. Autor je više od 50 muzičkih spotova, 50 kratkih igranih i dokumentarnih filmova i 100 polusatnih radijskih i TV emisija *InCognito*. (2002.–04.). Organizirao je nekoliko filmskih radionica (Art kino Lifka 2011. i dr.).

Filmografija: *Laredo*, srednjometražni igrani film, 1997; *Blajndmen*, srednjometražni igrani film,

S. Milodanović, *Zbirka iz_uma*, Subotica, 1998.

1999; *Puni trbusi prazna filozofija*, dokumentarni film, 2000; *Sritna Nova Godina*, kratki crtani film, 2007; *Prvi radni dan*, dugometražni igrani film, 2004–2010; *Putevima Tibora Sekelja*, dugometražni putopisni film, 2005–2012.

Djelo: *Zbirka iz_uma*, Subotica, 1998.

Izvor: osobni iskaz Stipana Milodanovića

Lit.: B. Filipović, Enciklopedija koja to nije : Mladi umetnici Subotice, *Rukovet*, 1-2-3/2005, Subotica; D. B.[ašić]. P[alković]., Niskobudžetni princip od početka do kraja, *Hrvatska riječ*, br. 366, Subotica, 19. III. 2010; Z. Šifliš, *Filmska lica Subotice*, Subotica, 2012; T. Mišić, *Pola veka subotičke popularne muzike*, Subotica, 2019.

P. Skenderović

MILODANOVIĆ, Šime (Milodanović Brnić, Šimun, Milodanovits, Simon) (Subotica, 16. II. 1852. – Subotica, 24. I. 1930.), vojni časnik, zemljoposjednik, pisac. Sin je zemljoposjednika Ivana i Julke, rođ. Skenderović. U Subotici je polazio osnovnu školu i gimnaziju. U Budimpešti je najprije dvije godine studirao pravo, ali se 1877. prijavljuje kao dragovoljac u 12. carsku i kraljevsku ulansku (vrsta lake konjice) pukovnije te završava Vojnu akademiju *Ludoviceum*. Čin poručnika stekao je 1879. te tada prelazi u husare služeći u Erdelju u Sibinjskoj husarskoj pukovnici (Sibinj, *madž.* Nagyszében, *rum.* Sibiu), a 1886. dobiva čin natporučnika i prelazi u mađarsku domobransku vojsku te služi u Budimpešti u stožeru generala Géze Fejérváryja, tadašnjega ministra domobranstva Ugarske. Tu je stekao čin satnika 1890. U pješaštvo prelazi 1893. te služi u Kirmiedu (*madž.* Körmend) u zapadnoj Ugarskoj. Tečaj za stožerne časnike završio je 1897.–98. Privremeno zapovjedništvo nad 2. bojnom pješačke domobranske pukovnije u Subotici povjereno mu je 1898. U bojnika 24. pješačke pukovnije u Brašovu (*madž.* Brassó, *rum.* Braşov) promaknut je 1900. U Suboticu se vratio 1906. i tu je unaprijeđen u potpukovnika. Umirovljen je u činu pukovnika 1911. Zabilježeno je da je bio susretljiv prema svojim sugrađanima i masovno ih puštao na dopuste, osobito seljake radi obavljanja velikih poljskih po-

slova. Službovao je i u Segedinu, Novom Sadu i Somboru. Reaktiviran je u Prvom svjetskom ratu, u kojem je neko vrijeme bio zapovjednik Subotice i zamjenik zapovjednika tvrđave u Petrovaradinu.

Potkraj Prvoga svjetskoga rata, u listopadu 1918., pridružuje se akciji subotičkih Bunjevaca i Srba usmjerenoj prema odcjepljenju od Austro-Ugarske. Na tajnom sastanku političkih vođa subotičkih Bunjevaca i Srba 5. XI. 1918. u kući braće Vladislava i Jovana Manojlovića dogovo-

Šime
Milodanović

reno je, među ostalim, osnivanje Bunjevačko-srpskoga narodnoga odbora, a za njegova predsjednika predložen je gradski uglednik Šime Milodanović. On je to u međuvremenu i prihvatio te je predsjedao velikim osnivačkim zborom Bunjevačko-srpske narodne garde (formalno najavljenim kao izvanredna skupština Pučke kasine), održanim 10. XI. 1918. u dvorani kavane *Hungaria* (danas zgrada *Lifke*), gdje ga je nekoliko tisuća nazočnih aklamacijom izabralo za predsjednika Bunjevačko-srpskoga narodnoga odbora, samoproklamiranoga prijelaznoga tijela vlasti u Subotici. Kada se nakon povlačenja demarkacijske crte mađarska vojska povukla iz Subotice 13. XI. 1918., a srpska vojska stigla vlakom, bio je na kolodvoru među onima koji su u ime grada pozdravili predstavnike srpske vojske. Bio je među 75 predstavnika Subotice na samoproklamiranoj Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu 25. XI. 1918., koja je proglasila odcjepljenje Vojvodine od Ugarske u granicama koje će biti utvrđene na mirovnoj konferenciji. Kada je Bunjevačko-srpski narodni odbor raspušten u prosincu 1918. i umjesto njega, kao grad-

sko predstavničko tijelo, izabran Narodni odbor sa 60 članova (od kolovoza 1919. nazvano je Proširenim senatom), izabran je za njegova člana. Nakon toga povukao se iz javnoga života.

Za vrijeme školovanja i vojne službe u Budimpešti počeo se baviti književnošću i novinarstvom objavljujući pripovijesti, humoreske i stručne vojne priloge u književnim i humorističkim listovima i Biltenu Vojne akademije *Ludoviceum*. Pisao je uglavnom pod pseudonimom Lármás őrmester.

Djela: *Lármás őrmester bakabölcsessége : adomák a bakaéletből*, Budapest, [1887]; *Lovaglás szabadban tisztekel, altisztekel és legénységgel*, Budapest, 1888; *Válogatott hátvágások*, Budapest, 1890.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Jurja, 1852. god., red. br. upisa 51.

Lit.: J. Szinnyi (ur.), *Magyar írók élete és munkái*, 8, Budapest, 1902; S. Borovszky (ur.), *Bács-Bodrog vármegye*, 2, Budapest, [1909]; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; G. P., Elhúnytak, *Irodalomtörténet*, 5-6/1930, Budapest; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1934; B. H[ajduk], *Vojnić, Moj grad u davni ni*, Subotica, 1971; M. Grlica, G. Vaš, *Subotica u Jugoslaviji, Pro memoria*, br. 7, Subotica, 1989; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; *Srpski biografski rečnik*, 6, Novi Sad, 2014.

S. Bačić

MILODANOVIĆ, Teza (Žednik, 27. III. 1936. – Žednik, 26. VII., 1998.), autorica slika i predmeta od slame. Kći je Šime i Cilike, rođ. Milodanović. Sestra je Ane i Đule Milodanović. Slamarka je čije pojedine slike spadaju u domenu naivnoga te je jedna od predstavnica bunjevačkoga naivnoga likovnoga kruga. Od 1960. stvara i dvodimenzionalne predmete od slame religijske tematike, poput grba kardinala Alojzija Stepinca, koji je sa sestrom Anom izradila u povodu njegove smrti, a na poticaj đurđinskoga župnika Lazara Ivana Krmpotića. Sa sestrom Anom izrađuje krune za proslavu dužijanci, poput krune za proslavu Dužijance u Subotici 1962. Iste godine pristupila je Likovnoj koloniji u Tavan-

kutu (poslije likovna sekcija KUD-a *Matije Gubec*), čija je članica bila do 1972. Prvi je put izlagala na *II. martovskoj izložbi likovne kolonije amatera Tavankut* 14. III. 1963. i od tada sudjeluje na brojnim izložbama likovne sekcije KUD-a (danas HKPD-a)

Teza
Milodanović

Matija Gubec, na *Izložbi naivnih umjetnica iz Tavankuta* u Domu JNA u Subotici 1965., na izložbama *Naivci iz Subotice* u Muzeju primijenjenih umjetnosti u Beogradu te *Naivna umjetnost tavankutskih žena* 1966. u Gradskom muzeju u Subotici, u Zimskom salonu Likovnog susreta zajedno s članovima tavankutske likovne kolonije te s Klubom slikara-amatera iz Subotice 1969., kao i na brojnim drugim skupnim izložbama. Njezina slika *Oranje* iz 1968. prikazana je i u okviru izložbe koja prezentira subotičku likovnu scenu *Likovno stvaralaštvo u Subotici od 1945.–1970.* u Gradskom muzeju. Na slikama se najčešće osvrće na teme zavičajnoga pejzaža te motive iz narodnog života, a nezaobilazne su prilikom prezentacije bunjevačkoga naivnoga slikarstva u tehnici slame. Djela joj se čuvaju, osim u privatnom vlasništvu, u župama u Starom Žedniku, biskupijskome muzeju u Subotici, zbirci HKPD-a *Matija Gubec* u Tavankutu te zbirci dr. Vinka Perčića koja je pohranjena u galeriji Klovičevi dvori kao jedna od donacija gradu Zagrebu.

Lit.: A. Anišić, Naši pokojnici, *Subotička Danica (nova) Kalendar za 1999. godinu*, Subotica, 1998; N. Zelić, *Protiv zaborava : Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo »Matija Gubec« Tavankut (1946. – 1996.)*, Zagreb, 2000; I. L. Krmptić, *Umjetnost u tehnici slame*, Zagreb-Subotica, 2001; G. Piuković, *Sto bandaša i bandašica : fotomono-grafija*, Subotica, 2010; A. Sekulić, *Selo na raskrižju puteva : stoljetnica žedničke župe*, Subotica, 2011; Lj. Vuković Dulić, Prilog sagledavanju sli-

karstva Bunjevki u kontekstu naivne umjetnosti 20. stoljeća, u: *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*, Zagreb, 2014.

Lj. Vuković Dulić

MILODANOVIĆ, Zorica, ud. **Pjevalica** (Subotica, 14. VIII. 1952.), gimnastičarka. Kći je političara Antuna – Dele i Nade, rođ. Vojvodić. Osnovnu i srednju ekonomsku školu završila je u Subotici. Radila je prvo u tvornici vagona *Bratstvo* u Subotici kao ekonomistica u komercijali i prodaji, a poslije kod privatnika. U mirovini je od 2012.

Gimnastiku je počela trenirati 1958. u gimnastičkom društvu *Partizan* u Subotici, prvi su joj treneri bili Marica i Bela Ivković Ivandekić. Natjecateljsku karijeru počela je u pionirskoj kategoriji 1964. Kao trinaestogodišnjakinja bila je jedna od 16 djevojčica koje su sudjelovale na IV. Gymnaestradi u Beču 1965., gdje je pobudila veliku pozornost. Prvo natjecanje na kojem je sudjelovala bilo je sresko natjecanje u Subotici 1964. na spravama za mlade pionire (preskok, razboj, greda i parter, pri čemu su se bodovi zbrajali), gdje je osvojila 2. mjesto. Na državnom prvenstvu omladinki u estetskoj gimnastici 1966. u Novom Sadu osvojila je 4. mjesto. Na turniru olimpijskih nada u Beogradu 1968. osvojila je 1. mjesto. Do 1968. natjecala se u juniorskoj konkurenciji, a nakon toga u seniorskoj. Na vojvođanskim prvenstvima dva je puta bila prvakinja (vježbanje na spravama, Novi Sad, 1966. i 1969.), jednom viceprvakinja (seniorke 1. razreda, Novi Sad, 1973.), a četiri puta osvajala je 3. mjesto (vježbanje na spravama, Novi Sad, 1967.; Novi Sad, 1968.; savezni razred, Zrenjanin, 1970.; savezni razred, Novi Sad, 1971.). Na prvenstvima Srbije bila je prvakinja tri puta (vježbanje na spravama, Beograd, 1967.; 1. razred juniorki, Beograd, 1968.; Novi Sad, 1969.) i jednom viceprvakinja (seniorke 1. razreda, Beograd, 1973.). Na prvenstvima Jugoslavije bila je dva puta prvakinja (vježbanje na spravama, Leskovac, 1967., Karlovac 1969.), a jedanput je osvojila treće mjesto (seniorke 1. razreda, Skopje, 1973.). Za juniorsku državnu reprezentaciju nastupala je četiri puta, za seniorsku državnu repre-

zentaciju također četiri puta, te na još devet međunarodnih susreta, a nastupala je i za reprezentacije Vojvodine i Srbije. Na međunarodnom susretu gradova Debrecena i Subotice u Subotici 1968. i gradova Novog Sada i Temišvara u Temišvaru 1968. osvojila je 2. mjesto. Na Prvoj sportskoj olimpijadi školske omladine Vojvodine (SOŠOV) u Novom Sadu 1970. osvojila je 4. mjesto, a 2. mjesto na turniru gradova Jugoslavije u Novom Sadu 1972.

Nakon završetka aktivne natjecateljske karijere 1973. radila je u upravi Gimnastičkoga društva *Partizan* i posvetila se trenerskomu pozivu te je trenirala predškolsku djecu i pionire 1974.-79. U Subotici završava seminar za savezne suce 1981. i postaje savezna sutkinja u gimnastici. Prve godine bila je juniorska, a poslije seniorska sutkinja. Sudila je do 1987.

Živi kao umirovljenica u Subotici.

Izvor: osobni iskaz i privatna arhiva Zorice Milodanović, ud. Pjevalica.

Lit.: V. Vujin (odg. ur.), *Almanah finalnog dela I sportske olimpijade školske omladine Vojvodine, Novi Sad, 18. – 21. jun 1970.*, Novi Sad, 1970; V. Andonović, *Gimnastika deo škole, života, Nedeljni informativni list Front*, br. 647, Beograd, 1971; M. Vranić (odg. ur.), *Fizička kultura i sport u Vojvodini 1945 – 1975*, Novi Sad, 1975; M. Brustulov i dr., *Sport u Subotici 1944 – 1984 Sportélet Szabadkán*, Subotica, 1984.

P. Skenderović

MILOSRDNE SESTRE SVETOG KRIŽA, rimokatolička ženska redovnička zajednica otvorenog tipa. Osnovao ju je 1844. fra Teodozije Florentini OFMCap u Altdorfu (Švicarska), a istog dana sestre otvaraju svoju prvu kuću i djevojačku školu u Menzingenu. Biskup iz Chura 1855. potvrđuje redovnička pravila i družbi određuje dvostruko poslanje kao obrazovno i zdravstveno-karitativno. Duhovna je karizma družbe franjevačka. Prva generalna nadstojnica družbe bila je s. Marija Terezija Scherer. Svoje djelovanje sestre su proširile po čitavom svijetu. Na poziv đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera milosrdne sestre svetog Križa dolaze 1868. u Đakovo, gdje preuzimaju službu u vlastelinskoj bolnici te

pučkoj i ženskoj učiteljskoj školi. Družba i hrvatska provincija potom se neprestano šire i granaju sve do Jadranskog mora, kosovskih planina te bačke ravnice.

U Suboticu dolaze 1919. te preuzimaju brigu i vodstvo dječjeg doma za siročad kojim je ravnao dr. Vranje Sudarević. Po odlasku sestara salvatorijanki 1926. milosrdne sestre svetog Križa preuzimaju njegu bolesnika u subotičkoj bolnici. U vrijeme Drugog svjetskog rata nova mađarska uprava bolnice traži redovnice mađarske narodnosti te se hrvatska provincija povlači, ustupajući službu sestrama mađarske provincije, no ponovno se vraćaju 1945. Međutim zbog komunističke represije 1946. zauvijek napuštaju službu u subotičkoj bolnici te preuzimaju vođenje domaćinstva, sakristije i orguljaške službe u franjevačkom samostanu sv. Mihovila u Subotici. Tu ostaju sve do 1979., kada napuštaju Bačku. Osim u Subotici družba je djelovala u Starom Futogu i Novom Sadu. U Starom Futogu, u bolnici »Marianum« vlastelinske obitelji Chotek, 1904. djelovale su milosrdne sestre svetog Križa, ali iz moravske (češke) provincije, dok sestre hrvatske provincije dolaze 1922. godine te se ondje zadržavaju do 1924. U Novi Sad sestre dolaze 1923. preuzimajući službe u gradskoj bolnici i privatnom sanatoriju dr. Stanka Matanovića. Nakon ubojstva dr. Matanović 1932. sestre se nakratko povlače, ali se ubrzo vraćaju na molbu novog upravitelja sanatorija dr. Vladimira Jakovljevića te ondje ostaju do 1940. Zbog političke situacije i nove mađarske bolničke uprave sestre napuštaju novosadsku bolnicu 1941. U Somboru djeluju od 1929., kad su preuzele skrb za bolesnike u gradskoj bolnici te za starce u ubožnici. Tu su sestre bile suočene s otvorenim neprijateljstvom polovice bolničkog osoblja te su lažno optužene za veličanje atentata na jugoslavenskog kralja Aleksandra I. Karađorđevića u Marseilleu (Francuska) 1934. Nakon podnošenja žalbe kraljevskom dvoru od strane odvjetnika sestara dr. Željka Farkaša i osobnog podnošenja žalbe đakovačkog biskupa Antuna Akšamovića princu regentu Pavlu Karađor-

deviću sestre se vraćaju u Sombor. Ondje ostaju do 1941., kada zbog nove mađarske uprave bolnice trajno napuštaju Sombor.

L. Poljak

MILOŠ, Mato (Sonta, 28. IV. 1947.), karmelićanin. Rođen je u brojnoj i pobožnoj obitelji zemljoradnika Mate i kućanice Janje, rođ. Domić. Pučku školu polazio je u rodnom mjestu. U Karmel je ušao 1962. te je kao sjemeništarač dječaćkoga sjemeništa u Remetama pohađao Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju na Šalati u Zagrebu. Novicijat je završio u somborskoj Karmelu i položio prve zavjete 1965. Filozofsko-teološki studij na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu završio je 1973. Za svećenika je zaređen u zagrebačkoj prvostolnici 1973. Kapelansku službu obavljao je pet godina u župi Uznesenja Marijina u Remetama. U samostan Majke Božje karmelske u Sombor premješten je 1978., gdje je obavljao dužnost zamjenika poglavara i orguljaša u karmelićanskoj crkvi. Na poslijediplomski studij na papinsko teološko sveučilište *Teresianum* u Rimu odlazi 1979., gdje postiže magisterij iz duhovnog bogoslovlja. Usporedno je polazio studij na Kongregaciji za proglašenje blaženih i svetih u Rimu.

Mato Miloš

Vrativši se iz Rima u Sombor, obnaša službu priora somborskog karmelskog samostana 1986.-89. Kao član odgojne skupine karmelićanskih bogoslova boravio je u bavarskoj provinciji karmelićana u Würzburgu 1991.-93. Ponovno je izabran

za priora somborskog samostana 1993. i tu je službu vršio do 2001. Od 1998. ispovjednik je klauzurnih sestara karmelićanki na Sori (Slovenija) i drži im duhovne vježbe, duhovne konferencije te vodi Bratovštinu svetoga Škapulara pri samostanu u Sori. Bio je organizator proslave 100. obljetnice osnutka karmelskoga samostana u Somboru 16. VII. 2004. – 16. VII. 2005. Župnik i upravitelj svetišta Gospe od Čudesa u Oštarijama, u Gospičko-senjskoj biskupiji, bio je 2007.-08. U samostan Majke Božje Remetske u Zagreb premješten je 2008., gdje vrši službu provincijalnog savjetnika, član je odgojne skupine karmelićanskih bogoslova u Remetama, ispovjednik raznih redovničkih zajednica, drži duhovne vježbe i duhovne obnove redovničkim zajednicama i na župama. Među ostalim od 2009. ponovno je izabran za izvanrednog ispovjednika četiri puta godišnje klauzurnim karmelićankama u Sori, koju službu obnaša do danas. Vicepostulator je kauze o. Gerarda Tome Stantića od 2008. Sljedeće godine u Somboru je pokrenuo glasilo Vicepostulature za upoznavanje Sluge Božjega o. Gerarda Tome Stantića karmelićanina *Otac Gerard*, te je uredio prva 21 broja (do 2019. god.).

Redoviti je suradnik *Subotičke Danice* od njezine obnove 1984. te objavljuje članke o karmelićanima, karmelićanskim sveticima misticima, o duhovnosti Sluge Božjega o. Gerarda Tome Stantića itd. Pisao je o karmelićanima u *Bačkom klasju*, zatim u *Zvoniku* o dokumentima II. vatikanskog koncila, gdje vodi rubriku »Govori vam sluga Božji O. Gerard Tomo Stantić, karmelićanin«. U *Glasi Koncila* povremeno objavljuje reportaže o crkvenim proslavama.

Profesor je duhovnog bogoslovlja na Teološko-katehetskom institutu Subotičke biskupije u Subotici i Novom Sadu. Govori talijanski, španjolski i njemački jezik.

Njegov brat Antun Miloš (Sonta, 1935. – Srijemska Kamenica, 2002.) bio je dugogodišnji župnik u župi sv. Marka evanđelista u Žedniku (1972.-2000.).

Lit.: *Zvonik*, 12/2000, Subotica; *Zov – Zajednica ogulinskih vjernika*, 2/2007, Ogulin; *Hrvatska riječ*, br. 595, Subotica, 29. VIII. 2014.

S. Bačić

MILJAČKI, Remija (Miljački Matak) (Đurđin, 12. XI. 1896. – Subotica, 10. X. 1963.), društveni djelatnik, činovnik. Rođen je u poljodjelskoj obitelji Matije i Karoline, rođ. Matković. Politički se angažirao u vrijeme raspada Austro-Ugarske Monarhije. Bio je u skupini deset odvažnih subotičkih mladića koji su nakon osnivanja Bunjevačko-srpskoga narodnoga odbora u Hotelu *Hungaria* (danas zgrada *Lifke*) u Subotici 10. XI. 1918. javno pronijeli veliki hrvatski barjak ulicama Subotice te ga na koncu istaknuli na toranj Gradske kuće. Kao zastavnik bio je član subotičke Bunjevačko-srpske narodne garde, čije je organiziranje počelo 5. XI., a formalno je osnovana tek 11. XI. 1918., iako je već

Remija
Miljački

djelovala nekoliko dana prije. Prilikom osnivanja društva bunjevačke i srpske mladeži *Jugoslavija*, održanoga 7. XII. 1918., izabran je za knjižničara. Od 1. I. 1919. radio na poslovima oko žigosanja krunskih novčanica i lokalnom popisu stanovništva koji je korišten za potrebe Pariške mirovne konferencije. Bio je među osnivačima Prosvjetnoga društva *Neven* (poslije Hrvatsko prosvjetno društvo *Neven*) 1920. godine, kada je (te nekoliko puta poslije) izabran za blagajnika. Kao član Pučke kasine bio je među osnivačima Bunjevačko-šokačke stranke 15. IX. 1920. Iz političkih razloga otpušten je iz gradske činovničke službe 11. X. 1923. skupa s još nekoliko Hrvata, među kojima je bilo i drugih nositelja hrvatskoga barjaka 1918. (Gavro Čović, Andrija Čakić, Andrija Kujundžić, Andrija Mazić). Poslije

je vraćen u gradsku službu i radio je kao računovođa. Na poslijeratnoj skupštini Hrvatske kulturne zajednice, krovne udruge bačkih i baranjskih Hrvata, koja je održana 10. VI. 1945. u prostorijama Pučke kasine u Subotici, izabran je u nadzorni odbor, no djelovanje te ustanove u novim uvjetima nije se moglo održati.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F: 47 Senat grada Subotice, stranice protokola 4. Zapisnici Proširenog Senata 1925, str. 121-122 (arhivske oznake 57-58), str. 219-221 (arhivske oznake 105-106).

Lit.: *Neven* 1,19/1918, 194,215,227/1920, 10/1922, Subotica; *Subotičke novine*, 23/1923, Subotica; *Zemljodilac*, 3/1923, Subotica; M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1938; B. V[ojnić]. H[a]jduk], Velika skupština »Hrvatske kulturne zajednice« izabrala je novi upravni i nadzorni odbor, *Slobodna Vojvodina*, 120/1945, Subotica; S. Mačković, O prvim studentima upisanim na Pravni fakultet u Subotici, *Ex Pannonia*, 23, Subotica, 2019.

V. Nimčević i M. Bara

MILJKOVIĆ, Velimir – Velja (Kragujevac, 20. IX. 1858. – Beograd, 8. I. 1901.), dramski pisac, glumac, redatelj. Osnovnu školu završio je u Kragujevcu, četiri razreda gimnazije u Beogradu. Školu je napustio 1872. i stupio je u putujuću kazališnu družbu Milice Seše Biberović. Nakon tri godine u toj družbi povremeno je nastupao u Hrvatskom zemaljskom kazalištu u Zagrebu, a stalno u Narodnom pozorištu u Beogradu (1881.-83, 1893.–1901.) U putujućem Srpskom narodnom pozorišnom društvu u Novom Sadu (preteči današnjeg Srpskog narodnog pozorišta) bio je glumac i redatelj 1885.-93. Od 1891. pisao je adaptacije, dramatisacije i originalne dramske tekstove, operete, rodoljubive pjesme, zabavne feljtone, pripovijesti iz seoskog života, kazališne recenzije, komentare o kulturnom životu itd., koje je objavljivao u srpskim publikacijama.

Za bunjevačku kulturnu povijest vezuje ga dramski komad *Bunjevka*, slika iz narodnog života u tri čina, koja je od 1901. igrana pod nazivom *Lipa Bunjevka*, slika iz bunjevačkog života s pjevanjem i igra-

njem. Napisao ju je pod utjecajem susreta s Bunjevcima kada je s glumcima Srpskog narodnog pozorišnog društva 1884. boravio u Subotici. Ferenc Gaál, tadašnji ravnatelj subotičke Muzičke škole, složio mu je nekoliko pjesama, a za kasnije izvedbe vjerojatno Hugo Doubek. Predstavu je režirao Petar Dobrinović, koji je i glumio lik Vece. Srpsko narodno pozorišno društvo je praiizvedbu (pod imenom *Lipa Bunjevka*) imao posljednjega dana šestoga gostovanja u Subotici 20. V. 1888., a ukupno ju je prikazao oko 16 puta u mjestima južne Ugarske. Pisac komada u predstavi je i sâm glumio lik Blaška. *Neven* je zabilježio da ju je novosadska Srpska narodna pozorišna družina prikazala na gostovanjima u Subotici 1894. i 1901. Ovako je komentirao komad iz 1901.: »Po sadržaju i izradbi komada mi bunjevci dosta nedostojnosti opazismo, koje sigurno otud potiče što pisac sam ne poznaje dobro bunjevački pučki život. Kada bi se ovaj komad prema bunjevačkim prilikama priradio, moglo bi se mlogo lipešeg uspjeha doći, najskorije u Subotici gdje je već dio pozorišne publike bunjevština. Samoj pridstavi inače ni u ovom obliku ne možemo zamiriti.« Poslije je izvođena više puta u raznim mjestima. Tako *Neven* iz 1905. navodi da je gluma iz bunjevačkog života *Lipa Bunjevka* izvođena u Sušaku »uz opće zahtivanje sušačkog općinstva«. U Osijeku je *Lipu Bunjevku* prikazala Putujuća družina Petra Čirića 1906. Dubrovačke novine *Prava Crvena Hrvatska* navode da je 1913. u Bondinu teatru »naše narodno dalmatinsko kazalište« prikazalo »krasnu pučku glumu sa pjevanjem Lijepa Bunjevka«. Gradsko pozorište u Subotici, kojim je 1922.-23. ravnao Radivoj Dinulović, raniji tajnik Bosansko-hercegovačkog pozorišta, u studenom 1922. među ostalim je prikazalo i *Lipu Bunjevku*, kojoj je *Neven* ozbiljno zamjerio da redatelji i glumci slabo poznaju Bunjevce, jer su na sceni bili bosanski seljaci, a ne Bunjevci, te da je garderoba bila neodgovarajuća. U Subotici ju je Katoličko divojačko društvo prikazalo u gradskom kazalištu 1924. Zagrebački *Hrvatski dnevnik* najavio je da će se godišnja gospojinska zabava HPD-a *Nada – Hrvat-*

ska omladina održati u Hrvatskom domu u Srijemskoj Mitrovici 9. IX. 1939., u okviru koje će »diletanti prikazati pučki igrokaz iz bunjevačkog života u tri čina 'Lipa Bunjevka' od Miljkovića-Dubeka. Ovaj igrokaz veoma je teško naći štampan, tako da su ga mitrovački hrvatski diletanti tražili desetak godina, pa već od onda u gradu vlada velik interes za zabavu s ovim komadom.«

Lit.: *Bácskai Ellenőr*, 20. V. 1888, Szabadka; *Neven*, 5/1894, 7/1901, 10/1905, Subotica; J. Grčić, Bunjevci i Novosadsko Srpsko Narodno pozorište, *Književni sever*, 3-4/1927, Subotica; *Prava Crvena Hrvatska*, 453, 454/1913, Dubrovnik; *Hrvatski dnevnik*, Zagreb, 7. IX. 1939; I. Rackov, *Iz pozorišnog albuma Subotice*, Subotica, 1977; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; M. Prčić, Kazališni komadi hrvatskih autora izvedeni pred subotičkom publikom, kroz povijest našeg grada (1.) : Publika željna teatra, *Hrvatska riječ*, br. 33, Subotica, 12. IX. 2003; J. Buljovčić (prirednik: J. Ivančić), *Subotički kazališni zapisi*, Zagreb, 2008; D. Mucić, *Prvih četrdeset godina : Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku 1907. – 1941.*, Osijek, 2010; S. Mačković, *Analitički inventar : Veliki beležnik (1919 – 1930), sv. 3, Veliki beležnik (1922 – 1924)*, Subotica, 2012. ([http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/analitikus/F-047/F-047_Ured_gradskog_velikog_beleznika-sveska_3_\(1922-1924\).pdf](http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/analitikus/F-047/F-047_Ured_gradskog_velikog_beleznika-sveska_3_(1922-1924).pdf) – pristupljeno 26. VI. 2021); *Enciklopedija Srpskog narodnog pozorišta* (<https://www.snp.org.rs/enciklopedija/?lang=lat> – pristupljeno 26. VI. 2021); <http://teatroslov.mpus.org.rs/licnost.php?id=8363> (pristupljeno 26. VI. 2021).

S. Bačić i V. Nimčević

MIRGEŠ (*srp.* Ljutovo, *madž.* Mérges), seosko naselje između Tavankuta i Šebešića, oko 10 km jugozapadno od Subotice. Podrijetlo naziva naselja nije jasno. Ima mišljenja da potječe od bunjevačke riječi *marginj* (*lat.* margo, -inis: međa, kraj, granica). Prema subotičkim *Hrvatskim novinama* iz 1926., na zapadnom kraju atarskog puta koji je razgraničavao istočne (nekadašnja Šebebešićka pustara) i zapadne subotičke pustare (nekadašnja Tavankutska pustara, kasnije nazvana Gornja i Dolnja Čikerija) bio je *marginj* privatnih posjeda kraj Gornjeg tavankutskog puta, od kojega je počinjao atarski put koji je vodio »preko Šebešića, Pavlovca i Žednika do zapadnog oklinka čantavirske rate«. Otuda bi nastao

Mirgeš (Ljutovo)

mađarski naziv Mérges, koji je u drugoj polovini 1920-ih preimenovan na srpski kao Ljutovo (*mađ.* mérges; bijesan, gnjevan, ljutit). Po popisu stanovništva iz 2011. u naselju je živjelo 1067 st., a po popisu iz 2002. – 1181 st. U selu bročano dominiraju bunjevački Hrvati te rimokatolici. Smješteno je na kontaktu Subotičke pješčare i Bačke praporne zaravni. Sjeverozapadno i istočno od naselja prolaze kraci Čika, koji se kod pustare Šebešić sjedinjuju u jedinstveni tok.

Nakon protjerivanja Turaka potkraj XVIII. st. okolicu Subotice, pa tako i pješčane pašnjake zapadno od naselja, naseljavaju pretežito bunjevački Hrvati. Stanovništvo se uglavnom bavilo stočarstvom te su kuće udaljene jedna od druge i nastaju salaši. Početkom XIX. st. počinje prvo grupiranje kuća duž ceste na 1 km od današnje pruge Subotica – Sombor, kada je nastalo salašarsko naselje Kobino Selo. Tako uskoro nastaje naselje između pustara Tavankut i Šebešić. Naime, uslijed male naseljenosti tadašnje su vlasti organizirale licitaciju gradskih pašnjaka za izgradnju kuća te je kupljeno oko 150 parcela. Kupci su uglavnom bili Hrvati i Srbi iz okolnih naselja Bajmok i Tavankut. Tada nastaju krajevi, od kojih danas ovom području pripadaju: Mamužićev kraj, Kobino selo, Šodina čoša, Gršićeva čoša, dio Rakić kraja i Čikerija.

Naziv Ljutovo u stalnoj je upotrebi od 1954. U početku se odnosio na dio oko željezničke postaje Ljutovo, a ušoravanjem kuća duž ceste Tavankut – Subotica u dru-

goj polovini XX. st. spojeno je s Kobinim Selom. Isprva je administrativno bilo u okviru Tavankuta. Kao samostalna mjesna zajednica postoji od 1994. U statističkim podacima prvi se put prikazuje kao samostalno naselje od 1991. U središtu je sela križ koji je podigla »Peićeva familija« 1881., a obnovio ga je »mirgeški puk« 1923. Crkveno pripada vikariji sv. Križa, koja je utemeljena 1973. i dio je tavankutske župe Srca Isusova. Nakon što je na središnjem seoskom trgu Grad Subotica darovao rimokatoličkoj crkvenoj općini Sv. Križ česticu za izgradnju crkve, temeljni kamen crkve Sv. Križa posvećen je 2007., ali njezina izgradnja nije nastavljena. Nedjeljne sv. mise održavaju se u prostorijama mjesnog Doma kulture. Seosko proštenje proslavlja se na blagdan Uzvišenja Sv. Križa 14. rujna. Od 1930-ih u mjesto dolaze prvi baptisti te danas postoji baptistička crkva s manjom skupinom vjernika. U selu radi vrtić i izdvojeni odjel OŠ *Matija Gubec* iz Tavankuta za niže razrede osnovne škole.

Hrvati	308
Bunjevci	379
Mađari	162
Srbi	91
Jugoslaveni	109
Neizjašnjeni i neopredijeljeni	94
Ostali	38
Ukupno	1181

Nacionalni sastav (2002.)

U mjestu je od 1994. osnovano Amatersko kulturno-umetničko društvo *Bratstvo*, koje od 2003. nosi ime HKUD *Ljutovo*. Udruga je organizirala Festival amaterskog teatra 1997.-2009. (do 2005. Dani pozorišta), koji je povremeno imao i međunarodni karakter. Tamburaški odjel organizirao je Smotru hrvatskih tamburaških sastava 2009.-2018. Na salašu Blaška Kopilovića organizira se Festival mlade rakije od 2008.

Izvor: kazivanje žitelja Mirgeša.

Lit.: I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 3, Szabadka, 1906; *Hrvatske novine*, 5/1926, Subotica; M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; L. Szekeres, *Szabadkai helynevek*, Szabadka, 1975; B. Bukurov, *Subotica i njena okolina*, Novi Sad, 1983; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. : Stanovništvo : Nacionalna ili etnička pripadnost : Podaci po naseljima*, Beograd, 2003; D. Csúszó, *Könyörgésünk színhelyei*, 2, Szabadka, 2004; T. Kovačević, *Opština Subotica : geografska monografija*, Novi Sad, 2006; F. Ivanković, Sveta misa, blagoslov gradilišta i polaganje kamena temeljca nove crkve u Ljutovu, *Zvonik*, 10/2007, Subotica.

Z. Nagel

MIRKOVIĆ, Mijo (Miho, Mija) (Rakalj kraj Pule, Istra, 28. IX. 1898. – Zagreb, 17. II. 1963.), književnik (objavljivao je pod pseudonimom Mate Balota), ekonomist, akademik, sveučilišni profesor. Supruga mu je bila Stanka Antonija Naumović (rođ. 1901.), pravoslavne vjere, s kojom se vjenčao 1924. u Beogradu. Imali su sinove Marka (1925.), Ivana (1926.), Vladimira (1928.) i Antu (1933.). Gimnaziju je započeo u Pazinu, nastavio i završio u Zagrebu i u Moravskoj, kamo je evakuiran početkom Prvoga svjetskoga rata. Za vrijeme školovanja bavio se novinarstvom, od čega je i živio. Slom Austro-Ugarske dočekao je u Pulji, odakle je izbjegao pred talijanskom vlašću. Studirao je filozofiju i slavistiku u Zagrebu i Beogradu 1919.-20, zatim ekonomske i društvene znanosti u Frankfurtu na Majni 1921. i Berlinu 1922. Doktorirao je 1923. u Frankfurtu na Majni obranivši kod Franzja Openheimera temu »O glavnim razlozima gospodarske zao-

stalosti slavenskih naroda«, koja je pisana pod utjecajem djela Maxa Webera. Iako je nikada nije objavio za života, u svojim je drugim djelima koristio osnovne teze iz nje. U razdoblju 1924.-28. radio je kao ekonomist u više poduzeća i udruga u Beogradu, Aleksincu i Vojvodini, a bio je i suplent Trgovačke akademije u Osijeku i Pomorske akademije u Bakru.

God. 1928. trebao je donijeti odluku hoće li prihvatiti dužnost tajnika Trgovačke komore u Novom Sadu ili docenta na Pravnom fakultetu u Subotici. Opredijelio se za sveučilišnu karijeru, iako je plaća bila mnogo niža. Tako 1928. prelazi na Pravni fakultet u Subotici, gdje je izabran za docenta na ekonomsko-financijskoj grupi predmeta te poslije izvanrednoga i redovitoga profesora. Obitelj Mirković (u Subotici su bili i njegovi roditelji i sestre Nada i Milena) u prvo je vrijeme koristila stan u zgradi fakulteta. U razdoblju dok je držao predavanja studentima u Subotici nastat će i njegova najznačajnija ekonomska djela. Objavila ih je izdavačka knjižarska kuća Gece Kona (rođ. Géza Kun) iz Beograda: *Trgovina i unutrašnja trgovinska politika* (1931), *Spoljna trgovinska politika* (1932), *Saobraćajna politika* (1933), *Zanatska politika* (1934), *Uvod u ekonomsku politiku* (1935), *Industrijska politika* (1936). Studije su korištene i kao udžbenici za grupu predmeta ekonomske struke koje je Mirković predavao. Služeći se metodološkim postupcima kvantifikacije, mjerenja i usporedbe privrednih parametara u zemlji s razvijenijim kapitalističkim sredinama, pokušavao je i uspijevao doći do uzroka velikoga ekonomskoga zaostajanja jugoslavenske države. Rezultate opsežnoga istraživanja ekonomske historije Jugoslavije i zaključke o tome interpretira u svjetlu osnovne teze da je industrijalizacija sudbina svake zemlje koja ne želi ostati na periferiji civilizacijskoga napretka. Ističe velike prednosti privatne industrije, njezinu veću ekonomičnost nad državnom, u kojoj upravna vlast, vršeći grube zloupotrebe, traži samo izvore za osobno bogaćenje, zanemarujući opće ciljeve, prije svega razvoj cjelokupnoga

društva. »Biti ministar, pomoćnik ministra, direktor ili načelnik, ma i najkraće vrijeme, ali baš u vrijeme kad se daju važni potpisi

Mijo Mirković

(»kada pada štap«), značilo je od golaća, koji bere mrvice s kapitalističkog stola, postati kapitalist, imati svoj vlastiti stol, vilu, auto, dionice, tekući račun, članstvo u upravnim odborima poduzeća (kad se iz službe izađe), ukratko prijeći u buržoaziju, osigurati se kapitalom u zemlji, i za svaki slučaj (»zlu ne trebalo«) iznijeti nešto kapitala na svoj vlastiti konto u Švajcarsku ili Francusku.« Jedan od važnih čimbenika zaostajanja Jugoslavije Mirković identificira i u »antiindustrijskoj filozofiji slavenskih naroda«, čije postojanje dovodi u izravnu vezu s duhovnim, u prvom redu religijskim razvojem. Kao rezultat toga uočava i razvoj protuzapadnjačkoga nacionalizma, koji je i proturacionalan i protukapitalistički.

Iako se od rane mladosti bavio i književnim radom, razdoblje 1930-ih iznimno je plodno i za njegovo književno stvaralaštvo. Intenzivno je proučavao život i djelo istarskoga latinista, protestanskoga teologa i crkvenoga povjesničara Matije Vlačića Ilirika (*Flacius*, 1938; kasnija izdanja: *Matija Vlačić*, 1957; *Matija Vlačić Ilirik*, 1960; posmrtno *Matija Vlačić Ilirik*, 1–2, 1980). Najznačajnije književno djelo, čakavsku zbirku *Dragi kamen*, objavio je 1938. Zbog zavičajne tematike i snažnoga socijalnoga tona, s nostalgичnim doživljajem Istre, stekla je veliku popularnost, doživjela kasnije više izdanja i postala kulturnom knjigom istarskih Hrvata.

Redoviti profesor na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Beogradu bio je 1939.-41. Iz Beograda bježi 1941., neko vrijeme radi kao konobar na željezničkom kolodvoru u Vinkovcima i kao službenik u Narodnoj banci u Zagrebu, a poslije toga kao ribar u Malinskoj na otoku Krku, gdje ga talijanske vlasti zatvaraju. U partizane odlazi 1944. i radi u ZAVNOH-u, a odmah nakon rata prelazi u Beograd, gdje je radio kao pomoćnik Borisa Kidriča na izradi petogodišnjega plana. U Zagreb dolazi 1945. i postaje redoviti profesor na Visokoj ekonomsko-komercijalnoj školi radi pripreme njezina pretvaranja u Ekonomski fakultet. Bio je sudionik Pariške mirovne konferencije 1946., koja je doprinijela pripojenju Istre Jugoslaviji. Za redovitoga člana JAZU-a izabran je 1947., a za dopisnoga člana SANU-a 1961. Kao glavni tajnik JAZU-a pokrenuo je ediciju *Građa za gospodarsku povijest Hrvatske*. Zaslužan je za osnivanje Više ekonomske škole u Puli 1960. (danas Fakultet ekonomije i turizma *Dr. Mijo Mirković*).

Tijekom Drugoga svjetskoga rata dovršio je svoj jedini roman *Tijesna zemlja: roman iz istarskog narodnog života* (1946), ekonomsko-socijalnu studiju istarskoga sela u drugoj polovici XIX. i početkom XX. st. Objavio je i povijesno-autobiografske monografije *Stara pazinska gimnazija* (1950) te *Puna je Pula* (1954) – u potonjoj je obradio prilike u Puli za austrijske vladavine i neposredno nakon Prvoga svjetskoga rata. Od ostalih izdanja književnih tekstova izdvajaju se *Proza i poezija* (1959), drama *Smrtni grijeh* (1964), *Izabrana djela* (s Nikolom Pavićem, Perom Ljubićem i Dragom Gervaisom u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 1973). Njegovi izabrani putopisni zapisi *Na crvenoj istarskoj zemlji*, nastali od 1930-ih do 1950-ih, objavljeni su posmrtno (1979). Objavivši pedesetak pjesama, jedan je od vodećih suvremenih čakavskih pjesnika, koji je utjecao na mlade autore i oblikovanje istarske dijalektalne sastavnice hrvatske književnosti. Njemu u spomen od 1968. održava se znanstveni skup *Susreti na dragom kamenu* u raznim

istarskim mjestima, s kojih se objavljuju zbornici radova.

Objavio je velik broj knjiga i rasprava s područja teorije vanjske i unutarnje trgovine, ekonomike agrara, industrijske politike, ekonomske povijesti, ekonomike narodnoga gospodarstva te pjesme na čakavskom, romane, kronike, radove i kulturne i književne povijesti u mnogim časopisima i publikacijama. U bibliografiji njegova sina Ante – Tonija sabrano je 1110 naslova njegovih radova objavljenih u 50 knjiga i 133 časopisa, zbornika i drugih izdanja u razdoblju 1918.-88. U književnosti se najčešće koristio pseudonimom Mate Balota, ali i -pk, pk, Istranin, čakavac.

Pokopan je u obiteljskoj grobnici u Račlju.

Odabrana djela: *Trgovina i unutrašnja trgovinska politika*, Beograd, 1931; *Spoljna trgovinska politika*, Beograd, 1932; *Saobraćajna politika*, Beograd, 1933; *Zanatska politika*, Beograd, 1934; *Uvod u ekonomsku politiku*, Beograd, 1935; *Industrijska politika*, Beograd, 1936; *Dragi kamen*, Zagreb, 1938. (Zagreb, 1947², Pula 1971³, Pula, 1972⁴, akcumentirano izdanje, Pula, 2016); *Flacius*, Zagreb, 1938; *Agrarna politika*, Beograd, 1940; *Tijesna zemlja : roman iz istarskog narodnog života*, Rijeka, 1946. (Pula, 1983²); *Stara pazinska gimnazija*, Zagreb, 1950. (Pula, 1984²); *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918.-1941.*, Zagreb, 1950; *Ekonomika agrara FNRJ*, Zagreb, 1950; *Seljaci u kapitalizmu*, Zagreb, 1952; *Puna je Pula*, Zagreb, 1954. (Zagreb, 1960², Pula-Rijeka-Rovinj-Zagreb, 1981³); *Matija Vlačić*, Beograd, 1957; *Ekonomska historija Jugoslavije*, Zagreb, 1958; *Uvod u ekonomiku FNRJ*, Zagreb, 1959; *Proza i poezija*, Rijeka, 1959; *Matija Vlačić Ilirik*, Zagreb, 1960; *Matija Vlačić Ilirik*, 1-2, Pula, 1980; *Izabrana djela*, Zagreb, 1973; *Na crvenoj istarskoj zemlji*, Pula, 1979; *Glavni uzroci gospodarske zaostalosti slavenskih naroda*, Zagreb, 2008; Potpuna bibliografija u: A.-T. Mirković, Bibliografija Mije Mirkovića – Mate Balote (1918.-1988.), *Susreti na dragom kamenu* 1988, 16, Pula, 1988; A.-T. Mirković, Bibliografija Mije Mirkovića – Mate Balote (1989.-2001.), *Susreti na dragom kamenu*, 22, Pula, 2001.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Pravni fakultet F:228. 77, 109 Službenički list, 1119/1927.

Lit.: M. Franičević, Mate Balota, u: Izabrana djela (Pavić, Balota, Ljubić, Gervais), *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 105, Zagreb, 1973; S. Mačković, Mijo Mirković (1898-1963) profesor subotič-

kog Pravnog fakulteta kao ekonomski historičar, *Rukovet*, 4-5-6/1996; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; B. Biletić (ur.), *Književno djelo Mate Balote*, Zagreb 1998; B. Biletić (prir.), Mate Balota, *Živi glas hrvatske Istre : izbor iz djela*, Vinkovci 1999; *Zbornik radova o Miji Mirkoviću – Mati Baloti*, Kastav, 1999; B. Rudež (ur.), Mijo Mirković : hommage uz 100. obljetnicu rođenja, Zagreb 2001; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; *Istarska enciklopedija*, Zagreb, 2005; S. Mačković, Mijo Mirković, Subotica i Pravni fakultet u prvim godinama njegovog dolaska, *Ex Pannonia*, 17, Subotica, 2013.

S. Mačković

MIROLJUB, glasilo HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Sombora. Ime nosi po prvotnom imenu tog društva iz 1936. – nadimku pjesnika i svećenika Ante Evetovića. Prvi je broj izašao za Prelo 1998. Prvu redakciju činili su glavni i odgovorni urednik Josip Zvonko Pekaonić, zamjenica glavnog i odgovornog urednika i likovna urednica Cecilija Miler, tehnički urednik Franjo Ivanković te Zlata Pekaonić, Ivan Kovač, Alojzije Firanj, Franjo Krajniger i Zoran Čota. Najveću pomoć u početku su pružali Ervin i Katarina Čeliković iz Subotice na poslovima lektoriranja i tehničkog uređenja te tadašnji župnik župe Sv. Križa u Somboru vlč. Franjo Ivanković. Novi impuls kvaliteti dao je prof. Matija Đanić, koji je bio glavni i odgovorni urednik 2005.-10. U razdoblju 2006.-10. list je izlazio u suradnji s NIU *Hrvatska riječ*, koja je osiguravala tehničko uređenje i lektoriranje. Od 2010. glavni je i odgovorni urednik Alojzije Firanj.

Logotip *Miroljuba*

List se prije svega bavi temama u kojima se prikazuje rad Društva – gostovanjima, gostima, priredbama, radom sekcija i sl., ali se objavljuju i tekstovi o znamenitim Hrvatima iz Sombora, povijesti okolnih mjesta gdje žive Hrvati, hrvatskim školama, značajnijim događajima u Katoličkoj crkvi, Hrvatskom nacionalnom vijeću te političkim događajima od važnosti za hr-

vatsku zajednicu. Sadržaj lista također čine članci o radu drugih hrvatskih udruga, zdravstveni kutak, dječja stranica, duhovna stranica, šarena strana, prikaz sportskih događaja u okviru Društva, razne zanimljivosti te druge teme značajne za Hrvate Sombora i okolice.

Izlazi četiri puta godišnje, a povremene financijske teškoće premošćuju se dvo-brojem. Dijeli se besplatno i dostupan je u desetak hrvatskih udruga u Somboru i okolici te u Gornjem Podunavlju. Cilj je lista afirmirati, međusobno upoznati i povezati Hrvate iz te regije.

Lit.: *Miroljub*, 1/1998, 3/2005, 1/2006, 3/2010, Sombor; *HKUD »Vladimir Nazor« Sombor 1936. – 2011.*, Sombor, 2012; *Miroljub : Jubilarni broj: 20 godina Miroljuba*, Sombor, 2018.

A. Firanj

MIRONICKI, Ivan (Sombor, 23. VII. 1898. – Bačka Palanka, 15. VIII. 1979.), odvjetnik, društveni djelatnik. Rođen je u čonopljanskoj poljodjelskoj obitelji Stipana i Marije, rođ. Bogišić. Unovačen, u Prvom svjetskom ratu bio je na rumunjskoj i talijanskoj bojišnici. Bio je pretplatnik *Nevena* 1920. Gimnaziju je završio u Somboru, diplomirao je na Pravnom fakultetu u Subotici 1934., a odvjetnički ured imao je najprije u Stanišiću 1939.-40, a potom u Somboru 1941.-45. Bio je član somborskog *Bunjevačkog kola*, bliskog režimu. Na skupštini društva 1937. izabran je za zamjenika člana upravnog odbora. U predratnim pokušajima ujedinjavanja *Bunjevačkog kola* i HKD-a *Miroljub* učlanio se i u *Miroljub*. Za vrijeme rata bio je i dalje član *Bunjevačkog kola*, sada lojalnog novim mađarskim vlastima, ali ujedno i među najbližim suradnicima dr. Grge Vukovića, koji je surađivao s mađarskom vlašću. Na prelu 1942. koje je održavalo HKD *Miroljub* zahvaljujući Grgi Vukoviću i potpori policije, održao je pozdravni govor na mađarskom jeziku, iako se prije toga ispisao iz članstva *Miroljuba*. S Grgom Vukovićem je potkraj veljače neuspješno pokušao osnovati novo društvo – Bunjevačko-šokački savez – u prostorijama HKD-a *Miroljub*, što su spriječili vodeći članovi *Miroljuba*. Bio je su-

radnik provladinih *Naših novina*, koje su izlazile na hrvatskom jeziku u Somboru. Nakon što su njemačke trupe 19. III. 1944. okupirale Mađarsku, novopostavljeni Veliki župan Bačko-bodroške županije dr. József Piukovics, provodeći instrukcije Budimpešte o odnosu prema nemadžarskim narodima, u lipnju 1944. povjerio mu je osnivanje nove organizacije – Nacionalnog udruženja Bunjevaca i Šokaca, budući da je rad somborskog *Miroljuba* ranije zabranjen. Mironicki je tada uputio Apel Bunjevcima i Šokcima za slogu i jedinstvo u duhu nacional-socijalizma. Osnivanje nove organizacije, najavljeno za 2. VII. 1944. u »bivšem domu 'Miroljuba'«, nije održano zbog zračne uzbune. Stoga je Veliki župan 5. VII. tek primio izaslanstvo na čelu s dr. Ivanom Mironickim, koji je, među ostalim, tražio nesmetano djelovanje nove organizacije, puštanje Bunjevaca i Šokaca iz radnih četa (tzv. munkaši) kako bi svojoj dužnost prema otadžbini po potrebi mogli vršiti u borbenim postrojbama te razmjerno sudjelovanje u vlasti. *Naše novine* bilježe i da je *Udruženje* poslije toga imalo ured. Poslije Drugog svjetskog rata brisan je iz imenika Advokatske komore u Novom Sadu (danas Advokatska komora Vojvodine), a Sud za suđenje zločina i prestupa protiv nacionalne časti narode Vojvodine u Novom Sadu osudio ga je 14. VIII. 1945. na tri godine gubitka mađarske nacionalne časti, jednu godinu lakog prisilnog rada i konfiskaciju tri kuće i 120 lanaca zemlje, kao i osam godina gubitka hrvatske nacionalne časti i četiri godine teškog prisilnog rada. Kao odvjetnik ponovno je radio u Bačkoj Palanci 1954.-62.

Lit.: *Neven*, 45/1920, 11-12/1937, Subotica; C. de Sgardelli, *A délvidek hadtörténete 1914 – 1918*, Budapest, 1941; *Naše novine*, Zombor, 35/1943, 24-28, 31/1944; *Szabad Vajdaság*, 128, 193/1945, Noviszád; M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870 – 1945.)*, Sombor, 1971; F. Matarić, *Kulturno umetničko društvo Vladimir Nazor Sombor : Monografija društva*, Sombor, 1986; S. Beljanski (ur.), *75 godina Advokatske komore Vojvodine (1921 – 1996)*, Novi Sad, 1996; A. Kasaš, *Mađari u Vojvodini 1941 – 1946*, Novi Sad, 1996; M. Simić, *Istorija subotičkog Pravnog fakulteta 1920-1941*, Beograd, 1999.

S. Bačić i V. Nimčević

MIRONIĆ, nekadašnje naselje u Bačkoj. Nalazilo se sjeverno od Sombora, između Berega i Gakova. Prvi se put spominje 1543. u popisu naselja koja plaćaju desetinu Kalačkoj nadbiskupiji. Dio autora smatra da tu godinu ipak treba čitati kao 1643. Spominje se i u popisu desetine Kalačkoj nadbiskupiji 1650. Ime naselja svjedoči o Slavenima katolicima, što se može usko povezati s dijelom migracija Šokaca i Bunjevaca u Podunavlje u XVI. i početkom XVII. st. Kalački nadbiskup György Szelepcsényi (1595.–1685.) dao je 1657. popisati drevne posjede nadbiskupije, među kojima je i Mironić (»Mirovitz«). Nakon Velikoga bečkoga rata (1683.–1699.) i Rákóczijeve bune (1703.–1711.) naselje je opustjelo. Na popisu stanovništva Bačke 1718. nalazi se među spaljenim i uništenim naseljima kao pustara. Obitelj Czobor nastojala je vratiti vlasništvo nad njime nakon oslobođenja od turske vlasti uvrstivši ga u popis svojih posjeda iz predturskoga doba 1724., ali bez uspjeha. Ostao je pod upravom Ugarske komore, koja ga je izdavala u zakup. Nenad Adamović navodi se kao zakupnik pustare 1739./40., u kasnijim godinama stanovnici Berega. Član Ugarske dvorske komore barun Anton Cothmann tražio je 1763. da se pustara koju su Berežani zakupili oduzme zbog zapuštenosti i neobrađivanja.

U izvorima se bilježi »Mirovitz«, »Mironich«, »Mironic«, »Mironity praedium«, u kartografskim izvorima kao »Mironity«

oko 1750, »Mirovnity« 1766., »Mironity« 1767. Na lokalitet naselja sjećaju dva brjega u ataru Berega pod imenom Mironić, gdje su zabilježeni nalazi cigli. Lokalitet se u puku naziva i »Jaroš«, jer je u okolini bio pašnjak. Iz naziva naselja poteklo je prezime Mironicki u Bunjevaca u Somboru i Čonoplji, poslije migracijama i u drugim sredinama.

Izvori: HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 103. - No. 047; Fasc. 098. - No. 082; Fasc. 054. - No. 013; Fasc. 205. - No. 001. (<https://archives.hungaricana.hu> pristupljeno 23. XII. 2021); *Mappa exhibens situm comitatum Bats et Bodrog, prouti nunc in concreto per comitatum Bachiensem administratur*, oko 1750; *Mappa comitatum Bács et Bodrog, prouti nunc sub solo nomine comitatus Bacsiensis administratur 1766*; *Mappa exhibens situm Comitatum Bats et Bodrog prouti nunc in concreto per Comit. Batsensem administrandur 1767*. (<https://maps.hungaricana.hu/> pristupljeno 23. XII. 2021).

Lit.: A. Muhoray, A Czobor uradalom összeírása 1724-ből, *A Bács-Bodrogh Vármegyeyi Történelmi Társulat Évkönyve*, 1/1894, Zombor; R. Jeremić, Beleške o Bunjevcima, *Književni sever*, 3/1927, Subotica; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; M. Dekić, Iz povijesti općine Bereg. (Bački Breg.), *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1933.*, Subotica, b.g.; K. Kostić, *Bunjevci u Somboru pod vođstvom franjevaca do 1787. godine*, Sombor, 1934; D. Popović, *Srbi u Bačkoj do kraja 18. veka. Istorija naselja i stanovništva*, Beograd, 1952; K. Tkalac, Porijeklo i kretanje Šokaca iz Bosne prema sjeveru do iza Budima, *Subotička Danica Kalendar za 1971. god.*, Subotica, 1970; R. Mamuzić, Naseljavanje i kultura stanovanja u vojvodanskim naseljima 18. i 19. veka, *Glasnik Etno-*

Mironić na karti iz 1766.

grafskog muzeja u Beogradu, 37, Beograd, 1974; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; I. Katona, *A kalocsai érseki egyház története*, 2, Kalocsa, 2003; M. Stepanović, *Plemiće porodice u Somboru do kraja XVIII veka*, Sombor, 2018; V. Nimčević, Neobjavljena studija Ilije Džinića »Bunjevačko-šokački Hrvati u Bačkoj« (1970.), *Dani hrvatske knjige i riječi. Dani Balinta Vujkova. Zbornik radova s međunarodnog znanstveno-stručnog skupa 2019.*, Subotica, 2020.

M. Bara

MIROVNA KONFERENCIJA U PARIZU, naziv za konferencije o miru koje su održavane u Parizu, a koristi se za dvije održane tijekom XX. st.

1. Konferencija koja je održavana u Parizu 18. I. 1919. – 21. I. 1920. Organizirale su je pobjedničke zemlje Saveznice kako bi definirale uvjete mira poraženim zemljama Centralnih sila. Konferencijom su dominirali čelnici Ujedinjenoga Kraljevstva, Francuske, SAD-a i Italije, tj. Vijeće četvorice (tzv. Big Four): Thomas Woodrow Wilson za SAD, Georges Clemenceau za Francusku, David Lloyd George za Veliku Britaniju i Vittorio Emanuele Orlando za Italiju, a u slučaju dalekoistočnih pitanja Vijeće je prošireno predstavnikom Japana. Sve bitne odluke uglavnom je donosilo Vijeće četvorice, a plenum Konferencije, koji se sastao sedam puta, u pravilu ih je odobravao (npr. Wilsonov govor o Ligi naroda 25. I. 1919., prihvaćanje Pakta o Ligi naroda 28. IV. 1919., uručenje mirovnih uvjeta diktiranih Njemačkoj 7. V. 1919.). Na tijek konferencije utjecali su prethodni pregovori, javni i tajni, o miru i mirovnim uvjetima nakon svršetka rata. Među Vijećem četvorice dolazilo je do razmimoilaženja i sukoba, osobito u povodu proklamacije Wilsona (23. IV. 1919.) talijanskom narodu kojom se zahtijevalo da se Italija odrekne Rijeke, pa je Orlando iz prosvjeda privremeno napustio konferenciju. Na konferenciji su sudjelovali predstavnici brojnih država i delegacija, među njima i Kraljevstva SHS, no s ograničenim utjecajem na ishode pregovora. Konferencija je rezultirala s pet mirovnih ugovora (mir s Njemačkom u Versaillesu 28. VI. 1919., s Austrijom u Saint-Germain-en-Layeu 10. IX. 1919.,

s Bugarskom u Neuilly-sur-Seine 27. XI. 1919., s Madžarskom u Trianonu 4. VI. 1920. i s Osmanskim Carstvom u Sèvresu 10. VIII. 1920.), koji su promijenili granice država u Europi, dijelovima Azije, Afrike i pacifičkoga otočja, uz nametanje financijskih opterećenja i ograničenja vojne moći poraženim zemljama. Nosila je obilježja jednostranosti, što je u Njemačkoj i drugim zemljama gubitnicama izazvalo nemire, političku ogorčenosti i nestabilnosti, koje su trajale više od desetljeća te snaženje revizionističkih snaga i izvora novih sukoba.

Bački Hrvati i Mirovna konferencija u Parizu. Pregovori između Madžarske i savezničkih snaga rezultirali su potpisivanjem primirja 13. XI. 1918. u Beogradu između grofa Mihálya Károlyija, predsjednika madžarske vlade, i generala Živojina Mišića, komandanta Prve srpske armije, i opunomoćenika Louisa Francheta d'Espèreya, komadanta savezničkih snaga. Prema sporazumu Madžarska je morala odstupiti s teritorija do demarkacijske crte Moriš – Tisa – Horgoš – Subotica – Baja – Pečuh – Barč te dopustiti njihovo zauzeće od strane srpskih i francuskih trupa. Uspostavljena demarkacijska crta razdvajanja nije bila konačna državna granica prema Madžarskoj, pa su narodni prvaci bačkih Hrvata i Srba nedugo nakon preuzimanja vlasti preko samoproglašanih tijela (narodnih odbora/vijeća i narodnih gardi) poduzeli niz aktivnosti u osiguravanju da krajevi koje je zauzela srpska vojska pripadnu južnoslavenskoj državi. Samoproklamirana Novosadska skupština, uz pozivanje na načela narodnoga samoodređenja, proglasila je 25. XI. 1918. odcjepljenje Banata, Bačke i Baranje u državnom, pravnom i političkom pogledu od Ugarske i ujedinjenje s Kraljevinom Srbijom u očekivanom nastajanju južnoslavenske države. Dio aktivnosti bio je u prikupljanju podataka koji su trebali diskreditirati madžarske državne statistike o nacionalnom sastavu stanovništva odcjepljenih krajeva. U Subotici su od 1. I. 1919. predstavnici Bunjevačko-srpske narodne garde Gavro Čović, Andrija Čakić, Remija Miljački, Joso Mikšić, Antun Crnković,

Remija Marcikić i drugi pouzdani građani novih vlasti (ukupno 105 popisivača) provodili pripreme i popis stanovništva. Popis je trebao dokazati slavensku većinu u odnosu na stanje utvrđeno popisom 1910. Ukupan broj stanovnika iznosio je 101 286, od toga Bunjevaca 65 135, Srba 8737, Madžara 19 870, Nijemaca 4251, Židova 3293. Broj Bunjevaca i Srba udvostručen je u odnosu na 1910., dok se broj Madžara drastično smanjio. Organiziran je niz zborova u naseljima sa slavenskom većinom, na kojima se objašnjavalo značaj oslobođenja i nastanak nove države te opravdanje zahtjeva na Mirovnoj konferenciji u Parizu za postojeće teritorijalno stanje nastalo primirjem. Prikupljeni su etnografski materijali, zapisnici gradskih magistrata Subotice iz 1850-ih koji su bili vođeni na hrvatskom jeziku, slike nadgrobnih spomenika mjesnih uglednika na hrvatskom jeziku, statistike naselja.

I prije negoli su predstavnici Srba i Hrvata bivše južne Ugarske došli na mirovnu konferenciju, srpska politička sekcija predala je memorandum u kojem se za granicu zahtijevao grad Pečuh s cijelim okupiran područjem, što je odbijeno i prije negoli je etnografsko-geografska sekcija mogla potkrijepiti materijalima takva zahtijevanja. Budući da je jedno od osnovnih načela bio etnički sastav pojedinih spornih područja, predstavnici Kraljevstva SHS nisu mogli utemeljeno braniti svoje zahtjeve jer su Hrvati i Srbi na području oko Pečuha

bili u manjini prema Madžarima i Nijemcima. Engleska i SAD najviše su se protivile pomicanju granice sjeverno od Drave u Baranju.

Na mirovnu konferenciju u Pariz prema odluci Narodnog savjeta u Novom Sadu 16. II. 1919. otišli su Blaško Rajić, Martin Matić, Ivan Evetović, Stipan Vojnić Tunić, dok se Lajčo Budanović, u to vrijeme bajski župnik, nije odazvao pozivu. Uvidjelo se da se ne posjeduju detaljni etnografski podaci spornih područja. Stoga je početkom ožujka 1919. jugoslavenska delegacija priredila za tisak studije za Bačku i Rijeku, 7. III. 1919. pripremljeni su podaci za Baranju i nešto poslije za Prekomurje. Prikupivši potrebne dokumente, Blaško Rajić uputio se 17. III. 1919. u Pariz, gdje se 20. III. 1919. susreo s Nikolom Pašićem, predsjednikom jugoslavenske delegacije. Rajić je iscrpno predstavio sve podatke pobijajući mađžarske statistike, koje su ubrajale u Mađžare i sve Bunjevce sa znanjem mađžarskoga jezika. Nikola Pašić u svojem pismu 19. III. 1919. Stojanu Protiću izrazio je sumnju u uspjeh akcije u Baranji: »U Bačkoj izgleda ići će malo bolje (nego li u Banatu s Rumunima): izgleda da ćemo dobiti Suboticu. Ali za Baranju izgledi su loši, još se ne zna, da li ćemo moći da spasimo trougao i da spasimo Osek!« Na traženje novih teritorijalnih ustupaka Mihály Károlyi odstupio je s dužnosti premijera 21. III. 1919., a na vlast u Mađžarskoj došli su komunisti s Bélom Kunom na čelu, što je imalo posljedice za

Etnografska sekcija jugoslavenske delegacije na Mirovnoj konferenciji u Parizu (Blaško Rajić u gornjem redu četvrti s lijeva)

pregovaračke pozicije Madžarske, primjere na granicu u Baranji. Iako je zabilježena njegova izjava tijekom konferencije »Dosta je od Latina« (mislio je na katolike Bunjevce i Šokce, koje poslije naziva i Hrvatima), Nikola Pašić je pod pritiscima bačkih i baranjskih predstavnika u više navrata intervenirao kod savezničkih delegata da se novoj državi priznaju granice na liniji Subotica – Baja – Mohač, no bezuspješno. Statistike i popratni memorandumi bili su gotovi 25. III., a 26. III. 1919. Nikola Pašić je u svom izlaganju pred komisijom pitanje Baranje stavio ponovno na dnevni red.

Teritorijalna je komisija 21. V. 1919., uzevši u obzir dotadašnja izlaganja i priložene materijale, došla do prijedloga o granici grebenom Baranjske planine (Banskoga brda) pravcem Beli Manastir – Batina. Kasnijim dodatnim naporima ta je granica pomaknuta dalje na sjever obuhvativši još sedam naselja. Većina baranjskih naselja s hrvatskim stanovništvom nalazila se upravo na predloženoj graničnoj crti u smjeru zapad – istok od Torjanaca sve do Duboševice. Među bačkim Hrvatima vladalo je uvjerenje da poražena Madžarska neće moći parirati jugoslavenskoj strani u povlačenju granica, ali je dosta teškoća pravila netaktična izjava samoga Pašića kao voditelja jugoslavenske delegacije da će »određivanje naše sjeverne granice zbog mješavine raznih narodnosti biti dosta teško« (Petar Pekić). Na mirovnoj konferenciji o razgraničenju prihvaćena je tzv. linija Clemenceaua, prema kojoj su Bajski trokut i veći dio Baranje pripali Madžarskoj. Odluka mirovne konferencije nije bila sankcionirana, pa su predstavnici iz Bajskog trokuta i Baranje tražili aktivnije korake od vlade Kraljevstva SHS za spas tih područja. U tu svrhu održani su susreti s predsjednikom vlade Stojanom Protićem. Izvršeni pritisak, kao i narodni zborovi u Baji, Mohaču i dr., rezultirali su većim zalaganjem vlade oko spornih područja u kojima je vidjela, pored etničkih interesa, i stratešku važnost za novu državu. Prilikom posjete regenta Aleksandra Karađorđevića Subotici 26. VI. 1919., siguran u rezultate

konferencije za to područje, izjavio je „Subotica je naša i ostat će naša.« Međunarodna teritorijalna komisija na sjednici od 25. VIII. 1919. ustanovila je granicu Duboševica – Branjin Vrh – Torjanci.

Za područja koja su ostala sporna Jovan Cvijić obišao je po nalogu delegacije Kraljevstva SHS sva naselja s južnoslavenskim stanovništvom u Baranji i Bajskom trokutu da bi na licu mjesta utvrdio etničku strukturu tih područja. Uvjerio se da je stvarno etnografsko stanje ipak povoljnije po jugoslavensku stranu negoli su to govorile službene madžarske statistike. U Baji se tom prilikom sastao i s tamošnjim župnikom Lajčom Budanovićem, koji mu je predao memorandum u kojem se traži pripojenje Bajskog trokuta Kraljevini SHS na temelju etnografskoga prava. Memorandumom je navedeno da u Bajskom trokutu živi 26 000 Bunjevaca i Šokaca i da je nužno poduzeti sve mjere kako bi se i to područje priključilo južnoslavenskoj državi, iako ta brojka tada nije predstavljala ni relativnu većinu tamošnjega stanovništva (26 000 Bunjevaca i Šokaca, 40 000 Nijemaca, 19 000 Madžara i 500 Židova). Temeljem memoranduma i vlastitih istraživanja Cvijić je za potrebe konferencije napisao opsežan memorandum na francuskome *La frontière septentrionale des Jugoslaves* (Paris, 1919.), u kojem se traži revizija granice u Bačkoj i Baranji. Bunjevce i Šokce imenuje »Srbima katolicima« i »Srbo-Hrvatima«. Predstavnici Bunjevaca s Cvijićem su dogovorili da memorandum na konferenciju u Parizu dostave narodni zastupnici iz Bajskog trokuta iz redova Hrvata, Srba i Nijemaca. Ulogu prevoditelja u deputaciji imao je Martin Matić. Deputacija je iz Baje otputovala brodom u Beograd, a odatle 22. X. 1919. vlakom u Pariz. U Parizu ih je primio pukovnik Frank Lyon Polk, povjerenik američkoga predsjednika Woodrowa Wilsona. Pregovori su tekli na engleskom i francuskom jeziku, koje većina članova izaslanstva nije razumjela, ali su svi ipak potpisali zapisnik po kojem pretežitu većinu stanovništva na-

selja koje oni zastupaju čine Slaveni, koji se žele priključiti jugoslavenskoj državi.

Delegacija narodnih zastupnika u listopadu 1919. pokušala je na mirovnoj konferenciji izboriti plebiscit u Bajskom trokutu pod državnim nadzorom, no ta nastojanja nisu uspjela. Naime iako je vojno zapovjedništvo u Bajskom trokutu pristalo na održavanje plebiscita, Kosta Bugarski, bački veliki župan imenovan od beogradske vlade, zabranio je njegovo održavanje. Vojne su se snage trebale povući iz okupiranih dijelova Baranje na granicu određenu pregovorima do kraja 1919., ali se povlačenje uspjelo odgoditi nakon prikupljene peticije i intervencije regenta Aleksandra Karađorđevića u Parizu. Nakon toga vlada je uložila dodatne napore da se revidira granica, ali je sukob s Rumunjskom oko Banata usmjerio pozornost i napore na rješavanju granice na tome dijelu. Inicijativa koju je pokrenuo Josip Vuković Đido da se dijelovi Potisja s apsolutnom mađarskom većinom zamijene za Bajski trokut nije naišla na odobravanje. Memorandum koji je sastavio Cvijić uzet je u raspravu, no Trianonskim mirovnim ugovorom 4. V. 1920. sankcionirana je odluka da Bajski trokut pripadne Mađarskoj. Također, brojni memorandumi, prosvjedi, proglašenja priključenja Pečuha i okolice Kraljevstvu SHS ili proglašenje Pečuške Republike pred samo povlačenje vojske iz okupiranih dijelova Mađarske nisu mogli promijeniti odluku mirovne konferencije. Dio stanovnika povukao se zajedno s vojskom 20. VIII. 1921. ili je ubrzo optirao za Kraljevinu SHS. Od tada je društveni razvitak Hrvata i drugih naroda Baranje i Bačke bio uvjetovan granicom koja ih je razdvajala, a asimilacijski i drugi pritisci prema preostalim Hrvatima i Srbima bili su pojačani. U kolektivnoj memoriji bačkih Hrvata Bajski je trokut ostao zapamćen kao »nova grobnica bunještine« (Ivan Kujundžić).

Lit.: P. Pekić, *Bajski trokut ili spomen-vijenac Bunjevacca*, Subotica, 1920; S. Matijević, *Događaji koji su se odigrali u Subotici za vreme mojeg javnog delovanja od 10. nov. 1918. do 20. maja 1920. god.*, Subotica, 1928; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini: od najstarijih vremena do 1929. godine*,

Zagreb, 1930; P. Pekić, Bunjevci na Mirovnoj konferenciji u Parizu, *Klasje naših ravni*, Subotica, 1/1935; T. Iskruljev, *Raspeće srpskog naroda u Sremu 1914 i Mađari. Sa mađarske granice, Bajski trokut, Sent Andreja*, Novi Sad, 1936; P. Pekić, *Povijest oslobođenja Vojvodine*, Subotica, 1939; A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919-1920*, Novi Sad, 1975; S. Mihaldžić, *Baranja. Od najstarijih vremena do danas*. Beograd, 1992.; J. Lončerević, *Hrvati u Mađarskoj i Trianonski ugovor*, Zagreb, 1993; J. Csuka, *A délvidéki magyarság története 1918-1941*, Budapest, 1995; S. Mačković, O prvim studentima upisanim na Pravnom fakultetu u Subotici, *Ex Pannonia*, 23, Subotica, 2019; S. Mačković, Osvrt na demografsko-povijesne okolnosti u odnosu na bunjevačke Hrvate (1918. – 1941.) u Subotici, *Etnokulturni identitet Hrvata u Vojvodini: povijesni i suvremeni procesi*, Zagreb, 2020.

2. Konferencija koja je održavana u Parizu 29. VII. – 16. X. 1946. Na njoj su sudjelovale države pobjednice u Drugome svjetskom ratu, koje su vojnom suradnjom pridonijele porazu nacizma i fašizma (Australija, Belgija, Bjelorusija, Brazil, Čehoslovačka, Etiopija, Francuska, Grčka, Indija, Jugoslavija, Južnoafrički Savez, Kanada, Kina, Nizozemska, Norveška, Novi Zeland, Poljska, SAD, SSSR, Ukrajina i Velika Britanija). Sedam država (Albanija, Austrija, Egipat, Irak, Iran, Kuba i Meksiko) imalo je promatračku ulogu s pravom iznošenja mišljenja. U vrijeme neposredno prije konferencije i tijekom njezina trajanja došlo je do promjene društvenih sistema, jačanja komunističkih režima i međunarodne orijentacije pojedinih zemalja. Nacrti mirovnih ugovora koji su bili dogovoreni na konferenciji potvrđeni su na zasjedanju Vijeća ministara vanjskih poslova u New Yorku (4. XI – 12. XII. 1946.) i potom potpisani u Parizu. Poraženim državama nametnute su promjene granica. Italija je dijelove ratnih i drugih stečevina morala prepustiti na upravu drugim državama. Na području Istre i Slovenskoga primorja vrhovna vlast u zoni B bila je u rukama Vojne uprave Jugoslavenske armije, s sjedištem u Opatiji, dok je zona A bila pod upravom savezničkih okupacijskih vlasti. Italija je naknadno izgubila kontrolu nad teritorijima (Istra, Cres, Lošinj, dio Slovenskoga primorja, Zadar, Lastovo, Palagruža) i u Grčkoj (Dodeka-

nez) te se odrekla svojih afričkih posjeda. Pitanje jugoslavensko–talijanske granice riješeno je ukinućem zona A i B i stvaranjem Slobodnoga Teritorija Trsta.

U pitanju granice s Mađarskom Hrvati u Bajskom trokutu od studenoga 1944. nadali su se da je moguće izaći u susret njihovim željama za pripojenjem Jugoslaviji. Tako je u Gari početkom 1945. održan narodni zbor koji je vodio Antun Karagić, na kojemu je iz mjesta Bajskog trokuta bilo po 10 do 20 predstavnika. Nazočili su i general Ivan Rukavina, Nikola Petrović, član AVNOJA-a i izaslanik NKOJ-a, te Lajčo Jaramazović, predsjednik NOO Subotice. Osim njih, na zboru su govorili i Gabor Piuković iz Aljmaša, Mariška Vidaković iz Čavolja, Stipan Romac iz Sentivana, Vince Đukić iz Bikića te Tončo (Antun) Mujić i Martin Čatalinac. Nakon toga je hrvatsko izaslanstvo na čelu s Antunom Karagićem 10. I. 1945. u Beogradu primio Josip Broz Tito, kojem su iznijeli zahtjev da Bajski trokut pripadne Jugoslaviji. Po povratku u Mađarsku Karagić je bio uhićen, ali je nakon intervencije jugoslavenskih vlasti oslobođen. Jedno su vrijeme jugoslavenske vlasti iznosile teritorijalne pretenzije na to područje, ali je to pitanje onemogućeno zbog protivljenja Sovjeta te je konačno skintu s dnevnog reda 26. V. 1946. prilikom Titova posjeta Moskvi, koji je tada iznio i zadovoljstvo ranije potpisanim sporazumom s Mađarskom o reparacijama. Tako je na Mirovnoj konferenciji jugoslavenska strana, koju je predvodio Eduard Kardelj, ministar vanjskih poslova, i službeno odlučila da se neće pokretati pitanje granice prema Mađarskoj, pod uvjetom da se osiguraju jugoslavenskim manjinama (Hrvatima, Srbima i Slovencima) autonomna prava u sferi kulture i obrazovanja.

Odlukama Mirovne konferencije vraćene su prijeratne granice Bugarske, Mađarske i Rumunjske, sjeveroistočno područje Finske i grad Petsamo (Pečenga) pripali su SSSR-u. Mirovna konferencija definirala je nacрте ugovora kojima su bila dogovarana i druga pitanja (npr. slobodna plovidba Dunavom, ratna ošteta). Rezultat mirovne

konferencije jesu Pariški mirovni ugovori, skupina ugovora potpisana u Parizu 10. II. 1947. između pobjedničkih sila te Italije, Mađarske, Bugarske, Rumunjske i Finske kao saveznica poražene Njemačke.

Lit.: P. Pekić, Bunjevci na Mirovnoj konferenciji u Parizu, *Klasje naših ravni*, br. 1, Subotica 1935; P. Pekić, *Povijest oslobođenja Vojvodine*, Subotica, 1939; *Radio vijesti*, br. 7, Subotica, 10. I. 1945; A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919-1920*, Novi Sad, 1975; H. Sirotković, L. Margetić, *Povijest država i prava naroda SFR Jugoslavije*, Zagreb 1988; A. Kasaš, *Mađari u Vojvodini 1941-1946*, Novi Sad, 1996; *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2006; Z. Begonja, Dalmatinski dio Hrvatske, Pariška mirovna konferencija i Ugovor o miru s Italijom (1946.-1947.), *Adrias*, 15, Zagreb-Split, 2008; A. Hornjak, Pitanje granica i Jugosloveni u Mađarskoj u mađarsko-jugoslavenskim odnosima posle Drugog svetskog rata, u: *Mađari i Srbi sa dve strane promjenjive granice 1941-1948*, Budimpešta, 2016; A. Tot, Jgosloveni u Mađarskoj 1945-1948, u: *Mađari i Srbi sa dve strane promjenjive granice 1941-1948*, Budimpešta, 2016.

M. Bara

MISEČNA KRONIKA, političke i satirične novine. Bio je to prvi list na hrvatskom jeziku (ikavici) u Subotici. Pokrenut je 15. VIII. 1872. Prvi tečaj tiskan je u tiskari Jánoša Dobayja, a kako je u toj tiskari bilo samo mađarskih slova, od 1873. drugi tečaj tiskan je u tiskari Karla Bittermanna, koja je imala hrvatska slova. Posljednji broj lista je 6 od 15. VI. 1873. Iako uredništvo nije označavano, stvarni je urednik bio Kallor Milodanović. Izlazio je mjesečno, svakoga 15. dana u mjesecu na osam stranica »u veličini jednoga arka«, točnije 29 cm x 21 cm. Jedini je sačuvani primjerak broj 1 iz 1873., koji se nalazi u bibliotekama Matice srpske u Novom Sadu i Narodne i univerzitetske biblioteke u Beogradu.

Agilni Milodanović pokrenuo je list pod utjecajem Ivana Antunovića, s kojim je surađivao u njegovim *Bunjevačkim i šokačkim novinama*. List je bio bunjevački pandan mađarskoga mjesečnika istovjetnoga naslova *Havi krónika*, istovjetnoga ritma i perioda izlaženja, koji je uređivao Matija (Mátyás) Antunović Aljmaški. Oba lista bila su politička glasila na gradskoj ra-

zini oporbene Deákove stranke (Deák-párt, »desna stranka«) i kritički su se odnosili spram gradonačelnika kossuthovca Jánoša Mukića iz Stranke neovisnosti (*Függetlenségi Párt*, »lijeva stranka«), koji su bili manje tolerantni prema nemadžarskim narodima, a time i protivnici bunjevačkih nastojanja. Nakon što se Milodanović razišao s političkim podpirateljima lista, prije svega zbog isključivo stranačke orijentacije novina, pokrenuo je iste godine *Subatički glasnik*, jasno nacionalnoga opredjeljenja.

Misečna kronika, br. 1/1873, Subatica.

List.: I. Kujundžić, Bunjevačko-šokačka bibliografija, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1848–1919)*, Szabadka, 1973; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, *Subotička bibliografija (1870–1918)*, 2, Subotica, 1993; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

E. Bažant

MISKOLCZI, Miklós (Subotica, 2. VII. 1938.), novinar, pisac. Rođen je u mješovitoj mađarsko-bunjevačkoj braku oca Ferenc i majke Jelene, rođ. Copko. Roditelji nisu htjeli dočekati završetak Drugoga svjetskoga rata u socijalističkoj Jugoslaviji, pa je kao dječak prešao granicu i do 16. godine živio u Kelebiji (u Mađarskoj). Zatim odlazi u Sztálinváros (od 1961. Dunaújváros, industrijski grad izgrađen u selu Penteli, mađ. Duna-Pentele), gdje je bio novinar lista *Dunaújvárosi Hírlap* 1961.-75. Diplomirao je na Višoj političkoj školi Mađarske socijalističke stranke 1975. Novinar lista *Fejér Megyei Hírlap* u Stolnom Biogradu (mađ. *Székesfehérvár*) bio je 1975.-77, a urednik budimpeštanskoga lista *Propagandista* 1977.-81. Nakon toga vraća se u Dunaújváros, gdje je imenovan za glavnoga urednika *Dunaújvárosi Hírlap*a. Osnovao je 1992. tjednik *Kiskegyed*,

čiji je bio glavni urednik. Scenarist je jedne od najpopularnijih mađarskih serija *Susjedi* (*Szomszédok*), koja se na državnoj televiziji emitirala 1987.-99. (kao suscenarist pojavljivao se i András Polgár). Napisao je više knjiga o Dunaújvárosu, a grad mu je 2006. dodijelio naslov počasnoga građanina. U Kelebiji je organizirao 1996. susret nekadašnjih žitelja Kelebije, za glumce tamnošnjega društva umirovljenika napisao je komediju *Unió macskája* 2009., na 90. obljetnicu osnivanja sela napisao je dokumentarnu igru *Születés a homokon* (2014.), te je autor zavičajne monografije sela. Naselje mu je 2004. dodijelilo nagradu *Kelebiai Községért Díj*, a 2015. u povodu osnivanja sela mjesna samouprava dodijelila mu je naslov počasnoga građanina Kelebije. Napisao je i monografiju o Tompi.

O svojem bunjevačko-madžarskom podrijetlu, o Subotici i Bunjevcima redovito piše u knjigama, u blogovima i predavanjima. Tako je u časopisu *Napút* pisao da je ime dobio u zadnji tren po Miklósu Horthyju, jer je majka Bunjevka bila razočarana što nije rodila kćer, te je u fijakeru pred krštenje u subotičkoj Velikoj crkvi na pitanje kume kako će se zvati dijete ljutito rekla kako je nije briga, ali da ne želi da se zove po ocu i djedu Ferenc te da, što se nje tiče, može biti i Miklós Horthy. Svoju knjigu *Gurábl*i drži ironičnim pečatom obiteljskih sudbina u XX. st. Za gurablice (gurablice), kolač orijentalnoga podrijetla, piše da su »bački seljački kolači« koji su »trajno pratili povijest naše obitelji«, kako su ih »nosili muškarcima u vojsku, u zatvor, u internaciju, u emigraciju«, a u knjizi ih je pisao velikim slovima zato što »govore o pojedinačnoj sposobnosti preživljavanja« u njegovoj obitelji kroz Trianon, ratove, promjenljive državne granice, protjerivanja, praćenja, okupacije, emigracije, diktature, padove i podizanja, nove početke. U knjizi opisuje sudbinu četvorice braće rođenih u mješovitoj mađarsko-bunjevačkoj subotičkoj obitelji. Izdvaja slučaj jednoga od njih (Pista batya), koji je nakon obuke u srpskoj vojsci u Prizrenu odjednom postao vojnikom Mađarskoga kraljevskoga do-

mobranstva, zatim se u kritičnoj situaciji izjasnio da je Srbin, a naposljetku se iz Mađarske iselio u Australiju itd.

U svom blogu s nadnevkom 12. XI. 2008. napisao je članak *Legenda župnika Raića (Raics plébános legendája)*, u kojem kaže da u Subotici desetljećima postoji legenda da se župnik Blaško Raić »jedne mračne noći, umotan u crni mantil, tajno ukrcao u poseban vlak kojim je putovala srpska delegacija na mirovnu konferenciju u Pariz«. Župnik je želio »pred trianonskim sudom« posvjedočiti da svi stanovnici Subotice, u kojoj su »pola-pola stanovništva činili Mađžari, odnosno Bunjevci«, žele »da Subotica pripadne Srbiji«. Navodi da ta »legenda« počiva na stvarnim činjenicama. Naime Suboticu su 13. XI. 1918. »navečer u 7 sati« okupirali srpski vojnici, dok su u 86. vojarni [na Halaškom putu] mađžarski vojnici slavili kraj rata. Tako su tada »treći po veličini mađžarski grad« Srbi zauzeli i okupirali bez ispaljenoga metka. Podatke o okupaciji crpi iz rukopisa, o kojem je pisao u časopisu *Forrás* pod naslovom *Szabadka elvesztése (Gubitak Subotice)*, te na portalu *168 óra* 14. XI. 2008. pod naslovom *Nem kellett sokáig várni, hogy Szabadkán minden tilos legyen, ami magyar (Nije trebalo dugo čekati da u Subotici sve što je mađžarsko bude zabranjeno)*. Piše da je toga dana padala gusta susnježica, a navečer u sedam sati srpsku su vojsku na željezničkom kolodvoru dočekali gradonačelnik Lajos Dembitz i predsjednik Srpsko-bunjevačkoga narodnoga odbora Šime Milodanović, koji ih je srdačno pozdravio. No, nije trebalo dugo čekati da u Subotici bude zabranjeno sve što je mađžarsko. Novi gradonačelnik dr. Stipan Matijević zabranio je čak i uporabu latinice u gradu, iako su to pismo »koristili i katolički Bunjevci«. Nad svim izlozima stajali su natpisi na ćirilici, a javni službenici morali su prisegnuti na odanost srpskom kralju. Mađžarski javni službenici otpušteni su. Za vrijeme Drugega svjetskoga rata uslijedio je povratak »tisućljetnih južnih granica« kako je zapovjedio regent Horthy: u gradu se 12. IV. 1941. orila vesela mađžarska pjesma slaveći

Subotičku golubicu (»Szabadkai udvaron török szegfű, liliom, szabadkai kislány az én galambom«), ali Miskolczi zaključuje kako je i ljiljan (*mađž. liliom*) iz pjesme brzo uvenuto.

Odabrana djela: *A húszéves Dunai Vasmű*, Dunaújváros, 1969; *Az első évtized : Dunapentelétől – Dunaújvárosig*, Dunaújváros, 1975; *Város lesz csakazértis...* (ur.), Budapest, 1980; *Elvtársaim ingben, glóriában*, [Budapest], 1990; *Trianon gyermeke, Kelebia* [Budapest], 2004. (2016²); *Tompa, a pusztaban nőtt város*, Tompa, 2006; *Gurábli*, Budapest, 2008; *Kacagató Széchenyi-városi anekdoták*, [Budapest], 2013.

Lit.: *Ki kicsoda a magyar irodalomban?*, Budapest, 1999; Miskolczi Miklós, *Napút*, 10/2009, Budapest; *MTI Ki kicsoda 2009*, Budapest, 2008; M. Miskolczi, Szabadka elvesztése, *Forrás*, 11/2008, Kecskemét; *Raics plébános legendája* (<http://miskolczmiklos.blogspot.com/2008/11/raics-plbnos-legendja.html?m=0> – pristupljeno 15. VII 2022); *Nem kellett sokáig várni, hogy Szabadkán minden tilos legyen, ami magyar* (<https://168.hu/tudas/nem-kellett-sokaig-varni-hogy-szabadkan-minden-tilos-legyen-ami-magyar-136900> – pristupljeno 15. VII 2022).

L. Heka

MISKOLCZY, Gyula (Segedin, 14. X. 1892. – Bečko Novo Mjesto /*njem.* Wiener Neustadt/, 6. VII. 1962.), arhivist, povjesničar, sveučilišni profesor, akademik. Školovao se u Budimpešti, Leipzigu i Münchenu. Zvanje doktora mudroslovlja (danas: filozofije) i profesora povijesti i latinskoga jezika stekao je 1913. na budimpeštanskom sveučilištu, a 1928. habilitirao je na Katoličkom sveučilištu Pétera Pázmánya, tj. stekao je zvanje privatnoga profesora. Karijeru je počeo 1914. u Bečkom dvorskom arhivu, odakle se vratio 1921. Arhivist u Mađžarskom državnom arhivu bio je 1922.-30, a 1930.-35. bio je direktor Mađžarskoga kulturnoga instituta *Collegium Hungaricum* u Beču, Mađžarskoga povijesnoga instituta *Gr. Klebelsberg Kuno* u Beču i Mađžarskoga kulturnoga instituta *Collegium Hungaricum* u Rimu. Funkciju glavnoga direktora objedinjenoga Mađžarskoga kulturnoga instituta u Beču obnašao je 1935.-48. Nakon učvršćenja staljinističkoga političkoga režima u Mađžarskoj 1948. odlučio je trajno ostanuti u Beču. Zbog toga mu je naredne

godine ukinuto članstvo u Madžarskoj akademiji znanosti (MTA), u kojoj je bio dopisni član od 1933. Članstvo mu je posmrtno obnovljeno nakon pada komunizma 1989. Proforsku karijeru počeo je na Katoličkom sveučilištu Pétera Pázmánya 1928., za vrijeme boravka u Rimu na tamošnjem sveučilištu bio je profesor madžarske povijesti, a na Bečkom sveučilištu bio je profesor od 1948. do smrti.

Osim istraživanja rane srednjovjekovne madžarske povijesti naročito se bavio istraživanjem hrvatskoga pitanja, tj. hrvatsko-madžarskim državnopravnim odnosima u vrijeme dualizma. Njegova djela iz toga doba hvale su vrijedni izvori i za današnje istraživače. Napose se izdvaja dvosveščana monografija *A horvát kérdés története és irományai a rendi állam korában (Povijest i dokumenti hrvatskoga pitanja u doba staleške države*, Budapest, 1927–1928), koja raspravlja teme iz hrvatsko-madžarske povijesti i hrvatsko-madžarskih odnosa.

Lit.: H. Wagner, Julius Miskolczy (1892–1962), *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, 15, Wien, 1962; F. Glatz, *Történetíró és politika*, Budapest, 1980; M. Schneider, Magyar kulturális intézetek Bécsben a két világháború között, *A Magyarsághoz Intézet évkönyve 1989*, Budapest 1990; G. Ujváry, *Tudománysszervezés - történetkutatás - forráskritika : Klebelsberg Kuno és a Bécsi Magyar Történeti Intézet*, Győr, 1996; L. Heka, *Hrvatsko-ugarska nagodba : Pravni odnos bana i hrvatskog ministra*, Zagreb, 2019; P. Kozák, *Miskolczy Gyula* (nevpont.hu. <https://www.nevpont.hu/palyakep/miskolczy-gyula-f3be5> - pristupljeno 15. VII. 2022).

L. Heka

MIŠANJI, Mato (Srijemska Mitrovica, 13. XII. 1932. – Sombor, 30. IX. 2021.), nogometaš, nogometni trener. Nogomet je počeo igrati u pomlatku FK *Srem* iz Srijemske Mitrovice, u koji ga je 1946. upisao ujak Blaž Glavica. Trener je mu je bio *Artur Müller*, njemački vojnik zarobljen i utamničen u zatvoru u Srijemskoj Mitrovici, prijeraatni nogometaš *Herthe* iz Berlina, koji je imao privilegij u odnosu na ostale ratne zarobljenike da svakodnevno odlazi na treninge. Odlučujuće je utjecao na no-

gometni i životni razvoj Mate Mišanji razvijajući kod njega red, rad i disciplinu. *Müller* se potkraj 1949. vratio u Njemačku, a poslije je bio i pomoćnik Seppa Herbergera, izbornika reprezentacije SR Njemačke. Kao talentirani igrač Mišanji je već u sezoni 1949./50. igrao halfa za prvi tim FK *Srem*. Nakon završene osnovne škole 1949. upisao je Srednju šumarsku školu, koja je te godine preseljena u Sombor. Iako je Srednja šumarska škola 1951. preseljena u Čačak, Mišanji ostaje u Somboru i tu upisuje Srednju ekonomsku školu. Po završetku školovanja zaposlio se kao bankarski činovnik u Somboru, a potom i kao poslovođa benzinske crpke INA iz Zagreba u Somboru i Bezdanu, odakle je i umirovljen.

Po dolasku u Sombor u jesen 1951. postao je član FK *Radnički* iz Sombora, u kojem je kao half bio stalni član prve momčadi, zlatne generacije toga kluba, koja je, iako je nastupala u Vojvođanskoj ligi i Drugoj saveznoj ligi, dva puta igrala u osmini Kupa Jugoslavije – 1958. poraženi su od splitskoga *Hajduka*, a 1962. od *Crvene Zvezde*. Oproštajnu utakmicu odigrao je 1962. protiv *Proletera* iz Osijeka i dobio je Plaketu za odigranih više od 600 utakmica i zlatni sat s posvetom. Nakon aktivne nogometne karijere, u kojoj je 11

Mato
Mišanji

godina igrao kao standardni prvotimac FK *Radnički* i nastupao za reprezentaciju Vojvodine, završio je Višu trenersku školu 1963. u Beogradu. Poslije je trenirao FK *Sport* iz Bezdana, *ŽAK* iz Sombora, ali po potrebi je uvijek bio i uz FK *Radnički*, kao trener prve momčadi ili njegov pomoćnik i kao trener pomlatka 1964.-74. S ekipom podmlatka 1971. osvojio je prvenstvo Vojvodine i sudjelovao je u državnom prven-

stvu u Sarajevu, gdje su osvojili 5. mjesto, a izgubili su od kasnijega prvaka, momčadi NK *Hajduk* iz Splita. Iste godine vodio je pomladak *Radničkoga* u njemački grad Essen na međunarodni turnir, gdje su u finalu igrali s *CSK* iz Sofije. Osim niza ponuda za prelazak u druge timove ostao je do kraja života vjeran FK *Radničkom*, aktivan i kao umirovljenik u veteranima kluba.

Izvor: kazivanje Mate Mišanjića.

Lit.: S. Pekanović, Mato S. Mišanji : živa legenda somborskog nogometa, *Miroљub*, 1-2/2004, Sombor; D. Kolundžija, *Mata iz starog šora*, Sombor, 2011.

Z. Čota

MIŠIĆ, Alojzije (Stjepan) (Bosanska Građiška, 10. IX. 1859. – Mostar, 26. III. 1942.), franjevac, biskup. Niže razrede osnovne škole završio je u rodnom mjestu, a nižu gimnaziju u franjevačkom samostanu u Ivanjskoj kraj Banja Luke. U franjevački red primljen je 1874. u Fojnici, gdje započeo gimnazijsko obrazovanje, a završio ga je u franjevačkom zavodu u Gučoj Gori, gdje je studirao filozofiju 1875.-78., dok je teologiju studirao u Ostrogonu (*madž. Esztergom*) 1878.-82. Iste je godine tamo i zaređen za svećenika te se vraća u Bosnu. Kateheta je u Sarajevu 1883.-85, zatim je tajnik banjalučkoga biskupa fra Marijana Markovića i generalni vikar Banjalučke biskupije 1884.-91. Gvardijan franjevačkoga samostana na Petrićevcu (danas na rubu Banja Luke) bio je 1891.-94. i 1904.-07., a župnik u Bihaću 1894.–1903. Od 1907. kustod je Provincije Bosne Srebrene i ujedno predstojnik Franjevačke klasične gimnazije u Visokom, gdje se istaknuo kao vrstan profesor i odgojitelj.

Za Provincijala franjevačke provincije Bosne Srebrene imenovan je 1909. Djeluje u složenim okolnostima, prouzročanima ranijom uspostavom hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja Blažene Djevice Marije 1892., tj. diobom nekad jedinstvene provincije Bosne Srebrene. Morao je nalaziti kompromisna rješenja u složenim odnosima između franjevačkoga reda, Vrhbosanske nadbiskupije, utemelje-

ne 1881. na čelu s eksponentom bečkoga dvora nadbiskupom Josipom Stadlerom, te posebice nakon formiranja Zemaljske vlade u Sarajevu i s političkim predstavnicima Austro-Ugarske Monarhije, u kojoj su austrijske i mađarske političke elite na prostoru BiH pokušavale i crkvenim vlastima nametnuti političke odluke u natjecanju tko će ostvariti veći utjecaj na tom osjetljivom prostoru. Složenost situacije karakterizirali su i loši odnosi između bosanskih franjevaca, koji su još u XIX. st. imali bliske kontakte i sa srpskim političkim krugovima i bili skloniji južnoslavenskoj ideologiji uzajamnosti, dok su hercegovački franjevci više prihvaćali političke stavove hrvatskih prvaka pravaške orijentacije. Dodatan razlog za podjele među bosansko-hercegovačkim franjevcima unosili su mađarski zemaljski upravitelji iz Sarajeva, koji su među njima protežirali bosanske franjevce, jer su oni svoje visoko školovanje već od ranije završavali većinom na franjevačkim učilištima u Austro-Ugarskoj Monarhiji, posebice u njezinom ugarskom dijelu.

Nakon smrti mostarsko-duvanjskoga biskupa fra Paškala Buconjića 1910., u takvim složenim crkveno-političkim prilikama, Mišić je izabran za biskupa Mostarsko-duvanjske biskupije i upravitelja Trebinske biskupije 1912. te je ostao u toj službi do kraja života. Međutim, naišao je na otpor hercegovačkih franjevaca, koji su očekivali nasljednika iz svojih redova. To je protivljenje ostalo konstantom za vrijeme njegova biskupovanja, a glavna se borba odvijala oko zadržavanja župa u rukama hercegovačkih franjevaca, koji su bili u većini u biskupiji, umjesto dodjeljivanja župa dijecezanskim svećenicima. Kao biskup dao je u Hecegovini osnovati 14 župa i sagraditi 21 crkvu te je mnoge obnovio, no nedovoljno je radio na odgoju mladih svećenika. Uspostavu marionetske Nezavisne Države Hrvatske 1941., u kojoj je Hercegovina pripala u talijansku okupacijsku zonu, isprva je pozdravio, ali je po saznanju o ubijanjima i stradanjima Srba i Židova upozoravao i prosvjedovao u svojim propovijedima i pismima. S jednakim gnu-

šnjem osuđivao je nasilje koje su poslije, nakon izravne uspostave talijanske vlasti, neki Srbi te kasnije partizani i talijanska vojska činili nad hrvatskim katolicima.

Odlikovan je Zapovjedničkom zvijezdom reda Franje Josipa 1917. i Redom sv. Save 1. stupnja 1923.

Doticaji s bačkim bunjevačko-šokačkim Hrvatima. Prvi poznati susret fra Mišića sa Suboticom zbio se prije Prvoga svjetskoga rata – 1912. godine. Iako je bio ostrogonski student, iznenadilo ga je što su ga u bunjevačkim domovima kćeri domaćina dočekale okićene vrpcama hrvatske trobojnice. Kada je više subotičkih bunjevačkih kulturnih društava, predvođenih Hrvatskim pjevačkim društvom *Neven*, organiziralo 1933. znameniti pohod Bunjevaca u Hercegovinu, nakon što je 3. listopada otkrivena spomen-ploča na zidu crkve u Blagaju, izaslanstvo bačkih Hrvata navečer je u Mostaru primio fra Mišić, kao mostarsko-duvanjski biskup. Tom je prigodom u kraćem razgovoru podsjetio da je prije dvadesetak godina bio u Subotici kao gost Bunjevaca koji su ga dočekali okićeni hrvatskom trobojnicom. Radi se o posjetu prije Prvoga svjetskoga rata, o kojemu je on i poslije govorio prigodom ponovnoga susreta s Bunjevcima na velebnj proslavi 250. obljetnice doseljenja veće skupine Bunjevaca u Bačku 1936. godine. *Subotička Danica* piše kako je 12. kolovoza »stigao naš prvi gost nama tako drag preuzv. gosp. O. Alojzije Mišić biskup. Doček je bio srdčan i spontan. Pozdravljen s toplim riječima visoki je gost bio tako ganut, da nije mogao ni riječi izustiti. Svakog je zagrlio kao rođenog sina.« Bio je predvoditelj velikoga misnoga slavlja, uz koncelebraciju Lajče Budanovića, 15. kolovoza na nogometnom igralištu *Bačke*. *Subotička Danica* zabilježila je: »Krasan je i nezaboravan prizor bio za vrijeme podizanja. Dok su staračke ruke osamdesetgodišnjeg biskupa Alojzija Mišića prema zlatnom križu od klasja dizali sniježno bijelu sv. Hostiju, sav narod i sve zastave duboko se poklonile svoje Velikome Kralju Kristu.« Na stranica svečanoga broja *Klasja naših ravni* te

godine ostale su zabilježene njegove riječi o snažnim povijesnim i kulturnim vezama između Hercegovine i bunjevačkih Hrvata u Bačkoj. Nazočio je svim manifestacijama toga dana. U pismu s konca godine, u kojem se titulira kao »pradomovinski Vaš stari duhovni otac« i prisjeća svojega boravka, među ostalim, piše: »Kad sam primio poziv... sijejvalo je u mojoj glavi i ko živa slika stvorilo se pred mojim očima i odmah sam tvrdo odlučio, ma bile i mnoge godine na leđima, moram otići ko biskup stare domaje brojnih Bunjevaca u Šokaca, što svečanije i živopisnije da oživimo uspomene, kako su negda naši pređi s ubojnim dugim handžarima, dugom puškom šarom, s križem i krunicom putovali i doputovali u Suboticu i ja sada, u duhu starih predaja, sa nekoliko mirnih, ali vrijednih sokolova, bez noža handžara i puške dževerdara, ko malo jato s ružom i ljiljanom u *ruci*, doletimo braći u pohode, na veselje; da oživimo stare uspomene, kako su se negda sastajala braća u nevolji, sada da se sastanemo na zajedničko veselje i nanovo se oduševimo za daljnje zajedničke ideale, vjeru u Boga i hrv. stvari.« Tijekom boravka u Subotici nazočio je i prvoj redovitoj skupštini netom osnovane Hrvatske kulturne zajednice, koja je održana 15. kolovoza u velikoj dvorani Subotičke matice, gdje je govorio u ime hercegovačkih Hrvata.

Lit.: P. Pekić, *Spomenica pohoda Bunjevaca u svoju staru postojbinu*, Subotica, 1933; P. Pekić, *Političke i kulturne veze između Bunjevaca i Hrvata u prošlosti*, *Obzor : spomen-knjiga 1860-1935.*, Zagreb, 1936; *Živa hrvatska svijest Bunjevaca*, *Subotičke novine*, 11/1936, Subotica; *Klasje naših ravni*, br. 4, Subotica, 1936; Kroničar, Veličanstveno jubilarno slavlje bačkih Hrvata u Subotici, *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1937.*, Subotica, b.g.; H. Kamberović, *Pismo mostarskoga biskupa Alojzija Mišića upućeno zemaljskom poglavaru Oskaru Potioreku 1913. godine*, *Prilozi Instituta za istoriju*, br. 33, Sarajevo, 2004; T. Vukšić, *Mostarski biskup Alojzije Mišić (1912. – 1942.) za vrijeme Drugoga svjetskog rata*, *Crkva u svijetu*, 2/2006, 3/2006, Zagreb; K. Bušić, *Doticaji hercegovačkih franjevnaca s bačkim Hrvatima*, od fra Didaka Buntića do fra Dominika Mandića te bosanskog franjevca i mostarsko-duvanjskog biskupa fra Alojzija Mišića, u: S. Tadić, M. Šakota (ur.), *Fra Didak Buntić – čovjek i djelo*, Zagreb, 2009;

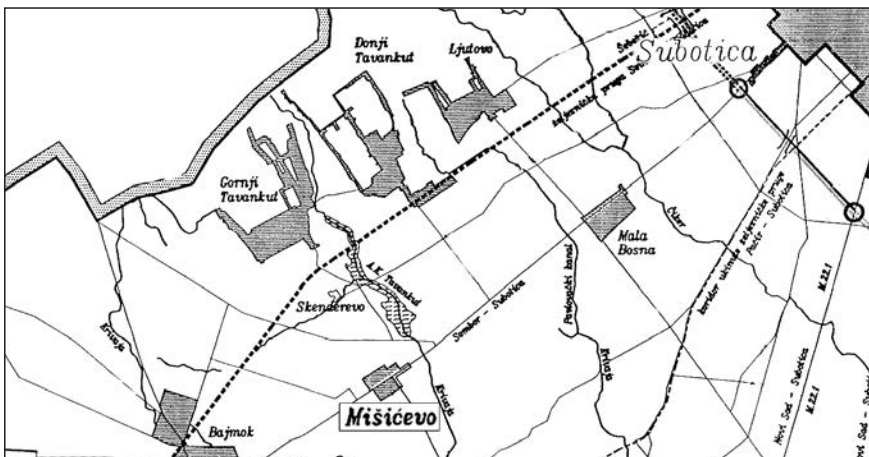
Hrvatski franjevački biografski leksikon, Zagreb, 2010; P. Vrankić, *Izbori i imenovanja biskupa u Hercegovini u doba austro-ugarske vladavine (1878. – 1918.)* na primjeru biskupa fra Alojzija Mišića (1912.), *Hercegovina : Časopis za kulturno i povijesno nasljeđe*, br. 4, Mostar, 2018.

K. Bušić

MIŠIĆEVO, malo naselje jugozapadno od Subotice na cesti Subotica – Sombor, 377 st. (2011.). Udaljeno je 17 km od Subotice, a 6 km od Bajmoka, koji ima funkciju administrativno-kulturnoga i opskrbnoga centra. Isprijava je administrativno dio Bajmoka, posebnim naseljem proglašeno je 1978., a mjesna zajednica formirana je 2012. Ima najmanje područje od svih seoskih mjesnih zajednica u okolici Subotice, a katastarski predstavlja najistočniji dio katastarske općine (KO) Bajmok – sa sjeverne strane graniči s KO Tavankut, na istoku s KO Donji grad, a na jugu s KO Đurđin. Nalazi se na blagoj uzvišici lesne zaravni, koja zauzima središnje dijelove sjeverne Bačke, na 120 m nadmorske visine (u središtu sela), dok je na rubovima sela nadmorska visina u prosjeku oko 115 m, u međuriječju Tavankuskoga potoka (s istočne strane sela) i Bajmočkoga potoka (s južne strane), koji spajanjem čine rječicu Krivaju. U novije vrijeme na Tavankuskom potoku izgrađeno je umjetno jezero.

Naselje je nastalo nakon Prvoga svjetskoga rata, u sklopu agrarne reforme i ko-

lonizacije na nekadašnjem Velikom pašnjaku, zvanom i Kaponjski jaroš, pučki Jaroš, na kojem se napasala stoka, konji, krave itd. Većina kolonista osnivača dobrovoljačke kolonije Mišićevo bili su dobrovoljci u srpskim dobrovoljačkim divizijama u Prvom svjetskom ratu. Po nacionalnosti su bili Srbi i dolazili su iz pasivnih i krševitih krajeva Bosanske Krajine, Hercegovine, Dalmacije, Like i dijela Crne Gore. Prvobitno su kolonizirani u dobrovoljačku koloniju kod Kneževca (Banat) na imanje veleposjednika Tibora Talijana (Talijanovo, kako se neformalno nazivalo) i Banatskoga Arandelova. Uslijed velikoga otpora i odugovlačenja veleposjednika Talijana da preda oduzeto zemljište te netrpeljivosti seljana prema pristiglim kolonistima koji su radili za njega, dio kolonista vratio se u »stari kraj«, pa je preostalima ponuđeno novo zemljište u okolici jezera Palića i Ludaš, oko naselja Nose i Šupljaka. Nakon što su izrazili nezadovoljstvo time što im je ponuđen crni pijesak umjesto obećane »crnice«, povjerenik za agrarnu reformu predložio je novu lokaciju za osnivanje kolonije – nenasele zemljišne parcele u međuriječju dvaju potoka na prostoru Velikoga pašnjaka, jugozapadno od Subotice, u vlasništvu grada. Kolonisti su je prihvatili te je preseljenje počelo u ranu jesen 1925. Selo je planski građeno, kvadratnoga je oblika i osnovu čine tri paralelne

Mišićevo

ulice, od kojih je srednja zapravo dio ceste Subotica – Sombor, koja prolazi kroz naselje. Prva kuća završena je 1926. Naselje je dobilo ime 1927., kada se jedan broj dobrovoljaca dogovorio da ime dobije po njihovu zajedničkom zapovjedniku vojvodi Živojinu Mišiću. Osim srpskih dobrovoljaca, u selu je naseljen i jedan broj optanata Šokaca (iz Santova) i Bunjevaca iz Bajskog trokuta, a dio zemlje dobili su i mjesni bunjevački bezemljaši iz okolnih naselja i salaša. Od ukupno 127 obitelji 71 su činili dobrovoljci, optanti 24, mjesni kolonisti 17, domaći kolonisti 12 te 3 obitelji koje su već živjele u ataru sela. Od hrvatskih obitelji među optantima su bili Tonka Đipanov, Martin Đukić, Adam Gorjanac, Antun Ižipac, Marinko Jelić, Kata Sabovljević, Pero Sabovljević, Ivan Vujkov i dr., mjesni su kolonisti bili iz porodica Antunović, Budinčević, Jurić, Kopilović, Krmpotić, Kujundžić, Merković, Oračić, Skenderović, Šarčević, Ševarac i Vuković, a od onih koji su već živjeli u ataru obitelji Stipić i Vidaković.

Nakon izbijanja Drugoga svjetskoga rata Mišićevo dijeli sudbinu drugih kolonističkih naselja u Bačkoj te je gotovo cjelokupno srpsko stanovništvo odvedeno u mađarske koncentracijske logore, među kojima je najozloglašeniji bio u Sárváru u zapadnoj Mađarskoj. Osim njih su i optanti morali napustiti selo. U njihove kuće mađarske su vlasti tijekom lipnja 1941. dovele Sikuljske Mađzare s područja Hadikfalve (danas *rum.* Dornești) u Bukovini, koji su naselje preimenovali u Hadikvég. U jesen 1944. oni su se povukli u zapadne dijelove Mađarske, a preživjeli su se kolonisti vratili. Uskoro su se doselili i novi agrarni interesenti iz bliže i dalje okolice.

Od 1927. odvija se školska nastava, od školske godine 1928./29. u novoj školskoj zgradi. Nakon Drugoga svjetskoga rata organizira se nastava za četiri razreda osnovne škole u nepodijeljenim odjelima. Treći i četvrti razredi ukinuti su 1973., a sljedeće godine i prvi i drugi razred te su djeca polazila školu u Bajmoku. Od 1995. ponovno su otvorena dva školska odjela u kojima se

odvija nastava od prvoga do četvrtoga razreda. Selo ima zadružni dom, nogometno igralište te groblje.

Naselje je depopulacijsko. Iako je nastalo i figurira kao srpsko, u selu i ataru živi znatan postotak bunjevačkih Hrvata, koji se većinom deklariraju kao Bunjevci.

Godina	1948.	1981.	1991.	2002.	2011.
Hrvati Bunjevci		222	65 180	35 150	
Srbi		183	169	208	
Mađžari		9	17	18	
Jugoslaveni		41	58	15	
Ostali		62	20	20	
Ukupno	601	517	509	446	377

Nacionalni sastav stanovništva

Lit.: M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; B. Bukurov, *Kolonizacija Bačke za vreme Drugog svetskog rata*, *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 1/1971, Beograd; D. Stankov, *Bajmok : monografija/monográfia*, Bajmok, 1979; B. Bukurov, *Subotica i njena okolina*, Novi Sad, 1983; A. Mojzeš, *Istorija školstva u Bajmoku*, Subotica, 1985; Z. Veljanović, *Mišićevo (1925 – 1996)*, Subotica 1996; S. Čurčić, *Naselja Bačke*, Novi Sad, 2007; *Bajmok : Turistički vodič Bajmoka*, Bajmok, 2011; Z. Veljanović, *Dobrovoljačka kolonija Mišićevo 1918 – 1941 : Prilozi za istoriju dobrovoljačkih kolonija u Vojvodini : Arhivska građa i izvori*, Novi Sad-Mišićevo, 2012.

P. Skenderović

MIŠKATOVIĆ, Josip (Cernik, Slavonija, 6. III. 1836. – Zagreb, 2. X. 1890.), političar i publicist. Nakon školovanja u zagrebačkom i đakovačkom sjemeništu bio je kapelan, a od 1860. učitelj u osječkoj i zagrebačkoj gimnazije. Kao član Narodne stranke izabran je 1861. za zastupnika u Hrvatskom saboru. Od 1862. surađivao je u zagrebačkom listu *Pozor*. Zbog članaka u kojima je kritizirao centralizam koji je provodio austrijski ministar unutarnjih poslova Anton Schmerling otpušten iz državne službe 1863. Studirao je potom povijest u Bonnu i Berlinu, ali se, ne dovršivši studij, 1865. vratio u Zagreb, gdje se uključio u rad Hr-

vatskoga sabora. Isticao se kao protivnik dualističkoga uređenja Habsburške Monarhije. Nakon obustavljanja *Pozora* (1867.) u Beču uređivao je *Novi Pozor* 1867.-69., a potom u vojnom dijelu Siska oporbeni dnevnik *Zatočnik* 1869.-71. Zbog članaka koji su kompromitirali bana Levina Rauča bio je optužen pred vojnim sudom u Petrinji, ali je oslobođen. Nakon revizije Hrvatsko-ugarske nagodbe 1873. zastupao je unionističku politiku. Uređivao je zagrebački list *Obzor* 1874.-80. Odstupivši s mjesta urednika, povlači se i iz politike. Od 1882. radio je kao arhivist Zemaljskoga arhiva u Zagrebu. Prvi je prevodio Ivana Turgenjeva s ruskoga na hrvatski jezik.

Za bačke Hrvate značajan je kao suradnik i urednik *Zatočnika*, organa Strossmayerove Narodne stranke. Bio je to jedini list u Monarhiji na čijim su stranicama objavljivani značajniji politički dokumenti o počecima narodnoga preporoda južno-ugarskih Hrvata, kao i izvještaji, dopisi i obavijesti Ambrozija Šarčevića i Ivana Antunovića, a poslije je prenosio i pisanje *Bunjevačkih i šokačkih novina*. Miškatović je u anonimnom članku 31. I. 1870. obrazlagao težnje bunjevačko-šokačkih Hrvata: »Primivši pismo vriednoga prijatelja i rodoljubiva Bunjevca Šarčevića, imadosmo razloga pobožat se, da je možda veleplemenita nakana predstojnoga kanonika Iv. Antunovića neizvediva sporadi zaprekah što u samu stanju bunjevačkoga puka, što u sumnjivosti Magjarah. Naš bojaz nije bio temeljit. Jer nam stiže do rukuh pismo prečastn. g. kanonika, kojim nas poziva, da i našem obćinstvu oglasimo dvie 'Otvorene knjige' njegove, jednu svim učenicim Bunjevcem i Šokcem, pozivajući ih u kolo pismenoga rada, ovako ih bodreći: Braćo! Zora je zazorila, ustajmo dok nas nestane buditi huka i buka razljućena puka, vapijućega... Svi narodi pod okriljem sv. St. krune našli su u naučnih ljudih svoje rodoljube, koji njih prosvjetljuju... A samo Bunjevci i Šokci dakle su oni helote, koje treba umom i srcem u opornosti i sirovitosti zaostaviti, jer je nada, da će se ovi puk pomagjariti itd.

Druga je knjiga namijenjena samomu puku, pozivajući ga, da tko znađe, neka čita novine i knjige drugim. koji neznaju, a ovi dalje što su slušali pripoviedaju. Napokon ima Poziv na predplatu za bunjevačke i šokačke Novine... Mi nemožemo van ponoviti usrdnu i rodoljubivu prošnju, da svojim siromaštvom pritečemo što više u pomoć našoj zapuštenoj braći u Ugarskoj i ozbiljnom predplatom i pismenom radnjom... I mi s naše strane rado ćemo posredovati pisma i predplatu. «

Lit.: *Zatočnik*, 24/1870, Sisak; G. Kikić, Svjedočanstvo o mociji kanonika Antunovića, *Rukovet*, 5-6/1970, Subotica; G. Kikić, 100 godina »Bunjevačkih i šokačkih novina«, *Rukovet*, 9-10/1970 [također i kao: Značajna stogodišnjica, *Forum*, 1-2/1971, Zagreb]; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; *Enciklopedija opća i nacionalna*, 14, Zagreb, 2007; R. Skenderović, 150. godišnjica Bunjevačkih i šokačkih novina i hrvatskoga preporoda u Bačkoj (I.-III.) [feljton], *Hrvatska riječ*, br. 881-883, Subotica, 6. III. – 20. III. 2020.

S. Bačić

MIŠKOV, Andeo Marija (Zlarin, 28. XI. 1848. – Korčula, 5. VIII. 1922.), vjerski pisac, propovjednik i kulturni djelatnik. Prišupio je 1863. dominikancima te je kod njih 1865. završio gimnaziju u Dubrovniku, 1867. studij filozofije u Splitu i 1871. studij teologije u Dubrovniku. Te je godine zaređen za svećenika i poslan u Šibenik, gdje je kao poglavar 1874.-81. obnovio samostan i crkvu. Od 1881. poglavar je u Bolu (podignuo samostan za jedan kat), od 1884. boravio je u Trogiru, 1885. u Starom Gradu i Dubrovniku, od 1886. ponovno u Trogiru (1887.-88. upravljao župom u Kaštel Lukšiću), od 1895. u Splitu, a od 1901. u Korčuli (poglavar 1907.-11). God. 1878.-82. i 1918.-22. bio je provincijski definator, 1894.-98. zamjenik provincijala i 1902.-06. provincijal. U izdanju *Acta Capituli Provinciae S. Ord. Praedicatorum Celebrati Civitate Veteri anno 1902. et Littera Pastoralis Adm. Rev. P. Fr. Angeli Mariae Miškov S. Th. Magistri ac Prioris Provincialis in eodem Capitulo electi. Una cum brevi notitia Provinciae et Cenobiorum Serie chronologica Priorum Provincialium ab anno 1706. Actuali Statu*

Personalis et Elencho FF. Defunctorum ejusdem Provinciae (Split, 1902) s aktima provincijskoga Kapitula tiskao je okružnicu subraći i kratki prikaz povijesti i aktualnoga stanja Provincije. Održao je više od 30 ciklusa korizmenih propovijedi i više od 300 ciklusa pučkih misija (za njihovo održavanje objavio je *Naputak – Pravičnih – Obrednik svetih apoštolskih poslovanja braće pripovjedalaca Reda S. O. Dominika u Dalmaciji*, Zagreb, 1897, 1932²). Zbog propovijedanja ga je Dominikanski red 1886. odlikovao naslovom općega propovjednika i 1894. naučitelja sv. bogoslovlja.

God. 1894.-98. održao je pučke misije na hrvatskom jeziku u 19 srijemskih župa, a potom na poziv »nikojih bunjevačkih duh. pastira« i s dozvolom kalačko-bačkog nadbiskupa Gyule Várossyja 25. X. – 29. XI. 1908. u bačkim mjestima Lemešu, Čonoplji, Bajmoku, Sonti i Vajskoj, uz još dva dominikanca, koji su propovijedali na njemačkom i mađarskom jeziku. Oduševljen vjernicima, izvijestio je provincijala da je održao misije za Hrvate, Bunjevce i Šokce, naglašavajući kako se oni u Bačkoj Hrvatima nisu smjeli nazivati. Bačku je drugi put posjetio 1909. te je od 2. do 4. X. u Subotici na poziv franjevac predvodio trodnevnu duhovnu obnovu u povodu 700. obljetnice osnutka njihova Reda i posvete obnovljene samostanske crkve. U propovijedi prvoga dana Bunjevce Hrvate nazvao je braćom svojega naroda i Suboticu njihovom metropolom (propovijed objavljena u glasilu *Ave Maria*, Zagreb, 2009), a posljednjega dana propovijedao je o Trećem franjevačkom redu, kojemu je potom u Subotici toga dana pristupilo 50 novih članova. O njegovim gorljivim propovijedima na naslovnici je pisao list Zemaljske kršćansko-socijalne udruge za Bačko-bodrošku županiju *Bácskai Napló*, a kratku vijest donio je subotički *Neven*. Nakon toga propovijedao je Bunjevcima Hrvatima u Baji, zatim je posjetio mađarske dominikance u Budimpešti, a u studenome se vratio u južnu Bačku te je održao pučke misije u Žablju, Titelu i Plavni. Uspjeh nije bio samo u duhovnoj obnovi nego i otporu mađarizaciji,

koja je u mnogim aspektima ograničavala korištenje hrvatskoga jezika u javnom prostoru, osobito u mjestima u kojima su Hrvati bili u izrazitoj manjini (Žabalj i Tittel). Provincijala je izvijestio da su Hrvati u tim mjestima »gladni i žedni riči Božje u svom jeziku« te tako istaknuo potrebu propovijedanja na hrvatskom jeziku i zbog očuvanja nacionalnoga identiteta.

Utemeljio je ili obnovio više od 50 kruničarskih bratovština, objavio dva kruničarska molitvenika (1884, 1887) te 1888. u Splitu utemeljio Pobožnu zadrugu Vječnoga ružarja (objavio je pravilnik *Spomenica Glavnog Ravnateljstva pobožne Zadruge "Vječnog Ružarja"*, Split, 1902) i 1895. pokrenuo mjesečnik *Gospina Krunica* (urednik 1895.–1902. i 1904.–08. te suradnik do prestanka izlaza 1908.). God. 1905. pokrenuo je kauzu za kanonizaciju Ozane Kotorске (beatificirana 1927.), a napisi i prijevodi o njoj objavljeni su mu u časopisima *Rosario Memorie Domenicane* (Ferrara, 1887), *Gospina krunica* (1900) i *Ave Maria* (Korčula, 1983, Zagreb, 2022). Autor je molitvenog priručnika za pastoralnu skrb o bolesnima i umirućima (1895), a u izdanju *Kratki životopisi svetaca i blaženika Reda Braće Propovjedalaca S. O. Dominika* (Dubrovnik, 1905) donio je s latinskoga prevedene kratke životopise dominikanskih svetaca i blaženika. Suradivao je i u *Listu Dubrovačke biskupije* (Dubrovnik, 1903), a napisi su mu posmrtno objavljeni u izdanjima *Kalendar Gospine Krunice* (Zagreb, 1934), *Ave Maria* (Korčula, 1982, Zagreb, 1997–2010) i *Blaženi Augustin Kažotić* (Zagreb, 2009). Premda je kao pobornik južnoslavenske ideje na tragu biskupa J. J. Strossmayera, s kojim je od 1880-ih blisko suradivao, Austro-Ugarsku Monarhiju držao najboljim okvirom za njezino ostvarenje (1898. objavio je dvojezičnu zbirku prigodnih pjesama u čast caru Franji Josipu I.), 1918. oduševljeno je pozdravio uspostavu južnoslavenske državne zajednice izvan okvira dotadašnje Monarhije. U XIX. st. obnovio je samostane sestara dominikanke u Šibeniku i Splitu, doveo ih je 1902. u Korčulu i tu im 1905. utemeljio samostan,

a iste godine u Šibeniku je utemeljio Kongregaciju sestara dominikanki sv. Anđela čuvara, posvećenu poglavito prosvjetnoj djelatnosti u nacionalnom i vjerskom duhu te karitativnom radu. Kongregaciji je kasnije pristupilo više bačkih Hrvatica, 1947. utemeljen je njihov samostan u Subotici i 1958. filijala u Tavankutu. Okružnice, pisma, dekreti, govori, propovijedi, duhovni nagovori i rukopisi o povijesti Kongregacije sabrani su mu u izdanju *Služite Bogu, Redu i narodu!*

Djela: *Rukovodnik Braće i Sestara Prijsvetoga Ružarja Bl. Div. Marije Su tri Dodatka*, Split, 1884; *Jesenska ružica ili presveto Gospino Ružarje*, Zadar, 1887, Dubrovnik, 1928¹⁰; *Svećenik kod bolesnika*, Zagreb, 1895; *Spomenica na pedesetogodišnjicu 2. prosinca 1848–1898. – Dankschrift auf das fünfzigjährige Jubiläum 2. Dezember 1848–1898*, Nova Gradiška, 1898; *Služite Bogu, Redu i narodu!*, Korčula, 2022.

Lit.: Neven, 10/1909, Subotica; A. Prizmić, Lik i djelo o. Anđela Maria Miškov-a O. P., *Ave Maria*, 2/1973, Korčula; A. Fazinić: Moja sjećanja na pok. o. Anđela M. Miškova, *Ave Maria*, 1/1983, Korčula; T. Vereš, Pučki misionar koji se istrošio za Boga: O. Anđeo Marija Miškov (1848-1922) dominikanac, *Subotička Danica: Kalendar za 1998. godinu*, Subotica, 1997; J. Krišto, *Stoljeće služenja Bogu, Redu i narodu*, Korčula-Zagreb, 2005; I. Armanda, *Istaknuti hrvatski dominikanci I*, Zagreb, 2012; I. Armanda, Rad o. Anđela Marije Miškova na promicanju štovanja Ozane Kotorske, *Ave Maria*, 2/2013, Zagreb; I. Armanda, *Dominikanke u Šibeniku*, Šibenik, 2015; I. Armanda, Suradnja biskupa Josipa Jurja Strossmayera i dominikanca Anđela Marije Miškova, *Studia lexicographica*, 1/2015, Zagreb; Z. Džankić, *Anđeo Marija Miškov*, Zagreb, 2016.

I. Armanda

MIŠLINGER (njem. Mischling; mješanac), mješavina različitih krmnih usjeva, najčešće s kukuruzom. Ranije su zemljoradnici nakon kosidbe ječma uzorali njivu i na njoj *nagusto* posijali mješavinu kukuruza, muvarike i sirka, koja se nazivala mišlinger, a služila je za prehranu stoke kao postrna stočna hrana. U novije vrijeme riječju se označava na manjem dijelu strništa ili njive nedaleko od salaša gusto zasijan kukuruz, koji se svakodnevno ili svaki drugi dan kosi ili čupa kao zelen, kada stabljika na-

raste do visine od oko 70 cm, te se koristi kao svježja stočna hrana, najčešće za krave.

Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica, 1990; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005.

P. Skenderović

MJESEC, vremensko razdoblje određeno gibanjem Mjeseca oko Zemlje. U svakodnevnoj praksi to je kalendarski mjesec, koji traje cijeli broj dana – 28, 29, 30 ili 31 dan. Sinodički mjesec (sinodički dan) razdoblje je promjene faza koje odražava položaj Mjeseca prema Suncu, iznosi 29,530589 dana (29 dana 12 sati 44 minute i 3 sekunde). Vremensko razdoblje vezano uz gibanje Mjeseca, koje se očituje u promjeni Mjesečeva izgleda, jedna je od najuočljivijih prirodnih pojava velike praktične važnosti, pa se od najstarijih civilizacija to razdoblje nastoji uskladiti s trajanjem dana i godine stvaranjem kalendara.

Imena mjeseci (menonimi). Nazivi za pojedine kalendarske mjesece pojavljuju se već na spomenicima Sumerana (III. tisućljeće pr. Kr.). Kod drevnih Babilonaca imena mjeseci poklapala su se s nazivljem u Židova i Asiraca (šabatu/šebat, nisannu/nissān i dr.). U indoeuropskim jezicima imena mjeseci ne potječu iz istoga izvora; unatoč podudarnostima između slavenskoga i germanskoga nazivlja, imena se razlikuju od jezika do jezika, pa čak i od narječja do narječja.

Prije znanstvene spoznaje o lunarnoj i solarnoj godini poticaj za imena mjeseci davale su prirodne pojave tijekom godine. Tako je većina vezana uz meteorološke i biološke pojave te radove uobičajene u to doba godine. Primjerice u svezi sa zimskom hladnoćom nastala su imena u češkom (*leden*), hrvatskom (*studeni*), islandskom (*frermánáðr*, mjesec smrzavanja), starovisokonjemačkom (*hartmonet*, kruti mjesec) itd. Na život različitoga bilja i njegovu pojavu upućuju primjerice hrvatska imena *travanj*, *svibanj*, *lipanj*, *listopad* (dijalektalno još i *rožnjak*, *klasen*), češka *březen*, *duben* i *květen*, nizozemski *gra-*

smoed (mjesec trave), frizijski *blomenmoanne* (mjesec cvijeća) itd. Poljodjelski i kućni radovi odražavaju se u hrvatskim imenima *srpanj* i *kolovoz* (u narječju još i *vršan*), ukrajinskim (dijalektalnim) *kosen* i *siven*, slovenskom (dijalektalnom) *vinotok*, starovisokonjemačkom *slachtman* (mjesec svinjokolja) itd. Ista imena u različitim slavenskim jezicima pritom često označavaju različite mjesece: *travanj* (od trava) u hrvatskom je četvrti mjesec, a u ukrajinskom (*traven'*) i bjeloruskom (*travien'*) peti mjesec jer proljeće na njihovu području nastupa kasnije; *lipanj* (u kojem cvate lipa) u Hrvata je šesti mjesec, a u Poljaka (*lipiec*), Ukrajinaca (*lipen'*) i Bjelorusa (*lipien'*) sedmi; u Hrvata je *srpanj* sedmi mjesec, a u Čeha (*srpen*), Poljaka (*sierpień*) i Ukrajinaca (*serpen'*) osmi jer je u tih naroda žetva kasnije i dr.

S razvojem civilizacije mjeseći dobivaju imena i po bogovima, blagdanima i svetkovinama. Tako je u Grčkoj Apolonu bio posvećen *apollōnios*, a Artemidi *artemisios*, dok je u Rimu Marsu bio posvećen *martius*, a Janu *januarius*. Dolazi i do numeriranja mjeseći, pa kako je rimska godina počinjala 1. ožujka, nastala su latinska imena *september* (sedmi mjesec), *october* (osmi), *november* (deveti), *december* (deseti). U slavenskim jezicima imena mjeseći nastajala su i prema blagdanskim ili svetačkim imenima, pa su tako u sjevernoj Hrvatskoj u XVII. i XVIII. st. korišteni i nazivi *vsesvečak* (jedanaesti mjesec, prema blagdanu Svi sveti), *ilinščak* (sedmi mjesec, prema blagdanu sv. Ilije), *gregurščak* (treći mjesec, prema blagdanu sv. Grgura), *đurdveščak* (četvrti mjesec), *ivanščak* (šesti mjesec), *lukovščak* (deseti mjesec) i dr.

Nakon preuzimanja kalendarske godine od dvanaest mjeseći, zajedno s kršćanstvom, neki su slavenski narodi trajno preuzeli nazive latinsko-bizantskoga podrijetla (npr. Srbi, iako su do XV. st. usporedo koristili i narodne nazive), koji su danas i internacionalni, dok su drugi slavenski narodi zadržali slavenska imena mjeseći (katkada usporedo s latinskim nazivljem), koji su se djelomično i mijenjali. Današnje

hrvatsko nazivlje za mjesece konačno je kodificirao Bartol Kašić u *Ritualu Rimskom* (1640.) i ono je s vremenom potisnulo menonimiju kajkavaca i čakavaca, napušteni su utjecaji crkvenih blagdana na imena mjeseći, madžarizirani latinizmi u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (npr. *majuš* za peti mjesec) te utjecaj grčke terminologije, koji je postojao uz dalmatinsku obalu sve do vremena ilirizma u XIX. st. Od sredine XX. st. u Hrvatskoj se mjeseći u razgovornom jeziku često označuju samo rednim brojevima (npr. za *siječanj* »prvi mjesec« itd.).

Nazivi mjeseći u podunavskih Hrvata. Najstariji sačuvani tiskani kalendari u ugarskom Podunavlju iz XVIII. i prve polovine XIX. st., kao i najvažniji preporodni tisak – Antunovićeve *Bunjevačke i šokačke novine* i *Bunjevačka i šokačka vila*, Neven Mije Mandića i kalendar Paje Kujundžića *Bunjevačko-Šokačka Danica* (*Bunjevačko-Šokački kalendar*, *Subotička Danica*), dosljedno rabe hrvatske menonime, što potvrđuje veze i kontinuitet u korištenju hrvatskih naziva mjeseći, uključujući i one u ikavskom obliku (*sičanj*), sve do kraja Prvoga svjetskoga rata. Kad je riječ o drugim izdanjima, većina ih je usporedo koristila hrvatske i ponajviše madžarizirane nazive: prvi kalendari Ambrozija Šarčevića, jedi-

Nazivi mjeseći u *Bunjevačkom i šokačkom kalendaru* za 1871. god.

no godište *Zomborskoga pravoga bunjevačko-šokačkoga kalendara*, a *Subotičke novine* Mladena Karanovića opredijelile su se za to da uz hrvatski naziv mjeseca u impresumu lista u zagradi pišu i srpski naziv. Kalor Milodanović u svojoj kratkotrajnoj *Misečnoj kronici* rabio je hrvatska imena mjeseći, dok je njegov kasniji *Subotički/Subotički glasnik* koristio madža-

rizirane međunarodne nazive (*september, oktober...*), a poslije i somborski list *Bunjevac* za kratkotrajnoga trajanja. *Naše novine*, glasilo Katoličkoga pučkoga saveza, koristile su hrvatske nazive mjeseci, dok je *Kalendar Katoličkoga pučkoga saveza* usporedno s hrvatskim menonimima koristio i veći broj mađžariziranih međunarodnih naziva (*marciuš, majuš, juniuš, juliuš, september, oktober...*).

U jugoslavenskom razdoblju, pod utjecajem srpskoga jezika, u širu uporabu ulaze i međunarodni nazivi mjeseci. No između dvaju svjetskih ratova u hrvatskom se tisku neprekidno nastavljaju koristiti hrvatski nazivi mjeseci, dok se unitarno orijentirana bunjevačka glasila uglavnom opredjeljuju za međunarodne nazive, uz rjeđe slučajeve paralelizma. U razdoblju nakon Drugoga svjetskoga rata u subotičkom hrvatskom svjetovnom tisku rabi se međunarodna menonimija (*Radio vijesti, Hrvatska riječ*), no nekoliko brojeva poslijeratnih socijalističkih kalendara rabilo je usporedno hrvatske i međunarodne nazive. Međutim hrvatska menonimija, kao jedan od jezičnih markera pripadnosti hrvatskoj naciji, dosljedno se koristi u crkvenim okvirima sve do raspada Jugoslavije. Od 1990-ih u hrvatskim se svjetovnim glasilima u Bačkoj ponovno počinju javno koristiti hrvatski nazivi mjeseci, no zbog višedesetljetne odvojenosti od uporabe hrvatskoga književnog jezika, osobito terminologije, u nekim se hrvatskim tiskovinama svjetovne i crkvene naravi (novine, plakati, pozivnice...) uz hrvatski naziv mjeseci u zagradi ili bez nje navodi i srpski. Skupina bačkih Bunjevaca koji niče hrvatsko podrijetlo u svojim publikacijama od 1990-ih više ne koristi tradicionalne nazive mjeseci iz preporodnog razdoblja, već jedino međunarodne nazive, pod utjecajem srpskoga jezika. U Horthyjevoj Mađžarskoj jedini hrvatski kalendari rabili su hrvatske nazive mjeseci usporedno s internacionalnim nazivima, dok je Grga Vuković za vrijeme rata u somborskim *Našim novinama* koristio arapske brojeve u impresumu, dok su se u tekstovima koristili međunarodni nazivi

mjeseci. U Mađžarskim su se poslijeratnim južnoslavenskim izdanjima po prirodi koristili hrvatski, srpski i slovenski nazivi mjeseci, a nakon formiranja samostalnih hrvatskih ustanova 1990-ih u hrvatskim se glasilima dosljedno rabe hrvatski nazivi.

Lit.: V. Putanec, Etimološki prinosi (21-26), *Rasprave : Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 1/2002, Zagreb; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005.

S. Bačić

MLADENCI (mladinci, mladenice), pučki naziv bačkih Hrvata za blagdan Nevine dječice (28. prosinca), četvrti dan nakon Božića. Spomendan je na novozavjetni događaj, kada je Herod dao pogubiti dječake mlađe od dvije godine, među kojima i Isusa, za kojeg mu je rečeno da je novorođeni kralj židovski. Taj je pučki naziv najzastupljeniji u odnosu na druge hrvatske pučke nazive. Podunavski Bunjevci rabe i termin *Šibari* jer je običaj da na taj dan stariji šibaju mlađi svijet. Taj se naziv koristi i u nekim hrvatskim krajevima (prije svega u kajkavaca, u mnogim mjestima u Slavoniji, u nekima u Lici, a zabilježen je i u Rekašu kraj Temišvara). U podunavskih Bunjevaca običaj je da starija djeca šibaju mlađu sve dok ispravno ne odgovore na upit: »Koliko ima Mladenaca?« Na to oni odgovaraju: »Koliko u godini svetaca«. Šibanje se izvodi tankim prutom i ne udara se snažno da bi se nanijela bol, nego lagano, simbolično. Unatoč tomu što šibanje nije ozbiljno, ipak se djeca nerijetko rasplaču. Nakon odgovora jedan od šibara sakuplja darove (jabuke, orahe, slanine...) i naniže ih na prut. Bilo je i starijih »šibara«, koji su polazili u domove gdje ima djevojaka. U tom slučaju običaj šibanja postaje isprika za susret mlađeg svijeta, momka i djevojke. Tako u Santovu, gdje se rabi i naziv Mladenice, momčići idu *mladit* prutićem djevojke kako bi dobili dar. Dječak se zove šibar, a šibarica se naziva prut na koji se vezuju darovi. U Dušnoku je »šibalo« ispletano od pruca poput biča, išarano raznolikim i raznobojnim vrpčama. Posjetitelj »šibar« ulazi u kuću i udara »šibalom« domaćina i ukućane redom uz želju: »Živi i zdravi

MLADENCI

bili na Mladence«. Vjerovalo se da se snaga šibe, tj. svježje biljke, prenosi na onoga koga se udara, pa se taj tako pomlađuje. Išibani tako postaju mladenci (mladenac, kao mlad čovjek, a ne kao mladoženja).

Lit.: S. Velin, Običaj koleda u Dušniku, *Etnografija južnih Slavena u Mađarskoj*, 3, Budimpešta, 1979; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb 1991; S. Vulić, O nekim pučkim imenima blagdana Nevine dječice, *Folia onomastica Croatica*, 2, Zagreb, 1993; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb 2005; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

P. Skenderović

MLADENOVNO →Bukin

MLADO LITO, tradicionalni naziv bačkih Bunjevaca za prvi dan Nove godine (1. siječnja). Koristio se još i naziv Mali Božić. Slavi se većinom u krugu obitelji. Toga se dana prijedopodne išlo u crkvu na misu, gdje je pročitano koliko se djece krstilo, koliko se pari vjenčalo i koliko je ljudi preminulo u staroj godini. Kod kuće se kuhala svečana *užna* (ručak), a neki su se držali i staroga običaja da se toga dana kuha i peče samo svinjsko meso – vjerovalo se da će imanje napredovati jer svinja rijući gura zemlju naprijed, dok bi piletina značila nazadovanje jer kokoši čeprkaju zemlju unatrag. Negdje je vjerovanje da se ne priprema ni zečetina jer zec trči brzo naprijed i odnijet će sreću, kao ni riba, jer će sreća otploviti s ribom. Osim svinjskog mesa za sreću se kuhao i grah (Kačmar, Gara), dok su se u Lemešu jele *gube* s makom, jer je mnoštvo zrna graha i maka simboliziralo bogatstvo. Također se negdje jeo i *prisnac* (savijača sa sirom), koji kao natezano tijesto simbolizira da će se i sama godina nategnuti, tj. da će se dugo živjeti i da će biti sretna i uspješna. Na taj se dan posebna pozornost u domovima posvećuje ponašanju ukućana, da sve bude uredno i mirno, jer se vjerovalo da će čovjek cijele godine biti onakav kakav je bio prvoga dana u godini. Prva osoba koja uđe u kuću i čestita Novu godinu mora biti muška jer se vjerovalo da će u suprotnom cijelu kuću zadesiti

nesreća. U Čikeriji se svakoga gosta toga dana darivalo s nešto novca. Dok se kolač božićnjak, postavljen na stol za Badnji dan, u Kačmaru i Gari konzumirao na Badnje večer, u okolici Subotice i Sombora to se činilo na prvi dan Nove godina, i to tako što prije *užne* domaćin reže *božićnjak* i lomi ga iznad glave muškoga djeteta (prekrivenoga vezenim ubrusom) na onoliko dijelova koliko ima ukućana u obitelji. Kako su se prilikom pripreme božićnjaka u njega stavljali i novčići, smatralo se da će onaj koji u svojem komadu nađe novčić biti sretan, posebice u novčanim poslovima, tijekom cijele godine.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica 2010; A. Vojnić Kortmiš, Sićanje na kadgodašnje običaje, *Bunjevačke novine*, br. 103, Subotica, 2014; M. Rajković Iveta, T. Gorup, A. Klopota, Božićni običaji, u: M. Černelić (ur.), *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*, Zagreb, 2014.

P. Skenderović

MLAKA (*prasl.* *molka: močvara < indoe. *melk: vlaga, mokrina) **1.** močvarno zemljište; plitka bara koja se dugo zadržava na slatinastom zemljištu; udolina s vodonepropusnim slojem vapna u kojoj se zadržava voda, koja obiluje i specifičnom vegetacijom; zemljište na padinama riječnog korita ili potoka koje ponekad plavi voda i na njemu nataloži plodan nanos. **2.** nekadašnji toponim za udolinu u južnom dijelu Subotice. Omeđena je današnjim ulicama braće Radića s istoka, sa zapada Matije Gupca i Lovre Bračuljevića, sa sjevera Sonje Marinković, a s juga Bajnatskom, površine od oko 35 ha. Naziv Mlaka, sačuvan do danas u usmenom predanju, susreće se na prvoj rukopisnoj karti teritorija Subotice iz 1778., koju je izradio Károly Leopold Kovács. Upisan je u njezinu središtu, kojim je tekla slobodnim tokom rječica. Počinjala je na sjeveru izljevom iz Kelebijskoga jezera, vodila je dalje preko Velikoga rita (poslije je nasut i na njemu je izgrađena sada već bivša tvornica *Zorka*), ulazila je u buduće gradsko područje ulijevajući se u nekadašnju Jasibaru, pa svojim slobod-

nim i nereguliranim tokom nastavljala kroz cijeli grad prema jugu, prikupljajući i ostale tadašnje manje gradske vodotokove. Središtem Mlake nastavljala je svoj tok dalje prema jugu ulijevajući se najprije u Mali Palić (poslije tzv. Šandorska bara), a iz njega u Paličko jezero. To je nekada bilo nisko, plavno zemljište, glibav pašnjak ili rit, koje je poslije postupno pretvoreno u vrtove. Obje su obale nastanjene u drugoj polovini XVIII. st., zapravo urbanizirane kućama koje su nicale u dnu vrtova. Početkom 1870-ih, uslijed visokoga vodostaja, mnoge kuće koje nisu bile izgrađene od čvrstoga materijala srušile su se.

Idealnom rekonstrukcijom geomorfologije gradskoga područja prema toj karti (pomoću ažurnih geodetskih karata iz 1950-ih) utvrđeno je da je cijeli teren na teritoriju Subotice nagnut od sjeverozapada prema jugoistoku, s najvišom točkom od 117,5 metara nadmorske visine sjeverno, na području nekadašnje tvornice *Zorka*, a s najnižom na jugu u Mlaki, kod današnje Bajnatske ulice, od 102 metra. Opisani je vodotok zapravo »dijelio« definirani teritorij grada na istočni i zapadni te je moguće zaključiti da se u prošlosti naseljavao, tj. gradió, na uzvišenijem terenu po tzv. gredama. To potvrđuje i plan Subotice (tada Szent Mária) iz 1747. s prikazom pripadajućih joj pustara. Sam je budući grad na njemu samo shematski prikazan, s jasno vidljivim suprastrukturama linearno označenima crvenom bojom, posebno u njegovu dijelu istočno od razdjelnice, najviše oko povijesne jezgre – franjevačkoga samostana, tj. ostataka tvrđave, prema jugu. Do danas su još uvijek sačuvana dva takva topografska područja: Senčanska greda za prostor između Ulice braće Radića i Senčanskoga puta, s prosječnom nadmorskom visinom od 110 do 112,5 m, i Kerska greda, između ulica Matije Gupca, Lajosa Jóa i Jaše Ignjatovića, tj. Kerskoga groblja, također prosječne visine od 110 do 112,5 m (današnji Beogradski put nastao je tek sredinom XIX. st. i vodi približno sredinom Kerske grede). Upravo između tih dviju *greda* nalazi se udolina Mlake, s prosječnom visinom od

102 m na jugu do 107,5 m na sjeveru, tj. između »padina tih greda«. Ta visinska razlika od 5 do 10 metara u mikrotopografiji jedva da je primjetna, ali je ipak vidljiva i osjetna prilikom pješaćkoga hoda ulicama Sonje Marinković, Mirka Bogovića ili Blaška Rajića te s Beogradskoga puta prema Ulici braće Radića. No današnje visinske kote terena u Mlaci u prošlosti su bile znatno niže jer su sadašnje nastale nasipanjem u prosjeku 0,8 – 1,2 m kako bi se zemljište privelo planiranoj namjeni i prilagodilo planu izgradnje i uređenju, što potvrđuju i kopanja temelja za sadašnju novogradnju, koja se temelji na šipovima.

Iako Subotica danas izgleda ravna, to je rezultat kontinuirane hidroinženjersko-planske aktivnosti, što je bio prioritet gradske uprave tijekom cijeloga XIX. st., a osobito u njegovoj prvoj polovini: isušenje bara i reguliranje otvorenih vodotokova ili njihovo zacjevljivanje zidanom kanalizacijom na teritoriju širega centra kako bi se na zacrtanom teritoriju grada, obrubljenom tzv. šančevima, zemljište moglo privesti procesu gradogradnje. Prvi regulacijski plan za cijeli grad izrađen je već 1822., ali je sačuvan samo za istočni dio grada, a za zapadni, gdje je i Mlaka, zagubljen je, pa se ne može utvrditi što je planirano.

Prvo sačuvano plansko uređenje Mlake nalazi se na regulacijskom planu Sándora Tótha iz 1832. Plan obuhvaća površinu od oko 30 ha između današnjih ulica Prvomajske i Matije Gupca te dijela ulica Lajosa Jóa i Pazinske, a sjeverno od Ulice Sonje Marinković prema jugu do Bajnatske ulice. Na tom području planiran je 21 novi pravokutni urbani blok s oko 200 novih parcela za kuće. Na planu su obojeni preko također ucertanih, tada postojećih te još uvijek nereguliranih zavojitih vodotokova u Mlaci. Tim je planom prvi put bilo predviđeno ukidanje doskorašnje Hercegovačke ulice, u kojoj se nalazila i poznata Gabrić-ćuprija, na nekadašnjoj trasi prastaroga Petrovaradinskoga puta – južnoga prilaza u grad, koji je u prošlosti zaobilazio naselje Šandor. Nakon novoga, drugoga katastarskoga premjera 1878. izrađen je novi plan

Regulirani glavni kolektor za čitavu Suboticu tekao je otvorenim tokom, počev od današnje ulice Mirka Bogovića sredinom Prvomajске ulice sve do uliva u Palićkog jezero, gotovo cijelo stoljeće, sve do početka 1960-tih godina kada je zacijevljen sve do Bajnatske ulice (fotografija snimljena oko 1955.)

grada, tj. tada postojećega i ažuriranoga stanja njegove izgrađenosti. Na njemu je vidljivo da je regulacijski plan iz 1832., uz manja konceptualna odstupanja, gotovo u cijelosti realiziran kad je riječ o izgradnji u Mlaci, ali samo do Hercegovačke ulice, dok je Gabrić-ćuprija – ispod koje je tekao tada već regulirani vodotok otvorenim jarkom – i dalje postojala. Vjerojatno je u međuvremenu izrađen novi regulacijski plan, ali se od Tóthova osnovnoga koncepta nije umnogome odstupilo. Vodotok je zacijevljen u Prvomajskoj ulici do današnje ulice Mirka Bogovića, a dalje je tekao Prvomajskom reguliranim otvorenim vodotokom s dvije zidane ćuprije – propustima kod današnjih ulica Kumičićeve i Blaška Rajića. One su se urušile oko 1950., a umjesto njih na istim su mjestima izgrađeni drveni pješački mostovi. Napokon je 1960-ih i taj dio zacijevljen kanalizacijom u nastavku Prvomajске ulice do Gabrić-ćuprije.

Kad se uspoređi područje Mlake na planovima grada iz 1884. i 1928., uočljiva su odstupanja. Naime na planu iz 1884. vidi se da je dio Mlake na području današnjega parka na Prozivci u potpunosti definiran urbanim blokovima i bezimenim ulicama i južno od bivše Hercegovačke, a u središtu je ostao nepromijenjeni otvoreni vodotok

od Prvomajске ulice pa dalje na jug. Međutim na planu iz 1928. jasno se vidi da nije došlo do realizacije toga dijela i da je ostalo neuređeno kosilište sve do Pazinske ulice.

Idejni megalomansko-utopijski projekt Velikoga narodnoga parka u Subotici iz 1935., čija je izgradnja trebala biti primjerena Svejugoslavenskomu sletu *Sokola*, predvidio je rušenje svih urbanih struktura, fizičkih i infrastrukturnih, na području Mlake, planski građenih počevši od sredine XIX. st. Čak i jezero Palić trebalo je biti ispod pruge za Crvenku (u narodu zvana Sivačkom prugom). Iako zbog tehničko-financijskih nemogućnosti provedba projekta nije ni započeta, ipak je izgrađen gradski stadion s nogometnim terenom, a tribine su podignute na napuštenom majdanu prve subotičke ciglane. Pritom je iskorištena visinska razlika između Kerske grede i Mlake.

Sredinom 1960-ih godina započeta je suvremena izgradnja sukladno novim trendovima u urbanizmu i graditeljstvu, koja je ubrzo dobila i novi toponim – Prozivka. Njime je označavan južni dio Mlake – područje južno od Hercegovačke do Bajnatske ulice te istočno duž Ulice braće Radića, a zapadno duž Beogradskoga puta. Toponim je potekao iz stihova Lazara Merkovića *Slobodom prozvani i mrtvi žive*, uklesanim na spomeniku koji je izvorno trebao biti posvećen stotinama poginulih Subotičana u sastavu VIII. vojvođanske udarne brigade u Batinskoj bici u studenom 1944., ali je ipak posvećen »palim borcima socijalističke revolucije naroda i narodnosti Općine Subotica«, a otkriven je 1977. Njegovo postavljanje bila je zamisao tadašnje gradske uprave, pri čemu je lokacija zamišljena kao završnica spomen-aleje VIII. vojvođanske udarne brigade, koja bi vodila od centra grada do toga memorijala. Odluka je donesena na sjednici Skupštine Općine 26. VI. 1973. i bila je ugrađena u Detaljni urbanistički plan *Prozivka*. Prema tom planu, koji je doživio dosta izmjena i dopuna tijekom realizacije u iduća četiri desetljeća, započeta je izgradnja četvero- i

osmokatnih objekata duž ulica braće Radića i Lajosa Jóa. Potkraj 1970-ih duž Beogradskoga puta nastavljena je izgradnja, ali soliterskoga tipa, uz tehnološku primjenu tada nove »tunelske oplate« od Bajnatske do Ulice Blaška Rajića, uz spuštanje dolje prema Mlaki.

Izgradnjom solitera na uglu Bajnatske ulice i Beogradskoga puta započet je nestanak Hercegovačke ulice – bivše trase staroga Petrovaradinskoga puta. Duž Beogradskoga puta nastavljena je soliterska gradnja sve do izgradnje dva trinaestokatna solitera na uglu s Ulicom Blaška Rajića (1983.-87.), koji su lokalno nazvani »Lepa Brena« i »Danijel«. Bio je to ujedno i kraj soliterske izgradnje, koja se pokazala negativnom s aspekta mikroklimatske pogodnosti za stanovanje s obzirom na dominantne struje vjetrova sjeverozapad-jugoistok. Stoga je nastavak izgradnje bio dalje planiran kao urbana blokovska izgradnja do visine od osam katova. Ulogu prometne poprečne veze između Ulice braće Radića i Beogradskoga puta preuzela je 1984. Ulica Nade Dimić, a Hercegovačka se izgubila novom izgradnjom. Njezinim nestankom nestala je i Gabrić-ćuprija, oko koje se vodila polemika treba li je sačuvati ili ne. Ipak, običaj prenošenja mladenke preko Gabrić-ćuprije nije se zaboravio te je ostao u narodnom sjećanju do te mjere da se i nakon nestanka ćuprije simbolički izvodio obvezni ritual uz pratnju svatovske povorke s mladencima, ali sada Ulicom Nade Dimić, iako više nije bilo ni Hercegovačke ulice ni ćuprije iznad vodotoka, sada zacijevljenoga kanalizacijom.

Gradska uprava je odlučila ipak izgraditi novu, fiktivnu ćupriju s obzirom na ustaljeno vjerovanje, pa je 1986. od Zavoda za urbanizam naručila nove urbanističko-tehničke uvjete, kojima je točno geodetski utvrđen položaj nekadašnjega mosta s vodenom površinom ispod nje. U regulacijskom planu uređenja parka Prozivka iz 2005.-06., koji je proveden 2006.-08., zadržana je i koncepcija postavljanja ćuprije na lokaciji gdje se nalazila stara. Prema romantičarsko-simboličkom

projektu Paule Milodanović novi »most« postavljen je 2010. kako bi se običaj prenošenja mladenke preko ćuprije uistinu mogao održati preko »prave ćuprije«. Time je završeno urbanističko uređenje južnoga dijela Mlake (Prozivke), koji sa spomenikom čini jedinstvenu prostornu cjelinu. Usporedno s tom aktivnošću tekla je i izgradnja stambeno-poslovnih objekata između ulica Nade Dimić i Blaška Rajića, uz poštovanje koncepta središnjega šetališta prema centru grada, definiranoga generalnim urbanističkim planom. Gradnjom pravoslavne crkve sv. Nektarija Eginškoga, koja je u tijeku, na uglu ulica Blaška Radića i Prvomajske nastavlja se uređenje Mlake prema gradskoj jezgri. Između ulica Matije Gupca i Prvomajske u toku je gradnja višekatnih (uglavnom osmokatnih) objekata stambeno-poslovne namjene prema zaštićenoj zoni centra grada.

Postupnim približavanjem *Prozivke* zaštićenoj gradskoj jezgri od početka XXI. st. proces regeneracije zastarjeloga gradskoga tkiva zamjenjuje se novom gradnjom šesto- i osmokatnih objekata, jer se grad više ne širi horizontalno, nego raste i u visinu. Toponim Mlaka polako odlazi u zaborav, poput planskih i još uvijek postojećih objekata, izgrađenih od ćerpiča ili naboja, s više puta obnavljanim fasadama, pokrivenih trskom, počevši od sredine XIX. do početka XX st., sada već prestarjelih i nezdravih za život. Ostala je samo stara planska urbana osnova – mreža ulica za sada još uvijek prepoznatljiva, ali nedostatna i neprilagođena novoj gradnji, te bi trebalo doći do njezine nove regulacije.

Iako se toponimi s vremenom gube zbog demografskih (dobnih, nacionalnih) i kulturoloških promjena u strukturi stanovništva, ostaju još u pjesmama o tri današnja dijela grada: Keru, Senti i Mlaki. Postoje tri pjesme i sve su sentimentalnoga karaktera. Mlaka je opjevana vrlo davno (autor teksta i glazbe nepoznati su) u danas malo poznatoj pjesmi *Kerska mlaka duga i široka*, koja ima dvije inačice. Tekst starije inačice iz 1940. glasi:

*Ej, Ker je visok, a i Senta taka,
Ej, u sridi je od starina mlaka.
Ej, Kerska mlaka duga i široka,
Ej, pa je dika prigazit ne mož.
Ej, s jutrom tamo, s večeri ovamo,
Ej, da nam bude drago i valjano.
Ej, al' se dika jadu dositio,
Ej, na konju je meni dojezdio.
Ej, šest godina i još malo više,
Ej, kako srce za srcem diše.*

Pjesma je sačuvana u narodnom predanju i pjevala se vjerojatno uz gajde u XVIII. i XIX. st., a poslije ju je uglazbio najvjerojatnije Pere Tumbas Hajo prilagođavajući melodiju izvođenju na tamburi, instrumentu koji je 1930-ih bio jedan od najpopularnijih.

OŠ *Sonja Marinković* u Subotici nekada se u narodu zvala Mlaka. Današnja Izvorska ulica potkraj XIX. i početkom XX. st., kao i za vrijeme Drugoga svjetskoga rata, zvala se Ulica Mlaka (Mlakai utca).

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 2, Szabadka, 1892; L. Szekeres, *Szabadkai helynevek*, Szabadka, 1975; O. Penavin, L. Matijevics, *Szabadka és környéke földrajzi neveinek adattára*, Újvidék, 1976; A. Rudinski, *Arhitektonsko-urbanistički razvoj Subotice do početka XX veka*, magistarska radnja, Arhitektonski fakultet u Beogradu, 1984; A. Rudinski, Tri rukopisne karte Subotice iz druge polovine XVIII veka, *Rukovet*, 2/1984, Subotica; A. Rudinski, Grad na vodi [feljton], *Žig*, br. 5-6, Subotica, 10. IX. i 24. IX. 1994; D. Brozović Rončević, Nazivi za blatišta i njihovi toponimijski odrazi u hrvatskome jeziku, *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 1999; v.s[ekelj], Mostovi, *Žig*, br. 106, Subotica, 30. XII. 2000; B. Duranci, V. Gabrić Počuca, *Javni spomenici Opštine Subotica*, Subotica, 2001; Lj. Vujković Lamić, Prilog o subotičkim ulicama i njihovim nazivima, *Ex Pannonia*, 15-16, Subotica, 2012; T. Babić, Živi pismo naša, *Rič Bunjevačke matice*, br. 77-78, Subotica, 2013; Ž. Vukov, Pjesme sačuvane od zaborava, *Hrvatska riječ*, br. 601, Subotica, 10. X. 2014; L. Hovanj, *Sliv jezera Palić*, Subotica, 2016; B. Krstić, *Gabrić-ćuprija*, Subotica, 2016; S. Mačković, *O broju osnovnih škola u unutrašnjem (10) i vanjskom delu Subotice (64)* (<https://mixsu.wordpress.com/o-broju-osnovnih-skola-u-unutrasnjem-10-i-vanjskom-delu-subotice-64/> - pristupljeno 2. IX. 2022).

A. Rudinski

MLINKO, Josip – Mimika (Mlinkov, Jakov Josip, Joca) (Subotica, 3. VII. 1876. – Mol, 9. XI. 1962.), glazbenik, glazbeni pedagog, skladatelj, gostioničar. Sin je Antuna i Emilije, rođ. Buljovčić, koju su od milja zvali Mimika. Još je u djetinjstvu po majci dobio nadimak Mimika. Odrastao je u glazbenoj obitelji, očevo otac Mijo bio je narodni svirač i među prvim gajdašima u Subotici, otac Antun također je svirao gajde, klarinet i violinu. Veoma rano pokazuje svoju muzičku nadarenost, uči svirati violinu i tamburu. Osnovnu školu završio je u Starom Bečeju, a u Beogradu je završio Vojno-dvorsku glazbenu školu 1892.-94. Nakon školovanja s majkom se seli u Mol 1896., gdje je majka kupila gostionicu. Tu je poslije, glazbujući sa Srbima, dobio nadimak Joca. Poslije majčine smrti naslijedio je gostionicu, u kojoj je radio do 1937., kada ju je prodao.

U Molu počinje njegov aktivni muzički rad. Osnovao je tamburaški orkestar *Lira*, koji se ubraja u najbolje iz vremena prije Prvoga svjetskoga rata. U tom razdoblju pokazuje muzičku svestranost: osniva crkveno pjevačko društvo pri pravoslavnoj crkvi u Molu i vodi ga kao zborovođa do 1924. Usporedo je osnovao i puhački orkestar Vatrogasnoga društva u Molu (kao dirigent vodio ga je do svoje smrti), a nakon Drugoga svjetskoga rata poučava djecu sviranju. Kao nastavnik pjevanja radio je četiri godine u Građanskoj školi u Molu, a poslije Drugoga svjetskoga rata predavao je teoriju muzike i pjevanje u nižoj gimnaziji i u Dječjem domu u Molu. Osim pedagoškim radom bavio se i skladanjem. Svoju prvu skladbu »Kaplarsko kolo« napisao je 1893., a »Kolo mladeži marš« 1898., koji je posvetio dr. Stipanu Matijeviću, prvom predsjedniku i jednom od osnivača *Kola mladeži* iz Subotice. *Neven* potkraj 1905. donosi vijest da je »Tamburaško društvo 'Lira' iz Mola, kojemu je upravitelj Josip Mlinko, naš zemljak, sadanji gostioničar u Molu«, u Subotici svirao »u svatovima g. dr. Bene Sudarevića, a zatim na više mišta i jednako ih samo pohvalit možemo... Upravitelj je pravi umitnik, koji na svašta zna pismu reći. Vrlo nas veseli što smo ih

mogli vidjeti u našem krugu, te želimo da ih opet što skorije dočekamo.« Za proslavu 25. obljetnice izlaska lista *Neven* 1908. uglazbio je stihove Rudolfa Maldiniija Wildenhanskog za koračnicu »Neven marš«, koja je izvedena na pokladnoj zabavi Pučke kasine 1908. Svirao je na zabavama Katoličkoga kruga sv. Roke 1911. i 1913., kada ga *Neven* naziva »glasovitim umjetnikom pivanja i sviranja u gusle«. Podržao je akciju Paje Kujundžića za osnivanje Bunjevač-

Josip Mlinko

ke školske zadruge 1913. god. i bio jedan od sakupljača potpisa potpore za njezino osnivanje. Poslije Prvoga svjetskog rata, na kraju cjelodnevnog proslave i bogoslužja u pravoslavnoj crkvi u Šandoru i u crkvi sv. Roka u Subotici, 17. XI. 1918. u Velikoj vijećnici Gradske kuće svirao je srpsku himnu. Prilikom obnove rada Pučke kasine u Subotici u dvorani okićenoj zastavama »francuskog, srpskog i hrvatskog naroda« svirao je sa svojim tamburašima 22. XII. 1918. Svirao je i na Velikom prelu Pučke kasine za Marin-dan 1929. Za podizanje spomenika samozvanom caru Jovanu Nešanu u Subotici 1927. skladao je svečani pohod »Pozdrav Subotici«, a za otkrivanje spomenika Svetozaru Miletiću u Novom Sadu 1939. skladao je »Miletićev marš«. Sudjelovao je na velikoj priredbi Bunjevačko večer, održanoj u Beogradu 27. X. 1940., koju je izravno prenosila beogradska radijska postaja.

Unatoč mnogim skladbama koje je skladao nadasve je bio poznat kao vrstan glazbenik – tamburaš, violinist i gajdaš.

Odlično je poznavao duh narodne pjesme i igre, a osobito su mu bile bliske bunjevačke. Značajni su mu zapisi i obrade bunjevačkih kola i igara, kompozicije: »Bunjevačko kolo«, »Mimikino kolo«, »Mimikino veliko kolo«, »Staroga Mlinka kolo«, »Bunjevka«, »Ču li me skeledžijoo«, »Što ću nane boluje mi dika«, »Sve zbog tvojih poljubaca divnih«, »Melankin valcer« i dr. Među ostalim, uglazbio je pjesmu Ivana Petreša »Prid prozorom procvatala ruža«, koja je premijerno izvedena i izazvala oduševljenje na Velikom prelu u Subotici 1912. te je postala jednom od najljepših bunjevačkih skladbi. Sa svojim tamburaškim orkestrom »Lira« snimio je više od 120 snimaka pjesama i igara na gramofonskim pločama sa 78 obrtaja za razne produkcijske kuće toga doba (Columbia i dr.). Osim bunjevačkih, sakupljao je i obrađivao srpske pjesme, pa mu je Savez srpskih pevačkih društava dodijelio diplomu 1914. Odlukom gradskoga senata u Subotici 1920. u znak priznanja za njegove kulturno-prosvjetne zasluge jedna ulica u Subotici dobila je naziv Mlinkova, kojoj je 1980-ih promijenjen naziv u Roke Šimokovića.

Pokopan je na katoličkom groblju u Molu.

Lit.: *Neven*, 1/1899, 12/1905, 3/1908, 2/1911, 15/1912, 14/1913, 32/1918, 6/1929, Subotica; M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; *Bunjevačke novine*, 37/1940, Subotica; *Hrvatska riječ*, 28/1954, Subotica; Lj. Vujković Lamić, Prilog o subotičkim ulicama i njihovim nazivima, *Ex Pannonia*, 15-16, Subotica, 2012; Z. Stantić, Prilog etnomuzikologiji Bunjevaca: Jakov Josip Milnkov (1879-1962): Kratka biografija, *Bunjevački prigled*, 6, Novi Sad, 2017. (također i u: *Izvornik : Godišnjak Vukove zadužbine – ogranka u Gajdobri*, 14, Gajdobra, 2019); I. Telečki, *Kulturna baština sela Mol*, Novi Sad, 2018; M. Evetović, *Život i rad Paje Kujundžića 1859 – 1915*, Subotica, 1940-2019.

M. Piuković i V. Nimčević

MLINKO, Nevena, ud. **Baštovanović** (Subotica, 30. IX. 1988.), književnica, kulturna djelatnica. Kći je Marinka i Danice, rođ. Onjin. Osnovnu i srednju školu završila je u rodnom gradu. Diplomirala je 2011. na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, na Odsjeku za srpsku književnost i jezik, gdje

je 2013. i obranila magistarski rad *Avaške godine Milovana Mikovića u korpusu hrvatske dijalektalne književnosti*. Tijekom studija 2012./13. akademske godine sudjelovala je u razmjeni studenata na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na odsjeku kroatistike. God. 2020. upisala je diplomski studij na Fakultetu dramskih umjetnosti u Beogradu na odsjeku Teorija dramskih umjetnosti i medija. Najprije je radila kao bibliotekar-informator u Gradskoj knjižnici u Subotici, a zvanje diplomirani bibliotekar stekla je u Matici srpskoj 2015. Poslije radi kao nastavnica srpskog i hrvatskog jezika u nekoliko subotičkih osnovnih škola i gimnaziji.

Uređuje knjige i piše pjesme na hrvatskom standardnom jeziku i bunjevačkoj ikavici, eseje, književnu kritiku i prikaze koje objavljuje u subotičkom hrvatskom tisku – *Klasje naših ravni*, *Nova riječ*, *Zvonik*, *Subotička Danica* i drugim časopisima. Više puta je nagrađivana za poeziju (*Veliko prelo* i dr.). Aktivna je u različitim dramskim odjelima, napose u HKC-u *Bunjevačko kolo*. Postavila je više od petnaest predstava za djecu i odrasle na hrvatskom jeziku. Izdavaju se *Neispavana ljepotica*, *Velika tvornica riječi* te predstave o životima svetaca izvođene u okviru Večeri svetaca (*Holywin*) u Subotici. Posebno je zapažena predstava *Avaške godine* po istoimenoj poemi Milovana Mikovića, za koju je radila dramatisacijom i režijom. U izvedbi Književno-teatarskoga kružoka HKC-a *Bunjevačko kolo* igrana je u Svečanoj dvorani HKC-a *Bunjevačko kolo* 2020. god. te na sceni *Jadran* subotičkoga Narodnoga kazališta 2023. god. U okviru Kružoka režirala je dramu *Petka Vojnića Purčara Salon mame Tereze*, prikazanu u dvorani *Bunjevačkog kola* 2022. god. Poezija joj je uvrštena u dvije antologije suvremenoga pjesništva Hrvata u Vojvodini (*Odsjaji ljubavi – panorama suvremene duhovne lirike Hrvata u Vojvodini*, prir. Lazar Novaković, Subotica, 2015, i *U beskrajima zemlje – antologija pjesništva Hrvata u Vojvodini na prijelazu tisućljeća*, prir. Tomislav Žigmanov, Subotica, 2016).

Suautorica je (s Izabelom Papdi i Bernadicom Ivanković) bibliografije *Klasja naših ravni 1935.–2015.* (*Klasje naših ravni*, br. 5-12/2015). Dobitnica je gradskoga priznanja *Dr. Ferenc Bodrogyári* za 2020. Članica je Hrvatskoga nacionalnoga vijeća od 2022.

Djelo: *Vinjete Bola*, Subotica, 2021.

Lit.: Z. Romić, Svježina »Avaških godina«, *Hrvatska riječ*, br. 917, Subotica, 13. XI. 2020; K. Dulić-Sevčić, Suočavanje s vlastitošću, *Kužiš*, br. 157, Subotica, 9-12/2020; M. Kopunović, Bravo Nevena!, *Klasje naših ravni*, Subotica, 2020; N. Ušumović, Nevena Mlinko »Vinjete Bola«, *Nova riječ*, 1-2/2022, Subotica.

D. Baštovanović

MEĐUVLADIN MJEŠOVITI ODBOR ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA IZMEĐU REPUBLIKE HRVATSKE I MAĐARSKE (MMO), tijelo koje prati provedbu odredbi Sporazuma između Republike Hrvatske i Republike Mađarske o zaštiti mađarske manjine u Republici Hrvatskoj i hrvatske manjine u Republici Mađarskoj, potpisanoga 5. IV. 1995. u Osijeku te potom ratificiranoga u obje države. Konstituirajuća sjednica MMO-a, osnovanoga na temelju članka 16. Sporazuma, održana je u Zagrebu 25. i 26. IX. 1995. Nakon toga je održano još 14 sjednica, koje se održavaju naizmjenično u dvije zemlje: 2. sjednica u Budimpešti 23. i 24. IX. 1996., 3. sjednica u Zagrebu 13. i 14. XI. 1997., 4. sjednica u Budimpešti 13. XII. 1999., 5. sjednica u Osijeku 25. i 26. I. 2001., 6. sjednica u Pečuhu 19. XII. 2002., 7. sjednica u Zadru 5. V. 2005., 8. sjednica u Budimpešti 16. VI. 2006., 9. sjednica u Zagrebu 2. V. 2007., 10. sjednica u Budimpešti 2. VII. 2008., 11. sjednica u Zagrebu 1. XII. 2009., 12. sjednica u Budimpešti 28. XII. 2012., 13. sjednica u Zagrebu 23. II. 2017., 14. sjednica u Budimpešti 6. III. 2018. te 15. sjednica u Zagrebu 12. XII. 2019.

Članove odbora imenuju vlade obje države, a čine ih predstavnici resornih ministarstava (kultura, pravosuđe, vanjski poslovi, obrazovanje, unutarnji poslovi, uprava i dr.), diplomatski predstavnici

obiju država na razini veleposlanika i generalnih konzula te predstavnici iz reda nacionalne manjine iz svake zemlje. Supredsjedatelji su po jedan državni dužnosnik Republike Hrvatske i Mađarske (koja od 2012. u svojem službenom nazivu nema riječ Republika). Hrvatski supredsjedatelji MMO-a bili su dužnosnici tijela koja su u to vrijeme skrblila o hrvatskim manjinama: Jakša Muljačić, Josip Paro (pomoćnik ministra vanjskih poslova), Mira Martinec, Nenad Prelog (pomoćnik ministra vanjskih poslova Uprave za konzularne poslove i hrvatske manjine i iseljeničtvo), Slavko Leban, Mirjana Bohanec (pomoćnik ministra vanjskih poslova i europskih integracija Uprave za hrvatske manjine, iseljeničtvo i useljeničtvo), Petar Barišić (načelnik Samostalne službe za Hrvate u inozemstvu i kulturu Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija), Daria Krstičević (predstojnica Državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske) i Zvonko Milas (državni tajnik Središnjega državnoga ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske). Hrvatsku zajednicu u Mađarskoj u MMO-u predstavljali su aktualni predsjednici Zemaljske samouprave Hrvata u Mađarskoj, Hrvatske državne samouprave, Saveza Hrvata u Mađarskoj, glasnogovornici Hrvata u Parlamentu i drugi dužnosnici u hrvatskim institucijama: Mijo Karagić, Joso Ostrogonac, Stipan Blažetin, Vince Hergović, Zorica Babić Agatić, Ivica Đurok, Ernest Barić, Stipan Karagić, Mišo Hepp, Ivan Gudan i Jozo Solga.

Na sjednicama se razmatraju ključna manjinska pitanja – pravo na očuvanje, razvijanje i izražavanje nacionalnoga, kulturnoga, jezičnoga i vjerskoga identiteta, pravo na obrazovanje i informiranje na manjinskom jeziku te ostvarivanje zastupljenosti predstavnika nacionalnih manjina u predstavničkim i izvršnim tijelima. Nakon sjednica supredsjedatelji potpisuju Zapisnik u kojem se nalaze usuglašene i usvojene preporuke objema stranama, koje se upućuju vladama obiju država, koje potom donose zaključke o ispunjavanju preporuka iz Zapisnika sa sjednica. Kao najvažni-

je pitanje hrvatske nacionalne manjine u Mađarskoj izdvaja se osiguravanje njezina punopravnoga zastupnika u parlamentu: dok mađarska manjina ima zajamčenoga zastupnika u Hrvatskome saboru, dotle hrvatska nacionalna manjina od 2014. ima u državnom parlamentu glasnogovornika, tj. zastupnika koji ima pravo diskutirati o pitanjima od značaja za manjine, ali nema pravo glasa.

Od održane 13. sjednice i oživljenoga rada MMO-a nakon višegodišnje stanke na temelju preporuka sa sjednica MMO-a dovršeno je nekoliko kapitalnih projekata, poput Hrvatskoga kazališta u Pečuhu i Hrvatskoga obrazovnoga centra Mate Meršića Miloradića u Sambotelu s jedne strane te Doma Mađara u Belom Manastiru i Medijskoga centra mađarske nacionalne manjine u Bilju s druge strane. Otvorenju Učeničkoga doma u Kulturno-prosvjetnom centru Mađara u Osijeku u studenome 2019. nazočili su predsjednici dviju vlada Andrej Plenković i Viktor Orbán.

Odnosi između Republike Hrvatske i Mađarske veoma su razvijeni i prijateljski te obje nacionalne manjine ostvaruju visoku razinu manjinskih prava, sukladno svim ratificiranim međunarodnim sporazuma i najvišim standardima zaštite manjinskih prava. U tome im pomaže učinkovit rad u okviru MMO-a, koji se pokazao kao važan institucionalni okvir i učinkovit mehanizam, jer je uz donošenje ambicioznih, ali i odmjerenih preporuka vladama, bitno pojačana komunikacija državnih tijela i institucija s predstavnicima nacionalne manjine u obje države, što je rezultiralo značajnim razvojem i vidljivim napretkom.

Uspješno djelovanje ovoga MMO-a predstavljeno je i kao primjer najbolje europske prakse u području zaštite nacionalnih manjina na OESS-ovoj tematskoj konferenciji (Human Dimension Supplementary Meeting) u studenome 2016. u Beču te u listopadu 2021. u Budimpešti kao primjer najuspješnije bilateralne suradnje na konferenciji »Best practices in the field of national minority rights«, organiziranoj tijekom mađarskoga predsjedanja Vijećem Europe.

Lit.: M. Bošnjak, Rad i djelovanje međuvladinih mješovitih odbora za zaštitu nacionalnih manjina s posebnim naglaskom na međuvladin mješoviti odbor za zaštitu nacionalnih manjina između Republike Hrvatske i Republike Srbije, u: *Zbornik radova sa Znanstveno-stručnoga skupa Etnokulturni identitet Hrvata u Vojvodini : povijesni i suvremeni procesi održanoga u Zagrebu i Subotici od 9. do 11. listopada 2019.*, Zagreb, 2020.

M. Bošnjak

MEĐUVLADIN MJEŠOVITI ODBOR ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA IZMEĐU REPUBLIKE HRVATSKE I REPUBLIKE SRBIJE

(MMO), tijelo koje prati provedbu odredbi Sporazuma između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore o zaštiti prava hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori i srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj, sklopljenoga 15. XI. 2004. u Beogradu te potom ratificiranoga u obje države. Kako je Državna zajednica Srbija i Crna Gora prestala postojati nakon što je 3. VI. 2006. Crna Gora službeno proglasila neovisnost, pravna je sljednica Sporazuma iz 2004. Republika Srbija, dok je Hrvatska s Crnom Gorom sklopila poseban bilateralni sporazum 2009. godine. Konstituirajuća sjednica MMO-a, osnovanoga na temelju članka 16. Sporazuma, održana je 22. XI. 2005. u Beogradu. Nakon nje održane su sljedeće sjednice MMO-a: 2. sjednica – 22. II. 2006. u Zagrebu, 3. sjednica – 14. i 15. X. 2009. u Beogradu i Subotici, 4. sjednica – 17. i 18. VI. 2010. u Zagrebu i Vukovaru, 5. sjednica – 19. i 20. IX. 2011. u Beogradu i Šidu, 6. sjednica – 22. i 23. X. 2014. u Zagrebu i Vrhovinama, 7. sjednica – 30. i 31. I. 2018. u Beogradu i Monoštoru te 8. sjednica – 12. i 13. III. 2019. u Zagrebu i Pakracu. Sjednice se održavaju naizmjenično u obje države, a od 3. sjednice MMO-a s radom se započinje u glavnome gradu države domaćina, a sljedeći dan se nastavlja s radom u nekom od mjesta koja su posebno značajna pripadnicima nacionalne manjine – hrvatske u Republici Srbiji i srpske u Republici Hrvatskoj – s ciljem dodatnoga senzibiliziranja javnosti za manjinska pitanja te ohrabrenje i javno priznanje radu na očuvanju manjinskoga identiteta.

Za svaku sjednicu vlade obiju zemalja imenuju članove MMO-a, a čine ga predstavnici tijela državne uprave i javnih ustanova koja su nadležna za pitanja od posebne važnosti za nacionalne manjine iz obje države, diplomatski predstavnici obiju država na razini veleposlanika i generalnih konzula te po tri predstavnika iz reda nacionalne manjine iz svake države. Supredsjedatelji su po jedan državni dužnosnik Republike Hrvatske i Republike Srbije. Hrvatski supredsjedatelji su predstavnici državnih tijela koja su u vrijeme održavanja sjednica skrbili za položaj hrvatske manjine: Slavko Leban (pomoćnik ministra vanjskih poslova i europskih integracija Uprave za hrvatske manjine, iseljeničtvo i useljeničtvo), Petar Barišić (načelnik Samostalne službe za Hrvate u inozemstvu i kulturu Ministarstva vanjskih i europskih poslova), Daria Krstičević (predstojnica Državnoga ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske) i Zvonko Milas (državni tajnik Središnjega državnoga ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske). Iz reda hrvatske manjine u Republici Srbiji članovi srbijanskoga dijela MMO-a bili su aktualni predsjednici Hrvatskoga nacionalnoga vijeća, Demokratskoga saveza Hrvata u Vojvodini i drugi dužnosnici hrvatskih organizacija i institucija: Josip Zvonko Pekanić, Bela Tonković, Petar Kuntić, Branko Horvat, Slaven Bačić, Tomislav Žigmanov, Jasna Vojnić i Darko Baštovanović.

Suglasno Sporazumu iz 2004., na sjednicama se usuglašavaju i donose preporuke objema stranama, unose se u Zapisnik, koji potpisuju oba supredsjedatelja, te se upućuju vladama obiju država u vezi s ključnim pitanjima i temama od vitalnog interesa za nacionalne manjine (kultura, obrazovanje, informiranje i službena upotreba manjinskog jezika, zastupljenost u javnim službama i predstavničkim tijelima). Kako se sjednice MMO-a održavaju ponajprije u interesu nacionalnih manjina, ključnu ulogu u radu MMO-a imaju predstavnici obiju nacionalnih manjina koji najprije iznose svoje viđenje aktualnoga stanja i stvarne ispunjenosti ranijih preporuka te

daju prijedloge za konkretne mjere kojima bi se unaprijedila njihova manjinska prava i poboljšali životni uvjeti. Ako se nakon razmatranja provedbe preporuka s prethodne sjednice MMO-a utvrdi da one nisu realizirane, one se ponovno uvrštavaju u preporuke s nove sjednice. Na preporuke usvojene na sjednicama i navedene u zapisnicima sa sjednica MMO-a predstavnici nacionalne manjine mogu se pozvati prilikom obraćanja državnim tijelima svih razina vlasti sa zahtjevom za ostvarivanje nekoga prava ili za unaprjeđenje razine nekoga prava, a poznati su slučajevi kad su upravo preporuke bile važan, pa čak i odlučujući čimbenik u procesu donošenja neke konkretne odluke kojom se osigurava pozitivan pomak u razini ostvarenja pojedinoga manjinskoga prava ili ostvarivanja prava koje se do tada nije koristilo. Za hrvatsku nacionalnu manjinu u Republici Srbiji do sada je kao najvažnija neostvorena preporuka zajamčena politička zastupljenosti na svim razinama vlasti.

Održavanjem sjednica MMO-a značajno se pojačava vidljivost obiju nacionalnih manjina u obje države, a uspješna provedba preporuka koje se usvajaju na sjednicama MMO-a znači izravno povećanje razine manjinskih prava i pridonosi razvoju ukupne bilateralne suradnje dviju država. Stoga se MMO-i u praksi pokazuju kao važan institucionalni okvir i učinkovit mehanizam za poboljšanje statusa nacionalnih manjina u državama u kojima žive, za osnaživanje njihova položaja u društvu i povećanje razine ostvarenih manjinskih prava.

M. Bošnjak

MOCSÁRY, Lajos (Kurtány, Nógrádska županija, danas Fil'akovské Kovače /*madž.* Fülekkovácsi/, Slovačka, 26. X. 1826. – Andornak, Boršodska županija, danas dio Andornaktálya, Heveška županija, 7. I. 1916.), pisac, političar, saborski zastupnik. Gimnaziju je završio u Eperjesu (*slovač.* Prešov), zatim je polazio peštansko sveučilište. Od petnaeste godine pobolijevao je zbog problema s nogama, pa tako nije sudjelovao u madžarskoj borbi za neovisnost

1848./49. jer je u to vrijeme boravio u toplićama u Gräfenbergu. Ponesen nacionalnim valom, napisao je svoju jedinu kazališnu predstavu *Műkedvelő (Ljubitelj umjetnosti)*, koja je premijerno izvedena u peštanskom Nacionalnom kazalištu 1846. Nakon povratka u zemlju 1850. napisao je rad *A magyar társasélet (Madžarski društveni život, 1855)*, u kojem iznosi: »Moramo postati europskim građanskim društvom, jer ne možemo ostati poluazijskom, odnosno polueuropskom zajednicom«. Pisao je uvodne članke u više novina.

U politički život ušao je kao zastupnik grada Mezökövesd na kratkom zasjedanju Ugarskoga sabora 1861. kao član Deákove Adresne stranke (*madž.* Felirati Párt) te ponovno 1865.-67. kao član Deákove stranke (*madž.* Deák párt), koja je bila za sporazum s Austrijom. Bio je podžupan Boršodske županije 1867.-69. Nakon toga je u Zastupničkom domu Ugarskoga sabora zastupnik grada Miskolca 1869.-72. iz Stranke lijevoga centra (*madž.* Balközéppárt) Kálmána Tisze te je protivnik Austro-ugarske nagodbe. Kao publicist nastojao je onemogućiti izglednu fuziju Deákove stranke i Stranke lijevoga centra. Prije nego što je do nje službeno došlo, napustio je Tiszu i bio je jedan od osnivača vodeće oporbene Stranke neovisnosti (*madž.* Függetlenségi Párt) 1874. Njezin je predsjednik bio 1874.-84., a u Saboru je bio zastupnik Kecskemeta 1874.-78. te Kiskunhalasa 1878.-87. Iako je stranka bila protiv Austro-ugarske nagodbe i zauzimala se za madžarsku neovisnost, nije bila jedinstvena, a osobito velik otpor izazivale su njegove zamisli o modalitetu rješavanja nacionalnoga pitanja u Ugarskoj. Mocsáry je podupirao isključivo personalnu uniju Austrije i Ugarske, dok se protivio zajedničkim poslovima s Austrijom (vanjska politika i vojska te financije koje se tiču zajedničkih poslova) i ustrojavanju dviju delegacija koje je utvrdila Austro-ugarska nagodba iz 1867. Podupirao je zahtjeve Čeha i Poljaka za federalizacijom monarhije u njihovu nastojanju za dobivanjem autonomije jer je u tome vidio mogućnost za ostvarenje madžarske neovisnosti. Protivio

se osvajačkoj balkanskoj politici Dvojne Monarhije. Govorio je više jezika i bio je ljubitelj francuske kulture, što je vjerojatno utjecalo na njegova politička gledišta.

Najpoznatiji je ostao po svojoj politici rješavanja nacionalnoga pitanja u Ugarskoj, koju je, među ostalim, iznio u spisima *Nemzetiség* (*Narodnost*, 1858), *Programm a nemzetiség és a nemzetiségek tárgyában* (*Program u predmetu narodnosti i pojedinih narodnosti*, 1860), *A közművelődési egyletek és a nemzetiségi kérdés* (*Javnoprosvjetna društva i narodnosno pitanje*, 1886), *Néhány szó a nemzetiségi kérdésről* (*Nekoliko riječi o narodnosnom pitanju*, 1886) i *A válság. Vezényszópolitika. Nemzetiségi kérdés* (*Kriza. Politika zapovjedništva. Narodnosno pitanje*, 1905). Cilj mu je bio stvaranje sustava koji bi Ugarsku učinio održivom državom i za njezine narodnosti tako što bi dao vrlo široke povlastice narodnostima glede uprave i korištenja materinskoga jezika. Smatrao je politiku mađjarizacije pogrešnom i vrlo štetnom. Iako je Zakon o narodnostima iz 1868. u početku smatrao lošim, poslije je postao zagovarateljem njegove doslovne provedbe u život.

Zastupao je mišljenje da će sukobi čiji korijeni leže u pogrešnoj politici nasilne mađjarizacije i nepravednom izbornom sustavu izazvati katastrofalne posljedice za zemlju. Kao kritičar zajedničkih poslova s Austrijom i simpatizer Francuske smatrao je da najveću opasnost ne predstavljaju nacionalne manjine, nego Nijemci. Radi borbe protiv njemačkoga utjecaja držao je potrebnim sklapanje saveza sa slavenskim narodima. Upozorio je da za narodnosti nepovoljno rješavanje njihova pitanja može dovesti do raspada Ugarske. Po njemu je već i 1848./49. pokazala da je potiskivanje drugih naroda, njihovih jezika i kulture te pokušaj nametanja mađžarskoga jezika radnja čija je moralnost vrlo upitna. Držao je da mađžarske tiskovine i javni život narodnosno pitanje stavljaju u drugi plan iako je to stalna tema europskih listova. Smatrao je poželjnim da narodnosti budu razmjerno zastupljene u Zastupničkom domu

Ugarskoga sabora. Isticao je da je pitanje jezika najveći problem u Ugarskoj te da će neprijateljstva među narodima prestati onda kada se prepozna da onaj tko govori drugim jezikom nije protivnik drugomu. Otklonio je mogućnost da svaki mađžarski državljani usvojio mađžarski jezik kao svoj, nazvao je to snom jednakim onomu koji neki pripadnici narodnosti snivaju »mислеći da će u našoj domovini stvoriti svoje države«. Kada je riječ o teritorijalnoj autonomiji, držao je kako na to pravo imaju samo Hrvati jer imaju kompaktno područje, dok su drugi narodi jako izmiješani, pa bi se razgraničenje među narodima i jezicima moglo postići samo nasilnim iseljavanjem. Zauzimao se za uporabu rumunjskoga jezika. Predlagao je da mađžarski jezik ostane službenim jezikom, a da se u lokalnoj upravi koriste jezici narodnosti, zbog čega ih javni službenici i činovnici trebaju poznavati jezike. Zagrebački list *Pozor* prvi je među nemađžarskim narodima uočio važnost Mocsáryjeva *Programa* iste godine kada je i objavljen.

Njegova politička karijera i popularnost krenuli su nizbrdo nakon što je povodom uhićenja srpskoga saborskoga zastupnika Svetozara Miletića 1876. objavio uvodnik u stranačkom listu *Egyetértés*, zatim je 1879. u raspravi prijedloga Zakona o pučkim školama kritizirao obvezno uvođenje mađžarskoga jezika kao nastavnoga, a konačni razlaz s ranijom strankom i istupanje dogodilo se 1887., kada je srpski zastupnik Miša Dimitrijević (1841.-90.), govoreći o povredama narodnosnih prava u Ugarskom saboru, izdvojio Mocsáryja kao jedinoga političara koji ima »čista čuvstva« prema narodnostima. Kada je izgubio potporu stranačkih kolega, njegova Stranka neovisnosti ujedinila se sa Strankom neovisnosti⁴⁸ (*mađž. Negyvennyolcas Függetlenségi Párt*) 1884. pod vodstvom Dániela Irányija i na taj je način uklonjen s predsjedničkoga mjesta. No i u novoj stranci nastavio je politički djelovati, ali je postao nepoželjan te je 1887. isključen. U Ugarski se sabor nastojao vratiti glasovima manjinskih zastupnika. Tako se najprije neuspješno kandidirao 1887. u Novom Sadu ispred udru-

ženih oporbenih stranaka Srba, Nijemaca i Madžara. Novosadski Srbi dočekali su ga bakljama i vozili su ga gradom četve-roprožnim kočijama. Njegov programski govor u Srpskom narodnom pozorištu s oduševljenjem je dočekala publika u pre-ponoj dvorani te ga je u Novom Sadu Miša Dimitirijević i dao tiskati na mađarskom jeziku (*Mocsáry Lajos beszéde tartatott Ujvidéken 1887. május hó 29-én*). Međutim zahvaljujući izbornom sustavu, glasovima lokalnih i prekomandiranih državnih činovnika i drugih osoba koje su ovisile o vladi te neslozi oporbenih srpskih libera-la i radikala kandidat vladajuće Liberalne stranke Pál Móricz dobio je 536, a Mocsáry 429 glasova. Ipak je 1888. izabran za za-stupnika Rumunja iz Karánsebesa (*rum. Caransebeș*, danas u rumunjskom dijelu Banata) zahvaljujući tomu što mu je Stran-ka rumunjske narodnosti (*mađž. Román Nemzeti Párt*) prethodno ponudila mandat. To je još više pojačalo antagonizam prema njemu, pa se po isteku saborskoga mandata 1892. povukao iz aktivnoga političkoga ži-vota. Zbog bliskosti s Rumunjima prozvali su ga Mocsáriulu.

U Subotici je 1874. objavljena brošura upućena Mocsáryju *Nyílt levél Mocsáry képviselőhöz (Otvoreno pismo zastupniku Mocsáryju)*, koja međutim nije sačuvana. Vjerojatni je autor Ambrozije Šarčević (Matija Evetović, Marin Mandić, Gábor Kemény), iako neki drže (Stjepan Velin) da je to bio Lazo Mamužić, ali *Neven* iz 1895. piše kako rečenu brošuru »mi tako znamo da nije L. M. pisao«.

No *Neven* u svibanjskom broju 1886. objavljuje anonimni uvodnik (neki drže da je autor Boško Vujić, premda se vjero-jatnijim čini Ambrozije Šarčević) u kojem se hvali Mocsáryjeva brošura *A közművelődési egyeték és a nemzetiségi kérdés (Javnoprosvjetna društva i narodnosno pi-tanje)*, inače objavljena pod pseudonimom, i navodi »kako još do sad ni jedan rođjen Magjar pisao i javno govorio nije, ta težnja i smier za pomagjarivanjem ne magjarski narodnosti ovde u Ugarskoj, ne vodi ni kakvoj pravoj cilji, srići i dobrobiti obće naše države... da ostave nemagjarske narod-

nosti na miru, neka se iste razvijaju kako mogu i znadu, a supremacija (nadmoć) ma-gjarska asimira će i poprimiti u sebe sve ono, što je magjarštini srodno i ugodno«. Uvodničar je preporučuje svima koji znaju mađarski čitati, uz ogradu da autor dopu-šta uvjetno pomadžarivanje – »ako bi se ko svojom dobrom voljom i po njemu sobstve-nim svojstvenim načinim htio i čef imao, da se magjari«. Od kolovoskoga je broja *Nevena* Ambrozije Šarčević u četiri nastav-ka objavio *Otvoren list jednog bunjevačkog patriote Lajošu Močariju*, u kojem hvali

Otvoren list jednog bunjevačkog patriote, Lajo-šu Močariju.

Od kako su na javnost izišle dvi knjige (brošure) velikog mađarskog patriote Lajoša Močarije „o ma-gjarskim kulturnim zadrugama“ koje su pravim spraved-ljivim magjarskim duhom pisane, i kakvim se radom, izim rada pokojnog Franje Deaka, javna magjarska štampa do sad podićiti nije mogla — nagonila je jednog poznatog naučnog i iskusnog prijatelja našeg bunjevačkog naroda, da

Početak Otvorenog pisma Lajosu Mocsáryju u *Nevenu* (br. 8/1886)

dvije njegove brošure o javnoprosvjetnim društvima. Njegovo otvoreno pismo, dati-rano »7. maja 1886.«, zapravo je odgovor na podatke koje je Mocsáry tražio o prilikama u subotičkim nemađarskim školama. U njemu ga Šarčević obavještava o Bunjev-cima i Šokcima: o nacionalnoj pripadnosti (Šarčević potvrđuje Mocsáryjevo stajalište da su u pitanju »katolički Srbi«), podrijetlu narodnosnih imena, vjeroispovijedi, broj-nosti i geografskoj rasprostranjenosti, je-ziku, običajima, teškom stanju u školstvu, mađjarizaciji, političkim prilikama i dr. te pismo zaključuje željom da Mocsáryja i osobno upozna. Zapravo je riječ u osno-vi o istom tekstu koji je ranije iste godine Šarčević anonimno, uz također anonimnu materijalnu potporu Boška Vujića, kao brošuru objavio na mađarskom jeziku: *Szabadkai levél egy bunyevác hazafitól : Mocsáry Lajos országyűlési képviselőhöz a bunyevác nép és annak elemi iskoláiról (Subotičkom pismo Lajosu Mocsáryju od jednog bunjevačkog patriota – O Bunjev-cima i o njihovim pučkim školama)*, koja je izazvala oštre reakcije lokalnoga mađar-skoga tiska.

Nekrolozi su Mocsáryiju objavljeni u slovačkom listu *Národné noviny*, u rumunjskom *Gazeta Transilvaniei*, u sedmogradskom (erdeljskom) njemačkom (saskom) listu *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, koji su ga isticali kao mađžarskoga političara koji je najbolje razumijevao nacionalno pitanje.

Priznanje za svoj rad doživio je nakon Drugoga svjetskoga rata i od strane mađžarskih političara i kulturnih djelatnika. Među mnogim posthumnim priznanjima nadležno ministarstvo osnovalo je zakladu Mocsáry Lajos Alapítványa 1992., koja je do 2004. davala potpore Mađžarima izvan granice Mađžarske, a 1996. utemeljena je nagrada Mocsáry Lajos-díj.

Odabrana djela: *A magyar társasélet*, Pest, 1855; *Nemzetiség*, Pest, 1858; *Program a nemzetiség és a nemzetiségek tárgyában*. Pest, 1860; *A kérdések kérdése*, Pest, 1866; *Egy baloldali program*, Pest, 1869; *A reformpárt*, I, Pest, 1872; *A közjogi vita*, Budapest, 1872; X. Y., *A közművelődési egyletek és a nemzetiségi kérdés*, Budapest, 1886; *Nehány szó a nemzetiségi kérdéstről*, Budapest, 1886; *A Függetlenségi Párt*, Budapest, 1890; *A régi magyar nemes*, Budapest, 1889; *Az állami közigazgatás*, Budapest, 1890; *A közösügyi rendszer zárszámadása*, Budapest, 1902; *A válság. Vezetésszöpolitika. Nemzetiségi kérdés*, Budapest, 1905.

Lit.: Neven, 5,8-11/1886, 1/1895, Sombor, Subotica; [A. Šarčević], *Szabadkai levél egy bunyevác hazafitól: Mocsáry Lajos országyvülési képviselőhöz a bunyevác nép és annak elemi iskoláiról / közli és ajánlja a bunyevác nép és annak művelődése iránt érdeklődő magyarul olvasó közönségnek egy szerb hazafi*, Szabadka, 1886; G. Kemény, *Mocsáry Lajos válogatott írásai*, Budapest, 1958; G. Kemenj, Lajoš Močari i Srbi, *Zbornik za društvene nauke*, br. 21, Novi Sad, 1958; G. G. Kemény, *Mocsáry Lajos nemzetiségi politikája és a szerbek*, I-II, *Századok*, 4-5/1961, 1-2/1962, Budapest; A. Lebl, Tri politička pisca stare Ugarske, *Zbornik za društvene nauke*, br. 36, Novi Sad, 1963; E. Tóth, *Mocsáry Lajos élete és politikai pályakezdetek 1826-1874*, Budapest, 1967; G. Kemény, Lajos Mocsáry i južni Slaveni (u povodu 150. obljetnice rođenja), *Godišnjak Društva istoričara SAP Vojvodine*, Novi Sad, 1976; G. G. Kemény i M. Mandics, *Mocsáry és Šarčević : Mocsáry Lajos születés százötvenedik évfordulójára, Üzenet*, 1/1977, Subotica [i u: *Istraživanja*, 7, Novi Sad, 1979]; G. Kemény, M. Mandić, Mocsáry i Šarčević : Na 150. obljetnicu rođenja Lajosa Mocsáryja, u:

Iz naše prošlosti, 1, Budimpešta, 1979; *Magyar életrajzi lexikon*, 2, Budapest, 1984; D. Ballabás, J. Pap, J. Pál, *Az országgyűlés tagjainak archontológiája*, Eger, 2020.

L. Heka

MODROŠIĆ, Blaž (Lonja kraj Siska, Slavonija, 30. I. 1839. – Lipova /mađž. Lippó/, Baranja, 20. VIII. 1900.), svećenik, narodni preporoditelj, pjesnik, prozaist, publicist. Podrijetlom iz siromašne slavonske šokačke obitelji, nakon pučke škole niže gimnazijske razrede završava u Požegi, a više razrede gimnazije u Zagrebu. Zatim upisuje bogosloviju u Zagrebu, a nakon četiri semestra prelazi na bogosloviju u Đakovo. Zbog jednoga političkoga članka u listu *Slavonac*, koji je dao tiskati bez biskupova odobrenja, Strossmayer ga otpušta s đakovačke bogoslovije 1863. te on prelazi na bogosloviju u Pečuh, gdje je iste godine završio studij i posvećen za svećenika. Mladu misu služio je u Pečuhu u župnoj crkvi »pečuvskih Bošnjakih« – crkvi Gospe Snježne, koji su tada još brojni živjeli u dijelu grada na budimskoj kapiji (Budimsko predgrađe). Kao kapelan zatim služi najprije u šokačkim selima Podravski Podgajci (1863.-64.) i *Dályoku* (danas: Duboševica) 1864.-65., gdje su ga mjesni Šokci jako zavoljeli. No nakon toga pečuški ga je biskup pretežito slao uglavnom u njemačka ili etnički mješovita naselja: Sajka (mađž. Szajk, gdje je bio i manji broj Šokaca) 1865.-68., Cikovac (mađž. Cikó, Tolnanska županija) 1868., Abaliget (njem. Abaling, kraj Pečuha) 1868.-69., Šumberak (mađž. Somberek, njem. Schomberg, njemačko-srpsko selo) 1869.-72., Kurda (mađž. Kurd, njemačko-mađžarsko naselje, Tolnanska županija) 1872.-75. te Bogdašin (mađž. Bogdása, mađžarsko mješovito reformatsko-katoličko selo) 1875.-76., gdje postaje zamjenik župnika. Od 1876. župnik je u njemačko-srpskom selu Lipova. Kao svećenik bio je jednako obljubljen i od hrvatskih i od njemačkih vjernika, a usko je surađivao i s mjesnim srpskim parosima.

Još kao gimnazijalac počeo je pisati pjesme. U Zagrebu se upoznaje s idejama ilirskoga (hrvatskoga) preporoda. U Đako-

vu je prijateljvao s Ilijom Okrugićem–Srijemcem (1827.–1897.) i Jankom Tomborom (1825.–1911.), kasnijim pjesnicima i kulturnim djelatnicima. Prva pjesma tiskana mu je u Zadru prigodom stote obljetnice smrti Andrije Kačića-Miošića (zbornik *Vienac uzdarja narodnog o Andriji Kačiću-Miošiću na stoletni dan preminuloga*, 1861).

Blaž Modrošić

Suradivao je u požeškom listu *Slavonac*, pokrenutom 1863. Kao svećenik posvećuje se književnomu radu. Nakon što je Ivan Antunović pokrenuo *Bunjevačke i šokačke novine*, najaktivnije se uključuje u Antunovićev pokret. Postaje jedan od njegovih najbližih suradnika, a književnim radom i uopće suradnjom u *Novinama* i *Vili* ima velike zasluge za razvoj preporodne književnosti južnougarskih Hrvata. Redovito je objavljivao eseje, putopise, etnografske bilješke, pjesme, pripovijesti i crtice i druge priloge u *Bunjevačkim i šokačkim novinama* i *Bunjevačkoj i šokačkoj vili*. Zalagao se za školstvo na materinskom jeziku za baranjske i bačke Hrvate (Bošnjake, Šokce i Bunjevce). Suradnju je započeo dok je službovao u Šumberku i nije ju prekidao bez obzira na kasnije premještaje. Uredivao je *Bunjevačku i šokačku vilu* 1875.-76. dok je službovao u Bogdašinu i Lipovi, suradjujući u tome s pjesnikom Stipanom Grgićem – Krunoslavom. Poslije prestanka izlaženja *Vile* uglavnom se povukao iz društvenog života, ali se poslije s prilozima javljao u *Nevenu*. Osim toga objavljivao je i u *Subotičkom glasniku* i *Subotičkoj Danici* te *Glasniku dalmatinskom* (Zadar), *Glasonoši* (Karlovac, Beč) i *Danici* (Novi

Sad). Kao književnik najzaslužniji je kao pjesnik (iako nije objavljena nijedna samostalna zbirka poezije, a mnoge su mu ostale u rukopisu): »Među svim pjesnicima 'Vile' Modrošićeva je poezija bila najzapaženija kako po svom strasnom domoljublju tako i po svojim prosvjetiteljskim težnjama« (Geza Kikić). U poeziju Šokaca i Bunjevaca uveo je nove pjesničke forme – sonet i gazelu – te je utjecao na mlade naraštaje pjesnika (Josip Jukić Manić, Nikola Kujundžić, Ante Evetović Miroljub). Proza mu ima sve odlike izrazito romantičarskoga pisca. Izdao je jedan molitvenik, uz potporu Ivana Antunovića. Prevodio je s njemačkoga i mađarskoga.

Pokopan je u Lipovi. Hrvatski klub *August Šenoa* u Pečuhu, Njemačka samouprava u Lipovi i Pečuška biskupija postavili su mu spomen-ploču na zidu katoličke crkve u Lipovi 2003. god.

Koristio se pseudonimima Blaž, Mladi Rodoljub, M.....ć B.

Djelo: *Isusovka* iliti *Život, muka i smrt gorka Isusa-Krsta, odkupitelja svieta : uz nabožne molitve i pjesme za utjehu bolujućim katoličkim dušam na put u nebeski Jeruzolim*, Temišvar, 1871.

Lit.: *Neven*, Subotica, 2-4/1887, 2,3/1888, 4-8,10/1897, 8,10/1900; I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija, Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; G. Kikić, *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; G. Kikić, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; S. Velin, *Blaž Modrošić – pjesnik baranjske i bačvanske Šokadije, Narodni kalendar 1975*, Budimpešta, b.g.; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994; Ž. Mandić, *Hrvatska imena naseljenih mjesta u Mađarskoj, Folia onomastica Croatica*, 14, Zagreb, 2005; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; Đ. Franković, *Blaž Modrošić, stjegonoša bunjevačko-šokačkog preporoda* (<http://zornicanova.hu/blaz-modrosic-stjegonosna-bunjevačko-sokackog-preporod/> - pristupljeno 22. XII. 2022).

S. Bačić

MOKUTER, Ivan (Voloder kraj Popovače, Moslavina, 6. I. 1927. – Budimpešta, 15. VIII. 1999.), sveučilišni profesor, jezikoslovac, znanstvenik. Kao petnaestogodišnjak sa starijim bratom i sestrom 1943. otišao je u partizane. Nakon Drugoga svjetskoga

rata učiteljsku diplomu stekao je u Splitu 1948. Nakon sukoba Kominterne s Titom prelazi u Mađarsku 1949., gdje usavršava svoje znanje i postupno napreduje u znanstvenom životu. Kao profesor ruskoga jezika i književnosti diplomirao je 1952. na Ruskome institutu Sveučilišta u Budimpešti te iste godine postaje asistentom na Ruskom odsjeku Visoke škole za strane jezike. Poslije će diplomirati kao profesor hrvatsko-srpskoga i bugarskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Loránda Eötvösa Sveučilišta u Budimpešti. Još od 1950. uključen je u odgojno-obrazovni rad Južnoslavenske učiteljske škole u Pečuhu, gdje je poslije radio kao viši predavač, a kao docent 1957.-69. Predstojnik katedre bio je 1958.-69. Doktorsku disertaciju obranio je 1962. Samoinicijativno je posjećivao hrvatska naselja od Bačke do Gradišća, od čega će poslije nastati niz publikacija i rasprava. Osnutkom Odsjeka za manjine u Zemaljskome pedagoškom zavodu 1969. imenovan je njegovim pročelnikom, pa je na tome položaju mnogo radio na razvijanju i unapređivanju manjinskoga školstva. Najplodnije godine proveo je na Odsjeku za slavensku filologiju Filozofskoga fakulteta Loránda Eötvösa u Budimpešti kao docent od 1974. do umirovljenja 1993., gdje je uspješno radio na izgradnji hrvatskoga znanstvenoga kadra u Mađarskoj. Utemeljenjem Hrvatskoga znanstvenoga zavoda u Pečuhu 1995. postao je jednim od njegovih najdjelatnijih članova i vrsni nositelj prosvjetnoga života u Hrvata. Bio je ustrajan u podupiranju i poduzimanju jezične kulture i intelektualne razine hrvatske manjine u Mađarskoj.

Među brojnim publikacijama ističu se prije svega udžbenici izdani u Budimpešti za nastavu hrvatskoga jezika u hrvatskim manjinskim školama, koji su bili temeljna izdanja mnogih naraštaja hrvatskih gimnazijalaca u Mađarskoj, a bio je i autor nastavnih programa. Njegova Gramatika za srednje škole doživjela je više izdanja. Znanstvene radove iz područja manjinskoga obrazovanja u Mađarskoj, jezika, književnosti i povijesti kulture objavljivao

je na mađarskom, hrvatskom i srpskom u raznim časopisima (*Acta Academiae Paedagogicae Szegediensis*, Szeged; *Acta Academiae Paedagogicae in Civitate Pécs*, Pécs; *Baranyai Művelődés*, Pécs; *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, Novi Sad, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapest, *Naša škola*, Pečuh, itd.) i zbornicima (*Prilozi kulturnoj i književnoj povijesti Srba i Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1982; *Znanstveni spomen-skup o Katančiću*, Budapest, 1995. – koji je i uredio, itd.). Među ostalim, još u prvim godinama znanstvenoga rada objavio je kraću studiju »O bunjevačkim pjesmama, bećarcima« u dvojezičnom izdanju *Egyazon ég alatt – Pod istim nebom* (Budapest, 1959). Dobitnik je Ordena zasluga za socijalističku domovinu (Szocialista Hazáért Érdemrend) 1968. Surađivao je u budimpeštanskim *Našim/Narodnim novinama* i *Narodnom kalendaru*, časopisu *Naši radovi*, a od 1990-ih u *Hrvatskom glasniku* i *Hrvatskom kalendaru*. Aktivno se uključio u rad budimpeštanske Hrvatske samouprave nakon njezina osnutka zalažući se za jedinstvo Hrvata u Mađarskoj. Hrvatska samouprava grada Budimpešte dodijelila mu je 1998. plaketu s likom Matije Petra Katančića za očuvanje hrvatskoga nacionalnoga identiteta. U *Našim novinama* služio se pseudonimom Ivan Ivanović.

Ivan
Mokuter

Odabrana djela: *Gramatika za više razrede općih škola*, Budapest, 1962; *Istorija starije srpske i hrvatske književnosti / A régi szerb és horvát irodalom története*, Budapest, 1964. (1975², 1980³); *Opisna gramatika srpskohrvatskoga jezika : fonetika, nauka o riječi, morfoloģija*, Budapest, 1964. (1972², 1975³, 1976⁴, 1977⁵); *Opisna gramatika srpskohrvatskoga jezika : sintaksa*, Budapest, 1964. (1970²); *Orosz-szerb irodalmi kapcsolatok a XVIII. században*, Budapest, 1965; *Istorija srp-*

skohrvatskog jezika : a szerb-horvát nyelv története, Budapest, 1967. (1979²); *Jugoslavija i njezini narodi : délszláv népismeret*, Budapest, 1969; *Opisna gramatika srpskohrvatskoga jezika*, Budapest, 1970; *Gramatika hrvatskosrpskoga srpskohrvatskog jezika*, Budapest, 1978. (1988²); *Szerb-horvát nyelvkönyv*, Budapest, 1980; *Jugoslavija i njezini narodi : pregled geografije, istorije i narodnih običaja / Délszláv népismeret: földrajzi, történeti és néprajzi áttekintés*; Budapest, 1980; *Zadaci i vježbe iz hrvatskosrpskog (srpskohrvatskog) jezika*, Budapest, 1980. (1995³); *Szerb-horvát nyelvi feladatlapok*, Budapest, 1980.

Lit.: In memoriam : Dr. Ivan Mokuter (1927. – 1999.), *Hrvatski kalendar 2000*, Budimpešta, b.g; E. Barić, In memoriam Dr. Ivan Mokuter, *Hrvatski znanstveni zbornik*, 3, Pečuh, 2000; S. Lukač, U spomen : Dr. Ivan Mokuter (1927. – 1999.), *Jezik*, 4/2000, Zagreb; M. Petrić, Život i djelo Ivana Mokutera; S. Težak, Gramatika Ivana Mokutera, u: *Hrvati u Budimu i Pešti*, Budimpešta, 2001; P. Vukman, Political activities of ibeovci emigrants in Hungary (1948-1953), *Tokovi istorije*, 3/2017, Beograd.

Ž. Mandić

MOLCER, Matija (Mátyás, Mathias, Molzer) (Subotica, 9. V. 1935.), pjesnik, prevoditelj, kritičar, publicist, pijanist, skladatelj, pedagog. Pučku školu i gimnaziju završio je u Subotici, a umjetnički odsjek klavira i orgulja na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji 1960. Potom je profesor u subotičkoj Muzičkoj školi, kasnije novinar u dnevnom listu *Magyar Szó*, gdje piše glazbene i kazališne kritike, likovne prikaze, intervjuje i drugo. Od 1963. godine na specijalizaciji je u Italiji (Siena), a 1967. i 1968. na studiju u Zürichu (Švicarska), gdje usavršava klavir i kompoziciju. Zvanje magistra klavira stiče 1976. u Skopju. Kao koncertni izvođač nastupao je u svim većim gradovima Jugoslavije te u inozemstvu (Švicarska, Njemačka, Italija, Mađarska, Slovačka, Češka...). Svoju glazbu i djela drugih skladatelja snima za mnoge tužemne i inozemne radijske postaje. Njegov stvaralački opus čine i brojna likovna djela.

Objavio je nekoliko desetaka ciklusa pjesama, knjiga lirike. Književna djela piše na mađarskom, njemačkom, hrvatskom, srpskom, romskom i esperantu, a također prevodi s tih jezika i na njih. Među ostalim, priloge je objavljivao i u subotičkim knji-

ževnim časopisima *Rukovet* (1984., 1986., 1989.-91., 1994.-95., 2008., 2013., 2016.) i *Klasje naših ravni* (2011.). Prevoditeljskim radom bavi se od početka 1960-ih, na što je presudno utjecao Lazar Merković. Na mađarski te njemački jezik preveo je brojna djela hrvatskih autora iz Vojvodine: Zvezdane Asić, Pavla Bačića, Lazara Franciskovića, Jakova Kopilovića, Ladislava Kovačića, Lazara Merkovića, Ivana Pančića, Milovana Mikovića, Milivoja Prčića, Vojislava Sekelja, Balinta Vujkova, Petra Vukova, Zvonka Sarića, Mirka Kopunovića, Tomislava Žigmanova i dr. Za zasluge na prevoditeljskom radu dobio je 2020. Nagradu za životno djelo na području književnosti na 19. Danima hrvatske knjige i riječi – Danima Balinta Vujkova u Subotici.

Odabrana djela: *Versek*, Subotica, 1963; *Mozaik* (s B. Bedeom, P. Bačićem, J. Kopilovićem), Subotica, 1966; *Odyseia*, Subotica, 1967; *Tört fuvolára : versek*, Szabadka, 1999; *Označena tišina*, Subotica, 2012.

Odabrani prijevodi: J. Kopilović, *Medaliák*, Subotica, 1971; M. Miković, *Az árulás vizsgálata*, Szabadka, 1991; T. Žigmanov, *Feltárás*, Subotica, 2003; T. Žigmanov, *Finsternis ohne Hülle*, Subotica, 2008; M. Kopunović, *Reményszikrák*, Subotica, 2008; M. Kopunović, *Im Labor der Träume*, 2009.

Lit.: L. Gerold, *Jugoszláviai Magyar irodalmi lexikon (1918-2000)*, Újvidék, 2001; J. Basch [M. Miković], *Mnogostranosti Matije Molcera, Klasje naših ravni*, 3-4/2009, Subotica; Z. Sarić, Matija Molcer, Stvaralački vrtovi, *Hrvatska riječ*, br. 912, Subotica, 9. X. 2020; Matiji Molceru nagrada za životno djelo, *Hrvatska riječ*, br. 913, 16. X. 2020.

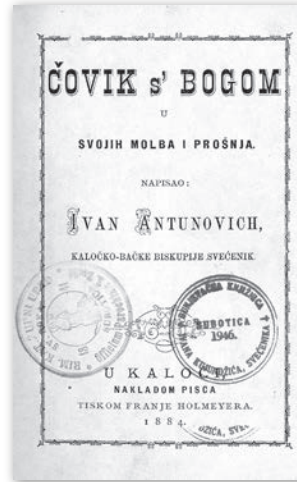
Z. Sarić

MOLITVENIK, knjiga ili priručnik koji sadrži zbirku molitava, tekstova i pjesama namijenjenih za privatnu i liturgijsku uporabu. U ranoj Crkvi, od IV. st pa sve do XIII. st., jedini molitvenici bili su psalteri, pjesmarice koje su sadržavale biblijske psalme, jednako i za laike. Od XIII. do XVI. st., pod utjecajem franjevac i dominikanaca, razvili su se u obliku brevijara ili časoslova – zbornika propisanih svakodnevnih molitava prema kojima klerici i redovnici mole propisane dnevne molitve za određene časove (*lat.* horae); dijele se

na osam časova: noćne, jutarnje hvale itd. Molitvenici s molitvama (dnevni, pod misom, za sakramente i dr.), pobožnostima i pjesmama razvili su se u doba protureformacije, tj. katoličke obnove u XVI. i XVII. st., te postaju odraz pučke pobožnosti i poprimaju pučka obilježja. U to doba nastaju i molitvenici namijenjeni i vjerskoj izobrazbi, koji često sadrže i kratke sadržaje vjere (katekizam), a poslije i misne obrede, molitve i pjesme. U XVIII. st., pod utjecajem prosvjetiteljstva, sadržavaju više katekizamskih sadržaja. Ovisno o kriterijima postoje različite tipologije molitvenika: s obzirom na opseg razlikuju se veliki (više od 600 stranica), srednji (300–500) i mali (do 200 stranica); s obzirom na društveni status pisca postoje molitvenici čiji su autori redovnici, svjetovni svećenici ili svjetovne osobe; s obzirom na to komu su namijenjeni razlikuju se molitvenici pisani za puk, bratovštine, svećenike i puk, misije, žene, hodočasnike i bolesne itd.

U podunavskih Hrvata. Nakon doseljenja u ugarsko Podunavlje bački su se Hrvati koristili istim molitvenicima na narodnom (hrvatskom) jeziku kao i stanovnici drugih hrvatskih krajeva (napose Slavonije), prije svega zahvaljujući posredovanju franjevacu. Najstariji sačuvani jest molitvenik Šimuna Mecića (1743.), a tu su tiskani i molitvenici Antuna Kanižlića, Jurja Muliha, Marijana Lanosovića, Marijana Jaića i dr. Osim tih općehrvatskih molitvenika i neki su franjevci iz reda južnougarskih Hrvata u to doba pisali molitvenike – Antun Knezović, Jeronim (Jerolim) Lipovčić, Emerik Pavić, Grgur Peštalić... Usto je objavljeno više molitvenika anonimnih ili nepoznatih autora itd. Većinom su tiskani u Budimu, Pešti, Osijeku, Kalači i Trnavi, a neki su doživjeli i više izdanja. U drugoj polovini XIX. st. nastaje više molitvenika čiji su autori bački Hrvati ili su djelovali u Bačkoj: Franjo Bodolski, Stipan Grgić – Krunoslav, Šime Ivić, Mijo Mandić, Ivan Antunović, Nikola Kujundžić, Pajo Kujundžić, Ilija Kujundžić i dr. Posebno su značajni molitvenici Lajče Budanovića (*Slava Božja*, 1902., *Mala Sla-*

va Božja, 1907.), Blaška Rajića (*Velika Duhovna manna*, 1908.) te *Radost duše*, koji su izdali somborski karmelićani (1913.). Njima je Kalačko-bačka nadbiskupija nastojala hrvatskim vjernicima osigurati

I. Antunovich, *Čovik s' Bogom*, Kaloča, 1884.

molitvenike na narodnom jeziku. U jugoslavenskome razdoblju, osim molitvenika čiji su autori bački Hrvati (posebno je značajno djelovanje Janje Prčić, Ive Prčića i Vilka Dorotića), raširena je uporaba hrvatskih molitvenika tiskanih u Hrvatskoj i BiH. Među bačkim Hrvatima koji su ostali živjeti u Mađarskoj značajni su molitvenici Grgura Cherhátija (Grgre Crnkovića). Nakon raspada Jugoslavije 1991. i otežanih komunikacija s Hrvatskom najprije je Tadej Vojnović izdao molitvenik *Kršćanin na putu* (1995.), a posebnu je popularnost stekao molitvenik Stjepana Beretića *Slava Božja* (1996., 2003²). Uopćeno govoreći, na području ugarskoga Podunavlja od XVIII. st. do danas tiskano je više od 200 molitvenika (računajući i višestruka izdanja) različitoga opsega, autora različitoga društvenoga statusa te pisanih za razne namjene. Svi oni predstavljaju sastavni dio hrvatske književnosti te su se sadržajno i jezično razvijali u skladu s razvojem hrvatskoga jezika, ali i sukladno lokalnim prilikama u kojima su živjeli Hrvati u Ugarskoj.

Tradicionalno, bački Hrvati molitvenik nazivaju *Svetom knjigom*. Prema njoj su se odnosili s posebnim poštovanjem, primjerice čuvani su na određenim mjestima u kući, uzimali su se isključivo čistim rukama, a nakon smrti vlasnika često su stavljani u lijes uz pokojnika.

Lit.: *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002; Z. Šundalić, Molitvenici u Slavoniji u 18. stoljeću, *Kolo*, 1/2004, Zagreb; »*Molitvom i prilikom prid Bogom*« : katalog uz izložbu, Subotica, 2007; K. Feldvari, Interdisciplinarnost u istraživanju molitvenika i katekizama, *Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova*, Zadar, 1/2011; A. Sekulić, Pripomene o jeziku Budanovićeve molitvenika, *Klasje naših ravni*, 1-2/2013, Subotica; S. Balić, *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015.*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021.

S. Bačić

MOMAČKO KOLO, pučki ples. Jedini je ples kod Bunjevaca koji se naziva »kolom«, a da se ne pleše u formi i prema obrascu plesa u kolu, tj. zatvorenom krugu. Plesači su postavljeni u trojkama, tj. jedan mladić između dvije djevojke. Naziv upućuje na to da je riječ o momačkom nadigravanju. Držanje tijekom plesa svodi se na to da mladić stoji u sredini, a djevojke su s njegove lijeve, odnosno desne strane. One svoje vanjske ruke stavljaju iza leđa te se njima drže za ruke s mladićem. Ruke koje su s mladićeve strane oslanjaju na njegovo rame držeći ih ispravljeno u predjelu lakta.

U ovom plesu postoje tri osnovna koraka, uz tri glazbene teme, tj. ples je trodijelnog glazbenog oblika. U tonalnom smislu ples je klasično dursko kolo, koje se izvodi po dva puta u istom tonalitetu. Javlja se u tri tonaliteta: D-dur (kada se pjeva tekst), a zatim se naizmjenično izvodi u A i E-duru, koliko ponavljanja koreografija zahtijeva. Tijekom plesa moguće je izvođenje i uz pjevanje pjesme *Ja cura ti divojka*, od koje literatura bilježi četiri kitice. Prvi plesni korak kreće desnom nogom u formi trokoraka, s blagim pomicanjem desno-lijevo osam puta u trokoraku. Drugi su korak izbačaji naizmjenice desnom te lijevom nogom, pa slijedi trokorak, što se ponav-

lja četiri puta. Treći korak jest izbačaj jedan-jedan lijevom pa desnom nogom, što se ponavlja šesnaest puta.

Tijekom momačkoga nadigravanja moguća su izvođenja više plesnih inačica: momak se kreće prema formi broja osam oko djevojaka, pleše s jednom, potom s drugom djevojkom, djevojke međusobno tijekom plesa mijenjaju mjesta, okreću se oko svoje osi, plešu u tzv. mašnjama i sl. Ovisno o ritmu i vještini muških plesača postoje i brojne inačice izvođenja plesnih oblika nogama, tzv. šaranja, a posebnu vizualnu i zvučnu notu šaranju daju udarci kožnih čizama jedne o drugu ili o pod, kao i zvuk zvečki pričvršćenih za čizme remenima.

Lit.: V. Temunović, I. Dulić, T. Štricki Seg, Bunjevačke igre, u: *Čuvari tradicije : zbornik radova : Seminar bunjevačkog stvaralaštva*, Tavankut, 2021.

Lj. Vuković Dulić

MOMČILOVIĆ – ČAČIĆ, Orjana (Ridica, kraj Sombora, 23. VII. 1961.), rukometnašica, liječnica. Rođena je u hrvatskoj obitelji Pavla Čačića, ekonomista, i Rajke, rođ. Gvardijan, kućanice. Roditelji su joj se nakon Drugoga svjetskoga rata kao kolonisti 1946. doselili iz Dalmacije – otac je rodom iz sela Bruška, s područja Bukovica kraj Benkovca, a majka iz sela Sutomišćica na otoku Ugljanu. Rano djetinjstvo provela je u rodnom mjestu, a potom se u šestom razredu osnovne škole s obitelji preselila u Sombor. Roditelji su uz velik trud sagradili dvije kuće u Ridici i Somboru te omogućili njoj i bratu kvalitetno školovanje. Završila je Srednju medicinsku školu *Dr. Ružica Rip* u Somboru. Medicinu je počela studirati u Tuzli, a potom se na drugoj godini prebacila na Medicinski fakultet u Novom Sadu, gdje je diplomirala 1989. Vježbenički staž obavila je 1989.-90. u Općoj bolnici Sombor.

Sportsku karijeru započela je odmah po preseljenju u Sombor. Od 1974. nastupala je za RK *Vesna* (naziv je 1981. promijenjen u *Bane Sekulić*). Igrala je na poziciji desnoga krila. Njezin početak igranja poklopio se s dolaskom novoga trenera Josipa Sa-

maržije iz Hrvatske, pod čijim su vodstvom postignuti najveći uspjesi u povijesti somborskoga ženskoga rukometa. U relativno kratkoj sportskoj karijeri nastupala je pod djevojačkim prezimenom Čačić. S *Vesnom* je osvojila juniorsko prvenstvo Jugoslavije na turniru 1978. u Danilovgradu i 1979. u Ljubljani (prvenstva su osvojena za sezonu 1977./78. i 1978./79.). U tom razdoblju postala je juniorska reprezentativka Jugoslavije i Vojvodine. Paralelno sa seniorskom ekipom *Vesne* plasirala se u Prvu saveznu ligu 1979. i već prve sezone klub je osvojio 7. mjesto. Najveći uspjeh ostvarila je 1980., kada je s *Vesnom* u Somboru osvojila Kup Jugoslavije pobjedom protiv ekipe *Radnički* iz Beograda (koja je iste godine osvojila Kup europskih prvakinja) rezultatom 18:14. Na vrhuncu karijere u sezoni 1980./81. s momčadi *Bane Sekulić* osvojila je naslov viceprvakinja u Prvoj saveznoj ligi i plasirala se u finale Kupa pobjednica kupova, gdje su u dvije utakmice bolje bile rukometašice *Spartacus* iz Budimpešte. U zadnjoj sezoni igračke karijere putovala je vikendom na utakmice iz Tuzle. Prestala je aktivno igrati rukomet 1981. odlučivši se posvetiti studiju.

U ambulanti tvornice *Bane Sekulić* u sklopu Medicine rada radila je 1990.-92. Početkom rata u SFRJ davala je bolovanja ljudima koji su trebali ići na ratište. Na sastanku zaposlenika ambulante dan je napatuk liječnicima koji će ići u rat u Hrvatsku da ne smiju pružiti pomoć zarobljenim pripadnicima Zbora narodne garde. Tome se usprotivila, a nakon pritisaka koji su uslijedili upozorena je od direktora Medicine rada da je bolje za nju da ode iz Sombora. U ljeto 1992., nakon zamjene obiteljske kuće, s ukupno devet članova obitelji (suprug, roditelji, brat itd.) preko Mađarske došla je u Hrvatsku i trajno se nastanila se u Rovinju. Zaposlila se u hitnoj medicinskoj pomoći Rovinj. Završila je 1996. poslijediplomski tečaj izvanbolničke hitne medicine u Zagrebu. Nastavila je svoje liječničko usavršavanje, pa je također završila poslijediplomski tečaj iz medicine ronjenja, poslijediplomski tečaj iz EKG-a, ALS-P tečaj, tečaj izvanbolničkoga zbr-

njavanja traumatiziranog pacijenta, tečaj trajne izobrazbe – dječja neurologija, EPLS tečaj, ITLS tečaj, tečaj održavanja dišnog puta i mehanička ventilacija te program obuke u masovnim nesrećama. Stekla je

Orjana
Momčilović – Čačić

status specijalista hitne medicine 2011. Od 1996. voditeljica je ispostave Rovinj Zaveda za hitnu medicinu Istarske županije. Paralelno je 2009. i 2010. bila voditeljica Doma zdravlja Rovinj. Aktivna je sudionica Kongresa obiteljske medicine i Kongresa hitne pomoći. Usto je i instruktor na treningu osoblja hitne medicinske pomoći. Održava stručna predavanja o reanimaciji i AVD-uređaju uz demonstraciju za građane. Kao liječnica besplatno je pomagala članicama Ženskoga rukometnog kluba *Rovinj*.

Izvor: osobna izjava dr. Orjane Čačić – Momčilović iz Rovinja.

Lit.: *Almanah rukometnog saveza Jugoslavije 1949 – 1989*, Beograd, 1991; D. Kolundžija, *Enciklopedija somborskog sporta*, Sombor, 2015; A. Brattoni, U Rovinju ove godine 23 slučajeva reanimacije, šestorici spašen život, *Glas Istre*, 19. X. 2019, Pula; E. Hemar, Hrvatski liječnici sportaši: Dr. Orjana Čačić - Momčilović rukometašica u Somboru, sada voditeljica hitne medicinske pomoći u Rovinju, *Liječničke novine*, br. 186, Zagreb, 2020.

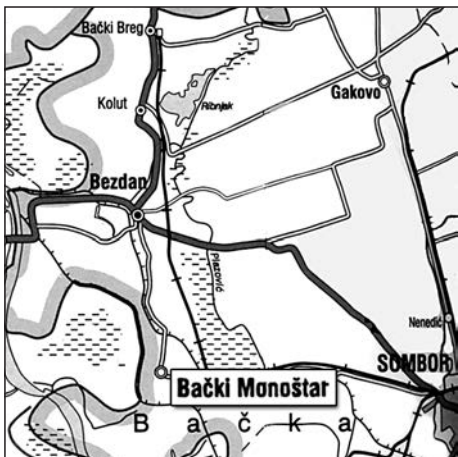
E. Hemar

MONOŠTOR (srp. Bački Monoštor, mađ. Monostorszeg), podunavsko selo oko 15 km sjeverozapadno od Sombora, 3485 st. (2011.). Nalazi se na uzvišenju u aluvijalnoj ravni Dunava, koje uokviruju rukavci i kanalska mreža. Naziv je dobio po srednjovjekovnom samostanu (mađ. monostor <lat. monasterium; stsl. monastyr <grč. monasterion), pod čijim se zidinama nasele razvilo ili je izgrađeno na samostanskoj zemlji.

U ataru sela nalazi se više prethistorijskih lokaliteta, među ostalim i Bortanj. Prvi zabilježeni spomen mjesta prema *György Györffyju* datira iz 1282., kada je bilo posjed cistercijske opatije sv. Petra kraj Bodroga. Nedaleko od utvrdenoga grada Bodroga, središta srednjovjekovne Bodroške županije, također je postojao i pavlinski samostan sv. Križa, koji se 1327. sporio s opatom Martinom iz samostana sv. Petra. Kako Bodrog postupno gubi na važnosti i nestaje, izvori 1497. spominju opatiju sv. Petra u Monoštoru, a ne više kraj Bodroga. U popisu poreznih obveznika Bodroške županije iz 1522. poslije grada Bodroga nabraja se Monoštor s pridjevom Bodroški (Bodrog-Monostor), koji ima 10 poreznih obveznika. Naselje Bodrog imalo je i slavenskoga stanovništva, koje je bilježeno pod imenom »Toth« (Sclavus). Samostani i naselje Bodrog stradali su u turskim osvajanjima u XVI. st. Za vrijeme turske vlasti selo Bodrogmonostor/Monostor pripadao je Somborskoj nahiji u okviru Segedinskoga sandžaka. Među naseljima koja su plaćala desetinu Kalačkoj nadbiskupiji spominju se u popisu 1543. »Monostor« i »Toth Monostor«, koji su davali po 20 forinti. Prefiks »Toth« upućuje na slavensku komponentu među stanovnicima. U XVI. st. u Monoštor se doseljavaju Hrvati Šokci kao prebjezi iz Slavonije i Bosne. Osmanlijski defter 1570. registrirao je devet domova

poreznih obveznika. Stanovnici su Šokci, obiteljski su glavari: Andraš Anđelić, Nikola Marko, Lukač Mate i brat mu Petar, Vladislav Đurić, Toma Pejak, Stjepan Dmiatar, Toma Budanović, Antun Bačić, Toma Budković. Naselje je u posjedu Naszuh bin Mehmeda. Beogradski biskup fra Marin Ibršimović tijekom kanonske vizitacije u okupiranim područjima Ugarske 1649. zapisao je da u Monoštoru ima 20 katoličkih kuća.

Nakon povlačenja Turaka iz Bačke poslije Karlovačkoga mira 1699. u naselju je bilo 36 posjednika, a u popisu županijskih poreznih obveznika iz 1715. Monoštor ima 17 poreznih obveznika. Među najranijim prezimenima zabilježena su: Marković, Bešlija (Bešlin), Đipanović (Đipanov), Šeremešić, Matišić/Matešić, Berkinac, Dugačin, Somborac. Pojava novih prezimena u relativno kratkom vremenu svjedoči o useljavanju iz drugih krajeva (Burgzin, Pavosel, Bakalović, Sakotić, Vinkov, Pivarov/Pivarović, Josić/Jozić, Janičanin, Janić, Podrug, Starac, Malugović, Karajković, Vakušev, Marčinković, Đukanov, Patarić, Kopčalin, Peraić, Pejaković, Pavošev, Keraović, Bošnjak, Burgija, Sušić, Balić, Sremčić, Rotkva, Ivakić, Vidak/Vidakov/Vidaković, Jerković, Božin, Filipov i dr.). Kao Donji Monoštor popisao je 1718. s 41 poreznim obveznikom, ali i kao Veliki Monoštor, na koji je 1718.-19. razrezano 88 dika (poreznih obezva). Župa je ustanovljena 1722. i povjerenica je franjevcima iz Bača, a matične knjige vode se od 1718. »Stanovnici su bez iznimke Dalmatini« (Antal Hegedűs). God. 1724. naziva se Velikim Monoštorom i Bodrog-Monoštorom i ima 46 posjednika. U poreznim popisima 1725.-27. naziva se Monostorszeg. Nadbiskup Gabrijel Patačić u kanonskom pohodu 1734. zabilježio je 360 vjernika, od čega 220 odraslih. Kao općina Monoštor zabilježen je 1746., a kao općina Monostorszeg 1770. No stalno plavljeno prvotno naselje na samoj obali Dunava preseljava se u XVIII. st. na najvišu gredicu, gdje je umjesto ranije crkvice od pruča i blata 1752. izgrađena crkva posvećena sv. apostolima Petru i Pavlu (poslije

Monoštor (Bački Monoštor)

MONOŠTOR

dograđena i više puta temeljito obnavljana, danas je spomenik kulture), a naselje se planski izgrađuje. Župu je preuzelo svjetovno svećenstvo Kalačko-bačke nadbiskupije 1769. U drugoj polovini XVIII. st. prisutan je prezimenski fond mještana koji se održao u većoj mjeri do suvremenosti. Dio prezimena oblikovan je prema zemljopisnom podrijetlu njihovih prvih nositelja (Aljmašac, Vajštanac, Bolmanac, Daražlić, Bošnjak, Šomođvarac, Erdeljac). U XIX. st. pored Hrvata u većem se broju naseljava njemačko stanovništvo, u manjoj mjeri mađarsko, a poslije i rumunjski Romi. Tako 1787. ima 2313 st., a 1836. – 4296 st. Prema kombiniranim popisnim podacima iz 1851. i 1857., nadopunjenim podacima o narodnosti za potrebe Carskoga i kraljevskoga namjesništva u Temišvaru, u mjestu je 1860. bilo 4530 st., od čega Hrvata 3680, Nijemaca 708, Mađžara 507, a Srba 51. Broj stanovnika 1869. bio je 5135, 1880. – 5225, 1890. – 5424. Mađžarska čitaonica u selu je osnovana 1894. Prema popisu stanovništva iz 1900. u »Bodrogmonostorszegu« od 5403 stanovnika Hrvata je bilo 3056 (»Dalmata« i »Šokaca«), 1226 Nijemaca, 1038, Mađžara, 69 Rumunja, 9 Srba i 5 Slovaka. Od 1904. službeni je naziv mjesta Monostorszeg. Popis 1910. evidentirao je 5686 st., prema materinskom jeziku 3378 »ostalih« (egyéb), u koje su u napomenama popisa za Monoštor uvršteni »većinom Šokci i Bunjevci«, 1214 Nijemaca, 1058 Mađžara, 39 Srba i 1 Slovak.

Nakon raspada Austro-Ugarske i ulaska u sastav Kraljevstva SHS mjesto dobiva novi službeni naziv – Bački Monoštor.

Od hrvatskih društava i organizacija, u međuratnom razdoblju u selu su djelovali Šokačka čitaonica, Križarsko bratstvo i Križarsko sestrinstvo, Hrvatsko seljačko prosvjetno društvo *Seljačka sloga* i Hrvatsko seljačko pjevačko društvo *Šokac*, a politički je dominirala Hrvatska seljačka stranka. Na kraju Drugoga svjetskoga rata, u znak štovanja Gospi Fatimskoj što je selo pošteđeno ratnoga razaranja, 13. listopada obilježava se *Zavitni dan*. Nakon Drugoga svjetskoga rata njemačko je stanovništvo internirano u logore, a preživjeli su odselili u Njemačku. U njemačke kuće i posjede kolonizirano je 1946. uglavnom srpsko stanovništvo iz raznih krajeva Hrvatske te manji broj hrvatskih obitelji. Dom kulture izgrađen je 1948.-50. Od socijalističkoga razdoblja izražene su migracije u Sombor, a posljednjih desetljeća u Hrvatsku i inozemstvo, te je selo depopulacijsko. No unatoč tomu najbrojnije je i nacionalno najkompaktnije hrvatsko naselje uz bačku obalu Dunava.

U mjestu od 2001. djeluje Kulturno-umjetničko društvo Hrvata *Bodrog*, u okviru kojega se okuplja i ženska pjevačka skupina Kraljice *Bodroga*. Hrvatska matica iseljenika dodijelila je Monošturu 2004. godišnju nagradu za kulturu *Najselo* za doprinos na području kulture, očuvanja hrvatskoga jezika i nacionalnoga identiteta svojih stanovnika. U novije vrijeme u mjestu se održava više turističko-kulturnih manifestacija (Bodrog-fest i dr.).

Poznatiji su Monoštorci pjesnik Stipan Bešlin, svećenik i pisac Josip Pašić, karme-

Godina	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
Hrvati Šokci	3443	3367	3391	3357	2966	1563 404	2043	
Srbi	160	198	200	210	158	145	371	
Mađžari	694	657	543	418	280	167	211	
Jugoslaveni	-	-	-	127	578	1709	570	
Ostali	258	413	426	478	450	217	725	
Ukupno	4555	4635	4560	4590	4432	4205	3920	3485

Nacionalni sastav stanovništva

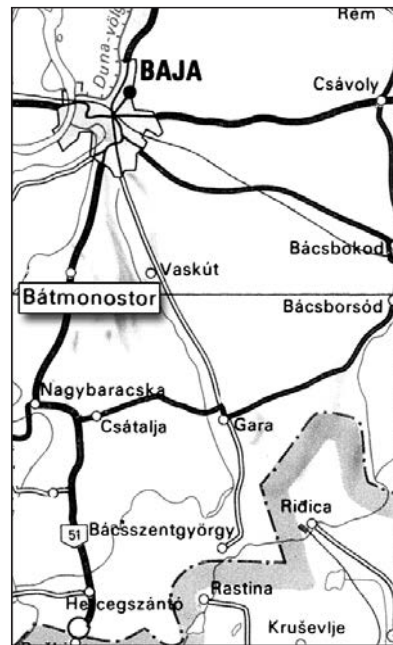
ličani i karmelski provincijali Ivan Keravin i Ladislav Marković, profesor i kulturni djelatnik Matija Đanić, učitelj i kulturni djelatnik Ivan Kovač, kulturna djelatnica Marija Šeremešić, pisac Antun Kovač, akademski slikar Stjepan Jozić.

Izvor: HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 098. - No. 082. (<https://archives.hungaricana.hu> – pristupljeno 20. XII. 2021).

Lit.: Stanovništvo Srbske Vojvodine po veri i narodnosti. (Po zvaničnom izveštaju), *Srbski letopis za godinu 1863*, Budim, 1864; *Schematismus cleri Archi-Diocesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi 1872.*, Calocae, 1871; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, 2, Zombor, 1896; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 1-2,², 3-5, Szabadka, 1909, 1907; S. Borovszky (ur.), *Bács-Bodrog vármegye*, 1, Budapest, [1909]; J. Pašić, Bački Monoštor, *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1935.*, Subotica, b.g; Ž. Sečanski, *Popisi stanovništva Bačke tokom osamnaestog veka*, Beograd, 1952; M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; M. Beljanski, *Tragajući za Bodrogom i Monoštor do kraja osamnaestog veka*, Sombor, 1972; M. Đurašin, *Bodrog, Dometi*, 13, Sombor 1978; *Enciklopedija Jugoslavije*, 1, Zagreb, 1980; M. Beljanski, *Bački Monoštor između 1801. i 1920. godine*, Novi Sad, 1986; M. Beljanski, *Bački Monoštor između 1921. i 1985. godine*, Bački Monoštor, 1986; Gy. Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza*, 1, Budapest, 1987²; K. Čobanović, A. Hegediš, *Demografska i agrarna statistika Vojvodine*, Novi Sad, 1767-1867, Novi Sad, 1991; S. Čirković, *Istorija Sombora (II), Dometi*, 74-75, Sombor, 1993; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; I. Iványi (prijev. S. Beretić), *Bački Monoštor, Klasje naših ravni*, 2/1997, Subotica; A. Kovač, *Štovanje Gospe Fatimske u Bačkom Monoštoru*, *Miroљjub*, 1/2002, Sombor; A. Čota, M. Šeremešić, *Dukat ravnice*, Sombor, 2003; S. Čurčić, *Naselja Bačke : Geografske karakteristike*, Novi Sad, 2007; I. Kovač, *Knjižnice i čitaonice u Bačkom Monoštoru do Drugog svjetskog rata*, *Miroљjub*, 3/2007, Sombor; I. Kovač, *Zavitni dan Bačkom Monoštoru : Povijesni osvrt na ovaj datum*, *Miroљjub*, 4/2007; Gy. Káldy-Nagy, *A szegedi szandsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben*, Szeged, 2008; A. Hegedüs, *Život i restauracijska djelatnost kalačkoga nadbiskupa Gabrijela Patačića*, Budimpešta-Kalača-Subotica, 2015; M. Šeremešić, *Monoštor u povijesti*, Sombor, 2016; M. Šeremešić, *Monoštor u povijesti*, 2, Sombor, 2018.

S. Kostalić i M. Bara

MONOŠTORLIJA (*madž.* Bátmonostor), selo 10 kilometara južno od Baje. Monoštorlijom ga zovu Hrvati Šokci u Bačkoj, a tamošnji Hrvati Bunjevci – Monoštor, Mali Monoštor i Gornji Monoštor. Službena imena: 1192. Bothmonustra, 1320. Monesterio de Both, 1342. Báhthmonostor, 1557. Monostor, 1726. Mali-Monostor, 1761. Új Bátmonostor, 1898. preimenovan je u Bátmonostor. Prvi dio ove složenice potječe od osobnog imena Bot, a drugi znači 'samostan, manastir'. Kao selo navodi se 1342., a 1528. kao trgovište. Ovdje je još u XII. st. bio katolički samostan, koji su redovnici napustili u vrijeme turske vlasti (1546.). Poslije su se u njemu nastanili pravoslavni kaluđeri. God. 1557. ima 20 kuća, 1580. ima 22, a 1590. 18 poreznih obveznika. Kao pustara s 11 obitelji zabilježen je 1699., kao katoličko naselje spominje se 1701., a 1715. nastanjuju ga Srbi,

Monoštorlija (Bátmonostor)

koje je vlastelin 1723. prisilio na odselidbu u Ridicu i Stanišić. Na njihova se mjesta nastanjuju Mađžari i »Bunjevci«, koji su, za razliku od Srba, bili voljni obrađivati vlastelinsku zemlju. Zemaljski popis 1727. bilježi sedam mađžarskih i pet hrvatskih

obitelji. Do 1735. pripada bajskoj, zatim čatalinskoj i baračkoj župi. God. 1760. u selo je preseljeno 30 mađarskih obitelji i otada se smatra mađarskim naseljem.

Katolička je crkva sagrađena 1761. u baroknome stilu. Samostalnom je župom postao 1770. Od kraja XVIII. st do 1831. pripada posjedu Grašalkovićeveih. God. 2018. ima 1473 st., od toga 20 Hrvata. Hrvatska su prezimena danas i u prošlosti: Dević, Dujmović, Figurdžić, Giljanović, Ivanković, Serletić, Slaviković. O hrvatskoj nazočnosti svjedoče i neki mikrotoponimi poput: Budžak, Crna bara, Rogožnica, Smrčak, Stara bara, Šugavica, Šumar.

Lit.: Gy. Dudás, *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája*, 1-2, Zombor, 1896. J. Rapcsányi, *Magyar városok monográfiája : Baja és Bács-Bodrog vármegye közsései*, Budapest, 1934; Ž. Mandić, *Antroponimija i toponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*; Pečuh, 2005.

Ž. Mandić

MORAVČIĆ, Sanja (Subotica, 5. VIII. 1974.), kazališna i filmska glumica. Kći je Josipa i Olge, rođ. Vučković. Osnovnu školu *Ivan Goran Kovačić* i Gimnaziju *Svetozar Marković* završava u Subotici. Upisuje Akademiju umjetnosti u Novom Sadu (1994.-98.), koju završava u klasi profesora Rade Markovića. Glumom se počela baviti od svoje 11. godine, na poziv Ljubiše Ristića, koji je u to vrijeme radio u Subotici – upoznala ga je sakupljajući od vrata do vrata dobrovoljne priloge za Crveni križ po stambenim zgradama u subotičkom naselju Tokio, gdje je odrasla (a i danas živi).

Prva predstava u kojoj je glumila bila je *Madách, komentari* (1985.). Od tada je redoviti dio tima subotičkoga gradskoga kazališta, gdje je kao djevojčica i djevojka glumila do odlaska na studij glume na Akademiju umjetnosti u Novi Sad. U to je vrijeme s ansamblom subotičkoga kazališta pod vodstvom Ljubiše Ristića gostovala na više kazališnih festivala: »Cervantino« u Ciudad de Méxicu, u San Jozéu (Kostarika), Lenjingradu (SSSR, danas Sankt Petersburg, Rusija), Udine (Italija), Zapadni Berlin (SR Njemačka), Müllheim (SR Njemač-

ka), ljetni festival u Kotoru, Festival Grad Teatar u Budvi... Nakon završetka akademije odlazi u Beograd u KPGT (Kazalište – Pozorište – Gledališće – Teatar) Ljubiše Ristića, gdje živi do 2000. Na poziv Dušana Petrovića da igra Anju u *Višnjiku* 2002. došla je ponovno u Suboticu, no još je 10 godina provela na relaciji Beograd – Subotica, nakon čega se stalno nastanjuje u Subotici. Igrala je u više od 50 predstava koje su režirali Ljubiša Ristić, Nada Kokotović, Haris Pašović, Rade Šerbedžija, Dušan Petrović, Kokan Mladenović i dr. Najznačajnije su joj predstave: *Madách, komentari* Lászla Garajija, *Oslobođenje Skoplja* Dušana Jovanovića, *Fuente Ovehuna* Lope De Vege, *Narodni poslanik*, *Ožalošćena porodica* i *Sumnjivo lice* Branislava Nušića, *Ričard III.* i *Julije Cezar* Williama Shakespearea, *Misa u a-molu* Danila Kiša, *Galeb* i *Višnjik* Antona Pavlovića Čehova, *Tramvaj zvani želja* Tennesseeja Williamsa, *Sjećanje vode* Shelagh Stephenson, *Venecijanka* nepoznatog autora, *Apartman* i *Glasine* Neila Simona, *Demon iz Debarmale* Gorana Stefanovskoga, *Čudo u Poskokovoj Dragi* Ante Tomića, *Žene u narodnoj skupštini* i *Lizistrata* Aristofana, *Čekaj do mraka* po motivima Fredericka Knotta, *Kući* Ljudmile Razimovske, *Dva u jedan* Raya Cooneya, *August u okrugu Osage* Tracy Letts, *Zla žena* Jovana Sterije Popovića, *Sakati Bili sa Inishmanna* Martina McDonagha, *Mjesec iznad Buffala* Kena Ludwiga, *Kus Petlić* Aleksandra Popovića, *Izbiračica* Koste Trifkovića i dr.

TV dramu *Pokondirena tikva* u režiji Petra Zeca snimila je 1997. Glumila je glavnu ulogu Dijane Budisavljević u filmu Predraga Antonijevića *Dara iz Jasenovca* 2020. Nastupa u novim sezonama popularnih TV serija *Ubice mog oca* i *Močvara* 2022.

Sudjelovala je na radionici Mind & Body japanskoga koreografa Min Tanake. Snimila je nekoliko reklama i sinkronizirala crtane filmove.

Dobitnica je nagrade stručnog žirija za najbolje glumačko ostvarenje u Narodnom

kazalištu u Subotici 2009. za ulogu Stelle u predstavi *Tramvaj zvani želja*.

Izvor: osobni iskaz Sanje Moravčić.

Lit.: *150 godina pozorišne zgrade : 150 Godina kazališne zgrade : 150 éves színház épülete*, Subotica, 2005; <http://www.suteatar.org/lat/ansambl/sanja-moravcic> (pristupljeno 22. X. 2022).

P. Skenderović

MORAVEC, Mirko →Mattay, Imre

MORLACI →Vlasi

MOSTONGA, rijeka u zapadnoj Bačkoj. Neki autori drže da je ime slavenskoga podrijetla, tj. od riječi most, te bi tako označavalo rijeku s mostovima. Lijevi je pritok Dunava, teče usporedno s njime do ušća. U gornjem toku teče duž somborskih salašarskih naselja Rančevo, Bilić, Nenadić, Bukovac i Čičovi, zaobilazi Sombor sa zapadne strane, u srednjem toku nastavlja teći kraj Prigrevice, Doroslova, Miletića (*srp.* Srpski Miletić), Karavukova i Deronja, a u južnom toku prolazi kroz Bač i kraj Bukina (*srp.* Mladenovo).

Danas je dugačka oko 80 km. Slijev Mostonge formira se oko sela Riđica, na nadmorskoj visini od oko 96 m. U gornjem toku javlja se lepezasto na lesnoj terasi, odakle se slijeva na lesni plato atara selâ Stanišić i Lemeš (*srp.* Svetozar Miletić) na visinu od oko 90 m s prosječnim padom od oko 0,5 ‰. Kod Čonoplje se spušta na zapad prema Somboru paralelno s vodotokom Kiđoša (*srp.* Plazović), gdje ih ograničava izohipsa od oko 88 m. Tako širina gornjega slijeva Mostonge iznosi oko 20 km, dok se središnji dio sužava na svega oko 1–4 km. Najniži dio toka prelazi prema jugu preko aluvijalne ravni, a oko Bukina i u inundacijsko područja Dunava, gdje je i potkovičasto ušće, kod Šarengradske ade. Poput drugih rijeka Panonske nizine, i Mostonga ima najniži vodostaj krajem ljeta zbog oskudnih oborina i jačega isparavanja.

Ukupna duljina prirodnoga vodotoka Mostonge nekada je iznosila oko 92 km, a prihvaćala je površinske vode sa slijeva od oko 68 000 ha. Izvorišne čelenke vodoto-

ka ove rječice formiraju se iz većega broja depresija – bara na lesnoj terasi zapadne Bačke s osnovnim pravcem otjecanja prema jugu. Pravo korito Mostonge nastaje tek spajanjem tih manjih krakova sjeverozapadno od Sombora (na čijim je močvarnim otocima nastalo današnje naselje), koje izrazitim vijuganjem (meandrima) obilazi sa zapadne i jugozapadne strane spuštajući se na nadmorsku visinu od oko 84 m s prosječnim padom od oko 0,15 ‰. Južno od Sombora presijeca je kanal Bezdán – Bečej, što zapravo predstavlja granicu sjevernoga dijela njezina slijeva. Daljnjim tokom prema jugu, od Doroslova i Deronja sve do ispod Bača, Mostonga teče aluvijalnom terasom nagiba izohipse oko 85 – 83 m. Na samome ušću, kod Bukina, taj blagi vodotok spušta se na razinu Dunava od oko 77 m.

Postanak Mostonge vezan je za ostatke najstarijih tokova Dunava i njegovo pomicanje prema zapadu. Tako su nastajala meandrirana korita, jedno od njih u srednjem vijeku izvori označavaju imenom Vayas, Woyas, Volos. Dio toga toka izvori poslije označavaju drugim imenom: prvi poznati spomen rijeke *Mastanga* pod njezinim današnjim imenom potječe iz 1256. Ugarski velikaš i vojskovođa mačvanski ban János Máróthy (Ivan Morovički) u pismu iz 1407. navodi da je *ultra Meztongam* stigao do Santova. U jednoj presudi iz 1410. spominje se udolina koje se proteže od močvara *Mosztonge* do sela Derš (*madž.* Ders, nekadašnje naselje u okolici Bača). Kalačko-bački nadbiskup Péter Váradi potkraj XV. st., obnavljajući tvrđavu Bač na obalama Mostonge, regulirao je i Mostongu do Dunava produbljujući njezino korito i omogućujući plovidbu dunavskih lađa do samoga Bača, te je ojačao obranu tvrđave – rijeka je služila kao njezina zaštita, uz opkope i bedem. Od XVI. st. ucrtavana je u različite zemljovide. Područje Bačke, oslobođeno od Turaka potkraj XVII. st., u velikoj je mjeri bilo močvarno. Tako je i Mostonga, meandrirajući, stvarala mnoštvo rukavaca, potoka i bara. U više valova kolonizacije koje je provodio bečki dvor od

XVIII. st. stanovništvo koje je naseljavano iz drugih dijelova Habsburške Monarhije bilo je dio planskoga oživljavanja privrede u ovim tada močvarnim krajevima, a kolonisti su mukotrpnim radom preobražavali jalovu zemlju u plodne oranice i proširili posjede.

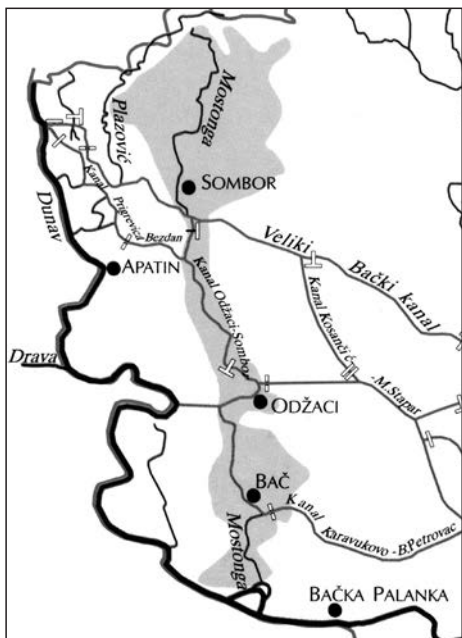
Primjenom brojnih hidrotehničkih projekata znatno je izmijenjen izgled prirodnoga slijeva Mostonge, koja je bila bogata vodom, ali je često plavila usjeve, zbog čega je u više navrata kanalizirana. Najznačajnije je prokopavanje ondašnjeg Franjina/Franzova kanala (u narodu znano-

dotok Mostonge postao siromašniji, a ona skraćena i pretvorena u niz kanala. Konačno, izgradnjom kanala Dunav–Tisa–Dunav u drugoj polovini XX. st., u koji je uključen i preostali dio središnjega toka Mostonge, ona je najvećim dijelom (od Sombora do ispod Bača) nestala kao prirodni vodotok te su od nje u velikom dijelu ostali tek fragmenti. Tek je od Riđice do Sombora i južno od Bača zadržala prvotni oblik.

Prema sastavu zemljišta područje slijeva Mostonge zastupljeno je vrstama – solončak, solonjec, aluvijalno zabareno i zaslanjeno, ilovasto i pjeskovito zemljište i slabo ogajnjačeni černozem.

U samom vodotoku i na obalama najčešće se javlja akvatična flora, izražena u više od 80 vrsta. Najinteresantnije su sočevica, testerica, sitna leća, resina, žuti lokvanj, vodena paprat, a na obalama šaš, širokolisti rogoz i barska trstika. Česti meandri i ritovi na području slijeva Mostonge pogodni su za brojnu ornitofaunu, zastupljenu s više od 130 vrsta. Najčešće su čaplje, bijela i crna roda, kormoran, divlje patke, orao bjelorepan, fazan, jarebica, liska, kao i mnoge ptice pjevačice. Od teriofaune uz Mostongu se nalazi uglavnom lovna divljač – jelen, srna, divlja svinja, jazavac, divlji zec, brojni glodavci i sl.

Na području slijeva postojali su brojni, danas napušteni salaši. Stanovništvo se zbog lošije kvalitete zemljišta uglavnom bavilo stočarstvom, lovom i ribolovom, voćarstvom i povrtlarstvom te raznim obrtima. Vode Mostonge služile su za kupanje i ljudi i stoke, natapanje kudjelje, mljevenje u vodenicama, sakupljanje drezge, branje rakite, pranje krpara i rublja, navodnjavanje vrtova... Na njezinim nekadašnjim obalama pravoslavno i katoličko (Hrvati, Mađari, Nijemci) stanovništvo, koje je živjelo na salašima, u salašarskim naseljima ili selima kraj Mostonge, podizalo je manja svetišta. Za hrvatsko stanovništvo od važnosti su kapela Gospe Lurdske u Gospinu sokaku u Somboru, u okolici Sombora – kapela Snježne Gospe na Čičovima, kapela Bezgrješnoga začea Blažene Djevice Marije u Nenadiću, a početkom XX. st.

Slijev Mostonge

ga i Kiševim kanalom, prema projektantima braći Kiss, danas: Veliki bački kanal) 1793.–1801., koji je omogućio plovni put između Dunava i Tise, a dio Mostonge južno od Sombora uključen je u kanal, čime je ona počela gubiti prirodan tok i snagu. U cilju regulacije površinskih voda i sprječavanja čestih poplava, kao preduvjet za stvaranje plodnih oranica, na ovom su području izgrađene brojne ustave, a radovi tijekom XIX. st. izvođeni su u cilju stvaranja boljih uvjeta za život kolonista, pri čemu je vo-

(uz sadašnju pravoslavnu) postojala je još i katolička vodica na Bukovačkim salašima, zatim kraj Čonoplje – kapela Srpne Gospe, kapela Blažene Djevice Marije u Doroslouvu te kapela sv. Antuna Pustinjaka u šumi Felić kraj Bača.

Iako je Mostonga opisana u (osobito somborskim) kronikama, prikazana na vignetama i gravurama i oslikavana, opjevana, te se za nju još i danas vezuju sjećanja, od kojih su neka i zapisana, danas njezinim koritom teku zagađene vode Velikoga bačkoga kanala, u koji se ulijevaju otpadne vode. Ime Mostonge u Somboru sačuvano je u nazivu gradske Dvorane sportova, izgrađene početkom 1970-ih. U Bukinu dio sela bliži Dunavu naziva se Mostonga. U Baču je djelovalo HKUPD *Mostonga* 2006.-15.

Lit.: M. Petrović, Bare u Bačkoj, *Letopis Matice srpske*, br. 149, Novi Sad, 1887; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 1, Szabadka, 1909; J. Muhi, *Zombor története*, Zombor, 1944; B. Bukurov, Tri bačke doline: Krivaja, Jegrička i Mostonga, *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 2/30, Beograd, 1950; J. Marković, V. Đurić, *Geografija Jugoslavije*, Beograd, 1964; M. Đanić, Morfologija Sombora, *Zbornik za prirodne nauke*, br. 30, Novi Sad, 1966; D. Milovanov, *Hidrosistem Dunav–Tisa–Dunav: [1947–1972]*, Novi Sad, 1972; D. Dukić, *Klimatologija*, Beograd, 1977; B. Bukurov, *Bačka, Banat i Srem*, Novi Sad, 1978; P. Katić, D. Đukanović, P. Đaković, *Klima SAP Vojvodine*, Novi Sad, 1979; M. Stojišić, K. Čahun, M. Božinović, *Vodoprivredna osnova Vojvodine*, Novi Sad, 1985; D. Milovanov, *Vodoprivreda Vojvodine 1918 – 1945*, Novi Sad, 1987; S. Ćirković, Kraljevska županija bodroška, *Dometi*, 74-75, Sombor, 1993; Ž. Milošev, Veliki bački kanal – kanal Dunav–Tisa; O. Andrašić, Mostonga – reka koje više nema; M. Beljanski, Vodeni tokovi u okolini Sombora, u: V. Lazić (ur.), *Tija voda*, Novi Sad, 1995; A. Kesejić, Sjećanje na Mostongu, *Klasje naših ravni*, 1/1996, Subotica; V. Lazić (ur.), *Mostonga i vode zapadne Bačke*, Novi Sad, 1998; V. Besedeš, Vodice pored Mostonge, u: V. Lazić (ur.), *Seoske i salašarske crkve u Vojvodini*, Novi Sad, 1998; Z. Pelajić, Šokačko pamćenje vode u kutu lijeve obale Dunava, u: *Kulturni znak Cvelferije – šokačko bunjevačko pamćenje vode: Međunarodni okrugli stol Urbani Šokci 10*, Osijek, 2015; P. Matarić, Mostonga, rijeka koja je nestala, u: A. Firanj (ur.), *Moj Nenadić*, Sombor, 2018.

S. Kostalić

MOTIKA (*prasl.* motyka) **1.** ručni alat za obradu zemlje. Sastoji se od drvene drške, na čijem je kraju pričvršćen metalni dio, koji je danas uglavnom uglast, dok su prije bili u upotrebi okrugli, pa i šiljati metalni dijelovi. Za razliku od ašova, ne služi za dubinsko, već površinsko kopanje, pa su se njome primjerice sijali usjevi stvaranjem plitkih *kućica* (kukuruz, krumpir...), koje su se odmah nogom zatrpavale, okopavali usjevi i vinogradi uništavanjem korova i sl. Mala motika – *motičica* ili *motikica* – služila je za okopavanje vrtova. Kod nje je metalni dio šiljatiji, a često je imao i dva »roga«. Spominje se u narodnoj izreci: »Nema kruva brez motike!«; **2.** tradicionalna mjerna jedinica za površinu zemljišta. Osobito se koristila za vinograde. Naziv potječe od površine koju jedan muškarac može motikom okopati za jedan dan. U Ugarskoj je bila najzastupljenija veličina, koja se primjenjivala i na sjeveru Bačke, od 200 četvornih hvati, tj. 719 m². Tako se katastarsko jutro sastoji od 8 motika, dok lanac čini 10 motika (lemeški, a zapravo ugarski ili požunski, lanac sastoji se od 6 motika).

Lit.: M. Vlajinac, *Rečnik naših starih mera*, 3, Beograd, 1968; M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica, 1990; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; D. Petrović (red.), *Rečnik srpskih govora Vojvodine*, 5, Novi Sad, 2005; Ž. Mandić, *Rječnik govora san-tovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

S. Bačić

MRKOVIĆ, Gabor (Merković, Gavro) (? – ?), učitelj. Iz porodice je *prdačnoga* imena Dželatovi, zbog čega je pored prezimena dopisivao Dželatov i Dželat. Pridružio se preporodnom pokretu Ivana Antunovića od samoga početka te je, kao »Merković Gavro učit. pripravnik«, među 21 potpisnikom Pouzdаницe subotičke omladine od 23. IX. 1869. upućene Ivanu Antunoviću, nakon što je objavio namjeru pokretanja novina, o potpori subotičkim *Dalmatincima* da imaju pravo naobrazbe »svojim narodnim jezikom«. Učitelj u pučkoj školi u Bajmoku bio je od 1870., gdje se, sukladno nacionalnoj strukturi (prema popisu iz 1859.

u mjestu je bilo 2206 *Dalmatinaca*, 2150 Mađžara, 1179 Nijemaca i 147 Židova), nastava odvijala na mađžarskom, njemačkom i *dalmatinskom*. Kao Antunovićeve sljedbenik bio je suradnik *Bunjevačkih i šokačkih novina* te *Bunjevačke i šokačke vile*. U *Bunjevačkim i šokačkim novinama* u ljeto 1871., osim što je prosvjećivao i poučavao narod, prekoravao je bajmočke Bunjevce što, za razliku od Mađžara i Nijemaca, ne daju djecu u škole te ih poticao na školovanje djece, ali i odraslih. Sljedeće godine izrazio je nezadovoljstvo nacionalnom sviješću (»ovde u Bajmaku bunjevci su poslidinji – jerbot i rodjen bunjevac hoće da magjarom postane pa zaoto može bit i bunjevačke učitelje nemogu da trpe«). No njegov marljivi rad dao je ploda, pa je sljedeće godine u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* pisao o velikoj sreći kada su bunjevačka djeca na ispitu čak i zemljopis i prirodopis odlično znali te što je 70 odraslih Bunjevaca uspješno položilo ispit, kada se i *plebanošu* (župniku) Bartulu Prčiću »srce razdragalo«. Potpisivao se i kao »učitelj bunjevačke učione«. Ubrzo je iz Bajmoka otišao u Suboticu, vjerojatno 1873., gdje je nastavio učiteljski poziv.

Lit.: *Bunjevačke i šokačke novine*, 29,46,47, 52/1871, 2,7,9,11,13/1872, Kalača; *Bunjevačka i šokačka vila*, 12/1873, Kalača; G. Kikić, Podrška subotičke omladine nacionalnom preporodu, *Rukovet*, 11/1970, Subotica; A. Mojzeš, *Istorija školstva u Bajmoku : A közoktatás története Bajmokon*, Subotica, 1985; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; R. Skenderović, *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Subotica-Slavonski Brod, 2017.

S. Bačić

MRLJAK, Dragan (Osijek, 10. I. 1891. – Zagreb, 13. XI. 1942.), vježbač, bankar, kulturni i sokolski djelatnik. Trgovačku akademiju završio je u rodnom mjestu. Nakon završene škole zapošljava se u Prvoj hrvatskoj štedionici, novčarskom zavodu osnovanom 1846. u Zagrebu, najjačem bankarskom zavodu u Kraljevini SHS, ali i podupiratelj mnogih prosvjetnih i kul-

turnih institucija. Najprije je bio upravitelj podružnice u Mariboru, a zatim u Subotici.

Od najranije mladosti bavio se kulturno-prosvjetnim radom. U Osijeku je bio članom tjelovježbene organizacije *Hrvatski sokol*, u kojoj je djelovao niz godina. Kao vježbač nastupao je za društvo *Hrvatski sokol Osijek I* i *Hrvatsku sokolsku župu Strossmayerovu* (osnovanu 1907. u Osijeku). Najveći uspjeh postigao je na II. hrvatskom svesokolskom sletu 1911. u Zagrebu osvajanjem I. mjesta u nižem odjelu (u konkurenciji 145 vježbača) i 5. mjesta ekipno s *Osijekom I*. Potom je sudjelovao na I. sletu Slavenskoga sokolskoga saveza (VI. sletu češkoga sokolstva) 1912. u Pra-

Dragan Mrljak

gu i u višem odjelu zauzeo 73. mjesto (u konkurenciji 218 vježbača). Zadnji uspjeh ostvario je na III. sletu *Hrvatske sokolske župe Strossmayer* 1914. u Osijeku osvajanjem 3. mjesta u višem odjelu. Do izbijanja Prvoga svjetskoga rata i zabrane djelovanja sokolaša bio je, uz Pavla Mergenthalera, najuspješniji slavonski i osječki vježbač.

Nakon dolaska u Suboticu s Mihovilom Katanecom i Miroslavom Mažgonom i tu osniva *Hrvatski sokol* 1919. Među osnivačima je Hrvatskoga prosvjetnoga doma *Neven* iz Subotice 1926., u kojem je izabran za blagajnika. Nakon otvorenja vlastitih prostorija HPD-a *Neven* u Harambašićevoj 4 izabran je za tajnika. Bio je među izabranim članovima društva koji su 1933. bili u znamenitom pohodu Bunjevaca u staru postojbinu u Hercegovini. U izvješću jednoga obavještajnoga časnika Kraljevine Jugoslavije iz 1934. navodi se da direktori banaka Mrljak i Mažgon, uz odvjetnike Mihovila Katanca i Mateja Jankača te još nekolicinu drugih Hrvata, sustavno rade

na kulturnom organiziranju bunjevačkih Hrvata. Među osnivačima je Hrvatske kulturne zajednice u Subotici 1936. i njezine sekcije Zbora hrvatskih kazališnih dobrovoljaca 1938. Bio je i član Hrvatskoga crkvenoga pjevačkoga društva sv. Cecilije te Pučke kasine.

U Zagreb se preselio nakon ponovne uspostave mađarske vlasti u Subotici 1941. Tu je postao članom Društva bačkih Hrvata, u kojem je djelovao do smrti. Pokopan je na zagrebačkom gradskom groblju Mirogoj.

Lit.: D. Janeček (ur.), *Spomenspis II. hrvatskog svesokolskog sleta 12.–16. kolovoza 1911. u Zagrebu*, Zagreb, 1911; *Neven*, 49/1926, 22,30/1927, 25/1929, Subotica; P. Pekić, *Spomenica pohoda Bunjevaca u svoju staru postojbinu*, Subotica, 1933; *Kultura*, br. 1, u: *Subotičke novine*, 3/1936, Subotica; *Subotičke novine*, 46/1939, Subotica; Naši pokojnici, *Klasje naših ravni*, 1/1943, Zagreb; S. Mačković, Jedno izvješće o Bunjevcima iz 1934., *Klasje naših ravni*, 5-6/2004, Subotica; Ž. Iveljić, *Tjelovježbene udruge istočne Hrvatske do 1929. godine*, Vinkovci, 2012.

S. Bačić, V. Nimčević i E. Hemar

MUHI, János (Mol, 26. VIII. 1913. – Segedin, 5. XI. 1969.), novinar, publicist, mjesni povjesničar. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom mjestu. Kao novinar surađivao je u u somborskom dnevnom listu *Új Hírek* 1935.-41., koji je jedno vrijeme i uređivao, a također je jedno vrijeme bio urednik somborskog političkog dnevnika *Délvidék*, koji je izlazio 1941.-44. Potkraj Drugog svjetskog rata kao ratni zarobljenik bio je zatočen u Danskoj. Po povratku isprva se bavio torbarskim zanatom i radio je kao službenik u Gunarošu i Senti. U Suboticu odlazi 1947., gdje je bio financijski kontrolor u Građevinskom poduzeću *Integral* i poslije šef knjigovodstva u Tvornici cipela *Solid*. Na nagovor Jánosa Hercega, s kojim je surađivao u Somboru, ponovno počinje raditi kao novinar u subotičkom uredništvu dnevnika *Magyar Szó* od 1957., gdje je radio do umirovljenja 1968., a pisao je i za druge vojvođanske medije na mađarskom (*Jó Pajtás*, Radio Novi Sad). S mađarskoga je preveo novelu Ferenc Karintyja *Budapesti tavasz*.

Autor je prve sintetske knjige o povijesti Sombora objavljene na mađarskom 1944., a posmrtno su mu objavljeni i radovi iz povijesti pojedinih naselja sjeverne Bačke. *Povijest Sombora* napisao je na temelju rezultata dotadašnjih istraživanja, osobito radova objavljenih u Godišnjaku Povijesnog društva Bačko-bodroške županije i dviju monografija Bačko-bodroške županije iz 1896. i 1909. te radova drugih mađarskih, ali i srpskih pisaca. U knjigu je utkana i povijest somborskih Hrvata, prije svega na temelju knjižice Konstantina Kostića *Bunjevci u Somboru* iz 1934. i *Razprave* Ivana Antunovića iz 1882. Među ostalim, ponovno je objavio Kostićev popis somborskih bunjevačkih prezimena. Iako se povijesni dio knjige odnosi na razdoblje do raspada Austro-Ugarske Monarhije, u okviru dodatka o kraćim tekstovima iz povijesti somborskoga vjerskoga života, školstva, novinstva, udruga i sporta, također se mogu naći podaci od važnosti za povijest somborskih Hrvata. Zbog razdoblja u kojem je objavljena te jezične barijere, formalna je recepcija knjige od strane srpskih istraživača gradske povijesti u poslijeratnom razdoblju bila ograničena te je korištena tek u radovima nekih autora (npr. Milenko Beljanski), dok su je bački hrvatski autori koristili (Ante Sekulić, Stjepan Beretić). Unatoč tomu što se u Povijesnom arhivu u Somboru nalazi srpski prijevod cijele knjige otipkan na pisačem stroju, on nije publiciran.

Djela: *A jugoszláviai magyarság gazdasági megszervezése az új jugoszláv szövetségi törvény magyar fordításával*, Sombor, 1938; *Zombor története*, Zombor, 1944; F. Karinti, *Budimpeštansko proljeće* (prijev.), Sarajevo, 1958; *Mesélő múlt: Helytörténeti írások*, Szabadka, 1979.

Lit.: L. Gerold, *Jugoszláviai Magyar irodalmi lexikon (1918-2000)*, Újvidék, 2001; M. Pogány, *Ami az életrajzokból kimaradt*, Zenta, 2013.

S. Bačić

MUJIĆ, Antun (Bikić /mađ. Bácsbokod/, 21. XII. 1927. – Kalača, 13. II. 2009.), prosvjetni i društveni djelatnik. Sin je Ive i Lenke, rođ. Jagić. Osnovnu školu pohađao je u rodnom selu, a građansku u Aljmašu

(*madž.* Bácsalmás). Maturirao je u Baji te je završio Zippernovskyjev tehnikum u Pečuhu i knjigovodstvo u Budimpešti. Zaposlio se kao bilježnik u Rimu (*madž.* Rém), a poslije kao glavni knjigovođa radi u Srimljanu (*madž.* Szeremle), Čataliji (*madž.* Csátalja), Sečuvu (*madž.* Dunaszekcső) i Čavolju. Još kao mladić bio je među govornicima na velikom zboru izaslanika Hrvata iz mnogih mjesta u Bajskom trokutu održanom u Gari početkom siječnja 1945., kojim je traženo njegovo pripojenje Jugoslaviji. Jednako tako, bio je član izaslanstva bačkih Hrvata iz Bajškoga trokuta koje se u organizaciji Antuna Karagića 17. I. 1945. u Beogradu susrelo s maršalom Josipom Brozom Titom radi razmatranja pitanja mogućega priključenja toga teritorija Jugoslaviji.

U vrijeme demokratskih promjena u Mađarskoj potkraj 1980-ih opet se uključuje u društveni život Hrvata u Bačkoj i Mađarskoj. Obnavljajući rad nekadašnje bunjevačke Bajske kršćanske čitaonice, utemeljene 1910. (sljedeće godine izgrađena je i njezina zgrada), a ukinute 1948. (kada je i zgrada kao crkvena imovina nacionalizirana), neosporne zasluge ima u osnivanju udruge Bajske bunjevačke čitaonice 1988., s 30-ak osnivača, čiji je broj poslije narastao na 300. Jedan je od osnivača Saveza Hrvata u Mađarskoj 1990. Bio je predsjednik Hrvatske manjinske samouprave u Bikiću (*madž.* Bácsbokod) od njezina utemeljenja te član prvoga saziva Skupštine Hrvatske državne samouprave 1995.-98. Bio je član Hrvatskoga svjetskoga kongresa u više mandata 1990-ih te zastupnik hrvatske manjinske i seoske samouprave u Bikiću 2002.-06. Bio je urednik *Danice ili Kalendara za bunjevačke, šokačke i racke Hrvate koji žive u Mađarskoj*, koju je izdavala Bajska bunjevačka čitaonica 1998.-2000.

Još 1989. pokreće najvažniju manifestaciju Bajske čitaonice pod nazivom Bajski razgovori *Bunjevci danas*, koja je u to vrijeme okupljala bunjevačke Hrvate iz Mađarske i Vojvodine, ali i sudionike iz Hrvatske, a već 1990. preasla je okvire znanstvenoga

skupa te je postala znanstveno-kulturnim i vjerskim događajem bačkih Hrvata. Osim toga pod njegovim je vodstvom pokrenut rad folklorne skupine, tečaj za tamburaše,

Antun Mujić

a redovito je organizirano i Veliko bunjevačko prelo s poznatim izvođačima iz Hrvatske i Vojvodine 1988.-99. Za njegovo se ime veže i organiziranje Prela bez granica, koje je nekoliko godina priređivano u Bikiću. U svojem je nacionalnom radu tijesno surađivao s bunjevačkim i šokačkim Hrvatima iz vojvođanskoga dijela Bačke, osobito s Institutom (danas: Katoličko društvo) *Ivan Antunović* iz Subotice, Demokratskim savezom Hrvata u Vojvodini i Pučkom kasinom 1878. iz Subotice te je bio čest gost na hrvatskim manifestacijama u vojvođanskom dijelu Bačke. Posljednji Bajski razgovori održani su 2003., rad Čitaonice ugasio se 2004., a u međuvremenu ni djelomično obnovljena, ali oronula zgrada Čitaonice (vraćena Katoličkoj crkvi 1994., koja ju je ustupila na korištenje Bajskoj čitaonici), ne služi bajskim Hrvatima.

Pokopan je na bikićkom groblju. Pogrebni obred na hrvatskom jeziku predvodio je seksarski župnik Ladislav Bačmai. Ispraćen je uz zvuke tamburice orkestra Joške Kovača iz Vršende, uz ostalo i melodijom *Kolo igra, tamburica svira*.

Lit.: *Radio vijesti*, 24/1944, 7/1945, Subotica; A. Mujić, *Drugi Bajski razgovori, Zbornik »Ivan Antunović«*, br. 2-3, Subotica, 1992; *Bajski razgovori »Bunjevci danas«*, *Zbornik »Ivan Antunović«*, br. 4-5, Subotica, 1994; S. B[alatinac], U spomen: Antun Mujić 1927-2009., *Hrvatski glasnik*, 9/2009, Budimpešta.

Ž. Mandić i Lj. Vujković Lamić

MUKIĆ, plemićka porodica. Kralj Franjo I. dodijelio je 13. XII. 1832. u Beču plemstvo Šimi (Simon), članu subotičkoga magistrata (senatoru) i tadašnjemu gradonačelniku (čiji su djelokrug bili gospodarski poslovi), kao i Ivanu Pavlu Nepomuku Šimi (János Nepomuk Pál Simon), sinu iz Šimina prvoga braka s pokojnom suprugom Márijom Lénárd, te Aurélu Felixu Ernőu i Ernőu Leu Inczeu, djeci iz Šimina drugoga braka s Antonijom Vojnić. Plemstvo je proglašeno na skupštini Bačko-bodroške županije 1833. Na županijskom popisu iz 1841. popisani su Šime i Ivan Nepomuk iz Subotice. Šime je obnašao dužnost gradonačelnika 1828.-34., a prvi čovjek grada – gradski sudac bio je 1834.-42. U građanskom razdoblju Ivan (János) bio je također prvi čovjek Subotice – gradonačelnik 1861. i 1872.-83., a Ernő (Ernest) bio je predstavnik Subotice u Zastupničkom domu Ugarskoga sabora 1869.-84.

Opis grba: u štitu rascijepljenom srebrnom i plavom bojom u gornjem dijelu križaju se dvije palmine grane, jedna riba smještena u trokutastom obliku, praćene zračecom plavom zvijezdom, u donjem dijelu nalazi se bijeli ljiljan sa zelenim lišćem. Kaciga: plavo-bijelo-plavo nojevo pero. Plaštev: plavo-zlatni s objiju strana.

Lit.: *Libri regii*, knj. 65, str. 892-894; I. Iványi, Bunyevác nemességük, *A Bács-Bodrogh Vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve*, 1/1896, Zombor; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemese családjai*, Budapest, 2002.

S. Bačić

MUKIĆ, Antonija – Tonka, ud. **Nonković** (Subotica, 30. V. 1936.), gimnastičarka. Rođena je u brojnoj obitelji Nikole i Kate, rođ. Rudić. Odrasla je gradskoj četvrti Gat. Njezin stariji brat Stipan bio je nogometaš i poginuo je kao pripadnik VIII. vojvođanske udarne brigade 1944. Osnovnu školu i gimnaziju – tzv. malu maturu završila je u Subotici, kasnije je uz rad završila ekonomsku školu. Počela je raditi sa 16 godini u tvornici tepiha »Jovan Mikić«, zatim je kao knjigovođa radila u tvornici kože i kožne galanterije »Jugokoža«, a poslije u

subotičkoj SOFK-i (Savez organizacija za fizičku kulturu).

Sportsku karijeru započela je 1950. u Gimnastičkom društvu *Partizan* iz Subotice pod vodstvom trenera Bele Ivandekića. Kao talentirana gimnastičarka nazvana je »plavom lastavicom« zbog svoje čigraste izvedbe na parteru i gredi. Na državnom prvenstvu 1953. s momčadi *Partizana* osvojila je drugo mjesto u kategoriji omladine II. razreda. Na Prvenstvu Jugoslavije 1958. u Bečeju osvojila je 5. mjesto u višeboju, a najveći uspjeh postigla je 1959. u Beogradu osvojivši 4. mjesto u višeboju (bila je 3. u preskoku preko konja, na gredi i dvovisinskom razboju). Nastupala je za reprezentaciju Jugoslavije 1954.-59. Sudjelovala je na Svjetskom prvenstvu 1958. u Moskvi (72. mjesto u višeboju i 12. mjesto ekipno). Na međudržavnom dvoboju protiv Švicarske 1959. bila je 2. u višeboju. Zadnji nastup za reprezentaciju imala je 1959. u Rimu na međunarodnom turniru povodom 90. godišnjice Talijanske gimnastičke federacije. Natjecateljsku karijeru završila je 1960. nakon što gimnastičarke Jugoslavije nisu otišle na Olimpijske igre zbog financijskih razloga. Na privremenom radu u Švedskoj bila je 1965.-70. Tu je u gradu *Västerås* djelovala kao gimnastička instruktorka i postigla je uspjehe u klubu i sa školskom djecom kao jedini stranac na toj poziciji u Švedskoj.

Nakon povratka u Jugoslaviju nastanila se trajno s obitelji u Novom Sadu i kao računovođa zaposlila u novosadskoj SOFK-i. Njezin suprug kao ekspert na području produktivnosti i menadžmenta bio je član Odbora za nauku Bunjevačke matice i jedan je od osnivača Udruženja građana *Bunjevci* iz Novog Sada.

Izvor: osobni iskaz i privatna arhiva Antonije Nonković, rođ. Mukić.

Lit.: *Dokumentacija fizičke kulture 1958.*, Beograd 1959; Najbolji telovadci Jugoslavije, *Delo*, br. 64, Ljubljana, 4. VII. 1959; *Dokumentacija fizičke kulture 1959.*, Beograd, 1960; Đ. Skenderović, Tonka od Subotice do Švedske i Novog Sada, *Bunjevačke novine*, 2/2000, Subotica; J. Bedalov, *Moj sokak u Gat*, Subotica, 2008; Sićanje : Milan Nonković, *Rič Bunjevačke matice*, br. 57-58, Subotica, 2011.

E. Hemar i P. Skenderović

MUKIĆ, Aurél (Mukits, Aurél Ernő Felix) (Subotica, 13. I. 1823. – Subotica, 4. VI. 1875.), vojni časnik, političar. Sin je gradonačelnika i gradskoga suca Šime te Antonije, rođ. Vojnić. Brat je Ivana (Jánosa) i Ernesta (Ernőa) te otac Simona ml. Završio je vojnotehničku školu za rod inženjerije u Tullnu (Austrija) 1839.-42. Potom je vojnik u 6. dragunskoj, a od 1845. u 2. Hanoverškoj husarskoj pukovniji. Nakon izbijanja mađarske revolucije i borbe za neovisnost 1848. aktivno sudjeluje u ratu. Od lipnja se bori protiv srpskih ustanika sa svojom pukovnijom stacioniranom u južnoj Ugarskoj. U carsko-kraljevskoga natporučnika (*mađž. főhadnagy*) unaprijeđen je 1. VIII. 1848. U listopadu se pridružio mađarskoj domobranskoj vojsci (*honvedima*). U siječnju 1849. bori se na glavnim bojišnicama, u podsatniji pukovnije banatskoga korpusa. Odlikovan je za iskazanu hrabrost u važnoj bici za Szolnok 5. ožujka, kada su mađžarske snage pod vodstvom generala Jovana Damjanića protjerale regularnu carsku vojsku iz toga grada. U travnju je unaprijeđen u satnika, a od 1. VIII. 1849. bojnik je i zapovjednik u svojoj pukovniji 3. korpusa gornjodunavske armije, do mađžarske kapitulacije, koja je uslijedila nakon poraza kod Világosa 13. VIII. 1849.

Zbog sudjelovanja u protuhabsburškom ratu osuđen je u siječnju 1850. na 16 godina zatvorske kazne. Pomilovan je u travnju 1856. te je pušten na slobodu iz bečkoga zatvora Josefstadt. Od 1867. predsjednik je Domobranskoga društva (*Honvédegylet*) u Subotici i član gradskoga predstavničkoga tijela. S braćom Ivanom i Ernestom aktivan je u političkom životu grada kao pristaša tzv. lijeve stranke (*»kossuthovaca«*), koja se zalagala za neovisnost Mađžarske i protivila Austro-ugarskoj nagodbi.

Lit.: *A szabadkai »baloldal« politikai hitvallásának programja*, Szabadka, 1868; G. Bona, *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848–49. évi szabadságharcban*, 1, Budapest, 1998; G. Vass, *Szabadka politikai élete a XIX. század második felében*, *Ex Pannonia*, 5-6-7, Subotica, 2003.

S. Bačić

MUKIĆ, Branislav (Subotica 22. VI. 1977.), vozač kasačkih utrka. Sin je Ivana, vozača i trenera konja kasača, i Tilke, rođ. Buljovčić. Osnovnu školu završio je na Paliću, a srednju građevinsku u Subotici. U svojoj struci – proizvođač finalnih proizvoda od drva – nikada nije radio, već je ostao kod kuće i bavi se zemljoradnjom te profesionalno konjičkim sportom. Vozač je kasačkih utrka, u kojima natjecatelj sjedi u lakim jednoprežnim kolima na dva kotača (*sulke*). Konjima se počeo baviti od svoje 10. godine, na utrkama je počeo sudjelovati u svojoj 14. godini, a prvi je put pobijedio na kasačkoj utrci na 1600 m u Subotici u travnju 1992. Član je Konjičkoga kluba *Bačka* u Subotici.

Sudjelovao je na mnogim natjecanjima u zemlji i inozemstvu, ostvario je gotovo 1000 pobjeda u raznim kasačkim utrkama, osvajao brojne trofeje i pobjedničke pokale. Titulu šampiona vozača SR Jugoslavije/Srbije osvojio je 21 put. Ostvario je sedam pobjeda u državnim derbijima u SR Jugoslaviji/Republici Srbiji: Jugoslavenski kasački derbi prvi je put osvojio u Subotici 1995. s grlom Lucibel (s 18 godina, kao najmlađi osvajač derbija u povijesti u Republici Srbiji), u Beogradu 1996. s grlom Jessi Way te u Beogradu 1997. s grlom Palaco, a na Kasačkim derbijima u Beogradu s grlom Trocadero 2008., s grlom Living Line 2009., s grlom Abba 2011. i s grlom Swinga 2014. Bio je četiri puta pobjednik prvenstva Srbije za grla od tri godine: s grlom Trocadero 2007., s grlom Living Line 2008., s grlom Bonaparta 2016. i s grlom Iago d'Amore 2017., te pet puta uzastopno na prvenstvima Srbije za grla od dvije godine: s grlom Jimmy-Oaks 2012., s grlom Grifone 2013., s grlom Scania 2014., s grlom Bonaparta 2015. i s grlom Protecta Ferm 2016. Među ostalim, utрку Beogradska milja osvajao je tri puta: s grlom Utravalo 1997., s grlom Fearsome Lavec 2002. i s grlom Global Pride 2003.; utрку Probni derby osvajao je deset puta: s grlom Jessi Way 1996., s grlom Ricardo Roth. 2000., s grlom Triestina 2003., s grlom Trocadero 2008., s grlom Living Line 2009., s grlom

Living Line 2009., s grlom Triptronic 2010., s grlom Swinga 2014., s grlom Scania 2015., s grlom Bonaparta 2017.; utrku Revanš derby u Subotici osvajao je 10 puta: s grlom Diadora 1998., s grlom Triestina 2003., s grlom Hanibal 2007., s grlom Trocadero 2008., s grlom Living Line 2009., s grlom Abba 2011., s grlom Latisana 2013., s grlima Wahler i Swinga 2014. te s grlom Scania 2015.; utrku Pokal Somborskih novina osvojio je 5 puta: s grlom Trocadero 2007., s grlom Baileys 2013., s grlom Scania 2015., s grlom Silverado 2018. i s grlom San Siro 2019; dva puta osvojio je subotičku utrku Dužijanca (s grlom Trocadero 2009. i s grlom Living Linge 2010.) i Subotičku milju (s grlom Living Line 2010. i 2011.) itd. Na Kincsem parku u Budimpešti, najvećem trkalištu u Mađarskoj, ostvario je više od 100 pobjeda. Među ostalim, tu je dva puta osvojio najveću nagradu Mađarske u konjičkom sportu *Hungária Díj*: s grlom Istis Jerez 2005. i s grlom Fantastik Lobel 2006., kao i dva puta Veliku nagradu za grla od dvije godine (*Kétévesek Nagydíj*): s grlom Kudo Star 2007. i s grlom Walking John 2016. Na Europskom prvenstvu vozača kasačkih utrka (EP) u organizaciji Europske kasačke unije (UET) u Torinu (Italija) 2010. zauzeo je 8. mjesto, na EP u Umei (Švedska) 2013. – 11. mjesto.

Živi, radi i trenira na Paliću.

Izvor: osobni iskaz Branislava Mukića.

Lit.: D. Prčić, Branislav Mukić, najuspješniji vozač kasačkih utrka u državi : Stotine pobjeda sa sjevera Bačke, *Hrvatska riječ*, br. 40, Subotica, 31. X. 2003; D. Prčić, Branislav Mukić, odgajivač konja i šampionski vozač sulki : Potrebna je velika ljubav i odricanje, *Hrvatska riječ*, br. 487, 27. VII. 2012; <http://www.serbia-trot.org.rs/>; <https://www.subotica.info/licnosti/branislaw-mukic> (pristupljeno 1. XII. 2022).

P. Skenderović

MUKIĆ, Ernest (Mukits, Ernő, Ernő Leó Incze) (Subotica, 2. VIII. 1825. – Radanovac, kraj Subotice, 29. I. 1905.), pravnik, političar, pisac. Sin je Šime (Simona) i Antonije, rođ. Vojnić. Brat je bojnika Auréla i gradonačelnika Ivana (Jánosa). Osnovnu školu završio je u Pešti, studi-

rao je ekonomsku akademiju *Georgikon* u Kestelu (*mađ.* Keszthely, Veszprimska županija, danas u Zalskoj županiji) 1845. i Visoku veterinarsku školu u Pešti 1846.-47. Bio je zapisničar na zasjedanju Ugarskoga sabora u Požunu 1847., ali se potkraj godine vratio u Peštu, gdje je početkom 1848. položio pravosudni ispit. Sudionik je mađarske revolucije i rata za neovisnost

Ernest (Ernő)
Mukić

pod vodstvom Lajosa Kossutha 1848.-49.: od svibnja 1848. vježbenik je u pravosudnom odjelu Ministarstva rata, a nakon što je položio ispit iz vojnoga prava, u srpnju 1849. imenovan je vojnim sucem garnizona u Aradu, posljednjem sjedištu mađarske vlade tijekom rata za oslobođenje. U godinama poslije konačnoga poraza mađarskih ustanika u bici kod Világosa 13. VIII. 1849. povukao se u Suboticu i bavio se hortikulturom 1850-ih. Najzaslužniji je za formiranje stranke tzv. ljevice (»kossuthovaca«) u Subotici, koja je bila vladajuća u gradu do početka 1880-ih. Za člana gradske skupštine izabran je 1861. i 1867., a pet puta uzastopce biran je za predstavnika Subotice u Zastupničkom domu Ugarskog sabora, gdje je bio oporbeni zastupnik 1869.-84, najprije ispred Stranke lijevoga centra (*Balközéppárt*) Kálmána Tisze, a poslije Stranke neovisnosti (*Függetlenség Párt*). Kao prvi čovjek »lijeve stranke« u gradu, skupa s braćom Ivanom (Jánosem) i Aurelom te Ivanom (Jánosem) Skenderovićem, bio je među nositeljima lokalne političke vlasti, koju je Ambrozije Šarčević, budući da su se članovi obitelji pomadžarili, zvao »Mukićevim jarmom«.

Pisao je članke za *Pesti Napló* 1852.-53., gdje su poslije objavljivani njegovi govori

dok je bio zastupnik u Ugarskom saboru. S francuskoga je preveo dva govora za peštanski *Nővilág* 1858.

Pokopan je u Budimpešti na Kerepeškom groblju (kraj nekadašnjega Kerepeškoga puta, danas Riječki put, *madž.* Fiumei út).

Djelo: *Szabadkai Kazinczy-emplény*, Szabadka, 1860.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Terezije, 1825. god., red. br. upisa 1142; Matica umrlih župe sv. Terezije, 1905. god., red. br. upisa 291.

Lit.: *A szabadkai »baloldal« politikai hitvallásának programja*, Szabadka, 1868; I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 1–2, Szabadka, 1888-1892; J. Szinnyei, *Magyar írók élete és munkái*, 9, Budapest, 1903; S. Borovszky (ur.), *Bács-Bodrog vármegye*, 2, Budapest, [1909]; *Magyar életrajzi lexikon*, 2, Budapest, 1984; G. Bona, *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848-49. évi szabadságharcban*, 1, Budapest, 1998; G. Vass, *Szabadka politikai élete a XIX. század második felében*, *Ex Pannonia*, 5-6-7, Subotica, 2003; R. Skenderović, *Oblikovanje bunjevačkog političkog identiteta u Bačkoj tijekom druge polovine XIX. stoljeća*, *Časopis za suvremenu povijest*, 1/2012, Zagreb; L. Segi, *Studenti sa današnje teritorije AP Vojvodine na univerzitetima i visokim školama Kraljevine Ugarske 1736.-1850.*, Novi Sad, 2020; D. Ballabás, J. Pap, J. Pál, *Az országgyűlés tagjainak archontológiája*, Eger, 2020.

S. Bačić

MUKIĆ, Ivan (Mukits, Mukich, Mukics, János Nepomuk Pál Simon) (Subotica, 7. III. 1814. – Subotica, 15. V. 1887.), pravnik, gradonačelnik. Sin je gradskoga senatora Šime (Simona) i njegove prve supruge Márije Lénárd. Polubrat je Ernesta (Ernő) i Auréla. Gimnaziju je polazio u Subotici i Budimu. Odvjetnički ispit položio je početkom 1840-ih te je radio u Budimu u kraljevskoj upravi, gdje ga je zatekla mađžarska revolucija i rat za neovisnost 1848./49. Poslije mađžarskoga poraza odlazi za suca u Temišvar, središte novopostavljene krunske zemlje Vojvodstva Srbije i Tamiškoga Banata. Pošto je odbio kazneno goniti sudionike revolucije, bio je prisiljen podnijeti ostavku te se vraća u Suboticu. Nakon što je Franjo Josip ukinuo Bachov apsolutizam donošenjem Listo-

padske diplome 1860. te je potkraj godine rasformirano Vojvodstvo Srbiju i Tamiški Banat i ponovno uspostavio županije, na restauraciji gradske uprave, koju je vodio izaslani dvorski savjetnik Karlo Sučić, održanoj 11.-16. II. 1861., Ivan Mukić izabran je za gradonačelnika pobijedivši uglednoga suparnika Stipana Kujundžića, koji je bio gradonačelnik 1847.-49. No nakon što je Franjo Josip raspustio Ugarski sabor u kolovozu 1861., a predsjednik austrijske vlade Anton von Schmerling uveo autokratski centralistički provizorij u studenom 1861. i tako ponovno suspendirao mađžarsku ustavnost, Mukić se povukao s mjesta gradonačelnika. Politički se profilirao na strani oporbe (tzv. ljevice – »kossuthovaca«) protiv na državnoj razini vladajuće Déakove stranke. Za funkciju gradonačelnika kandidirao se 1867., ali je izgubio od Máte Lénarda, člana Déakove stranke. Ipak, nakon što su u Subotici za zastupnike grada u Ugarskom saboru izabrani zastupnici oporbe 1869. te ponovno 1872., izabran je za gradonačelnika Subotice 1872.

Ivan (János)
Mukić

Tu je funkciju obnašao do 1884., kada je, uslijed promijenjenih političkih prilika u gradu zbog jačanja Liberalne stranke, podnio ostavku te se politički povukao. Jedno vrijeme bio je predsjednik kazališnoga odbora u subotičkom kazalištu. *Neven* u kratkoj vijesti o njegovoj smrti, među ostalim, piše: »Buduć je rođen bunjevac bio, pak nije prijateljio bunjevcom, krivo se misleć, da će bunjevci bolji domljubi bit, ako svoj materinski jezik zanemare«. Međutim, *Neven* skoro 30 godine kasnije, kritizirajući odnos gradonačelnika Károlya Bíróa prema subotičkim Bunjevcima, piše da se ipak »za Lazine [Mamužića] i Mukićeve vlade

svaka varoška objava, koja je bila narodu namijenjena, i bunjevački izdavalala... da su škulski natječaji zaktivali znanje bunjevačkoga jezika tamo di su naša dica u većini«.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Terezije, 1814. god., red. br. upisa 142.

Lit.: *A szabadkai »baloldal« politikai hitvallásának programmja*, Szabadka, 1868; *Neven*, 5/1885, 42/1913, Zombor, Subotica; I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 1–2, Szabadka, 1888–1892; A. Schöpflin, *Magyar Színművészeti Lexikon*, 3, Budapest, 1930; G. Vass, *Szabadka politikai élete a XIX. század második felében, Ex Pannonia*, br. 5–6–7, Subotica, 2003.

S. Bačić

MUKIĆ, Ivan (Subotica 17. X. 1951.), vozač i trener konja kasača. Sin je Lajče i Márije, rođ. Őz. Otac je kasačkoga trkača Branislava. Nakon završene osnovne škole na Šupljaku ostaje kod kuće baveći se poljoprivredom i konjarstvom. Od 1974. natjecao se u kasačkim utrkama. Četiri puta bio je prvak Jugoslavije kao vozač. Postavio je državni rekord na Jugoslavenskom derbiju 1985. na 1600 m s vremenom 1:8 min (prosječno po km), a na Jugoslavenskom derbiju 1986. s grlom Lahor II na 1600 m obara vlastiti rekord s vremenom 1:17,3. Na Brdu kod Kranja u utrci za Kup Maršala Tita osvojio je po jedanput 1. i 2. mjesto. U natjecateljskoj karijeri ostvario je oko 450 pobjeda. Bio je sudionik mnogih memorijala (Memorijal Dr. Stevana Petrovića u Adi, miting u Adi itd.), a na međunarodnim natjecanjima u sedam država tri je puta osvajao pobjede s grlom Lahor II. Među ostalim, tri je puta osvojio pokal *Somborskih novina*: s grlom Aba 1982., s grlom My home 2000. i s grlom Eriberto 2003. Pobjedio je i na Subotičkoj milji s grlom Lahor II 1985. te na subotičkoj utrci Dužijanca s grlom Thadrow 1992. Po završetku intenzivne aktivne natjecateljske karijere počeo se baviti trenerskim pozivom, tj. treniranjem konja, premda i dalje povremeno vozi kasačke utrke i osvaja prva mjesta. Prije svega trenira i priprema konje za utrke sinu Branislavu. Kao njegov trener osvojio je 21 titulu prvaka Republike

Srbije, što ga izdvaja kao najboljega trenera u državi. Živi, radi i bavi se trenerskim pozivom na ergeli na Paliću.

Izvor: osobni iskaz Branislava Mukića, sina Ivana Mukića.

Lit.: D. Prčić, Branislav Mukić, najuspješniji vozač kasačkih utрка u državi : Stotine pobjeda sa sjevera Bačke, *Hrvatska riječ*, br. 40, Subotica, 31. X. 2003; D. Prčić, Branislav Mukić, odgajivač konja i šampionski vozač sulki : Potrebna je velika ljubav i odricanje, *Hrvatska riječ*, br. 487, 27. VII. 2012; <http://www.serbia-trot.org.rs>

P. Skenderović

MUKIĆ, Petar (Mukich, Mukics, Petrus) (? , 1699 – Subotica, 22. IV. 1764.), subotički senator, visoki gradski dužnosnik. Sin je Nikole, vojnoga graničara koji se borio pod Jakovom Sučićem, zapovjednikom Subotice i oberkapetanom Potiske vojne granice. Kada je Marija Terezija poveljom iz 1743. dotadašnjemu vojnomu šancu Subotici dodijelila status privilegiranoga komorskoga trgovišta pod imenom Szent Mária, ime Petra Mukića zapisano je u povelji među 13 doživotnih članova (senatora) prvoga gradskoga magistrata (*Magistratus, Senatus*). Prvih godina po ukidanju vojnoga šanca bio je među članovima magistrata koji su rješavali sporove s pravoslavnim stanovništvom grada koje je odlučilo ostati u vojnoj službi, a još se nije odselilo iz grada, te s plemićima koji su odbijali davati daće. Ispred magistrata često je sudjelovao u uređenju međa između pojedinih posjeda, gradskih pustara i uopće zemljišnih sporova. Za nadzornika gradskoga stočnoga fonda izabran je 1751. Više je puta predsjedao sjednicama magistrata u odsutnosti suca (*Iudex*), čelnika gradskoga magistrata, kao njegov zamjenik. Prilikom godišnje restauracije lokalnih tijela vlasti (izbora) za mjesto suca neuspješno se kandidirao 1746. i 1755. Ponovno se kandidirao 1756. te ga je izborno tijelo, koje su činili gradski magistrat i izabrana općina sa 60 članova, izabralo na tu dužnost, koju je obnašao do 1758.

Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 2, Szabadka, 1892; G. Ulmer, Privilegija Kraljevskoj komorskoj varoši Sent Marija 1743.,

u: *Koreni : Svedočenje vekova : Pravni položaj i stanovništvo Subotice 1391 – 1828.*, Subotica, 1991; Z. Mandić, V. Manasijević, *Prothocolum Opidi Cameralis Regio Privilegiati – Szent Maria, antehac Szabadka vocati 1743-1756*, Subotica, 2006.

S. Bačić

MUKIĆ, Simon (Mukits, Mukich, Šimun) (Subotica, 3. II. 1861. – Aljmaš /madž. Bácsalmás/, 26. XII. 1924.), odvjetnik, političar. Sin je vojnoga časnika Aurela i Terezije, rođ. Mukić. Nakon završenoga pravnoga studija odvjetnički (pravosudni) ispit položio je 1895. Isprva je radio kao činovnik u Peštanskoj županiji, ali se vraća u Suboticu, gdje otvara odvjetnički ured. Politički je oponent Liberalne stranke (*Szabadelvű Párt*) i vlasti subotičkoga gradonačelnika Laze Mamužića. Sudjelovao je u njegovu rušenju 1901. te je kao član Kossuthove Stranke neovisnosti i '48. (*Függetlenségi és 48-as Párt*) bio zastupnik Subotice u Ugarskom saboru u tri mandata 1901.-10. Njegovu kandidaturu za saborskoga zastupnika 1901. podržao je Ago Mamužić nakon političkoga razlaza s Lazom Mamužićem, kao i *Neven*. U to je vrijeme postao i član Katoličkoga kruga u Subotici. No subotički Bunjevci ubrzo su se razočarali u njega jer ništa nije poduzeo na ostvarenju jezičnih prava Bunjevaca. Njegovi članci i politički program objavljavani su u subotičkom madžarskom tisku, a saborski govori u stenografskim zapisnicima sa zasjedanja Ugarskog sabo-

Simon Mukić

ra. Objavio je svečani govor u povodu 110. obljetnice rođena Lajosa Kossutha. Bio je ugledni član subotičkoga *Népköra* (danas kulturno-umjetničkoga društva), tadašnjega praktično mjesnoga ogranka Stranke neovisnosti. Nakon krize u *Népköru* osniva

Függetlenségi kör 1902. te je glavni urednik subotičkoga glasila Stranke neovisnosti i '48 *Függetlenség*, koji je izlazio 1906.-08. Nakon početne koalicije u rušenju Laze Mamužića ubrzo se razišao s novim gradonačelnikom Károlyom Bíróom, subotičkim vođom liberalne Narodne stranke (*Nemzeti Párt*). Bíró je u gradu vladao s pristašama liberalne Narodne stranke rada (*Nemzeti Munkapárt*), koju je vodio István Tisza, sin Kálmána Tisze, nekadašnji vođa Liberalne stranke, kao i s drugim strankama.

Marko Protić piše da se za vrijeme rata »kavalirski«
ponašao prema Srbima i Bunjevcima i »da je kao čovek bio vrlo dobar. Bivši tisinovci, Mukićevi zagriženi protivnici, da bi mu nahudili i da bi ga najedili, bez preke nužde u vreme rata uvek su mu u kuću ukonačavali oficire, što mu je vrlo neprijatno bilo«. Nakon što je u vrijeme raspada Austro-Ugarske liberalni političar Mihály Károlyi 25. X. 1918. u Budimpešti organizirao svojevrsnu protuvladu Madžarsko nacionalno vijeće, koje je u »revoluciji jesenskih ruža«
njegovim imenovanjem za predsjednika 31. X. 1918. postalo vladom, mjesna madžarska vijeća osnivana su u mnogim gradovima Ugarske (dok su svoja vijeća formirali nemadžarski narodi). Istog dana navečer je u dvorani kina *Korzo* u subotičkoj Gradskoj kući osnovano tijelo nove gradske vlasti – Madžarsko nacionalno vijeće, na čelu sa Simonom Mukićem, koje je prihvatilo Károlyijev liberalni politički program i neovisnost Madžarske. Mukić je bezuspješno pokušao uključiti u rad ovog tijela i subotičke Bunjevce i Srbe, ali su oni to odbili. Nakon osnivanja Bunjevačko-srpskoga narodnoga vijeća u Subotici 10. XI 1918. Madžarsko nacionalno vijeće bezuspješno ga je pokušalo privoljeti na suradnju i podjelu vlasti u gradu. Mukić je 12. XI. 1918. podnio ostavku na dužnost u subotičkom MNV-u pravdajući se bolešću, ali zapravo i zbog neslaganja u MNV-u, a sutradan je srbijanska vojska vlakom stigla u Suboticu te je MNV ubrzo praktično prestao postojati.

Poslije je optirao za Madžarsku, a prema Protiću, govorio je »da tamo ide samo

radi toga, što se on, odrastao u mađ. duhu, osećao uvek kao Mađar, a priznaje vrlo rado, da se u Subotici prijatnije osećao pod srpskim režimom, nego za vreme rata pod mađarskim, kada su Suboticom gospodari- li tisinovici sa dr. Biroom«.

Djelo: *Dr. Mukits Simon orsz. képviselő ünnepi beszéde. Mondotta a Kossuth Lajos 100-ik születés napjára rendezett emlékünnepen Szabadkán 1902. szeptember 21-én*, Szabadka, 1902.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F: 451-22, Matica krštenih župe sv. Terezije, god. 1861. red. br. upisa 143.

Lit.: *Neven*, 5,11/1901, 8/1902, 7/1906, Subotica; J. Szinnyei, *Magyar írók élete és munkái*, 9, Budapest, 1903; *A Szövetkezett Balpárt arcképcsarnoka*, Budapest, 1905; S. Borovszky (ur.), *Bács-Bodrog vármegye*, 2, Budapest, [1909]; *Magyar Jövő*, 296/1924, Budapest; M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1938; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1848–1919)*, Szabadka, 1973; A. Lebl, *Gradanske partije u Vojvodini 1887 – 1918*, Novi Sad, 1979; M. Grlica, G. Vaš, Subotica u Jugoslaviji, *Pro memoria*, br. 7, Subotica, 1989; M. Grlica, Karolj Biro gradonačelnik u potrazi za kompromisom, *Rukovet*, 4-5-6-7/2003, Subotica; D. Ballabás, J. Pap, J. Pál, *Az országgyűlés tagjainak archontológiája*, Eger, 2020.

S. Bačić i V. Nimčević

MUKIĆ, Stipan (Krunoslav, Stipe, Stjepan) (Žednik, 3. IV. 1855. – Subotica, 14. V. 1913.), pjesnik, glazbenik. Sin je Stipana i Marcele (Marije, Cecilije), rođ. Stantić. U četvrtoj godini izgubio je vid. Izučivši glazbu, postao je kantor u franjevačkoj crkvi u Subotici. Pridružio se preporodnom djelovanju Paje Kujundžića od samog početka, pa je u *Bunjevačko-šokačkoj Danici* za 1884. objavio prijevod jedne pjesme Józsefa Bajze. Pisao je rodoljubivu i prigodničarsku poeziju, koju je objavljivao u *Subotičkoj Danici* i *Nevenu*. Od prigodnih pjesama najznačajnije su mu oproštajne, koje spjevao prigodom smrti istaknutih osoba, pa ih je na sprovodima i sam pjevao (npr. *Oprostnica pok. Ivana Kujundžić*). Uglazbio je više pjesama. Najpoznatiji je kao skladatelj pjesme Nikole Kujundžića *Kolo igra, tamburica svira*, koja je do danas ostala jedna od najpoznatijih bu-

njevačkih pjesama. Uglazbio je i pjesmu Mije Mandića (*Na veliko prelo*, 1891.), a s Nikolom Kujundžićem objavio je knjižicu prijevoda *Svete pisme za jubilarnu godinu 1900.* u izdanju Društva sv. Stipana iz Budimpešte. Uglazbio je i druge pjesme: *S onu strane Dunava, Čije li su tarabe, Alaj volim garavu, Oj divojko brigo materina, Teško travi koja rose nema, Kad zaigra tamburica jasna* i dr. Svirao je orgulje na svečanoj sv. misi 29. X. 1903. u povodu 25. obljetnice Pučke kasine u subotičkoj franjevačkoj crkvi, »gdi se vištim meštrom pokazo«. Pajo Kujundžić u *Nevenu* 1913. piše za njega da je oko »čišćenja našeg jezika u Subotici mnogo učinio. Njegovom oštrom špotnjom [ismijavanjem] znao je u jedan čas izbiti sa usana bunjevca podkraudenu tuđu rič.«

Neven je potkraj 1894. pisao da Stipan Mukić, »pivač subotičkih franjevaca«, priprema *Novi molitvenik*, za koji se skuplja pretplata te da će ga izdati knjižar Gjuro Kreči, ali sačuvanih primjeraka nema. No kako u svibnju 1912. *Neven* piše da je »Krunoslav Mukić subotički pivač« sastavio *Molitve i bogoljubne pisme o Bl. Div. Mariji* te da ih je tiskao Vinko Blesić, on bi mogao biti anonimni autor dva molitvenika tiskana 1895: *Bogoljubne pisme od bl. Dvice Marije te Molitve u oči preminuća i Bogoljubne pisme od Bl. Dvice Marije. Novo podpunjeno izdanje*, koje su tiskani kod Vinka Blesića. Iznova prošireno izdanje doživjelo je još tri izdanja (1901., 1905., 1907.), za koja je navedeno da se dobivaju kod »Gjuro Kreči u Subotici«. Novo prošireno izdanje Vinko Blesić dao je ponovno tiskati 1912. u Budimpešti.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Ivana Krstitelja u Staroj Moravici, red. br. upisa 26/1855; Matica umrlih Grada Subotice, red. br. upisa 968/1913.

Djela: *Bogoljubne pisme od bl. Dvice Marije*, Subotica, 1895; *Molitve u oči preminuća i Bogoljubne pisme od Bl. Dvice Marije. Novo podpunjeno izdanje*, Subotica, 1895; *Svete pisme za jubilarnu godinu* (prijev. s N. Kujundžićem), Subotica, 1900; *Bernadica. Molitve u oči preminuća i bogoljubne pisme od bl. Dvice Marije. Novo popunjeno izdanje*, Subotica, 1901. (1905², 1907³); *Molitve u oči*

preminuća i bogoljubne pisme od Bl. Div. Marije. Iznova popravljeno izdanje sa slikama, Budapest, [1912].

Lit.: Neven, 8/1888, 2/1891, 11/1894, 9/1896, 6,11/1903, 17/1912, 18/1913, Subotica; S. Kozocsa (ur.), *Magyar könyvészet 1911 – 1920*, 2, Budapest, 1942; I. Kujundžić, Bunjevačko-šokačka bibliografija, *Rad JAZU*, 355, Subotica, 1969; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, *Subotička bibliografija: A szabkai kiadványok bibliográfiája*, 2, 1870 – 1918, Subotica, 1993; K. Čeliković (prir.), *Etno izložba »S Božjom pomoću«* »Molitvom i prilikom prid Bogom« : *Katalog uz izložbu*, Subotica, 2007; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

S. Bačić, S. Mačković i V. Nimčević

MUKIĆ, Šime (Mukits, Simon) (Subotica, 22. X. 1787. – Pešta, 28. XI. 1847.), subotički senator, visoki gradski dužnosnik, zastupnik u Ugarskom saboru, prisjednik Kraljevskoga sudbenoga stola. Otac Ivan imao je status građanina (*civis*) i bio je senator u Maria Theresiopolisu (Subotici). Šimini su sinovi Ivan (János), Aurél i Ernő (Ernest). Osnovnu školu završio je u Segedinu, gdje je pohađao i Pijaristički humanistički licej 1802.-05. Kao gradski senator (član magistrata) obnašao je najprije dužnost gradonačelnika 1828.-34., u čijoj su nadležnosti u to vrijeme bila gospodarska pitanja, a potom je obnašao dužnost čelnika magistrata – gradskoga suca (»birova«) 1834.-42. Nakon što je izabran za prisjednika (porotnika, »sidnika«) Kraljevskoga sudbenoga stola u Pešti, podnio je ostavku na dužnost gradskoga suca 1842. te dao tiskati na mađarskom i u prijevodu na hrvatski (»iz mađarskóg na illirsko prinesheno«) u Segedinu oproštajni govor upućen najvišim gradskim tijelima – poglavarstvu (magistratu) i izabranoj općini (»pulgerskoj općini«).

Bio je zastupnik grada na zasjedanjima Ugarskoga sabora 1825.-27., 1830. i 1832.-36. Zamijećen je kao vrlo vješt zastupnik gradskih interesa na zasjedanju tzv. reformnoga sabora 1825.-27., pa je nakon kraja njegova zasjedanja izabran u zemaljski odbor za pripremu reformi i ostao u Pešti do 16. VI. 1829. Na tzv. krunidbenom saboru 1830. (okrunjen je prijestolonasljednik

Ferdinand V. iako je bio nesposoban za vladanje zbog bolesti) Mukić je imenovan vitezom. Požrtvovno je zastupao Maria Ther-

Šime
Mukić

siopolis i na tzv. dugom saboru 1832.-36. Njegov saborski rad zamijetili su i građani Bártfe (*slovač.* Bardejov), a poslije i Eperjesa (*slovač.* Prešov), pa su ga imenovali svojim počasnim građaninom. Gradsko poglavarstvo Maria Theresiopolisa odlučilo je da se Mukića po povratku s kraja zasjedanja sabora 1836. svečano dočeka, pa ga je kod čarde u Tompi dočekao banderij i svečano upregnute kočije. Odande su ga dopratile u grad, gdje ga je dočekala glazba, a zatim ga je za tu prigodu imenovani odbor posjetio kod kuće.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, Matica krštenih župe sv. Terezije, 1787. god., red. br. upisa 1021.

Lit.: *Libri regii*, knj. 65, str. 892–894; I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 1–2, Szabadka, 1888-1892; J. Illéy, B. Pettkó, *A Királyi könyvek. Jegyzéke a bennünk foglalt nemesség czim, czimer, előnév és honosság adományozásoknak 1527 – 1867*, Budapest, 1895; L. Heka, *Dalmatini (Bunjevci) u slobodnim kraljevskim gradovima Segedinu i Subotici*, Subotica, 2015; L. Segi, *Studenti sa današnje teritorije AP Vojvodine na univerzitetima i visokim školama Kraljevine Ugarske 1736.–1850.*, Novi Sad, 2020.

S. Bačić i V. Nimčević

MULIH, Juraj (Hrašće, Turopolje, 30. IV. 1694. – Zagreb, 31. XII. 1754.), isusovac, vjerski pisac, misionar. Isusovačku gimnaziju završio je u Zagrebu. U Družbu Isusovu stupa u Beču 1714., a svećeničke zavjete položio je 1717. Poslije studija filozofije u Trnavi 1716.-19. vratio se u Zagreb, gdje je predavao u isusovačkoj gimnaziji 1719.-22. Studij teologije završio je u Trnavi 1722.-26., nakon čega je zaređen za svećenika.

Poslije je htio otići u misije u Indiju, no Crkva ga šalje u Slavoniju i Ugarsku kako bi obrazovao i odgajao hrvatski narod i u nje-mu vršio svoje misije. Tako je od 1727. pa sve do smrti djelovao kao pučki misionar u sjevernoj, srednjoj i istočnoj Hrvatskoj te među Hrvatima u Ugarskoj. Na početku djelovanja obnovitelj Kalačko-bačke nadbiskupije nadbiskupa Gabrijele Patačica u južnoj je Ugarskoj 1734. držao misije u Bačinu (*madž. Bática*), Baji, Baču i Subotici. Dok je boravio u Subotici, izaslanstvo iz Segedina zamolilo ga je da drži misije i u tom gradu te je tako poslije djelovao i u susjednoj Čanadskoj biskupiji. Od suvremenika je nazvan *Croatiae gentis apostolicus* – apostol hrvatskog naroda. Obilazio je pojedine gradove i župe držeći tzv. pokorničke misije. U književnom je radu jedan od najplodnijih pisaca hrvatskoga kajkavskoga baroka. Iako kajkavac, pisao je i čakavski i štokavskom ikavicom, ovisno o čitateljima kojima su djela bila namijenjena. Napisao je više od 30 djela duhovnoga sadržaja (katekizme, molitvenike, pjesmarice, propovijedi i priručnike za različite bratovštine i pobožnosti) na tri narječja – kajkav-

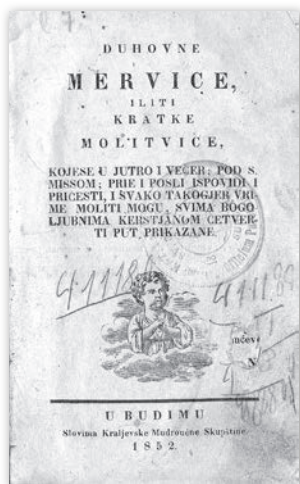
su prerađena i ponovno tiskana, a veći je broj objavio anonimno. Autor je prvoga hrvatskoga bontona (*Regule dvorjanstva*, na temelju latinskoga predloška francuskoga isusovca Léonarda Périna), koji je tiskan u njegovu djelu *Duhovno zerczalo*, te prve kajkavske početnice (*Abeczevicza slovin-ska*, 1746). Molitvenik *Nebeszka hrana* doživio je sedam izdanja.

Iako je u prvome redu kajkavski pisac, za slavonske, a preko njih i za podunavske ugarske Hrvate značajan je njegov štokavski molitvenik *Duhovne mervice, illiti male-ne molitvice*, koji je posmrtno doživio više izdanja. Prvo izdanje tiskano mu je za života 1749. u Zagrebu. Poslije smrti tiskano je u Presborku (Požunu) 1758., a izmijenjeno izdanje u Osijeku 1802. U Budimu je anonimno objavljen još četiri puta (1818., 1827., 1843. i 1852.).

Odabrana djela: *Piszanica duhovna*, Bech, 1734. (1754²); *Poszel apostolszki*, Zagreb, 1742; *Skola Kristusseva*, Zagreb, 1744; *Duhovno zerczalo* [Zagreb, 1742]; *Nebeszka hrana*, Zagreb, 1748. (1779,² 1815,³ 1853,⁴ Varaždin, 1875,⁵ 1883⁶); *Duhovne mervice, illiti Malene molitvice iz veche knjige izvadjene / i kerstjanskoj dicsici priporuscene*, Zagreb, 1749. (Presbork, 1758, popravljeno izdanje, Osik 1802); *Duhovne mervice, illiti Malene molitvice, iz veche knjige izvadjene, svim bogolyubnim kerstjanom za u sluxenye prikazane*, Budim, 1818. (*Duhovne mervice, illiti malene molitvice : koje se u jutro i vecser, pod s. missom, prie i posli ispovidi i pricsesti i svako takogjer vrime moliti mogu*, Budim, 1827,² 1843³, *Duhovne mervice, illiti kratke molitvice kojese u jutro i vecser, pod s. missom, prie i posli izpovidi pricsesti i svako takogjer vrime moliti mogu*, 1852⁴).

Lit.: I. Kujundžić, Bunjevačko-šokačka bibliografija, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; I. Fuček, *Juraj Muliš život i djelo*, Zagreb, 1994; A. Sekulić, Vjerovjesnička služba B. Kašića i J. Muliha među bačkim Hrvatima, *Vrela i prinosi*, 21, Zagreb, 1996/1997; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; *Turopoljski leksikon*, Zagreb, 2021.

S. Bačić

J. Muliš, *Duhovne mervice, illiti kratke molitvice*, Budim, 1852.

skom, štokavskom (ikavicom) i čakavskom (za gradišćanske Hrvate) te je najplodniji onodobni hrvatski katehitički pisac. Mnoga od njih doživjela su više izdanja, neka

MULTIKULTURALIZAM (*engl.* multiculturalism < multi /množ. *lat.* multus/: mnogo + kultura), javna politika koja putem obrazovanja i medija promiče interes i znanje o različitim kulturama na državnoj ili lokalnoj razini te njihovu ravnopravnost i međusobno poštovanje. Uspostavljena je

u Kanadi početkom 1960-ih najprije kao *bikulturalizam* i *bilingvizam*, s namjerom da se izgradi i učvrsti komunikacija i povjerenje između anglofonih i frankofonih građana te zemlje, a početkom 1970-ih praktično se proširila na poticanje i čuvanje svih etničkih kulturnih baština kanadskoga stanovništva. Iako politika multikulturalizma nije zaustavila asimilaciju neanglokanadskih i nefrankokanadskih etničkih skupina u prevladavajuću anglokanadsku kulturu, imala je stanovite uspjehe u vrednovanju naslijeđa tih skupina. Poslije su neke zapadne zemlje usvojile dio sadržaja iz kanadske multikulturalne politike, npr. zaštitu kulturnih različitosti od opće težnje u modernim društvima za ujedinjavanjem svih kulturnih sadržaja, ali se ujedno nastojalo ukloniti često neravnotežne odnose između kulture većinskoga i manjinskih naroda unutar pojedinih zemalja, s time da obujam i kvaliteta primjene multikulturalizma u pojedinim zemljama znatno varira. Kritičari multikulturalizma napominju da je više riječ o poticanju koegzistencije različitih kultura negoli o njihovu prožimanju te su novije teorijske rasprave dovele i do ideje interkulturalizma, kojim se potiče međusobno povezivanje i prožimanje više kultura, a ne samo njihov slobodan razvoj. U svakom slučaju, multikulturalizam je suprotan politici kulturne asimilacije ili jednolikosti, a blizak kulturnom pluralizmu. Iako je multikulturalizam prihvaćen u školskim programima većine demokratskih zemalja, radi upoznavanja i poštivanja različitih kultura i naroda, a ponajprije onih s kojima većina u dotičnoj zemlji dolazi u dodir, bilo kao s pripadnicima starih manjina bilo kao sa zajednicama novih useljenika, globalne političke promjene, prije svega snaženje islamskoga ekstremizma, uz slabu integraciju migranata iz islamskoga svijeta u zapadna društva, dovele su do krize politike multikulturalizma u tim zemljama.

Nakon propasti socijalističkoga bloka zemlje Srednje i Istočne Europe ponovno su se etablirale kao etnocentrične države *par excellence*, čije političke elite imaju tradicionalnu sumnju prema lojalnosti

manjina. Ipak, najčešće su iz vanjskopolitičkih razloga donosile propise o pravima manjina kao jedan oblik multikulturalne politike. Pri tome treba imati u vidu i da u nekim zemljama zapadne demokracije izvorni multikulturalizam davanje prava manjinama opredmećuje kroz federalni ili kvazifederalni oblik teritorijalne autonomije (Belgija, Španjolska), dok srednjoeuropske zemlje ne prihvaćaju taj model, već model kulturne autonomije, koji ne uključuje teritorijalnu autonomiju zbog potencijalnih secesionističkih težnji manjina prema susjednim matičnim državama. Doda li se tome nedostatak stabilnih povijesnih demokratskih iskustava, zapadna politika multikulturalizma u bivšim socijalističkim državama pokazala se upitnom. Po pravilu se svodi na svojevrsan *izolacionistički* ili *segregativni* multikulturalizam, u kojem različite manjinske kulture tek u određenoj mjeri koegzistiraju s većinskom.

Lit.: *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; V. Kimlika, *Multikulturalno građanstvo*, Novi Sad, 2002; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; G. Bašić, K. Crnjanski, *Politička participacija i kulturna autonomija nacionalnih manjina u Srbiji*, Beograd, 2006; *Enciklopedija opća i nacionalna*, 16, Zagreb, 2007; S. Ilić, Srbija između multietničnosti i multikulturalnosti, *Migracijske i etničke teme*, 4/2009, Zagreb; V. Stanković-Pejnović, Prošlost i budućnost multikulturalizma na jugoistoku Evrope, *Međunarodni problemi*, 3/2010, Beograd; A. Lošonc, D. Prole (priř.), *Aporije multikulturalizma*, Novi Sad, 2012; G. Bašić, M. Pajvančić, *Od segregativne ka integrativnoj politici multikulturalnosti*, Beograd, 2015; A. Lošonc, Da li smo u epohi posle multikulturalizma?, u: *Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura*, 2, Novi Sad, 2015; V. Stanovčić, G. Bašić (ur.), *Stanje i perspektive multikulturalizma u Srbiji i državama regiona*, Beograd, 2016.

S. Bačić

MUNK, Arthúr (Artúr) (Subotica, 25. V. 1886. – Subotica, 8. XI. 1955.), prozni pisac, liječnik. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici, a studij medicine u Budimpešti 1909. Do 1911. bio je liječnik pripravnik u budimpeštanskoj bolnici Szent János i služio vojsku. God. 1911. i 1912. bio je brodski liječnik na prekoceanskom parobrodru *Carpathia*, poznatom po tome što je prvi spašavao preživjele brodolomnike s

Titanica. Bio je voditelj zdravstvene službe za željezničare na pruži Knin – Ogulin u Gračacu 1913.-14. Kao liječnik unovačen je u Prvom svjetskom ratu, a 1917. na ruskoj fronti pada u zarobljeništvo. Bio je liječnik Crvene armije i ratnih zarobljenika do sredine 1921., kada se vraća u rodni grad i otvara privatnu ordinaciju. Liječnik je socijalnog osiguranja u Okružnom uredu 1921.-44., a 1944.-45. liječnik je u JNA i upravnik bolnice za zarazne bolesti. Nakon što je demobiliziran, ponovno radi u privatnoj praksi. Liječio je i onda kada pacijenti nisu mogli platiti, zbog čega su ga Subotičani zvali »liječnik za siromašne«.

Kao gimnazijalac surađivao je u nekoliko subotičkih listova, a kao student u budimpeštanskim listovima. Napisao je nekoliko romana. Autobiografski roman *Köszönöm addig is...* iz 1953. prevela je na slovenski njegova unuka Stela Munk 2005. Za povijest subotičkih Hrvata vezuje ga satirična fantazmagorična novela *A repülő Vučidol (Leteći Vučidol)*, koju je kao prvo književno ostvarenje napisao skupa s drugim tada mladim novinarima Gézom Csáthom i Emilom Havasom u subotičkom tjedniku *Bácskai Hírlap* 1906. Novela sadržava i dokumentarne elemente vezane za povijest Subotice, prije svega u

vezi s prvom uzlijetanjem zrakoplova Ivana Sarića, koji je i glavni junak knjige pod imenom István (Stipan, Stjepan) Francziskovity. Osim njega u djelu se spominju i mnoge druge subotičke povijesne ličnosti. Novela je ostala nezavršena, vjerojatno jer su Munk i Csáth imali obveze na sveučilištu, a Havas je nije htio završiti sâm. Posmrtno je objavljeno nekoliko izdanja na mađarskom jeziku. Robert Tilly ju je na srpskome objavio u subotičkoj *Rukoveti* (br. 1-2-3/2008). U njegovu prijevodu na hrvatski jezik, pri čemu je mađarski sleng prevodio na lokalni bunjevački idiom, objavljena je kao posebna knjiga 2013.

Djela: *A nagy káder*, Budapest, 1930; *A hinterland*, Szabadka, 1933. (Újvidék, 1981²); *Köszönöm addig is...*, Újvidék, 1953. (Noviszád, 1956², Budapest, 2018³); *Bácskai lakodalom*, Újvidék, 1961. (2016²); *A repülő Vučidol*, Szabadka, 1978. (Budapest, 1980,² Szeged, 2001³; hrv. prijev. *Leteći Vučidol*, Subotica, 2013.).

Lit.: *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; L. Gerold, *Jugoszláviai Magyar irodalmi lexikon (1918-2000)*, Újvidék, 2001; Nova knjiga u izdanju HAD-a : Hrvatski prijevod Letećeg Vučidola, *Hrvatska riječ*, br. 538, Subotica, 26. VII. 2013; D. Bašić Palković, Gradoljubna i danas aktualna novela, *Hrvatska riječ*, br. 539, Subotica, 2. VIII. 2013; V. Čutura, Géza Csáth, Arthur Munk, Emil Havas, *Leteći Vučidol* [prikaz], *Nova riječ*, 2/2014, Subotica; <http://topmuz.rs/sr/doktor-munk> (pristupljeno 1. VII. 2021).

Z. Sarić

MUSIN, Antun (Anton, Antal) (Subotica, 24. VI. 1919. – Trešnjevac, 17. II. 2006.), pisac. Sin je Antuna i Julianne, rođ. Gál. Građansku školu završio je u Subotici. Bio je među četrdesetak učenika srednjih škola koje je za dobar uspjeh i vladanje nagradila Pučka kasina 1924. Kraće pripovijesti na hrvatskom objavljivao je u somborskim *Našim novinama* 1943.-44. Zbirku novela *Igra sudbine* objavio je u listopadu 1945.

Djelo: *Igra sudbine*, Subotica, 1945.

Lit.: *Hrvatske novine*, br. 28/1924, Subotica; K. Bunić [I. Kujundžić], *Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Subotica, 1946; A: Čota Rekettye, *Naše novine*, politički, gospodar-

A. Munk, *Leteći Vučidol*, Subotica, 2013.

ski i društveni list 1943.–1944. (Zombor Sombor) – Bibliografija, *Klasje naših ravni*, 1-2/2013, Subotica.

S. Bačić i V. Nimčević

MUSIN, Josip (Subotica, 9. VIII. 1925. – Novi Sad, 14. III. 1945.), remenar, partizanski borac. Sin je Ivana i Marije, rođ. Kopunović. Rođen je i odrastao u subotičkoj četvrti Gat. U mladosti je izučio sarački zanat i njime se bavio do mobilizacije u VIII. vojvođansku udarnu brigadu 26. X. 1944. Sudjelovao je u krvavoj Batinskoj bici u studenom 1944. Kao bataljanski kurir teško je ranjen tijekom Bolmanske bitke 10. III. 1945. između Baranjskoga Petrova Sela i Bremena (*madž.* Beremend). Preminuo je u bolnici u Novom Sadu.

Lit.: *Spomenica palim borcima i žrtvama fašističkog terora 1941–1945.*, Subotica, 1988; M. Grlica, A. Hegediš, M. Dubajić, L. Merković, *Imenik žrtava Drugog svetskog rata na području subotičke opštine*, Subotica, 2000.

S. Bačić

MUVOLOVKA (muvara), naprava za hvatanje muha. Kako su muhe uvijek predstavljale problem u svim kućanstvima, a posebice na salašima u ljetnom razdoblju, dok se nisu pojavili sprejevi i druga suvremena kemijska sredstva protiv muha, koristile su se muvolovke. Korištene su dvije osnovne vrste.

Jednu predstavlja posebno oblikovana staklena boca za hvatanje muha. Izrađivale su se u tri veličine (mala, srednja i velika). Ovisno o tipu, boca je bila visoka 16–20 cm i postavljena na tri staklene noge visine oko 15 mm, koje su bile međusobno razmaknute pod kutom od 120 stupnjeva. Srednji dio dna boce otvoren je, otvor je kružnoga oblika i uvrnut je prema unutra te čini žlijeb uzdignut u unutrašnjost boce visine od oko 4 cm. Širina kružnoga otvora na donjem dijelu boce (na dnu boce) iznosi 7 cm i više, ovisno o tipu. Gornji dio boce sužen je kao kod klasičnih boca, s otvorom od oko 20 mm, u koji se stavlja stakleni čep. Prethodno bi se u malo vode rastopila žlica šećera, pa bi se s boce skinuo stakleni čep te se u malo nakošenu bocu lagano nalijevala otopina šećera u vodi u žlijeb u

unutrašnjost boce, pri čemu se moralo paziti da tekućina ne prijeđe preko ruba žlijeba kako ne bi iscurila van kroz donji otvor. Potom bi se čep vratio u otvor boce, koja

Muvolovka

se odložila na odgovarajuće mjesto. Umjesto šećerne otopine koristila se i *surutka* (kisela tekućina koja se izdvaja iz mlijeka nakon sirenja, sirutka), koja je zbog kisela mirisa još više privlačila muhe. Privučene mirisom, muhe bi ušle u bocu od dolje, ušetale bi kroz prostor između staklenih nogu boce, a kako je srednji dio dna boce otvoren, muha bi uletjela u bocu. Kako muha instinktivno leti prema gore, nije mogla izletjeti iz boce jer je začepljena te je neprestano letjela u krug u unutrašnjosti boce, dok se ne bi umorila ili greškom upala u otopinu ili surutku i utopila se.

Drugi su tip ljepljive trake koje se vješaju o strop, tavanicu ili se *rajsenglom* pričvrsti za tavanicu, sljeme ili gredicu u prostoriji i ostavi visjeti. Traka je ljepljiva s obje strane, a kada muha sleti na nju, ostane prilijepljena i na njoj ugine. Kada se traka napuni muhami, skida se i baca te zamjenjuje novom.

Oba su tipa muvolovki ekološka sredstva za oslobađanje od muha.

Lit.: M. Peić, G. Bačlja, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad – Subotica, 1990.

P. Skenderović

DOPUNE

BAČKA, rezistentna bijela vinska sorta. Stvorena je u Srijemskim Karlovcima na oglednom dobru Poljoprivrednoga fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu. Priznata je 2002. Autori su Petar Cindrić, Nada Korać i Vladimir Kovač.

Nastala je križanjem sorata Petra i Bianca. Petra je također relativno nova domaća sorta, nastala križanjem Kunbaráta i Traminca. Odlikuje se visokom otpornosti prema niskim temperaturama, nakuplja mnogo šećera i obično daje desertno vino blagogoga muškatoznoga mirisa. Što se tiče otpornosti prema gljivičnim bolestima, grožđe Petre nije sklono truljenju, tolerantna je na peronosporu, a osjetljiva na pepelnicu. Drugi roditelj Bianca iznimno je vrijedan međuvrtni hibrid stvoren u Mađarskoj. Zbog visoke otpornosti na tri gljivične bolesti i niske temperature u kratkom razdoblju postala je veoma cijenjena ne samo u Mađarskoj nego i u Austriji, Kanadi i Švicarskoj.

Sorta Bačka razvija snažan čokot s uspravnim rastom lastara. List je trodijelan ili cijel, debelog tkiva, gol, sa široko otvorenim drškinim urezom. Grozd je srednje veličine, srednje zbijen, kupastog oblika, prosječne mase oko 200 grama. Peteljka je grozda duga i zelene boje. Okrugle bobice imaju debelu pokožicu, zelenkaste su boje, a sa sunčane strane imaju ružičastu nijansu. Neutralnog su okusa.

U odnosu na Graševinu, koja je bila kontrolna sorta pri priznavanju, Bačka sazrijeva ranije za oko dva tjedna. Redovito i obilno rađa. U ogledima na pjeskovitim terenima oko Subotice od svih ispitivanih sorata očitovala najveću i najpostojaniju rodnost. U prosjeku daje 15-18 tona grožđa po hektaru. Krajem rujna dostiže 18-19 % šećera. Može i više, ali u ovim slučajevima daje prejako neharmonično vino, s niskim kiselinama. Inače vina Bačke neutralnog su okusa, po kvaliteti blizu Graševini.

Sorta je pokazala vrlo visoku otpornost prema gljivičnim bolestima. U pogledu otpornosti na peronosporu nadmašuje Biancu. Otporna je i na pepelnicu i na sivu

plijesan grožđa. Također je otporna i na niske zimske temperature, osobito početkom i sredinom zime.

Na temelju dosadašnjih iskustava u Srijemu, okolini Subotice i u ravničarskim krajevima Mađarske (Alföld) sorta se može uspješno gajiti bez kemijske zaštite od najvažnijih gljivičnih bolesti te je veoma pogodna za ekološku proizvodnju vina. U Mađarskoj se u ovom cilju intenzivno širi posebno u vinogorjima Hajos-Baja i Kunság.

Lit.: E. Hajdu, Gy. Bisztray, P. Cindrić, D. Ivanišević, N. Korać, J. Lázár, M. Medić, E. Szegedi, *Sorte vinove loze, sadni materijal i bolesti*, Budapest, 2011; P. Cindrić, N. Korać, D. Ivanišević, *Ampelografija i selekcija vinove loze*, Novi Sad, 2019.

P. Cindrić

ČAČIĆ, Orjana → Momčilović – Čačić, Orjana

DANI ANTUNA GUSTAVA MATOŠA I DR. JOSIPA ANDRIĆA, godišnja kulturna manifestacija. Organizira je HKUD *Matoš* iz Plavne od 2009. u čast dva hrvatska velikana koji su dijelom svojega života bili povezani s ovim mjestom. Tijekom dvodnevne manifestacije priređuje se raznovrstan program: stručna predavanja u vezi sa životom i radom Antuna Gustava Matoša i Josipa Andrića drže jezikoslovci, znanstvenici, profesori, književnici i glazbenici iz Vojvodine i Hrvatske, predstavljaju se knjige, održava se likovna kolonija, sveta misa, priređuju radionice i slični programi za djecu, svečana akademija s prigodnom izložbom slika, fotografija i dr. U programu sudjeluju odjeli društva (literarni, pjevački, folklorni, tamburaški), uz goste iz Hrvatske i Vojvodine, napose druge hrvatske udruge kulture, i dr.

J. Dumendžić

DIONIS, rezistentna crna vinska sorta. Stvorena je u Srijemskim Karlovcima, na oglednom dobru Poljoprivrednoga fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu. Priznata je 2017. Autori su Petar Cindrić, Nada Korać i Dragoslav Ivanišević. Nastala je križanjem

sorata Cabernet franc klon 11 E i domaće nove sorte Panonia, koja ima visoku otpornost na plamenjaču i pepelnicu. Cilj je bio stvaranje crne vinske sorte otporne na najvažnije gljivične bolesti. U nasljednoj osnovi sorte Dionis nalazi se samo 4,7 % gena drugih vrsta roda *Vitis*, dok je više od 95 % gena podrijetlom od većeg broja sorata *Vitis vinifera*.

Sorta Dionis formira rijedak i uredan špalir, koji se lako održava. Čokot je srednje bujnosti, s uspravnim rastom lastara i malim brojem zaperaka. Listovi su srednje veličine, petodijelni, slični listu sorte Cabernet franc. Gornji su bočni urezi duboki, zatvoreni, a donji plitki i otvoreni. Drškin urez otvoren je, oblika slova V. Liska je tamno zelena i čvrstog tkiva. Lisna je drška dugačka i crvenkasta. Cvijet je hermafroditan. Dobro se oploduje. Grozd je srednje rastresit, prosječne mase oko 160 grama. Bobice su male, okrugle, tamnoplave boje, sočne. Zreli su lastari svijetlomorke boje i imaju duge internodije.

Kontrolna sorta u procesu priznavanja bio je Cabernet franc. Dionis sazrijeva približno istovremeno kao i kontrolna sorta. Slične je i rodnosti, a u pogledu nakupljanja šećera malo ga nadmašuje. U većini godina daje visokokvalitetno vino sličnog karaktera kao Cabernet franc.

Dionis očituje visoku otpornost prema najvažnijim gljivičnim bolestima. Uspješno se može gajiti uz značajno umanjenu uporabu pesticida te je pogodan za organsku proizvodnju vina.

Lit.: P. Cindrić, N. Korać, D. Ivanišević, Dionis – nova sorta za organsku proizvodnju vina, *Voćarstvo i vinogradarstvo*, br. 21. Novi Sad. 2017; P. Cindrić, N. Korać, D. Ivanišević, *Ampelografija i selekcija vinove loze*, Novi Sad, 2019.

P. Cindrić

DRUŽBA SESTARA MILOSRDNICA SVETOG VINKA PAULSKOGA, rimokatolička ženska redovnička zajednica otvorenog tipa. Ovu najbrojniju i najrašireniju žensku redovničku zajednicu osnovao je sv. Vinko Paulski 1633. u Parizu, zajedno sa sv. Lujzom de Marillac. Osnivanje

ove družbe označava početak djelovanja redovnica izvan samostanske klauzure u Katoličkoj crkvi. Djelovanje im je usmjereno u širokom spektru različitih službi, od kojih se najviše ističu obrazovanje, zdravstvo i karitativna djelatnost. Sestre milosrdnice na hrvatske prostore dolaze iz Tirola (Austrija) 1845. po pozivu zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Jurja Haulika kako bi u Zagrebu preuzele službe obrazovanja u školama pod crkvenom upravom, kao i zdravstveno djelovanje u bolnicama. Otvorile su i vodile mnoge ustanove od velikog društvenog značaja, od kojih se najviše ističu Ženska učiteljska škola, Ženska realna gimnazija i bolnica Sestara milosrdnica u Zagrebu, ali i bolnica u Zemunu. Hrvatska družba sestara milosrdnica osamostaljuje se 1856., a od 1932. godine podijelila se na zagrebačku, splitsku i riječku provinciju. Južnoamerička provincija osnovana je 1939., a 1997. podijelila se na argentinsku i paragvajsku. Sarajevska provincija osnovana je 1974. Utemeljene su i tri delegature: rimska (od 1959.), sjevernoamerička (1963.–99.) i bugarska (1963.–2017.).

Na prostorima Bačke djelovale su sestre milosrdnice zagrebačke provincije od 1955. godine, kada prve sestre dolaze u Vrbas na poziv Savjeta za zdravlje Sreškoga narodnoga odbora na rad u Institutu za liječenje tuberkuloze. Iako su im osigurani statusi službenica te zajamčena sloboda vršenja vjerskih i redovničkih dužnosti, kao i nošenje redovničkoga odijela, zabranjeno im je bilo vršiti evangelizaciju. Nakon četiri godine djelovanja u institutu počinju raditi u vrbaskoj općoj bolnici, a 1963. otvaraju svoj vlastiti samostan s polujavnom kapelom Presvetoga Srca Isusova. Iste godine sestre počinju djelovati pri župi Bezgrješnoga Začeca Blažene Djevice Marije u Vrbasu, gdje preuzimaju službu kateheze i crkvene glazbe. Pri župi sv. Petra i Pavla u Monoštoru počinju djelovati i na polju župnoga pastoralara 1970. Tu je osobitost njihova djelovanja bila sadržana u katehizaciji djece te društvenoj i vjerskoj inkluziji zajednice Roma. Nakon mnogih plodnih godina sestre milosrdnice zbog

ratnih neprilika i rasta nesnošljivosti prema Hrvatima napuštaju Monoštor u siječnju, a Vrbas u srpnju 1992. Družbi sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga pripadala je Božja ugodnica i kandidatice za proglašenje blaženom s. Leopoldina Čović (1901.–1926.) iz Subotice.

L. Poljak

GURINOVIĆ, Mirjana (Pavlović) (Subotica, 15. III. 1956.), specijalistica higijene, znanstvena savjetnica, ekspertica za područje hrane i prehrane Organizacije za prehranu i poljoprivredu (FAO) Ujedinjenih naroda. Kći je Albe i Marije, rođ. Rudić Vranić. Završila je osnovnu školu i gimnaziju u Subotici, diplomirala na Medicinskom fakultetu u Novom Sadu 1981. Liječnica opće medicine u Službi hitne medicinske pomoći u Subotici bila je 1981.–85. U Zavodu za zdravstvenu zaštitu u Subotici radila je 1985.–2006. Specijalistički studij iz higijene (prehrane) pohađala je na Medicinskom fakultetu u Novom Sadu, gdje je 1988. položila specijalistički ispit i obranila specijalistički rad „Uhranjenost školske djece u Subotici na osnovi antropometrijskih karakteristika“. Na istom je fakultetu obranila magistarski rad „Dopunska prehrana i važnije antropometrijske karakteristike djece u Subotici“ (1990.) i doktorsku disertaciju „Faktori rizika kardiovaskularnih bolesti djece školske dobi“ (1994.). Stekla je zvanje znanstvene suradnice Medicinskoga fakulteta u Novom Sadu i Medicinskoga fakulteta u Beogradu iz područja higijene i prehrane (1997.). God. 2002. dobila je zvanje više znanstvene suradnice te zvanje registrirane nutricionistice javnoga zdravstva (*Registered Public Health Nutritionist*, RPHNutr) i postala članicom Društva nutricionista (*The Nutrition Society*) u Ujedinjenom Kraljevstvu. U Zavodu za zdravstvenu zaštitu u Subotici obnašala je dužnosti načelnice Odjela kirurgije, Odjela za unaprjeđenje prehrane i uhranjenosti, Odjela školske higijene i Regionalnoga centra za prehranu, pomoćnice direktora za medicinska pitanja i upravnice službe higijene i zaštite životne sredine.

Od 2002. u subregionalnom uredu Organizacije za prehranu i poljoprivredu u Budimpešti (FAO SEUR) ekspertica je za područja hrane i prehrane (FAO TCDC/TCCT). U okviru djelatnosti FAO SEUR bila je programska koordinatorica za obilježavanje Svjetskoga dana hrane (WFD) u zemljama Srednje i Istočne Europe (CEE) i državama bivšega Sovjetskoga Saveza (NIS) 2003.–06. Od 2006. u Centru iznimnih vrijednosti u području istraživanja prehrane i metabolizma Instituta za medicinska istraživanja Univerziteta u Beogradu ima zvanje znanstvene savjetnice i doktorice medicinskih znanosti iz prehrane u svojstvu koordinatorice tima za znanstvena istraživanja prehrane u sklopu europskih i međunarodnih projekata. Posebno se ističe u radu na doprinosu formiranju baze podataka namirnica u Srbiji, regiji Balkana, Srednje i Istočne Europe (*European Food Information Resource Network /EUROFIR/FP6 NoE projekt*) i u harmonizaciji nutritivnih preporuka za mikronutrijente za razne populacijske skupine na razini Europe – EURRECA (*Euro Research Campaign*) FP6. Također je kao istraživačica sudjelovala u više nacionalnih projekata. Inicirala je i implementirala originalne inovativne metode na području praćenja uhranjenosti, kvalitete i navike prehrane, softverske aplikacije i planiranja i analize kvalitete prehrane, kao i prevenciju pravilne prehrane i nutritivnih faktora rizika ateroskleroze i kardiovaskularnih bolesti u populaciji.

Članica je Ekspertne skupine za prehranu u EHN (*European Heart Network* – Europska mreža za bolesti srca), Odbora Europske platforme za vodstvo u prehrani (*European Nutrition Leadership Platform*, ENLP), Međunarodnoga znanstvenoga odbora Međunarodne zaklade *Choices*, Ekspertne skupine za izradu Akcijskoga plana, strategije u Nacionalnom programu prevencije, liječenja i kontrole kardiovaskularnih bolesti u Republici Srbiji do 2020. godine i koordinatorica nacionalne strategije za prevenciju pretilosti i prehranu (imenovana 2009. od strane Ministarstva zdravlja Republike Srbije), Europske

skupine za proučavanje pretilosti kod djece (*European Childhood Obesity group – ECOG*) – od 2000., Međunarodne skupine za prevenciju ateroskleroze u djetinjstvu, članica Svjetske federacije za srce (WHF) i drugih udruženja.

Sudjelovala je na mnogim stručnim sastancima, savjetovanjima, simpozijima i kongresima u zemlji i inozemstvu. Samostalno i u suautorstvu objavila je značajan broj knjiga, monografija, poglavlja u monografijama i više od 300 preglednih članaka i izvornih znanstvenih radova u raznim zbornicima te domaćim (*Hrana i ishrana*, Beograd, *Medicinski pregled*, Novi Sad, *Glasnik Zavoda za zaštitu zdravlja (SR) Srbije*, Beograd, *Kardiologija*, Beograd, *Godišnjak Fakulteta fizičke kulture*, Beograd, *Jugoslovenska medicinska biohemija*, Beograd, *Vojnosanitetski pregled*, Beograd, *Acta Clinica*, Beograd, *Meat technology*, Beograd, i dr.) i inozemnim časopisima (*The British Journal of Nutrition*, *Nutrition Reviews*, *American Journal of Clinical Nutrition*, *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, *European Journal of Clinical Nutrition*, *Public Health Nutrition*, *Food Chemistry*, *International Journal of Obesity and Related Metabolic Disorders*, *Hormones*, *Annals of Nutrition and Metabolism*, *International Journal of Obesity*, *European journal of Public Health*, *Annals of Nutrition & Metabolism*, *International Journal of Public Health*, *Journal of Food Composition and Analysis*, *Maternal and Child Nutrition*, *Journal of Immigrant and Minority Health*, *Nutrition research*, *International Food and Agribusiness Management Review*, *Journal of Immigrant Minority Health*, *Nutrients*, *Clinical Nutrition ESPEN*, Elsevier, *Molecular Nutrition & Food Research*, *Nutrition Metabolism and Cardiovascular Diseases*, *Central European Journal of Public Health*, *Food policy*, *Trends in Food Science & Technology*, i dr.). Autorica je 13 softverskih aplikacija iz područja prehrane i ostalih područja preventivne medicine.

Dobitnica je zvanja „primarius“ 2006. te mnogih priznanja i zahvalnica za uspje-

šan rad u okviru djelatnosti Društva liječnika Vojvodine, diploma i plaketa DLV – Podružnice u Subotici, Godišnje nagrade za znanstveno-istraživački rad DLV – Srpskoga liječničkoga društva (2003.), zlatne medalje i povelje Srpskoga liječničkoga društva (SLD) (2006.), zlatne medalje Medicinskoga fakulteta u Beogradu – Znanstvenoga odbora Jugoslavenske studije ateroskleroze kod školske djece (JUSAD) za veliki doprinos tomu projektu (2011.) i dr.

Odabrana djela: *Aerozagađenje u komunalnoj sredini Subotice*, seminarski rad, Subotica, 1987; *Preporuke za ishranu dece u ustanovama za decu – uputstvo za primenu Pravilnika o normativu društvene ishrane dece u ustanovama za decu sa jelovnicima i receptima* (suautor s I. Gajić), Beograd, 1996; *Primena programskog paketa za planiranje ishrane* (suautor s Angeš Kadvan), Subotica, 1997; *Ishrana dece predškolskog uzrasta*, Subotica, 1997; *Primena softvera u praćenju rasta, ishranjenosti i prevencije faktora rizika kardiovaskularnih bolesti (KVB) u dečjem uzrastu*, Subotica, 1997; *Zdravstvena zaštita stanovništva Severnobačkog okruga u 1997. godini*, Subotica, 1998; *Ishranjenost dece u Severnobačkom okrugu : Nutritional status of children in North Bačka Region*, Subotica, 1999.

Izvor: Privatna ahriva dr. Emila Libmana: Mirjana Gurinović, Iz moje biografije, rukopis, 2013.

Lit.: E. Libman, *Građa za medicinsku bibliografiju Subotice (1828–2005)*, Subotica, 2008; E. Libman, *Građa za medicinsku bibliografiju Subotice – II (1828–2009)*, Subotica, 2011; <http://exo.imi.bg.ac.rs/index.php?personal=20>; <http://srbnutrition.info/blog/portfolio/dr-mirjana-gurinovic-naucni-savetnik> (pristupljeno 30. XII. 2022.)

E. Libman

HORVATI (Horuoth, Horwath, Horwathy), srednjovjekovno naselje u Bačkoj županiji. Prvi je spomen iz 1322. Različito bilježeno Horuoth 1322, Horwath 1437. i 1464. te Horwathy 1522. Nalazilo se jugoistočno od Bača u okolici današnje Gajdobre i Tovariševa. Naselje je zasigurno postojalo i u vrijeme osvajanja Bačke od Osmanlija jer se 1522. spominje u popisu desetine, nakon čega nestaje. Analogijom sa sličnim etnonimskim naseljima u Ugarskoj može se pretpostaviti kako su naselje osnovali i posjedovali ljudi čije je etničko podrijetlo bilo hrvatsko. O samoj strukturi

stanovništva ne može se sa sigurnošću zaključivati iako neka prezimena/nadimci uz madžarsko upućuju na vjerojatno slaven-sko/slavonsko (Toth) i hrvatsko (Horwath) podrijetlo dijela stanovnika te moguća zanimanja, odnosno fizičke karakteristike nekih stanovnika. U popisu 1522. zabilježeno je 25 glava domova, s prezimenima/nadimcima: Toth (4), Horwath (1), Dekan (4), Dekany (1), Nagy (2), Nagh (1), Koza (1), Vince (1), Jambor (1), Yanyk (1), Varga (1), Mesaros (1), Kathona (1), Katrez (1), Chyrgy (1), Cherhegy (1), Chordapaztor (1), Zaty (1).

Izvori: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters> Diplomataikai levéltár, Regesta decimarum DL-DF 37328; Diplomataikai levéltár, Neo-regestrata acta DL-DF 22505.

Lit.: I. Hoffmann (ur.), *Korai magyar helynév-szótár 1000–1350 : 1. Abaúj–Csongrád vármegye*. Debrecen, 2005; Zs. Szabó, Stanovnici Bačke u srednjem vijeku (2. dio), *Hrvatska riječ*, br. 352; Subotica, 4. XII. 2009; A. Rácz, *Adatok a népnévvel alakult régi településnevek történetéhez*, Debrecen, 2011; A. Rácz, Ethnic groups and settlement names in Hungary, *Nyelvtudományi Közlemények*, 109, Budapest, 2013; T. Farkas, Surnames of ethnonymic origin in the Hungarian language, u: *Name and Naming. Proceedings of the Second International Conference on Onomastics. Onomastics in Contemporary Public Space*, Cluj-Napoca, 2013; Z. Györe, Imenski fond bačkog kmetovskog stanovništva 1522. godine, Novi Sad, 2014; M. Bara, Prilog poznavanju ranih hrvatskih migracija u ugarskom Podunavlju, *Godiš-*

njak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, br. 8, Subotica, 2016.

M. Bara

HORWATH (Hrvat), nekadašnji posjed u blizini srednjovjekovnoga trgovišta Zonda. Posjed se nalazio na dunavskom otoku između Zonda (u blizini današnje Sonte) u Bačkoj županiji i Erdewda (današnji Erdut) u Vukovskoj županiji. Spominje se u četiri isprave iz godina 1478., 1480. i 1480./1481. Bio je u vlasništvu starobudimskih opatica, u čijem je posjedu bio i Zond. Stanovnici Zonda sukobljavali su se sa stanovnicima Erdewda oko prava ribolova na tome području, susjednom otoku Gayzal i juž, nijem otoku Thanya (danas otok Tanja). Spominje se u popisu sandžaka Požega iz 1579. u Erdutskoj nahiji među nenaseljenim mezrama kasabe Erduta. Toponimu se u kasnijem razdoblju gubi trag.

Izvori: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters> Diplomataikai levéltár, DL-DF 14145, DL-DF 14755, DL-DF 16025, DL-DF 17601, DL-DF 18051.

Lit.: D. Petković, Hrvatsko ime u srednjovjekovnoj Slavoniji – prema nekoliko primjera u diplomatskim izvorima od 13. do 15. stoljeća, *Staro-hrvatska prosvjeta* III(33), Split, 2006; M. Bara, Prilog poznavanju ranih hrvatskih migracija u ugarskom Podunavlju, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, br. 8, Subotica, 2016.

M. Bara

TISKANJE OVOGA SVESKA POMOGLI SU:

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske

Ministarstvo kulture i informiranja Republike Srbije

Pokrajinsko tajništvo za kulturu, javno informiranje i
odnose s vjerskim zajednicama

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i
nacionalne manjine – nacionalne zajednice

Grad Subotica

TISAK
Printex
Subotica

NAKLADA
500

